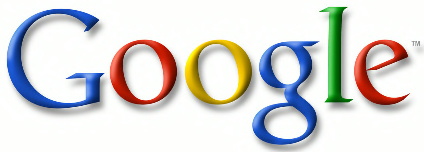
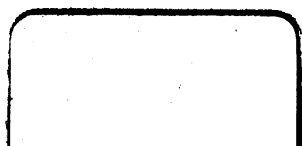

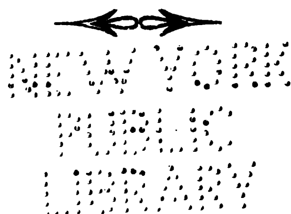
VERSLAGEN

OMTRENT

'S RIJKS OUDE ARCHIEVEN.

XIII.

1890.

'S GRAVENHAGE
1892

INHOUD.

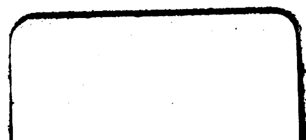
Bladz.

Het Rijksarchief te 's Gravenhage.

I. *Archiefwezen.*

Even als in de vorige jaarverslagen, meen ik onder de onderwerpen voor ons archiefwezen van gewicht, het eerst van de voorgenomen ruiling van archieven met België melding te moeten maken. Had ik vroeger opdracht ontvangen om die zaak aanhangig te maken, thans werden er ook in België onderhandelingen geopend. Nadat in eene vergadering van de Staten van Belgisch Limburg zekere te Maastricht aanwezige bescheiden betreffende die provincie ter sprake waren gekomen, werden die door de Belgische Regeering bij de onze aangevraagd. Uwe Excellentie was van oordeel, dat zulk een afstand zich niet tot de Limburgsche stukken beperken moest, en gaf haar verlangen te kennen om daaraan eene algemeene ruiling van archieven tusschen Nederland en België vast te knoopen. Dientengevolge kwam men overeen, dat de Rijksarchivarissen van beide landen met elkander in overleg zouden treden. In verband hiermede werd mij opgedragen naar Brussel te gaan. Daar aan dien last in het volgende jaar zal worden voldaan, zie ik mij nog niet in staat Uwer Excellentie den uitslag van mijne bemoeiingen mede te deelen.

In het belang van de archieven in de provinciën werd een nieuwe maatregel genomen. Sedert dat bedoelde verzamelingen onder beheer van het Rijk gesteld zijn, is er in hare uitwendige organisatie eene gunstige verandering gekomen. Daarmede dient echter eene verbetering van den inwendigen toestand gepaard te gaan. Dit doel scheen bevorderd te kunnen worden, indien de Archivarissen in de gelegenheid werden gesteld de belangen van de hun toevertrouwde depôts onderling te bespreken. Na een voorstel in dien zin te hebben gedaan, werd ik door Uwe Excellentie gemachtigd jaarlijks met hen bijeenkomsten te houden op den tijd en in de plaats, telkens nader te bepalen. In de maand September heeft zulk eene bespreking voor het eerst in het Rijksarchief plaats gehad. De vraag, hoe de tot een depôt behoorende archieven en verzamelingen ingedeeld moesten worden, werd toen in behandeling genomen. In verband hiermede achtte men het wenschelijk een overzicht van onze vroegere Staatsinstellingen op te maken. De colleges en amb-

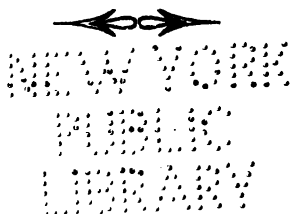
VERSLAGEN

OMTRENT

'S RIJKS OUDE ARCHIEVEN.

XIII.

1890.

'S GRAVENHAGE
1892

archief en de instructie voor den Commies-chartermeester in overeenstemming gebracht.

2. Ordening der archiefverzamelingen.

De werkzaamheden tot ordening van de *archieven van het algemeen landsbestuur* gedurende het tijdperk 1795—1813 werden door den heer Hingman ten einde gebracht, daar hij nu de verzameling onder handen nam, die, na hetgeen hij in de twee vorige jaren had verricht, nog geregeld moesten worden. Deze bestonden uit de archieven van:

1°. het Departement van Marine:

a. Committé tot de zaken van de Marine, Febr. 1795—Febr. 1798;

b. Agent der Marine, Maart 1798—Dec. 1801;

c. Raad van Marine, Dec. 1801—April 1805;

d. Secretaris van Staat voor de Marine, Mei 1805—Juni 1806;

e. Minister van Marine, Juni 1806—Dec. 1810;

f. Préfect maritime te Amsterdam, Jan. 1811—Nov. 1813;

2°. Commissarissen directeurs der Marine:

a. te Amsterdam, Maart 1795—Nov. 1810;

b. te Rotterdam, April 1795—Dec. 1813;

c. te Hoorn, Maart 1795—Dec. 1803;

d. te Harlingen, Maart 1796—Oct. 1810;

3°. het Departement van Justitie:

a. Agent van Justitie, Maart 1798—Febr. 1802;

b. Ministerie van Justitie en Politie, Juli 1806—Dec. 1810;

4°. het Nationaal Gerechtshof, Maart 1802—Febr. 1811;

5°. de Houtvesterij, 1807—1810.

Mr. Heeres bleef zijne krachten wijden aan de regeling van het archief der Oost-Indische compagnie. De tot kohieren ingebonden brieven en papieren, uit Batavia en de verschillende kantoren in Oost-Indië ingekomen, werden van 1700 tot de opheffing der compagnie geïnventariseerd. De Kamer Amsterdam is nu geheel op losse blaadjes beschreven, behalve de ingekomen brieven en pa-

pieren uit China en de Kaap en eenige duplicaten en enkele stukken, welke tusschen die der Kamer Zeeland geraakt zijn.

Even als in het vorige jaar heeft mr. Telting zich met een voorbereidend onderzoek van de archieven, op de West-Indische koloniën betrekking hebbende, beziggehouden. Had zich dit vroeger tot het nemen van een algemeen overzicht bepaald, thans werden meer opzettelijk de losse stukken nagegaan. Dat werk is nu voleindigd. Alleen moeten er nog enkele bundels betreffende Suriname en Essequebo, benevens eenige op zich zelve staande boekdeelen worden nagezien. Spoedig zal dus tot eene nieuwe schikking der archiefstukken kunnen worden overgegaan. De soldijboeken, monsterrollen enz. van de West-Indische compagnie, vroeger bij de financieele stukken van het Oost-Indische archief bewaard, werden nu ingelijfd, terwijl de zoogenaamde verzoekboeken, in het West-Indische archief aanwezig, bleken afkomstig te zijn van de Oost-Indische compagnie, zoodat zij naar het archief van dat handelslichaam verplaatst werden.

Van het onderzoek, de overneming en de regeling der *rechterlijke archieven* is reeds uitvoerig melding gemaakt. Die tijdroovende arbeid is aan mr. van Meurs opgedragen. Volledigheidshalve wensch ik nog hierbij te voegen, dat de inventariseering van de rechterlijke archieven van Gorinchem vooral veel moeite heeft gekost, daar zich in het Rijksarchief eene groote verwarde massa papieren bevond, die voor rechterlijke archieven van Gorinchem doorgingen, maar bij nader onderzoek ook vele andere bescheiden bleken te bevatten. Zoo vond men daaronder een groot aantal administratieve stukken van Gorinchem, rechterlijke archieven van Culemborg, Beest en Renooi en meerdere judicieele bescheiden van Gorinchem en Dordrecht, sedert de invoering der Fransche Wetgeving dagteekenende. De laatsten zijn naar de griffie der arrondissementsrechtbank te Dordrecht gezonden, terwijl de verplaatsing van de Geldersche stukken naar het Geldersche archief aan Uwe Excellentie werd voorgesteld.

Toen van de rang-, stam- en signalementslijsten, ten vorigen jare van het Departement van Oorlog overgenomen, de heer A. C. baron Snouckaert van Schauburg inzage verkreeg, bleek hem, dat zij, hoewel schijnbaar in de beste orde verkeerende, zeer gebrekkig waren ingericht. Die toestand was waarschijnlijk bij eene vroegere inbinding dier registers ontstaan. Immers meerdere bladen waren op verkeerde plaatsen ingebonden, terwijl andere geheel ontbraken. De heer Snouckaert had de welwillendheid ze aan een nauwkeurig onderzoek te onderwerpen, met behulp van zijn kennis der vroegere legerinrichting de noodige gegevens te verschaffen, die tot aanvulling konden dienen, en de aanwijzingen te geven,

waarnaar sommige dier registers op nieuw konden worden ingebonden.

In verband met de uitbreiding, welke de bibliotheek in de laatste jaren te beurt gevallen is, werd de behoefte aan een nieuwen catalogus steeds meer gevoeld. Binnen korten tijd zal hierin worden voorzien, daar de titels van alle werken door de heeren Hingman en Telting op nieuw zijn opgeschreven. Na eene algemeene herziening zal de volgorde dier titels nog nader bepaald moeten worden, waarna de catalogus in het net geschreven en daarop een alphabetisch register gemaakt zal kunnen worden.

3. Toestand der archiefverzamelingen.

In verband met de ordening der archiefverzamelingen werden er door den concierge, tevens boekbinder, 380 nieuwe portefeuilles vervaardigd en 43 oude hersteld. Tot berging van charters werden 6 doozen en 240 omslagen bestemd. De uiterlijke toestand der West-Indische archieven werd belangrijk verbeterd, daar hiervan 66 registers gerepareerd werden en 5 boekdeelen, uit oorspronkelijke requesten bestaande, van perkamenten banden voorzien.

4. Aanwinsten en verliezen.

Op het gebied der aanwinsten is de oogst niet zeer ruim geweest, althans wat de belangrijkheid betreft. Dit zal uit de hierachter als bijlage gevoegde lijst kunnen blijken. Toch zijn er bescheiden van historische waarde verkregen.

Onder het merkwaardigste dienen in de eerste plaats genoemd te worden, de resolutiën van de Staten van Holland van 14 Januari tot 1 Maart 1578. Deze toch ontbraken zoowel aan de gedrukte als aan de geschrevene verzameling dier resoluties. Wel zijn de behandelde onderwerpen niet van overwegend belang, maar als aanvulling en als bijdrage tot de kennis van hetgeen ter Statenvergadering verhandeld is in het jaar, dat aan de Unie van Utrecht voorafging, hebben die notulen eene groote waarde.

Ook tot completeering van het archief van den Raadpensionaris Heinsius dienden een aantal brieven, door de familie van der Heim afgestaan. Deze waren in het bezit van mr. H. J. Baron van der Heim van Duivendijke verbleven, toen hij het zoo belangrijke archief in 1887 had geschonken.

Onze belangrijkste aankoop bestond in het verbaal en het volledige archief der commissie, door de Staten van Holland benoemd tot het herstellen van de in November 1675 doorgeslagen dijken tusschen Amsterdam en Muiden.

Eene welkome aanwinst was ook eene rekening van den baljuw

van Amstelland over 1305—1307, afkomstig uit de collectie van dr. C. Booth en in 1859 in de Kronijk van het Historisch Genootschap uitgegeven. Op het welwillend voorstel van den Archivaris in de provincie Utrecht werd zij uit het depôt aldaar naar het Rijksarchief verplaatst, alwaar zij zich aansluit bij eene gelijktijdige rekening van de renten van Amstelland, die in de werken van hetzelfde genootschap is afgedrukt. Beide stukken dagteekenen uit den tijd, toen Guy van Henegouwen bedoelde landstreek in bezit had.

Van de gemeente Amsterdam werd het exemplaar van de Kamer Zeeland der origineele resolutiën van de vergadering der Zeventienen van de Oost-Indische Compagnie van 1602—1794 terugbekomen. Dit stel was in 1856 in bruikleen afgestaan tijdens de verplaatsing van het koloniaal archief uit Amsterdam naar 's Gravenhage. Men hechtte daaraan als dubbel toen weinig waarde, doch later heeft men de belangrijkheid van dit exemplaar leeren inzien. Een klein gedeelte van dat stel bevond zich reeds in het Rijksarchief. Enkele resolutiën, in dat exemplaar voorkomende, ontbraken aan de in het koloniaal archief aanwezige registers. Bovendien bevat het stel der kamer Zeeland origineele bij die kamer ingekomen stukken. Alle die gronden wettigden de wederinlijving van die resoluties in het koloniaal archief.

De papieren van mr. Gerard Beelaerts van Blokland, gedurende 1803—1806 procureur-generaal aan de Kaap de Goede Hoop, hebben voor het Rijksarchief waarde, omdat in dat tijdperk de koloniale bescheiden niet meer geregeld voor het bestuur hier te lande werden gecopieerd, zoodat er in het Rijksarchief over de Kaapsche aangelegenheden gedurende die jaren niet veel voorhanden is.

De overneming der militaire en rechterlijke archieven is reeds opzettelijk besproken.

Naar het archief in Utrecht werd verplaatst een in 1408 aangelegd register van de leenen in het Sticht, die van Jacob van Gaesbeek, heer van Abcoude enz. verheven werden, terwijl bij eene ruiling van archiefstukken aan de gemeente Amsterdam afgegeven werd een hs. uit de 16de eeuw, bevattende willekeuren, gilde-ordonnantiën en andere verordeningen van Amsterdam, in vroegeren tijd op eene auctie aangekocht.

Onze zegelverzameling werd belangrijk vermeerderd niet alleen met losse zegels maar ook met vele schepenbrieven, waaraan de zegels nog hangen. Op eene collectie van de eerste soort meen ik bepaaldelijk de aandacht te moeten vestigen. Zij bestaat uit meer dan 1100 zegels van particuliere personen. Blijkbaar zijn zij door één verzamelaar van de charters afgesneden, die op de perkamenten strooken het jaar van de stukken heeft aangeteekend. De charters hebben denkelijk alle of gedeeltelijk tot het archief van eene te Gorinchem gevestigde instelling behoord. Immers de namen, die

op de zegels voorkomen en ook op de strooken aangeteekend zijn, behooren tot geslachten, die daar of in den omtrek gevestigd waren. Misschien gelukt het nog het archief op te sporen, waaruit die zegels ontvreemd zijn.

Dat zulk eene schending en berooving van archiefstukken meermalen is voorgekomen, hiervan leverde mij eene andere veel kleinere collectie, die eveneens in mijn bezit kwam, het bewijs. Deze is uit Delft afkomstig en bevat zegels meerendeels uit de 14de en 15de eeuw. Merkwaardig is het echter, dat die zegels bijna allen zijn van personen, die geen familienaam droegen, maar eenvoudig Ariaen Claesz., Joest Gheritsz enz. heetten. De verzameling moest dus grooter zijn geweest en is eerst ingekrompen, toen een liefhebber alle zegels waarop familienamen vermeld stonden, voor zich had uitgezocht. Zoo wordt er in de oude zegels van archieven handel gedreven.

Aan den Archivaris in de provincie Utrecht heeft het Rijksarchief eene fraaie copie van het oudste zegel der stad Muiden te danken. Het zegel zelf, dat aan een charter van 1296 heeft gehangen, is verloren gegaan, maar de heer Muller heeft een vidimus van 1646 ontdekt, waarin het is afgeteekend, en zond mij eene copie van die afbeelding toe.

Hoewel zulk eene verzameling in het Rijksarchief misschien minder goed op hare plaats is, kocht ik daarvoor een aantal opgedrukte zegels van hervormde gemeenten aan, omdat ik vreesde, dat anders niemand zich hun lot zou aantrekken. Als geheel heeft die collectie waarde, omdat zij van grooten omvang is en door een deskundige (waarschijnlijk prof. dr. N. C. Kist) met zorg gerangschikt is. Later kwam ik van eene kleinere collectie in het bezit, die waarschijnlijk als vervolg op eerstgemelde werd aangelegd.

De Engelsche Regeering heeft een bewijs van hare groote belangstelling in ons Rijksarchief gegeven door mij te vergunnen om uit de geschriften, die onder leiding van het Record-office worden uitgegeven, voor de archiefbibliotheek eene keuze te doen. Op die wijze bekwam deze de bijna volledige serie van de Calendars of State Papers en eenige andere werken, uit niet minder dan 128 lijvige boekdeelen bestaande. Met weinig moeite zal deze reeks van kostbare en nuttige uitgaven nu gecompleteerd kunnen worden.

Ten gevolge van aankoop en schenking is de boekerij ook overigens aangegroeid. Laat men de vervolgen op reeds aanwezige seriën buiten rekening, dan kan men de aanwinsten tot de volgende cijfers brengen:

39 boekwerken op het binnenland, 16 op het buitenland (behalve de uitgaven van het Record-office) en 27 op de Oost- en West-Indiën betrekking hebbende.

5. Afschriften voor het Rijksarchief gemaakt.

Door de welwillende tusschenkomst van den Archivaris in Noord-holland werd in het Rijksarchief ter inzage ontvangen eene verzameling stukken uit de 17de eeuw betreffende de Oost- en de West-Indische Compagnie, in het gemeente-archief van Medemblik berustende. Daar zich hierin meerdere bescheiden bevonden, waarvan het origineel of de copie in de archieven dier handelslichamen ontbreekt, werden die laatste stukken voor het Rijksarchiet afgeschreven.

De heer Telting ging voort met regesten te maken op een aantal charters, betreffende de Oude- en de Nieuwe kerk en het St. Barbaraconvent te Delft, welke stukken, aan de Oud-R. C. Clerezy te Utrecht behoorende, voor dat doeleinde door tusschenkomst van den Archivaris in de provincie Utrecht ten gebruike ontvangen waren.

6. Gebruik van het Rijksarchief gemaakt en daaruit verstrekte inlichtingen.

Het archief werd ook thans dikwijls geraadpleegd. Ditmaal behoefden er voor de Regeering geene uitvoerige onderzoekingen te worden ingesteld. Daarentegen werden er aan particulieren en eenige autoriteiten inlichtingen verstrekt, die tot nasporingen aanleiding gaven. Aan den particulieren secretaris van wijlen Z M den Koning werd mededeeling gedaan van hetgeen aangaande den datum der geboorte en van het overlijden van Maria van Nassau, oudste dochter van Willem den Zwijger gebleken is. Afschriften werden geleverd voor de Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre van Baron Kervijn de Lettenhove. Ten behoeve van Graaf Louis de Vojnovic te Triëst werd opgave gedaan van bijzonderheden omtrent eene zending naar Ragusa, in de briefwisseling van onzen gezant Jacobus Colyaer over 1677—1680 te vinden. Langdurige, hoewel vruchtelooze nasporingen hadden plaats om iets te ontdekken aangaande Claes Gheertsoen van Leiden, aan welken beeldhouwer het schoone praalgraf van Keizer Frederik III in den St. Stephansdom te Weenen te danken is. Ook dienden er vele bronnen te worden geraadpleegd om de Nederlanders te kunnen te huis brengen, die in de universiteits-matricula te Keulen voorkomen, welke opgave voor de commissie tot de uitgave van die lijsten benoodigd was. De betrekkingen van den Aartsbisschop van Trier Philips Christoffel von Soetern met de Staten-Generaal van 1623 tot 1652 werden nagegaan. Zoo ook werd er een overzicht gegeven van de geschiedenis der Illustre scholen te Breda en Maastricht. De heer J. Craandijk bekwam uitvoerige inlichtingen omtrent de buitenplaatsen nabij 's Gravenhage Zorgvliet, Buitenrust

en Rustenburg. Ook werden er met behulp van de scheepsboeken en de monsterrollen van de Oost-Indische Compagnie talrijke aanwijzingen gedaan omtrent personen, die vroeger in onze koloniën gevestigd waren.

Bovendien werd het archief geraadpleegd door mr. A. J. Grothe voor zijne Geschiedenis der Zending in Oost-Indië, door mr. Heeres en den heer M. L. van Deventer tot voortzetting van hunne historische werken over koloniale geschiedenis, door den ingenieur Ramaer tot bepaling van den oorspronkelijken omvang van het Haarlemmermeer, door den heer J. A. Ch. Joosting voor de ontwikkeling van de zeventuigsprocedure, door den heer J. Trosée voor de geschiedenis der Unie van Utrecht en door den heer James de Frémery om bouwstoffen te verzamelen voor eene geschiedenis der heerlijkheid Naaldwijk. De oudste pauselijke bullen, in het Rijksarchief aanwezig, werden door den heer Brom afgeschreven.

Met het copieëren van archiefstukken voor de regeeringen van de Engelsche Kaapkolonie en van Japan werd geregeld voortgegaan. Aan de eerste werden 2708 en aan de laatste 826 bladzijden copie afgeleverd.

7. In druk uitgegeven bescheiden.

Van wege het Rijksarchief werden er geene stukken, tot dat depôt behoorende, door den druk bekend gemaakt.

8. Lokalen, meubilair en gereedschappen.

De ondervinding had geleerd, dat de leeskamer van het Rijksarchief slechts gebrekkig aan hare bestemming voldeed. Naast een uitbouw aan de tuinzijde gelegen, werd zij slechts karig verlicht, hetgeen ook op de temperatuur invloed had, die dikwijls kil en onaangenaam was. Des zomers, wanneer er niet gestookt wordt, werd daarom een vertrek aan de straatzijde tijdelijk in gebruik genomen. Daar die regeling weinig practisch was, ben ik er nu toe overgegaan de kamer n°. 13, naast de oude leeskamer, aan de tuinzijde gelegen, tot leeskamer in te doen richten. Deze is voor dat doel bijzonder geschikt, daar zij ruim en tevens goed verlicht is. De aldaar aanwezige archieven werden met de kasten naar de oude leeskamer overgebracht, zoodat deze nu als archieflokaal dienst doet. In verband met die verandering werden er voor de in de leeskamer werkzame ambtenaren, twee nieuwe schrijfbureau's met lessenaars aangeschaft.

Ten gevolge van de herstellingen, die er in een uitbouw zullen plaats hebben, moesten de daarin berustende archieven worden verplaatst. Voor het grootste gedeelte bestonden die uit de crimineele

papieren van het Hof van Holland, die nu vereenigd werden met het archief van dat rechtscollege en geborgen werden in eene nieuwe kast, die in de kamer n°. 5 werd getimmerd.

Aan de beide uiteinden van het groote archieflokaal aan het Bleijenburg zijn bovenlichten gemaakt, zoodat de daaronder geplaatste kasten nu bruikbaar zijn geworden.

Evenals onder de meeste oude gebouwen was de rioleering onder het gebouw aan het Plein uiterst gebrekkig. De nadeelen hiervan waren vooral in het vorige jaar uitgekomen, toen het onderhuis bij zwaren regen meer dan eens was ondergeloopen. Thans is in dien toestand voorzien, daar de pijpen in plaats van naar de straatzijde in eene sterkere helling naar de tuinzijde gericht zijn geworden. Tengevolge van die werkzaamheden kon er aan den verderen aanleg van den tuin niet worden gedacht.

9. Reddings- en brandbluschmiddelen.

Wegens de reorganisatie der gemeentelijke brandweer en de aansluiting der landsgebouwen aan de brandweertelegraaf is het algemeene brandreglement met 1 Januari 1890 ook voor het Rijksarchief buiten werking getreden. De vroegere algemeene inspectie der reddings- en bluschmiddelen namens het Departement van Waterstaat heeft dan ook niet plaats gehad. Het gebouw is echter meermalen door den commandant en den opzichter der brandweer onderzocht. Waar zij op bestaande gebreken wezen, is daarin, voor zoover mogelijk, voorzien.

Aan de ambtenaren en bedienden van het Rijksarchief zijn ingevolge den van Uwe Excellentie bekomen last, bewijzen van toegang tot de gebouwen bij het ontstaan van brand uitgereikt.

III. *Voorstellen.*

In den loop van dit jaar is mij niets voorgekomen, dat mij thans aanleiding zou kunnen geven daaromtrent een voorstel aan Uwe Excellentie te doen.

's Gravenhage, 7 April 1891.

De Algemeene Rijksarchivaris,

TH. H. F. VAN RIEMSDIJK.

BIJLAGE.

AANWINSTEN

VAN HET

RIJKSARCHIEF

TE

's-GRAVENHAGE,

IN

1890.

A. *Overgenomen of ten geschenke ontvangen.*

Van het Departement van Oorlog:

1°. uit het archief van den eerstaanwezenden ingenieur te Utrecht (1ste geniecommandement):

a. Huurcontracten, stukken betreffende reparatiën aan militaire gebouwen, 1806—1813. 28 stukken;

b. Begrootingen der kosten van onderhoud van militaire etablissementen, 1811, 1812. 9 stukken;

2°. uit het archief van den eerstaanwezenden ingenieur te Gorinchem (1ste geniecommandement):

a. Bestekken van fortificatiewerken, 1741, 1743. 2 stukken;

b. Copie rapport van den inspecteur-generaal J. Blanken Janz. over de verlegging van eenige gedeelten der Lingedijken, 16 Juli 1813;
Instructie voor den commandant der genie te Gorinchem, 30 October 1813;
Concepten van sluiswerken, staten van gebouwen en materieel te Woudrichem en Loevestein, 1813. 11 stukken;

c. Begrootingen van kosten van fortificatiewerken te Gorinchem, Woudrichem en Loevestein, 1813. 33 stukken;

d. Peilingen voor 's lands rijswerken te Loevestein, 1775;
Drie schetsteekeningen van dijk- en fortificatiewerken. 4 stuks;

3°. uit het archief van den eerstaanwezenden ingenieur te 's Hertogenbosch (3de geniecommandement):

a. Copie bericht van den luitenant-kolonel directeur H. Draak aan den Raad van State over de situatie van 's Bosch en omstreken, 6 Maart 1741. Met calque van een plan van 's Hertogenbosch, Heusden en omliggende forten met de inundatiën. 1 cahier;

b. Copie rapport van den directeur-generaal C. Dumoulin aan den Raad van State over de situatie van geheel Staats-Vlaanderen, 12 October 1775. 1 cahier;

c. Verschillende copiën van memoriën en stukken betreffende de verdediging van 's Hertogenbosch en Grave, 1795—1806. 1 cahier;

d. Memorie der militaire gebouwen te 's Hertogenbosch en onderhoorige forten, opgemaakt ingevolge order van den directeur-generaal H. van Hooff van 18 Augustus 1800. 1 stuk;

e. Copie memorie van het groot committé centraal van de artillerie en genie, strekkende ter beantwoording eener memorie over het materieel der artillerie en fortificatiën toegezonden bij missive van den Minister van Oorlog van 13 April 1808 n°. 52. 1 cahier;

f. Copie missive van den luitenant-kolonel van Hooff en den kapitein der artillerie H. Camerling aan den Minister van Oorlog met concept instructiën voor de officieren der genie tot het stellen van inundatiën voor de verdediging van Amsterdam 6 September 1809. 5 stukken;

g. Kort overzicht der Schelde en hare defensie voor Vlissingen, z. d. 1 stuk;

h. Extracten uit de resolutiën, orders en missiven van den Raad van State der Vereenigde Nederlanden, het committé voor de algemeene zaken van het bondgenootschap te lande, den agent en opgevolgde besturen van Oorlog, rakende sluizen, dijken, kaden etc., 1774—1807. 15 stukken;

i. Als voren betreffende fortificatiën in het algemeen, 1750—1806. 36 stukken;

k. Als voren omtrent het verbod van graven van sloten en ophoogen van wegen binnen de fortificatieliniën, 1750—1803. 36 stukken;

l. Als voren rakende sluizen en dammen ressorteerende onder de forten Crèvecoeur en Sint-Andries, 1735—1809. 33 stukken;

m. Als voren betreffende sluizen en steenwegen onder de vesting 's Hertogenbosch, 1736—1795. 7 stukken;

n. Als voren wegens vergunningen tot het bouwen van huizen en molens, het leggen van riolen, gebruik van 's lands gronden, afstand en overneming van gebouwen etc., 1656, 1753—1809. 13 stukken;

o. Als voren betreffende concessiën tot het occupeeren en gebruiken van militaire gronden binnen den omtrek van 's Hertogenbosch en onderhoorige forten, 1749–1807. 9 stukken;

p. Als voren rakende verleende permissiën tot opbouw, graven van sloten, occupeeren van stadsgronden te 's Hertogenbosch, 1748—1809. 16 stukken;

q. Instructiën, reglement voor, en stukken betreffende het aanstellen van sluiswachters op het fort Crêvecoeur, 1747—1796. 15 stukken;

r. Stukken rakende het aanstellen van marketensters, 1776. 14 stukken;

s. Brieven van het Departement van Oorlog en verschillende autoriteiten en personen aan den luitenant-kolonel ingenieur J. G. Siderius te 's Hertogenbosch en minuten van brieven van dezen. 1804—1808. 41 stukken;

t. Stukken van verschillenden aard, 1801—1810. 12 stukken;

u. Gedrukte extract resolutiën, aanschrijvingen en orders, 1795—1808 92 stukken;

4°. uit de archieven der Genie te Hellevoetsluis en Brielle (3de geniecommandement):

I. Arrondissement van de fortificatiën van den lande van Voorne en eilande Goedereede.

a. Journaal wegens de verrichtingen in het arrondissement aangelegd door den kapitein ingenieur W. Lobry, 1804—1809. 1 deel;

b. Staat van het gemonteerd geschut 7 Maart 1807. 1 stuk;

c. Generale staat van de kazernes en andere militaire gebouwen opgemaakt ingevolge Keizerlijk decreet van 23 April 1810 en andere staten van militaire établissementen, 1811—1813. 44 stukken;

d. Bestekken van fortificatiewerken, 1808—1810. 18 stukken;

e Memoriën van uitgevoerde werken, 1811–1813. 32 stukken;

f. Begrootingen en andere comptabele stukken, 1805—1813. 20 stukken;

g. Register van dagelijksche uitgaven, 1813. Explicatieve lijst op de comptabiliteit, 1813. 2 cahiers.

II. Vesting Brielle.

a Minuten van uitgaande brieven van den kapitein-ingenieur van Ingen, 1803. 71 stukken;

b. Als voren van den kapitein-ingenieur E. Evers, 1807. 30 stukken;

c. Registers van copiën van verzonden brieven, 1809—1813. 5 cahiers;

d. Origineele missiven en orders van den Minister van Oorlog en hoofdofficieren der genie, 1809. 1 deel;

e. Copiën van bovengemelde brieven. 1 deel;

f. Ingekomen missiven als voren, 1810. 164 stukken;

g. Ingekomen brieven bij de kapiteins, eerstaanwezende ingenieurs te Brielle, 1803—1808. 469 stukken;

h. Ingekomen brieven als voren van den landsopzichter A. Rosendaal te Hellevoetsluis, 1803—1809, en van den kapitein der genie Erpenbeek, 1810. 242 stukken;

i. Als voren van den landsopzichter K. Bakker en den luitenant der genie Ackermans te Goedereede, 1803—1810. 295 stukken;

k. Bestekken van fortificatiewerken, 1786, 1802—1810. 16 stukken.

III. Vesting Hellevoetsluis.

a. Extract-resolutiën van den Raad van State, Gecommitteerde Raden en het Provinciaal Comité van Holland, 1737—1797. 8 stukken;

b. Missiven van den Minister en extracten uit het verbaal van het Departement van Oorlog, 1808—1810. 54 stukken;

c. Minuten van brieven van, en ingekomen brieven bij den landsopzichter A. Rosendaal, 1804—1807, 1810—1813. 548 stukken

d. Memoriën van inspectie van fortificatiewerken en gebouwen, rapporten, taxatiën van kosten etc., 1799, 1802—1813. 115 stukken;

e. Garnizoensboek voor den dienst der fortificatiën, aangelegd door den kapiteiu Erpenbeek, Mei—Juni 1810. 1 deel;

f. Bestekken van fortificatie, sluis- en dokwerken, 1788, 1791, 1797, 1798—1810. 34 stukken.

g. Rekeningen, daglijsten van verwerkte gelden en andere comptabele stukken, 1801—1813. 223 stukken;

5°. uit het archief der Genie te Amersfoort (4de genie-commandement):

Stukken betreffende de Grebbe-linie.

a. Extract resolutiën van den Raad van State der Vereenigde Nederlandeu, van het Committé tot de Algemeene Zaken van het Bondgenootschap te lande, en van den Raad van Oorlog, 1751—1804. 16 stukken;

b. Stukken rakende gedane werken aan de linie en vergraven gronden, 1790, 1791, 1793, 1794, 1796. 22 stukken;

c. Copiebrieven en bijlagen van den directeur-generaal van Hooff en directeur van de fortificatiën van der Plaat aan den Agent van Oorlog, 1799, 1800. 21 stukken;

d. Verklaringen van landmeters wegens gedane opmetingen van te vergraven gronden, 1799. 11 stukken;

e. Acten van taxatie van te vergraven gronden gedaan door de gerechten van de dorpen Opheusden, Kesteren en Ochten, 1799. Met lijsten. 86 stukken;

f. Dcclaratiën van kosten wegens gedane oometingen, 1799. 7 stukken;

g. Brieven van gemeentebesturen omtrent de schadevergoeding aan eigenaren van vergraven gronden, 1800. 13 stukken;

h. Verschillende verklaringen en opgaven, 1799, 1800. 11 stukken;

i. Contract tusschen den luitenant-kolonel directeur der fortificatiën C. Gockinga en J. Mordant, wegens den afstand van eenige stukjss land in de Nederbetuwe tot prolongatie der linie, 12 November 1805. 1 stuk;

k. Bestekken van werken aan fortificatiën en sluizen in de linie, 1774—1805. 43 stukken;

l. Kaart van de landerijen te Opheusden, gebruikt tot het fort

in de linie, strekkende van de Markstraat tot aan den Rijn, door Pieter Harte;

m. Kaart van de landerijen in Kesteren, gebruikt tot het maken van de linie strekkende van den Nieuwendijk tot aan de Markstraat, door Pieter Harte;

n. Kaart van landerijen te Ochten, gebruikt tot het maken van de linie strekkende van de togtsloot de Boone-graaf tot aan den Nieuwendijk, door Pieter Harte;

o. Kaart van landerijen te Ochten, gebruikt tot het fort in de linie strekkende van den Waal-bandijk tot aan de togtsloot de Boone-graaf, door Pieter Harte;

6°. uit het archief der Genie te Groningen (4de geniecommandement):

a. Garnizoensboek houdende aanteekeningen van hetgeen door het korps ingenieurs in garnizoen te Groningen is verricht, ingevolge order van den directeur-generaal Dumoulin, 1776—1808. 1 deel;

b. Stukken, rakende aankoop van gronden 1776—1803. 5 stukken;

c. Staten en andere stukken betreffende militaire gebouwen en andere Rijkseigendommen, 1798—1813. 10 stukken;

d. Verschillende stukken rakende fortificatie en andere militaire zaken, 1790—1811. 11 stukken;

7°. uit het archief der Genie te Nijmegen (4de geniecommandement):

Register van resolutiën en orders betreffende den dienst van het corps der Genie, zooals dezelve voorkomen in het register van den Directeur-Generaal H. van Hooff van 27 Februari 1799, over de jaren 1672—1798 1 deel;

8°. uit het archief der Genie te Maastricht (4de geniecommandement):

a. Beschrijving van de fortificatiën van Maastricht en Wijk (Fransch). 1 stuk;

b. Staten van de militaire gebouwen te Maastricht (an 10 A 11), 1801, 1802 3 stukken;

9°. uit het archief en de bibliotheek der Geschutgieterij te 's Gravenhage:

a. Copie advies van den luitenant Smedeke op een aan hem

door Gecommitteerde Raden van Holland in handen gesteld verbaal van den Kapitein-Ingenieur Verschoor, rakende de geschutgieterij, 17 Augustus 1746. 1 stuk;

b. Contra-remonstrantie ven den Luitenant-Generaal van Creutznach tegen de demonstrantie van den grof-geschutgieter Johan Verbrugge, 1769. Extract resolutiën van den Raad van State der Vereenigde Nederlanden van 26 April en 19 October 1770 wegens kwade praktijken van dien geschutgieter, met teekeningen. Gedrukt. 3 cahiers;

c. Instructiën voor den Inspecteur-Generaal van 's Lands magazijn en voor den Inspecteur-Generaal der Hollandsche geschutgieterij, 8 Juli 1795. Gedrukt 2 stukken;

d. Copie contract van 18 November 1809 en origineel contract van 31 December 1809 tusschen den kolonel der genie In de Betou, als gemachtigd door den Minister van Oorlog, en de geschutgieters L. E. en J. G. A. Maritz. 2 stukken;

e. Memoriën, nota's, conditiën van aanbesteding van koper etc., 1803—1810. 6 stukken;

10°. uit het archief der Artillerie-inrichtingen, Stapelmagazijnen te Delft:

a. Rekeningen van Dr. Dirk van Heemskerk, Commies over 's Lands magazijnen te Delft, van ammunitie van oorlog, 1741—1770, 1772, 1774, 1775. (ontbreekt 1ste deel 1745—1747 en 6de deel 1747—1748.) 38 deelen;

b. Magazijnsdeclaratieboeken, 1741—1776. 2 deelen;

c. Rekeningen van Dr. Dirk van Heemskerk, Commies over 's Lands magazijnen te Delft, rakende de affuitmakerij 1753—1760, 1762, 1763, 1765, 1766, 1768, 1769, 1772—1774. 14 deelen;

11°. uit het archief der werkplaatsen voor draagbare wapenen te Delft:

Stukken betreffende de voormalige Koninklijke geweerfabriek te Culenborg;
Minuten van rapporten en brieven van den Directeur en Inspecteur aan verschillende autoriteiten, 1807—1810;
Bestekken, 1809;
Begrootingen en andere comptabele stukken, 1809, 1810;
Eenige schetsteekeningen. 28 stukken;

12°. uit het archief van den Chef van den militairen geneeskundigen dienst bij het garnizoen te Breda:

a. Register van de in het hospitaal te Breda overleden militairen, 1 Januari 1812—10 December 1813. 1 deel;

b Stamboek der geëmploijeerden en mindere bedienden bij het garnizoenshospitaal te Breda, aangelegd in 1811. 1 deel;

13°. uit het archief 2de regiment Infanterie te Maastricht:

Copiebrief van den bataljonchef Chev. Poux aan den geretireerden Luitenant-Kolonel van de Gardes van den Koning van Holland de Beaufort, 26 December 1811. 1 stuk;

14°. Gedrukte en geautographeerde bescheiden, bevattende ministerieële aanschrijvingen, dispositiën en circulaires aan verschillende autoriteiten, zoomede legerorders, reglementen, voorschriften en instructiën over de jaren 1813—1875. 13 pakketten;

Van den Archivaris in de provincie Noordholland:

15°. Register van uitgaande brieven door Johan de Bosch (baljuw van Valkenburg) als advocaat te 's Gravenhage geschreven van 3 Augustus 1694 tot 17 Maart 1711. 1 deel.

Van den Archivaris in de provincie Utrecht:

16°. aangeboden door Jhr Mr. P. Smissaert te Utrecht:

a. Copie verbaal van Diederik Schaep als extraordinaris gedeputeerde van de Staten-Generaal bij den Koning van Zweden, 19 October 1673—27 Maart 1675. 1 deel;

b. Een blad uit het dubbel van de rekening van het rentmeesterschap van Friesland van 1 October 1473—30 September 1474. 1 stuk;

17°. aangeboden door Mr. J. A. G. te Utrecht.

Commissie van de Staten-Generaal voor de Gedeputeerden te velde van 13 April 1672. Oorspronkelijk op perkament met het groote zegel. 1 stuk;

18°. aangeboden door Baron Schimmelpenninck van der Oye van Nijenbeek te Utrecht:

Maandelijksche lijst van het regiment te voet van den kolonel Soute, 24 Juli 1741.

Verklaring van den Luitenant-Generaal R. van der Beke, dat het regiment van den Generaal-Majoor Montese bij de belegering van Quesnoy in 1712 tegenwoordig was en de kolonel Blansac als ostagier tot het maken der capitulatie is gezonden, 14 September 1717. 2 stukken;

19°. Behoorende bij de in het jaar 1884 door Jhr. Mr. J. H. van Swinderen aan het Rijksarchief geschonken stukken, afkomstig van de erven van Lijnden van Lunenburg.

Commissie voor Abraham van Riebeek als Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië van 30 October 1709 en andere commissiën en openbare acten voor leden der familie van Riebeek en aanverwante familiën van Hoorn en Leijendekker, 1662—1749. 13 stukken;

20°. Aangekocht uit de verzameling van Sir Thomas Phillipps te Cheltenham:

a. Charter van het klooster den Hem bij Schoonhoven, 1506. 1 stuk;

b. Lijst van de goederen van het convent van St. Catharina te Gouda, begin 16de eeuw. 1 stuk;

21°. Afkomstig uit de collectie Booth;

a. Rekening van Bernd van den Dorenwerde, baljuw van Amstelland over de jaren 1305—1307. 1 stuk.

b. Leenbrieven van hertog Aelbrecht en gravin Jacoba van Beijeren voor Floris van Alkemade IJsbrantsz en Floris van Alkemade Florisz betreffende het veer te Uitgeest 1395 en 1431, copie en orig. 2 stukken;

c. Uitspraak van scheidslieden in een geschil over het rentmeesterschap van de abdij van Leeuwenhorst, 1482. 1 stuk;

d. Verklaring van den pastoor van Bovenkarspel over goederen den graaf van Holland, door het ontbreken van erfgenamen, aanbestorven 1487, met zijn zegel. 1 stuk;

e. Vergunning van het Hof van Holland voor Jan van Rijsoirt om aan hem binnen de stad Leiden aanbestorven renten te mogen ontvangen, 1490. 1 stuk;

f. Machtiging van Philips van Spaengen voor Martijn van den Berge om in zijne plaats over te dragen aan Jan van Duvenvoirde het officie van raad in den hove van Holland 1509, met zijn zegel. 1 stuk;

g. Vonnis van schepenen van Gorinchem in een geschil over de waterleiding van een huis 1509, met vier zegels. 1 stuk;

22°. *a.* Verklaring dat Jan van Oestdorp ter kamer van de rekeningen in den Hage den eed heeft afgelegd als commissaris der Keiz. Maj. in Overijssel, 1532. 1 stuk;

b. Bevel van den graaf van Leicester, als gouverneur der Vereenigde Nederlandsche provinciën voor Philips van Asseliers, wagenmeester, om te vervolgen diegenen die niet gefurneerd hebben het aantal wagens waarop zij zijn getaxeerd, 1587. 1 stuk;

c. Belofte van Boudewijn, Aartsbisschop van Bremen om de kasteelen en onroerende goederen der kerk van Bremen niet te zullen vervreemden zonder toestemming van het Domkapittel, 1435. 1 stuk;

d. Afteekening van het zegel van Muiden van 1297, gevoegd bij een vidimus van 1646 van een charter van dat jaar.

Van den Archivaris in de provincie Friesland:

23°. Alphabetische registers op de principaalste besoignes en notulen van den Raad ter Admiraliteit in Zeeland.
1ste register 1600—1645; 3de register 1668—1690, 14de register, 1691—1791. 3 deelen.

Van den Archivaris in de provincie Groningen:

24°. *a.* Copie van een brief van P. van Brederode uit Heidelberg aan de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, 2 September 1618. 1 stuk;

b. „Media pacis" of „Friedenspuncten" zooals deze door den Keurvorst van Saksen op de bijeenkomst te Dresden in Maart 1633 zijn opgesteld met de daarbij door den Keurvorst van Brandenburg geopperde „Erinnerungen". Hs. uit de 17de eeuw, copie. 1 stuk.

Van het gemeentebestuur van Amsterdam:

25°. *a.* Leenbrief van Jan, heer van Arkel en Claude van Mechelen, ten behoeve van Dirk Hendrikszoon met de halve Gheer, gelegen in den lande van Haestrecht, op Sint Pauwelsdagh Conversie 1397, met zijn zegel. 1 stuk;

b. Leenbrief van Johan, heer van Egmond, ten behoeve van Adriaen Pieter Hugenzoonsdochter met land in het ambacht van Capelle, 25 Mei 1422, met zijn zegel. 1 stuk;

c. Leenbrief van Johan, graaf van Egmond, ten behoeve van Cornelis Janszoon met hetzelfde land, 8 November 1525, met zijn zegel. 1 stuk;

d. Rentebrieven ten behoeve van de gemeene kalenderbroeders van Woerden en Oudewater, 20 Maart 1460, 22 November 1496;

Rentebrief ten behoeve van Hendrik Pieter Maerlot te Oudewater, 20 December 1503, met aangehechte overdracht van die rente aan de kalenderbroeders aldaar, 3 Augustus 1506;

Beslag gelegd door Burgemeester en Schepenen van Oudewater, ten behoeve van de Heilige Geest-meesters aldaar, op zekere brieven de kalenderbroeders toebehoorende, welke een der broeders onder zijne berusting had, 5 Juni 1579. 4 stukken;

e. Relaas van Nanning Kayser, pensionaris van Hoorn wegens zijne arrestatie en die van vijf andere heeren op last van Zijne Hoogheid, en van het gepasseerde omtrent Amsterdam in Juli en Augustus 1650. 1 stuk;

f. Extract-resolutie van de Staten-Generaal omtrent het secours van 20 oorlogschepen voor de West-Indische Compagnie, 27 Januari 1650;

Memories en andere stukken rakende het door de West-Indische Compagnie van de Staten-Generaal verkregen recht tot heffing van recognitiegelden van vreemde schepen binnen de limieten van het octrooi, gediend hebbende in 1675. 6 stukken;

g. Copie-verbaal van het gepasseerde in den Hoogen Zeekrijgsraad omtrent het verzeilen van 's lands fregat *de Dolphijn* op de kust van Calais, en de moeilijkheden daarover ontstaan tusschen den gezagvoerder van dat schip Antonie Levinus Haak en den luitenant-admiraal C. Schrijver, 1766. 1 deel;

h. Rekening ten laste van de Staten-Generaal wegens de bevrachting van het schip de Clock op Havre de Grace, 1675;

Staat van de pretentiën spruitende uit fourages in Braband en Vlaanderen, 1695—1698;

Generale lijst van 's lands zeemacht, 1796. 3 stukken;

i. Quohier wegens de verponding van huizen en landen buiten de stad Amsterdam, 1685. 1 deel;

k. Convocatiën van de ingelanden van Bodegraven tot het houden van buurspraken, wegens klachten tegen dijkgraaf en hoogheemraden van het Groot-Waterschap van Woerden, 9 October 1707, en wegens een omslag tot betaling der kooppenningen der van de Staten van Holland gekochte inkomsten en tienden onder Bodegraven, 13 Januari 1723. 2 stukken;

l. Copie rapporten van Commissarissen uit het college van Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland en Westfriesland over den toestand van het eiland Goedereede, 1750—1774. 30 stukken;

m. Memorie van meting door landmeters van stukken land gelegen onder Waarder en Zegvelderbroek met schetsteekeningen, 1656. 35 stukken;

n. Bestek wegens het maken van een nieuwe sluis buiten de Waterpoort te Brielle, wegens Gecommitteerde Raden van Holland, 1761, hs.;

Gedrukte bestekken wegens verschillende waterstaatswerken van het eiland Goedereede tijdens de Bataafsche Republiek, 1799, en het Koningrijk Holland, 1806—1809. 17 stukken;

o. Kaart van de landen behoorende tot de plantage Waterland, gelegen aan de rivier van Suriname, door Jacob Hengeveld, gezw. landmeter, 21 November 1725;

p. Kaart van het dorp Egmond op Zee, laatst der 17de eeuw;

q. Plannen, profielen, teekeningen van sluizen en machines betreffende de uitwatering van den Rijn te Katwijk, 1806. 17 stuks.

Van het Gemeentebestuur van Delft:

20°. Rechterlijk Archief:

a. Kamerboek van de handelingen der kamer van Justitie, bevattende acten van allerlei aard, 1538, 1546—1613, 1623—1636. 10 deelen en één fragment;

b. Als voren, bevattende acten van benoeming tot en ontslag als voogd, curator en sequester, autorisaties tot confinementen abandonnementen van boedels enz., aanstellingen tot verschillende bedieningen enz., 1674—1735, 1737, 1740—1810. 14 deelen;

c. Register van acten van huwelijksvoorwaarden, 1536—1601, 1687. 1 deel;

d. Register van testamenten en processen-verbaal van ontvangst en van opening van besloten testamenten en eenige andere acten, 1536—1691. 1 deel;

e Cautieboek, bevattende aanteekeningen van in de secretarie enz. gestelde borgtochten, acten van justificatie en eenige van borgtocht, 1569—1586. 1 deel;

f. Cautieboek, bevattende acten van borgtocht en een van justificatie, 1739—1746. 1 deel;

g. Protocol der huizen te Delft volgens de straten, bevattende de namen der opvolgende eigenaars en de lasten, met verwijzingen naar de bronnen waaraan de opgaven zijn ontleend, aangelegd in de 17de en bijgehouden tot het begin der 19de eeuw. 3 deelen;

h. Alphabetische tafel op de twee eerste der voormelde deelen en op niet aanwezige quohieren, gemaakt in de 17de eeuw. 1 deel;

i. Protocol der huizen te Delfshaven, Overschie, de buitensteden en Poortland, bevattende opgaven als lit. *g*, aangelegd in de 17de en bijgehouden tot het begin der 19de eeuw. 1 deel;

k. Register van den XXsten penning enz. van collaterale erfenissen, huizen en erven bij decreet of bij gifte geleverd, opneming van penningen enz, 1647—1651. 1 deel;

l. Register van de opgelden betaald voor de opdrachten van onroerende goederen, 1757—1760, 1771—1811. 8 deelen;

m. Procuratieboek, 1712—1736, 1751—1764. 3 deelen;

n. Register van binnen Delft geconfineerde personen, 1699—1792. 1 deel;

o. Register van de curateelen, bevattende op de namen dergenen die tot curator enz. in boedels of over personen zijn aangesteld opgaven hunner verschillende aanstellingen, door hen gedane rekeningen enz., 1675—1703, 1715—1781. 2 deelen;

p. Register van de borgtochten dergenen die op het curateeleboek bekend staan, 1782—1810. 1 deel;

q. Preferentieboek, 1740—1755, 1778—1781, 1795—1800.. deelen;

r. Register van de desolate boedels, 1759—1769, 1771—1780. 2 deelen;

s. Inventaris der onder beneficie van inventaris aanvaarde nalatenschap van Mr. Jan Anthony van Kinschot, 1767. 1 deel;

t. Onderhandsche inventaris van een geabandonneerden boedel, 1770. 1 stuk;

u. Register van taxaties van onroerende goederen, 1777—1789, 1802—1811. 2 deelen;

v. Onderhandsche of notarieele inventarissen van gecedeerde,

geabandonneerde of gerepudieerde boedels, 1800—1805. 1 pak, van een lias afkomstig;

w. Register van de onder den secretaris Mr. Hendrik van der Goes geconsigneerde penningen, 1786—1810, en van ontvang en uitgaaf van het recht van exue enz., 1786—1794. 1 deel;

x. Register van de onder den secretaris Mr. Hendrik Vockestaert geconsigneerde penningen, 1654—1688. 2 deelen;

y. Register van de willige decreten, 1723 - 1733, 1742—1795, 1798 9 deelen;

z. Register van de huizen bij executie verkocht, 1758—1785. 1 deel;

aa. Missiven van den Hoogen Raad aan burgemeesters en regeerders van Delft om informatie op bij hem ingekomen requesten en concepten der beantwoordingen, 1749—1751. 1 pak, van een lias afkomstig;

bb. Missiven ingekomen bij- en concepten van missiven uitgegaan van- die van den gerechte en andere autoriteiten te Delft, betreffende overdaging en andere rechtszaken, 1792—1794. 1 pak;

cc. Appointementboek of boek van de geëxtendeerde vonnissen in civiele zaken, 1567—1589. 1 deel;

dd. Kamerboek van de gereserveerde zaken die op de rol in de kamer gesteld en aldaar „ geüytet" worden, zijnde misschien de rol der civiele zaken van den procureur Verburch, 1582—1585. 1 deel;

ee. Rol van gastgedingen, 1686, 1740, 1782—1811. 11 deelen;

ff. Rol van de kleine zaken, 1782—1809 4 deelen;

gg. Register de plano, bevattende uitspraken van schepenen na verblijf van partijen, waarna geen verdere procedure dan alleen de executie door een der stadsboden behoefde te geschieden, 1755—1811. 1 deel;

hh. Rol de plano betreffende de jacht en visscherij, 1809. 1 stuk;

ii Register van sommatiën tot betaling van het middel van het collateraal, 1670—1796. 1 deel;

kk. Register van de personen binnen Delft overleden, naar wier nalatenschap ten opzichte van het middel van het collateraal moet worden geïnformeerd,. met aanteekening dat aangifte had plaats gehad of gesommeerd was, 1749—1795. 2 deelen;

ll. Processtukken in een civiele procedure, 1800—1802. 1 pak;

mm. Register van afschriften van cedullen van schouwingen, gedaan door de stadsdoctoren of de stadschirurgijns, van binnen de stad Delft, haar haven (Delfshaven) en jurisdictie verongelukte lieden, 1713—1728, 1752—1782, 1794—1811. 3 deelen;

nn. Sententiën van schepenen en schepenen-commissarissen ter judicature der middelen te lande, acten van appèl en andere bijbehoorende stukken in civiele en crimineele procedures, 1795—1808. 1 pak, van een lias afkomstig;

oo. Rol van de gemeene-landsmiddelen, 1723—1747, 1750—1803. 3 deelen;

pp. Notulen van schepenen-commissarissen ter judicature der gemeene-landsmiddelen, bevattende dispositiën en resolutiën in en buiten procedures, beëedigingen van spekslagers enz., 1750—1806. 2 deelen in 1 pak;

qq. Crimineelboek, bevattende vonnissen, acten van beschouwing van doode lichamen, van verwerping van nalatenschappen, van bannissement van defaillanten, van curateele, voogdij en het maken van stedekind, en van „de stadt uut seggen". 1536—1811. 8 deelen;

rr. Fiscaalsrol, d. i. rol der crimineele procedures, 1723—1807. 1 deel;

ss. Confessiën (sommige met daaronder gestelde condemnatiën), verklaringen, eischen en andere processtukken betreffende de crimineele procedure, 1654—1742. 8 deelen;

tt. Register van crimineele attestatiën, 1723—1725, 1729—1743. 1 deel;

uu. Examinatiën, getuigenverhooren, eischen en sententiën in de crimineele zaken tegen Jurriën en Fredrik Mangenus, 1771, 1772. 1 deel;

vv. Register der personen verzekerd in het tucht- of werkhuis binnen Delft, 1675—1752. 2 deelen;

ww. Register van acten van inspectie in crimineele zaken, gedaan door hoofdofficier en schepenen binnen de stad Delft, haar haven (Delfshaven) en jurisdictie, 1804—1811. 1 deel;

xx. Register van rekeningen tusschen de regenten van het St.-Joris-gast- en tuchthuis en verschillende autoriteiten binnen

en buiten Delft over in dat huis geconfineerde personen, 1752—1762. 1 deel;

yy. Register van afschriften van requesten, met apostilles en berichten, gepresenteerd aan:

a. de heeren van de Wet, 1717—1728;

b. burgemeesters en regeerders, 1717—1728;

c. de heeren van den gerechte of schepenen, 1717—1727;

de eerste niet van rechterlijken aard behalve die betreffende confinementen, scheidingen van tafel en bed, en curateelen, de tweede ook niet, de derde wel behalve eenige om admissie als procureur. 1 deel;

zz. Register van afschriften van requesten, met apostilles en berichten, gepresenteerd aan de heeren van de Wet, niet van rechterlijken aard behalve die betreffende confinementen, scheidingen van tafel en bed, en curateelen, 1728—1798, 1803—1808. 12 deelen;

aaa. Resolutiën genomen bij de heeren van de Wet, niet van rechterlijken aard behalve die betreffende confinementen, scheidingen van tafel en bed, en curateelen, 1609—1689, 1763—1765, 1781 en 1782, en notulen, 1656—1660. 3 deelen en 9 stukken;

bbb. Alphabetische index op de voorgaande resolutiën en andere resolutiën en notulen van de heeren van de Wet, hun aangeboden door den secretaris H. Vockestaert op 5 September 1757 en bijgehouden tot 1789. 1 deel;

ccc. Register van requesten, met apostilles en berichten, gepresenteerd aan den gerechte, hoofdschout en schepenen enz., ook om ad- en demissie als procureur, 1791—1811. 4 deelen en 1 pak;

ddd. Register van resolutiën of notulen der kamer van de heeren van den gerechte, sedert 10 April 1795 hoofdschout en schepenen, sedert 18 Augustus 1798 baljuw en schepenen, sedert 24 October 1803 hoofdofficier en schepenen der stad Delft, haar haven (Delfshaven) en jurisdictie, ook betreffende ad- en demissie als procureur, 1753—1811. 14 deelen en 1 pak;

eee. Alsvoren betreffende extra-judicieele of crimineele verzoeken, door den officier der stad Delft of belanghebbenden aan schepenen gedaan, 1716—1784, 1792—1801, 1803—1811. 4 deelen en 1 pak;

fff. Inventaris der geconsigneerde gelden, effecten, boeken, papieren en roede van justitie, berust hebbende onder het ontbonden college van civiele en crimineele justitie der stad Delft, haar haven en jurisdictie, geformeerd door den maire op invitatie van den

onderprefect van het arrondissement Rotterdam dd. 25 Februari 1811, 28 Februari 1811. 1 stuk.

Van het Gemeentebestuur van Gorinchem:

27°. Rechterlijk archief:

a. Register van de handelingen der vierschaar van de stad Gorinchem en den lande van Arkel, aanvankelijk ook der schepenen van Dalem en andere autoriteiten, bevattende acten van allerlei aard, 1481—1482, 1484—1485, 1490—1502, 1503—1504, 1505—1508, 1509—1514, 1515—1521, 1523—1531, 1532—1535, 1536—1538, 1539—1552, 1552—1553, 1554—1567, 1569—1570, 1571—1578, 1580—1582, 1587—1588, 1593—1594, 1595—1597, 1598—1600. 90 deelen;

b. Quohier van de handelingen der vierschaar van de stad Gorinchem en den lande van Arkel, bevattende acten als voren, uitgezonderd opdrachten of brieven waarvan men den XLsten penning schuldig is, keuren enz., later ook zonder andere soorten van acten waarvoor afzonderlijke registers werden aangelegd, 1600—1653, 1662—1673. 24 deelen;

c. Register als voren, bevattende opdrachten, schuldbekentenissen, bezettingen en andere acten, 1601—1602, 1604—1606, 1615—1617. 3 deelen;

d. Register van 'sheeren zaken, 1572—1574, 1613—1632. 2 deelen;

e. Register van aangiften van namen en andere opgaven tot het maken der acten van transport van huizen en landerijen, en van hypotheek, 1790—1810. 1 deel;

f. Register van procuratiën, vóór schepenen gepasseerd, 1625—1700. 1 deel;

g. Register van inventarisatiën ter presentie van schepenen, 1651—1661, 1664—1669. 2 deelen;

h. Confessiën, belijdingen en vonnissen rakende de crimineele procedure, 1563. 1 deel;

i. Civiel sententieboek, in het laatste deel ook zaken van „ree en roei", 1569—1657. 34 deelen;

k. Decreetboek, 1584—1628. 1 deel;

l. Extraordinaris rolle, 1640—1642. 1 deel;

m. Papieren betreffende de waarneming door Adriaan van Wijck,

secretaris van Dalem, van het interest van Mr. Willem Paulus van Schoterbos, in Crooswijk buiten Rotterdam, als erfgenaam van Cornelis Matelieff Lus, te Gorinchem, waarbij een uitspraak in cas van ra en roei tusschen Adriaen Colmert en Meus van Uytwijck, 1707—1712. 1 pak;

n. Autorisatie en consent aan drossaard, burgemeesters en regeerders van Gorinchem door den heer van Dalem om iemand uit zijn heerlijkheid te lichten, 1726. 2 stukken;

o. Extract-verbaal tusschen Alida van Luchtenburgh, gesepareerde huisvrouw van wijlen François van Halewijn, in leven heer van Werve, en Jacobus Stats van Halewijn c. s., 1735, met acten van overdracht en andere betreffende obligatiën, van lateren tijd, tot 1783. 1 pak;

p. Processtukken in crimineele zaken, 1741, 1783, 1806, 1807. 4 pakken en 1 stuk;

q. Rechtskundig advies in een crimineele zaak en bijlagen, 1805. 2 stukken;

r. Processtukken in civiele zaken, 1779—1781, 1807—1810. 3 pakken;

s. Rechtskundige adviezen in civiele en belastingzaken, 1805, 1810. 3 stukken;

t. Declaraties enz. betreffende den insolventen boedel van Hermanus Nieuwenhuysen, 1783—1785. 1 pak;

u. Schepenbrief waarbij Matteus van Bergen aan Jan Pas een huisje en dijkkaveling overdraagt, 1773. 1 stuk;

v. Overdrachtbrieven van en andere acten betreffende huizen, erven enz. in de Gasthuis- of Hoogstraat te Gorinchem, 1615—1805. 20 stukken;

w. Acte van den gerechtelijken verkoop ten verzoeke van Cornelis van Kuyk van een damschuit met toebehooren van Jacob Kwesters, 1805. 1 stuk.

Van het gemeentebestuur van Schiedam:

28°. Rechterlijk Archief:

a. Giftboeken, bevattende opdrachten, acten van borgtocht, procuraties, kustingbrieven enz., 1546—1549, 1556, 1565—1639, 1640—1701, 1708—1719, 1723—1726, 1744—1751, 1808—1811. 38 deelen en 1 stuk;

b. Minute-giftboek, 1655—1737. 11 deelen;

c. Aanteekeningboek van onroerende goederen die op zekere conditiën binnen de stad verkocht zijn, met opgave aan wien. voor welken prijs en wanneer, 1647—1696, 1698—1717, 1750 - 1811. 15 deelen;

d. Opveilboek of protocol van publiek opgeveilde huizen, schepen en andere onroerende goederen welke buiten de venduen zijn, 1653—1811. 32 deelen;

e. Register van testamenten, huwelijksvoorwaarden, donatiën enz., 1592 - 1647. 1 deel;

f. Schuldrente-boek, 1727—1811. 11 deelen;

g. Register van procuratiën van personen buiten Schiedam, 1754—1808. 1 deel;

h. Collateraalboek, bevattende memoriën van aangeving der nagelaten goederen die het recht op de collaterale successie subject zijn, 1728—1755, 1763—1806. 12 deelen;

i. Taxatieboek collateraal, bevattende taxatiën wegens goederen door personen zonder descendenten overleden nagelaten en subject de collaterale successie, 1755—1811;

k. Rol ordinair of vierschaarboek, 1551, 1684—1700. 5 deelen;

l. Wetboek of civiele schepenrol, 1662—1684, 1700—1777, 1784—1787, 1790 - 1801, 1803—1811. 17 deelen;

m. Civielboek of civiele rol (van den baljuw en schout), 1664—1667, 1673—1676, 1682—1686, 1691 - 1704, 1707 - 1708, 1712—1715, 1718—1719, 1723—1735, 1737—1739, 1741—1758, 1760, 1762—1772, 1775, 1777, 1782, 1796—1797. 32 deelen;

n. Acten van uitspraak van schepenen-commissarissen, 1685—1691, 1711—1811. 5 deelen;

o. Rol van het college van vredemakers, 1796—1803. 3 deelen;

p. Rol van schepenen-commissarissen tot de kleine zaken, 1803—1811. 4 deelen;

q. Preferentieboek, 1594—1602, 1609—1611, 1613 - 1646, 1648—1811. 10 deelen;

r. Conclusiën van eisch in cas van preferentie, 1806—1808. 1 pak;

s. Crediteurboek en acten van curateele van de geabandonneerde en verlaten boedels, 1614—1811. 8 deelen;

t. Register van onwillige decreten, 1804—1808 1 deel;

u. Rol van het zeegerecht of de kamer van koophandel, assurantie, avarij en zeezaken, 1804—1811. 1 deel;

v. Resolutiën van als voren, 1803—1811. 1 deel;

w. Bijlagen tot voorgaande resolutiën, 1804—1810. 1 pak;

x. Verbalen gesloten ten overstaan van commissarissen uit het zeegerecht of de kamer als voren, 1805. 1 deel;

ij. Processtukken in crimineele en belastingzaken, 1797—1806, 1809—1811. 1 stuk en 9 pakken;

z. Ordinaire rol vóór schepenen-commissarissen ter judicature van des gemeenen lands of de gemeene middelen, 1750—1763, 1787. 2 deelen;

aa. Crimineele rol vóór schepenen-commissarissen als voren, 1750. 1 deel;

bb. Crimineele rol vóór schepenen-commissarissen ter judicature der nationale middelen te lande, sedert October 1806 der middelen te lande, 1806 - 1810. 1 deel;

cc. Resolutiën van schepenen-commissarissen ter judicature van des gemeenen lands middelen, later van de nationale middelen te lande, eindelijk van de middelen te lande, 1803—1811. 1 deel;

dd. Missiven, requesten enz., ingekomen bij de commissarissen ter judicature der nationale middelen te lande, daarna der middelen te lande, 1806—1811. 1 pak;

ee. Crimineel sententieboek, 1386—1569. 1 deel;

ff. „Correctiebouck ende criminele saecken van den officier", bevattende conclusiën van den officier en sententiën van schepenen, 1598—1641. 1 deel;

gg. Informatieboek van den officier, 1605 - 1610, 1613—1618. 1 deel;

hh. Fiscaalboek, 1607—1641. 4 deelen;

ii. Correctieboek (van den baljuw en schout), 1647—1667, 1672, 1683—1688. 4 deelen;

kk. Boek van examinatiën van crimineele gevangenen gedaan bij den baljuw en schout, 1624 - 1644, 1647—1651, 1664 1671, 1673—1705, 1718—1755, 1759—1794, 1796 - 1810. 42 deelen;

ll. Crimineele rol (van den baljuw en schout), 1691—1694, 1697-1704, 1706—1708, 1712—1737, 1739—1745, 1747—1763, 1765—1780, 1782—1811. 42 deelen;

mm. Certificatieboek van den baljuw en schout, 1673—1675. 1 deel;

nn. Interrogatoriënboek, 1799—1811. 4 deelen;

oo. Concept-aanteekeningen van het verhandelde in de vergaderingen van schepenen, schepenen-commissarissen, of baljuw en schepenen, 1696—1803. 1 pak;

pp. Register van schouwingen van verdronkenen en verhangenen, en de ovens der bakkers, 1598—1700;
lijsten van beëedigde bierwerkers, turftonsters enz., 1626—1676;
en aanteekeningen van vertiendingen van stadswege, 1604—1614. 1 deel;

qq. Register van schouwingen van verongelukte en zich zelven het leven verkort hebbende personen, 1717—1811. 2 deelen;

rr. Resolutiën van schout, burgemeesters en schepenen, of burgemeesters, 1611—1637. 1 deel;

ss. Requesten — sommige met marginale apostilles en bijbehoorende stukken — en eenige andere papieren, ingekomen bij schout, burgemeesters en schepenen, of het college van de wet, 1790—1794. 2 pakken;

tt. Resolutiën, in het laatste deel deliberatiën genaamd, van schepenen, 1709-1811. 8 deelen;

uu. Requesten — sommige met marginale apostilles en bijbehoorende stukken —, missiven, memoriën, berichten en andere papieren, ingekomen bij het college van schepenen, in het begin ook als schepenen-commissarissen van des gemeenen lands middelen, zijnde bijlagen tot de resolutiën of het register van deliberatiën, 1790—1811. 10 pakken.

Van de erfgenamen van mr. H. J. baron van der Heim van Duivendijke, door bemiddeling van den Minister van Binnenlandsche Zaken:

29°. *a.* Brieven van verschillende diplomatieke personen aan den Raadpensionaris van Holland Heinsius, 1691, 1693, 1694, 1696, 1697, 1698. 44 stukken;

b. Correspondentie tusschen den Extr. Envoyé te Brussel Everard van Weede, heer van Dijkveld en den Raadpensionaris Heinsius, 1695, 1696, 1697. 75 stukken;

c. Correspondentie tusschen den gezant Jacob Hop te Weenen en den Raadpensionaris Heinsius, 1697, 1698, 1699. 79 stukken;

d. Brieven van Jacob Boreel aan den Raadpensionaris Heinsius, 1697. 14 stukken;

e. Promemorie voor den heer griffier Fagel vertrekkende als extraord. gezant naar Engeland, Augustus 1793. 1 stuk;

f. Copiebrief van lord Grenville aan den griffier Fagel, 2 September 1793. 2 stukken;

g. Ideeën van den ondergeteekende (J. H. van Kinsbergen), oud zeeveteraan relatief tot de Marine, z. d. 1 stuk.

Van jhr. mr. G. J. Th. Beelaerts van Blokland te 's-Gravenhage:

30'. *a.* Copieboeken van uitgaande brieven van den Procureur-Generaal aan de Kaap de Goede Hoop, mr. Gerard Beelaerts van Blokland, 21 Mei 1803—16 December 1805. 2 deelen;

b. Register der zaken van den Procureur-Generaal hangende voor den Raad van Justitie, 1803—1806. 1 deel;

c. Memoriaal van dagelijks voorvallende zaken van den Procureur-Generaal, 5 April 1803—4 April 1806. 1 deel;

d. Extract resolutiën en missiven van Gouverneur en Raden van Politie en andere ingekomen brieven, 1803—1805. 180 stukken;

e. Extract resolutiën van den Raad van Justitie, 1803—1806. 74 stukken;

f. Missiven van de leden van de desolate boedelkamer, 1802—1805.
Extract resolutiën van de desolate boedelkamer, 1803—1805. 9 stukken;

g. Concept publicatie van den Commissaris-generaal van het Bataafsche Gouvernement, mr. J. A. de Mist.
Concept provisioneele instructiën voor den Landdrost van Stellendam en Drakestein en voor den Secretaris aldaar.
Instructie voor den cipier. 4 stukken;

h. Copie missive van den Gouverneur-Generaal J. W. Janssens

aan J. G. van der Kemp, hoofd van het Instituut tot bekeering en onderwijs der Hottentotten, 31 Mei 1803. 1 stuk;

i. Copie missive van den Commissaris-generaal mr. J. A. de Mist aan den Raadpensionaris Schimmelpenninck, 31 December 1805. 1 stuk;

k. Copie rapport der commissie tot onderzoek naar hetgeen heeft plaats gehad bij de overgave van het comptoir generaal door den afgetreden ontfanger Akkerveld aan E. Bergh, 18 Juli 1805. 1 stuk.

l. Stukken betreffende de generale graan-commissie aan de Kaap de Goede Hoop, 1805. 18 stukken;

m Stukken rakende slagturverijen. 8 stukken;

n. Onderzoek der beschuldigingen ten laste van Horatius Christiaan David Maynier, in zijne betrekking als commissaris der kolonie Graaf Reynet, 1802. 1 deel, gecartonneerd;

o. Copieën van brieven betreffende de klachten van eenige officieren over den Luitenant-Kolonel van de Artillerie Ter Horst, 1803. 7 stukken;

p. Missive van de weeskamer van de Kaap de Goede Hoop over de zaak van den Veldcornet D. Engelen, 28 Januari 1804. 2 stukken;

q. Missive van den Auditeur-Militair des garnizoens mr. Daniel Frederik Berrangé aan den procureur-generaal mr. Gerard Beelaerts van Blokland, fiscaal bij de Hooge Militaire Vierschaar, met stukken ter eerster instantie gediend hebbende tegen eenige soldaten van het 1ste bataljon Hollandsche lichte Infanterie in den Krijgsraad van 7 September 1805. 17 stukken;

r. Pleitmemoriën, conclusiën van eisch en andere crimineele processtukken, 1803–1806. 61 stukken;

s. Memoriën van mr. Gerard Beelaerts van Blokland in qualiteit als officier van Justitie in eene zaak tegen Johannes Strijdom wegens wreedheid aan Hottentotten gepleegd, 1812. 2 stukken.

Van dr. Franz Staub te Wiener Neustadt:

31°. Afgietsel van het zegel van Claes Gheertsoen (Nicolaas van Leiden), beeldhouwer sedert 1462 te Straatsburg en Weenen en voor 1489 overleden, naar het origineel in het archief van Straatsburg.

B. *Aangekocht.*

Van de boekhandelaars W. P. van Stockum en Zoon te 's-Gravenhage:

32°. Ter auctie van 31 Januari 1890:

a. Brief van Godert Adriaan, baron van Reede, heer van Amerongen, 24 Juni 1676. 1 stuk;

b. Order van Willem III Koning van Engeland aan de officieren van het leger in Keulsch, Guliksch en Bergschland om den generaal Dopf als kommandant te gehoorzamen, 5 November 1701. 1 stuk;

c. Inventaris van de goederen door Adriaan Valckenier mede te nemen op zijne terugreize naar Nederland 1 stuk;

d. Stukken betreffende Admiraliteitszaken, zoo geschreven als gedrukt, rakende processen gevoerd voor de colleges ter Admiraliteit te Amsterdam, op de Maze en in Zeeland over het nemen van schepen door commissievaarders, convooien en licenten etc., met extract resolutiën van de Staten van Holland, 17de en 18de eeuw. 28 stukken.

33°. Ter auctie van 12 April 1890:

Reglement op de administratie der justitie en de maniere van procedeeren in de rivieren van Essequebo en Demerarij, 4 October 1794. 1 deeltje, quarto.

Van de boekhandelaars Frederik Muller & Co. te Amsterdam:

34°. Ter auctie van 21 April 1890:

a, Verbaal gehouden bij mr. Adriaan Backer, oud burgemeester van Haarlem, mr Harman van der Meer, oud burgemeester van Leiden en Dirk Blom, oud schepen van Amsterdam, als Commissarissen van de Staten van Holland en Westfriesland, tot het stoppen en repareeren van de in November 1675 doorgeslagen dijken tusschen Amsterdam en Muiden, sedert 13 November 1675 tot 19 Maart 1676. Vervolg van dit verbaal gehouden door commissarissen zoo uit de provincie Holland als die van Utrecht, en later door commissarissen tot de dijken tusschen Amsterdam en Muiden, 12 Juni 1676 tot 5 Februari 1678. 1 deel;

b. Stukken behoorende bij bovengemeld verbaal:
Korte notulen en aanteekeningen van de Commissarissen 1676—1678, notulen gehouden bij den burgemeester van Amsterdam, Hudde, 7—12 Maart 1678.

Extract resolutiën van de Staten van Holland en Westfriesland, 1672—1678, zoo geschreven als gedrukt.
Verbaal wegens de herstelling der dijken tusschen Amsterdam, Muiden en Naarden, 9 Juni—27 Augustus 1676. Minuten van brieven, adviesen en berichten van commissarissen, 1676.
Copieën van de privilegiën en ordonnantiën omtrent den Diemerdijk, 21 Maart 1436, 15 December 1509, 12 Augustus 1577, 18 Januari 1591, en van sententiën van den Hoogen Raad betreffende de verplichting van dijks onderhoud van 1621, 1632 en 1643.
Rekening gedaan bij mr. Adriaen Backer, Johan van den Berg en Dirk Blom, commissarissen, door Jaspar Bijlder, hun commies en penningmeester, wegens het repareeren der zeedijken tusschen Amsterdam en Naarden, 1675—1678, en bijlagen.
Geschreven en gedrukte bestekken van werken aan de dijken met profielteekeningen.
Lijsten van gehoefslaagden en dijkplichtigen.
Brieven aan de commissarissen, 1676—1678.
Afteekening van de straten binnen Muiden, aanwijzende hoe dezelve zouden kunnen worden verhoogd.
Stukken van verschillenden aard. 191 stukken;

c. Register van de in- en superscriptiën van brieven van de Staten Generaal aan keizers, koningen, republieken, prinsen, staten, stenden, steden etc., H. S. 17de eeuw;

d. Register van privilegiën en handvesten van Delfland, 12.. tot 1517, met index. H. S. uit de 17de eeuw;

e. Register van privilegiën, handvesten, ordonnantiën en keuren van Delfland, ook inhoudende alle groote sententiën, rechtsvorderingen en vonnissen bij de Heemraden gepronuncieerd, loopt tot 1650, H. S. naar het schijnt aangelegd in 1688, met index. 1 deel.

f. Privilegiën van het Hooge Heemraadschap van Rijnland, 1251—1751. H. S. uit de 17de eeuw. 1 deel, bruin lederen band, verguld wapen van Rijnland, quarto;

g. Notabele reglementen en aanmerkingen voor den Dijkgraaf en Hooge Heemraden van Rijnland, H. S. 18de eeuw. 1 deel, bruin lederen band, octavo;

h. Keuren van het baljuwschap van Rijnland, 1660—1735. H. S. 18de eeuw. 1 deel, in bruin lederen omslag, quarto;

i. Alphabetische registers op de keuren van Rijnland H. S. 18de eeuw. 2 deelen, bruin lederen band, octavo;

k. Privilegiën en handvesten van de stad Gouda en van den lande van Stein, 1452—1650, met index. H. S. 17de eeuw. 1 deel.

l. Schepenbrieven der stad Leiden:

l[1]. 1554, 1560, 1566, 1583 2 St., 1585, 1608, 1614, dooreengestoken.
1560, 1584, 1591, 1597. idem.
1568. 1621, idem.
1575, 1605, 1606, 1610, 1627, idem.
1593, 1606, 1608 2 St., 1612, idem.
1606, 1614, 1621, idem.
1607, 1610, 1613, idem.
1623, 1626, 1640, idem.
1637, 1639, idem. 35 stukken;

l[2]. 1601 2 st., 1603 2 st., 1610 2 st., 1614 2 st., 1616 3 st., 1620 2 st., 1621, 1623, 1624, 1625, 1627, 1630, 1631, 1632 3 st., 1634, 1635 2 st., 1636 2 st., 1637, 1638, 1639 3 st., 1640 3 st., 1641 6 st., 1642 2 st., 1643, 1644 2 st., 1645 2 st., 1646 4 st.. 1647 2 st., 1648, 1649, 1651 2 st., 1652 3 st., 1654 2 st., 1655 4 st., 1658 3 st., 1659 7 st., 1660 3 st., 1661 6 st., 1662 5 st., 1663, 1664 8 st., 1665 3 st., 1667 5 st., 1668 2 st., 1669 5 st., 1670 3 st., 1671 4 st., 1673 2 st., 1675 3 st., 1676 4 st., 1677 2 st., 1678, 1679 2 st., 1681 3 st., 1682 4 st., 1684 2 st., 1685 2 st.. 1686 2 st., 1687 5 st., 1688, 1689, 1690 2 st., 1692 3 st., 1693, 1694 2 st., 1695 2 st., 1696, 1697 2 st., 1699 4 st., 1700 2 st., 1701 2 st., 1702, 1703 2 st., 1704, 1705 4 st., 1707 3 st., 1708 3 st., 1709, 1710, 1711 2 st., 1712, 1713, 1714, 1715, 1717 2 st., 1718, 1719, 1720 2 st., 1721 2 st., 1722 3 st., 1723 3 st., 1724, 1725 3 st., 1726 3 st., 1727 3 st., 1728 3 st., 1729 5 st., 1730 3 st., 1731 2 st., 1732 2 st., 1733 2 st., 1734 3 st., 1735 4 st , 1736 3 st., 1737 2 st., 1738, 1739 2 st., 1740 4 st., 1741 3 st., 1742 3 st., 1743 3 st., 1744 6 st., 1745 5 st., 1746 5 st., 1749 2 st., 1750 4 st., 1751, 1752 3 st., 1753 2 st., 1754 4 st., 1755 4 st., 1756 4 st., 1757 4 st., 1758 3 st., 1759 2 st., 1760 2 st., 1761 4 st., 1762 3 st., 1763 3 st., 1764 7 st., 1765 9 st., 1766 5 st., 1767 7 st., 1768 6 st., 1769 5 st., 1770 8 st., 1771 9 st., 1772 13 st., 1773 2 st.. 1774 6 st., 1775 7 st., 1776 7 st., 1777 5 st., 1778 9 st., 1779 18 st., 1780 16 st., 1781 15 st., 1782 19 st., 1783 12 st., 1784 15 st., 1785 7 st., 1786 6 st., 1787 5 st., 1788 9 st., 1789 15 st., 1790 5 st., 1791 7 st., 1792 19 st., 1793 7 st., 1794 9 st., 1795, 1796 11 st., 1797 9 st.. 1798 3 st., 1799 9 st., 1800 4 st., 1801 8 st., 1802 6 st , 1803 6 st., 1804 4 st., 1805 8 st., 1806 2 st., 1807 6 st.. 1808 5 st., 1809 6 st 1810, 1811. te zamen 710 stukken.

Zegels van schepenen welke aan de bovengemelde stukken gevonden worden:

1560. Jacob Jansz. van der Graft.
1575. Cornelis Adriaens.
1575. Pieter Oom Pietersz.
1583. Claes Gijsberts van Dorp.
1583. Cornelis Gerijts de Haes, 1584.
1585. Willem van Loo.
1585. Andries Jacobs.
1593. Isaac Nicolai,
1597. Claes Willems van Warmond.
1601. Hendrik Egbertszoon van der Hal, 1608, 1613.
1601. Willem Cornelis Thybault, 1606, 1616.
1606. Andries Mourijns, rentmeester
1606. Ysbrand Pietersz. de Bye, 1607.
1608. Andries Jaspers van Vesanevelt, 1610, 1612.
1608. Willem Goverts van der Aer.
1608. Claes Cornelisz. van Noordt
1608. Adriaen Pieters van der Werff.
1610. Jan van Banchem.
1610. Jacob van Brouchoven.
1612. Mr. Clement van Baersdorp, 1614, 1616.
1613. Jan van Baersdorp de Jonge.
1616. Franck van Thorenvliet.
1616. Huygh Pieters Codijck. 1636.
1620. Adriaen Hendriks van Tetroode.
1621 Jan Janszoon Orlers.
1620. Pieter Cornelis de Haes, 1621.
1626. Dr. Willem van Moersbergen, 1627, 1640.
1627. Jan Rippertz. van Groenendijck.
1635. Mourijn Cornelis van der Aa, 1639.
1635. Symon Willem van Kerchem.
1639. Dirck Lucasz. van Walbeek, 1653.
1640. Mr. Gerard van Hoogeveen.
1641. Jacob Jansz. van den Berch, 1646.
1641. Pieter Joostens Warmond, 1646.
1651. Jan van Marken.
1653. Willem Remeisz. van Sanen (Saenen), 1660.
1658. Pieter Gerritsz. van Griecken, 1661, 1664.
1658. Jan van Staveren, 1659, 1662.
1664. Claes Dirckz. Verruyt, 1665, 1667.
1664. Gerard van Swaenswijk.
1665. Willem Symonsz. Hasius.
1667. Mr. Herman van der Meer.
1668. Frans van Cingelshoek.
1669. Jacob van der Maes, 1673.
1669. Floris Remeisz van Sanen.

1669. Mr. Johan van Kerchem.
1671. Mr. Johan Goes van Absmade, 1673.
1671. Mr. Johan Cunaeus.
1671. Johan van den Bergh.
1675. Quirijn van Crimpen.
1675. Johan van Banchem.
1675. Cornelis Paets.
1675. Pieter van Assendelft.
1677. Mr. Gerard de Munt
1677. Mr. Magnus van Akeren.
1678. Nicolaas van der Aar.
1681. Mr. Cornelis Wittens, 1682.
1682. Nicolaas van Campen, 1687, 1688.
1685. Mr. Karel Crusius.
1685. Mr. Isbrant de Bye.
1686. Mr. Theodorus Schrevelius.
1686. Mr. Johan Eleman, 1693.
1687. Matheus van Tol.
1687. Dr. Cornelis van Groenevelt.
1687. Mr. Jacob van Marken, 1690.
1689. Adriaan van Grootveld.
1692. Pieter van Poelgeest.
1694. Mr. Abraham van Alphen.
1695. Mr. Gerard Meerman.
1695. Mr. Lucas Verhoeff.
1699. Mr. Johan van Cingelshoek.
1699. Mr. Johan van den Bergh.
1700. Mr. Frans van Kerchem.
1700. Johan Alexander van Lanschot, 1701.
1701. Mr. Nicolaas van Banchem, 1707.
1702. Mr. Johan van Assendelft.
1704. Mr. Adriaan van Cruyskercken.
1704. Mr. Abraham van Gerwen.
1705. Mr. Johan de Bye.
1708. Mr. Daniel van Alphen.
1708. Petrus Cunaeus.
1713. Hendrik van Willigen.
1714. Mr. Gerard van Hoogeren.
1717. Mr. Johan Hieronimus van der Mark, 1726.
1717. Mr. Hendrik Twent.
1721. Mr. Willem van Zanen.
1721. Mr. Johan van Panhuys.
1721. Mr. Aegidius van der Mark.
1722. Mr. Jan van Akeren.
1725. Mr. Jacob Drolenvaux, 1742.

1725. Mr. Karel Crusius, 1742.
1725. Mr. Jacob Trigland, 1726.
1728. Mr. Nicolaas Teding van Berkhout.
1729. Mr. Pieter van Hoogmade.
1729. Mr. Johan Lanschot.
1730. Mr. Nicolaas van Tol.
1731. Mr. Adriaan van Assendelft, 1735, 1740.
1731. Mr. Nicolaas de Bye.
1732. Mr Cornelis van Dorp, 1734, 1735, 1737, 1740, 1741, 1743.
1733. Mr. Johan Egidius van Egmond van der Nyenburg, 1747.
1735. Araham Alensoon, 1769.
1735. Mr. Jan van Groenevelt.
1737. Mr. Nicolaas Willem van Leeuwen.
1741. Mr. Pieter Verhooft.
1741. Mr. Raymond Backer.
1743. Mr. Nicolaas van de Velde, 1746.
1743. Mr. Cornelis van Banchem.
1746. Mr. Jacob van der Meer, heer van Hoogeveen.
1751. Mr. Willem Sautijn, 1754.
1752. Mr. Barthout Adriaan van Assendelft, 1765, 1770.
1752. Mr. Bernard Pieter van Snakenburg, 1768, 1772, 1778.
1753. Mr. Nicolaas Romswinckel.
1753. Jhr. Nicolaas van Boetselaer.
1755. Mr. Salomon Lijnslager.
1755. Mr. Cornelis Chastelein, 1759
1755. Mr. Jan Hubrecht.
1761. Mr. Nicolaas van Alphen, 1762, 1765.
1763. Mr. Coenraad Teding van Berkhout.
1763. Mr. Cornelis Speelman, heer van Heeswijk.
1763. Mr. Jacob Bartram van den Steen, 1767, 1768, 1769.
1764. Mr. Matthijs Snoek, 1776, 1780, 1784.
1764. Johan Gael.
1764. Mr. Johan Alexander van Lanschot, 1765.
1764. Mr. Simon Drolenvaux, 1765.
1765. Mr. Pieter Jan Marcus, 1767, 1771, 1772, 1778, 1779.
1766. Mr. Pieter Changion, 1771, 1773, 1776.
1766. Mr. Hendrik Balthazar van Halteren, 1767, 1771, 1780, 1781.
1767. Barthold Adriaan van Assendelft, 1768.
1767. Mr. Cornelis van Tol, 1770.
1768. Mr. Abraham van Gerwen, 1773, 1775, 1778, 1781, 1782.
1768. Mr. Jan van Royen Adriaensz., 1778, 1779, 1781, 1783.
1768. Mr. Jacob Jan de Mey, heer van Streefkerk.
1770. Mr. Johan Hieronimus van der Mark, 1772, 1777, 1780.
1771. Mr. Lourens Theodorus Gronovius, 1772.
1771. Mr. Johan Pompe van Meerdervoort, 1772.
1775. Mr. Nicolaas van Leeuwen.

1775. Mr. Johan Andreas Cunaeus.
1776. Mr. Hendrik Twent, 1777, 1782.
1776. Mr. Jacob Balthasar Douw.
1777. Mr. Adriaan van Heusden, 1778, 1780, 1783, 1784.
1777. Mr. Jan Crucius, 1780, 1784.
1778. Mr. Gerard Hoogeveen, 1778, 1781.
1780. Mr. Valerius Hoogeveen.
1781. Mr. Joost Romswinkel.
1781. Mr. Pieter Frederik van Kuffeler, 1789, 1790.
1781. Mr. Johan Meerman, 1790, 1793, 1796.
1782. Mr. Diederik van Leyden, 1783, 1786.
1783. Mr. Pieter Vromans.
1784. Mr. Pieter van Lelieveld.
1784. Mr. Pieter Jacob Teding ven Berkhout, 1786.
1785. Mr. Cornelis Adriaan van Hoogstraten.
1788. Mr. Nicolaas Hartingh, 1792.
1788. Joost van Poot.
1788. Mr. Pieter Pompe van Slingeland.
1788. Mr. Maurits Cornelis van Reverhorst, 1796.
1788. Mr. Hartman Isaac le Pla.
1789. Jhr. Anthony Gustaaf van Boetselaer.
1789. Mr. Wilhem Musketier.
1789. Mr. Dirk Muller Massis.
1789. Jhr. Pieter van Panhuys.
1790. Jan Anthonie Pietermaet.
1791. Mr. Hugo de Wildt.
1791. Isaac Willer.
1792. Mr. David de l'Espaul, 1793.
1792. Frederik Wolphert Doornik.
1794. Mr. Hendrik Schim.
1794. Mr. Samuel Luchtmans.
1803. Mr. Willem Jacob van Noort.
1803. Mr. Jan Gijsberto de Mey, 1805.
1803. Mr. Daniel van Halteren.
1804. Mr. Jaques Leonard Dozy, 1805.
1804. Mr. Pieter Jonas Moens.
1804. Mr. Etienne Lusac.
1805. Mr. Jan Verschuur Jr.

m. Stukken van verschillenden aard, contracten, testamenten, notarieele acten, appointementen van het Hof van Holland, academische bullen etc. betreffende ingezetenen der stad Leiden, gevonden tusschen de hierboven gemelde schepenbrieven, waaronder eene akte van de Weeskamer van Leiden van 1615, met het zegel dier kamer. 44 stukken;

n. Schepenbrieven van verschillende ambachten en heerlijkheden in Holland:

n[1]. *Ter Aar*, 1695, 1708. 2 stukken;

n[2]. *Aarlanderveen*, 1724, 1778, 1804, 1805, 1807. 5 stukken;

n[3]. *Alkemade*, 1691, 1704, 1744. 3 stukken;

n[4]. *Alphen*, 1662, 1768, 1776, 1801. 4 stukken.

n[5]. *Biert met Stompaerden*, 1752, 1786. 2 stukken;

n[6]. *Esselijkerwoude* (Woubrugge), 1697, 1700, 1800. 3 stukken;

n[7]. *Hazerswoude*, 1624, 1682, 1775, 1799. 4 stukken;

n[8]. *Ter Heijde*, 1546. 1 stuk;

n[9]. *Katwijk*, 1776. 1stuk

n[10]. *Koudekerk*, 1651, 1666, 1679. 3 stukken;

n[11]. *Leiderdorp*, 1585, 1593, 1606, 1608, 1622, dooreengestoken;
1586, 1598, 1609, idem, 1590, 1621, 1633;
1638, 1652, dooreengestoken;
1649, 1657, 1659, 1678, 1730, 1754, 1756, 1773, 1776, 1791, 1800. 25 stukken;

n[12]. *Lisse*, 1628, 1637, 1662, dooreengestoken;
1664, 1671, 1672. 6 stukken;

n[13]. *Noordwijk*, 1759, 1784, 1793, 1806. 4 stukken;

n[14]. *Noordwijkerhout*, 1677. 1 stuk;

n[15]. *Oestgeest*, 1536, 1594, 1624, 1635, dooreengestoken;
1616, 1619, 1629, idem;
1630 3 st., 1639, 1652, 1656. 13 stukken;

n[16]. *Oestgeest en Poelgeest*, 1662, 1664 2 st., 1670 2 st, 1674, 1675, 1677, 1694, 1698, 1705, 1736, 1739, 1741, 1751, 1754, 1772, 1791, 1803. 19 stukken;

n[17]. *Oudshoorn en Gnephoek*, 1645, 1655. 1662, dooreengestoken;
1656. 1695, idem;
1605, 1609, 1616, 1650, 1656, 1664, 1665 2 st.. 1672, 1675, 1678 2 st., 1692, 1697 2 st., 1698 2 st., 1700 2 st., 1703, 1705, 1706 2 st., 1708, 1710, 1715, 1716, 1720, 1723, 1738 3 st., 1739, 1740 4 st., 1741 2 st., 1742. 1743, 1745, 1747, 1748 2 st., 1749 2 st., 1751 3 st., 1760 2 st., 1762 2 st., 1763, 1764 2 st., 1765, 1766, 1771, 1774, 1776 2 st., 1781, 1785, 1786. 71 stukken;

n[18]. *Rotterdam*, 1682 2 st., 1706, 1721. 4 stukken;

n[19]. *Rijswijk*, 1763. 1 stuk.

n[20]. *Sassenheim*, 1687, 1695, 1711. 3 stukken;

n[21]. *Soeterwoude*, 1610, 1616 2 st., 1629, 1631. 1638, 1650, 1654, 1659 2st., 1662, 1667 2 st., 1675, 1684, 1686, 1687, 1689, 1692 2 st, 1693, 1695 2 st., 1697, 1698, 1710 2 st.. 1711, 1716, 1721, 1722, 1723 5 st., 1724, 1729, 1734 3 st., 1735, 1738, 1740, 1741, 1745, 1747. 1748, 1753, 1759 2 st., 1760 2 st., 1761, 1763, 1764, 1765, 1767 2 st., 1768 4 st., 1769, 1770 2 st., 1771 2 st., 1772, 1776 2 st., 1777, 1779, 1780, 1783, 1786 2 st., 1788, 1789, 1790. 1791, 1792, 1794, 1797, 1798, 1804, 1805, 1806 3 st., 1809, 1811. 91 stukken;

n[22]. *Stompwijk*, 1687, 1763, 1769, 1772, 1786, 1790. 6 stukken;

n[23]. *Valkenburg*, 1668, 1671 2 st, 3 stukken;

n[24]. *Warmond*, 1531, 1541, dooreengestoken;
1642, 1660, idem;
1540, 1556, 1642 2 st., 1654, 1655, 1656 2 st., 1658, 1663 2 st., 1664, 1667, 1686, 1690, 1716. 20 stukken;

Zegels welke aan de bovenvermelde stukken gevonden worden:

Aarlanderveen. 16 Mei 1724. Zegel van het ambacht, zijnde het zegel van den heer Wilhelmus Franciscus Nomus. Contrazegel van den schout Cornelis de Wijs.

Ter Heijde. 20 December 1546. Zegels van de schepenen Anthonis Jan Lambrechtszone en Dirck Huygh Dirkszone.

Leiderdorp. 8 September 1608. Zegel van Zaken van 't ambacht van Leiderdorp, zijnde „Z. der stadt Leyden tot d'ambachtsheerlijkheid van Leyderdorp". Contrazegel, Schout Gerrit Janszoon van Harmelen.
15 Mei 1773. Zegel als voren. Contrazegel Jan Baptist Theodorus Testart, schout.

Lisse. 1 Juni 1671. Zegel van den schout Mr. Hannard van Gorcum.

Noordwijk. 18 Juni 1784. Zegel van den baljuw en schout Adriaan Hoogop.

Noordwijkerhout. 27 December 1677. Zegel van den schout Gijsbert van Slingelandt.

Oestgeest. 8 October 1616. Zegel van den schout Heyman Bouman.

27 Januari 1629. Zegel van Zaken van het ambacht van Oestgeest. Zegel der stad Leyden tot d'ambachtsheerlijkheid Oestgeest.

Oudshoorn en Gnephoek. 12 Juli 1645. Zegel van den Schout Claes Jansz van Schellingerhout.
12 Mei 1655. Zegel van den schout Cornelis van Schellingerhout.
17 Mei 1672. Cornelis van Oudshoorn, ambachtsheer. Contrazegel schout Cornelis van Schellingerhout.
16 December 1695. Het zegel ten deze geordonneert, zijnde dat van Cornelis van Oudshoorn, ridder. Contrazegel van den schout Nicolaes van Schellingerhout
2 Mei 1715. als voren. Contrazegel van den schout Pieter van Schellingerhout.
28 Mei 1739, 7 Februari 1741. Zegel ter Zake van het schoutambt van Oudshoorn. Zegel van Barent Corn. baron van Rheede tot Outshoorn. Contrazegel Schout Pieter van Schellingerhout.
1 September 1747. als voren, zonder contrazegel.
2 September 1762. als voren. Contrazegel van den schout Thomas Burchardus de Bock.

Rijswijk. 2 Juli 1763. Zegel van den schout Mr. Hendrik van Ravesteyn (opgedrukt onder papieren ruit).

Sassenheim. 18 Mei 1695. Zegel van den provisioneelen schout Werner Cleuters.

Soeterwoude. 13 Mei 1724. „Zegel van de stadt Leyden tot d'ambachtsheerlijckheyt van Soeterwoude". Contrazegel van den schout Mr. Nicolaes de Bye.
14 Juni 1740. als voren. Contrazegel van den schout Gerard van Alphen.
1 Augustus 1804. Zegel Soeterwoude, een tak waaronder drie klaverbladen. Contrazegel Soeterwoude, idem.

Stompwijk. 10 December 1772. Zegel der stad Leiden. Contrazegel van den schout Pieter Hubertus Pla.

Warmond. 4 Mei 1556. Zegel van den schout Jan Roelofszoon van der Bouchorst.
8 September 1655. Zegel „Sigil. dom. Jac. de Wassenaer Waramundae ad causas". Contrazegel van den baljuw en schout Cornelis van Roosenburch.
25 Juni 1664. als voren. Contrazegel van den baljuw en schout Pieter van Sevenhoven.
22 Februari 1677. als voren. Contrazegel van den provisioneelen baljuw en schout Jan van Leeuwen.

o. Stukken van verschillenden aard betreffende ambachten en

heerlijkheden in Holland, gevonden onder de hierboven vermelde chepenbrieven.

o^{1}. Dictum van den Hoogen Raad in een proces tusschen den Schout en de ambachtsbewaarders van Aarlanderveen over zekere visscherij. 18 Maart 1617.

Willige condemnatie van den Hoogen Raad in een geschil over trouwbelofte tusschen Digna Oudewater te Aarlanderveen en Ary Dirksen van der Foyt te Zwammerdam, 6 September 1708. 2 stukken.

o^{2}. Dictum van President en Raden van het Hof van Justitie in Holland over den afstand der goederen van Pieter de Graaff te Esselijkerwoude (Woubrugge), 5 Januari 1801. 1 stuk.

o^{3}. Commissie voor Jan Pieter Ravens als rentmeester van de geestelijke en kerkelijke goederen van Monster, 8 Juli 1727. 1 stuk.

o^{4}. Verklaring van de ridderschap van Holland omtrent den verkoop van zeker land onder Oegstgeest, gekomen van de Barnaditen van Warmond, tot dotatie van een collegie van studenten binnen Leiden, met aangehechte vijf latere overdrachtsbrieven, 12 December 1592. 6 stukken.

o^{5}. Leenbrieven van de Staten van Holland van land onder Oudshoorn ten behoeve van Pieter Dirksz. van Leeuwen, 1645, 1704, 1708, 1719.

Leenbrief van leenmannen van den huize van Poelgeest van land gelegen onder Oudshoorn, 25 November 1727.

Brieven van conversie door de Staten van Holland van zeker leenland onder Oudshoorn toebehoorende aan Johan Scherpelingen in allodiaal goed, 29 September 1665.

Confirmatie door de Staten van Holland van eene commissie door Barend Cornelis baron van Reede van Oudshoorn gegeven aan Hugo van Aken als schout aldaar, 18 Juni 1745.

Confirmatie door Jacob, graaf van Wassenaar, als baljuw van Rijnland van eene commissie voor Thomas Burchardus de Bock als schout van Oudshoorn, 4 April 1772. 8 stukken.

o^{6}. Ruiling van land gelegen onder Stompwijk, toebehoorende aan zekere vicarie in de kerk van Wilsveen, 4 Maart 1539, met aangehechte approbatie van George van Egmond, bisschop van Utrecht, van 19 Juni 1539. 2 stukken.

o^{7}. Acte van voogdijstelling door het Hof van Holland van den notaris Leonard Overmeer te Leiden over den minderjarigen Jan van Randen, wonende onder Soeterwoude, 22 Juni 1682.

Leenbrieven van landen onder Soeterwoude, leenroerig aan de hofstad van Polanen, 1725, 1766, 1797.

Schuldbrief op een huis en leenbrief van dit huis onder Soeterwoude gegeven door den Stadhouder van de leenen van den huize van Rodenburg bij Leiden, 1765, 1773. 7 stukken.

o^8. Stichtingsbrieven van jaargetijden en memoriën in de kerk van Warmond, 1437, 1451, 1453, 1460, 1497, 1525. 6 stukken.

o^9. Leenbrief van zeker land onder Voorhout gegeven door Stadhouder en Leenmannen van den huize van Liesveld, 13 Augustus 1680. 1 stuk.

p. Varia, mede gevonden onder bovengemelde schepenbrieven.

p^1. Overdracht van grond onder Giethoorn in Overijsel, 1788, en drie Fransche stukken, 1671, 1675, 1683. 4 stukken.

p^2. Kaart van eene partij weiland onder Voorschoten, toebehoorende de weduwe van Jan Bouwens van Leeuwen, door Anthonie van Gulick, landmeter, 6 April 1683.

q. Losse zegels van graven van Holland, Staten, Leenkamers, Heerlijkheden, Steden, Geestelijke Gestichten, Universiteiten, bijzondere personen, vreemde Vorsten en Steden:

Albrecht van Beieren.
Willem VI met tegenzegel van Helmich van Dornic, 1412.
Karel de Stoute, 1454. 2 st.
Karel de Stoute, 1464.
Karel de Stoute, 1470.
Maximiliaan en Maria, 1480.
Maximiliaan, 1491.
Maximiliaan en Philips de Schoone.
Philips de Schoone, 1505.
Maximiliaan en Karel V, 1511.
Karel V, 1517.
Karel V. 4 st.
Karel V voor het Hof van Holland.
Karel V.
Philips II voor het Hof van Holland. 3 st.
Philips II voor het Hof van Holland. 2 st.
Philips II.

Staten Generaal (tegenzegel) 3 st.
Staten van Brabant.
Staten van Gelderland. 2 st.
Staten van Holland.
Staten van Zeeland.
Staten van Friesland.

Ridderschap en steden van Holland. 1599.
Hof van Holland, 1781. 2 st.
Hof van Utrecht.
Leenkamer van Utrecht.

Philips Willem, prins van Oranje, voor de leenen, 1608.
Prins van Oranje, graaf van Buren, 1654.
Koning Willem III, prins van Oranje, voor de leenen.
Willem IV, prins van Oranje, voor de leenen.
Willem V, prins van Oranje, voor de leenen.
Prins van Oranje, voor de leenen van Culenborch.
Kwartier van Nijmegen, voor de leenen van Culenborch.
Willem, Prins van Oranje, voor de leenen van de Leck en Polanen.
Ludolph Willem Jacob van Pabst Hop, vrijheer van de Lek, Lekkerkerk en Zuidbroek. 2 st.
Is. Joh. Const. Pielat de Blagny, heer van de Lek, 1749.
Reinolt van Brederode, 1449.
Walraven van Brederode, hr. van Ameide.
. . . . . . van Brederode, hr. van Ameide. 2 st
Reinoud van Brederode, hr. van Vianen, 1551.
Walraven van Brederode.
Fred. Adolf, graaf van der Lippe, hr. van Vianen en Ameide. 2 st.
Staten van Holland voor de heerlijkheid van Vianen en Ameide.
Thomas van Thiennes, hr. van Heukelum, enz. Heerlijkheid Heukelum.
Philippus Jacobus van Boetselaer, baron van Asperen, 1652. 2 st
Marg. Geertr. du Bois, vrouwe van Uytwyck, met tegenzegel van Dingeman Bel.
P. Havart en J. C. van Nieuwenhoven, heer en vrouw (?) van Uytwyck. 2 st.
Marg. van Melissant, vrouw van Uytwyck.
Heerlijkheid van der Dussen. 2 st.
Cornelis van Bergen, heer van Zevenbergen en Grevenbroeck.
Cornelis van Outshoorn, ridder, met tegenzegel van Pieter Schellingerhout.
Heer van Hardinxvelt.
Johan Maurits van Hemert, heer van Ethen en Meeuwen.
Johan Torck, heer tot Hemert.
Heer van Kerckwerve.

Stad Utrecht. 2 st.
Stad Dordrecht. 2 st.
Stad Schoonhoven.

Stad Gorinchem, 1506.
Stad Gorinchem, 1513, 1588. 3 st.
Stad Zutfen.

Domkapittel te Utrecht.
Abdij van St. Paulus te Utrecht.
Kapittel te Gorinchem, 1559. 2 st.
Kerk te Woerden.

Hoogeschool te Leiden.
Hoogeschool te Utrecht.
Hoogeschool te Utrecht.

„Les Vrais Bataves."
Pieter Theodorus Kien.
Mr. Jan Hubert van Borcharen, 1729.
Mr. D. J. Martens.

Johan, hertog van Cleve, 1504.
Willem, hertog van Cleve, 1543.
Willem, hertog van Cleve, 1567.
Johanna van Brabant, hertogin van Luxemburg en Brabant, 1400.

Stad Keulen, 1507.
Stad Keulen.
Stad Aken, 1510.
Stad Xanten, 1589.

Paus Martinus IV (looden bul).
Abdij Kinloss in Schotland.
Abdij Balmerino in Schotland. 2 st.

Onbekenden (met onleesbare opschriften), 85 st. Te zamen 192 st.

r. Losse zegels van bijzondere personen, waarschijnlijk uit éene charterverzameling afkomstig:

Anthonie van der Aa Wilbz., 1614.
Gherrit van der Aa, 1349.
Johan van der Aa, Dross. van Gor., 1523.
Adriaen, 1668.
Frederick Adriaensz., 1465.
Sebastiaan Adriaansz., 1551.
Segher Adriaensz., 1565, 1579, 1581, 1583, 1590. 7 st.
Servaes Adriaensz., 1516.
Wessel Adriaenssoon, 1502.
Aert Spierinck van Aelborch Aertsz.
Waelwijn van Aelburgh 1656.
Alert van Aelst Dircxzoon, 1623,

Dirk van Aelst Mertensz., 1590, 1591. 3 st.
Marcelis van Aelst Wibz., 1567.
Merten van Aelst Dirksz., 1613.
Merten van Aelst Willemsz., 1560.
Merten van Aelst Wilbz., 1560
Ghijsbrecht Aerntzoon, 1436, 1452. 2 st.
Jan Aerntszoon, 1492.
Henric Aerntszoon, 1403.
Jan Alaertsoon, 1443.
Franck van der Ameyde, 1654.
H. van der Ameyde, 1648.
Adriaen Andriesz. 1600.
Lenardus Antoniszoon.
Heynrick Apuyl Govertszoon, 1401.
Jacob Arentsz., 1497.
Maanius Arentsoon, 1346.
Ariaen Ariaensz., 1484.
Jan Ariaensz., 1492, 1495. 2 st.
Reinier Ariaensz., 1492, 1494. 2 st.
Jan Jan Ariensz., 1528.
Jacobus Arkelens.
Arnt Arnts, 1339.

Willem Hend. van Barnevelt. 3 st.
Florys van Beesde, 1401, 1403. 2 st.
Adriaen Bel, 1452.
Pieter van Belcom, 1704.
Hermanus Johan van Bercheyck. 2 st.
Samuel Bessem.
Hendrik van der Linden Beusekom, 1735. 4 st.
Peter Beye, 1413.
Jan van Blan, 1400.
Jan van Blanckevoert Sandz., 1413.
Sander van Blankemont, 1433.
Gerrit van Blocklant Mertenz., 1607. 2 st.
Gherit van Blocklant Herbertz., 1500. 4 st.
Antony Blom.
J. S. Blom, 1793.
Nicolaas Wilh. Blom, 1796. 4 st.
Wilh. Blom.
Aert Blommert Aerdtsz., 1579, 1581. 3 st.
Jan die Blonde, 1392. 2 st.
Gherart die Bloote, 1357.
Henric die Blote, 1393, 1400. 2 st.
Richard de Blij. 3 st.

Daniël Bocxel, 1643.
Pauwels van Boekero Rutg.z., 1528.
Herman Nicolaas Boellaard, 1794. 2 st.
Ewoud Bol, 1801. 2 st
Heinrick Bonaert, 1443.
Jan Bonaert, 1447, 1449. 2 st.
Frederik die Bont, 1423.
Peter Boom Az., 1576, 1580. 2 st.
Cornelis van Borcharen, 1674, 1786. 5 st.
J. H. G. van Borcharen. 2 st.
Cornelis die Borchgreeff Jansz,, 1510, 1515, 1526, 1529, 1535 en 1545. 8 st.
Willem Born Janszoon, 1549.
Gherit van den Bosch Jansz., 1564.
Adriaen Boxel.
Petrus Boxel, 3 st.
Daniel Boxman, 1798. 4 st.
Dirck van Braeckel Dircxz., 1578.
Corn. van Brakel Wout.z., 1547, 2 st.
Johannes Brand.
Simon Brand.
Franchois Broeckhuysen Danz., 1563. 1567. 2 st.
Henric van Broeckhuizen.
Jan van Brouchuyssen Fransz., 1613.
Adriaen van Brouckhuysen, 1610, 1623. 4 st.
Dirk Brouwer Pauwelsz, 1553, 1561, 1565. 3 st.
J. Brouwer, 1649, 1651. 3 st.
L. G. Brouwer, 1785. 3 st.
Adriaen de Burchgreef, Cornz., 1558. 1560. 2 st.
Gerrit de Burchgreeff, 1564.
Gherit de Burchgreeff Cornz., 1554, 1564, 1566. 3 st.
Rutgher de Burchgreeff Cornelisz., 1577, 1580. 2 st.
Peter de Bije, 1558.
Jason van Bylant, 1708. 2 st.
Adriaen Bijll van der Ameyda, 1645.

Henri Chatelain, 1791. 2 st.
Zie verder lit. K.

Mr. Adriaen Maarten Daey, 1757.
Mr. Heind. Maarten Daey, 1723.
Andries van Dalem, 1431, 1432, 1433, 1434. 4 st.
Jan van Dalem, 1434.
Jacob van Dam.
Jan van Dam, 1792.
Jan Deckers Jansz., 1548.

Jan Desscherf Jansz., 1543.
(Jo)han Deym.
Didderic . . . . .zoon, 1339.
Franc van Diemen Martz., 1410.
Johan van Diepenbrugge..
Dr. Theod. van Diepenbrugge.
Geryt Dircxz.. 1462, 1470, 1478, 1481, 1505. 6 st.
Gherit Dircxs., 1513.
Willem Dircxzoon, 1453, 1473, 1474. 3 st.
Claes Dirout Aerdtsz., 1556, 1564, 1569, 1571. 5 st.
Jan Dirout Claesz., 1588, 1590. 2 st.
Jan Dirout, 1434, 1437, 1447, 1449. 5 st.
Segher Dirxsz., 1424.
Anthoni van der Does.
Bruno Josias van der Does, 1791, 1793. 5 st.
Cornelis van der Does. Schout, 2 st.
Hendrik van der Does.
Joan van der Does, 1715, 1720.
Joh. Arn. van Doeveren, 1805.
A. J. van Doorn, 1786. 2 st.
Antoni van Doren, 1676. 2 st.
Jan Jan Dorensz., 1530.
Jan Doyensz., 1521, 1526, 1528. 3 st.
Mr. Pieter van der Drept, 1645.
Johan van der Drept Jansz., 1630.
Jan Jan Drycuss, 1526.
Engelbart Duppert.
Arent van Dyc Hackenssoon, 1426. 2 st.

Wouter van Eeten.
J. van Elburg. 3 st.
Pieter van der Em, 1363.
Jan Erkelens, 1650. 5 st.
Thielman Erkelens, 1643. 3 st.
Wrint Erndaen Fransz., 1585.
Johan van Erp, 1632 1648. 3 st.
Peter van Erp. 1642. 4 st.
Jacop Everts, 1497, 1510. 2 st.

Willem Fabricius.
Jan de Feyter de Jonge Brienensz., 1564, 1579. 3 st.
Cornelis Folpertszoon, 1607, 1623. 2 st.
Dirc Franckenz., 1400.
Sander Frederiksz., 1456.
Willem Frederix (Dalem), 1483.
Dr. Nicolaas de Fremery, 1779. 3 st.

Josias van Geenland. 2 st.
Jan van Gellinchem, 1428, 1443. 3 st.
Aerndt van Gendt, 1412.
Cornelis van Gennep. 1704. 2 st.
Dr. Hendrik van Gennep Justusz., 1790. 3 st.
Johannis van Gennep, 1780, 1787. 2 st.
Justinus Cornelis van Gennep, 1807. 2 st.
Willem van Gennep, 1723. 4 st.
Pieter van Gent, 17... 2 st.
Willem Gerritsz., 1496.
Harmen Gerijtszoon, 1434.
Jan van Gessel, 1432.
Anthonis Gheritsse, 1481, 1491, 2 st.
Anthonie Gherryts, 1474, 1479, 1481, 1498. 4 st.
Hendrik van der Ghiessen, 1625.
Aernt Ghijsbertss. 1457, 1478, 1482. 3 st.
Cornelis Jan Ghijsbertsz., 1590, 1599. 2 st.
Joost Ghijsbertsz.
Jacob Ghijsbrechtsz., 1392. 2 st.
Marten van de Giessen.
Willem die Goede, 1354.
Hendrik Goetschonwick, 1571.
Corstiaan van Goudriaan, 1800. 2 st.
Heinrick Govertsz., 1462.
Witte Govertsz., 1505. 2 st.
Cornelis Graafland.
Gracht (?).
Adriaen van 's Gravenweert, 16...? 4 st.
Dirck die Greeff Roelofsz., 1510, 1511. 2 st.
Adriaan van Grootveld Jansz., 1576, 1579, 1588, 1593, 1599. 13 st.
Cornelis van Grootveld. 4 st.
Johan van Grootveld. 2 st.
Jan van Grootvelt Petersz. 1549.
Engelbert de Gijselaar, 1784, 1787. 4 st.
Mr. Nicolaas de Gijselaar.

Geerart van Haaften.
Allart de Haen Matthz., 1545, 1546, 1563, 1566. 6 st.
Gheryt die Haen, 1424.
Henric die Haen, 1423, 1434. 2 st.
Peter de Haen, 1401, 1408, 1413. 3 st.
Adriaen van der Haer Govertsz., 1556, 1558. 3 st.
Alaert van der Haer. 1427.
Gerrit van der Haer Sanderss., 1387.
Jan van den Haer Jansz., 1524, 1526, 1528, 1535, 1537, 5 st.

Rutger van der Haer, 1423, 1427. 2 st.
Sander van der Haer Rutgerss., 1449, 1460, 1466, 3 st.
Mr. Adriaan Hagoort, 1729, 2 st.
Mr. Antonie Hagoort. 1736, 3 st.
Mr. Hendrick Hagoort, 1784, 1787, 1792. 7 st.
Arnoldus Hamboch, 1790, 1792. 3 st.
Jan Harmansz., 1478.
Johan den Hartog, 1768.
Peter van Hasselt Gheritsz., 1609, 1614, 1617. 4 st.
Gherit Heermansz., 1391.
Rinout Heinricxz., 1468. 2 st.
Willem Helman, 1387
Wouter Hendriksz., 1531.
Henric Henrixz. 1453.
Korstiaan Herberentse, 1475, 1483. 2 st.
Steven Hermansz.
Aert van Herwaerden, 1656.
Lambertus van Herwijnen, 1786. 3 st.
Frans van Heusden Henrz. 1557, 1559. 4 st.
Peter van Heusden Jansz., 1589.
Heyman Heymansz., 1512, 1520. 2 st.
Adriaen Heynricxz., 1548.
Jan Heynricxz., 1443, 1457, 1458, 1461. 4 st.
Sander Heynricxsoon, 1387.
Adriaen van den Hoevel Dirksz., 1558.
Van Hoey.
Mr. Abraham van Hoey Geraertz. 3 st.
Aert van Hoey, 1641, 1646. 2 st.
Caspar van Hoey.
Gerardt van Hoey, 1643. 2 st.
Gerard Hendrik van Hoey, 1807. 3 st.
Sch. van Hoey.
Gerit die Hoghe Geritsz., 1431, 1432, 1444. 3 st.
Gerit die Hoghe Geritsz., 1533.
Floris Holle, 1400, 1408. 2 st.
Anthonis de Hooch Adriz., 1601, 1603, 1624. 3 st.
Gherit de Hooghe Christoffelsz., 1554.
Hoogra(ven).
Pieter Hoogwinkel. 2 st.
Huesden.
Hieronimus van Hurck.
Adriaan Huygenss.. 1484, 1496, 1506, 1509. 5 st.

Gerit Jacobss., 1427, 1438, 1440, 1442, 1443, 1445, 1460. 7 st.
Adriaen Janssen, 1520, 1522, 1526, 1530, 1534, 1535, 1538, 1548. 13 st.

Aernt Janss., 1470, 1482, 1487. 5 st.
Alart Janss., 1481. 2 st.
Dirck Janss.. 1519.
Gherit Gherit Janss., 1545, 1547. 2 st.
Govert Janss., 1449.
Henrik Janss., 1518, 1528. 3 st.
Jacob Janss., 1462, 1481, 1497. 3 st.
Merten Janss., 1571.
Mertyn Janss., 1496, 1510.
Ostyen Janss., 1494.
Robbrecht Janss., 1533.
Roeloff Janss., 1495.
Rijnout Janss., 1463.
Slijen Janss., 1492.
Herman die Jonghe, 1357.

Antony van der Ka Willemsz., 1597, 1606. 1611, 1612. 4 st.
Willem van der Ka. 2 st.
Cornelis Calf Adrz., 1566.
Adriaan Calff Cornz., 1529. 3 st.
Jan Calff Petersz., 1549, 1565, 1571. 4 st.
Joachim Calff Adriaensz., 1547.
Peter Calff Adriz., 1530, 1531. 2 st.
Henric van Kalkeren, 1401.
Claes Candt Pietersz., 1647.
Klaes Kant Pietersz.
Claes Kemp Reijersz. 1597, 1599, 1613. 1617. 6 st.
Jan Kemp Adriaansz., 1541. 2 st
Reyer Kemp Adriaensz., 1555.
Gerrit Ketelaer Dircxzoon, 1552.
Otto Kien, 1691. 2 st.
Henrick Claeszoon, 1509.
Heynrick Claeszoon, 1516.
Anton de Clarges, 2 st.
Adriaen van Cleef, 1654, 1656. 4 st.
Aerdt van Clevesteyn, 1633.
Dirck van Clevesteyn, 1669.
Dirck van Clootwijck, 1561.
Claes Cnobbout, 1412.
Henric Cnobbout Clz., 1340.
Jan Knobbout, 1432.
Jan Knobbout Henrz., 1438.
Jan Knobbout Jansz., 1543, 1549. 2 st.
Jan Cnobbouth Henricxs. 1437.
Willem Koeckercke, 1438.

Jan van Koenen Adriaansz., 1542.
Coenraet Coenraetsz. 1479.
Dirk Koevoet Jansz., 1505, 1510, 1518. 3 st.
Claes Colff Heynricxs, 1534, 1535, 1537. 3 st.
Jan Colff Hendricxz., 1595, 1600, 1603, 1607, 1611, 1617. 7 st.
Van der Colf. (?)
Lodewijk Cools, 1648, 1653, 1655, 1670. 4 st.
Jan Corbeel, 1349.
Cornelis (?). 1622.
Folpert Corneliszoon, 1571, 1587, 1590, 1593. 5 st.
Henrick Corneliszoon, 1554, 1557. 2 st.
Adriaen van Cruyskerken. 2 st.
Francois Cuperus. 2 st.
Johan Hendrik Cuperus.
Marten van Kuyl, 16...

Adriaen de Langhe Andriesz., 1600, 1614. 1624. 4 st.
Wouter Laurenss., 1360.
Florens Lauwerensz.. 1354, 1430. 2 st.
Boudewijn die Ledige, 1429, 1433, 1446. 3 st.
Claes van Leerdam Petersz., 1575, 1582, 1591. 3 st.
Dirck van Leuven Janss., 1483, 1486. 3 st.
Jacob de Levijs Aerdtsz., 1581.
Peter Leye, 1392.
Mr. Adriaen Liebertsz., 1527, 1530, 1532, 1534, 1536, 1538, 1548. 8 st.
Sander Liebertsz., 1535, 1545. 2 st.
Peter Lievens Jansz.. 1589, 1598 2 st.
Claes Loef, 1458.
Splinter van Loenresloot Jz., 1437.
Willem Gherit Lof (?), 1494.
Aalbrecht van Loosen Matthz., 1575, 1579. 2 st.

Mr. Pieter van der Maes.
Alardt van Malssen Lucasz., 1516, 1553, 1555, 1556. 1565. 6 st.
Roelof Marceliss. 1403.
Aelbrecht Matthijss., 1434, 1440. 2 st.
Folpert Matthijsz., 1511.
Gherit Matthijsz., 1393.
Marcelis Mattheusse, 1434.
Frans van der Meer, 1638, 1640. 3 st.
Huybertus van Meerten. 2 st.
Jan Bartold van Meerten.
Justus Cornelis van Meerten, 1788. 4. st.

Lambertus van Meerten.
Martinus Adrianus van Meerten, 1760.
Roeloff Melchiorsz., 1521. 2 st.
Alardt van Melsen Lucasz.. 1565.
Michiel Menninck Aerdtsz., 1630.
Claes van Merkerk Dircksz., 1538, 1546. 2 st.
Abraham Metman. 2 st.
Jakob Meuls. 1691.
Willem Meuls.
Govert van Meurs, 1647, 1650.
Mr. Dirk van der Meijden.
Mattheus Meyers, 1565.
Jan Meijnaertsz., 1354.
Filip Milius, 1804.
Ewoud Moerkerk, 1806, 1807. 3 st.
Dirc die Monic.
Gijsbrecht Muyl, 1428, 1436. 3 st.
Henrick Muyl Govertsz., 1481.
Stevijn Muyll, 1445.
Harman van Muijlwijck, 1494.
Mathijs Muylwijck Petz., 1510.
Rutger van Muylwijk Rutgersz., 1461, 1505, 1507. 3 st.

Gisbert van Neercassel Hz., 1628.
Govert van Neercassel Hz., 1628. 2 st.
Joan van Neurenberch Heeren (Jan(z))?
Matheeus Neyenss., 1541, 1545, 1548, 1557, 1565. 1567. 6 st.
Cornelis van Nispen. 2 st.
Isaak Nom.
Noorthorn.
Sebastiaan van Nooten.
Joan van Norden.
Jacob van Nort, 1586.

Mr. Richard O........s
Gerijt van den Oever, 1454.
Willem van den Oever.
Johan Oldenseel.
Herbert Oloefsen.
Piter van Oosterum.
Johan de Hartoge van Orsmael, 1632.
M. Maarten van Os Govz, 1546, 1551, 1556. 3 st.
Splinter van Oudegem, 1429.
Jacob van den Ouden Gheijn, 1424.

Mr. Jan Ouwens. 5 st.
Jacob van den Ouweren, 1438.

Van Pelcamt (?)
Claes Petersoen. 1586.
Dirck Peterss., 1453, 1457. 3 st.
Sander Peterss. 1403, 1404, 1412, 1419. 4 st.
Willem Peterss., 1553, 1571. 4 st.
Johan Nicolaas Phyffer, 1798, 1801. 4 st.
Aernt Pieck Janss., 1425.
Adriaan Pompe, 1785, 1804. 4 st.
Jacobus Pompe, 1784. 2 st.
Dirck Praem Dircxz., 1607, 1610. 3 st.
Hendrick Praem.
Adriaen Pijll van der Ameijda, 1636, 1638. 2 st.

Mr. Thomas Quadring (Quadrijn) (?), 1515, 1521, 1524. 3 st.

Adriaen Raep, 1688. 2 st.
Anthonis Janss. van Remmerswael, 1566, 1571. 3 st.
Jan Claess. van Remmerswael, 1544.
Dierck de Reuver.
Dirc Reynerszoon, 1390, 1393. 2 st.
Claes die Ridder, 1404.
Gisbr. Rietvelt.
Aerdt Robbertss., 1545 2 st.
Reynier Robijn Cornz., 1585, 1587, 1589, 1591. 4 st.
Jan Roeloff, 1469, 1481. 2 st,
Hermanus Rom, 1807. 3 st.
Isaak Rom.
Dirk Roosenburg, 1802. 2 st.
Jan die Rooy, 1452, 1454, 1461, 1463. 5 st.
Willem Roskam.
Rubbe Rubbenss, 1413.
Jan Rutgers, 1516, 1526, 1529, 1534, 1586. 8 st.
Sander Rutgherss., 1364.
Leonard van Rijsoord Hendr., 1575.
Joost van Rijswijk Joostenss., 1531, 1537, 1547, 1549. 6 st.

Johan van Schalen, 1795. 2 st.
Cornelius Schoonhofsman, 1654. 2 st.
Diodegi van Schuilenburch. 2 st.
Christiaan Schuller Jun., 1759. 4 st.
Dr. Joan Schut, 1720. 3 st.
Mr. D. H. van Schuylenburch, 1780. 2 st.
(Jacob) van der Schuyt.

Dirc Scout, 1393, 1400. 2 st.
Claes Jan Scoutenzoon, 1400.
Hessel Segers, 1558.
Willem Segerse, 1428, 1434, 1444. 4 st.
Adriaens Servaes, 1565.
Michiel Servaes.
Henric van Sevenbergen Huigz., 1545.
Martijn Sleepstaff, 1423. 2 st
Govert van Slingelandt Corstensz.
Hendrik van Slijpe, 1756. 2 st.
Adryaen Snoeck, 1457.
Arnoldus Snoeck.
Gijsbertus Snoeck, 1743. 3 st.
Henrick Snoeck Janss., 1456, 1458, 1460, 1465. 5 st.
Henric Snouck Jansz., 1456.
Henric Snouck Jansz., 1593, 1597, 1601, 1610. 6 st.
Johan Snoeck, 1788.
Johan Snoek Jacobsz., 1534, 1577, 1578. 6 st.
Mr. Matthijs Snoeck. 2 st.
Pieter Snoek Willemsz., 1514.
Mr. Cornelis van Someren, 1702. 2 st.
Jacob Sonmans.
Dirck Speyert. 2 st.
Johan Speyert, 1674. 2 st,
Adriaen van Spranc.
Cornelis Spronc Dirksz., 1519, 1521. 2 st.
Aert Spronck van Aelborch Az., 1549. 2 st.
Dirk Spronck Rutgersz., 1496, 1500, 1516, 1528, 1531. 5 st.
Jan Spronck, Dirksz., 1467, 1482 2 st.
Rutgher Spronck Cornz., 1566.
Cornelis Spijk.
Vrederick Spijker Claesz., 1512, 1517, 1518, 1521, 1523, 1527, 1529, 1531, 1533. 14 st.
Jan Spijkerss., 1465.
Imbert van der Steeg.
Simon van Steelant, 1757. 2 st.
Lucardus Steenis.
Harman Stevenss., 1462, 1469. 1474. 5 st.
Adriaan van Stockum, 1638, 1640, 1647. 3 st.
Jan van Strijen Janss., 1517, 1519, 1523, 1525, 1527. 1531 10 st.
Gerart van Styrum.
Jacob van Sun.......

Heynricus Theodoricy.
Mr. Johan Abraham van Thije Hannes, 1768, 1786. 3 st.
Mr. Lodewijk van Toulon, 1779.

Hendrik van der Ulft Marcz. 1603. 2 st.

Mr. Henr. van der Graaf de Vapour, 1743. 4 st.
Adriaen van Veen.
Gijsbert van Veen, 1513.
Lambert van Veen Jansz., 1507.
Ysbert van Veen Lauwerenss., 1508, 1511, 1521, 1522. 4 st.
Claes de Veer Claesz., 1457, 1458, 1470, 1474. 5 st.
Gisebert die Veer, 1326.
Jan die Veer Claesz., 1446, 1456. 2 st.
Dr. Jacobus van Velsen, 1762. 3 st.
Mr. Adriaan Verboom, 1701. 2 st.
Johan Hendrik Verboom. 2 st.
T. D. N. (A.) Verboom, 1768. 2 st.
Anthony Verhoeff. 3 st.
Cornelis Verhoeff, 1706.
Verschuring.
Cornelis Vervoorn Cornz., 1589, 1595, 1622. 3 st.
Cornelis Vervoorn Jansz , 1559. 2 st.
Jacob Vervoorn Cornelisz., 1614. 2 st.
Jacob Vervoorn Reyersz., 1597, 1606. 2 st.
Vinck.
Adriaen Vinck, 1636. 3 st.
Aert Vinck Cornz., 1582.
Cornelis Vinck Aerdtsz., 1555.
Dirck Vinck Willemsz., 1580.
Hendrik Vink Corneliss., 1589.
Jan van Voert Jansz., 1516.
Cornelis Volckier Heynrz., 1496.
Hendrik Volckier, 1466.
Henrick Volkers Jansz. 1482. 2 st.
Steven Volkers Cornz., 1523. 2 st.
Jan van Voorn Jansz.
Aernt Vos Jansz., 1425, 1473, 1482, 1491, 1496. 6 st.
Arent Vos Fransz., 1391, 1395, 1419, 1428. 4 st.
Ghijsbert Vos Aerntz., 1497, 1514, 1518, 1525, 1550.
Marcelis Vosz. Aerntz., 1354.
Henrick Petersz. de Vryes, 1565. 2 st.
Jan Vynck Janss., 1510. 3 st.

Lammert van der Waal.
Jacob de Wael, 1392, 1393. 3 st.
Gerret van Waelwijck, 1679. 3 st.
Weimer Weimersz.
Adriaen Wel, 1570.

Adrian Wel, 1438, 1439, 1470. 3 st.
Jacob van Wel, 14...
Wemmert Wemmertsz., 1439, 1441, 1443. 3 st.
Sander van Weresteijn Claesz., 1555, 1557. 3 st.
Jacob van der Werff, 1430.
Jan van der Werff, 1424.
Jan van de Werve Corneliss., 1598, 1610. 2 st.
Cornelis van der Werve Cornelisz., 1613. 2 st.
Heynric van den Werven, 1390.
Sander van der Weteringe Libertsz., 1541, 1547, 1549, 1558, 1560. 7 st.
B. van Wevelinckhoven (?) Janssen. 2 st.
Symon van Weyborgh, 1444.
Jan Jan Weyens, 1534.
Huibert van Wielick, 1654.
Gijsbert die Wilde, 1410.
Aelbrecht Willemsz., 1505, 1518. 2 st.
Jacob Willemsz., 1458.
Peter Willemsz., 1426, 1434. 2 st.
Peter Wilemsz Andriesz., 1359. 2 st.
Robbrecht Willemsz., 1340.
Witte Wittesz., 1326.
Jan Woutersz., 1395.
Liebart Woutersz., 1497.
Brien van Wijborch, 1443.
Jacob van Wijck.

Mr. Willem van Zanen Jz.
Mr. Lambert van Zanten, 1669.
Adriaen Zeemschoenmaker Henricxz., 1541, 1548, 2 st.
Willem de Zelander, 1339.
Huygh van Zevenbergen, 1518, 1523. 2 st.

Onbekenden (met onleesbare opschriften). 54 st. Te zamen 1113 st.

s. Afdrukken in lak en op papier van zegels van autoriteiten, burgerlijke en kerkelijke gemeenten en bijzondere personen, tusschen de zegels, onder *r* vermeld, gevonden. 1023. st.

t. Afdrukken van zegels van hervormde gemeenten in Nederland en het buitenland, gerangschikt in drie albums:

Ministerie der Hervormde Eeredienst.
Nederlandsch Zendeling Genootschap. 2 st.
Voormalige Classis van Zuid-Holland.

Voormalige Classis van Noordholland, 1638.
Classis van Alkmaar, 1586.
Coetus van Emden.
Cleefsche Synode.
Classis van Tholen, 1597.
Classis van Schouwen.
Classis van Walcheren, 1596, 1604. 2 st.
„Reformirt. Kirchenraths Kanzlei" van de Paltz.
Vereenigde Gereformeerde Gemeenten in Sachsen, 1775, 1791. 2 st.
Vereenigde Waalsche Gemeenten in Nederland. 3 st.
Algemeen Bestuur der Luthersche Gemeente. 3 st.
Algemeen Liefdefonds der Luthersche Gemeente te Amslerdam.
Senaat van het Athenaeum te Deventer 1808.
Godgeleerde Faculteit voor Groningen en Ommelanden. 1770.
Heilige Geest en Pesthuis ter Nieuwer Kerke te Dordrecht. 1430.
Heilige Convent der Broeders Carmeliten in het Bisdom Utrecht. 1560.
Geertruida kerk binnen Utrecht.
St. Jacobs Parochie te Utrecht.

Gemeenten in Nederland.

Aardenburg, Alkmaar, Almelo, Amersfoort, Ameyde en Tienhoven, Amstel (Nieuwer), Amstelveen, Amsterdam, Appingadam, Arnhem, Asten en Ommen, Axel.

Beechten (Beesten ?), Beemster, Beerta, Bennebroek, Bergen op Zoom, Berkel, Beverwijk, Beijerland (Oud-), Bodegraven, Bolsward, Borkum, Bovenkarspel, Breda, Brielle.

Cadzand, Coevorden, Culenborg.

Dalem, Delfshaven, Delft, Denekamp, Deurne, Deventer, Doetinchem, Dokkum, Dordrecht.

Edam, Elburg, Enkhuizen, Enschede.

Franeker, Frederiksoord.

Geertruidenberg, Giessen, Goes, Gorkum, Gouda, Grave, Graveland ('s-), Gravenhage ('s-), Groede, Groningen, Grootebroek.

Haarlem, Haastrecht, Harderwijk, Harlingen, Hasselt, Hattem, Hedel, Heemstede, 's-Heerenberg, Heerlen, Helder (De), Helvoetsluis, Hendrik-Ido-Ambacht, Hertogenbosch ('s-), Heusden, Hillegondsberg, Hindeloopen, Hoogezand, Hoogkarspel, Hoorn, Huissen, Huizen, Hulst.

Kampen, Katwijk a/d. Rijn, Katwijk a. Zee, Keizersweert, Klundert, Koog a/d. Zaan.

Leerdam, Leeuwarden, Leiden, Lier (De), Lobith, Lochem, Loenen, Loevestein, Loppersum.

Maarssen, Maassluis, Maastricht, Medemblik, Meern (De),

Meppel, Middelburg, Monnikendam, Montfoort, Moordrecht, Muiden.
Naarden, Nederlangbroek, Nieuw-Loosdrecht, Nieuwwolde, Noordhorn, Noordwijk-binnen, Nootdorp, Numansdorp, Nijkerk op de Veluwe, Nijmegen.
Oldenzaal, Oostburg, Oosterhout, Oost-Vlieland, Oostzaan, Oostzaandam, Ootmarsum, Oud-Beijerland, Ouderkerk a/d. IJssel, Oude-Tonge, Oudewater, Overschie.
Purmerend.
Ravestein, Rhenen, Roosendaal, Rotterdam, Rijp (De), Rijsoord.
Sappermeer, Sas van Gent, Schagen, Schenkenschans, Noord-Schermer, Schiedam, Schiermonnikoog, Schipluiden, Schoondijke, Schoonhoven, Sluis, Sneek, Soest, Sonsbeek, Spaarndam, Steenwijk, Strijen.
Tholen, Tiel.
Urmond, Utrecht, Uitwijk en Waardhuizen.
Veendam, Velsen, Venhuizen, Venlo, Vere, Vianen, Vierssen, Vlaardingen, Vlieland, Vlissingen, Vollenhoven, Voorburg, Voorschoten, Vurne.
Waalwijk, Wanneperveen, Weert, Weesp, Westzaan, Wehl, West-Zaandam, Wildervank, Willemstad, Wilsveen, Winschoten, Winterswijk, Woerden, Workum, Wormer, Woubrugge, Woud ('t), Woudrichem, Wijk-a-Zee, Wijk-bij-Duurstede.
IJlst, IJsselstein.
Zaandam, Zaltbommel, Zevenaar, Zevenbergen, Zierikzee, Zoeterwoude, Zuilen, Zutphen, Zwammerdam, Zwartsluis, Zwolle, Zwijndrecht.

Gemeenten in het Buitenland.

Baden. Heidelberg, Stuttgardt.
Beijeren. Frankenberg, Reckenberg, Regensburg.
België. Brugge, Brussel, Doornik, Gent, Hodimont, Meenen, Namen, Olne, Yperen.
Denemarken Koppenhagen.
Engeland. Dublin, Londen.
Frankrijk. Armentiers, Nimes, Paris, Rijssel.
Hohensollern. Hohensollern.
Oostenrijk. Drasso, Lesna, Lissa.
Pruissen en andere Noord-Duitsche Staten. Altenwied, Alpen, Altona, Anhalt, Aurich, Ballenstedt, Bentheim, Berlijn, Bislich, Bocholt, Bönen, Borstel, Breckerfeld, Bremen, Breslau, Brunswijk, Bünde, Calcar, Cappeln, Cassel, Cleve, Cranenburg, Crefelt, Dierdorf, Dillenburg, Dinslaken, Ditzum, Duisburg, Dusseldorf, Dijkhausen, Embden, Emmerik, Eschweiler, Essen,

Felsberg, Frankfort, Friedrichstadt, Furstenau, Geismar, Gemen, Gemünden, Gildehaus, Gluckstadt, Goch, Grebenstein, Grönau, Groothusen, Greetsyhl, Grutta, Gulik, Hamburg, Hamm, Hamminkeln, Hamswehrum, Hanau, Hatzum, Haueda, Heinsberg, Heist, Herrnmötschelnitz, Hilden, Hinzert, Holten, Horn, Huxwagen, Iba, Jemgum, Jever, Juchem, Keulen, Land, Langenberg, Ledde, Leer, Lengerich, Lholtusy, Libenau, Limburg, Lingen, Lippe, Lippstadt, Loga, Manheim, Marburg, Marck, Meurs, Mönchen-Gladbach, Moijland, Mülhausen, Mülheim, Neuenhaus, Neurath, Nieder-Budberg, Nieder-Elsungen, Nienburg, Norden, Obbornhofen, Obernbiel ?, Odenkirchen, Ohra, Oldendorf, Oldersum, Orsoy, Orzechowo, Packens, Peisheim (Over), Pfalzdorf, Rees, Rheidt, Ringenberg, Ronsdorf, Rorichum, Runkel, Ruhrort, Schapen, Schermbeck, Schluchtern, Schneidemühle, Schönemoor, Schötmar, Schuttorf, Schwelm, Seelbach, Siegen, Solingen, Solms, Sonnenborn, Stapelmoer, Steinfurt, Steinfurt (Borg-), Tecklenburg, Teveren en Hundshoven, Treysa, Uedem, Uelsen, Unna, Urfey, Veldhausen, Verna, Versmold, Vluyn, Waldkappel, Waldniel, Wallach, Weener, Wehren, Wersens, Wesel, Westerhausen, Wickrathberg, Wirdum, Wolfhagen, Ziegenhain, Zierenberg, Zullichau (Schlosskirche).

Rusland. St. Petersburg.

Zwitserland. Basel, Bern, Bex, St. Gallen, Geneve, Lausanne, Liestal, Summiswald, Wald.

Buiten Europa.

Batavia, Colombo, Kaap de Goede Hoop, Paarl, Paramaribo, Soerabaija, Suriname.

Van de boekhandelaars P. van Cittert en Zonen te Haarlem:

35°. Ter auctie van 18 November 1890:

Afdrukken van zegels van hervormde gemeenten in Nederland, gerangschikt in een album, waarvan die van navolgende gemeenten de verzameling aanvullen:

Aartswoud, Amstel, Apeldoorn, Bergschenhoek, Nieuw-Lekkerland, Noordwijkerhout, Ommen, Oosterend, Roermond, Texel, Wassenaar.

Van den heer G. van Rijn te Rotterdam:

36°. *a.* Verzameling van afdrukken van zegels der Hervormde gemeenten in de provinciën Gelderland, Zuid-Holland, Noord-Holland, Zeeland, Friesland, Groningen en Drenthe. zes cahiers.

Waarvan de navolgenden de vroeger vermelde verzamelingen aanvullen:

Oude-Pekela alsmede Zuidbroek, Muntendam en Vrieseloo, Sassenheim, Stavoren, Venhuizen.

b. Als voren van zegels van Hervormde Gemeenten binnen en buiten Nederland, in lak 18de en 19de eeuw. een cahier.
Aanvulling als boven:

Beijeren. Freimersheim, Offenbach, Speijer, Zweibrücken.
België. Ostende, Verviers.
Denemarken. Ringstedt.
Italie. Susa.
Oostenrijk. Weenen.
Pruissen en andere Noord-Duitsche Staten. Borken, Brünen, Burtscheid, Detmolt, Dillingen, Elberfeld, Frankenthal, Geldern, Grefrath, Hervord, Horsten, Ibbenbüren, Kamen, Keeken, Keelkirchen, Kettwich, Laasphe, Langenholzhausen. Ladbergen, Lotte, Meiderich, Mettingen, Minden, Neuenkirchen, Neuwied, Neviges, Oberkassel, Olpe, Pilsum, Reichensachsen, Sobrinheim, Straatsburg, Stolberg, Werren, Werth, Worms, Wustrow.
Zweden. Cronenburg.
Zwitserland. Bauma.
Buiten Europa. Negapatnam, Padang.

c. Als voren afdrukken van zegels van buitenlandsche gemeenten. Een cahier.
Aanvulling als boven:

Pruissen en andere Noord-Duitsche Staten. Beek, Bodelschwingh, Duren, Eckrath, Emmerik (Hoog-), Fleringen, Frechen, Friedrichstadt, Hagen, Hanover (Gartenkirche), Hattneggen, Herringen, Hilbeck, Horden, Kaldenkirchen, Kriegsheim, Ingelheim (Ober-), Oberwinter, Otelnraden, Plettenberg, Potsdam, Repelen, Roda, Rheinberg, Suchtelen, Schwanenberg, Schwerte, Untrop, Urdenbach, Viersen.

Van den boekhandelaar Martinus Nijhoff te 's-Gravenhage:

37°. Ter auctie van 19 December 1890:

Aanteekeningen van den burger Willem Holtrop, lid van het Provinciaal Betuur van Holland voor het 4de district van het IJ op de notulen van gemeld bestuur. 14 Maart 1796—17 Maart 1797. 144 bladen.
Brieven aan W. Holtrop, 1796, 1797. 46 stukken.

Allerlei concepten en aanteekeningen meest omtrent financieele zaken, 1796, 1797. 77 stukken.

Van den boekhandelaar J. Em. Engelberts te Rotterdam:

38°. Ter auctie van 2 December 1890:

Titelboek van de Staten-Generaal. Opschriften van brieven aan keizers, koningen en andere vorsten en vrije steden, begin der 18de eeuw 1 deel.

Van den heer A. A. Vorsterman van Oyen te 's-Gravenhage:

39°. *a.* Minuut-resolutiën van de Staten van Holland, 14 Januari—1 Maart 1578, ontbrekende in de geschreven en gedrukte resolutieboeken. 1 cahier.

b. Taxatie van de kosten van het aardewerk tot het maken van een nieuwe haven op de Hellevoetsche sluis, 27 October 1614. 1 stuk.

c. Extract-resolutie van de Staten-Generaal van 2 October 1681, afkomstig uit het archief van Marine. 1 stuk.

d. Gedrukte nouvelles van de Staten-Generaal over het jaar 1782

40°. Waarschijnlijk afkomstig uit de papieren van den secretaris van den Raad van State Van Hees:

a. Kopiëen van memoriën, ingediend bij den Raad van State der Vereenigde Nederlanden door den directeur-generaal C. D. Dumoulin en den majoor-ingenieur J. F. Schouster, en eenige andere stukken betreffende de fortificatiën, 1777—1780. 20 stukken.

b. Staat van de generale interessen en eenige aanteekeningen betreffende de generaliteits financiën, 1777—1780. 11 stukken.

Van den koopman Blok te 's-Gravenhage:

41°. *a.* Brief, waarbij Jan van Lesanen en Geertruid, zijne huisvrouw, door frater Leonardus de Mansuetis de Perusio, generaal meester van de Predikheerenorde, in de gemeenschap van de goede werken der orde worden opgenomen. Datum Padue 1 Juli 1477. In het latijn op perk. Het zegel afgevallen. 1 stuk.

b. Fragment van een perk. blad uit eene rekening van den Rentmeester van Westfriesland van 1468 1 stuk.

Van den koopman Leest te 's-Gravenhage:

42°. 181 losse zegels in was meerendeels uit de 14de en 15de eeuw, afkomstig van een particulier te Delft.

Aelbrecht Aelbrechtsz.
Cor...... Aelbrecht.
Willempijn Aelbrecht.
Claes Andriesz.
.....kops Andries. 3 st.
Mathijs Andries. 2 st.
Joest Arntszoen.

......vā Bees.
Dirc van Bleijswijc Dircszoen.
Jacob van Bl(eijswijc) 'herytszoen. 2 st.
Boudijn Bert Bovusz.
Jacob Buekelszoen. 2 st.
Jan Bugghe Roele....soen.
Heijnric Bugghe Dircszoen. 5 st.
Aelbrecht Jansz. van Bvten. 2 st.
Jan Pieterszoen van Buten.

Ariaen Claes.
Claes......zoen.
Jacob Claeszoen.
.......t Claeszoen.
Adriaen Eliaes Coen.
Wiggher Coen.... 3 st.
Gherit Colynszoen. 2 st.
Cornelis ......rechtz.
Cornelis Crvvsser.

Gherit Damaeszoen.
Dirc ......soen.
Dirc Dircx.
Joseph Dierexzoen. 3 st.
Cornelis Do......

Evert Jan Evertzoē. 7 st.

Gerrit Gberntzoen. 3 st.
Gbrens Gbernszoen. 2 st.
Joest Geritsz.
Danel Gheritszoen.
Jacob Ghijsbrechtsz.
Dirck Hvghe de Groete soen. 3 st.

Bouvijn Heijmanszoen. 3 st.
Aelbrecht.... Hoeke..... 2 st.
Adriaen vā d'Horn Dircsz.. 3 st.
Dirc Buchaert Hughez. 2 st.

Ja. .b Jacobzoen.
Jan Jacobszoen.
. . . ant Jacobszoē.
. . . . Janssoen.
Costijn Janszoen. 4 st.
Dirc Janszoen
Heinric Janzoen.
Heynric Janszoen. 2 st.
. . . . . . Jan Jans.
Joest Jans. 7 st.

Jacob Lambrechtszoen.
Vranc Lambrechtsoen.

Cornelis Michielsz.

Claes Diriczoen Nootdorp. 2 st.

Claes Ofhuys.
Symon Dammaesz. vā Oueruest. 2 st.

Piet Jā vān . . . . 3 st.
Pieter Claes Piet'szoen. 2 st.
Pieter Jan Pieterszoen. 2 st.
Vranck Pietersz.
Wiggher Pieterszoen. 3 st.
Michiel Pouwelszoen. 10 st.

Dirc Rutgher (?) soen.
Pieter Aernt Rutgherszoen. 9 st.

Jacop Simen. 2 st.
Jacop Spruyt.
Gherit Willem Storm.
. . .brant Storm Woutersz. 2 st.
Dirc Souel (?) soen.
Damaes Symonszoen. 3 st.

Theodrici.

Claes Vrancken.
Vranc Vranckenzoen. 10 st.

Willem . . . .
Jacob vā Woude b̄ vā Watig. ? (Jacob van Woude, bastaard van der Wateringe.)

Rudolf van Diepholt, bisschop van Utrecht.

Stad Delft.
Schepenen van Boxtel. 14de eeuw.
Officialen of Geestelijke Rechtbanken. 3 st.

C. *Gekopieerd:*

Gekopieerd naar stukken berustende in het gemeente-archief van Medemblik:

Brieven van bewindhebberen der Oost-Indische Compagnie aan burgemeesters en regeerders van Medemblik, 13 September 1616 en 1 Maart 1618.
Besluiten van de regeeringen van Enkhuizen en Hoorn, 13 en 14 October 1640, tot het aanmunten van geld ten behoeve van de Oost-Indische Compagnie. 4 stukken.
Brieven van bewindhebberen der West-Indische Compagnie of van hare kamers aan burgemeesters en regeerders van Medemblik of de kamer der Compagnie aldaar, resolutiën van de vergadering van 19 en van de kamer Amsterdam. 1622—1624.
Brief van de kamer der West-Indische Compagnie te Amsterdam aan de regeering van Medemblik, 20 Mei 1644.
Lijst van de tractementen der bewindhebberen.
Brief van Gecommitteerden der West-Indische Compagnie aan de regeering van Medemblik, 11 September 1671. 16 stukken.

NOTULEN

VAN DE

eerste bijeenkomst der Rijks-archivarissen op Zaterdag 27 *September* 1890 *in het gebouw van het Rijksarchief te 's Gravenhage des voormiddags te elf uur.*

Aanwezig de algemeene Rijks-archivaris jhr. mr. Th. H. F. Van Riemsdijk, Voorzitter, de archivarissen: in Noordholland C. J. Gonnet, in Gelderland mr. J. F. Bijleveld, in Limburg Jos. Habets, in Noordbrabant mr. A. C. Bondam, in Friesland mr. J. L. Berns, in Utrecht mr. S. Muller Fz., in Drenthe mr. S. Gratama, in Zeeland mr. J. P. N. Ermerins en de commies-chartermeester in Groningen mr. J. A. Feith.

De vergadering wordt door den Voorzitter geopend met eene korte toespraak, waarin het doel der te houden bijeenkomsten nader uiteengezet wordt.

In den laatsten tijd is er in den toestand van de archieven in de provinciën veel verbetering gekomen. Dank aan de krachtige maatregelen van de Regeering zijn die archieven alle onder Rijksbeheer gebracht, is de financieele positie der archivarissen verbeterd en is er ook op meer dan eene plaats voor betere localiteiten zorg gedragen. Die hervorming betreft voornamelijk de uitwendige organisatie. Zal zij goede vruchten opleveren, dan dient zij met eene verbetering van den inwendigen toestand gepaard te gaan. Dit laatste hangt van de archivarissen zelven af. Ieder dient in het hem toevertrouwde archief de orde aan te brengen, welke daarvoor de beste is. De daarvoor noodige kennis put hij in de eerste en voornaamste plaats uit het onderzoek van het archief, maar hij zou niet op de hoogte van zijn vak blijven en weinig wetenschappelijk te werk gaan, indien hij niet tevens zijne aandacht vestigde op hetgeen door anderen op hetzelfde gebied wordt verricht. Daar de vragen, die zich voordoen, doorgaans van practischen aard zijn en weinig geschikt om schriftelijk behandeld te worden, is het raadzaam dat hij zijne ambtgenooten bezoekt, met hen de zaken bespreekt en van de inrichting van de door hen beheerde archieven kennis neemt. In dien geest is het plan der te houden bijeenkomsten opgevat. Reeds sedert lang was door spreker de wenschelijkheid ingezien van nader overleg tusschen de Rijks-archivarissen. Toen hem gebleken was, dat die behoefte ook door meerderen dezer

werd gevoeld, heeft hij de zaak in overweging genomen en een voorstel bij Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken ingediend. Dientengevolge is hij gemachtigd om jaarlijks, tot bespreking van archiefbelangen, met de Rijks-archivarissen in de provinciën conferentiën te houden, op den tijd en in de plaats door hem te bepalen. Hierdoor valt, naar sprekers oordeel, het doel der bijeenkomsten genoegzaam in het oog. Voornamelijk dienen zij om het overleg te bevorderen en zoo algemeen mogelijk te maken Wordt eene zaak nu ter sprake gebracht, dan zal het gevoelen van allen kunnen worden ingewonnen. Door in verschillende plaatsen te vergaderen. is men tevens in staat om met de inrichting van alle archieven kennis te maken. Spreker hoopt voor dat plan op aller instemming te mogen rekenen. Deze eerste conferentie heeft hij in de residentie willen houden, alwaar het grootste archief gevestigd is. Het doet hem genoegen hier alle leden te kunnen verwelkomen, met uitzondering van den archivaris in Overijssel, die door ongesteldheid verhinderd werd. Alleen meent hij dat allen het met hem zullen betreuren, dat de Groninger archivaris mr. H. O. Feith niet aanwezig is. Er bestaan voor hem onoverkomelijke bezwaren om aan de vergaderingen deel te nemen. Zijne afwezigheid zou ten gevolge hebben, dat het Groninger archief in het geheel niet in de bijeenkomsten vertegenwoordigd werd. Om in dien toestand te voorzien is de commies-chartermeester van het Groningerarchief, mr. J. A Feith, in zijne plaats opgetreden. Na in het licht gesteld te hebben, dat men hier met een exceptioneel geval te doen heeft, houdt spreker zich overtuigd, dat de leden met de gemaakte schikking gaarne genoegen zullen nemen.

Nadat de Voorzitter op de wenschelijkheid van het houden van goede notulen gewezen heeft, wordt met meerderheid van stemmen de heer Feith tot secretaris benoemd, die zich bereid verklaart die functie op zich te nemen.

Daarna gaat dezelfde spreker over tot de behandeling van het onderwerp, dat volgens den beschrijvingsbrief aan de orde zou worden gesteld. Bedoeld wordt: het indeelen van de tot een depot behoorende archieven en verzamelingen. Als toelichting merkt hij het volgende op.

Een archiefdepot is in den regel niet als eene enkele verzameling te beschouwen. Doorgaans bevat een depot meerdere archieven, die oorspronkelijk geheel op zich zelve stonden en eerst langzamerhand, meestal ten gevolge van veranderingen in het bestuur, bij elkander zijn gekomen. Wil men zoodanig depot ordenen, dan moet men beginnen met de archieven te onderscheiden en af te zonderen. De indeeling van een depot is dus de grondslag voor de ordening van het depot.

Om zulk eene indeeling te maken beschouwt men de stukken, die tot hetzelfde archief behooren, als een geheel en plaatst men die archieven in eene volgorde, welk een duidelijk overzicht geeft van de inrichting van het depot.

Hoedanig die volgorde moet zijn is a priori niet te bepalen. Alleen de praktijk zou dit kunnen leeren.

Het zou daarom wenschelijk zijn, dat ieder voor zijn depot een schema opmaakte, dat alle archieven vermeldt in de volgorde welke hem de beste toeschijnt. Dan zou men die schema's kunnen vergelijken en daaruit afleiden, welke volgorde in het algemeen het best voldoet.

Dit alles betreft slechts de volgorde. Voor eene goede indeeling is het bovendien vereischt en van veel grooter gewicht, dat wat als een archief wordt opgevat werkelijk één afzonderlijk geheel van stukken is.

Om dit te kunnen beoordeelen zou men de archieven in verband moeten beschouwen met de vroegere Staatsinrichting. Men zou moeten weten welke instellingen er vroeger hebben bestaan en hoedanig hare onderlinge verhouding was.

Er bestaan in druk een aantal hulpmiddelen om daarvan op de hoogte te komen, maar die zijn niet geheel volledig. De gegevens liggen verspreid of schuilen voor een deel nog in de archieven. In ieder geval is er gebrek aan een algemeen overzicht.

Het zou wenschelijk zijn zulk een algemeen overzicht van onze vroegere Staatsinstellingen te bewerken. Dit zou gemakkelijk zijn, indien ieder zijne provincie voor zijne rekening nam.

Het bedoelde overzicht zou moeten bestaan in eene beknopte opgave of staat der vroegere instellingen. Daar in verband met het beoogde doel alleen het landsbestuur in aanmerking behoeft te komen, zou men zich kunnen beperken tot die, welke het Provinciaal en Generaliteitsbestuur uitmaakten. Ook zou het wenschelijk zijn den toestand op een bepaald tijdstip weer te geven. Het jaar 1794, dat aan de Staatsomwenteling voorafging, zou dan de voorkeur verdienen. Omtrent de samenstelling van het overzicht wenscht spreker nog niet in nadere détails te treden. Alleen merkt hij op, dat de zoogenaamde Heerenboekjes in dat opzicht nuttige aanwijzingen kunnen geven.

Spreker zou bij de te houden gedachtenwisseling gaarne de zienswijze der leden omtrent de door hem geopperde denkbeelden vernemen, bepaaldelijk over de wenschelijkheid om thans tot de bewerking van een overzicht der Nederlandsche Staatsinstellingen over te gaan.

Bij rondvraag verklaren alle aanwezigen zich met het denkbeeld van den Voorzitter te kunnen vereenigen. Evenwel worden er door onderscheidene heeren inlichtingen gevraagd en bezwaren geopperd, welke door den Voorzitter worden uit den weg geruimd.

De heer Habets vraagt, of er eene opgave moet worden gedaan van datgene, wat er in de archieven aanwezig is, en meent, dat zulks reeds vroeger is geschied.

De Voorzitter meent zich alleen te herinneren, dat er eene lijst van de bestaande inventarissen is opgemaakt. Men verlangt nu een overzicht van de instellingen, niet van de archieven.

De heer Gratama vraagt, of een historisch overzicht van de Staatsinstellingen wordt verlangd.

De Voorzitter antwoordt, dat het eene lijst van instellingen op een bepaald oogenblik moet zijn, met opgave van het personeel en de suppoosten van die instellingen. Ook de namen moeten worden vermeld, op de wijze als men dit in de Heerenboekjes vindt. De omstandigheid dat men dikwijls één zelfde persoon bij voorbeeld als Secretaris van verschillende instellingen ontmoet, kan meermalen opheldering geven.

De heer Ermerins betwijfelt of men op het jaar 1794 wel een volledig overzicht heeft. Hoe, en in denzelfden geest vraagt de heer Feith, hoe moet men handelen met de instellingen, welke reeds in 1794 zijn verdwenen en vroeger hebben bestaan?

De Voorzitter antwoordt, dat de vroegere instellingen niet in de lijst moeten worden opgenomen, daar dit zonder nadere toelichting niet mogelijk zou zijn en men dan eene historische verhandeling zou moeten schrijven. Men bepale er zich toe den toestand op een bepaald tijdstip weer te geven, door de instellingen, welke toen bestonden, eenvoudig te vermelden. Het tijdperk, dat met de Staatsomwenteling van 1795 begint, biedt geen geschikt rustpunt aan. Voor de middeleeuwen kan men zeer moeilijk zulk eene lijst maken, er ontbreekt te veel. De meeste gegevens bezitten wij voor de laatste jaren der Republiek, zoodat 1794 van zelf in aanmerking komt. Deze lijst dient om een maatstaf van beoordeeling te hebben voor de archieven, welke van de instellingen afkomstig zijn,

De heer Habets zegt, dat 1794 voor Limburg een jaar is dat bezwaren oplevert. Vele archieven waren in dat jaar reeds over den Rijn naar Duitschland gegaan. De archieven van Limburg loopen meerendeels tot 1794 en het slot is weg. Over 't algemeen is er in Limburg in het laatst der 18de eeuw een toestand van verwarring. Spreker zou voor zich liever een ander tijdstip kiezen.

De heer Bondam heeft ten opzichte van Noordbrabant mede eenige bezwaren. Noordbrabant is eerst sedert 1795 een gewest met eigen bestuur (Bataafsch Brabant) geworden; vóór dien tijd was het grootendeels Generaliteitsland. De papieren en stukken van vele instellingen en ambtenaren der Generaliteit en mede van de aan de Generaliteit leenroerige heerlijkheden van het Huis Oranje-Nassau en van den markies van Bergen op Zoom enz. ontbreken in het Noordbrabantsch archief-depot; de gegevens voor de bedoelde

lijst kunnen dus daar niet worden gevonden. Voor het overig deel der tegenwoordige provincie Noordbrabant kan spreker nog minder geven. Een deel was in 1794 Hollandsch, twee heerlijkheden Zeeuwsch, twee Geldersch, van welke deelen hij eveneens slechts de lokale archieven beheert. De rest valt geheel buiten de lijst, want zij bestaat in zes zelfstandige gebieden, welke niets met de Generaliteit. met onzen Staat hadden te maken vóór 1805.

De heer Habets bevestigt de bezwaren van den heer Bondam, voor zooverre de Generaliteitslanden betreft, in Limburg gelegen, en vooral ook voor de gebieden, welke buiten de Nederlandsche Republiek ook in zijne provincie waren gelegen.

De Voorzitter stemt toe, dat Limburg in een eenigszins exceptioneelen toestand verkeert. Evenwel vertrouwt hij, dat uit het Rijksarchief te 's Gravenhage genoegzaam zal kunnen blijken, welke instellingen er in 1794 in de Generaliteitslanden bestonden. De bezwaren van Limburg en Noordbrabant maken dus de zaak niet onmogelijk. Er zullen wel meer moeilijkheden zijn, welke dikwijls tot geven en nemen zullen moeten leiden. Spreker wijst er op, dat behalve het provinciaal en Generaliteitsbestuur het Stadhouderlijk bewind en wellicht ook het bestuur van de goederen van het Huis van Oranje dienen te worden opgenomen.

De heer Ermerins vraagt, of ook de rechterlijke instellingen in de lijst moeten worden opgenomen.

De Voorzitter zegt: alleen die, welke landsheerlijke rechtspraak hebben, welke een centraal college zijn.

De heeren Ermerins en Feith wijzen op de talrijke (pl. m. 72) rechtstoelen in de Groninger Ommelanden, welke tevens administratieve functiën uitoefenden.

De Voorzitter verklaart niet te wenschen alle die plaatselijke instellingen in de lijst te zien opgenomen. Overigens, zoo antwoordt spreker op eene vraag van den heer Habets, is de inrichting en de volgorde van de lijst zooveel mogelijk aan een ieder voor zijn eigen provincie overgelaten.

De heer Gratama vraagt, primo: of ook stedelijke besturen moeten worden opgenomen, secundo: of met het oog op Limburg het niet wenschelijk zoude zijn een vroeger jaar te kiezen.

De Voorzitter antwoordt ad primum, dat de magistraten der stemhebbende steden moeten worden opgenomen, omdat deze met de Ridderschap in de meeste gewesten den grondslag vormden van het landsbestuur, zoodat men dan ook in de Heerenboekjes die steeds bij elkander vindt; ad secundum, dat juist het jaar vóór de revolutie zeer geschikt is met het oog op de veranderingen van het daaropvolgend jaar.

De heer Bondam vraagt, of ook de militaire instellingen moeten worden opgenomen.

De Voorzitter acht dit niet noodig; daarvan zijn uitstekende lijsten in de zoogenaamde officiersboekjes.

De heer Bijleveld maakt het bezwaar, dat hij niet tot alle archieven wordt toegelaten, bijv. niet tot dat van het ambt van Maas en Waal en tot dat van het ambt van Overbetuwe. Deze ambtsbesturen, hoewel locale besturen, hadden een zeer grooten invloed.

De heer Gonnet vraagt of ook waterschappen in de lijst moeten worden opgenomen. Er zijn er in Noordholland, zooals die van het Noorderkwartier, welke een zeer grooten invloed hadden.

De Voorzitter beseft, dat er bij de uitvoering van het plan vele quaestiën zullen komen. Men kan eerst opnemen die besturen of instellingen, waarbij geene quaestiën zijn. Later kan men dan uitbreiden. In 't algemeen is het beter te veel dan te weinig op te nemen. Naar aanleiding van verschillende vragen herhaalt de Voorzitter, dat de instellingen moeten worden vermeld met de eigennamen der personen, die daarin zitting hebben, en dat het te doen is om een schema van de vroegere Staatsinrichtingen, om daaraan later een overzicht van de archieven van elk dier inrichtingen te verbinden. Het nu te verrichten werk zal als het ware eene verbeterde en meer volledige uitgave der Heerenboekjes zijn.

De heer Muller zegt, dat het dus eene lijst van Staatsambtenaren in 1794 wordt, en vraagt welke afwijking er dan bestaat van de Heerenboekjes.

De Voorzitter zegt, dat de Heerenboekjes voor de verschillende provinciale besturen niet alle even volledig zijn; er zijn provinciale instellingen, welke niet in de Heerenboekjes voorkomen, zij moeten worden uitgebreid en getransformeerd tot een systematisch geheel.

De heer Habets zegt, dat er dus wordt verlangd: eene opgave der colleges en der personen, die zitting hadden in 1794 in de verschillende colleges (niet militaire) der provincie en der Generaliteit, met de ondergeschikte beambten.

De Voorzitter bevestigt dit.

De heer Habets deelt mede, dat iets dergelijks in België geschiedt, doch dat daar bepaalde vragen ter beantwoording worden opgegeven. Op die wijze is de „Almanach de la cour de Bruxelles de 1725 à 1840 formant l'introduction à l'almanach royal officiel de Belgique" bewerkt, waartoe hij zelf op verzoek enkele bijdragen heeft geleverd. Dat overzicht beperkt zich echter niet tot een enkel jaar, maar is eene volledige naamlijst van de ambtenaren, die elkander zijn opgevolgd. Verder vraagt deze spreker: moeten de verlangde opgaven worden ingezonden, en zoo ja, wanneer?

De Voorzitter verzoekt de opgaven bij hem in te zenden, zij zullen dan bij allen worden doorgezonden.

De heer Habets geeft in overweging, dat de algemeene Rijks-

archivaris eene circulaire aan ieder der Rijks-archivarissen zal zenden, waarin het verlangde tegen een bepaalden tijd wordt gevraagd. De Rijks-archivarissen kunnen dan daarop hunne antwoorden inzenden.

De Voorzitter vraagt, of nog een der heeren eene zaak, het archiefwezen betreffende, ter sprake wenscht te brengen.

De heer Bijleveld stelt de vraag: hoe ver moet men gaan met het beantwoorden der vragen van de genealogen? Is men verplicht altijd aan die aanvragen, een ware last, te voldoen?

De Voorzitter deelt mede, dat op 's Rijksarchief reeds veel tijd te loor gaat met het opzoeken der bronnen; zijn die eens gevonden, dan geven de ambtenaren van het archief dikwijls ook de inlichtingen. Met het zoeken der bronnen gaat de meeste tijd heen. Bovendien worden de vragers, zoo zij als het ware in het wilde vragen, naar genealogische werken verwezen. Vragen zij iets bepaalds, met aanwijzing van de bron, dan worden de inlichtingen verstrekt.

De heer Ermerins deelt mede, dat op het stedelijk archief te Middelburg voor de onderzoekingen, die op verzoek van particulieren in de oude doop-, trouw- of doodregisters worden gedaan, aan den daarmede belasten beambte moet worden betaald twintig cent voor elk uur nazoekens. Spreker zou het verder wel wenschelijk achten, dat ook voor onze archieven werd aangenomen wat bij het *Record-office* in Londen als regel geldt, dat in de lees- of werkkamer van het publiek door de bezoekers niet met pen en inkt, maar alleen met potlood of dergelijk schrijfmateriaal mag worden gewerkt. Een dergelijke maatregel is vooral van belang bij genealogische onderzoekingen, waar het dikwijls op eene enkele letter of cijfer aankomt.

Verschillende heeren deelen nog mede, dat zij afzonderlijke personen, volontairs hebben, die voor een genealogisch onderzoek worden beloond. Komt er eene aanvraag, dan wordt den genealoog geantwoord, dat het onderzoek zal geschieden, mits de kosten daarvan, het loon van den volontair, worden betaald door den genealoog.

De heer Bondam vraagt, of notarieele registers rechterlijke archieven zijn. Zijns inziens wel; volgens de meening van anderen niet. Die notarieele registers werden vroeger na den dood van een notaris gedeponeerd bij de schepenbanken, later bij de rechtbanken. De griffiers der rechtbanken hebben deze registers dikwijls weer aan notarissen overgedragen, wanneer deze ze verlangden. De griffiers moeten nu die notarieele registers aan de archieven overgeven; hoe nu echter te handelen met die, welke zij aan de notarissen hebben gegeven en welke deze weigeren af te staan? Hoe krijgen wij die archieven?

De heer Muller ondersteunt de vragen van den heer Bondam Hetzelfde is het geval met de leenregisters, en eene beslissing is in dit conflict niet genomen.

De Voorzitter wenscht deze belangrijke zaak ter bespreking tot eene volgende vergadering uit te stellen. Gaarne wil spreker, dat men zaken van gewicht opgeeft, opdat deze in den beschrijvingsbrief vóór de vergadering kunnen worden opgenomen. Men kan dan alles daarop betrekkelijk nazien en medebrengen.

Overeenkomstig den wensch van den Voorzitter wordt besloten.

De heer Ermerins stelt de vraag: welke boeken moeten in de bibliotheken der archivarissen berusten en daarvoor worden aangekocht. Zijns inziens woordenboeken, paleographische werken, oorkondenboeken enz.

De Voorzitter zegt, dat de opvatting van den heer Ermerins eene juiste is.

De heer Bijleveld meent, dat bijv. een werk als van Ducange in geen archiefbibliotheek mag ontbreken.

De vergadering wordt daarop door den Voorzitter gesloten.

TH. H. F. VAN RIEMSDIJK, *Voorzitter.*

J. A. FEITH, *Secretaris.*

Het oud provinciaal archief in Noord-Brabant.

Ik heb de eer Uw Excellentie weder volgens de aangenomen indeeling een uitgewerkt verslag aan te bieden over den toestand der onder mijn beheer gestelde verzamelingen gedurende het jaar 1890.

I. *De bewaarplaats.*

Zoowel het oorspronkelijke als de beide nieuwe nevendepôts van het archiefgebouw bleken bij voortduring zeer doelmatig te zijn ingericht. Groote aanmerkingen zijn er niet op te maken. Door goed en zorgvuldig ter harte genomen luchten bij voortdurend stoken in de grootste helft van 't jaar is van vocht bijna niets te bespeuren geweest en waren zelfs de onderverdiepingen reeds spoedig na de aanvaarding droog. De nog ontbrekende kasten op twee galerijen van het zijdepôt en op de bovengalerij van het achterdepôt werden op de ruime zolders afgewerkt en geleidelijk opgesteld en gekleurd. Zij zijn vrij goed afgeleverd. Het hout had in het depôt geruimen tijd gedroogd en trekt nu, althans voorloopig, veel minder krom en scheef dan dat van de andere kasten in oud en nieuw gebouw.
De *verwarmingstoestel* met heetwaterbuizen blijft goed voldoen. Bij de strenge vorst in het najaar is van de brandleiding, die trouwens bij tusschenpoozen is geledigd en afgesloten, alleen een kort uiteinde, bij een gevelkraan, even bevroren geweest. Maar de meter en de aanvoerbuis waren dit een tijd lang bijna iederen morgen, terwijl ook telken dag de ontdooiing dadelijk plaats had. Thans heeft men die buis en den meter omkleed.
Een versleten goot langs den archiefzolder van het gouvernementsgebouw veroorzaakte een inwatering in den zijmuur van 't archiefgebouw, gelukkig ter plaatse van de vestibule. Die goot wordt nu, ni fallor, vernieuwd.

II. *De reddings- en brandbluschmiddelen.*

De aansluiting der brandleiding aan het net der gemeentewaterleiding heeft een groote veiligheid bezorgd. Dat de buizen met de

vroegere reservoirs verbonden zijn gebleven heeft geen ongerief bij groot gerief gegeven. Daardoor is dan nu een reserve-waterleiding in het gebouw aanwezig. De oude perspomp echter is in het begin van den winter lens geworden en kon door de strenge vorst niet hersteld en aangemaakt worden vóór de winter geheel voorbij was. Ware dit vóór een paar jaar gebeurd, dan zou het gebouw feitelijk een half jaar zonder brandleiding hebben gestaan. Omtrent de overige bluschmiddelen noch over de reddingsmiddelen valt verder hier iets te vermelden.

Bij een onderzoek van de *bliksemafleiders* werd een aanmerkelijke verzwakking der geleiding ontdekt. Bij nasporing bleek dat de soldeering van den kabel in de ijzeren buis, waarin hij een 4 of 5 meters boven den grond uitloopt, tengevolge van een misschien herhaald treffen, bijna geheel versmolten en weg gespat was. Dit werd natuurlijk zoo afdoend mogelijk hersteld. Bij verder onderzoek bleek dat ook de grondgeleiding niet lang genoeg was. De grondbuis lag niet in het water, dat juist toen zeer laag stond. Een stuk werd er toen aangesmeed, waarop de put, die na veel moeite eerst gevonden was, met een deksteen duidelijk vindbaar werd gemaakt.

III. *De toestand der archiefverzamelingen.*

Bij de zorg voor het luchten en droogstoken der nieuwe depôts was natuurlijk de toestand der archieven, ook in de nieuwe depôts, van den aanvang af zeer goed en veel beter dan op de zolders van het gerechtsgebouw nog in het voorafgaande jaar. De concierge-binder-klerk had ook dit jaar weêr de zorg voor den toestand, het schoonhouden, samenbinden of kartonneeren enz. der archiefstukken en wijdde daaraan al den tijd en ijver, die hem van de waarneming der andere deelen van zijn taak restten. Ik behoef er niet meer op te wijzen, na hetgeen ik in het vorig jaarverslag schreef, dat hij, bijzonder in den winter, voortdurend tijd voor zijn te groote taak te kort kwam, maar dat hij, vaak zijn rust opofferende, toch weder verder kwam met de afstempeling, met naamstempels, van de lokale archieven en de verzorging van alle losse stukken. Een zeer groot aantal portefeuilles werden weder door hem gemaakt en gebruikt. Ook bond hij verscheiden losgeraakte boekwerken in of herstelde de banden

IV. *De voortzetting der ordening en inventarisatie en verdere werkzaamheden.*

De oplevering der kasten en rekken op 3 galerijen, waar zij nog ontbraken, maakte eindelijk een definitieve organisatie mogelijk

van het geheele oud-archief, dat onder mijn beheer gesteld is of nog gebracht moet worden.

Een plaatsing en verschikking van alle verzamelingen in doorloopende orde werd dadelijk aangevangen, waarbij de plaatsen werden opengelaten voor de nog ontbrekende en eerlang te verwachten bescheiden. De gelegenheid werd te baat genomen om niet enkel den toestand, maar ook de ordening van verschillende collecties of onderdeelen te verbeteren of hier en daar een eerste globale rangschikking aan te brengen. Tegelijkertijd werd een eenigszins gedetailleerd overzicht van den geheelen inhoud aangelegd, geleidelijk te voltooien naarmate de ordening zelve voortschreed en bij te houden met de verder inkomende collecties. Dit werk was met het einde des jaars in vollen gang en nam mij van den aanvang af geheel in beslag. Het diende aan alle verdere inventarisatie vooraf te gaan.

Voor die inventarisatie ontbrak ons overigens het geheele jaar de tijd. De commies-chartermeester is weder bijna voortdurend met het in de laatste jaren steeds toegenomen *bureauwerk* bezig gehouden, met nasporingen en hulpverleening bij onderzoekingen, het catalogiseeren van aanwinsten, vervaardigen en leveren van weder een groot aantal afschriften en ander administratief werk, enz. Waar voor het opzoeken van de bronnen voor een onderzoek het soms noodig was, bracht hij in enkele collecties eenige orde aan, bijzonder in de registers van sommige schepenarchieven, een enkele maal in den inhoud van eenige portefeuilles met losse stukken. Ook werden van enkele registers inhoudsopgaven door hem vervaardigd, terwijl hij de bewerking der gedrukte stukken en boeken voortzette.

De nasporingen naar het archief van de voormalige *sous-préfecture van het arrondissement Breda*, waarvan ik in het vorige jaarverslag een en ander mededeelde, werden in het begin van 1890 door mij voortgezet. Ik raadpleegde daarvoor achtereenvolgens de registers en de correspondentiestukken van het provinciaal bestuur, voornl. van den gouverneur, van 1814 en volgende jaren. Mij bleek dat over de gezochte archieven was gecorrespondeerd met den arrondissements-commissaris te Breda, den intendant van het departement der Twee Nethen te Mechelen en den secretaris van staat voor de Binnenlandsche Zaken. Deze laatste, de heer Roëll, was van oordeel „dat het sorteeren en in orde brengen van archieven tot de werkzaamheden der gewone geëmployeerden behoort", en maakte dus aanvankelijk bezwaar om den arrondissements-commissaris, den heer Ising, toe te staan de goeddeels pas uit Antwerpen ontvangen archieven van de sous-préfecture te Breda door den conrector Hollingerus Pijpers aldaar te laten regelen. Dat hij later die machtiging

toch gaf, kan, gelijk alles wat over die archieven verhandeld werd, voor zoover ik het uit de genoemde bronnen mocht vinden, blijken uit het geschiedkundig overzicht, dat ik, met de vijf er in vermelde staten, als bijlage I aan dit verslag toevoeg.

Door de kennisneming dezer correspondentie had ik gelegenheid practisch de waarde te leeren kennen van het bezit der archieven uit de eerste jaren na 1813 voor het beheer en de ordening van het oud-archief. Ook over de geschiedenis van het archief der voormalige préfectuur van het departement der Monden van den Rijn zamelde ik bij deze gelegenheid belangrijke gegevens op. Daar echter dit alles mij de wetenschap niet verschafte waar het archief van de Bredasche onder-préfectuur gebleven is en ook van geen opzending bleek na de afschaffing der arrondissements commissariaten, districts-schouten enz., zoo werd mij, door Uwer Excellentie's tusschenkomst, welwillend gelegenheid gegeven in het archief der provinciale griffie nader onderzoek te doen naar het gezochte archief zelf. Dadelijk daarop ging ik den toestand van dat archief opnemen om met den ambtenaar, die mij behulpzaam zou zijn, den omvang mijner taak vast te stellen.

Ik vond den toestand, mij van vroeger reeds als zeer ongunstig bekend, nog erger dan mij eerst was gebleken. Ook was hij nog zeer verergerd, door bijvoeging van stukken uit de bureaux en uit een ruim vertrek dat tot winning van bureauruimte aan zijn vroegere bestemming van archiefdepôt was onttrokken. Het archief werd thans bewaard: *a.* in drie der vier tot 1881 met oudarchief bezette archiefkamers; *b.* op een zijzolder, waar een deel van hetgeen van 1881—1888 in de vierde kamer berustte thans in rekken gezet en gedeeltelijk op den vloer gelegd was; *c.* op den grooten archiefzolder, welke thans meer dan overvuld was. Terwijl toch de rekken hier en daar slechts 50 c.M. tusschenruimte hebben, lagen hier tot 1½ meter hoog een twintig karvrachten losse stukken langs de muren op den vloer gestapeld en naar het midden verspreid. Ik kan hier nog bijvoegen dat in de eerste helft van Juni nog een der archiefkamers tot bureau is ingericht en daartoe de stukken er uit zijn verwijderd, die daarna op den sub *b* vermelden zijzolder en den archiefzolder, op den vloer bij het overige opgestapeld werden. De orde in de rekken liet overal veel te wenschen over. In het op de verschillende vloeren liggende was niets dan grenzelooze wanorde te bespeuren.

Wat nu het hoofdgedeelte van het door mij op te sporen souspréfecture-archief betreft, indien het bij het provinciaal archief berustte moest het bij de groote massa losse stukken zich bevinden. Bij deze vermoedde ik — en ik vond er een paar van — bovendien nog andere bescheiden van colleges en administraties vóór 1813, als het Departementaal bestuur, de Leen- en tolkamer, den Rentmeester-

generaal der domeinen in de Meierij, het Hof van Justitie, de departementale Rekenkamer, de Préfektuur enz. Natuurlijk moest zich mijn in te stellen onderzoek ook daartoe uitstrekken en, goed opgevat, zoo mogelijk met eenige ordening gepaard gaan. Daar het op den zolder moest geschieden, moest ik het daarvoor gunstige najaarsweêr afwachten en mijne jaarlijksche reizen naar de gemeente-archieven en het verder bewerken van den ouden burgerlijken stand laten voorafgaan. Intusschen had ik een voorloopig onderzoek naar de bestanddeelen van het provinciaal griffie-archief ingesteld en daardoor aan 's Konings Commissaris op zijn verzoek een Nota over de ordening er van kunnen overhandigen, waarvan ik kopie als bijlage II hierbij voeg.

In September kon ik mij daarop aan mijn taak begeven. Zij werd mij verlicht door de, voor reparatiën noodzakelijke en toen reeds begonnen, verplaatsing van de massa archief, die op den vloer lag van den grooten zolder, naar de ruime gangen en naar den zijzolder. Zoo kon ik gemakkelijker den aard dier stukken nagaan en van hun ouderdom en herkomst kennis nemen. Was het, nu dus de ruimte nog weder werd ingekrompen, mij onmogelijk gemaakt om aan mijn onderzoek een geheel doorgevoerde systematische sorteering in al die bescheiden te brengen, zooals ik mij had voorgesteld, toch ging er een globale schifting meê gepaard. De registers, gedrukte stukken, handelingen enz. werden verwijderd, de stukken van de comptabiliteit en van sommige afdeelingen bij elkaâr gelegd. Zoo werden ook de archieven der arrondissements- en districts-commissarissen bijeengebracht en eveneens alle oude stukken. De aanwijzing van hetgeen tot het oud-archief behoorde viel daarna zeer gemakkelijk. En mocht ik ten slotte ook het lang gezochte arrondissements-archief niet ontdekken, de oogst aan achtergebleven stukken van de oude archiefverzamelingen onder mijn beheer was rijk genoeg om ruimschoots schadeloos te stellen. In de Lijst der Aanwinsten van het archief geef ik er een opgaaf van.

De voortzetting van de uitvoering van het Kon. Besl. van 9 october 1883 ontmoette ook dit jaar geene bijzondere zwarigheden. Tegenstand werd niet meer ontmoet, tenzij misschien eenige passieve, maar soms wel medewerking. Vele *overnemingen van rechterlijke archieven* zijn intusschen niet geschied, maar de meeste eischten dan ook nog al een langdurig voorafgaand uitzoeken. Dit zal steeds meer het geval worden. De groote hoopen papier, die nog op de zolders liggen van gemeentehuizen, waaruit reeds in 1884 en vlg. jaren een overbrenging van oude rechterlijke bescheiden plaats vond, of die dikwijls nog in andere gebouwen ontdekt worden, eischen soms dagen, ja weken lang doorzien en uitzoeken. Als voorbeeld gelde Nunen c. a., waar mijn voorganger het werk staakte

omdat hij „nog wel een week" had moeten blijven ; en Loon op Zand, waar stellig 14 dagen noodig zijn voor het meest eenvoudig onderzoeken. De hoeveelheden oude stukken in het grootste deel van deze provincie zijn bijna overal zeer aanzienlijk en de bundels of liassen losse stukken raakten op die zolders doorgaans totaal uiteen en verward. Bovendien zijn de gemeenten, wier geheele archief verward was gevonden en die dus het meeste oponthoud zouden geven, in den aanvang opzettelijk overgeslagen.

De schepenbanken, waarvan in 1890 weder documenten door overneming werden verkregen, hielden mij dus een groot deel van den zomer bezig. Het zijn die van 's Hertogenbosch, den Dungen, Hintham en Orten, Oisterwijk, Haaren, Udenhout en Berkel c. a., Tilburg en Goirle, Schijndel, St. Oedenrode, Aarle-Rixtel, Geffen, Borgvliet en Hildernisse, Veen, Aalburg, Wijk en Zevenbergen.

Aan de overneming van de nog achtergebleven oude rechterlijke bescheiden uit het *oud-archief van den Bosch en zijn Vrijdom* ging een nauwkeurig onderzoek vooraf van de inventarissen der Bossche secretariën en van den in 1860 gedrukten inventaris (beter inhoudsoverzicht) van het zoogen. Groot-Archief. Daarna werden een menigte stukken in het archief geraadpleegd en onderzocht. Wat werkelijk oud-rechterlijk archiefstuk en van de schepenbank afkomstig bleek, ging naar 's Rijks depôt over; de andere stukken, ook al hoorden sommigen eer in het Provinciale dan in het Stadsarchief, bleven achter. Maar van mijne bevindingen maakte ik telkens nauwkeurige aanteekeningen, die te pas kunnen komen zoolang van de oude archieven van den Bosch geen meer uitgewerkte en systematisch ingedeelde inventaris opgemaakt en ten gebruike gesteld is. Ik deel er hier een en ander van mêe.

De rekeningen der beurzenstichtingen van 1709 - 1858, op blz. 25 van het gedrukte overzicht vermeld, zijn de exemplaren, telken jare voor de stad bestemd; de serie werd na 1860 natuurlijk vervolgd.

De minute-resolutiën van heeren schepenen van 1707—1711, 1716 en 1719 van blz. 41, aangeduid als N°. 332, zouden, volgens mededeeling van den stadsarchivaris, na 1860 ingebonden en verplaatst zijn, maar waren nu niet te vinden.

De herkomst van de nrs. 501—514 op blz. 51 vgl. was voorloopig niet zeker aan te wijzen. Zij staan met andere onder het hoofd: „Bijzondere verzamelingen van stukken van allerlei aard" en bevatten saamgebonden stukken over markten, houtschat, maten en gewichten, kerkelijke zaken, den Brab. landtol, Gorinchem als tolvrij in Brabant, tollen in Overmaze, te Woudrichem, Heusden, Gorinchem, Veen, Dieden, Grave, Ravenstein en Boxmeer, enz. enz. Ik vermoed, van enkele met vrij groote zekerheid, dat zij uit de griffie der Leen- en Tolkamer en van den Raad- en Rent-

meester-generaal der domeinen te 's Hertogenbosch afkomstig zijn. Uit die griffie zijn vele dergelijke stukken weggeraakt. Zoo n°. 516 van dezelfde collectie, een vonnisregister der kamer, dat thans natuurlijk mede overgenomen is. Zoo ook die, welke in 1884 uit den boedel van een Martini voor het depôt terug werden verkregen. 1) En zoo ook eenige registers, die vroeger door het Prov. genootschap van Kunsten en Wetenschappen zijn verkregen en nog in zijn verzameling berusten. Dat deze stukken van het archief der Tolkamer gescheiden zijn, vindt zijn verklaring in de slechte uitvoering, in 1796 gegeven aan de besluiten omtrent de verdere bewaring der papieren van het den 20sten april 1796 opgeheven lichaam. (Resolutie der representanten van Bataafsch Braband van dien dag.) Vandaar ook dat de rollen en andere boeken nog ontbreken en dat uit den boedel van den laatsten griffier de stukken in handen van particulieren kwamen.

Maar, zooals ik te kennen gaf, met zekerheid is de herkomst der aangehaalde nos. 501—514 niet te bewijzen, zelfs niet van n°. 507, waarop ik in het in fine gestelde „Recepta" de hand van den griffier der kamer meende te herkennen.

Het volgend n°. (515) bestaat uit kopiën van stukken uit het archief van den Raad van Braband; daarbij is ook een index op de missiveboeken van den raad van 1695—1789.

N°. 517 is een ligger der renten, pachten en cijnzen van het kapittel van St. Jan in den Bosch, over 1560—1604. Die goederen kwamen in 1629/48 aan het gemeene land. Waarschijnlijk is het kohier uit de nalatenschap van een rentmeester der geestelijke goederen aan de stad gekomen.

Er zijn meer stukken in het archief, van de kantoren van 's lands rentmeesters en ontvangers afkomstig. Zoo het navolgend n°. (519), een Bedenrekening van 1614 over Stad en Meierij, die het oorspronkelijk kenteeken draagt „voor den rentmeester". Zoo ook de nos. 1—14 van blz. 28, rekeningen van de geestelijke goederen in Peelland enz. van 1680—1704, alle de exemplaren „voor den Rendant" bestemd en hem door de Generaliteits-Rekenkamer in den Haag na de verificatie en goedkeuring teruggezonden tot zijn decharge en ten gebruike bij het opmaken der volgende rekeningen. Ook de nos. die er op volgen, 15—17, hebben denzelfden oorsprong. Het zijn de verpachts-conditiën van 1806—1810 van de tienden der episcopale en geestelijke goederen in Maasland, die geheven werden in het kwartier van Oisterwijk en het land van Breda. Ongenummerd en niet in het gedrukt overzicht opgenomen vond ik nog drie rekeningen, een van de domeinen van Braband over

1) Archiefverslagen VII, 1884, blz. 10—12.

1709, een extraordinaris- en een tweede extraordinaire over 1747/48, alle van het kenmerk „voor den rendant" voorzien.

N°. 518 van blz. 52, hetzelfde als n°. 8 van blz. 87, is weder een kohier en wel van alle inkomsten en lasten der kantoren van de ontvangers der gemeene middelen, verpondingen, collaterale successiën, 40ste en 80ste penningen, van de rentmeesters der geestelijke goederen en der domeinen, in de Meierij van den Bosch, het markiezaat van Bergen op Zoom, de baronie van Breda, in Steenbergen, Hulst en Ambacht, Staats-Vlaanderen, Grave en Kuik, Overmaas en Westerwolde, benevens van de inkomst van het klein zegel over de Generaliteit; en is bijgehouden van 1675—1680.

N°. 538 ten slotte is een register, waarin bijeengebonden zijn oude kopiën van „kaarten en octrooien" van vele plaatsen in de Meierij van den Bosch, zooals er nog een aantal in het archief der Tolkamer berusten, waar zij steeds moesten worden ingeleverd. Deze bundel is door Mr. J. C. Santvoort verzameld. Hij was griffier en leenman der Kamer en hield verscheiden registers en papieren der griffie onder zijne berusting. O. a. werden uit zijn nalatenschap eenige origineele registers van beschikkingen enz. der Kamer bij koop verkregen door het bovenvermelde Genootschap.

Ik heb mij voorgenomen om, zoodra de werkzaamheden der opsporing en overneming van oude rechterlijke archieven achter den rug zullen zijn, de opgenoemde en andere stukken, waarop het Rijk misschien zijne rechten zou kunnen doen gelden, benevens de geschiedenis en tegenwoordige bewaarplaats der archieven waartoe zij behoord hebben, eens nader te onderzoeken en te beschrijven. Van het resultaat doe ik dan nader rapport.

Een vijftal registers, die eerst onlangs in het stadsarchief opgenomen en uit het oud-provinciaal archief afkomstig waren, zijn onmiddellijk door mij terugverzocht. Het waren drie resolutieboeken en twee bundels met minuten van idem van het departementaal bestuur van Bataafsch Brabant. Zij ontbraken in de seriën der notulen of resolutiën. Door een lid van Gedeputeerde Staten inder tijd ten gebruike mede naar huis genomen, waren zij na zijn dood door de familie bewaard en onlangs door latere erven aan het stadsarchief geschonken. Het gevolg is nu geweest dat zij in het loopende jaar mij werden afgestaan en een betreurde gaping gelukkig aanvulden. Van het eenige deel dat nu nog in de serie der netnotulen ontbreekt, zijn thans de minuut-notulen terug gekregen, zoodat dit laatste hiaat zoo erg niet is.

V. *Uitgaven van documenten uit het Archief.*

Voor zoover mij bekend zijn dergelijke uitgaven, van eenige beteekenis, ook voor het afgeloopen jaar niet te vermelden.

VI. *Aanwinsten en verliezen.*

In de eerste plaats doe ik in den Staat der Aanwinsten, dien ik hier doe volgen, een opgaaf van de nummers der oude inventarissen en van de ongeïnventariseerd bevonden stukken der archieven van 's Hertogenbosch en Zevenbergen, die ik als oude rechterlijke archiefstukken heb overgenomen. In de tweede plaats volgen daarop de bescheiden van anderen aard, uit eenige gemeenten ontvangen, ten derde de documenten uit het griffie-archief der provincie verkregen en ten vierde de geschonken en aangekochte handschriftelijke en enkele ontvangen gedrukte bescheiden.

Verliezen werden niet geleden. Wel kocht ik bij een collectie stukken ook een paar bescheiden aan, die ik, als het wel is, weêr zal moeten verliezen, nl.:

1°. een Alphabetisch Register van de recessen des Arnhemschen Quartiers, over 1711—1736, bewerkt door Engelbertus Op ten Noort; een duidelijk HS. in folio en in perkamenten band;

2°. een verzameling keuren en reglementen van het Quartier van Nijmegen, gebonden tot een stevig quarto boekdeel; en

3°. een register bestaande uit een aantal samengehechte bladen en blaadjes met gedichten, vormende den oorspronkelijken tekst van den Methodus vitae Christianae sive Hortus Velavicus van Joh. Schrassert.

De stukken sub 1 en 2 behooren meen ik aan het Oud-Geldersch Archief te Arnhem te worden overgedaan, dat sub 3 is beter op zijn plaats, ook naar het oordeel van mijn ambtgenoot in Gelderland, in de openbare Provinciale Bibliotheek aldaar, waar alle dergelijke stukken Gelderland betreffende bewaard worden. Ik zou het, na bekomen machtiging, er gaarne aan afstaan.

Twee gildepenningen van den Bosch, mij daartoe door den Rijks-Archivaris in Utrecht gezonden, werden aan het gemeentebestuur alhier ten behoeve van het stedelijk museum aangeboden.

STAAT DER AANWINSTEN.

A. *Oude rechterlijke archiefstukken.*

Uit het oud-archief van 's Hertogenbosch c. a. werden, blijkens proces-verbaal van 16 mei 1890, de volgende bescheiden overgenomen:

een register in 4°. van vonnissen van 1538—1544;
een dito register, 16de eeuw, tot peperhuisjes verplakt;
een dito register in folio van 1617—1625;

een idem van 1717—1732;
een idem van 1743—1761;
een idem van 1731—1737 (kopiën) getiteld dictumboek n°. 2;
een idem van 1743—1751 (kopiën), gequoteerd n°. 8;
een rol van 1676—1703 met fragmenten van andere rollen en vonnisboeken in een pak;
een voogdijrekening en enkele processtukken;
een rekening wegens proceskosten uit de 17de eeuw; en
een dito rekening van 1725;

Verder:

n°. 1—15 van pagina 23 en 24 van den gedrukten inventaris van het Groot-Archief van 's Hertogenbosch, zijnde 160 ingebieders rollen en 29 bundels en registers van rollen, vonnisboeken, aktenregisters en klappers op vonnissen;
n°. 409—411 van pag. 44 van dien inventaris, zijnde rollen;

benevens:

n°. 516, pag. 52 van denzelfden inventaris, zijnde een vonnisboek der *Leen- en Tolkamer* van stad en meierij van den Bosch; en
n°. 520 ibid., zijnde een protokol van *Aarle-Rixtel.*

Uit het oud-archief van *Zevenbergen* werden nog een reeks oude rechterlijke bescheiden uitgezocht en overgenomen, waarvan meerendeels het nummer, dat zij op de inventarissen van 1775 hadden, is teruggevonden en die, in dat verband genoemd, zijn:
B. n°. 29*a*, register collateraal;
E. n°. 16—29, 29**, 30*—32*, acht en twintig deelen met lijsten en staten voor den 40sten en 80sten penning, wegens overdracht van vast goed enz.; eenige proces- en boedelstukken en losse schepenakten;

en van de Weeskamer:

het register der Resolutiën van de kamer gemerkt F.
Uit de domeinpapieren van Zevenbergen, in 1888 te Breda gevonden en overgenomen, kwamen bovendien nog fragmenten voor den dag van een schepenprotocol van 1545—1550.

B. *Niet-rechterlijke bescheiden uit andere archieven verkregen.*

Met machtiging van Uwe Excellentie vroeg ik van het gemeentebestuur van Rhenen in Utrecht de Noordbrabantsche bescheiden op, door Mr. R. Fruin Thz., dien de Gedeputeerde Staten dier provincie met de zorg voor de oude gemeente-archieven hebben belast, daar aangetroffen en mij opgegeven. Zij werden mij bereidwillig door den Raad dier gemeente afgestaan. Het zijn:
1°. een bijna volledige oude kopie van het placaat van Karel V op de watermolens;

2°. een repartitie hoeveel *a.* ieder deel der Generaliteit „in 't hondert", *b.* ieder idem in de verpondingen en gemeene middelen, *c.* ieder kwartier der meierij van den Bosch „in 't hondert" en *d.* ieder plaats in elk kwartier dier meierij „in 't hondert over dat quartier" moet contribueeren;

3°. de contrarolle of het register van de inkomstenlijsten der fabriek van St. Lambrechtskerk te Gemonde, van 1634—1677 met eenige bijlagen. Dit register bevat tevens notities van aanstellingen enz. en interessante bijdragen tot de kennis van een dorpsch kerkhuishouden in de 17de eeuw.

C. *Geschonken handschriftelijke en gedrukte stukken.*

Van den burgemeester van Velp en Reek mocht ik voor het archief de volgende oude oorkonden ontvangen:

1°. 6 April 1627. Brief van schepenen in Velp. Opdracht met richtershand van een steeds met 50 gulden te lossen rente van drie gulden, jaarlijks op Pinksteren uit en onder verband van huis met land in de parochie van Velp, *door* Claes Verbruggen als vader en Jan Gerits en Jacob Gerits als ooms en momboirs der kinderen van Deriken Gerits zal. en C. V. voornd., *aan* Willem Henricx en Jenneken zijn vrouw; onder gelofte als naar landrecht en het onderpand te vrijen (behalve van 2 kannen olie jaarlijks aan de kerk van Velp en van 3 gulden jaarlijks aan de armen te Grave, te lossen met 132 gulden). Perkament, uithangend schependomszegel, in groene was, beschadigd; handteekening van den landschrijver.

2°. 13 Mei 1670. Schepenbrief van Velp en Reek. Opdracht „mittes hoffs handt" van huis en hof in de parochie Velp enz., *door* Jan Otten en Jenneken zijn huisvrouw, Jan Heinen met Anneken zijn huisvrouw voor de helft, Jan Cornelissen met Merri zijn huisvrouw, Henrick Willems met Griet zijn huisvrouw, Lammert Cornelissen mede voor Merrie zijn huisvrouw, Luiff Matthiess. de Quaij en Merie zijn huisvrouw, dezelfde Luiff mede voor Lammert Cornelissen en Merie zijn huisvrouw voornoemd, *aan* Willem Nijkerken en Aeltgen zijn huisvrouw.
Perkament, doorsneden; uithangend schependomszegel verdwenen; handteekening van den landschrijver.

3°. 2 Maart 1676. Brief van schepenen tot Velp. Opdracht met richters hand van een half erf aan zeker stuk bouwland te Velp, genaamd de Hoochdeij, groot omtrent 2 hondt, *door* Joannes Roeffs en Theodora de Bije echteluiden *aan* Jan Jansen op de Steegh en Cathalijne Jansen echtel.
Perkament; uithangend schependomszegel, in bruine was, vrij gaaf; handteekening van den landschrijver.

4°. 18 Nov. 1676. Brief van schepenen der gerichtsbank Velp. Opdracht met des hofs hand van een jaarrente van 12 gulden Brab., te lossen met 200 gulden, verschijnende op St. Victor, uit huis, hof en land in de parochie van Velp aan 't Vortken, uit 4 akker lands in 't Neerveld en uit land aldaar in 't Westveld, onder verplichting tot vrijen, behalve van een malder rog jaarlijks aan de armen te Velp, *door* Jan Hanricx .an ... rick en Mayken zijn huisvrouw *aan* Joost van der Velt c. s.
Perkament, uithangend schependomszegel verdwenen; handteekening van den landschrijver.

5°. 28 April 1677. Brief van schepenen der dingbank Velp. Opdracht mit des richters hand van een stuk lands genaamd den Crooneman, par. Velp, belast met een cijns van 9 st., 1 oord en ½ duit aan 't gasthuis te Graeff, *door* Willemken Peters, geassisteerd met Cornelisken Jans en Art Peters, als hare en harer kinderen momboiren, Lenart Cornelissen voor zich en voor Marie van Dijck en dezelfde Lenart met Peter Willems, als momboiren der kinderen van Jan Arts en Dircsken Willems, *aan* Erken de Bruijn en hare erven.

Perkament; uithangend schependomszegel, in groene was, beschadigd; handteekening van den landschrijver.

6°. 11 November 1777. Onderhandsche verklaring van een verkoop van een zesde in den „eek es" te Velp *door* Cornelis Rombouts en Cornelia van der Linde, echtelieden. *aan* Gerardis Branige en Maria Tons, mede echtelieden; tevens quitantie voor de kooppenningen.

Papier; handteekeningen.

Uit de nagelaten papieren van een overleden procureur alhier werden mij 3 documenten geschonken, namelijk:

1. 27 Februari 1816. Memorie van J. Vriesekolk, secretaris en dijkschrijver van Maren en Alem, gequalificeerd geërfde, aan het bestuur van den polder het Laag Hemaal, inhoudende klachten over aanbesteding van verlaten dijken.

2. Zonder datum. Lijst van den gebuurcijns van Berlicum, waarmede jaarlijks de cijns aan het boek van Helmond wordt betaald. (18de eeuw, 2de helft.)

3. 10 Maart 1649. De Staten-Generaal geven aan Henrick Kuijsten, oud-president en raad van 's Hertogenbosch, octrooi tot het aanleggen eener vogelkooi onder Deuteren (gemeente Cromvoirt) in het Bossche veld tegen f 20 jaarlijksche recognitiecijns aan het domein.

Perkament met opgedrukt zegel; met bijliggend 18de eeuwsch afschrift op papier.

Van den heer A. J. L. De Roock, burgemeester van Bergen op Zoom, mocht ik drie kaarten ontvangen, namelijk:

1. Nieuwe aftekening van de stadt Bergen op Zoom, daar ter plaatsen getekent door een Frans Ingenieur. Amst. R. en I. Ottens. (met de pen bijgewerkt en gequoteerd: Sept. 1747 N. 13.)
2. „Bergen op Zoom na het leven afgebeeld. . . . . alsook de belegering der Franschen zooals die door hun is ondernomen op den 16 Juli 1747 en waarmede nog gecontinueerd werd op den 18 (met de pen veranderd in 16) Sept. van dit zelve jaar". Met beschrijving. Amsterdam bij Steven van Estveldt 1747.
3. „Plan de la forte ville de Berguen op den Zoom avec ses lignes, attaques et le fort Steenberguen, par A. d'Herbort, Ingenieur". Augsb., Matthieu Seutter.

Van het gemeentebestuur van Nijmegen werd een groote plattegrond dier stad ontvangen, zooals deze was in 1888.

Van een onbekende ontving het archief eenige adviezen van Hollandsche advokaten uit het laatst der vorige eeuw over het versterfrecht.

Met verschillende *boekwerken* werd de bibliotheek van 't archief weder verrijkt:

Van de griffie dezer provincie mocht ik niet enkel een exemplaar van het nieuwe provinciaal verslag ontvangen, mij werd ook vergund om een exemplaar van al hunne tot dusver in druk verschenen stukken te verzamelen uit al de dubbelen, die op het gouvernement in een afzonderlijk lokaal bewaard worden. Zoo verkreeg ik een volledige serie der provinciale verslagen sinds 1851; een bijna volledige van de Staten-notulen van September en December 1850 en van November 1853 tot 1889 incl.; een aantal deelen van en klappers op het provinciaal blad en bijblad sinds 1814, de rekeningen afzonderlijk van 1848—1875, de circulaires van 1869—1875. Vooral het provinciaal blad is een goede aanwinst; des te meer is het te bejammeren dat juist deze serie zoo incompleet is.
Voortaan ontvang ik nu de jaarlijksche verzamelingen geregeld.

Van de griffie der provincie Groningen ontving ik een exemplaar van den catalogus der boeken, handschriften enz. (ook archivalia), ter griffie bewaard. In dit exemplaar van 1878 zijn de aanwinsten tot 1887 door invoeging van supplementbladen opgenomen.

Verder werden ontvangen:

Van de schrijvers:
J. H. Hingman, Verslag over de gemeente-archieven in Zuidholland in 1889;

mr. R. Fruin Thz., Idem Idem in Utrecht;
mr. A. C. Bondam, Idem idem in Noordbrabant;
jhr. mr. Th. v. Riemsdijk, De registers van Gerard Alewijnsz;
dr. W. Zuidema, Suverlike boeckskens in de bibliotheek te Straatsburg (overdruk);
dr. F. G. Groneman, Gedenkboek der Rijks Hoogere Burgerschool te Groningen (Gron. 1889).

Van den Rijksarchivaris in Limburg:
Overzicht der pastoreele doop-, trouw- en sterfregisters in Limburg.

Van den bibliotecaris der Koninklijke Bibliotheek:
Verslag der aanwinsten in 1889.

Van de verslaggevers de verslagen van:
Het Drentsch museum;
het stedelijk museum te Leiden;
les travaux de la commission de l'histoire des églises Wallones.

Van het Muntcollege:
De muntmeesters en hun muntslag in de provinciale en stedelijke munthuizen.

Van het gemeentebestuur van Kampen:
Het 7de deel van het register op 't oud-archief dier stad.

Van het college:
De catalogus der bibliotheek van het Gerechtshof alhier.

Van Uwer Excellentie's departement:
Verslagen Geschiedenis en kunst XI, 1888;
Bijdragen Oorkondenboek Utrecht, Programma;
Een nieuwe uitgaaf met beschrijving van de geologische kaart van Nederland door Dr. Staring; en
Jhr. B. W. F. v. Riemsdijk, Het Klooster van St. Agatha met het Prinsenhof te Delft, 's Grav. 1889.

Van den heer J. Th. de Raadt te Brussel, zijne geschriften:
De heerlijkheid Niel en „zijne" heeren (overdruk uit de Dietsche Warande);
Les Micault Belges, leurs portraits et leur histoire (par de R. et Emile de Munck) Bruxelles 1889 (extrait):
Visite à l'exposition d'art héraldique à Gand en 1889;
Egide Berthout Ier, dit à-la-barbe (3 extraits, 1889).

Van den waarnemenden archivaris in Zeeland:
Inventaris oud-archief van Zeeland I; en

Nieuwe catalogus der provinciale bibliotheek van Zeeland met supplement.

Van den heer James de Fremery te 's Gravezande de hier nog niet aanwezige boekwerken:

1. Journaal van 't belegh der stadt Grave, 27 Juli—28 Oct. 1674. Amsterdam, 1674, in 4°.;
2. Reglement ende Ordres om geobserveert te worden in en bij het guarnizoen te Breda, dd. 23 Augustus 1742, in 8°.;
3. Omstandig verhaal der bijzonderheden bij de inneming en wederontruiming der stad Breda door de Franschen, met bijlagen; 1793, 8°.
4. Voornaemste bijzonderheden der belegering, inneming en herneming der stad Breda in 1793, met bijlagen; (1793), 8°.
5. Proclamatie van wege den magistraat van Breda bij den aanvang van 't beleg in Februari 1793, in plano.

D. *Aangekochte handschriften en oorkonden.*

Van een liefhebber werden de volgende bescheiden overgenomen:

1. Kaart van den loop der oude Maas zooals die vóór 1421 door den toen verdronken Zuidhollandschen waard zou hebben geloopen, opgemaakt in 1791/92, door den landmeter P. A. Ketelaar, volgens de uitspraak van de hertogin van Parma, regentes dezer landen, van 21 Juli 1561 en naar de kaart, mede volgens die uitspraak in 1564 door de landmeters P. Sluiter en C. Pieterse vervaardigd, met graadberekeningen op de torens van Dordrecht, Geertruidenberg, Sliedrecht, Terheijden, Drunen, Almkerk enz. MS. op papier, gedagteekend door Ketelaar op 16 Januari 1792.
2. Kaart van de Waal tusschen Woudrichem en Gorinchem. MS. op papier, negentiende eeuw. Geauthentiseerd.
3. Peilkaart van de kruin van den Hoogen Maasdijk boven slagdorpel van den mond der haven te Heusden, gelijk bevonden is bij een waterpassing in April 1789. Opgemaakt door Jan Esdré. Origineel, op papier.
4. Kadastrale plattegrond van Heusden van 1821. Schaal 1:5000. MS. op papier (kopie).
5. Geteekende plattegrond van de fortificatiewerken van Heusden, 1:2500. Papier.
6. Kaarte der heerlijkheit Willemstad en Ruijgenhil, het Noorderquartier van Bergen op Zoom, bestaande uyt de heerlijkheden Fynaart en Heijningen en Stand-daar-buyten (alles in Staats-Brabant) mitsgaders de heerlijkheit Klundert ofte Niervaart tot

aan de Moerdijk (gedeelte van Holland) benevens den Dintel en markstroom, verbeetert door mij ondergeschreven in den jare 1746." MS., op papier, gepar. D. W. C. H.

7. 16 April 1804. Gedeputeerden van het departementaal bestuur van Holland benoemen Nicolaas Phijffer tot hoogdijkheemraad van den lande van Arkel beneden de Zouwe. Perkament met opgedrukt zegel onder papier.

8. 24 Janvier 1813. Diplôme maçonnique remi par la Loge de Boulogne à Jacob Bietz de Bois-le-Duc. Ingevuld formulier, gedrukt op perkament met maçonnieke figuren.

9. Register van patenten, afgegeven te Aalburg, 1806—1809, een deel in folio.

10. Rekenboek der diakonie van Aalburg van 1687—1859, een deel in 4to en perkamenten band.

Aan de deur werden aangeboden en gekocht drie perkamenten oorkonden:

1°. 11 April 1551/52. Jan van Elmpt Martenszoon draagt over voor schepenen van den Bosch aan Bartholomeus Henricxss een huis en erve in de vischstraat aldaar c. a. (o. a. 4 kelders waarin 2 soutcasten) met uitzicht aan de vischmarkt en poort aan de Ortenstraat voor een jaarcijns van 33½ stuiver en 's hertogencijns groot omtrent 2 st. enz.

Auth. copie, perkament. In de registers niet te vinden.

2°. 30 Juni 1716. Elizabeth Cannu draagt over voor schepenen van den Bosch aan de kinderen van Leendert Kleermakers en Maria van Gestel een jaarcijns van 4 gulden 10 stuivers met 3 jaar achterstal, gaande uit het huis 't Sticklijff in de Snellestraat en 26 Augustus 1700 door Antonie van Gestel verkocht aan Catharina Cannu, zuster der overdraagster. Perkament, met twee uithangende schepenzegels. In het Regr. Crollius Mei 1715—Februari 1717 (N°. 532), folio 297 verso.

3. 26 Augustus 1740. De executeuren in den boedel van Peternel van der Steen, weduwe Anth. v. Brienen, en voogden der kinderen van Joh. van der Velde en Maria Van Brienen dragen voor schepenen van den Bosch over aan Mr. A. Schoneus, advokaat te 's Hertogenbosch, een jaarlijkschen en erfelijken cijns van 80 Car. gld. uit huis, hof, erf enz. met achterhuis, in de Vuchterstraat te 's Hertogenbosch.

Op een auctie werd aangekocht:

Een register op de resolutiën van de Staten van Holland en Westfriesland van 1544—1664 en 1665—1720 met aanteekening achter elk jaar van de gelden op los- en lijfrenten of op de domeinen genegotieerd of afgelost (in de latere jaren ook die door

de Generaliteit opgenomen); twee deelen in groot folio, samen 641 bladzijden tellende en beide nog voorzien van een alphabetischen klapper; aan het eind van het 2de deel 1°. kopiën der gewisselde stukken over een kwestie uit 1767/8 en 2°. een uittreksel uit de Secrete Resolutiën van Holland (in 2 deelen in folio gedrukt) van 1643—1668.
Deze folianten behoorden vroeger aan een heer van Diemen, die ze (in of na 1804) na doode besprak aan den advokaat van Asch van Wijck (te Utrecht).

Op de auctie Alberdingk Thijm eindelijk mocht het archief de „Acta conventus extraordinarii Sylvaedurensis over de reformatie der Meyerije van 's Hertogenbosche" verkrijgen in gelijktijdig HS.; een vrij dik deel in folio.

E. *Naoogst van de provinciale griffie.*

I. Leen- en Tolkamer en Raad en Rentmeester-Generaal der Domeinen in de Meierij van den Bosch.

1. De in 1791 en volgende jaren ingekomen staten en opgaven van alle plaatsen in de Meierij van den Bosch, kwartiersgewijze van hen gevraagd volgens gedrukte formulieren, ter verkrijging van een deugdelijker grondslag der verschillende belastingen en heffingen; 14 dikke deelen in folio;

2. 81 Maatboeken van de landerijen, bezaaid en onbezaaid, enz. in de verschillende plaatsen der Meierij van den Bosch, alle van 1792;

3. Registers, houdende aantekeninge op wat tijd de dorpsrekeningen ter Leen- en Tolkamer zijn afgehaald, van 1764—1778, 1779—1786, 1787—1795, 3 dln. in folio;

4. Een armmeestersrekening van Goirle van 1779 en 1780 met de documenten van die van 1775/6.

II. Besturen van 1795—1810, vooral Departements-rekenkamer.

1. Lijsten van oorlogschaden, 1793—1795, 1 pak;

2. Staten van den 40sten en 80sten penning in de Stad en Meierij van den Bosch, geïnd in 1799—1802, 4 dikke pakken;

3. Stukken en opgaven betrekkelijk de lasten en vrijdommen van kerkgebouwen in het Departement Brabant, 1804; 1 pak;

4. Quohieren van de extraordinaire verponding, ingevolge de publicatie der Representanten van het volk van Braband dd. 2 Aug. 1796, geheven van uitheemsche personen onder de verschillende dingbanken gegoed; gebonden tot een zwaar deel in folio;

5. Rekening van den griffier van het Departementaal Gerechtshof van Braband van de penningen, het Hof in 1802 en 1803 toegestaan, met de bijlagen;

6. Resolutie en kwitantie wegens de overgenomen documenten en geld van het Loterij-fonds te Ravenstein, 1801;

7. Notulen van het Committé van Algemeen Welzijn, Inligting en organisatie te Tilburg van Augustus—December 1795;

8. Rekening van den Ontvanger-generaal Mr. H. B. Martini, wegens de belasting op het rundvee, 1800;

9. Bundel met de geapprobeerde staten van lasten en inkomsten (begrootingen) van de verschillende gemeenten, 1804—1806;

10. Eenige losse ingekomen stukken en bijlagen der Departementale resolutiën.

III. Fransch bestuur.

1. Registre des arrêtés du Préfet du Département des Bouches du Rhin, 1 Januari— 25 October 1813, een deel in groot folio met 12 losse minuten van idem van 25—30 October 1813;

2. Etat des fonctionnaires publics, composant l'administration du Dép. des B. d. R., een deel in imper., folio; slechts gedeeltelijk ingevuld;

3. Journal du Département des Bouches du Rhin (met het Prospectus) van 3 Juli 1810 (n°. 1) —28 Dec. 1810 (n°. 52), exemplaar van het Cabinet Particulier; en

4. Nog een ander exemplaar;

5. Idem 1812, 2de—4de trimestre (incompleet);

6. Compte général du Trésor public pour l'an 1806 rendu au Roi par le Ministre des Finanees (Gogel), gedrukt ter Imprimerie Royale, 1808 (in folio); door vocht beschadigd;

7. Een groot pak dossiers en losse stukken, meestal afkomstig uit de portefeuilles met de bijlagen der correspondentie-registers van

de Prefectuur, benevens enkele ingekomen stukken en minuten van uitgegane;

8. Armen-rekening van Waspik van 1810/11 met de bijlagen.

VII. *Verkrijging van afschriften van bescheiden voor het archief van gewicht.*

Onder dit hoofdstuk valt ditmaal een en ander te vermelden. Uit een register, uit het Pruisische Staatsarchief te Dusseldorp mij door den Archivrath dr. Harless, met zijne gewone verdienstelijke bereidwilligheid ten gebruike verstrekt, kopiëerde ik verschillende oude stukken, o. a. over Heusden en Grave, die ik nog nergens had aangetroffen al zullen zij misschien ook te vinden zijn in de Hollandsche en Geldersche archieven. De tekst, dien ik voor mij had, was blijkbaar zeer goed.

Ook uit een Hs. der Groningsche universiteits-bibliotheek, dat mij welwillend geleend werd, kopieerde ik een enkelen ouden brief.

Van de inventarissen der domein-archieven van het huis Oranje-Nassau werden verkorte kopiën gemaakt, die het overzicht van den inhoud vergemakkelijken en wier bezit voor het archief in deze provincie, waar de meeste der Nassausche domeinen lagen, van zeer veel belang is.

VIII. *Het gebruik, van het archief gemaakt.*

Vooral niet minder veelvuldig dan vroeger werd ook in 1890 weder uit het archief ten behoeve van vele autoriteiten en particulieren inlichting geput en verstrekt. Dikwijls ging de meeste tijd heen met het opzoeken der bronnen, maar soms was langdurig onderzoek van vele registers noodig en hielden de nasporingen over een onderwerp van landsbelang als een domeinrecht, van algemeen belang als de openbaarheid van een weg en van gemeentebelang als een vischrecht of een onderhoudsplicht, dagen aan. Ook moesten vele afschriften worden gemaakt. En steeds kwamen van alle zijden brieven met vragen of vraagjes om inlichting, die het een onvermengd pleizier ware geweest te geven, als er steeds voldoende tijd voor was geweest. Bij de uitbreiding, zegge meer dan verdubbeling der verzamelingen en lokalen echter is wel het werk van beheer, verzorging en raadpleging enorm vermeerderd, maar zijn de werkkrachten niet vergroot. Wel werd bij de verplaatsingen en overbrengingen buitengewone werkkracht gebezigd — dat waren overgangswerkzaamheden. Voor het gewone werk echter is de daarvoor berekende, opgeleide en geoefende werkkracht te klein ge-

worden. En het nadeel hiervan wordt stellig op den duur ook door anderen dan de ambtenaren ondervonden. Ik mag het dan ook in dit verslag weêr niet verzwijgen, dat dringende behoefte bestaat aan de hulp van een blijvende kracht, die de bijzonderheden van het archiefwerk zich wil eigen maken, omdat hij er op den duur een werkkring als klerk in kan vinden. Op zeer onzekere vooruitzichten wil een „jong mensch met wat goede hersenen en een meer uitgebreid lagere kennis", de geheel bijzondere kundigheden, die de archiefwerkzaamheden eischen maar die hem elders weinig baten kunnen, zich niet gaan eigen maken. En volontairs met middelen van levensonderhoud voorzien bieden zich maar niet aan. Ik wil er thans verder niets van zeggen dan nog dit: de zaken half gaan doen en zich van onderzoekingen en rapporten zoowat afmaken blijft mij het meest afkeurenswaardige redmiddel toeschijnen.

Wat nu de verstrekte inlichtingen, de onderwerpen van de onderzoekingen betreft, zij waren weder van allerlei aard. Vele zijn, wel beschouwd, niet van genoeg belang uit algemeen oogpunt, om er hier de opnoeming van te doen. Het belangrijkste waren de tiendplichtigheden onder Drunen, de rechtsvraag omtrent eenige boezemlanden van een polderwatermolen onder Zevenbergen, het recht op eenige beneficiën, gevestigd in een koortje of bij een altaar eener kerk, de oorsprong en het bestaan van armenrenten en cijnzen en weeshuisgoederen, de deugdelijkheid van eenige heerlijke jachtrechten, het recht op een publiek gebouw te Breda, op een bastion alhier, de oprichting en roemvolle bloei van een glasblazerij alhier, verschillende beurzenstichtingen, verschillende vischrechten op de Maas, het recht van aardberging van een waterschap, de jacht in de landen van Overmaze, de onderhoudsplicht van scholen in Haren en Macharen, een ringmuur te Kuik, de geschiedenis van waterstaatstoestanden, oude plaatsnamen, drukpersvervolgingen en ondersteuningen, de biographie van den kardinaal Franckenbergh, het kasteel te Megen, de geschiedenis van Beek, het huis Frisselstein te Vechel, plaatselijke huwelijksgebruiken, de heeren van Deurne en Liessel, het klooster Baseldonck, het beleg van Grave in 1674, een fameus libel contra Pauw, het wapen van Boxtel, afstamming en bestaan van Joan Storm van Akerlaken, in 1567 gehuwd (beweerde naamsverandering van Ph. W. van Oranje) enz.

IX. *Bemoeiingen met gemeente- en andere archieven.*

Omtrent de werkzaamheden in en de bemoeiingen in het belang van het nieuw-archief der provincie, deed ik hierboven onder hoofdstuk IV rapport. Van mijn werk voor de oude gemeente-archieven en de papieren vormende het oude archief van den bur-

gerlijken stand gaf ik ten behoeve van het Provinciaal Verslag van deze Provincie een relaas, waarvan ik een afdruk hierbij voeg. Het zij mij veroorloofd bijzonder voor de laatste bladzijden daarvan Uwer Excellentie's aandacht nog eens in te roepen.

's Hertogenbosch, October 1891.

De Rijksarchivaris in Noordbrabant,
mr. A. C. Bondam.

BIJLAGE I.

GESCHIEDENIS DER ARCHIEVEN VAN DE VOORMALIGE SOUS-PREFECTURE TE BREDA.

Den 7den Mei 1814 schrijft de arrondissements-commissaris te Breda aan den gouverneur der provincie Braband te 's Bosch over de vele stukken van de voormalige sous-préfecture te Breda, zijn arrondissement betreffende en voor hem onmisbaar, die zich te Antwerpen zouden bevinden in de bureaux der voormalige préfecture. De gouverneur schrijft (13 Mei) naar aanleiding daarvan aan den Gouverneur-Generaal van België te Brussel, die (9 Mei) antwoordt, dat het grootste deel te Breda gebleven zou zijn, „au bureau de la sous-préfecture", en het zeer geringe te Antwerpen gedeponeerde gedeelte zou worden uitgeleverd tegen inventaris. Daarop is de afgifte aan den arr.-comms. den 24sten Juni gevolgd, blijkens het reçu te Antwerpen bewaard. (Appendix A.)

Den 26sten Juni 1814 constateert de arr.-comms. te Breda den ook reeds door den gouverneur persoonlijk waargenomen staat van verwarring, waarin de archieven der voormalige sous-préfecture waren overgenomen en de onmogelijkheid van herstel door het gewoon personeel. Daarom stelt hij voor den conrector der Latijnsche school te Breda, Hollingerus Pijpers, de ordening tegen belooning op te dragen, onder aanvraag van eenig crediet tevens „voor de noodige cartons tot berging van de stukken en ook van die welke (hij) uit de Préfecture te Antwerpen reeds (heeft) *en nog zal* ontvangen". De gouverneur, er bijvoegende dat hij aanschouwde „hoe het was of men de cartons, kisten en kasten zoo maar had uitgeschud en ter neder geworpen", steunt dit (27 Juni) bij den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken: deze wil eerst (29 Juni) gewacht hebben tot de opheffing der arrondissements-commissariaten, na de installatie der Provinciale Staten aanstaande; schuift dan, na aandrang (4 Juli), het werk (12 Juli) op de schouders van de geëmploijeerden van den arrond.-comms. of (later) van het gouvernement van Braband, maar staat, op nadere ouvertures, eindelijk (31 Aug.) toch een subsidie toe van f 250, na afloop van het werk te betalen. Intusschen was 30 Juli een nieuwe bezending stukken uit Antwerpen overgenomen. (App. B.)

Den 11den November 1814 mist de gouverneur bij een onderzoek de stukken betrekkelijk het Fransche beheer over het departement Breda en zoekt ze bij den intendant te Mechelen van het Departement der Twee Nethen. Deze bericht (19 Nov.) dat het archief van de voormalige préfecture van zijn departement te Antwerpen is gebleven, dat hij last gaf daar de stukken omtrent Breda te trieeren en dat hij nader zou berichten.

Intusschen bleven de arrond.-commissarissen nog bestaan. Den 10den Maart 1815, toen de Bredasche, de heer Ising, zijn functie en archief aan zijn opvolger A. F. Ingenhousz had overgedragen, zond hij bij den gouverneur kopie-inventarissen in van de deelen van het archief (App. C—E) benevens zijn declaratie wegens het in orde brengen van het sous-préfectuurs archief ingevolge de machtiging van den Secretaris van Staat. Die declaratie wordt 14 Maart aan den Secr. van Staat voor de Binnenlandsche Zaken doorgezonden.

Den 10den November 1815 eindelijk, nu Noord- en Zuid-Nederland vereenigd zijn, richt zich de gouverneur der provincie Noordbrabant tot dien der provincie Antwerpen met verzoek om afgifte van de stukken afkomstig van het arrond. Breda, „van statistische renseignementen, documenten tot de comptabiliteit van t arrond. en vooral van de gemeenten daarin, en in 't algemeen alle zoodanige stukken als tot de onderscheidene vakken van administratie met betrekking tot meergemeld arrond. in de archieven" (van de voormalige prefectuur v. h. Depart. der Twee Nethen) „mogten voorhanden zijn." Den 21sten November antwoordt de Antwerpsche gouverneur, dat de afgifte der gewenschte stukken van het arrond. den 24sten Juni en 30sten Juli 1814 reeds plaats vond en legt de inventarissen van die data in kopie over. Ook geeft hij te kennen dat alle stukken betrekkelijk de administratie der *polders*, die zich bevonden in het archief der „direction générale" volgens bevel van den Secretaris van Staat baron de Capellen van 19 Augustus 1814 aan den heer kwartiermeester-generaal Constant de Rebecque zijn overgegeven.

Maar de gouverneur van Noordbrabant komt reeds den 23sten November op de zaak terug en bericht, dat hij „de stukken, vermeld in de twee inventarissen" indertijd heeft ontvangen (wat een vergissing moet zijn, daar hij misschien inventarissen", maar zeker niet de stukken ontvangen had), doch dat hij meent dat er te Antwerpen nog andere zijn „en wel vooral de zoodanige die statistische renseignementen bevatten en meer bijzonder betrekking hebben tot de bevolking, de godsdienstige gezindheden, den opbrengst en het debiet der voornaamste producten, het aantal paarden, ossen, koeijen, schapen en ander vee enz." Den 6den Februari 1816 eindelijk zendt de Antwerpsche gouverneur een nog

gevonden dossier in, betrekkelijk de schadevergoedingen aan inwoners van het arrond. van Breda toegekend wegens schade door de onderwaterzettingen voor de defensie in 1809. Van den 12den Februari d. a. v. is echter een inventaris gedateerd van, onder 20 nummers gebrachte, stukken, het arrond. Breda betreffende. Zij waren door den Antw. gouverneur uit het archief der voormalige prefectuur der Twee Nethen gelicht en aan het gouvernement van Noord-Brabant gezonden. En den 16den Maart zendt de gouverneur van Antwerpen reeds weder een paket met de rekeningen van verschillende gemeente-ontvangers uit het arrondissement.

Toch vraagt den 10den April 1816 Noordbraband's gouverneur opnieuw hulp van zijn Antwerpschen collega, nu *om afschriften* van sommige afrekeningen uit 1811—1813 verzoekende. Omtrent hetgeen hierop gevolgd is werd niets meer gevonden.

's Hertogenbosch, Februari 1890.

De Rijksarchivaris in Noordbrabant,
A. C. Bondam.

Appendix *A*.

INVENTAIRE DES DOSSIERS appartenant à l'Arrondissement de Bréda déposés à la ci-devant Préfecture des Deux Nêthes, envoyés à Monsieur Le Commissaire du Prince d'Orange à Bréda par le Sous-Intendant d'Anvers le 24 Juin 1814:

1°. Les Rôles de 1814.
2°. Les Budgets des communes depuis 1810.
3°. Les Budgets des villes id., id.
4°. Un dossier concernant la grande route et indemnité à payer.
5°. Un dossier „ Vérifications de caisses".
6°. Les comptes des receveurs d'Oosterhout, Etten, Leur et Steenbergen.
7°. Un dossier relatif à la liquidation des comptes des anciens receveurs des domaines de Bréda.
8°. Un dossier renfermant toute la correspondance relative à la maison de correction de Bréda.
9°. Un dossier renfermant toute la correspondance relative au mont de piété de Berg op Zoom.
10°. Un idem concernant idem de Breda.
11°. Un dossier renfermant la correspondance relative aux biens des diaconies.
12°. Un dossier relatif aux chemins vicinaux.
13°. Un dossier relatif aux Ecoles primaires.
14°. Un idem concernant le tribunal de Commerce de Breda.
15°. Un idem concernant l'hôpital militaire de Breda.
16°. Un idem concernant idem de Berg op Zoom.
17°. Un idem concernant idem de Willemstad.
18°. Un idem concernant les Bureaux de bienfaisance de l'arrond. de Bréda.
19°. Un idem renfermant les Budgets des mêmes.
20°. Un idem concernant les comptes des mâmes.
21°. Cinq dossiers concernant les hospices civils de Berg op Zoom.
22°. Un dossier concernant les Bureaux de bienfaisance de Bréda.
23°. Un dossier relatif aux colleges de Bréda et Oosterhout.
24°. Un dossier concernant les batimens militaires.
25°. Un id. concernant la statistique des manufactures.
26°. Un plan terrier d'Oosterhout.
27°. Un dossier renfermant la correspondance relative aux cultes.
28°. Quatre dossiers concernant l'admin. des Mark et Dintel.

29°. Trois dossiers relatifs aux polders, arrondt. de Bréda.
30°. Un dossier concernant les enfans trouvés.
31°. Un dossier relatif au casernement de la gendarmerie.
32°. Trois dossiers relatifs aux dépenses des prisons de Bréda

Certifié par le sous-intendant de l'arrondissement d'Anvers.

Anvers, le 24 juin 1814.

(*Signé* :) DE BAILLET.

Je soussigné Commissaire de Son Altesse Royale, le Prince Souverain des Pays Bas dans l'arrondissement de Bréda, reconnais avoir reçu les rôles, budgets et dossiers énoncés dans l'inventaire ci-dessus.

Bréda, ce 25 juin 1814.

Le Commissaire susdit,

(*Signé* :) ISING.

Naar een authentieke kopie van het origineel in het archief der provincie Antwerpen.

Appendix *B.*

INVENTAIRE DES PAPIERS et pièces appartenant à l'arrondissement de Bréda dont l'envoi a été fait à Mr. le commissaire du Prince d'Orange à Bréda, par le Sous-Intendant de l'arrondissement d'Anvers, le 30 juillet 1814: Savoir:

1°. Soixante-quatre plans ou parties de plans du cadastre hollandais.
2°. Trente-huit matrices foncières, dont deux anciennes.
3°. Quarante-cinq matrices personnelles et mobilieres, dont neuf anciennes.
4°. Trente-neuf états de portes et fenêtres, dont trois anciens.
5°. Trente-six états de patentes, de 1813.
6°. Un paquet de pièces, états et lettres relatifs aux contributions et autres objets.
7°. Un id. de rélevés de baux et actes de ventes.
8°. Une instruction sur le cadastre et un cahier de modèles et états y rélatifs.
9°. Deux paquets de régistres et cahiers rélatifs au cadastre hollandais.

Certifié par le Sous-Intendant de l'arrondissement d'Anvers.

A Anvers, le 30 juillet 1814.

(*Signé*:) DE BAILLET.

Pour copie conforme,

Le Secrétaire-General du Gouvernement de la Province d'Anvers,

(*Get.*) DE BAILLET.

Naar de authentieke kopie in het provinciaal archief van Noordbrabant.

Appendix *C.*

STAAT EN INVENTARIS der stukken door den ondergeteekenden gewezen Commissaris van het Arrondissement Breda, uit de voormalige Prefecture van het Departement der twee Nêthes te Antwerpen ontvangen en aan deszelfs successeur den heer A. J. Ingenhousz overgegeven den 13 Januarij 1815.

2 Paquetten gequot. n°. 1, inhoudende stukken, betrekkelijk de *Hospices* en *Bureaux de bienfaisance.*

1 idem n°. 2, inhoudende de *Budgets* der Gemeentens in het arrondissement over de jaren 1810, 1811, 1812 en 1813.

Idem n°. 3, inhoudende eenige stukken betreffende het Heemraadschap van *Mark en Dintel.*

Idem n°. 4, als boven betrekkelijk de *Polders.*

Idem n°. 5, utsa. betrekkelijk de *Vondelingen.*

Idem n°. 6, utsa. betreffende de *Publieke Wegen.*

Idem n°. 7, utsa. betrekkelijk de *liquidatie der rekeningen van de ontvangers der domeinen.*

Idem n°. 8, utsa. betreffende de *gevangenissen* te Breda.

Idem n°. 9, utsa. betrekkelijk de *godsdienstige gezindheden.*

Idem n°. 10, utsa. betrekkelijk de *Militaire gebouwen.*

Idem n°. 11, utsa. betrekkelijk de *Militaire Hospitalen.*

Idem n°. 12, inhoudende eenige stukken betrekkelijk de *Lycées en primaire scholen.*

Idem n°. 13, utsa. betreffende het *Tribunal van koophandel* te Breda.

Idem n°. 14, utsa. betrekkelijk de *Mont de piété* te Breda en Bergen op Zoom.

Idem n°. 15, inhoudende de *verificatiën der Kassen* van de Comptabelen in 't Arrondissement.

Idem n°. 16, inhoudende de *Gemeentensrekeningen* van Oosterhout, Steenbergen en Etten over 1811.

Idem n°. 17, inhoudende eenige staten de *Statistiek* van het arrondissement betreffende.

Idem n°. 18, een plan en een request tot het aanleggen van eene *Veenderij in de gemeente van Oosterhout.*

De Gewezen Commissaris van het District Breda,
(Get.) Ising.

Aldus de voorschreven stukken overgenomen door ons Commissaris van het district Breda, den 13 januarij 1814 (*sic*).

De Commissaris voornoemd,
(Get.) A. J. Ingenhousz.

Naar het origineel in het archief der provincie Noordbrabant.

Appendix *D.*

STAAT EN INVENTARIS van het Archief van de voormalige Sous-prefecture te Breda geschreven en in order gebracht door den gewezen commissaris van het Arrondissement Breda, ingevolge Besluit van Zijne Excellentie den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken.

Recueil de Lois, 25 tomes in elf banden, mankeerd tom. 17 en 18.
Table générale sur le recueil des Lois van 1 tot 24, in 4 banden.
Recueil de Lois pour le(s) Neuf Départements, 2 vol
Recueil de Lois de la république francaise, 4 vol.
Lois et actes du Gouvernement, 8 vol.
Bulletin de Lois (consulat), 8 tomes, mankeerd tom. 1e.
Bulletin de Lois (Empire), 18 tomes.
Repertoire des Prefets, 2 tomes.
Instruction générale sur la conscription.
Manuel classique d'actes relatif à l'état civil, 2 Exemps.
Administration des finances de l'Empire an 14 et 1806.
Idem an 1808.
Exposé de la situation de l'empire dans la Séance du 25 février 1813.
Dissertation historique et critique sur l'origine des francs saliens et de la loi salique.
Extrait pour les conscrits.
Idem avec la traduction hollandaise.
Reglement sur les Octrois.

REGISTRES.

1 Repertoire de la Sous-préfecture de Breda du 30 Mai 1810.
1 Repertoire commencé le 1e. Janv. 1811.
1 Repertoire depuis le 1e. Janv. 1812 jusqu'au 16 Mai 1813.
1 Repertoire depuis le 17 Janv 1813—4 Nov. même année.
1 Registre de correspondance depuis 30 Mai 1810 jusqu'au 21 Septembre même année, n. 1.
1 idem n°. 2 depuis le 22 jusqu'au 5 Mars 1811.
1 idem n°. 3 depuis le 5 Mars jusqu'au 3 Juillet 1811.
1 idem de correspondance depuis 4 Juillet 1811 jusqu'au 30 Octob. 1811. N°. 4.
1 idem n. 5 depuis le 30 Oct. 1811 jusqu'au 3 Avril 1812.
1 idem n°. 6 depuis le 3 Avril 1812 jusqu'au 28 Juillet 1812.
1 idem n°. 7 depuis le 29 Juillet 1812 jusqu'au 31 Déc. 1812.
1 idem n°. 8 depuis le 2 Janv. 1813 jusqu'au 1 Avril 1813.
1 Registre de correspondance depuis 1e. Avril 1813 jusqu'au 30 Juin 1813, n°. 9.

1 Registre n°. 10 depuis 1 Juillet 1813 jusqu'au 12 Oct. 1813.
1 idem n°. 11 depuis 12 Octb. 1813 jusqu'au 9 Déc. 1813.
1 Registre des deliberations depuis le 1e Juin 1810 jusqu'au 2 Décembre 1813.
1 Registre de proces Verbaux.

ARCHIVES.

Navigation Mercuriales et commerce. 1 carton, sept paquets contenant les années 1810, 1811, 1812 et 1813.
Hospices et Bureaux de bienfaisance. 1 carton, sept paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Police. 4 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Statistique. 1 carton, 3 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Culte. 1 carton, 3 paquets 1810, 1811, 1812 et 1213.
Canonniers garde cote. 1 carton, 3 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813, 2 paquets de Listes.
Conscription. 1 carton, 4 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813, 1 paquet Listes Alphabétique des conscrits
Octroi. 1 carton, 3 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813, 1 paquets Listes de la mode de perception, 1 paquets roles des abonnemens.
Depôt de Mendicité. 1 carton, 3 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Poids et Mesures. 1 carton, 3 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Gardes d'honneur. 1 carton et un paquet contenant des Listes.
Peches, Eaux et Forets. 1 carton, trois paquets 1810, 1811, 1812 et 1813 un paquets idem.
Grande Voierie. 1 carton, trois paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Poldres. 1 carton contenant des reglements, 2 paquets 1810, 1811 et 1813.
Tribunal de Commerce. 1 carton, 1 paquet 1811, 1812 et 1813.
Enregistrem. des recepisses. 1 carton.
Gendarmerie, Genie, Casernement et batimens Militaires. 1 carton 1813, 1 paquet contenant separement les années 1810, 1811 et 1812.
Contributions directes et droits reunis. 4 paquets 1810, 1811 1812 et 1813.
Jurés 1 carton, trois paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Passeports. 1 carton 1813, 2 paquets 1811 et 1812.
Congregation religieuse. 1 carton 1810 et 1812.
Chirurgie Médecins Pharmacie. 1 carton, 1 paquet contenant 3 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813, 1 Registre, 1 paquet Vaccine 1811.
Lettres du Préfet. 2 cartons, annees 1810, 1811, 1812 et 1813.
Récolte des grains 1 carton, 3 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Conseil d'arrondissement. 1 carton, 2 paquets 1811, 1812, 1813 et un Registre de deliberation.
Assemblées Cantonnales. 1 carton 1813, 1 paquet.
Messagerie. 1 carton 1810 et 1811.

Lettres confidentielles. 1 carton contenant 3 paquets 1810, 1811, 1812.
Commissariat des guerres, 1 carton 7 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Actes de remplacement. 3 cartons.
Manufactures et Fabriques. 1 carton 3 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Verification des Caisses. 1 carton 3 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Budgets. 1 carton 3 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813 1 paquet Budgets et cahiers d'obs·rvation
Pièces mises au repert[e]. 5 car:ons 1810 et 1811, 1811 et 1812 et 1813.
Instructions 3 paquets contenant separement 18 0, 1811, 1812 et 1813.
Diaconies. 1 paquet 1810, 1811, 1812 et 1813.
Fetes publiques. 1 paquet 1810, 1811, 1812 et 1813 1 paquet du Roi de Rome
Domaines 5 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Etat des naissances. 2 paquets 1812 et 1813.
Rapport des prisons. 1 carton 2 paquets.
Dettes des communes. 1 carton contenant 2 paquets 1810 et 1811.
Comptes des communes et des contributions. 2 paquets contenant 41 comptes.
Roles des Contribution, 3 paquets.
Listes des Canonniers gardes cotes. 1 paquet.
Listes des Gardes Nationales. 1 paquet.
Registres Civiques. 1 paquet.
Listes des Conscrits. 2 paquets.
Liste des Notaires. 1 paquet.
Administration Communale. 4 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Justice de Paix. 1 carton 3 paquets 1810, 1811, 1812 et 1813.
Garde Nationale. 1 carton 1 paquet 1812 et 1813.
Lettres du Préfet des Bouches du Rhin. 1 paquet 1810.
Petitions. 1 carton.
Pieces justificatives des comptes. 3 paquets.
Inondations. 1 paquet.
Als mede nog een paquet gedrukte stukken zijnde Lois sur l'Enregistrement.

Aldus opgemaakt en overgegeven aan den Heere Commissaris van het District Breda A. J. Ingenhousz, op heden den 1sten Februari 1815

(get.) Ising.

Deze bovenstaande stukken overgenomen bij ons Commissaris van het District Breda op heden den 1 Februarij 1815.

(get.) A. J. Ingenhousz.

Naar het origineel in het archief der provincie Noordbrabant.

Appendix *E*.

INVENTARIS VAN STUKKEN het Arrond. Breda betreffende en *door den Heer Gouverneur der Provincie Antwerpen* uit het Archief der geweze Préfecture der twee Nethen geligt en *aan het Gouvernement van Noordbrabant* gezonden.

N°. 1. Lias met verzoeken om in de administratie der vereenigde regten en der douanen te worden geplaatst.

N°. 2. Twee liassen met verzoeken om ontvangersplaatsen der Directe Belastingen, benevens twee daarvan geformeerde staten, zijnde ééne derzelve door den Sous-Prefect opgemaakt.

N°. 3. Lias met verzoeken om tot Maires te worden aangesteld; eenen staat daarbij gevoegd.

N°. 4. Lijst der sollicitanten naar de plaats van Ontvr. Particulier in het Arr. Breda, opgemaakt naar de bijgevoegde rekwesten.

N°. 5. Lias met verzoeken om Brieven van Creatie als notarissen.

N°. 6. Algemeen verslag het Arr. Breda betreffende ten titel voerende *situation administrative de l'Arr.*

N°. 7. Correspondentie over de organisatie van het Arrond. (Van weinig aanbelang.)

N°. 8. Stukken rakende de verdeeling van het Arr. in cantons, vereeniging van Gemeenten &ca.

N°. 9. Staat waarin men vindt de namen der Gemeenten en uithoeken derselver, hare Bevolking, Rivieren en voorname Wegen etc.

N°. 10. Staat in *duplo* der Bevolking van Gemeenten en gehugten opgemaakt 19 Februarij 1811.

N°. 11. Notitie rakende de naam, stigting, evenementen, Gestigten, admie. en financie der stad Breda.

N°. 12. Stukken betrekkelijk de nominatiën van plaatselijke Regeringen in het Arr.

N°. 13. Correspondentie rakende de gestie van van Dompselaer, oud-ontv. der Dom.

N°. 14. Stukken rakende het Personeel der Commissarissen van Policie.

N°. 15. Lias met stukken rakende de Gevangenissen.

N°. 16. Correspondentie nopens de surveillance van den Hr Kocken te Breda welke uit Engeland was geretourneerd.

N°. 17. Idem rakende de Hr. Oester te Breda, vervolgd uithoofde zijner gehechtheid aan het Huis van Oranje.

12 Feb. 1816.
N°. 18. Lias met Processen verbaal wegens Diefstallen etc.

N°. 19. Stukken rakende de Sluikhandel.

N . 20. Concept Reglemt. van Policie voor de Stad Breda.

Opgemaakt den 12. Febr. 1816.

[Aan den kant naast n°. 6, 8, 9, 10 en 11 staat bijgeschreven: „(aan de) Divisie (of Comm.) van Policie".]

Naar het oorspronkelijke in het archief der prov. Noordbrabant.

BIJLAGE II.

NOTA

OVER DE ORDENING VAN HET PROVINCIAAL ARCHIEF VAN NOORD-BRABANT.

Reeds in 1815 klaagden de ambtenaren der provinciale griffie van Noord-Brabant over den staat van schromelijke verwarring, waarin de Franschen bij hun overhaaste vlucht het archief der vroegere bestuurslichamen hadden achtergelaten.

In dien verwarden toestand ligt de kiem van den tegenwoordigen staat der in het gouvernementsgebouw opgestapelde archieven. Het ongeregelde oudere deel sleepte het bijkomende, het sinds 1814 gevormde archief, in den staat van ontreddering mede. Bij gemis van beschikbare ruimte moest steeds meer op de zolders worden gebracht.

De massa s bescheiden van de in 1814 opgerichte maar spoedig weder afgeschafte arrondissements-directiën der algemeene landsbelastingen vloeiden, voor zoover zij het gebied dezer provincie betroffen, bij het archief in. Toen kwam het bestuur der belastingen bij het gouvernement en jaren duurde de daaruit voortkomende papierenvloed.

Nieuwe opeenstapeling moet de opheffing van de betrekking der districts-commissarissen hebben veroorzaakt. Ook de bemoeiingen met het toezicht op het budget der gemeenten kwamen na dien tijd geheel bij het provinciaal bestuur en bezorgden, met de toeneming van andere werkzaamheden, een zoo groote vermeerdering van archief, dat een behoorlijke plaatsing van de telkens uit de afdeelingen komende dossiers meer en meer onmogelijk werd.

De aanstelling van een provincialen archivaris in lateren tijd kon in den toestand weinig verbetering brengen; diens werkzaamheid bepaalde zich tot het oudere gedeelte, dat dateerde vóór december 1813.

Door de overbrenging van dat oude archief, grooter in omvang dan thans het geheele archief van 1814 tot 1851, naar het daarvoor opgerichte Rijksarchiefgebouw, ontstond hoop op verbetering van den toestand van het nieuwe archief. Een kleine som, eerst door het Rijk, daarna door de provincie toegestaan, scheen

haar mogelijk te zullen maken. Het werk werd aanvaard en in de vrij gekomen archiefkamers werd een zeker deel van het archief in orde opgesteld en voortaan beter verzorgd. Maar gebrek aan ruimte voor wegberging van het overige nog te verzorgen archief belemmerde weldra den voortgang. De noodzakelijk geworden ontruiming van een groot deel der bergzolders had het hare gedaan om de regeling bijna onmogelijk te maken. Het waren de zolders, die men vóór twee jaar heeft moeten afbreken. Nauw was daarop eenige bergruimte elders verkregen of ook deze werd reeds verleden jaar weder ingenomen door de ontruiming van een archiefkamer, ja, bleek voor de daardoor verplaatste geordende bundels te klein. En de ontruiming van nog een der kamers heeft zelfs een goed deel van het reeds verrichte werk weder moeten verijdelen.

Aan een ordening van de sinds het begin dezer eeuw tegen de zoldermuren opgestapelde massa papieren van allerlei aard en herkomst had intusschen zelfs niet gedacht kunnen worden. Voor een opruiming van dezen van de vaderen geërfden toestand hadden gansch buitengewone maatregelen genomen dienen te worden.

Thans echter dreigt door de gestadige vermeerdering van het archief, ten slotte alles in dien toestand te komen. Bovendien begint de zware belasting van muren en balken ook voor dat gedeelte van het gouvernementsgebouw een gevaar op te leveren. Verandering van dien toestand, onder verkrijging van meer bergruimte, is dus noodzakelijk geworden. Daarvoor baten geen halve maatregelen. Gestadige werkzaamheid tot sorteering en verzorging gedurende geruimen tijd zal daarvoor noodig zijn. Deze is van de gewone ambtenaren der griffie, ook met de hulp van den klerk, die door de kleine daarvoor gestelde som tusschenbeide eenige uren beschikbaar is, niet te wachten. Hun ontbreekt het daarvoor aan den noodigen tijd, zoowel voor de geregelde leiding als voor uitvoering. Tot de aanstelling van een eigen voor de zaak berekenden ambtenaar met de noodige hulp zou moeten worden overgegaan, die de taak zou hebben in de eerste plaats — onloochenbaar een werk van jaren — al de opgestapelde bescheiden te bepalen, te rangschikken en in beteren toestand te brengen, alles te inventariseeren, blijvende zorg uit te oefenen ook voor het steeds bijkomende archief en voor verdere goede bewaring zorg te dragen en bovendien de noodige nasporingen te verrichten, stukken op te zoeken en te verschaffen en weder op hun plaats te brengen

Hoe nu de regeling van de ongeordende papieren zal moeten plaats vinden zal zeker veel afhangen van het bij het werk steeds rijpend oordeel van dien ambtenaar. Maar een algemeene leidraad schijnt gemakkelijk te geven te zijn. Er zal toch in de eerste plaats een splitsing moeten plaats vinden tusschen de bescheiden, die

tot het archief der Gedeputeerde en der Provinciale Staten (Staten Provinciaal) en die welke tot dat van den Commissaris des Konings (Gouverneur) behooren. Bij dat der Gedeputeerde Staten, zullen de stukken, afkomstig van het toezicht over allerlei soort van beheer, in de eerste plaats de rekeningen en begrootingen der gemeenten, een groote afzonderlijke rubriek moeten vormen. Een verdeeling van ieder dezer afdeelingen naar de invoering van de provinciale wet ligt daarbij voor de hand. Het overige moet naar de herkomst worden verdeeld. Zoo zullen de stukken, afkomstig van den vroegeren provincialen waterstaat moeten uitgenomen, die van de directie der Rijksbelastingen, tot 1844 bij het gouvernement gebleven, afzonderlijk gehouden, eveneens die van de successievelijk opgeheven arrondissements- en districts-commissarissen en districtsschouten afgezonderd moeten worden. De overigen zullen naar den omvang van den ambtskring, waaruit zij voort zijn gesproten, te rangschikken zijn En de bescheiden afkomstig van de oude administraties, van de voormalige leen- en tolkamer, de representanten van Bataafsch Brabant, van het intermediair en departementaal bestuur, van den raad van financiën en de departementale rekenkamer, die nog te voorschijn zullen komen, zullen zorgvuldig moeten uitgehouden en bij het oud-archief gevoegd worden.

Natuurlijk is dat een werk van zeer grooten omvang en ernstige studie, zal het een langdurigen arbeid en toewijding vereischen en zijn de moeilijkheden, vooral met het oog op den toestand der papieren en de ruimte ter bewerking, niet te ontveinzen Maar ook het nut is onmiskenbaar en behoeft haast geen nader betoog. Het geldt hier de hoofdbron voor de geschiedenis der provincie, van hare inrichting, hare wegen, dijken, kanalen, hare waterschappen en hunne oprichting en beheer, van de instelling harer onderdeelen, de gemeenten, dezer financiën, dezer rechten, van de ontginningen, van de groote ondernemingen binnen haar gebied, van den landbouw, het jacht- en politiewezen, de gezondheidsregeling en het plaatselijk burgerlijk en strafrecht, van het onderwijs en de daarmee verband houdende inrichtingen enz, enz. Een ieder kan het belang van dit alles begrijpen.

's Hertogenbosch, den 25sten Juni 1890.

De Rijks-Archivaris in Noordbrabant,
mr. A. C. Bondam.

Het oud provinciaal archief in Gelderland.

Ter voldoening aan artikel 17 van mijne instructie heb ik de eer aan Uwe Excellentie, door tusschenkomst van den heer Algemeenen Rijksarchivaris, het jaarverslag van het Oud-Geldersch archief over het jaar 1890 te doen toekomen.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief, de lokalen, het ameublement enz.*

Langzamerhand deed zich gebrek aan bergruimte in het archiefdepôt gevoelen, waarin werd voorzien door het vervangen van de op de bovenste verdieping aanwezige vitrines met de zich daaronder bevindende laden, (die niet werden gebruikt), voor losse zegels, door 54 kasten, geheel overeenkomende met de overige in het archiefdepôt aanwezige. Ook was de bergruimte voor kaarten te gering, waarin werd voorzien door boven de bestaande kaartenkasten in de benedenste verdieping op de plaats, waar vroeger vitrines waren, kasten aan te brengen, zoodat de bergruimte voor kaarten is verdubbeld. Hierdoor is eene belangrijke verbetering tot stand gekomen. De bewaarplaats bevindt zich voortdurend in goeden staat en onderging overigens geene verandering. Op de voorkamer, bij den Commies-Chartermeester in gebruik, werd een nieuw vloerkleed gelegd; het ameublement onderging overigens geene vermeerdering en vereischte geene herstelling. De tuin wordt behoorlijk onderhouden.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Het aantal brandzakken onderging geene vermeerdering. De bliksemafleiders werden door een deskundige beproefd en in orde bevonden. In de waterleiding deden zich geene gebreken voor.

III. *Toestand van de archief-verzamelingen.*

Met het opknappen der beschadigde stukken werd voortdurend voortgegaan. Voor het bergen der losse papieren werden wederom een 250-tal portefeuilles met linnen ruggen aangeschaft.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en der ordening van het archief.*

Zooals in het verslag over het jaar 1889 is medegedeeld, waren de pakketten, bevattende de civile processtukken van het Hof van Gelderland, losgemaakt en de daarin vervatte stukken, voorloopig volgens de data der sententiën, gerangschikt. Die arbeid is voltooid geworden; de verspreide brokstukken der processen zijn bijeengebracht en de processen in 3 hoofdafdeelingen gesplitst, als:

1°. die in eerste instantie voor het Hof zijn behandeld;

2°. de voor het Hof in appel behandelde zaken, aanvangende met 1676, na de vaststelling van de provisioneele ordonnantie over de appellen van 26 April 1675; en

3°. de zaken bij accoord beëindigd.

In de civile sententieboeken, in de registers van appellen en in die van accoorden zijn de nog aanwezige processen tevens aangestipt. De zich in de processen bevindende kaarten zijn, ter voorkoming van verdere beschadiging, daar uitgenomen om afzonderlijk te worden bewaard, met aanteekening bij welke processtukken zij behooren.

Het oud- rechterlijk archief van Buren, zoomede dat van de bank van Zuilichem, werden geordend en geinventariseerd.

In het archiefdepôt, zoomede op de openbare bibliotheek alhier, bevinden zich een aantal handschriften, in bundels onder verschillende benamingen door wijlen Mr. G. van Hasselt te samen gebracht, die op eene in 1864 van diens nagelaten handschriften gehouden auctie, deels door het Provinciaal archief, deels door de openbare bibliotheek zijn aangekocht. Die bundels bevatten afschriften van menig stuk, dat verloren is geraakt of althans tegenwoordig onbekend is, terwijl ook verschillende origineele stukken daarin zijn opgenomen. Dit deed mij besluiten den Commies-chartermeester te verzoeken eenen inventaris op die verschillende bundels te vervaardigen ten einde een overzicht van den inhoud te verkrijgen; die arbeid is voltooid. Met de aanteekening in alphabetische volgorde van alle in het archief aanwezige zegels wordt voortgegaan.

V. *In druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

In het Academisch proefschrift van Dr. C. Hille Ris Lambers „de Kerkhervorming op de Veluwe" werden verschillende stukken betreffende de ketters te dier tijde, voorkomende in de verzameling van stukken van het Hof, afgedrukt, alsmede uit de Elburgsche en

Arnhemsche archieven, in bruikleen in het archiefdepôt aanwezig. In het Academisch proefschrift van den heer Isidore Mendels „Herman Willem Daendels enz., 1762—1807", werd het tegen Daendels op 24 Mei 1788 door het Hof van Gelderland uitgesproken vonnis afgedrukt. Mr. J. Wessels Boer te Hoogeveen gaf het Oud Stad- of Keurboek van Arnhem in de Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot uitgave der bronnen van het oude Vaderlandsche recht, II, p. 475 en volg. uit. De heer J. H. Hofman te Schalkwijk deed een 5tal stukken uit het Arnhemsche oud-archief, betreffende den Utrechtschen tegenbisschop, Walraven van Meurs, in zijne verhandeling over dien Prelaat afdrukken. Het is aan mij niet bekend, dat er meerdere stukken in het archiefdepôt berustende in druk zijn uitgegeven.

VI. *Aanwinsten door geschenk, ruil of in bruikleen verkregen en verliezen, zoo die er zijn, en de oorzaken daarvan.*

Van Uwe Excellentie mocht het archief ontvangen:

1°. Geologische Kaart van Nederland, vervaardigd door wijlen Dr. W. C. H. Staring, 1:200 000;

2°. Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven, XI, 1888. (2 exemplaren);

3°. Verslagen omtrent 's Rijks verzamelingen van Geschiedenis en Kunst, XI, 1888;

4°. Het Klooster St. Agatha met het Princenhof te Delft, door Jhr. B. W. F. van Riemsdijk, 1889;

5°. Middel Nederl. Woordenboek van wijlen Dr. E. Verwijs en Dr. J. Verdam, III, afl. 5, 6, 7 en 8.

6°. Bijdragen van een Oorkondenboek van het Sticht Utrecht, programma door mr. S. Muller Fzn.;

Van heeren Gedeputeerde Staten van Gelderland:

1°. Notulen van het verhandelde door de Staten van Gelderland in de wintervergadering van 1889;

2°. Idem in de zomervergadering van 1890;

3°. Verslag van den toestand der provincie Gelderland over 1889;

Van het Muntcollege te Utrecht:

De Muntmeesters en hun muntslag in de Provinciale en Stede-

lijke munthuizen van de Republiek der Vereenigde Nederlanden.

Van het Gemeentebestuur van Deventer:

Cameraars-rekeningen van Deventer, door wijlen Mr. J. J. van Doorninck, III, 2de helft, 1367—1372.

Van het Gemeentebestuur van Nijmegen:

Verslag van den toestand der gemeente Nijmegen over 1889;
Inventaris van het oud-rechterlijk archief der gemeente Nijmegen, door Mr. W. van de Poll.

Van het Gemeentebestuur van Kampen:

Register van charters en bescheiden in het Oud-archief van Kampen, VII, 1621—1625.

Van het Gemeentebestuur van Utrecht:

Koopakte van eene weide bij Z. Bommel, 1726;
Catalogus van het archief te Utrecht, 2de afd., 1577—1795, door Mr. S. Muller Fzn.

Van den heer Algemeenen Rijksarchivaris:

De registers van Gerard Alewijnsz, door den schenker (Overdr. Verslagen K. Academie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, 3de reeks, deel VII.)

Van den heer Archivaris in Noord-Brabant:

Verslag omtrent oude Gemeente- en Burgerlijke Stands-archieven in Noord-Brabant.

Van den heer Archivaris in Utrecht:

Eene verklaring van den Pater van het Groote Zusterhuis te Lochem, dat Zweder van Kervenhem, Proost te Zutphen, 60 gl. mag afhouden van 100 aan den Hertog geleende gl., 1533;
Verkoop-conditien van koorn in de Marsch, 1735;
Stukken, betreffende den verkoop van een huis in de Marsch, 1801 en 1802;
Aanvrage van een jachtakte aan het Jachtgericht in Veluwe, 1786;
Vestiging eener rente te Doesburg, 1456.

Van den heer Archivaris in Limburg:

Overzicht der Pastoreele Doop-, Trouw- en Sterfregisters in Limburg.

Van den heer Archivaris in Groningen:

Koopbrief van een huis te Zutphen.

Van den heer Commies-chartermeester in Groningen:

Inventaris van het Huisarchief van de Nienoord enz.

Van den heer R. Fruin Th Az., te Utrecht:

Verslag omtrent oude Gemeente- en Waterschapsarchieven in de provincie Utrecht, over 1889.

Van de Commissie tot bewaring van gedenkteekenen van geschiedenis en kunst, te Nijmegen:

Catalogus van het Museum te Nijmegen, 2de gedeelte, gedenkteekenen van Middeleeuwschen oorsprong;
Verslag over 1889.

Van de Commissie voor de Geschiedenis der Walsche Kerken:

Rapport sur les travaux de la commission de l'histoire des Eglises Wallonnes, 1889—1890.

Van den heer J. H. Hofman, te Schalkwijk:

Walraven van Meurs, tegenbisschop te Utrecht;
De Pastoorshof te Everdingen;
Didam of Netterden.

Van den heer H. J. van Wessem, te Tiel:

Generale keur der Dijken in Bommelerwaard, 1670;
Consideratiën op het gereformeerde dijkrecht in Tieler- en Bommelerwaarden;
Drie leenakten van de RossumscheLeenkamer, 1654, en 2 betreffende landeriien onder Wadenoijen., 1667;
Jaargangen 1733 en 1740 van de Heerenboekjes;
Jaargang 1765 van de Stichtsche Almanach;
Jaargang 1764 van de Gesteltenisse der Hooge Vergaderingen enz.;
Aanleg der zandpaden in N. Betuwe, 1663;
Artikelen, betreffende desolate boedels tusschen N. Betuwe en de gerichten van Tiel en Zandwijk, 1677;
Publicatie betreffende het leveren van karren en paarden in N. Betuwe, 21 October 1611;
Extract uit het gerichts signaat, 16 November 1683;
Dagvaarding tot zuivering van hypotheek van goederen onder Bemmel, Gent, Ressen enz., 1824.

Van den heer Jonkheer D. J. A. A. van Lawick van Pabst, Burgemeester van Arnhem:

Numismatica Neerlandica, 1576—1881. Feestuitgave bij het 50jarig bestaan der firma G. Theod. Bom & Zonen, te Amsterdam.

Van den heer Isidore Mendels te Winterswijk, diens Akademisch proefschrift:

„Herman Willem Daendels vóór zijne benoeming tot Gouverneur-Generaal in O. Indiën, 2 deelen."

Van den heer dr. C. Hille Ris Lambers, Predikant te Oost-Voorne, diens Academisch proefschrift:

De Kerkhervorming op de Veluwe, 1523—1578 enz.

Van den heer R. R. H. Toe Laer, te Amsterdam:

Geslachtslijst der familie Toe Laer, door A. A. Vorsterman van Oijen.

Van een onbekende:

Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederlanden, Generaliteitslanden, 1740.

Van den heer A. C. Baron Snouckaert van Schauburg, te 's Gravenhage:

Militaire zaken, 1586. HS. van Mr. G. van Hasselt. (Op de veiling van van Hasselt's handschriften in 1861 te Arnhem komt dit onder n°. 46 litt. *b* van den catalogus voor.) (1)
Dit H.S., door Z.H.W.Geb. op de auctie Alberdingk Thijm te Amsterdam aangekocht, werd op de meest welwillende wijze aan het archiefdepôt geschonken.

Aangekocht werden:

Op de auctie van Stockum, te 's Gravenhage:

Afval van Willem, Graaf van den Berge, H.S. van Mr. G. van Hasselt. (Op de bovenbedoelde veiling van van Hasselt's HS. komt het voor onder n°. 2.)

---

(1) Een gedeelte der toen geveilde H.S. van G. van Hasselt werd voor de Openbare bibliotheek te Arnhem, een ander voor het toenmalig Provinciaal archief aangekocht.

Op de auctie F. Muller, te Amsterdam:

Namen ende Waepenen van die Heeren Canzelers, Raeden enz., zedert de oprichting van het Hof enz , 2 bladen;
Officieel geteekende stukken op perkament, betreffende Nijkerk, Harderwijk, Putten enz., 1593—1698;
Signaet van den hoffgerichte des haves tho Putten, 1560.

Op de auctie P. Gouda Quint, te Arnhem:

Overeenkomst van de Fransche Republ. tijdrekening met de gewone;
Nederl. Gemeentewapens door Mr. W. J. baron d'Ablaing van Giessenburg;
Rekening Batenburgsche pandgoederen, 1605—1606;
Canzelarij ordonnantie, 1547, 1622 en 1654 etc.;
Arnhemsch Handboekje, 1741;
Woordenboek van Kilian, editie van G. van Hasselt, 1777, 2 deelen.

Auctie E. J. Brill, te Leiden:

Schepenakte van Huissen, 1590.

Bij den boekhandelaar P. Gouda Quint, te Arnhem:

Mittheilungen des Instituts für Oesterreichische Geschichtsforschung, XI, 1890;
Idem idem, IIIter Ergänzungsband, Istes Heft;
Archivalische Zeitschrift, Neue Folge, Erster Band, 1890;
Mittheilungen aus dem Stadtarchiv von Köln, 19tes Heft;
Cartularium van de Abdij van Marienwaard door James de Fremery, 1890.

Bij den boekhandelaar E. J. Brill, te Leiden:

Manuel d'histoire, de généalogie, enz. par A. M. H. J. Stokvis, tome 3, fascicule 1.

Door *ruiling* met het gemeentebestuur van Amsterdam werd verkregen:

Overdrachts-akte van het goed Oppen-Hurinck, onder Wijchen, 1369; waartegen in ruil werd afgestaan een in perkamenten band gebonden handschrift, bevattende Willekeuren van Amsterdam enz.

In *bruikleen* werden van het gemeentebestuur van Aalten ontvangen:

1°. Maatboek van Bredevoort; en

2°. idem van Aalten, behoorende bij de kaarten op last van de Commissie voor de verponding, ingesteld door Koning Lodewijk Napoleon, opgemaakt.

Van het gemeentebestuur van Wehl:

Ambtskaart van Wehl.

Naar aanleiding van een door Uwer Excellentie's voorganger gedaan verzoek, werden eene kaart van de omstreken van Gennep, Goch en Stralen aan het archiefdepôt te Maastricht en een verkoopbillet van de goederen van het St. Agnietenklooster te Rhenen aan dat te Utrecht overgedragen; beide stukken waren door den Heer H. J van Wessem te Tiel aan het Geldersch archiefdepôt in 1889 ten geschenke aangeboden.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het hoofdarchief in de provincie van gewicht berustende in andere binnen- of buitenlandsche archieven.*

Hiertoe bestond in het afgeloopen jaar geene gelegenheid.

VIII. *Gebruik van het archief door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Schriftelijke inlichtingen werden aan den Heer Commissaris des Konings in Gelderland verstrekt, betreffende de verplichting tot uitkeering van tiendmaaltijdspenningen door den Predikant te Beuningen aan het Gemeentebestuur aldaar, die tot een uitgebreid onderzoek aanleiding gaven.

Aan het gemeentebestuur van Arnhem werden schriftelijke inlichtingen over de uitgestrektheid van het Arnhemsch vischrecht in de rivier den Rijn gegeven.

Aan verschillende particulieren werden mondelinge en schriftelijke inlichtingen, zoowel van juridischen als historischen aard, verstrekt. Het bezoek, door particulieren aan het archiefdepôt gebracht tot het doen van nasporingen van verschillenden aard, was wederom niet onaanzienlijk. Aan een viertal personen buiten de gemeente werden met Uwer Excellentie's machtiging archiefstukken ter leen afgestaan.

IX. *Uitkomsten der bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Het gemeentebestuur van Aalten had het oud-archief dier ge-

meente ter inventarisatie overgezonden. Dit archief maakt een gedeelte uit van dat van de voormalige Heerlijkheid Bredevoort, waartoe het dorp Aalten behoorde. Van dat archief werd een inventaris opgemaakt en aan het gemeentebestuur ingezonden. Het bevat tevens verschillende stukken, die op de tegenwoordig afzonderlijke gemeenten Dinxperlo en Winterswijk, vroeger mede onder Bredevoort behoorende, betrekking hebben. De in dat archief zich bevindende maatboeken van Aalten en Bredevoort werden aan het archiefdepôt in bruikleen afgestaan. (Zie onder hoofdstuk VI.)

De Archivaris in Gelderland,

J. F. Bijleveld.

Het oud provinciaal archief in Noord-Holland.

Overeenkomstig de bepalingen mijner instructie, heb ik de eer Uwe Excellentie verslag uit te brengen, betreffende het archief in Noordholland over het jaar 1890.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.* (Lokalen en ameublement.)

Het archief wordt bewaard in vier boven- en twee benedenlokalen in het gebouw van het Provinciaal Gouvernement Die vertrekken zijn tamelijk ruim, goed verlicht en voor het doel geschikt. Het ameublement is voldoende en in behoorlijken staat van onderhoud. Er werden vier groote kasten bij getimmerd, en wel twee op eene boven-, twee in eene benedenkamer.

De lokaliteit voor het archief bestemd, is vermeerderd met één vertrek, vroeger dienende tot bureau van den controleur van het kadaster.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

De brandblusch- en reddingsmiddelen zijn niet vermeerderd, omdat dit niet noodig toescheen en zij in het voorgeschreven aantal voorhanden zijn.

Ten dienste van het archief kan beschikt worden, over een geladen extincteur op tafeltje in de bovenlokalen, met twaalf groote linnen brandzakken.

Een geladen extincteur op tafeltje in de benedenlokalen en ook daarbij twaalf dergelijke zakken.

Zes brandbluschgranaten in elke kamer.

Voor zoover dit te beoordeelen valt, verkeert alles in zoodanige toestand, dat er bij onverhoopt geval van brand, onmiddellijk met eenig goed gevolg gebruik van zou zijn te maken. Wenschelijk zou het wezen, zoo in of bij de archiefkamers brandkranen werden aangebracht, ten einde onverhoopt uitbrekende vlammen, beter en meer afdoende uit te dooven, dan waarschijnlijk met de voorhanden brandbluschmiddelen het gevolg zijn kan.

III. *Toestand der archiefverzamelingen.*

Er is weder eenige verbetering gebracht in het uiterlijk aanzien der archieven en langzamerhand zal men, zóó ten minste voortgaande, tot een meer gewenschten en bevredigenden toestand komen.

Reeds meermalen is medegedeeld, dat al hetgeen in de gemeenten wordt opgespoord en in 's Rijksarchiefdepôt overgebracht, herstelling behoeft. Gewoonlijk, enkele uitzonderingen daargelaten, bevinden de registers of stukken zich in een staat van verregaande verwaarloozing, hetgeen weinig verwondering wekt, wanneer men weet, dat ze meestal van zolders of uit de kelders worden te voorschijn gebracht, waar ze met vuil en stof bedekt, aan vocht en nog erger ten prooi, vergeten en ongeacht, meestal jaren lang gelegen hebben.

Dezelfde ervaringen zijn in het afgeloopen jaar weder opgedaan en daarom is ook zoo trouw mogelijk de aangenomen regel gevolgd, de oude rechterlijke bescheiden, in gemeentearchieven gevonden, dadelijk na ontvangst alhier, te doen opknappen of overbinden.

Een groot gedeelte van het jaar zijn twee boekbinders daarmede bezig geweest en ongeacht vele kleine herstellingen van anderen aard, hebben zij 641 registers, van de zoo even aangeduide herkomst, in 1890 in- of overgebonden.

Wanneer eenmaal het allernoodzakelijkste boekbinderswerk is verricht, aan de nog bij honderdtallen op herstelling wachtende registers der rechterlijke archieven, zal er ook eens aan gedacht kunnen worden, met kracht de hand te slaan, aan opknappen van het overige archief.

De inventarisatie van het archief is van dien aard, dat voor eenigszins ingewijden, de weg er in gevonden kan worden; meer ruimte om alles behoorlijk te plaatsen en uit te zetten is echter wenschelijk en vereischt, alvorens met eene definitieve inventarisatie kan worden aangevangen.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en inventarisatie van het archief.*

Er is voortgegaan met het uitzoeken, rangschikken en beschrijven van het archief der gemeente Enkhuizen en wel bepaald met dat gedeelte er van, handelende over de Weeskamer, de Admiraliteit en de Noordsche Compagnie, terwijl ook eene groote menigte erin voorkomende boedelpapieren van oude Enkhuizer geslachten, zijn in orde gebracht en vereenigd.

Verder werd hetgeen hier voorhanden is van de archieven der gemeenten Heer Hugowaard, Monnickendam, Oudorp en Schagen nagezien en geordend; een begin werd gemaakt met het uitzoeken van het in 1890 overgebrachte archief der gemeente Egmond

binnen, de briefwisseling tusschen de Departementale Besturen van Texel en van den Amstel, en wel hoofdzakelijk het gedeelte, handelende over den inval der Engelschen en Russen in Noord-Holland in 1799, werd naar behooren gerangschikt, en voorts een groot gedeelte van den beschikbaren tijd besteed, aan het uitzoeken, ordenen en beschrijven van rechterlijke archieven, hetzij in de twee laatste jaren, hetzij in 1890 in 's Rijksarchiefdepôt aangekomen.

Volgens den mij in 1888 gegeven last, ben ik in het afgeloopen jaar voortgegaan met het onderzoeken van gemeentearchieven ter opsporing van oude rechterlijke bescheiden; voor dat doel werden 31 gemeenten door mij bezocht en welke vruchten dien arbeid heeft gedragen, tot welke uitkomsten mijn onderzoek leidde, zal hierna blijken.

In 1890 werd ten einde gebracht, de gedachtenwisseling met het gemeentebestuur van Haarlem over het „Archief van Schepenen der Stad Haarlem", dat, volgens Uwe beschikking van 2 Mei jl. tot wederopzeggens onder berusting dier gemeente zal worden gelaten, en ontving ik bericht, dat de archieven van gemeenten vroeger behoord hebbende onder den Rechtsban van Haarlem en sedert tal van jaren op het Stadhuis aldaar bewaard, aan mij zouden worden uitgeleverd. Ten gevolge van de dienaangaande gemaakte afspraken, is dan ook op den 19 Juli 1890 van den archivaris der gemeente Haarlem door mij overgenomen, hetgeen hierna beschreven wordt.

Archief der Baljuwen, Houtvesters en Stadhouders der leenen van Brederode.

1. St. Andries 1415. Walraven van Brederode verkoopt aan die van Schoten en Velsen, hun dienst en paardendienst.
2. 3 Dec. 1505. Philips de Schoone geeft den Heer van Brederode eenige duinen in erfpacht.
3. 27 Maart. 1532. Testament van Heer Joost van Brederode.
4. A°. 1534. Stukken over het blasoeneeren door de Heeren van Brederode, met het wapen van Holland.
5. 12 Februari 1563. Hendrik van Brederode verléidt Lancelot van Brederode met de tienden van Schoten.
6. 3 April 1581. Keuren en ordonnantiën gemaect bij Willem van Sonnenberch, bailliu ende houtvester van Brederode.
7. 5 October 1582. Keuren ende ordonnantiën gemaect bij Joncheer Aelbrecht van Egmondt, houtvester van de Heerlicheyt van Brederode.
8. 5 Juli 1583. Bestek voor het verbouwen van den windmolen in Santpoort.

9. 6 Maart 1591. Publicatie van Schout en Schepenen van Tetterode, Aelbrechtsberg en de Vogelensang over schade, door losloopende dieren in de wildernis aangericht.

10. 20 Augustus 1602. Ordonnantie op de wildernissen van Brederode.

11. A°. 1604. Memorie over de opbrengst der vlastienden.

12. 10 October 1605. Ordonnantie op het betalen der huren en erfpachten.

13. Publicatie van Hans Wolphert van Brederode (1599—1655) over het storen der zwanen.

14. 21 Juni 1629. Mandament van de buren van Tetterode, Aelbrechtsberg en de Vogelensang, waarbij zij beweren, van moeskruiden geen tienden verschuldigd te zijn.

15. 17 April 1633. Placaet beroerende de onghequalificeerde personen op eenighe acten jaghende.

16. 7 October 1635. Publicatie op het schouwen van het Spui, de Houtvaart en andere wateren, in de Houtvaart uitkomende.

17. Ordonnantie van Hans Wolphert van Brederode, betreffende het jagen op Hartjesdag.

18. Publicatie van Hans Wolphert van Brederode over de scheiding der wildernissen.

19. 25 Juni 1640. Hans Wolphert van Brederode gebiedt, dat niet vroeger dan een maand ná St. Jacob in de wildernissen zal worden gejaagd.

20. 5 Juni 1640. Hans Wolphert van Brederode verbiedt, binnen den tijd van een jaar op hazen te jagen.

21. 30 Juli 1646. Publicatie dat binnen de heerlijkheid een zeker recht zal worden geheven op bier en wijn, ten behoeve der kerk van Aelbrechtsberg en van de predikants- en schoolmeesterswoningen.

22. 7 Juni 1648. Verbod om tusschen St. Jacob en Bamis binnen de heerlijkheid op hazen te jagen.

23. A°. 1650. Ordonnantie op den ijk der melktonnen.

Baljuwen van Kennemerland, later ook van Brederode.

24. A°. 1604. De procureur-generaal uit den naam en van wege de hooge overheid en Grafelijkheid, impetrant in relief d'appel ter eenre — en Schepenen en Regeerders van Limmen, Castricum, Uitgeest, Heilo en Oesdom, in hetzelfde cas ter andere zijde, over het maken van keuren door Baljuw en Leenmannen van Kennemerland.

25. A°. 1606–1609. Akten waarbij de Baljuw afstand doet van procedures tegen Haarlemsche poorters.

26. A°. 1609. Aanteekeningen betreffende de houtvesterij van Brederode.

27. A°. 1609. Declaratie van costen ghedebourseert bij David

Colterman over de enquesten, informatien, proceduren op ende jegens Jan Fluren, jong gesel van Aalsmeer, ter saecke van manslach ende dieverijen bij hem gecommitteerd.

28. Instructie van een Schout in Kennemerland sijn dagelijksche boeten ende recht te mogen winnen.

29. 21 Januari 1644. Keur van Baljuw en Leenmannen van Kennemerland, tegen het vechten met messen.

30. 6 Mei 1649. Keur van Baljuw en Leenmannen op het ijken en branden van melktonnen.

31. A°. 1667—1753. Extracten uit de crimineele rol van Kennemerland en Brederode.

32 A°. 1736. Stukken betreffende de aanstelling van Christoffel van Beek, tot waarnemend Baljuw van Kennemerland.

33. Brieven door de Staten van Holland en West-Friesland aan den Baljuw van Kennemerland geschreven, van 1750—1755, 1757—1759.

34. A°. 1600—1758. Eischen, dingtalen en vonnissen in cas crimineel voor de Hooge Vierschaar van Kennemerland.

35. Crimineele rollen van 1609—1612, 1619—1632, 1642—1644, 1652-1721, 1798—1811

36. Civiele rollen van 1600—1605, 1609—1612, 1622—1624, 1626—1628, 1633—1648, 1654—1656, 1662—1669, 1756—1810.

37. A°. 1658—1745. Memorialen.

38. A°. 1670—1750. Registers van Commissarissen.

39. Rollen van de Vierschaar, van 1615—1617, 1644—1649, 1671—1674.

40. Extra-Ordinaris-Vierschaar registers, van 1657—1676.

41. 29 Maart 1750—6 April 1760. Registers van 't geen de Secretaris van Kennemerland te vorderen heeft, voor het verzenden van ordonnantiën, placaten enz

42. A°. 1797—1811. Resolutiën.

Archief der Bailluage van Kennemerland en Brederode.

43. 12 Nov. 1805—16 Januari 1810. Civiele rol van Brederode.

44. 8 Juli 1806—17 Februari 1810. Crimineele rol van Brederode.

45. 17 Januari 1809—28 Februari 1811. Register van de Vierschaar van Kennemerland.

46. 9 December 1808—28 Februari 1811. Memoriaal van Leenmannen van de Hooge Vierschaar van Kennemerland.

47. 15 October 1792—16 October 1810. Register van de conclusiën van eisch, van den Baljuw van Kennemerland.

48. 11 Augustus 1795—5 December 1808. Justitieboek van de Hooge Vierschaar van Kennemerland.

Bennebroek.

49. A°. 1656—1666, 1668—1670, 1676—1678, 1685—1794, 1798—1810. Rollen van Schout en Schepenen.
50. A°. 1728—1741, 1746—1810. Scabinale akten voor Schepenen verleden.
51. A°. 1753—1793. Trouw- en Weesboek.
52. A°. 1667—1810. Prothocol van transporten en hypotheken.
53. A°. 1795—1809. Register van transporten van onroerende goederen.

Berkenrode.

54. A°. 1618—1643, 1655—1795. Registers van transporten van onroerende goederen.
In een van deze registers komt voor, de Staat van het recht van trouwen en begraven in de heerlijkheid Berkenrode, van 1691—1749.

Haarlemmerliede en Hofambacht.

55. A°. 1743—1809. Akten voor Schepenen verleden.
56. A°. 1797—1810. Rollen van de Vierschaar.
57. 7 Januari 1574—1647, 1750—1808. Prothocol van Haarlemmerliede.
58. 19 Juni 1578—1593, 1604—1808. Prothocol van Hofambacht.
59. A°. 1808—1811. Transporten van schuldbrieven, voor Schout en Schepenen van Haarlemmerliede verleden.
60. A°. 1808—1811. Transporten van schuldbrieven voor Schout en Schepenen van Hofambacht verleden.

Heemskerk.

61. A°. 1699—1811. Akten voor Schepenen verleden.
62. A°. 1733—1753. Aanteekeningen der zaken, voorgevallen in de Kerk van Jesus Christus te Heemskerk.

Heemstede.

63. A°. 1574—1596, 1609—1614, 1616—1811. Rollen van het Gerecht.
64. A°. 1686—1711. Registers van de sententiën van preferentiën.
65. A°. 1748—1767, 1776—1811. Registers van de akten voor Schepenen verleden.

66. A°. 1756—1758, 1771—1808. Resolutiën van Schout en Schepenen van Heemstede.
67. A°. 1628—1634, 1638—1810. Prothocol van transporten en hypotheken.

Houtrijk en Polanen.

68. A°. 1741—1761, 1780—1806. Schepenrollen.
69. A°. 1743—1770, 1780—1811. Register van de minuten en geregistreerde akten.
70. A°. 1742—1743, 1751—1794. Register van de consignatiën.
71. A°. 1703—1806. Register van de akten voor Schepenen verleden.
72. A°. 1788—1795. Stukken betreffende verkoopingen bij executie.
73. A°. 1729—1808. Prothocol van de opdrachten wegens Houtrijk en Polanen met Raasdorp.
74. A°. 1808—1811. Akten van transport of registratie van eigendomsovergang.

Noord en Zuid Akendam, Schoten, Schoterbosch en Hogerwoerd, en Schotervlieland.

75. A°. 1660—1712. Rolle van Schepenen.
76. A°. 1752—1810. Rolle van Schepenen van Schoten, Noord- en Zuid Akendam.
77. A°. 1703—1747, 1751—1806. Register van de akten voor Schout en Schepenen van Schotervlieland verleden.
78. A°. 1810—1811. Gerechtsrol van Schotervlieland.
79. A°. 1662—1809. Register van de akten voor Schepenen van Schoterbosch en Hogerwoerd verleden.
80. A°. 1610—1808. Prothocol van Schoten.
81. A°. 1622—1808. Prothocol van Noord- en Zuid Akendam.
82. A°. 1806. Prothocol van opdrachten en hypotheken van Schotervlieland.

Sparendam.

83. A°. 1626—1811. Rollen van het Gerecht.
84. A°. 1681—1811. Voorwaarden van verkoopingen van rechtswege gehouden.
85. A°. 1699—1811. Rekeningen van insolvente boedels.
86. A°. 1643—1809. Testamenten van personen wonende te Sparendam.

87. A°. 1653—1811. Akten verleden voor Schepenen van Sparendam.
88. A°. 1623—1811. Prothocol der transporten van vaste goederen.

Tetterode, Aalbrechtsberg en de Vogelensang.

89. A°. 1610—1626, 1638—1660 en 1671—1728. Rollen van het gerecht
90. A°. 1735—1775, 1796—1811. Akten voor Schepenen verleden.
91. A°. 1580—1811. Prothocol van transporten en hypotheken.

Velsen.

92. A°. 1595—1811. Rollen van het gerecht.
93. A°. 1735—1811. Akten voor Schepenen verleden.
94. A°. 1599—1800. Prothocol van transporten en rentebrieven.
95. A°. 1687—1783. Memoriaal van 't geen dagelijks is voorgevallen, en Register van de verleibrieven en transporten.
96. A°. 1725—1808 Prothocol van Schepenkennissen en rentebrieven.
97. A°. 1808—1810. Prothocol van akten van transport.
98. A°. 1809—1811. Akten van hypotheek.

Westzaan.

99. A°. 1653—1657, 1660—1712, 1718—1811. Rollen van het gerecht.
100. A°. 1733—1808. Akten voor Schepenen verleden.
101. A°. 1720—1771 en 1782—1788. Trouwboek van de gemeente Westzaandam.
102. A°. 1808—1811. Register van den betaalden 40e penning van notarieele obligatiën.
103. A°. 1806—1811. Register van overdracht van onroerende goederen.
104. A°. 1806—1811. Catalogi van de verkoopingen van onroerende goederen.
105. A°. 1581—1811. Prothocol van transporten van onroerende goederen.
106. A°. 1796—1810. Prothocol van transporten van onroerende goederen te West Zaandam.
107. A°. 1796—1811. Prothocol van belastingen of hypotheken te West Zaandam.

108. A°. 1797—1811. Prothocol van transporten van onroerende goederen te Koog.
109. A°. 1796—1811 Prothocol van belastingen of hypotheken te Koog.
110. A°. 1796—1811. Prothocol van transporten van onroerende goederen te Zaandijk.
111. A°. 1796—1811. Prothocol van belastingen of hypotheken te Zaandijk.
112. A°. 1796—1811 Prothocol van transporten van onroerende goederen te Wormerveer.
113. A°. 1797—1811. Prothocol van belastingen en hypotheken te Wormerveer.
114. A°. 1654—1758 en 1792—1807. Register van opdrachten bij decreet te Westzaan.
115. A°. 1654—1811. Prothocol van hypotheken te Westzaan.
116. A°. 1654—1729. Register van de verbandbrieven op windpacht van molens.
117. A°. 1560—1572. Register van schuld- en rentebrieven en hypotheken.
118. A°. 1784—1811. Register van betaalden 40sten penning en notarieele obligatiën.
119. A°. 1806—1810. Register van gecedeerde onroerende goederen buiten transport te West-Zaandam en Koog aan de Zaan.
120. A°. 1808—1811. Register van geregistreerde obligatiën.

Wijk aan Duin.

121. A° 1582—1803. Rollen van het gerecht.
122. A°. 1640—1811. Akten voor schepenen verleden.
123. A°. 1639—1796. Prothocol van eigendomsovergangen en hypotheken.

Wijk aan Zee.

124. A°. 1665—1793. Rollen van het gerecht.
125. A°. 1639—1731. Akten voor schepenen verleden.
126. A°. 1651—1770. Stukken behoorende tot de schepenbank.
127. A°. 1597—1794. Prothocol van eigendomsovergangen en hypotheken.

Wormer.

128. A°. 1609—1809. Rollen van het gerecht.

129. A°. 1626—1802. Crimineelboek.
130. A°. 1704—1811. Rechtsboek.
131. A°. 1755—1807. Akten voor schepenen verleden.
132. A°. 1654—1665, 1672—1806. Staten van den 80sten, 40sten en 20sten penning.
133. A°. 1696—1715. Staten van goederen waarvan de 20ste penning moet betaald worden.
134. A°. 1737—1782. Registers van de goederen, waarvoor de 10de, 15de en 20ste penning moet betaald worden.
135. A°. 1792—1806. Register bevattende de memoriën voor de collaterale successie.

Enge Wormer.

136. A°. 1707—1760. Jurisdictieboek.
137. A°. 1765—1808. Rolle van Baljuw en Schepenen.
138. A°. 1739—1805. Taxatieboek.
139. A°. 1766—1806. Rekeningen van de collaterale successie.
140. A°. 1765—1810. Stukken over de rechtsbedeeling van Schepenen.
141. A°. 1755—1805. Akten voor schepenen verleden.
142. A°. 1765—1795. Stukken bij den Baljuw ontvangen.
143. A°. 1746—1810. Registers van de publieke verkoopingen.

Jisp en Wijde Wormer.

144. A°. 1612—1788. Gerechtsrollen.
145. A°. 1673—1748. Akten voor Schepenen verleden.
146. A°. 1612—1795. Registers van overdrachten en hypotheken.
147. A . 1795—1810. Registers van overdrachten van onroerende goederen.
148. A°. 1739—1794. Registers van aangifte van transporten en hypotheken.

Zandvoort.

149. A°. 1598—1680, 1686—1797. Rollen van het gerecht.
150. A°. 1621—1811. Akten voor Schepenen verleden.
151. A°. 1788—1810. Notulenboek van Schepenen.
152. A . 1805—1807. Stukken behoorende bij de notulen der Schepenen.
153. A°. 1795—1811. Stukken betreffende de crimineele Justitie.
A°. 1801—1810. Voorwaarden van verkoopingen van roerende en onroerende goederen.

A°. 1802—1807. Testamenten van personen wonende in de heerlijkheid Zandvoort.
A°. 1801—1807. Akten van voogdij.
A°. 1787—1797. Staat van verantwoording van de collaterale successie, het trouwen en begraven enz.
154. A°. 1809—1811. Transportakten van onroerende goederen.

Nieuwerkerk, Zuid Schalkwijk en Vijfhuizen.

155. A°. 1694—1738, 1769—1782, 1796—1803. Rollen van het gerecht.
156. A°. 1785—1789. Akten voor Schepenen verleden.
157. A°. 1775—1795. Testamenten, verklaringen enz. voor Schepenen verleden, door hen opgemaakt of bij hen ingekomen.
158. A°. 1642—1811. Transporten van onroerende goederen en hypotheken.
159. A°. 1808—1811. Akten van registratie.

Archief der Bailluage van Bloys.

160. A°. 1779—1802. Crimineele rollen.
161. A°. 1798—1810. Recueil van stukken tot de crimineele rolle behoorende.

Assendelft.

162. Zaterdag na St. Mauricius 1394. Vidimus gegeven door broeder Hughe Janszoen, Cureit van Heemskerk, van den brief van Aelbrecht van Beieren dd. Jaersavond 1392, waarbij Baertout Gherijtszoen van Assendelft verleid wordt met het Schoutsambt van Assendelft.
163. Maandag na Elfduizend Maagdendag 1397. Vidimus gegeven door Jan Gherijtssoen, Cureit van Akersloot, van een brief van St. Servatiusdag 1361, waarbij de schouw van den Nieuwendam in Krommenie tot den Assendelverdijk, wordt gegeven aan de nieuwe buren van Akersloot.
164. 22 Nov. 1399—28 December 1629. Privilegiën en vrijheidsbrieven der heerlijkheid van Assendelft.
165. Geschiedkundige aanteekeningen omtrent de heerlijkheid Assendelft.
166. A°. 1660—1808. Crimineele rollen.
167. A°. 1635—1811, Civiele rollen.
168. A°. 1801—1810. Aanschrijvingen betreffende de crimineele Justitie.

169. A°. 1801—1808. Aanschrijvingen betreffende de civiele justitie. A°. 1806—1811. Catalogi van publieke verkoopingen binnen Assendelft gehouden.
170. A°. 1579—1811. Register van transporten van onroerende goederen.
171. A°. 1807—1811. Register van eigendomsovergangen buiten transport.
172. A°. 1679—1808. Register van Schepenkennissen.
173. A°. 1808—1811. Register van obligatiën tot het bekomen van recht van preferentie.
174. A°. 1631—1633. Procedure van Louis Everts te Krommenie met Schepenen en Rijkdommen van Assendelft, tegen Jonkheer Nicolaes van Renesse, Heer van Assendelft, en den Schout aldaar, over de nalatenschap der grootmoeder van Louris Evertss.

Beverwijk.

175. A°. 1656—1811. Schepenrol.
176. A°. 1670—1748. Kleine rol.
177. A°. 1785—1798. Crimineele rol.
178. A°. 1796—1811. Recueil van stukken tot de crimineele rol behoorende.
179. A°. 1649 - 1748, 1753—1811. Akten voor Schepenen verleden en processtukken.
180. A°. 1600—1811. Prothocol van eigendomsovergang van onroerende goederen.
181. A°. 1749—1808. Prothocol van hypotheken.

Krommenie en Krommeniedijk.

182. A°. 1633—1810. Schepenrol.
183. A°. 1665.—1712. Register van executoriale verkoopingen van onroerende goederen.
184. A°. 1726—1774. Register van de rekesten bij Schepenen ontvangen.
185. A°. 1757—1801. Register van citatiën en arresten.
186. A°. 1755—1781, 1795—1797. Akten voor Schepenen verleden.
187. A°. 1806—1810. Catalogi van gehouden verkoopingen van roerende goederen.
188. A°. 1588—1604, 1613—1811. Prothocol van opdrachten van onroerende goederen en hypotheken.
189. A°. 1806—1810. Register van eigendomsovergangen bij successiën.
190. A°. 1663—1669, 1677—1811. Register van verleien.

Oostzaan en Oostzaandam.

191. A°. 1784—1795. Rekesten en appointementen van Oostzaan.
192. A°. 1797—1810. Schepenrol van Oostzaan.
193. A°. 1790—1810. Stukken bij het gerecht ontvangen.
194. A°. 1796—1811. Schepenrol van Oost-zaandam.
195. A°. 1797—1806. Appointementen en rekesten van Oostzaan.
196. A°. 1795—1811. Appointementen en rekesten van Oostzaandam.
197. A°. 1796—1810. Register van sententiën en preferentiën.
198. A°. 1786—1794. Stukken betreffende den boedel van Vrouwe C. Taan, Wed. G. C. van der Meulen.
199. A°. 1793—1795. Stukken betreffende den boedel van Willem van Willige.
200. A°. 1777—1810. Register van transporten en hypotheken van Oostzaan en Oostzaandam.
201. A°. 1754—1762, 1778—1791, 1795—1811. Verleiboeken van Oostzaan en Oostzaandam.
202. A°. 1795—1803 en 1808. Prothocol van transporten en hypotheken van Oostzaan.
203. A°. 1795—1811. Verleiboek van Oostzaan.

Spaarnwoude.

204. A°. 1589—1598, 1654—1809. Rollen van het gerecht.
205. A°. 1688—1811. Akten voor Schepenen verleden.
206. A°. 1729—1806. Rekeningen van insolvente boedels.
207. A°. 1787—1810. Catalogi van publieke verkoopingen.
208. A°. 1589—1599, 1621—1634, 1696—1811. Prothocol van overdrachten en hypotheken.

Het bezoek aan de hieronder genoemde gemeenten en de nasporingen daar verricht, leverden naar evenredigheid niet minder goede uitkomsten, gelijk ik thans de eer zal hebben met een enkel woord te vermelden.

1. *Egmond aan Zee.*

Het Raadhuis dezer gemeente is een zeer nieuw gebouw, het archief is ook van jonge dagteekening, het is keurig in orde en wordt goed bewaard in kasten op de Secretarie.

Aan rechterlijke bescheiden werd hier aangetroffen en uitgeleverd (gelijk dat het geval is geweest in al de na te noemen gemeenten):

a. Schoutskeuren van Egmondt op Zee van 30 Maart 1592 tot 3 Januari 1690, en van 1 Augustus 1717 tot 28 Januari 1815. Twee registers.

b. Schoutsrolle van Egmond op Zee, beginnende den 15 Maart 1682 tot 20 December 1795. Een register.

c. Notulen der Municipaliteits Vergadering te Egmond aan Zee, beginnende 31 Januari 1800 tot 2 Juli 1809 (bevat de rol van het kort geding). Een register.

In de Raadkamer hangen een paar aardige oude afbeeldingen van Egmond aan Zee, doch verder is hier niets merkwaardigs voorhanden.

2. *Egmond binnen.*

Ook hier is het Raadhuis in de laatste jaren geheel vernieuwd. Het archief is door den tegenwoordigen Burgemeester in orde gebracht en voor zoover hij daarmede gereed is gekomen, in den besten toestand. Het gedeelte, dat nog moest worden onder handen genomen, het oude archief, lag op den zolder door elkaar; ik heb het naar Haarlem doen brengen, waar het op dit oogenblik wordt uitgezocht. Aanvankelijk zijn slechts zeer weinige rechterlijke stukken er uit te voorschijn gebracht.

3. *Heiloo.*

Het archief wordt bewaard, ten deele in de Raadkamer, ten deele in Burgemeesterskamer, op het Raadhuis, dat een gebouw is uit den laatsten tijd.

Charters, oude stukken of dergelijke bescheiden zijn mij niet vertoond. Slechts zeer weinig registers, welke nog alleen op armenzaken en verponding betrekking hebben, kwamen te voorschijn. Het Archief is vrij goed in orde en met name voor de oude kerkeboeken en de registers van den burgerlijken stand, wordt eene zeer bijzondere zorg gedragen.

Aan rechterlijke documenten ontdekte ik te Heiloo:

a. Voorwaarden der verkoopingen van vaste goederen, over de heerlijkheid Heilo en Oesdom, van 27 Dec. 1684 tot 1 Januari 1743. Vier registers.

b. Rekeningboek van de voogden over onmondige kinderen onder den gerechte van Heiloo en Oesdom, van 3 April 1696 tot 10 Maart 1761. Een register.

c. Het Weesboek der heerlijkheid Heiloo en Oesdom van 5 Februari 1752 tot 19 April 1768. Een register.

4. *Limmen.*

Het Raadhuis is een nieuw gebouw en bevat niets bijzonders. Het hier aanwezige oude archief ligt in eene kast in het bodenkamertje en bestaat uit eenige brievenboeken en verpondingregisters der vorige eeuw.

De archieven moeten, naar het zeggen van den veldwachter, tijdens den inval der Engelschen en Russen in 1799, verbrand zijn.

Het eenige register van rechterlijken aard hier voorhanden, was het: Weesboek, van 12 Juni 1730 tot 31 Maart 1778.

5. *Oudorp.*

Tusschen weinige andere oude documenten, waaruit het archief bestaat, werd hier aan rechterlijke archieven gevonden.

a. Ordonnantiën en keuren van de ambachtsheerlijkheid Oudorp, van 2 April 1790 tot November 1810. Een register.

b. Weesboek van de ambachtsheerlijkheid Oudorp, van 29 November 1758 tot 19 Mei 1809. Een register.

c. Formulierboek van notarissen, 17de eeuw.

d. Eenige losse rechterlijke akten, 17de—18de eeuw. Een pakje.

Het Raadhuis van Oudorp is een nieuw gebouw, in den gevel staat een oude gevelsteen, voorstellende Themis met de weegschaal.

6. *Oterleek.*

Heeft een nieuw Raadhuis, waar niets aan oude archieven voorhanden is, dan drie kerkeboeken uit de vorige eeuw.

7. *Ursem.*

Bezit aan oude archieven niets, dus ook geen rechterlijke bescheiden. De stukken uit den nieuweren tijd zijn zeer netjes in orde. De registers van den burgerlijken stand worden bewaard in eene pas aangeschafte brandkast, geplaatst in de Raadkamer van het nieuw gebouwde Raadhuis.

8. *Schermerhorn.*

Volgens verklaring des Burgemeesters is het archief van Schermerhorn in het laatst der vorige eeuw verbrand. Thans is niets van oude documenten daar meer voorhanden.

Het tegenwoordige Raadhuis is een nieuw gebouw. In den gevel van het voormalige Raadhuis staat een gevelsteen, voorstellende Salomons eerste recht.

9. *St. Pancras.*

Het archief van St. Pancras werd omstreeks 1856 bewaard ten huize van den toenmaligen burgemeester te Broek op Langedijk, tevens hoofd dier gemeente. In dat jaar werd het huis des burgemeesters in de asch gelegd, en bij die gelegenheid verbrandde het geheele archief.

Ten gevolge van die ramp is te St. Pancras niets meer aan oude archieven voorhanden. Het Raadhuis is een nieuw gebouw.

10. *Koedijk.*

Op den zolder van het oude raadhuis vond ik eene kist met allerlei stukken en registers uit vroegere tijden, en dus ook bevattende het gewone archief der gemeente. Een en ander is naar Haarlem gezonden om daar te worden gerangschikt en beschreven.

Aan rechterlijke archieven is er uit te voorschijn gekomen:

a. Tweede prothocol van de alienatiën en de belastingen over Koedijk, van 14 Juni 1638—14 Dec. 1656. Een register.

b. Vierde, vijfde, zesde, zevende, achste en negende prothocol als voren, van 12 Februari 1676 tot 20 Februari 1783. Zes registers.

c. Registers van gerechtelijke akten en beschikkingen van Schepenen van Koedijk, van . . April 1678 tot 7 Maart 1743. Een register.

d. Minuten van transportakten over Koedijk, 17de—18de eeuwen. Een pak.

e. Koop- en verkoopakten voor Schepenen van Koedijk verleden, 1807—1811. Een pak.

f. Rekenboek voor Weesmeesteren tot Koedijk van 15 October 1698 tot 24 Dec. 1749. Een register.

g. Weesboek van Koedijk, van 10 April 1675 tot 18 Februari 1722 en van 28 Dec. 1724—10 April 1809. Twee registers.

h. Stukken betreffende de wees- en boedelkamer te Koedijk, 17de—19de eeuwen.

i. Ingekomen stukken bij Schepenen van Koedijk, 17de eeuw.

k. Processtukken, 17de—19de eeuwen.

l. Register van huwelijksvoorwaarden te Koedijk, van 12 Februari 1662—14 Feb. 1762. Een register.

m. Register der testamenten verleden voor Schepenen van Koedijk, van 30 September 1658 tot 15 October 1691. Een register.

n. Register van rekesten ingediend bij Schout en Schepenen van Koedijk, met de daarop gestelde appointementen, van 21 Juni 1759 tot 10 Januari 1808. Een register.

11. *Schoorl.*

Bezit een oud Raadhuis, met een puntgeveltje waarin een steen het inschrift draagt Anno 1601. De Raadkamer heeft een antieken schoorsteen, simpel bezet met tegels met eenig bloemwerk; in een oud kabinet aldaar ligt het archief der gemeente goed bewaard. Het is niet groot van omvang, doch heeft nog al eenige oude documenten en registers.

Aan rechterlijke bescheiden kwam te voorschijn:

a. Keuren en Privilegiën van Schoorl, van 30 Juli 1601–27 Februari 1662. Een register.

b. Prothocol van Gerrit Reijers, secretaris en notaris te Schoorl, van 23 October 1637 tot 27 Dec. 1649. Een register.

12. *Petten.*

Rechterlijke archieven zijn te Petten niet voorhanden. Onbeduidend weinig oude stukken bezit men daar welke uit vroegere tijden dagteekenen.

In den gevel van het nieuwe Raadhuis staan drie steenen gemetseld. Een met het wapen van Jacob van Foreest, vrijheer van Petten, een met het wapen van J. Mooiman, Baljuw en Schout, en met de namen van D. Molenaar en H. Vriesman, Burgemeesters in 1748, een met het wapen van mr. C. Sandenbergh Matthiessen, Vrijheer van Petten en Nolmerban.

In de Raadkamer hangen twee oude schilderijen.

Een Stadsgezicht, misschien Utrecht, einde 16de eeuw. Paneel.

Een tafereel, voorstellende David met het hoofd van Goliath, begin 18de eeuw, paneel, beiden zeer middelmatig.

13. *Heer Hugowaard.*

Het Raadhuis is een nieuw gebouw. Het archief ligt op de Raadkamer in kasten, welke nog al vochtig zijn. Ik vond geen charters, doch hoofdzakelijk wat dorps- en verpondingrekeningen uit de vorige eeuw; de documenten zijn dus van niet veel omvang.

Het archief van Heer Hugowaard leverde het volgende op aan rechterlijke bescheiden.

a. Rolle van Schepenen der hooge heerlijkheid Veenhuizen, van 12 Augustus 1723 tot 22 Maart 1747. Een register.
b. Register van overdrachten en verbanden der heerlijkheid Veenhuizen, van 12 Augustus 1723 tot 30 Augustus 1741. Een register.
c. Idem als voren van 3 April 1742 tot 22 September 1762. Een register.
d. Annotering van verkogte ongebouwde en gebouwde eigendommen onder Veenhuizen, van 25 Mei 1770 tot 2 September 1801, bevattende tevens, Register van de huwelijken voor Schepenen van Veenhuysen gesloten of door hen afgekondigd, van 1 Juni 1770 tot 21 Dec. 1782. Een register.
e. Register wegens de collaterale successie voor opengevallen boedels in de Heer Hugowaard, van 11 Nov. 1806 tot 29 Dec. 1809. Een register.

14. *Obdam.*

Ook hier is het Raadhuis nog nieuw. De voorgevel is versierd met twee zandsteenen leeuwen als schildhouders der wapens van Holland en Nederland.

Het archief ligt in kasten op de Secretarie en op eene bovenkamer; weinig ouds werd er onder gevonden, doch aan rechterlijke archieven leverde het nog op:
a. Keuren van Obdam, van 1 Januari 1568—1 Januari 1672. Een register.
b. Keuren, vastgesteld den 3den Maart 1724. Een register.
c. Keuren, 3 Maart 1724 tot 13 Februari 1792. Een register.
d. Register van ontvang wegens den 40sten penning van de verkochte onroerende goederen onder Obdam, van 13 December 1792 tot 18 Maart 1804. Een register.

15. *Hensbroek.*

Het Raadhuis is daar gesticht in 1878. Oud archief is schier niet voorhanden, het nieuwere staat grootendeels in eene kast op eene bovenkamer. Op den zolder bevindt zich eene ijzeren kist, waarin misschien nog oude documenten liggen, maar de sleutel was op 3 October 1890, wegens afwezigheid des Burgemeesters, niet beschikbaar.

Te Hensbroek werd gevonden, een Weesboek, van 4 Augustus 1766 tot 8 Mei 1810. Een register.

16. *Broek op Langedijk.*

Hier dagteekent het Raadhuis uit de vorige eeuw; in de Raadkamer staat eene oude, eenvoudige schouw, met paarsche tegels bezet. Het archief wordt bewaard in een vertrek bij de Raadkamer, en op den zolder staan een paar kisten met oude papieren, schijnbaar van weinig waarde, doch welke naderhand eens nauwkeuriger zullen onderzocht worden.

Overigens is er weinig ouds voorhanden en het bepaalt zich bij eenige verpondingboeken en armenrekeningen uit de vorige eeuw.

Aan rechterlijke archieven was voorhanden: Weesboek tot Broek op Langendijk, van 18 December 1727 tot 5 November 1810. Een register.

17. *Zuid-Scharwoude.*

Het oude Raadhuis is een zeer eenvoudig gebouw uit de 18de eeuw, versierd met een gevelsteen waarin het wapen der gemeente staat afgebeeld.

De Raadkamer, tevens secretarie, is hier en daar bezet met paarsche tegels, ook de oude schoorsteen; doch alles ziet er nog al vervallen uit. Een gedeelte van het archief bevindt zich op het Provinciaal archief; op den zolder van het Raadhuis lag nog eene partij oude stukken, zeer verwaarloosd.

Aan rechterlijke archieven kwam te voorschijn:

a. Register van overdrachten en verbanden, van 10 Januari 1581 tot 18 Mei 1652, en van 20 April 1720 tot 25 Augustus 1748. Vijf registers.

b. Register van ontvang van den 40sten penning der verkochte onroerende goederen, van 6 Januari 1725 tot 28 December 1730, en van 20 Januari 1750 tot 11 December 1787. Drie registers.

c. Akten van den notaris Jan van Twuyver, van 24 Maart 1712—15 Dec. 1721, 21 Januari 1722—30 December 1727, 10 November 1730, 19 Januari 1733—29 April 1736, 21 Mei—22 November 1737.

d. Akten van den notaris Jacob van Twuyver, van 13 Januari 1768 tot 4 December 1776.

18. *Noord-Scharwoude.*

Het Raadhuis is gebouwd in 1871. Het vrij uitgebreide, doch

nog al erg verwarde archief, ligt op de secretarie in twee kasten, zeer vochtig; er bestaat een gebrekkig ingerichte inventaris van, welke in afschrift voorhanden is in het Provinciaal archief.

Rechterlijke archieven waren hier in vrij ruim aantal voorhanden, gelijk uit de volgende opgave blijkt:

a. Privilegien van Waterland en Monnickendam. Handschrift 17de eeuw door Symen Gerritssoon Cat. Een register.

b. Copie van eenige privilegien en ordonnantien van Noord-Scharwoude, van 4 Sept. 1458 tot 12 Juli 1470; handschrift 17de eeuw. Een register.

c. Afschrift van eenige keuren van 1 Januari 1610 tot 17 September 1734. Een register.

d. Handboek voor de Schepenbank. 17de eeuw. Een register.

e. Formulierboek van secretaris, notaris en schepenen, 17de eeuw. Een register.

f. Het kort begrip van het ambt der notarissen A°. 1687. (Formulierboek). Een register.

g. Schepenrol, van 23 Sept. 1597 tot 17 Maart 1614. Twee registers.

h. Idem van 1 Sept. 1631 tot 21 Oct. 1641. Een register.

i. Idem van 12 Maart 1674 tot 4 Mei 1705. Een register.

k. Register van overdrachten en verbanden, van . . Januari 1631 tot 30 November 1736. Acht registers.

l. Voorwaarden van verkoopingen van onroerende goederen, van 16 Januari 1729 tot 29 December 1805. Een register.

m. Register van ontvang v/d 40sten en 80sten penning der verkoopingen van onroerende goederen, alsmede van trouwen en begraven, met den Impost op de collaterale successie, van 7 Maart 1795 tot 12 September 1797. Een register.

n. Register van ontvang v/d 40sten en 80sten penning van de vaste goederen enz. van 7 Januari 1782 tot 7 April 1810. Een register.

o. Voogdenrekeningboek, van 18 Nov. 1625 tot 31 Aug. 1709. Een register.

p. Regysterboeck daar inne geteyckent werden alle codicille, houwelijckse voorwaerden, testamente ende andere contracten die subject zijn restytutie, beginnende den 15 April 1625—22 Nov. 1660. Een register.

r. Prothocol van den Notaris Pieter Corneliss Gielis, van 17 October 1636 tot . . Februari 1653. Drie registers.

s. Vier akten verleden voor den Notaris-Secretaris Cornelis Pieterss. 1654 en 1681.

t. Akten verleden voor den Secretaris Arien Corneliss Coningh, van 31 Januari 1682 tot 9 Augustus 1698. Een pak.

u. Akten verleden voor den Notaris Allard Winkel, van 2 April 1699 tot 12 Juni 1708. Een pak.

19. *Oud-Carspel.*

Ook in deze gemeente is het Raadhuis van nog betrekkelijk jonge dagteekening. Het oude archief is er vrij uitgebreid, ligt op den zolder in een vijftal kisten en is verder in eenige kasten geborgen. Het bevat meerendeels losse stukken, en armen-, kerke- en polderrekeningen uit de 17de en 18de eeuwen. De bewaarplaats is vrij vochtig, het archief zelf ongeordend en in tamelijk verwarden staat.

Aan oude rechterlijke bescheiden vond ik te Oud-Carspel:

a. Schepenrol van St. Maarten, 1574 tot 16 Januari 1617. Vijftien registers.

b. Idem, van 29 December 1621 tot 1 October 1652. Drie registers,

c. Idem, van 27 Nov. 1657 tot 7 September 1688. Vier registers.

d. Idem, van 13 Januari 1705 tot 8 December 1716. Een register.

e. Schoutsrol, van 24 Juni 1653 tot 28 Mei 1680. Een register.

f. Gerechtelijke akten, 16de—18de eeuwen. Tien banden.

g. Prothocol van overdrachten en verbanden, van 27 Februari 1597 tot 14 Mei 1630. Twee registers.

h. Prothocol van den notaris Jacob van Twuyver, van 2 Nov. 1690 tot 15 Mei 1700. Een register.

i. Formulierboek A°. 1659.

k. Prothocol van den notaris Jan Claesz. Bijwaert te Broek op Langedijk, van 1 November 1618 tot 28 April 1628. Verder inhoudende gerechtelijke akten van Oud-Carspel, 17de eeuw. Een register.

20. *Haringcarspel.*

Het Raadhuis dezer gemeente staat te Dirkshorn en is gesticht in 1869. Vroeger werd het Raadhuis gehouden te Haringcarspel, doch dat gebouw is in 1870 gesloopt en op de plaats er van, is eene nieuwe school en onderwijzerswoning verrezen. Voorheen was aan archieven eene partij oude, hoewel half vergane papieren aanwezig, doch volgens verklaring van den tegenwoordigen Burgemeester, heeft zijn voorganger bij de slooping van het oude Raadhuis, dat alles in den kachel verbrand.

Thans vond ik, zeer verklaarbaar, niets meer.

21. *Warmenhuizen.*

Het archief dezer gemeente bevindt zich ten deele in bewaring in het Provinciaal archief te Haarlem, een ander gedeelte ligt in

zeer geschonden en verwaarloosden staat in eene kast op den zolder van het nieuwe Raadhuis. Ik vond er eenige oude verponding registers, resolutiën der Vroedschap, van Burgemeesteren enz., en aan rechterlijke bescheiden hetgeen volgt:

a. Rolle van Schepenen, van 27 November 1582 tot 20 Februari 1590. Een register.

b. Poortersrol, van 30 Mei 1702 tot 15 October 1754. Twee registers.

c. Schoutsrol, van 23 Juli 1669 tot 10 Januari 1756. Een register.

d. Prothocol van alienatiën en hypothecatiën, van 6 April 1682 tot 10 Dec. 1721. Twee registers.

e. Weesboek, van 1 April 1597 tot 30 Mei 1622, en van 11 Maart 1666 tot 11 Augustus 1704. Twee registers.

f. Prothocol van den Notaris Adriaen Glas, van 1 Nov. 1669 tot 28 Juni 1677 (inkompleet). Een register.

g. Prothocol van denzelfden notaris van 4 Dec. 1693 tot 16 Nov. 1702 (inkompleet). Een register.

h. Prothocol van den notaris Cornelis Coningh, van 5 September 1702 tot 17 Oct. 1713 (inkompleet). Een register.

i. Prothocol van denzelfden notaris van 22 Maart 1718 tot 28 Augustus 1724 (inkompleet). Een pak.

k. Prothocol van denzelfden notaris van 24 Nov. 1726 tot 27 December 1741 (inkompleet). Een pak.

l. Keuren gemaeckt bij Schout ende Schepenen binnen Warmenhuizen. Van Anno 1660 tot 17 Januari 1780. Een register.

22. *Zuid- en Noord-Schermer.*

In het begin van het dorp staat het voormalige Raadhuis van Zuid-Schermer, een zeer klein gebouwtje dagteekenende uit het jaar 1659, met een gevelsteen voorstellende Themis met de Weegschaal; thans wordt het als woonhuisje verhuurd.

Het eigenlijke Raadhuis bevindt zich te Noord-Schermer, het is een oud gebouw met een trapgevel en draagt in den zijmuur het jaartal 1639.

In den voorgevel is een zeer aardige afbeelding in steen van haringschepen gemetseld en daarboven nog, het beeld van Themis.

Het archief is zeer uitgebreid en bevat veel registers over verponding, polderzaken enz., doch het ligt op den zolder onder het dak en is dus slecht bewaard.

Er kwam aan rechterlijke archieven te voorschijn:

a. Schepenrol van Zuid-Schermer, van 13 Februari 1653 tot 26 Januari 1661. Een register.

b. Als voren van 13 Juni 1668 tot 6 Juli 1697. Twee registers.

c. Register der resolutiën van Schepenen en Vroedschappen van 7 December 1649 tot 9 September 1754. Een register.

d. Register van overdrachten en verbanden van Zuid-Schermer van 7 October 1613 tot 30 Januari 1693. Zes registers.

e. Veilingboek van van vaste goederen van Zuid-Schermer van 4 Maart 1705 tot 3 Januari 1783. Een register.

f. Voogdenboek van Zuid-Schermer, van 24 April 1657 tot 20 Januari 1670. Een register.

g. Weesboek van Zuid-Schermer en Noord-Schermer, van 21 Juni 1656 tot 13 Mei 1811. Vier registers.

h. Prothocol van den notaris Harmen Janss. Bosch te Zuid-Schermer, van 28 Mei 1649 tot 29 Mei 1665. Een register.

i. Prothocol van den notaris Isaacq Colleman te Zuid-Schermer, van 6 Januari 1662 tot 19 April 1677. Een register.

23. *Graft.*

In het jaar 1607 is Graft gescheiden van de Rijp, waarmede het tot dien tijd vereenigd was. Weinig jaren daarna, in 1613, is het tegenwoordig nog in gebruik zijnde Raadhuis gesticht; dit gebouw staat geheel vrij en heeft zeer karakteristieke gevels, van bak- en groefsteen, is ongeschonden en vooral versierd, met fraaie, aardig opgekleurde sluitsteenen in de ontlastingbogen boven de vensters.

De secretarie is een oud, doch wel wat gemoderniseerd vertrek, men vindt er eenig antiek meubilair.

Het archief is voor een zeker gedeelte op het Provinciaal archief te Haarlem in bewaring, geordend en beschreven; een ander en niet gering gedeelte, ligt in zeer groote verwarring in drie antieke kisten op den zolder van het Raadhuis. Aan rechterlijke archieven bracht ik daar te voorschijn:

a. Schepenrol, van 8 Januari 1665 tot 26 Januari 1708. Een register.

b. Journaal van Schepenen, van 27 April 1656 tot 22 Maart 1672. Een register.

c. Register van overdrachten en verbanden, van 20 April 1599 tot 3 September 1656. Drie registers.

d. Idem van 24 October 1663 tot 16 December 1698. Drie registers.

e. Idem van 11 April 1708 tot 24 Februari 1725. Twee registers.

f. Opdrachtbrieven van vaste goederen, verleden voor Schout en Schepenen van Graft, van 17 Juni 1684 tot 3 October 1765.

g. Verkoopvoorwaarden van vaste goederen te Graft, van 12 December 1737 tot 21 Januari 1740. Een pak.

h. Verkoopvoorwaarden van levend haaf te Graft, van 4 Maart 1661 tot 18 Maart 1681. Een register.

i. Obligatieboek van de Weeskamer van 29 December 1653 tot 23 Maart 1694. Een register.

k. Prothocol van Adriaan Kos, notaris te Graftdijk, van 17 September 1675 tot 20 Mei 1716. Drie registers.

Prothocollen van de volgende notarissen te Graft:

l. Pieter Heringa, van 4 September 1616 tot 5 Juni 1625. Een register.

m. Pieter Olij, van 14 Mei 1658 tot 9 Maart 1684. Een register.

n. Meynard Salm, van 10 Januari 1677 tot 4 September 1703. Twee registers.

o. Reinier Kramer, van 2 November 1690 tot 25 Januari 1721. Vier registers

p. Egbertus van Cleeff, van 23 December 1703 tot 28 April 1726. Vier registers.

r. Jan van Galen, van 3 September 1726 tot 9 April 1771. Zes registers.

s. Dirk van Bork, van 30 November 1770 tot 21 Juli 1779. Een register.

t. Prothocol van Symon Beuck, notaris te Gouda, van 4 September 1634 tot 9 September 1638. Een register.

24. *De Rijp.*

Het Raadhuis in de Rijp is afgebeeld bij J. Bulthuis, Vaderlandsche Gezichten Iste deel, en dagteekent uit het jaar 1630. Het heeft drie zeer fraaie puntgevels en voor den ingang eene groote dubbele trap. In den hoofdgevel staat een kloeke steen met het wapen der gemeente. Den top wordt bekroond door een leeuw, als schildhouder van het wapen van het huis Oranje-Nassau.

In den zijmuur bevindt zich een steen met het inschrift „Jan Adriaansz Leeghwater, beroemd waterbouwkundige, ontwerper van dit gebouw, geboren te Rijp 1575, herdacht in 1875".

Het archief ligt in kasten op eene kamer bij de secretarie en is, te oordeelen naar hetgeen mij getoond werd, niet van grooten omvang of van veel belang.

Aan rechterlijke archieven trof ik er aan:

a. Preferentierol, van 1 September 1662 tot 12 Juli 1702. Een register.

b. Procesboek, van 22 Maart 1737 tot 18 September 1738. Een register.

c. Register van de hypothecaire verbanden, van 6 April 1656 tot 3 Mei 1704. Twee registers.

d. Prothocol van den notaris Jacob Schout, van 25 Mei 1657 tot 29 April 1662. Een register.

25. *Spanbroek.*

Bezit een oud Raadhuis, een aardig gebouw, waartoe eene hooge trap toegang geeft, in den hoofdgevel ziet men het in steen gehouwen wapen der gemeente en op den top een steenen beer, die een schild houdt, waarop het jaar der stichting 1598 te lezen staat. Dit Raadhuis is thans verlaten, omdat in 1883 een nieuw gebouw betrokken werd, waarin thans de zaken der gemeente worden behandeld; evenwel dient het nog voor bewaring van het archief, dat er ongeordend en onbeschreven in verschillende kasten verspreid ligt. Er bevinden zich 27 schepenrollen en transportregisters onder, welke met het geheele archief naar Haarlem zullen gezonden worden. Daar dit met scheepsgelegenheid moet geschieden, dient open water afgewacht te worden, want de vroeg ingevallen vorst in 1890, heeft verhinderd dat voornemen tot nu toe uit te voeren.

26. *Opmeer.*

Het raadhuis is nieuw en voor zes jaren in gebruik genomen, een gedeelte van het archief is reeds in Haarlem op het Provinciaal archief, het overige zal te gelijk met de documenten van Spanbroek, in het voorjaar of den zomer volgen.

27. *Schagen.*

Het archief van Schagen ligt op de secretarie in kasten, is geordend en beschreven, want een inventaris er van door C. W. Bruinvis, komt voor in de Kronijk van het Historisch Genootschap te Utrecht XIIIde jaargang 1857. Het raadhuis dagteekent uit het jaar 1612 en wordt gehuurd van het bestuur van den Schagerbanne en Kogge. De gevel is wel geportland, maar niet verminkt, hij is versierd met het beeld van Themis, en twee gevelsteenen met het wapen van Schagen. Inwendig is het gebouw ook nog al gemoderniseerd.

Aan oude rechterlijke archieven vond ik daar:

a. Ordonnantie- en keurboek, van 1639 tot 22 Mei 1845. Een register.

b. Schepenrol van 16 Augustus 1790—11 Februari 1793. Een register.

c. Register der akten verleden voor Schepenen, van 29 Januari 1555 tot 13 September 1576. Een register.

d. Gerechtelijke akten voor schepenen verleden, van 28 December 1681—1 Juli 1683. Een register.

e. Register van overdrachten en verbanden, van 21 Januari 1756 tot 30 December 1762. Een register.

f. Akten van overdrachten van onroerende goederen verleden voor Schepenen, 18de—19de eeuwen. Een pak.

g. Minuut transportakten verleden voor Schepenen, van 1771—1799. Een pak.

h. Voorwaarden van openbare verkoopingen, van 1731—1811. Twee pakken.

i. Prothocol van den notaris Pieter Pieterss., van 23 November 1604 tot 6 Juli 1629. Een register.

k. Prothocol van den notaris Johan van Mijst, van 30 October 1607 tot 29 April 1611. Een register.

l. Prothocol van testamenten verleden voor denzelfden notaris, van 5 November 1607 tot 14 September 1624. Een register.

m. Notarieele akten verleden voor denzelfden notaris, van 5 November 1607 tot 19 Februari 1628. Een register

n. Akten verleden voor den notaris Hessel Janss. Valckenborch, van 26 Januari 1623 tot 16 November 1648. Een pak.

o. Prothocol van denzelfden notaris, van 26 Augustus 1640 tot 18 Januari 1643. Een register.

p. Protesten gedaan ten overstaan van den notaris Gerbrant Pieterss., van 1 Juli 1632 tot 23 Juni 1660. Een register.

r. Testamenten verleden voor denzelfden notaris, van 8 Augustus 1635 tot 14 April 1664. Een pak.

s. Als voren van 11 Februari 1654 tot 30 Aug. 1661. Een register.

t. Akten verleden voor den notaris Cornelis Harckx Achterkerck, van 30 Juli 1658 tot 17 Augustus 1694. Een pak.

u. Testamenten verleden voor denzelfden notaris, van 25 Maart 1661 tot 13 Juni 1677. Twee registers.

v. Prothocol van denzelfden notaris, van 3 Juli 1675 tot 18 Augustus 1677. Een register.

w. Testamenten verleden voor den notaris Pieter Cos, van 25 April 1658 tot 1 Juli 1680. Drie registers.

z. Prothocol van den notaris Pieter Cos, van 23 Augustus 1668 tot 12 December 1680. Twee registers.

aa. Testamenten verleden voor den notaris Rembrandt Groenevelt, van 30 Maart 1665 tot 22 Januari 1669, en voor Schepenen van Schagen van 17 Februari 1671 tot 24 Dec. 1675. Twee registers.

bb. Prothocol van Johan de Mijst, notaris te Oude Niedorp, van 10 Januari 1671 tot 21 Juli 1677. Een register.

cc. Prothocol van Johan de Mijst, notaris te Schagen, van 11 October 1690 tot 26 Mei 1695. Een register.

dd. Prothocol van den notaris Anthonij van den Heuvel, van 2 November 1677 tot 24 April 1712. Een register.

ee. Akten verleden voor den notaris Cornelis Streeck, van 27 Maart 1681 tot 26 Mei 1682. Een register.

ff. Prothocol van den notaris Huybert Janssen Boertjes, van 23 Februari 1682 tot 24 December 1715. Een register.

gg. Als voren van den notaris Jan Visscher, van 7 Maart 1683 tot 22 December 1721. Een register.

hh. Als voren van den notaris Johannes van der Meer, van 18 September 1683 tot 20 Juni 1719. Drie registers.

ii. Testamenten verleden voor denzelfden notaris, van 15 Maart 1684 tot 20 Februari 1719 Twee registers.

kk. Akten verleden voor den notaris Jan Cos, van 8 April 1684 tot 14 Maart 1695. Een register.

ll. Prothocol van den notaris Pieter van der Beeck, van 19 Januari 1684 tot 16 Februari 1733. Acht registers.

mm. Prothocol van den notaris Dirk Hoflaan, van 3 December 1696 tot 10 Februari 1743. Vier registers.

nn. Testamenten verleden voor denzelfden notaris, van 2 Augustus 1696 tot 11 October 1743. Vier registers.

oo. Prothocol van den notaris Jan Halfoort, van 19 Augustus 1705 tot 4 September 1727. Een register.

pp. Prothocol van den notaris Cornelis Kerkhoven, van 16 September 1722 tot 21 November 1763. Zeven registers.

rr.. Prothocol van den notaris Adriaan Hoflaan, van 9 Juli 1744 tot 1 Februari 1768. Twee registers.

ss. Testamenten verleden voor denzelfden notaris, van 19 October 1744 tot 3 April 1762. Een register.

tt. Als voren, van 19 September 1762 tot 7 Maart 1769. Een pak. (Inkompleet.)

28. *Hoogwoud.*

Het archief van Hoogwoud moet, volgens het zeggen van den secretaris der gemeente, in vroeger jaren grootendeels opzettelijk vernietigd zijn. Alles wat er thans nog voorhanden is, bestaat uit een paar registers der resolutiën van Schout en Schepenen, 17de—18de eeuw.

Het raadhuis is gebouwd in 1743, en werd aan de gemeente geschonken door Willem Maurits van Cats, Vrijheer van Hoog- en Aartswoud, met een nog voorhanden verguld-zilveren beker ter herinnering aan de stichting.

Aan rechterlijke archieven werd mij uitgeleverd:

a. Keuren, statuten en ordonnantiën van Hoogwoud en Aartswoud, van 31 Maart 1617 tot 8 Januari 1811. Een register.

b. Weesboek, van 8 Mei 1798 tot 5 Maart 1811. Een register.

29. *Oude Niedorp.*

Bezit een oud, doch zoowel uit- als inwendig zeer veranderd raadhuis der 17de eeuw. Een klein trapje geeft toegang tot het gebouw. In de raadkamer hangt een oud koperen kroontje voor drie lichten; in verschillende kasten ligt nog al eenig oud archief, hetgeen te gelegener tijd gevoegd zou behooren te worden bij hetgeen reeds op het provinciaal archief te Haarlem in bewaring is gegeven. Oude rechterlijke archieven kwamen daar niet te voorschijn.

30. *Nieuwe Niedorp.*

Het raadhuis is gebouwd omstreeks 1867; op den zolder staan nog vier gevelsteenen, uit het oude afkomstig.

Deze gemeente bezit een zeer uitgebreid archief, dat echter erg verward en onvolkomen beschreven is; het ligt door het geheele raadhuis verspreid; in kasten op de raadkamer, in eene oude kast achter de secretarie, in kisten op den zolder en verder daar opgestapeld.

Aan oude rechterlijke archieven leverde het op:

a. Keurboek der Stede Nyeudorp 1688, bevestigd tot 8 Februari 1706. Een register.

b. Keurboek der Stede Nieu- en Oude Niedorp. 17de eeuw. Voortgezet tot 8 Januari 1816. Een register

c. Register op de prothocollen der alienatiën en hypothecatiën, beginnende 1582, opgemaakt door Reijer van der Bijl, Secretaris der Stede Nyeudorp. Een register.

d. Register van ontvang van den 20sten en den 40sten penning der verkoopingen van onroerende goederen, van 28 Februari 1669 tot 23 Januari 1687. Een register.

e. Prothocol van den Notaris Reijer van der Bijl, van 7 Mei 1665 tot 10 Juni 1668. Een register.

f. Bewijsboek van de Weeskamer, van 17 Januari 1549 tot 25 Februari 1617. Een register.

g. Rolle van Weesmeesters, van 15 Mei 1553 tot 4 September 1797. Een register.

h. Rekeningboek van Weesmeesters, van 29 Juli 1596 tot 18 Augustus 1760. Een register.

i. Weesboek, van 16 November 1604 tot 8 Mei 1665. Een register.

k. Weezenbewijsboek, van 20 Januari 1657 tot 30 Maart 1809. Twee registers.

l. Voogdenrekeningboek, van 13 April 1657 tot 15 Juli 1799. Twee registers.

m. Prothocol van gerechtelijke akten voor Schepenen van Bar-

singerhorn verleden, van 23 Juni 1635 tot 16 Februari 1657. Een register.

31. *Winkel.*

Het archief ligt ongeordend in een paar kasten op de Secretarie van het nieuwe Raadhuis, het bestaat uit vele losse stukken, in bundels gebonden, registers van verponding, schotboeken, kerke- en armenrekeningen 17de en 18de eeuwen, polderzaken enz.

Aan oude rechterlijke bescheiden, ontdekte ik daar:

a. Keuren en de ordonnantiën gemaeckt bij Schout ende Schepenen. 17de eeuw. Een register.

b. Keuren ende ordonnantiën, 17de eeuw, voortgezet tot 8 Mei 1838. Een register.

c. Keur ende ordonnantie A°. 1664 tot 30 April 1669. Een register.

d. Ordonnantiën van Schout en Schepenen, van 28 Maart 1750 tot 3 Januari 1832. Een register.

e. Register van overdrachten en verbanden van 3 Februari 1791 tot 28 December 1805. Een register.

f. Register der hypothecatiën, van 20 Augustus 1542 tot 13 Augustus 1626. Een register.

g. Veilboek, van 21 Januari 1657 tot 7 Januari 1665. Een register.

h. Als voren, van 18 Januari 1685 tot 20 Januari 1701. Een register.

i. Register van ontvangst van den 20sten en 40sten penning wegens verkochte onroerende goederen enz. enz. van 1695—1700. Een register.

k. Weesboek, van 16 Januari 1612 tot 29 Maart 1688. Een register.

l. Bewijsboek van de Weeskamer, van 24 Augustus 1676 tot 10 Juni 1767. Een register.

m. Prothocol van den notaris Jan Heyndricks Dalskerck, van 29 Augustus 1613 tot 12 October 1639, Twee registers.

n. Als voren van den notaris Hendrick Volckertsz Dalskerck, van 26 September 1658 tot 2 November 1669. Een register.

32. *Beemster.*

De raadzaal bevindt zich boven het zoogenaamde „Heerenhuis” in de Midden-Beemster; alles is daar zeer nieuw, en behalve eenige kaarten in lijsten van de Beemster, bezit men er niets ouds, ook niet op de secretarie, welke in een afzonderlijk gebouw gehouden wordt.

Eenige stukken en registers betreffende de oude recht- en buurspraak van de Beemster, bevinden zich in het archief van het Waterschap van dien naam te Purmerende, waarvan mij met de

meeste welwillendheid inzage is verschaft. In eene Vergadering van Dijkgraaf en Heemraden zal mijne aanvrage, om uit te leveren hetgeen tot de oude rechterlijke archieven behoort, worden ter tafel gebracht. Tot nu toe echter is de zaak nog niet ten einde gekomen.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden van het archief.*

Het is mij niet bekend, dat in 1890 bescheiden van het archief in druk zijn gegeven.

VI. *Aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen, en de verliezen die er zijn.*

Er bestond nog al eens gelegenheid het archief te vermeerderen, en ook op andere wijze werden een paar aanwinsten gedaan.

Door den bewaarder der hypotheken en van het kadaster te Alkmaar, werd in 's Rijksarchiefdepôt overgebracht „Legger van de Landerijen te Oude Niedorp", vernieuwd in den jare 1683. Een register.

Door den Rijksarchivaris in Utrecht: Eene akte van 23 Maart 1482 over de verwisseling van eenige landerijen en weiden, toebehoorende aan de kerk te Diemen (zeer geschonden), afkomstig uit de Cheltenhamsche charters.

Door aankoop kwam het archief in het bezit van hetgeen hier volgt:

1. Getijdenboek, geschreven ter eere en glorie Gods bij mij Jan Sybrantsen, Pastoor tot Quadijk in Waterlant en geeynt alder-Sielendach Anno 1565. Handschrift van ongeveer 400 bladz. met kalender. 4°.

2. Predikatiën op feestdagen, door J. B. Brickenaer, pastoor in Oudorp, 1720. Handschrift van ongeveer 420 bladz. 8°.

3. Brieven van de Classis van Enkhuizen geschreven door verschillende predikanten in Nederland en Duitschland, hoofdzakelijk handelende over de zuiverheid in de leer en over ondersteuning voor noodlijdende kerken, 12 April 1584—12 Januari 1746

4. Handelingen van de Christelijke Synodus van Noord Holland gehouden te Enkhuizen in den jare 1786, den 25 Juli en volgende dagen. Handschr. van 80 bladz. F°.

5. Authentieke copie van een edict van Karel V, betreffende de neringen en ambachten ten platten lande, en in de steden 11 October 1531. Handschr. F°.

6. Resolutiën van de Gedeputeerde der Lakenbereidersgilden in Holland, rakende de belangen van het ambacht, gehouden te Leiden den 15 Juli 1671. F°. handschrift.

7. Aanmerking op de beschrijving van Kennemerland, uitge-

geven zullende worden onder de Hedendaagsche Historie der Nederlanden. Handschr. van 18 bladz. (1755.) F°.

8. Eigenhandige brieven, authentieke akten, aanteekeningen, genealogiën enz. van en betreffende het geslacht der Heeren van Brederode, loopende van 1203 tot in de 18de eeuw.

9. Veelerlei stukken rakende den huize van Brederode: meest gecolligeert ter occasie van de Sustenue in de Core van de Ridderschap, gemoveert 1674, doch begonnen in den jare 1678 judicielijk, bij mandament van maintenue. Handschrift 17de eeuw. F°.

10. Aanteekeningen over de beide Egmonden en Rinnegom, verzameld door Cornelis Joan Stellingwerff. Handschrift begin 19de eeuw. 8°.

11. Publicatiën van 's Lands bestuur en van Burgemeesteren en Regeerders van Hoorn, uit de laatste helft der vorige eeuw.

12. Dragersceelen van Hoorn, van 18 September 1662—6 December 1815.

13. Extracten uit de doop-, trouw-, dood- en schoolboeken van Ilpendam en Purmerland 1789/1793. Handschrift 18de eeuw. F°.

14. Brieven van relief en admissie voor Mr. Gerard Bicker, Heer van Swieten, verleid met twee derden der duinen van Marquette en de tienden der Hofstede en hoeve van Swieten c. a., gegeven door de Staten van Holland en West-Friesland, den 26 Januari 1657. Origineel met zegel.

15. Privilegiën van Texel, van 28 Augustus 1367—14 September 1525, afschrift gegeven door den notaris W. Van Tongeren te 's Gravenhage. 11 Maart 1660. Handschrift 17de eeuw. F°.

16. Giftbrief van Claes van Adrichem aan Willem van Assendelft, van een kamp lands genaamd de Elstven, onder Velsen 7 April 1463, op perkament, met zegels.

17. Schepenakten op perkament en meerendeels bezegeld, uit de 17de en 18de eeuwen van Alkmaar, Assendelft, Berkenrode, Haringcarspel, Jisp, Krommenie, Medemblik, Noord-Scharwoude, Oostzanen, Osdorp, Oterleek, Oud-Carspel, Purmerend, Schellinkwoude en Buiksloot, Sloten, de Veenhoop, Weespercarspel, Westzaan, Wormer.

De *Bibliotheek* werd door *schenking* met het volgende vermeerderd.

Van Uwe Excellentie werd ontvangen:

Drs. Verwijs en Verdam. Middel-Nederlandsch Woordenboek 8°. derde deel, afl. 5—8. 1890.

Mr S. Muller Fz. Bijdragen voor een oorkondenboek van het Sticht Utrecht. Programma 8°. 1890.

Geologische Kaart van Nederland vervaardigd door wijlen dr. W. C. H. Staring. Tweede druk. F°. 1889.

Verslagen omtrent 's Rijks oude Archieven XI. 1888. 8°. 1890.

Verslagen omtrent 's Rijks Verzamelingen van Geschiedenis en Kunst. XI. 1888. 8°. 1890

Van Zijne Excellentie den Minister van Waterstaat Handel en Nijverheid:

Verslag van de Commissie belast met een onderzoek naar den toestand van het reddingwezen hier te lande. 4°. 1890.

Verslag van den Raad van toezicht op de Spoorwegdiensten, over 1889. 4°. 1890.

Verslag over de openbare werken in 1889. 4°. 1890.

Verslag betreffende den aanleg van Staatsspoorwegen, over 1889. 4°. 1890.

Van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen:

Jaarboek over 1889. 8°. (1890).

Verslagen en mededeelingen. Afdeeling Natuurkunde. Derde reeks 7de deel stuk 1—3. 8°. Afdeeling Letterkunde, derde reeks, 7de deel. Stuk 1—2. 8°.

Verhandelingen. Afdeeling Natuurkunde. 27—28 deelen. 4°. 1890.

Rud. van Oppenraay, Amor. Carmen elegiarum praemio aureo ornatum. 8°, 1890.

Van den Rijksarchivaris in Noord Brabant:

Verslag omtrent de oude gemeente- en burgerlijkestands archieven in Noord Brabant. 8°. 1890.

Van den Rijksarchivaris in Limburg:

Overzicht der pastoreele doop-, trouw- en sterfregisters aanwezig in Limburg. 8°. Maastricht, 1890.

Van Burgemeester en Wethouders van Kampen:

mr. J. Nanninga Uitterdijk: Register van Charters en bescheiden in het oude archief van Kampen. Zevende deel. Van 1621—1625. 8°. 1890.

Verder van de schrijvers:

Jhr. mr. *Th. H. F. van Riemsdijk:* De registers van Gerard Alewijnsz. 8°. 1890.

Mr. *R. Fruin Th. Az.:* Verslag omtrent oude gemeente- en waterschapsarchieven in de provincie Utrecht over 1888 en 1889. 8°. 1890.

Inventaris van het huisarchief van de Nienoord, toebehoorende aan Jhr. Mr. *J. A. A. van Panhuys*, Commissaris des Konings in de provincie Groningen. 8°. 1890.

Mr. *W. van de Poll.* Inventaris van het oud rechterlijk archief der gemeente Nijmegen. 8°. (1890.)

C. W. Bruinvis. Catalogus der prentverzameling van Alkmaar en omstreken, behoorende tot het stedelijk Museum aldaar. 8°. 1890.

Eindelijk van:

het Muntcollege te Utrecht: Mr. *L. W. A. Besier.* De muntmeesters en hun muntslag. 8°. 1890.

Van den heer *R. R. H. toe Laer* te Amsterdam, Geslachtregister der familie toe Laer, door *A. A. Vorsterman van Oijen.* 8. 1890.

Ten behoeve van de bibliotheek werd aangekocht:

Oude Vaderl. Rechtsbronnen. Stadsrechten van Nijmegen. 1ste stuk. 8°. 1890.

A. M. H. J. Stokvis. Manuel d'histoire. Tôme troisième. Fasc. I. 8°. 1890.

P. van den Broeck. De doorluchticheyt van Brederode uyt den Graeflijcke huyse van Hollandt. 4°. Amsterdam, 1657.

Ordonnantie van de Wildernisse ende Houtvesterije van Brederode A°. 1670 13 Mei. 4°. Haarlem, 1724.

Huwelijkszangen op personen wonende te Ankeveen, Bovenkarspel, Broek in Waterland, Enkhuizen, Haarlem, Hoorn, Zaandam. 18de eeuw. Elf stuks 4°.

Naamlijste der boekhouders, schepen en stuurluyden van de haringschepen in 't jaar 1754 van Enkhuisen en de Rijp ter haringvisscherije uitgevaren. Met vele aanteekeningen over het aankomen der Ventjagers en Haringh-Buyssen in den jare 1754. 8 . Enkhuizen. (1754.)

Verliezen, van welken aard ook, werden niet geleden. Alleen heb ik te vermelden, dat met machtiging van Uwe Excellentie in het algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage werd overgebracht het:

Brievenboek van den advocaat Johan de Bosch, te 's Gravenhage, Baljuw van Valkenburg, van 3 Augustus 1694 tot 17 Maart 1711. Een register.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het archief van de provincie van gewicht, en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

Er werd afschrift genomen van het Octrooi tot bedijking van de Vroonemeer dd. 28 November 1561 en van een paar akten uit de 18de eeuw welke op dien polder betrekking hebben, berustende in het Archief van het Polderbestuur te St. Pancras bij Alkmaar.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

In den loop van 1890 zijn in het archief onderzoekingen gedaan door de volgende personen:

den heer H. H. Beekman, van Alkmaar, naar titels van eigendom van de familie Besteman.

den heer P. N. Van Doorninck, in, op zijn wensch hierheen

gezonden Verleiregisters der Stad Deventer, en in de hier voorhanden registers der Grafelijkheid van Holland.

Den heer A. A. Vorsterman van Oijen, te 's Gravenhage, in de rechterlijke archieven van Huisduinen—Helder, naar het geslacht van Voorthuysen.

Den heer P. van Eeghen, van Amsterdam, aangaande de richting van eenen weg onder Weespercarspel.

Den heer P. J. Buyskes, van 's Gravenhage, in de resolutiën van Gecommitteerde Raden in het Noorderkwartier en in het Enkhuizer Archief:

Den heer G. J. Honigh, van Zaandijk, in oude Schepenboeken van gemeenten in de Zaanstreek.

Mr. Aug. Philips jr., van Amsterdam, naar den ouden toestand van wegen in Amstelland.

Jhr. de Jonge van Campens Nieuwland, naar den ouden toestand van openbare wegen en voetpaden in de gemeente Bloemendaal.

Jhr. P. H. A. Martini Buys, van Rotterdam, naar beleeningen van Loenersloot aan de Karthuizers te Utrecht.

Op daartoe ontvangen aanvragen zijn door mij onderzoekingen gedaan en inlichtingen gegeven, betreffende:

Bijzonderheden over personen ingeschreven op de matriculen der Universiteiten van Keulen en Bologna (13de—16de eeuwen), aan den Rijks-Archivaris in Utrecht.

Het tijdstip wanneer- en den titel waaraan het recht is ontleend tot overbouwing eener poort in de Nobelstraat te Haarlem, aan den landsadvocaat Mr. *W. Thorbecke* te 's Gravenhage.

Den eigendom van de Munterslaan op de Leidsche vaart bij Haerlem, voor den burgemeester van Haarlem.

Voor den heer *A. A. Vorsterman van Oijen* te 's Gravenhage zijn afschriften gemaakt van adviezen en akten uit de schepenrol en uit transportregisters van Huisduinen en Helder, en voor de heer *G. J. Honigh* te Zaandijk, afschriften van transportakten van Koog-Zaandijk; het daarvoor ontvangen bedrag van f 22 is gestort ten kantore van den Arrondissements-Betaalmeester te Amsterdam, gelijk uit de hierbij gevoegde rekening blijkt.

Ook zijn ten behoeve van den heer *C. W. Bruinvis* te Alkmaar, eenige in het Latijn geschreven akten verklaard.

Nu en dan werden voor het provinciaal bestuur ten behoeve van administratieve doeleinden nasporingen verricht en de uitkomsten medegedeeld.

Met machtiging van Uwe Excellentie, werd aan den archivaris van Leiden ter leen gegeven, een verslag der vergadering van gemachtigden uit de Lakenbereidersgilden in Holland, gehouden te Leiden 15 Juli 1671; hetgeen ten behoorlijken tijde weder in orde terugkwam.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Geene andere bijzonderheden zijn hieromtrent mede te deelen, dan hetgeen hiervoren onder n°. IV is vermeld geworden.

X. *Maatregelen in het belang van het oude Archief te nemen.*

Even als in het vorige verslag veroorloof ik mij Uwe Excellentie ook hier te wijzen op de groote behoefte aan localiteit, welke bij het archief in Noord-Holland bestaat.
Wel is in 1890 nog eene kamer in het Gouvernementsgebouw beschikbaar gesteld, doch deze was al zeer spoedig geheel gevuld met de archieven, van het gemeentebestuur van Haarlem overgenomen; en het bijtimmeren van een paar kasten in de benedenkamers, baatte niet meer, dan dat de op den grond staande verstrooide boeken en registers, wat beter geplaatst konden worden.
De vraag, waar de in 1891 nog te verwachten rechterlijke archieven zullen geborgen worden, kan moeilijk worden opgelost.
Het zou dus zeker een maatregel wezen, in het belang van het oude archief genomen, wanneer eene goede, behoorlijke ruimte werd verschaft ter bewaring der talrijke en in hoeveelheid steeds aangroeiende registers en bescheiden.

Haarlem, 28 Februari 1891.

De Archivaris in Noordholland,
C. J. Gonnet.

Het oud provinciaal archief in Zeeland.

Met ingang van den 1sten Mei 1890 benoemd tot Archivaris in Zeeland, heb ik ook op dien dag die betrekking aanvaard en de bewaring van het oud-archief van Zeeland op mij genomen.

De heer J. Broekema, vroeger adjunct-provinciaal-archivaris en met ingang van den 1sten Mei door de Gedeputeerde Staten van Zeeland eervol uit die betrekking ontslagen, heeft mij welwillend in de bewaarplaats rondgeleid, en mij daarbij ingelicht omtrent de plaatsing en rangschikking der archieven, in verband met de vroeger gemaakte beschrijvingen.

Tot eene officieele overdracht van het archief was hij niet gemachtigd, zoodat van eene bepaalde overneming geene spraak is geweest. Ik heb mij, zonder iemands tegenspraak of verzet, in het bezit gesteld van het geheele archief, dat is: van alle registers en bescheiden, uitmakende, wat tot dusver werd genoemd het oudarchief der provincie Zeeland.

Bij hetgeen ik heb te vermelden over het tijdvak, aanvangende den 1sten Mei 1890 tot aan het einde van het jaar, zal ik tevens voegen hetgeen mij, bij onderzoek, is gebleken te zijn voorgevallen in de eerste vier maanden, alles naar het voorgeschreven model en zooveel mogelijk aansluitende aan de vorige verslagen.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

De bewaarplaats van het archief laat, wat ruimte betreft, veel te wenschen over. Daarenboven is vooral in de meeste benedenvertrekken meer licht en lucht noodig. Daar een plan tot verandering van een gedeelte van het gebouw waarin het archief wordt bewaard, aanhangig is, zal ik hier niet op verbetering aandringen.

Alleen moet ik, in het belang van het gebruik van het archief en van het behoud der archiefstukken, den wensch uitspreken dat spoedig tot de uitvoering van het aanhangige plan moge worden overgegaan.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

De handbrandspuit, waarvan in de vroegere verslagen werd melding gemaakt, is voortdurend goed onderhouden en ook nog

altijd in goeden toestand; doch voor het doel, waarvoor zulk eene spuit is bestemd, nl. om bij het ontstaan van brand dadelijk en spoedig hulp te verleenen, is dat voorwerp onbruikbaar. Voor het verplaatsen dier spuit toch zijn bepaald twee personen noodig, en voor het in werking-brengen en houden drie, nl. één om water aan te dragen en in den bak te storten, een tweede om te pompen en een derde om slang en pijp vast te houden en te besturen.

Om die reden heb ik het noodig geacht een fire-annihilator of exstincteur aan te schaffen, die blijkens de genomen proeven zeer goed werkt. Verder zijn in verschillende archieflokalen brandblusch-grenaten, of flesschen met brandbluschend vocht aanwezig.

Daar het gemeentebestuur van Middelburg bezig is met het aanleggen van eene duinwaterleiding, zijn vooreerst geene andere maatregelen te nemen, dan dat bij de verbouwing van de archieflokalen moet worden gedacht aan het aanbrengen van buizen ter geleiding van het water binnen het gebouw.

III. *Toestand der archiefverzamelingen.*

Het gemis aan voldoende ruimte in de bewaarplaats maakt dat een gedeelte der archiefstukken niet naar behooren is geborgen.

In de eerste plaats betreft dit de stukken in 1889 tijdelijk overgebracht, gedeeltelijk naar een der zolders en gedeeltelijk naar een der benedenvertrekken.

In het verslag over 1889 nl. is medegedeeld: 1°. dat het archief uit den Franschen tijd, van 1810 tot 1814, dat in een gedeelte van het toen weggebroken entresol werd bewaard, voorloopig was overgebracht naar een der zolders van de bewaarplaats van het archief; en 2°. dat een aantal liassen, vroeger geborgen in het toen weggebroken buitengebouw, waren neergelegd in een der benedenvertrekken.

Het bedoelde Fransche archief is nog op den zolder moeten blijven, omdat er hoegenaamd geene plaats was tot berging in een ander lokaal. Gelukkig hebben de stukken tot nog toe niets geleden; maar het nazoeken en raadplegen is in den tegenwoordigen toestand zeer bezwaarlijk. Wat betreft de in een der benedenvertrekken neergelegde liassen is mij gebleken, dat de onderste pakketten door schimmel waren aangetast. Om die reden heb ik al de geliasseerde stukken laten schoonmaken en uitkloppen, en ze daarna in de aldaar aanwezige archiefkasten geplaatst, nadat daarin eerst de noodige ruimte was gemaakt door de reeds aanwezige registers, òf in dubbele rijen, òf meer ineen gedrongen bij elkander te plaatsen.

In het achterste bovenlokaal, bekend als archiefkamer n°. 5, lag op den vloer eene groote hoeveelheid niet gesorteerde geliasseerde stukken, meerendeels bijlagen van de rekeningen der rent-

meesters der domeinen. Die stukken zijn allen schoongemaakt, in portefeuilles geborgen en daarna geplaatst in de in dat vertrek aanwezige boekenrekken.

Een in datzelfde lokaal aanwezige koffer bleek gevuld te zijn met afgeloste, op perkament geschreven, rente- en schuldbrieven, meerendeels van de zestiende en zeventiende eeuw. Op zich zelve zijn die stukken van weinig belang, alleen hebben zij waarde wegens de aan de meesten nog hangende zegels. Ik heb ze daarom allen laten schoonmaken, en daarna in verschillende portefeilles geborgen en overgebracht naar de charterkamer.

In het overige gedeelte der verzameling heb ik een aanvang gemaakt met het afstoffen en schoonmaken der archieven en kasten, wat mij bleek zeer noodig te zijn. Ik stel mij voor dat geregeld te laten doen in de geheele verzameling, omdat het tot behoud der archieven mijns inziens dringend noodig is.

In de wijze van bewaring der charters heb ik verandering gebracht. Ik vond ze, bij tientallen aan elkander gehecht, ingepakt in portefeuilles in een gesloten kast op de charterkamer, en het bleek mij dat de loshangende zegels, die bij het minste nazoeken der charters elkander raakten, niet beveiligd waren tegen beschadiging. Enkele zegels, waarvan het randschrift vroeger volledig was beschreven in den beredeneerden inventaris van den heer van Visvliet, bevond ik reeds gedeeltelijk geschonden.

Het kwam mij noodig voor daarin dadelijk verandering te brengen. Als voorloopige maatregel heb ik de charters, voor zoover de grootte dit toeliet, uitgevouwen, en daarna elk in een afzonderlijk vel papier neergelegd en allen vereenigd in verschillende portefeuilles, die naar tijdsorde der charters zijn geplaatst in een gesloten kast op de charterkamer. Ik beschouw dat als een voorloopige maatregel, omdat ik mij voorstel bij de bewaring der charters een van de methoden te volgen die bij enkele goed geordende Duitsche archieven zijn aangenomen.

Van de vroeger in portefeuilles bijeengebrachte polderrekeningen, bijlagen van de notulen der Staten en der Gecommitteerde Raden, en van de Rekeningen der Rentmeesters van de Domeinen, waren slechts eenige portefeuilles voorzien van opschriften of etiquetten, en in het geheel waren er nog 1300 portefeuilles zonder opschrift en alleen voorzien van losse strookjes papier, tusschen de stukken gestoken, aanwijzende het tijdvak, waarop elke portefeuille betrekking had.

Ter vergemakkelijking van het gebruik kwam het mij noodig voor die portefeuilles van etiquetten te voorzien, en ik ben daarmede aangevangen bij de bijlagen of relatieven van de Notulen der Staten en der Gecommitteerde Raden en zal daarmede in een volgend jaar voortgaan bij de andere portefeuilles.

IV. *Werkzaamheden aan en voortzetting der inventarisatie van het archief.*

Van de familie van wijlen den heer J. P. van Visvliet, in leven Archivaris der provincie Zeeland, is ontvangen hetgeen de overledene in handschrift had gereed gemaakt tot voorbereiding van den Beredeneerden inventaris der charters uit den Grafelijken tijd. Die aanteekeningen zijn van groot nut voor de voortzetting dier uitgaaf; doch in het afgeloopen jaar heb ik daarmede nog geen aanvang gemaakt, omdat mijn tijd te veel werd ingenomen door andere werkzaamheden die in het belang van het archief dringend noodig waren. Bovendien moest ook voorafgaan het schoonmaken en zichtbaar maken der zegels, omdat deze in den beredeneerden inventaris moeten worden beschreven.

Bij een onderzoek van de bijlagen of relatieven van de notulen der Staten en der Gecommitteerde Raden bleek mij dat die stukken wat de jaren betreft, in portefeuilles waren bijeengebracht, doch dat de in elke portefeuille bewaarde stukken niet naar tijdsorde waren gerangschikt, doch geheel door elkander lagen. Omdat in zulk een toestand het nazien dier bescheiden bijna ondoenlijk, in elk geval voor een onderzoeker zeer tijdroovend en lastig is, heb ik een aanvang gemaakt met het ordenen dier stukken. Ik stel mij voor die nader te beschrijven; maar vooreerst heb ik mij bepaald bij een eenvoudig ordenen, omdat een gelijktijdig beschrijven te veel tijd zou hebben vereischt, en het ordenen op zich zelf het onderzoek reeds zeer vergemakkelijkt. Bovendien had ik aanleiding om spoed te maken met de bevordering van een gemakkelijk onderzoek dier stukken, omdat in het afgeloopen jaar bij herhaling onderzoek en raadpleging dier stukken is noodig geweest.

Van andere werkzaamheden aan het archief is reeds melding gemaakt onder de vorige afdeeling (III) van dit verslag.

V. *In druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

Voor zoover mij bekend is zijn geene tot het archief behoorende bescheiden in het licht gegeven.

VI. *Aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen en verliezen.*

Van den Rijks-Archivaris in Utrecht zijn, na verkregen hooge machtiging, voor het archief van Zeeland de volgende stukken ontvangen:

I. een portefeuille met afschriften van Zeeuwsche stukken (Miscellanea Zelandia), alsmede 10 charters en 2 bladen papier,

alles afkomstig uit de te Cheltenham door het Rijk aangekochte verzameling en

II. elf kwitantiën, behoorende bij de rekeningen van den Rentmeester van Zeeland Bewesterschelde van 1453—1457; een gerechtsbrief van St. Maartensdijk, houdende vrijstelling van lijfstraf voor Evert Danielszoon van Everdinghe van den 3den Februarij 1506; drie verklaringen, afgelegd voor Schepenen van Middelburg door schepelingen van drie schepen, die door nood gedwongen waren aldaar binnen te loopen, van den 31sten Mei 1553, en een plakkaat van Koning Filips van den 4den 1569, houdende bevel, dat de ondersaten van zijne *„landen van herwerts over"* aan geene andere Universiteiten zullen mogen studeeren dan aan die te Leuven of te Rome, met aanteekeningen van de gedane afkondiging in verschillende Zeeuwsche steden; al welke stukken tot dusver werden bewaard in de Utrechtsche rijks-archieven. Die stukken zijn voor het grootste deel een aanwinst te achten voor Zeelands oud-archief.

Eenige der ontvangen stukken verdienen nader meer opzettelijk te worden ontleed; maar nu reeds moet ik op één daarvan meer bijzonder de aandacht vestigen, nl. op een in het Latijn geschreven charter van den 2 October 1484, waarbij Adolf van Ruitenberch, „praepositus et Archidiaconus" van de kerk van de H. Maria te Utrecht de gift bevestigt van een vierendeel, en de helft van een vierendeel van één *strake* tienden in de parochie van Tser-Rengerskerke in Schouwen, door Jonkvrouwe Avezoete, dochter van Jacob Laurenszoon, weduwe van heer Anthonius van Bruwelis, gedaan aan den Prior en het convent van Reguliere Kanunniken van Bethlehem in gemelde parochie, en waarbij hij die tienden in leen uitgeeft aan Broeder Symon Corneliszoon, professus van genoemd Convent.

Door dit charter wordt het bestaan bevestigd van een gesticht, door dr. Römer, in zijn overzicht van de Kloosters en Abdijen in Holland en Zeeland (deel I. blz. 427) vermeld als een geheimzinnig verschijnsel op het tooneel der Hollandsch-Zeeuwsche kloostergeschiedenis, waarvan in geen enkel gedrukt geschrift eenig spoor werd gevonden. Volgens dien schrijver bestond het weinige dat hem van dat gesticht uit een zijner kloosterboeken bekend was in het volgende: het heette Lauris-klooster in Bethleem, stond te Reijerskerk bij Zierikzee, was ten jare 1480 in wezen, behoorde tot het kapittel van Sion en had eenig land in het ambacht van Wateringen.

Door tusschenkomst van den heer mr. B. F. W. von Brucken Fock werd van Mevrouw de douairière van Willes, geboren Janse van Zoutelande, ten geschenke ontvangen een geschreven geslachtlijst van de familie Andriessen.

Voor het aankoopen van voor het archief belangrijke bescheiden bestond in den loop van het jaar geene aanleiding.

Nu het archief geheel afgescheiden is van de onder beheer van het provinciaal bestuur staande provinciale bibliotheek, is het noodig voor het archief zoodanige boekwerken aan te schaffen, als bij het onderzoeken en bewerken der archiefstukken ter raadpleging in de werk- of leeskamer voorhanden moeten zijn, nl. Zeeuwsche kronieken, oorkondenboeken, woordenboeken en ook werken over paleographie en zegel- en wapenkunde.

Voor zoover ik in de gelegenheid was eenige dier boekwerken voor voordeelige prijzen te verkrijgen, heb ik die voor de bibliotheek van het archief aangekocht.

VII. *Pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het hoofdarchief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- of buitenlandsche archieven.*

In het afgeloopen jaar heeft geene aanleiding bestaan voor het aanwenden van zulke pogingen.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

De heer Edward Belleroche uit Londen heeft, gedurende een gedeelte van Juli en Augustus, het archief bijna dagelijks bezocht voor het nazien van bescheiden, betreffende het beleg van Ostende van 1601 tot 1604. Bij het opzoeken der voor dat onderzoek noodige stukken is mij gebleken hoeveel, voor de kennis der geschiedenis van ons land, belangrijke schrifturen worden gevonden onder de relatieven van de notulen der Staten en der Gecommitteerde Raden. Ook daardoor heb ik mij genoopt gevoeld een aanvang te maken met het ordenen dier relatieven ter voorbereiding van een nader te maken inventaris.

Het historisch belang dier relatieven is mij ook nog gebleken op het einde van het jaar, toen ik door tusschenkomst van den heer Commissaris des Konings een aanvraag ontving van den baron Kervyn de Lettenhove, omtrent de in het archief aanwezige brieven uit Engeland naar Zeeland, of uit Zeeland naar Engeland geschreven, in de jaren 1579 tot 1585.

Een persoonlijk bezoek aan het archief werd nog gebracht: 1°. door den heer Kurt Kaser, jur. stud. aan de universiteit te Marburg, voor een onderzoek omtrent den handel van Middelburg op Engeland in de 16de eeuw, en 2°. door den heer Friedrich Müller, Ingenieur bij den Pruissischen Waterstaat, die eenige weken in Middelburg heeft verblijf gehouden, en bij herhaling in het archief onderzoekingen heeft gedaan omtrent de geschiedenis van Zeelands Waterstaat.

Door den heer A. Hollestelle te Tholen werden inlichtingen gevraagd en verkregen omtrent eenige posten in de rekeningen der rentmeesters van de domeinen uit de 14de eeuw, om tot de juiste kennis te geraken van de in die rekeningen vermelde muntspeciën.

Een aanvraag van den heer Theodore M. Banta te New-York om inlichting omtrent mr. Hugo Bonte, Pensionaris van Middelburg in 1566, en zijne afstammelingen, heeft aanleiding gegeven tot een langdurig onderzoek, ook in het gemeentearchief van Middelburg.

Op verzoek van den heer Ontvanger-griffier van den Zacharias-polder 1ste gedeelte, werd een onderzoek ingesteld naar bescheiden betrekkelijk den Mauritspolder en den Zacharias-polder 1ste gedeelte.

Verder heb ik aan mijn ambtgenoot in Utrecht inlichtingen gegeven omtrent eenige uit Zeeland afkomstige personen uit de diocese van Utrecht, voorkomende in de universiteitsmatriculen van Keulen en Bologna.

Overigens hebben verschillende personen voor nasporingen van uiteenloopenden, doch meestal genealogischen aard, het archief bezocht.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, veen-, waterschaps- en andere archieven.*

Zooals reeds is medegedeeld werden van het gemeentebestuur van Waarde eenige registers en papieren ontvangen, behoorende tot het oud-rechterlijk archief dier gemeente. Van het oud-rechterlijk archief van Biervliet, dat volgens een vroeger ingekomen bericht naar mij zou worden verzonden, heb ik in den loop van het jaar nog niets ontvangen.

Overigens is van bemoeiingen met andere archieven hier niets te vermelden.

X. *Maatregelen in het belang van het archief te nemen.*

Voor het oogenblik is het voorzien in de behoefte aan ruimte, het voornaamste, dat in het belang van het archief kan worden gedaan. De reeds aangevangen en ook verder voorgenomen verandering van een gedeelte van het archiefgebouw geeft het gegrond vooruitzicht op verbetering. Ik moet hier evenwel wijzen op het groote belang van eene spoedige uitvoering der voorgenomen werken.

Middelburg, October 1891.

De Archivaris in Zeeland

J. P. N. Ermerins.

Het oud provinciaal archief in Utrecht.

Ik heb de eer Uwe Excellentie volgens mijne instructie verslag uit te brengen over den toestand van het mij toevertrouwde archief-depôt in het dienstjaar 1890. Ik volg daarbij de door Uwe Excellentie aangegevene orde.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

Het is onnoodig daarover veel te zeggen. Aan Uwe Excellentie is uit mijne verslagen sedert jaren bekend, dat het gebouw doelmatig, doch vochtig is. In dien toestand is ook in het afgeloopene jaar niets veranderd. De gelden, door den hoofdopzichter op zijne begrooting gebracht voor eenige sinds jaren gewenschte voorzieningen, werden zelfs geschrapt en mijne klachten daarover bleven zonder gevolg. Terwijl ik in den afgeloopen zomer met verlof buitenslands was, is een onderzoek naar den toestand ingesteld; doch sedert vernam ik niets meer van de zaak.

De gevels van het gebouw, die door de verveloosheid van het houtwerk geheel onoogelijk waren geworden, zijn op mijn verzoek geschilderd.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Bij Gebr. Heijermans te Rotterdam zijn aangeschaft twee extincteurs van een door den Rijksbouwkundige aanbevolen model, dat mij toescheen aan alle vereischten te voldoen. Bij de jaarlijksche beproevingen der blusch- en reddingsmiddelen (die bevredigende resultaten leverden) bleek de aanschaffing van een brandladder en van twee bijlen voor het openhakken der met ijzeren hekken voorziene ramen gewenscht; op voorstel van den Rijksbouwkundige zijn deze aangekocht. Aan den hoofdopzichter der Rijksgebouwen en den kommandant der brandweer zijn kopiën toegezonden van

de plattegronden van het gebouw met opgave der blusch- en reddingsmiddelen, die in de vestibule zijn opgehangen.

II*. *Personeel.*

De toestand bleef in het afgeloopene jaar onveranderd. Aan den klerk werd ook ditmaal door Uwe Excellentie eene gratificatie van f 100 verleend. De heer W. G. Van den Broek is nog steeds als volontair werkzaam en verplicht mij tot dank door zijne hulp, waardoor de met werk overladene klerk belangrijk gebaat wordt.

III. *Toestand van de archiefverzamelingen.*

Ook in dit opzicht kwam er in 1890 geene noemenswaardige verandering. Daar er ten vorigen jare eene groote hoeveelheid portefeuilles te gelijk aangeschaft was en charterzakjes nog niet direct noodig waren, had ik geene aanleiding om gebruik te maken van den door Uwe Excellentie bij circulaire dd. 2 Februari 1890 gegeven wenk, om materiëel goedkoop te doen vervaardigen in de gevangenissen.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en der ordening van het archief.*

Eene nieuwe afdeeling van het archief werd in het afgeloopene jaar ter hand genomen: de charterverzameling van het Provinciale archief. Deze zeer omvangrijke collectie, beschreven in drie chronologisch geordende inventarissen, bevat meer dan 4000 nommers. De inhoud en de herkomst van deze verzameling waren mij niet voldoende bekend, ja het bestaan zelf daarvan had mij meermalen verwonderd. Het kon niet waarschijnlijk geacht worden, dat de Staten van Utrecht reeds voor de troebelen een zelfstandig archiefdepôt hadden bezeten; de inhoud van de seriën boekdeelen en bundels van hun archief leverde een nieuw argument voor deze conclusie. Zelfs kon ik mij nauwelijks voorstellen, dat een lichaam als de Staten-vergadering, dat eerst een vasten vorm verkregen heeft in eenen tijd, toen oorkonden niet talrijk meer voorkwamen, en dat bovendien weinig of geene goederen heeft bezeten, eene eenigszins belangrijke collectie charters zou hebben bijeengebracht, tenzij men kon aannemen, dat het bisschoppelijke charterdepôt in dat der Staten was opgegaan. Deze mogelijkheid, op zich zelve niet onwaarschijnlijk, daar de bisschoppelijke domeinen eerst door het Hof, later door de Staten beheerd werden, scheen echter niet met de werkelijkheid overeen te komen, daar ik nog nooit of al-

thans slechts bij hooge uitzondering in de provinciale charterverzameling oorkonden had ontdekt, die uit het bisschoppelijke archief afkomstig konden zijn. Het lag dus voor de hand aan te nemen, dat de groep stukken, die als Provinciale charterverzameling bekend staat, voor verreweg het grootste deel van vreemden oorsprong moest zijn. Hoewel er op dit oogenblik en zelfs in lange jaren, zoolang de kapittelarchieven nog geheel ongeordend zijn, niet aan gedacht kan worden, de charters der provincie, wier beschrijving vooraf geheel herzien moet worden, geheel te organiseeren, scheen het ongewenscht den ouden toestand geheel onveranderd te laten, daar het noodig was, dat ik althans een overzicht van den inhoud verkreeg. Ik heb daarom de beschrijvingen der stukken op losse strookjes, die vroeger gediend hadden voor de samenstelling der inventarissen en die grootendeels nog voorhanden waren, doen bijeenzoeken en completeeren, en deze collectie (zoo noodig nu en dan met raadpleging van het charter zelf) voorloopig volgens de vermoedelijke herkomst der stukken in rubrieken verdeeld.

Het resultaat bevestigde mijne vermoedens. Inderdaad bleken er betrekkelijk weinige stukken aanwezig, die tot het archief der Staten van Utrecht behoorden. Nog minder leverde het archief der domeinen van Utrecht, dat geene stukken uit het bisschoppelijk archief bevatte; trouwens een feit, dat geene verwondering baart, wanneer men weet (zooals ik juist onlangs door de studie van Wstincs rechtsboek van den Dom ontdekte), dat de bisschoppelijke charters bij het Domkapittel bewaard werden Daarentegen vond ik onder de Provinciale charters geheele hoopen met afgeloste rentebrieven ten laste der Statenkantoren, die niet in de charterverzameling behooren, doch als acquitten bij de rekeningen dier kantoren moeten gevoegd worden. Charters van de Ridderschap waren weder weinig voorhanden. Doch ik deed onder de tot het archief der Staten gebrachte charters eene onverwachte vondst: er bevonden zich daaronder tal van oorkonden uit het archief der heerlijkheid Montfoort van het midden der 13de tot het midden der 17de eeuw. Daar de heerlijkheid juist omstreeks het laatste tijdstip door de Staten van Utrecht is aangekocht, schijnt de onderstelling gewettigd, dat bij deze gelegenheid niet alleen, zooals te verwachten was, het eigenlijke archief der heerlijkheid, maar ook tal van daarmede vermengde charters, die gezamenlijk het huisarchief der heeren van Montfoort uitmaakten, aan de Staten is overgedragen. Een zeer gewichtig resultaat, daar er onder de dus voor ons bewaarde charters zeer belangrijke schuilen.

Het hoofdbestanddeel der provinciale charterverzameling wordt gevormd door de oorkonden der zoogenaamde Staten-conventen en Ridderschaps-conventen, waarvan veel meer bewaard blijkt te zijn, dan aanvankelijk het geval scheen. Van de Utrechtsche mannen-

kloosters leverden de balije van St. Catharijne en de abdij Oostbroek weinig; voor het gemis der laatste kunnen de vele bewaarde cartularia der abdij echter vergoeding schenken. Van de St. Paulusabdij, het Karthuizerklooster en het klooster Vredendaal (later vereenigd met het Amersfoortsche St. Jansklooster) is daarentegen vrij wat bewaard gebleven, van Vredendaal en St. Jan zelfs veel. De Staten-conventen buiten Utrecht (St. Maria Magdalena te Wijk, St. Agnes te Renen en Mariënburg te Soest) zijn bijna niet vertegenwoordigd. Ook bij de Ridderschaps-conventen (de vijf Jufferenstiften) is de voorraad charters zeer ongelijk verdeeld. Terwijl van de abdij Oudwijk eene verbazende massa charters aanwezig is en ook het Vrouwenklooster van Oostbroek door een vrij groot aantal belangrijke stukken vertegenwoordigd wordt, bleken de archieven van het Wittevrouwenklooster, de St. Servaas-abdij en het klooster Mariëndaal geheel of nagenoeg geheel verloren te zijn. Eene onverwachte ontdekking wachtte mij ook bij deze afdeeling: het kapittel van St. Jan te Wijk bij Duurstede, welks archief, bestaande uit slechts enkele boekdeelen en bundels, met de archieven der vijf Utrechtsche kapittelen in mijn depôt is opgenomen, bleek ook aan de provinciale charterverzameling een niet onbelangrijk aantal charters geleverd te hebben, geheel of althans zeker grootendeels door aankoop verkregen en in dit verband geheel misplaatst.

Na de samenstelling dezer twee hoofdgroepen van charters bleven er over eene zeer groote hoop eigendomsbewijzen van landerijen, die grootendeels bij de verschillende kloosters terechtgebracht zullen moeten worden, — een vrij groot getal afgeloste rentebrieven der stad Utrecht, wier aanwezigheid nader verklaard moet worden, — en eindelijk eene verzameling verschillende stukken. Het herkennen van al deze stukken wordt zeer bemoeielijkt door de omstandigheid, dat de provinciale charterverzameling op de noodlottigste wijze vermengd is met een zeer groot aantal charters van partikulieren oorsprong, afkomstig uit de collectiën, aangekocht van de nakomelingen van dr. C. Booth en geschonken door de erven van mr. J. H. baron Van Lijnden van Lunenburg. De tweede collectie bevatte weinig of geene stukken uit het Provinciaal archief, en hare bestanddeelen zullen dus wellicht zonder groote moeite af te zonderen zijn; maar in de collectie Booth waren tal van charters uit de publieke depots opgenomen, zoodat, al vindt men de hand van Booth op de charters terug, het toch onzeker blijft, of het stuk al of niet in het provinciaal archief behoort. De schifting dezer stukken moet tot later uitgesteld worden. Reeds nu zijn echter enkele seriën charters verwijderd, die met zekerheid als hier misplaatst konden aangewezen worden. Ik zal daarop straks nader terugkomen, waar ik de aanwinsten en verliezen bespreek.

Een tweede arbeid, dien ik ondernam en (ditmaal definitief) ten

einde bracht, was de regeling van het bisschoppelijk archief. Nadat door de overbrenging der te Zwolle bewaarde stukken het archief der bisschoppelijke kanselarij zooveel mogelijk gereconstrueerd was, scheen het gewenscht, een overzicht te geven van het resultaat, dat door de hereeniging der overal verspreide fragmenten van dit archief verkregen was. De ordening en beschrijving leverde groote moeielijkheden. De stukken bleken veel meer in wanorde te zijn dan ik verwacht had: dikwijls trof ik brokstukken, die blijkens inhoud en oude pagineering zonder eenigen twijfel tot bepaalde deelen behoorden, in of bij registers eener andere serie aan, soms zelfs daarbij ingebonden. De deelen werden nu zoo goed mogelijk weder gecompleteerd en grootendeels opnieuw gebonden; de seriën zijn bij elkander gevoegd en het geheel is beschreven. De inventaris, bestaande uit 117 nommers, gaat als bijlage hierbij. Uwe Excellentie zal daarin met voldoening kunnen opmerken, dat — al blijft natuurlijk het vroeger niet alleen gespolieërde maar nagenoeg uit mijn depôt verdwenene archief zeer onvolledig — toch de vier hoofdseriën registers (de judicialia, libri officiatorum, leenregisters en diversoria) sedert het eind der 14de eeuw nagenoeg weder compleet zijn. Voor de rekeningen geldt eene tegenovergestelde conclusie: zij ontbreken bijna geheel. Doch ook hier weder is bij deze ramp een geluk te constateeren: van bijna elken comptabelen ambtenaar zijn althans een of twee rekeningen uit den schipbreuk gered, die ons in staat stellen den werkkring van den betrokken ambtenaar te leeren kennen. Een kort overzicht van de geschiedenis van dit archief, waarvoor mijn ambtgenoot in Overijssel mij meer dan eens kostbare bouwstoffen toezond, gaat aan de beschrijving vooraf. Deze afdeeling van mijn archief is derhalve thans definitief bewerkt: het is te vreezen, dat daarvoor geene noemenswaardige aanwinsten meer verkregen zullen worden.

De behandeling der losse stukken van het provinciaal archief door jhr. Hora Siccama is thans gestaakt. Nadat ik, zooals ik in mijn laatste verslag vermeldde, de geheele verzameling nog eens doorgezien en daaruit de mij in het oog vallende stukken, die (hetzij afzonderlijk hetzij in bundels) beschreven verdienden te worden, afgezonderd had, doorliep de heer Siccama het overschot nog eens volgens mijne aanwijzingen en zonderde daaruit enkele door mij aangeduide rubrieken van stukken af, die weder gerangschikt en beschreven werden. Alles is thans op den inventaris gebracht. Het overschot vormt slechts betrekkelijk weinige portefeuilles, die bij de geheele reorganisatie van het provinciale archief natuurlijk opnieuw ter hand genomen en ingedeeld zullen moeten worden.

De aan mijn depôt uit de Cheltenhamsche collectie toebedeelde charters (ongeveer 550 stuks) zijn op het laatst van het jaar door Mr. Fruin op mijn verzoek ter hand genomen, daar het niet wen-

schelijk scheen de beschrijving en invoeging daarvan bij de verzamelingen onbepaald uit te stellen. Reeds is de inventaris een goed eind gevorderd: op 1 Januari waren de charters uit het provinciaal archief geheel afgewerkt. Van de kapittelcharters is St. Pieter vroeger reeds door mij zelven beschreven; de Dom, Oudmunster en St. Jan leveren weinig; doch de van St. Marie aanwezige collectie is omvangrijk.

De inventarisatie der rechterlijke archieven, in mijn vorig verslag besproken, is goed gevorderd, maar niet zooveel als ik gehoopt had. De schepen-archieven der steden waren aan de beurt, en deze vijf collectiën, zeer omvangrijk, leverden veel meer werk dan verwacht was. De daarbij voorhandene talrijke pakken met losse papieren eischten natuurlijk een lastigen en zeer tijdroovenden arbeid, en ook de voorloopige beschrijving der vele deelen en liassen bleek nog op vele plaatsen herziening te behoeven. Doch bovendien werden voor dit deel der collectie onverwachte en zeer omvangrijke aanwinsten ontvangen uit Amersfoort en Renen, waarover ik aanstonds spreken zal. Deze aanwinsten moesten weder gesorteerd en opnieuw bij de reeds geordende archieven ingevoegd worden. Het geheele werk nam vele maanden in beslag, en is eerst op het laatst van het jaar gereed gekomen met uitzondering van de zeer talrijke processtukken, die voorloopig in bundels vereenigd zijn. Eerst na voltooiing van den geheelen inventaris zal ik beslissen, of het zonder al te groot tijdverlies mogelijk zal zijn, de tot elk proces behoorende stukken bijeen te brengen, en ook, of de vermelding van de stukken van elk proces in een afzonderlijk nommer aan den inventaris geen al te grooten omvang zal geven. Het werk is thans voor eenige weken gestaakt, om Mr. Fruin de gelegenheid te geven, de bovenvermelde beschrijving der Cheltenhamsche charters te voltooien. Daarna zal ik hem uitnoodigen, het archief van het Hof ter hand te nemen, welks betere regeling dringend noodzakelijk is.

Het vrij omvangrijke archief der ontbondene mark van de Leusderberg, dat in den loop van dit jaar overgenomen werd, is kort daarop geordend en geïnventariseerd.

Over de regeling van het hier gedeponeerde archief der Oud-R. C. Clerezij heb ik ditmaal niets te berichten. De Delftsche stukken zijn nog steeds op het Algemeene Rijksarchief. De Leidsche stukken ontving ik in het begin van 1890 terug van den gemeente-archivaris, die bleek geen genoegzamen tijd beschikbaar te hebben om zich met de inventariseering dezer groote massa bezig te houden. Met de definitieve beschrijving der Utrechtsche stukken ben ik nog niet begonnen.

V. *In druk uitgegevene bescheiden, behoorende tot het archief.*

De druk der *Regesten van St. Pieter*, in Augustus 1889 begonnen, is gedurende het geheele vorige jaar voortgezet, doch uiterst langzaam gevorderd. De regesten zelven zijn afgedrukt; onmiddellijk heb ik mij toen bezig gehouden met het vervaardigen van alphabetische registers van persoons- en plaatsnamen. Ook dezen zijn in het najaar ter perse gezonden en in het begin van 1891 ook afgedrukt, zoodat de verschijning van dit werk, die ik reeds vier jaren geleden als zeer aanstaande aankondigde, eindelijk volgen zal.

Terwijl ik de registers bewerkte, heb ik het in vroegere verslagen besprokene *Programma der serie regestenboeken* ter drukkerij gezonden. Ook dit is afgedrukt en in den afgeloopen zomer verschenen. Het was mijne bedoeling geweest, dat de eerste bundel regesten en het programma tegelijk verzonden zouden worden, opdat beiden elkander zouden kunnen toelichten; de langzame voortgang van den druk heeft dit echter, naar het schijnt, onmogelijk gemaakt. Het was ook wellicht niet gewenscht, de uitgave van het Programma nog langer voor onbepaalden tijd te verschuiven, omdat de daarin voorkomende opmerkingen over het jaarbegin in het Utrechtsche bisdom en vooral de Utrechtsche kalender ook voor de meesten mijner ambtgenooten een hulpmiddel bij de bewerking der oorkonden van hun depot kunnen zijn.

Mijne in het vorige verslag aangekondigde verhandeling *Over claustraliteit* is in de werken der Koninklijke Academie van Wetenschappen verschenen. Verscheidene statuten der Utrechtsche kapittelen over de claustrale huizen zijn uit de archieven van mijn depot daarachter afgedrukt; ook eenige statuten van het Amersfoortsche kapittel zijn daarbij uitgegeven volgens het kapittelboek van St. Joris in het archief van Amersfoort, dat daartoe door Burgemeester en Wethouders dier gemeente welwillend naar mijn bureau werd overgezonden, — en twee statuten van het Utrechtsche Begijnhof naar de origineelen in het archief der Oud-R. C. Clerezy.

Weder verscheen een deel van professor P. L Muller's *Documents concernant les relations entre le Duc d'Anjou et les Pays-Bas*, terwijl nog enkele omvangrijke stukken voor het volgende deel in het afgeloopene jaar uit de registers van mijn depot werden afgeschreven.

Het 2de deel der *Registers en rekeningen van bisschop Jan van Diest* is nog niet verschenen. De omvangrijke registers zijn eerst in het begin van het jaar 1890 gereed gekomen; daarna is de inleiding geschreven en in het najaar is het boek ter perse gegaan, dat thans binnen enkele maanden het licht zal zien.

Ook de uitgave der *Rechtsbronnen van Amersfoort en Renen* door Mr. Fruin, waarover ik in mijn vorige verslag sprak, is vertraagd,

maar door eene zeer verblijdende omstandigheid. Toen het werk nagenoeg gereed was voor de pers, ontdekte Mr. Fruin bij de regeling der rechterlijke archieven van Amersfoort, waarmede hij zich toen juist bezig hield, twee daaronder verdwaalde deelen van middeleeuwsche raadsnotulen dier stad 1), die bleken evenals de Utrechtsche raadsboeken tal van voor het stadsrecht en de rechtspleging belangrijke stukken te bevatten. Zij werden dus aanstonds geëxcerpeerd, en de vondst leidde tot het verzoek aan het gemeentebestuur, om ook de overige raadsnotulen in het gemeentearchief met dit doel te mogen doorzoeken. Met de meeste bereidwilligheid werd door Burgemeester en Wethouders aan het verzoek om overzending voldaan, en het gevolg is, dat de verzameling Amersfoortsche keuren meer dan verdubbeld is door de toevoeging der uit de raadsboeken getrokkene massa, geheel onuitgegeven. De Amersfoortsche rechtsbronnen met die van Renen zijn thans ter perse gezonden.

De vroeger besprokene uitgave van het oudste cartularium van het sticht Utrecht, voornamelijk volgens handschriften van de Oud-R. C. Clerezy en van de Cheltenhamsche collectie, is eindelijk door mij ter hand genomen kunnen worden. De collatie der bovengenoemde handschriften is afgeloopen; ook twee handschriften van de Leidsche bibliotheek en het Staats-archiv te Hannover, daartoe naar mijn bureau overgezonden, zijn, voor zooveel noodig, vergeleken. De tekst der oorkonden moet nu alleen nog herzien en van regesten voorzien worden. In den zomer zal het werk ter perse gezonden worden.

Eenige oorkonden uit de kapittelarchieven over het zeventuig werden door Mr. J. G. C. Joosting uitgegeven achter zijne dissertatie *Onuitgegevene oorkonden betreffende het zeventuigsrecht met inleiding.* — Ik zelf deed de dingtaal in processen over doodslag, die in gebruik was in het Sticht, afdrukken in de Verslagen en mededeelingen der Vereeniging tot uitgave der bronnen van het oud-vaderlandsche recht. II 5, volgens afschriften in de collectie Booth en in het Archief der Oud-R. C. Clerezy, te gelijk met eenige bij het laatstgenoemde afschrift voorhandene fragmenten van rechtshistorischen aard.

Vermelding verdient nog de ondernomene publicatie van een belangrijk werk in mijn archief: het rechtsboek van den Dom van Hugo Wstinc. Van dit zeer merkwaardige boek, dat nog nooit gedrukt werd, berusten in de kapittelarchieven vier afschriften, waarvan dat in het Liber camerae van den Dom aan de uitgave ten grondslag gelegd moet worden. Het bevat eene uitvoerige uit-

1) Thans aan de gemeente gerestitueerd: zie hierna.

eenzetting, geschreven door eenen kanunnik ten Dom omstreeks 1350, van de gebruiken van het Domkapittel en de rechten en verplichtingen der kanunniken. Ik had mij vroeger voorgesteld, dat eene verzameling van de statuten der kapittelen een volledig inzicht in het zeer ingewikkelde samenstel dezer merkwaardige lichamen zou geven; zoo het mij niet gelukte, daaruit een volledig beeld te vormen, dan was, meende ik, de onvolledigheid van het door mij bijeengebrachte materiaal alleen daaraan schuld. Doch de studie van Wstincs werk, dat vroeger volgens het opschrift („Incipiunt statuta ecclesiae Traiectensis") steeds bekend heeft gestaan als eene door hem gemaakte verzameling van statuten van den Dom, overtuigde mij van de ongegrondheid mijner meening. Het blijkt, dat de kapittelen geheel op dezelfde wijze bestuurd werden als de middeleeuwsche steden: de hoofdregelen en rechten leefden als gewoonterecht voort in de hoofden der opvolgende leden, en slechts nu en dan werden over speciale onderwerpen statuten, analoog met de stedelijke keuren (die in het Latijn eveneens „statuta" heetten) gemaakt. Wstinc stelde zich ten taak deze onbeschrevene rechtsregelen te codificeeren en nam slechts nu en dan, als het onderwerp aan de orde kwam, de daarover gemaakte statuten in zijn werk op. („De hoc est statutum", zegt hij dan.) Men begrijpt, van hoeveel belang derhalve zijn opstel voor ons is, waar wij met de nog onvolledig gekende organisatie der middeleeuwsche kapittelen willen kennis maken, en dat belang wordt nog verhoogd door de omstandigheid, dat het Domkapittel en zelfs de andere kapittelen Wstincs werk als gezaghebbend hebben aangenomen en gebruikt. Als bron voor de kennis der kapittelen (niet alleen van de Utrechtsche, want deze lichamen hadden in binnen- en buitenland althans de hoofdtrekken gemeen) is Wstincs werk dus wellicht eenig in de litteratuur; het levert ons voor de in oorsprong zooveel oudere kapittelen hetzelfde als Jan Matthijssen ons geeft voor de steden. En bovendien vindt men in het boekje tal van belangrijke mededeelingen over de organisatie van het sticht Utrecht en de bevoegdheden van den bisschop, die men hier niet verwachten zou. Reeds lang was het dan ook mijn wensch, het boekje door den druk bekend te maken. Maar eene moeielijkheid deed zich op: alle handschriften waren geschreven in middeleeuwsch schrift, dat met de tallooze verkortingen in het Latijn voor de gewone afschrijvers onoverkomelijke moeielijkheden aanbiedt. Daar ik zelf den tijd miste, om mij met het afschrijven van den geheelen volumineusen tekst te belasten, was de uitgave voorloopig onmogelijk. De aankoop van de Cheltenhamsche handschriften verschafte de langgewenschte gelegenheid. De onvermoeide professor Bondam bleek ook hier met juisten blik het belang van Wstincs arbeid ingezien en dadelijk eene kopie daarvan voor zich gewenscht te hebben. Een

volledig afschrift in twee folio deelen, gedeeltelijk eigenhandig door professor Bondam geschreven naar het handschrift in het statutenboek van St. Pieter, en later gecollationneerd met het betere handschrift in het Liber camerae van den Dom, is met de Cheltenhamsche collectie aangekocht. Reeds bij mijn eerste rapport over deze aangelegenheid vestigde ik er de aandacht op, dat deze moderne kopie van een nog in originali hier bewaard handschrift geenszins waardeloos was te achten met het oog op eene eventueele uitgave, en zoodra ik de handen eenigszins ruim had, stelde ik aan de Vereeniging tot uitgave van oudvaderlandsche rechtsbronnen voor, Wstincs geschrift onder hare uitgaven op te nemen. Daartoe is besloten. Eerlang werd ook Uwer Excellentie's machtiging verkregen, om Bondams handschrift voor de uitgave te gebruiken, hetgeen te grooter gemak levert, omdat door hem reeds de twee beste der vier bewaarde handschriften met zijne gewone nauwkeurigheid gecollationneerd zijn. Bondams afschrift is reeds grootendeels door mij in hoofdstukken en paragraphen ingedeeld; de nog noodige collatiën zullen plaats hebben zoodra het oudste cartularium van het Sticht is afgewerkt.

VI. *Opgaven der aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen, en opgave der verliezen, zoo die er zijn, en alsdan van de oorzaken daarvan.*

Veel heb ik Uwe Excellentie ditmaal onder deze rubriek mede te deelen: zoowel de aanwinsten als de verliezen zijn talrijk en van groot belang.

In de eerste plaats verdient vermelding de overdracht der te Zwolle berustende bisschoppelijke registers. Reeds in mijn vorige verslag kon ik van de beschikking van Uwer Excellentie's ambtsvoorganger, waarbij ik gemachtigd werd naar Zwolle te reizen om de stukken over te nemen, gewag maken. Ik kan van hetgene bij dit bezoek en ten gevolge daarvan is voorgevallen zwijgen: genoeg zij het mede te deelen, dat de stukken sedert 31 Januari 1890 in mijn depôt berusten.

Wellicht is het echter niet ongepast, hier nog eenige opmerkingen te maken over de wetenschappelijke quaestie, die naar aanleiding van deze overdracht uitvoerig besproken is: de vraag, of de bewuste registers van ouds in Overijssel berust hebben, dan wel uit Utrecht afkomstig en eerst na 1580 via Den Haag naar Zwolle zijn gekomen. Ik beweerde, op grond van hetgeen ik over de inrichting van het bisschoppelijk archief uit de mij bekende feiten meende te mogen afleiden, dat het laatste het geval moest geweest zijn; in Overijssel werd het eerste waarschijnlijk geacht. De inzage der van Zwolle overgezondene registers ter gelegenheid van hunne ordening in

verband met de overige deelen van het bisschoppelijk archief heeft mij nu in mijne overtuiging belangrijk versterkt. In de eerste plaats bleken zoowel de stukken, die van ouds hier berust hadden, als degene, die nu uit Zwolle kwamen, voorzien te zijn van gelijktijdige opschriften van dezelfde handen en bovendien van latere rangnommers en rangletters, die blijkbaar naar denzelfden inventaris verwezen. Verder is een register der Utrechtsche serie gebonden in een gedeelte van eenen omslag, die vroeger voor een stuk der Overijsselsche serie bleek gediend te hebben. Eindelijk leverde ook het reeds bovenvermelde feit, dat ik meermalen fragmenten van deelen gevoegd vond bij gedeelten van andere, eene aanwijzing: meermalen toch kon ik zoodoende deelen der Overijsselsche serie uit brokstukken der Utrechtsche completeeren. Geen twijfel derhalve, na het verzamelen van al deze kleine gegevens, of de beide seriën hebben vroeger deel uitgemaakt van hetzelfde archiefdepôt. Doch ook het groote argument, dat tegen mijne stelling werd aangevoerd: de uit de vroeger ter mijner beschikking staande gegevens niet te verklaren aanwezigheid reeds in betrekkelijk oude tijden van sommige registers te Zwolle, kan ik thans ontzenuwen. Uit de gegevens over de geschiedenis van het bisschoppelijk archief, die ik in het afgeloopene jaar verzamelde, blijkt, dat de Staten van Overijssel op hun dringend verzoek o. a. op 24 Januari 1613 verschillende archiefstukken van de Rekenkamer van Holland overnamen, waaronder bepaaldelijk een nommer, dat tot verleden jaar toe te Zwolle berustte. Het tweede gedeelte mijner stelling (dat namelijk de stukken *via Den Haag* te Zwolle moesten zijn aangekomen) is dus almede door deze vondst bevestigd. Ik geloof, dat thans zelfs de hardnekkigste voorstanders van de plaatsing der stukken te Zwolle niet meer zullen beproeven, voor hun betoog argumenten aan de geschiedenis te ontleenen! Het vervolg van dit verslag zal bewijzen, dat ook aan de praktische bezwaren, tegen de overplaatsing gemaakt, ruimschoots is te gemoet gekomen.

Nog enkele vermeerderingen voor de pas gevormde rubriek „Bisschoppelijk archief" heb ik te vermelden. In het archief der Oud-R. C. Clerezy berustten 3 origineele minuten van brieven van bisschop Philips van Bourgondië, behoorende bij het pak geheel dergelijke stukken, die langzamerhand in mijn depôt vereenigd waren. Z. D. H. de Aartsbisschop had de goedheid mij op mijn voorstel te machtigen, om deze geïsoleerde stukken over te plaatsen. — Belangrijker was eene andere aanwinst. Mijn ambtgenoot in Overijssel zond mij in den loop van het jaar toe eene door hem ontdekte lijst van bisschoppelijke archiefstukken, die in het begin der 17de eeuw berustten ter Rekenkamer van Holland. Naast verschillende registers, die nu in mijn depôt teruggekeerd waren, vond ik daarop vermeld enkele, die nog ontbraken, bepaaldelijk het verlorene

diversorium van bisschop Frederik van Baden en een 3de diversorium van bisschop Frederik van Blankenheim, van wien twee diversoria bewaard zijn, en verschillende andere stukken, waaronder ik noem „twee manboucken van Abcoude en Duyerstede". Aanstonds wendde ik mij tot den Algemeenen Rijksarchivaris met verzoek mij te willen berichten, of deze hoogstbelangrijke stukken nog in zijn depôt aanwezig waren. Het antwoord luidde helaas! voor alle eigenlijke bisschoppelijke registers ontkennend, zoodat ik moest berusten in de treurige zekerheid, dat de beide diversoria ten gevolge hunner Hollandsche ballingschap ondergegaan waren. Slechts één stuk bleek nog voorhanden: een der beide genoemde leenregisters der heeren van Gaasbeek. Ik haastte mij te betoogen, dat dit stuk, dat eene lacune in de twee andere, in mijn depôt berustende leenregisters op hoogst gelukkige wijze aanvulde, tot het bisschoppelijk archief behoorde, daar de Gaasbeeksche goederen in 1459 in hun geheel aan het bisdom gekomen waren, terwijl uit de aanwezigheid der beide andere leenregisters scheen te blijken, dat de afgifte der archieven, zooals behoorlijk en te verwachten was, inderdaad had plaats gehad; ook de aanwezigheid van het derde in het Algemeene Rijksarchief, waar eenmaal het geheele bisschoppelijke archief berust had, scheen daarvoor te pleiten.

Dit betoog ontmoette bij den Algemeenen Rijksarchivaris geene instemming. Het was z. i. niet bewezen, dat het leenregister behoorde tot het archief der bisschoppen van Utrecht. Wel gaf ZEd. toe, dat het, volgens den normalen gang van zaken daartoe zou moeten behoord hebben, — ook dat er geen bepaalde reden was om aan te nemen, dat in dit geval van dien normalen gang was afgeweken; maar de mogelijkheid, dat slechts twee leenregisters door de heeren van Gaasbeek waren afgegeven, terwijl het derde teruggehouden en langs anderen weg het Algemeene Rijksarchief bereikt had, bleef bestaan. — Tegen deze argumentatie kon ik niet anders dan protesteeren. Aan den gestelden eisch kon ik inderdaad niet voldoen. Doch was die eisch billijk? Zal men ooit een archief behoorlijk kunnen completeeren en regelen, indien men niet mag afgaan op aard en inhoud der stukken, waaruit het bestaat; doch van elk stuk de vroegere aanwezigheid in het bedoelde archiefdepot met bewijsstukken zal moeten staven, voordat men het daarbij inlijft? Nog meer, niet de toevallige ongemotiveerde afwijkingen van den algemeen gevolgden regel, maar die regel zelf moet (zoo docht mij) leiddraad zijn bij de ordening en reconstructie van archieven. Niet eerst wanneer men in rechte zou kunnen eischen, dat een archiefstuk naar een bepaald depot werd overgebracht, maar reeds wanneer het historische bewijs geleverd is, dat het tot dit depot behoort, schijnt mij de plaatsing aldaar gerechtvaardigd.

Daar de Algemeene Rijksarchivaris mijne bewering, dat het be-

wuste register behoorde tot het bisschoppelijk archief, niet beaamde, concludeerde hij logisch, dat het behoorde tot het archief der heeren van Gaasbeek, welks reconstructie hij aan de orde stelde met een beroep op den door mij bij mijne voorstellen tot reconstructie van het bisschoppelijk archief gevolgden gedragslijn. Ik repliceerde, dat ik niet van meening was, dat het nuttig was, *alle* oude archieven te reconstrueeren door het uit elkander rukken der nieuwere, waarin langs historischen weg bestanddeelen dier oudere depots waren overgegaan, en dat hetgene mij geoorloofd scheen ten bate van een der drie groote landsheerlijke archieven der middeleeuwen daarom niet gepast behoefde te zijn voor minder belangrijke archiefdepots. Evenwel verklaarde ik mij bereid, nu ik vernam, dat er meer bestanddeelen van het archief der heeren van Gaasbeek bewaard waren, om tot de reconstructie van het geheele archief mede te werken, indien de overblijfselen belangrijk genoeg waren om door zulk eene reconstrucie een goed sluitend geheel te leveren.

In de verdere over deze zaak gevoerde correspondentie kwam de Algemeene Rijksarchivaris niet op dit onderwerp terug: hij concludeerde tot overdracht van het register aan mijn depot op grond, „dat het zich bij de daar aanwezige registers aansloot." Ik heb daarop een voorstel tot overplaatsing gericht aan Uwe Excellentie, die daarop gunstig beschikte op den door den Algemeenen Rijksarchivaris aangevoerden grond. Ik verheug mij, dat mijn depot zoodoende in het bezit van het register gekomen is; doch ik veroorloof mij op te merken, dat de considerans mij niet zonder bedenking schijnt. Archiefstukken over te plaatsen naar andere depots alleen op grond, dat zij zich aansluiten bij andere daar bewaarde, schijnt mij een gevaarlijk beginsel, dat in de praktijk vèrreikende gevolgen zal kunnen hebben.

Niet minder belangrijk uit het oogpunt van archiefregeling was eene correspondentie, door mij gevoerd naar aanleiding van een ander stuk uit het bisschoppelijk archief. Ik acht mij dus verplicht, ook van deze den hoofdinhoud mede te deelen. Door mijnen ambtsvoorganger was in 1863 aan het Algemeene Rijksarchief overgedragen eene rekening van den rentmeester van Amstelland dd. 1306 vlg., terwijl in mijn depot sinds een jaar door schenking berustte eene rekening van den baljuw van Amstelland dd. 1305 vlg. Beide rekeningen dagteekenden uit den tijd, toen bisschop Guy van Avesnes levenslang heer was van Amstelland; beide zijn afkomstig uit de collectie Utrechtsche handschriften van Dr. C. Booth. Ik stelde daarom aan Uwe Excellentie voor, dat de rentmeestersrekening mij zou gerestitueerd worden ter inlijving met de baljuwsrekening in het bisschoppelijke archief.

Tegen dit voorstel voerde de Algemeene Rijksarchivaris aan, dat de heerlijkheid van Amstelland in 1305/6 behoorde aan de Holland-

sche grafelijkheid; de bisschop van Utrecht was slechts tijdelijk bezitter Volgens den Algemeenen Rijksarchivaris behoorden daarom de rekeningen tot het archief der grafelijkheid. — Op deze bewering antwoordde ik ontkennend: de vruchtgebruiker behoeft geene rekening te doen, en terwijl de rechtstitels der in vruchtgebruik gegevene zaak inderdaad in het archief van den eigenaar behooren, zijn dus de rekeningen in het archief van den vruchtgebruiker op hare plaats. De Algemeene Rijksarchivaris weersprak deze stelling niet, doch voerde als tweede argument aan, dat niet bisschop Guy van Utrecht, doch Guy van Avesnes, de jongere broeder van den graaf van Holland, de vruchtgebruiker was geweest. Daartegen beweerde ik, dat het door den Algemeenen Rijksarchivaris bedoelde contract van graaf Jan van Holland met zijnen broeder dd. 1300 vervallen was, terwijl het vruchtgebruik rustte op een later contract van den graaf met den bisschop dd. 1305. Doch de Algemeene Rijksarchivaris haalde eene akte van bisschop Guy dd. 1309 aan, waarin deze uitdrukkelijk erkende, Amstelland niet in zijne hoedanigheid van bisschop te bezitten. Daarmede was het pleit beslecht. Al hield ik het om verschillende redenen voor waarschijnlijk, dat de rekeningen uit het bisschoppelijk archief afkomstig waren, dit kon slechts geschied zijn door het wanbeheer van den archiefbewaarder van 1317, en de anomalie moest dus hersteld worden: de rekeningen, behoorende tot het particulier archief van bisschop Guy van Avesnes, hadden aan zijne erfgenamen moeten afgegeven worden. Wel bleek het in casu niet, wie die erfgenamen geweest waren (de graaf van Holland of de talrijke bastaarden van den bisschop), maar het scheen toch het doelmatigst, de rekeningen in het archief van Holland te plaatsen, daar geen ander archief eenig recht daarop kon beweren. Ik stelde dus nu zelf voor, ook de onder mij berustende baljuwrekening daarheen over te plaatsen. Aldus is door Uwe Excellentie beslist.

Belangrijk waren ook de aanwinsten, verkregen voor de afdeeling rechterlijke archieven, die ik reeds bijna volledig gewaand had. Bij de rondreis door de provincie in 1888 had ik de steden overgeslagen. Yselstein, Wijk bij Duurstede en Montfoort had ik reeds vroeger voor de overneming van rechterlijke stukken bezocht; Amersfoort en Renen schenen niets te zullen leveren, daar ik jaren geleden behalve het depôt der rechtbank eene kamer vol met stukken uit die steden had overgenomen; blijkbaar bevatte toch deze kamer reeds eene nalezing uit het gemeentearchief, en wel naar het scheen eene nauwkeurige, daar alleen van de twee bedoelde steden hoopen met losse papieren aanwezig waren. Bij bezoeken, vroeger te Amersfoort en te Renen gebracht, had ik dan ook in de eerste stad slechts één nommer rechterlijk archief aangetroffen, terwijl de schromelijk verwarde toestand van het zéér omvangrijke archief van Renen een onderzoek aldaar nagenoeg onmogelijk maakte.

Toen ik echter in 1889 met mijnen commies-chartermeester het archief van Renen doorzocht met het oog op de oude rechtsbronnen der stad, bleek het ons, dat toch nog vrij wat rechterlijke archiefstukken (meestal losse papieren) zich daar bevonden. Een nauwkeurig onderzoek bleek dus, al ging dit met nog zoovele moeielijkheden gepaard, te moeten plaats hebben. Ik verzocht en verkreeg verlof van het gemeentebestuur om het werk te doen verrichten. Mr. Fruin, daarvoor door zijne vroegere werkzaamheden als aangewezen, vertok met den klerk naar Renen en keerde na een paar dagen terug met het bericht, dat hij eene zeer groote hoop rechterlijke archieven (meest losse papieren) had uitgezocht en afzonderlijk geborgen. Ik vroeg deze stukken bij het gemeentebestuur aan krachtens het Koninklijk besluit van 1883, en tot den afstand werd zonder bezwaar besloten.

Na de hier opgedane ondervinding scheen het veilig, ook te Amersfoort nog eene nalezing te houden. En inderdaad, het bezoek, dat ik daar in den afgeloopen zomer bracht, beloonde ruimschoots de moeite. Dit archief schijnt nu en dan nog aangevuld te worden door stukken, die op de bureaux of de zolders bewaard worden. Denkelijk was het een gevolg van zulk eene evacuatie, dat ik thans in het archief ontdekte niet minder dan 100 deelen rechterlijke archieven, die ik daar vroeger niet had aangetroffen. Ik maakte aanstonds eene lijst dier stukken en verzocht aan het gemeentebestuur om afgifte. Aanvankelijk overwogen Burgemeester en Wethouders, of er wellicht aanleiding kon bestaan, om te voldoen aan de door het Koninklijk besluit van 1879 gestelde eischen en daarna het geheele rechterlijke archief in bruikleen aan te vragen. Doch de moeielijkheden waren, naar het schijnt, te groot, en men besloot tot afgifte der aangevraagde stukken. In den afgeloopen zomer heb ik ze overgenomen en met de hier reeds bewaarde Amersfoortsche stukken samengesmolten.

Ook uit Montfoort ontving ik door tusschenkomst van Mr. Fruin met goedvinden van het gemeentebestuur nog een paar pakken met losse papieren, meest processtukken, die bij de betere regeling van het gemeente-archief ontdekt waren. — Hetzelfde was het geval met enkele losse stukken uit het archief van Leusden, die in de vroeger overgenomene pakken konden ingevoegd worden.

Ook het schepenarchief van Utrecht ontving eenige vermeerderingen, die evenwel niet aan mijn depot ten goede kwamen. Bij de verschijning van den catalogus van het gemeente-archief over 1577—1795 bleek het, dat in deze afdeeling zich nog verscheidene nommers bevonden, die tot het rechterlijk archief behoorden en dus aan het Rijk afgegeven hadden moeten worden. Uwe Excellentie drong op afstand daarvan aan onder aanbieding, om alsdan de afgestane nommers met de andere deelen van het schepenarchief

aan de gemeente in bruikleen over te dragen. Het gemeentebestuur voldeed bereidwillig aan dit verzoek, en de bedoelde nommers zijn daarop bij de massa van het Utrechtsche schepenarchief ingelijfd.

Eene belangrijke vermeerdering, die ik reeds in mijn vorig verslag aankondigde, ontving mijn depot door schenking van den heer Jhr. M. P. Smissaert. Het is Uwe Excellentie uit vroegere mededeelingen bekend, dat de heer Smissaert in het bezit is van eene groote verzameling handschriften van genealogischen aard, grootendeels afkomstig uit de collectie van Dr. C. Booth, waarvan de wederhelft in mijn depot berust. Onder die handschriften had de heer Smissaert vroeger eenige stukken opgemerkt, die voor genealogische studiën zonder belang waren. Hij zonderde die van de collectie af en verzocht mij in het begin van het vorige jaar, daaruit te willen uitzoeken wat mij voor mijn depôt of andere openbare verzamelingen waarde scheen te bezitten. Origineele registers uit openbare depôts vond ik onder deze massa niet: de hoofdinhoud bleek te bestaan uit losse afschriften en origineelen, door Booth denkelijk verzameld om als bewijsstukken bij door hem vervaardigde genealogiën te dienen; vele daarvan zijn van geschiedkundig belang. Bovendien was er een bandje met afschriften van charters uit verschillende, gedeeltelijk verlorene Utrechtsche kloosterarchieven (o. a. van het St. Catharyne-klooster). Dit alles vormde eene zeer welkome aanwinst voor mijn archief. De heer Smissaert had de goedheid nog daarbij te voegen enkele stukken, die mij bleken voor andere depôts belang te hebben, als: eenige origineele brieven aan de stad Utrecht uit het begin der 16de eeuw en eenige requesten aan de Utrechtsche vroedschap uit de 1ste helft der 17de eeuw (geschonken aan het archief der gemeente Utrecht), — een gezantschapsverbaal van Schaep c. s. naar Zweden dd. 1675, verschillende van het exemplaar in het Algemeene Rijksarchief en daarom aan dit depôt toegezonden,— een blad drukwerk van omstreeks 1500, houdende verzoek om giften te geven voor eene St. Corneliskapel te Münster (een tot heden onbekend incunabel, door wijlen dr. Campbell dadelijk toegeschreven aan Tyman Pieterss. Van Os te Zwolle en dankbaar voor de Koninklijke Bibliotheek aanvaard), — en een nagenoeg uniek gelijktijdig portret van Hendrik van Brederode, door mij aan 's Rijks Prentkabinet toegezonden.

Eene niet onbelangrijke aanwinst verkreeg mijn archief door de toezending van het archief der ontbondene meente van den Leusderberg, mij door den gewezen meentgraaf krachtens art. 35 der markenwet van 10 Mei 1886 (*Stbl.* 104) toegezonden. Hoewel dit vrij omvangrijke archief geene stukken ouder dan de 17de eeuw bevat, en verreweg het grootste deel uit papieren van zuiver administratieven aard zonder eenig belang bestaat, is het toch zeer gewenscht, dat het in een openbaar depôt bewaard blijft, daar eenigszins om-

vangrijke oude archieven van marken op zich zelf zeldzaam zijn en vooral de bijna geheel verdwenen Utrechtsche marken vrij wel onbekend zijn.

Zeer belangrijk was een geschenk, dat ik in den zomer ontving van den heer jhr. P. H. A. Martini Buys te Rotterdam. De toenmalige adjunct-archivaris van Rotterdam, de heer E. W. Moes, vestigde mijne aandacht op de hem toevallig bekende omstandigheid, dat zich in het archief van het slot Loenersloot bevonden verscheidene charters betreffende het kapittel van St. Jan te Utrecht, welks archief onder mij berust. De inzage van de lijst der belangrijkste stukken, die bij het schrijven gevoegd was, overtuigde mij aanstonds, dat deze uit het archief der proosdij van St. Jan afkomstig moesten zijn, en ik haastte mij daarvan den heer Martini Buys bericht te geven. Als antwoord ontving ik een zeer vriendelijk schrijven, waarbij de heer Martini Buys niet alleen al de bedoelde acht kostbare charters (loopende over de jaren 1288—1519), maar ook een dossier met stukken over het bekende proces van het kapittel met het Vrouwenklooster over de veenen van de Vuursche uit het jaar 1534 (dat de over dit proces reeds voorhandene lijvige dossiers aanvulde) ten geschenke overzond voor mijn archiefdepôt.

Zijne Excellentie A. baron Schimmelpenninck van der Oye van Nijenbeek betoonde zijne belangstelling in mijn archiefdepôt door de toezending van een bundel archiefstukken, in zijn huisarchief verdwaald en thans ontdekt. Het bleken te zijn stukken van den meest verschillenden aard, die ik met goedvinden van Zijne Excellentie verdeelde en toezond aan het Algemeene Rijksarchief, de rijksarchieven in Gelderland, de gemeente-archieven van Amsterdam en Utrecht, en de bibliotheek te Gent. Voor mijn eigen depot bevond zich slechts een enkel stuk daaronder.

Ook de heer mr. J. A. Grothe, die reeds vroeger meer dan eens mijn archief begiftigde, zond mij eenige stukken, bijna allen daarvoor van belang. Het waren twee geteekende wapenkaarten van de kapittelen van St. Jan en St. Marie, — een charter van 1556, zeer merkwaardig omdat het als considerans eene uitvoerige uiteenzetting geeft van de opheffing van het kapittel Ter Horst en een verhaal van het lot zijner goederen, — benevens eenige andere stukken, waaronder eene origineele gezegelde beschikking van de Staten-Generaal dd. 1672, die de Algemeene Rijksarchivaris verklaarde als belangrijk gaarne voor zijn depôt te willen aanvaarden.

Zeer verblijd was ik door eene andere aanwinst. In de collectie Booth bevinden zich twee middeleeuwsche rechtsboeken en een sententieboek van Wijk bij Duurstede; een tweede sententieboek uit dezelfde bron kwam voor een paar jaar door schenking van mr. Grothe in het depôt. Al wat van de oude rechtsboeken der stad bewaard was, bevond zich dus hier, behalve het oudste en belang-

rijkste, het zoogenaamde Poorterboek (verbastering van den ouden naam „Der poerten boec"), waarvan mijn archief een afschrift door Mr. P. Van Musschenbroek bezat, terwijl het origineel sedert jaren uit het gemeente-archief verdwenen was. Toevallig ontdekte ik voor een paar jaren, dat dit origineel niet ten ondergegaan was, doch zich bevond in de verzamelingen van den heer Jhr. Mr. L. H. Van Asch van Wijck alhier. Deze wilde van zijnen schat niet scheiden; maar het gelukte mij na zijn overlijden in het afgeloopene jaar, zijne erfgenamen te bewegen om het handschrift te verkoopen aan mijn archief, waar het thans bij de andere rechtsboeken dier stad veilig bewaard is en reeds aanstonds na het afdrukken der rechten van Amersfoort en Renen in Mr. Fruin's uitgave van de rechten der kleine Stichtsche steden eene plaats zal vinden.

Twee uit mijn archief afgedwaalde stukken werden in het afgeloopene jaar door schenking daaraan gerestitueerd. Het Historisch Genootschap schonk een origineel, door den secretaris der Staten geteekend exemplaar van de Utrechtsche kerkorde van 1612 (denkelijk nog behoorende tot de vroeger overgedragene collectie Van Hilten), — en de gemeente Utrecht de origineele memorie van Mr. Hieronymus Van Alphen over de souvereiniteit der Staten van Utrecht, die bijna geheel overgenomen is in het rapport der Staatscommissie, ingeleverd aan Gedeputeerde Staten van Utrecht op 2 Februari 1787. Dit laatste stuk, afkomstig uit de collectie Musschenbroek, werd door een lateren eigenaar verkeerdelijk aan het gemeente archief van Utrecht geschonken en is thans op zijne oude plaats teruggekeerd.

In eene auctie alhier kocht ik twee banden met origineele stukken: de eene bevattende minuten van notulen en brieven der Staten van Utrecht met vele origineele bij dit college ingekomene stukken, de andere stukken uit het archief der stad Montfoort en uit die van verschillende waterschappen in den omtrek. Terwijl ik den inhoud van den eersten band dadelijk bij het archief der Staten inlijfde, deed ik aan Uwe Excellentie een voorstel tot restitutie der andere stukken aan de Montfoortsche archieven, waarover ik eene beslissing alsnog te gemoet zie.

Door mijnen ambtgenoot in Gelderland werd aan mijn depôt op Uwer Excellentie's last overgedragen een verkoopbillet van goederen, behoorende aan het St. Agnieten-convent te Renen, dd. 1757.

Nog bood de heer A. A. Vorsterman van Oijen te 's Gravenhage mij voor mijn archief aan een omslag met stukken betreffende een geschil over de competentie van het Hof van Utrecht of den militairen rechter bij een niet-militair delict, gepleegd door eenen militair in 1777. Daar de bundel echter uitsluitend afschriften bleek te bevatten van stukken, die hier in originali berustten, achtte ik ze elders beter geplaatst en zond ze, met dank voor de welwillende bedoeling, aan den heer Vorsterman van Oijen terug.

Ook verschillende boekwerken ontving ik ten geschenke, waaronder ik noem inventarissen van de archieven van den burgerlijken stand in Limburg, van de gemeente-archieven van Utrecht en Kampen, van het schepenarchief van Nijmegen en van het huisarchief van den Nienoord (provincie Groningen).

Niet minder talrijk dan de aanwinsten waren in dit jaar de verliezen, die trouwens meestal op mijn verlangen, altijd met mijne goedkeuring geleden werden. In de eerste plaats spreek ik hier van de afgifte van bisschoppelijke archiefstukken aan het Rijksarchief in Overijssel. Zoodra het bisschoppelijk archief geordend was en dus de inhoud van de geheele collectie nauwkeurig nagegaan kon worden, heb ik de dubbelen daarvan afgezonderd en van Uwe Excellentie machtiging verzocht en verkregen, om die in het Overijsselsche depôt te plaatsen, zoowel om de bezoekers daarvan te gerieven als om de veiligheid der duplicaten te bevorderen. Dientengevolge verkreeg dit archief eene verzameling bisschoppelijke stukken (toevallig op één na allen op Overijssel betrekking hebbende), grooter en niet minder belangrijk dan die, over wier verplaatsing vroeger geklaagd was. De meeste stukken hadden ook vroeger daar berust; maar enkele werden nu voor het eerst naar Zwolle overgebracht. Deze collectie werd in den loop van het jaar vermeerderd door afschriften van vier der vijf bisschoppelijke rekeningen, waarvan dezerzijds bij de overneming der collectie kopiën toegezegd waren; het afschrift der vijfde rekening is onderhanden. Ik zelf kon daaraan toevallig nog toevoegen afschriften van twee bisschoppelijke archiefstukken, het eene geheel, het andere voor de helft op Overijssel betrekking hebbende, die ik voor eigen gebruik vroeger had laten maken. Terwijl het Overijsselsche depôt zoodoende nu van verscheidene vroeger ontbrekende registers volledige kopiën ontvangen heeft, mist het die nog slechts van enkele thans afgestane stukken. Uwe Excellentie wenschte mijn gevoelen te kennen over de vraag, of het vervaardigen van afschriften dier ontbrekende stukken voor het Overijsselsche archief nog belang kon hebben. Ik meende die vraag ontkennend te mogen beantwoorden onder verwijzing naar het advies van den Algemeenen Rijksarchivaris, die de afgifte der bisschoppelijke registers ook praktisch zonder bezwaar gekeurd had, omdat uitvoerige regesten van den inhoud daarvan door Mr. J. Van Doorninck reeds lang gedrukt waren. Ik ontkende niet, dat desniettemin raadpleging van het origineele stuk in enkele gevallen wenschelijk zou blijven, doch beweerde, dat die wenschelijkheid ook door het overzenden van afschriften niet uitgesloten zou worden.

Over de afgifte van de in het bisschoppelijk archief berustende rekening van den baljuw van Amstelland aan het Algemeene Rijksarchief sprak ik reeds boven. Twee andere 17de eeuwsche afschriften

van oude registers, die bij de rangschikking van het bisschoppelijk archief aan den dag kwamen, doch mij schenen tot het archief van het graafschap Holland te behooren, zond ik den Algemeenen Rijksarchivaris toe, met aanbod om de overplaatsing te bevorderen; doch ik ontving ze spoedig terug. De origineele stukken bleken nog in het Algemeene Rijksarchief te berusten en men verlangde dus de afschriften daar niet te bezitten.

Belangrijker was het „verlies", dat mijn archief leed tengevolge van de bovenvermelde systematiseering der provinciale charterverzameling. Ik zeide reeds boven met een enkel woord, dat ik daar tal van charters aantrof, die geheel niet in mijn depôt te huis behoorden. Voorzichtigheidshalve scheen het niet wenschelijk, de overplaatsing van die allen dadelijk voor te stellen, omdat eerst bij de definitieve rangschikking van alle provinciale charters kon uitgemaakt worden, of sommige stukken, die oppervlakkig schenen geheel niet met de hier bewaarde verzamelingen samen te hangen, niet toch daaruit afkomstig waren. Enkele stukken meende ik echter reeds nu als zeker misplaatst te kunnen signaleeren. Ik vermeld daaronder eenige charters van de familie Van Riebeeck, afkomstig uit de hierheen overgebrachte papieren van wijlen Mr. J. H. Van Lijnden van Lunenburg, — een belangrijk charter van den aartsbisschop van Bremen dd. 1435 (vroeger dienstdoende als omslag van een boek), — verschillende quittantiën van rekeningen van den rentmeester Bewesterschelde over 1453—1457, — een charter, behoorende bij de vroeger aan het Geldersche archief overgedragene papieren van den proost van Zutphen, Zweder Van Kervenhem, — drie hoogstbelangrijke charters dd. 1206—1347 uit het archief van het kapittel van Deventer — en zes charters dd. 1244 - 1317 betreffende de familie van Almelo, denkelijk afkomstig uit het archief dier heerlijkheid. Ik stelde aan Uwe Excellentie voor mij te machtigen tot overdracht dezer stukken aan mijne ambtgenooten in de provinciën, tot wier ressort zij behoorden, en ontving eene gunstige beschikking, zoodat al deze stukken op hunne plaatsen gebracht zijn. Vooral het archief in Overijssel verkreeg door de overplaatsing der Deventersche en Almelosche charters eene zeer belangrijke aanwinst, daar stukken van zoo ouden datum aldaar òf niet òf zeer spaarzaam voorhanden zijn. Het verheugde mij zeer, dat de voorgestelde verdeeling der charters juist voor dit depôt voordeelig was; immers zij, die in dit gewest zoo hevig geprotesteerd hebben tegen de overplaatsing van archiefstukken van daar naar mijn depôt, kunnen thans ervaren, dat geene ongemotiveerde annexatiezucht ten eigen bate, doch inderdaad slechts de begeerte, om aan ieder depôt te geven wat daar behoort, tot de overplaatsing geleid heeft.

Belangrijker nog was de ontdekking bij deze gelegenheid van een groot aantal charters, die niet in een rijksdepôt thuis behoorden.

Het trok mijne aandacht, dat zich onder de misplaatste charters eenige bevonden, die volgens hunnen inhoud in het archief der stad Utrecht schenen te behooren. Toen eenmaal mijne aandacht op deze bijzonderheid gevestigd was, kwamen meer charters aan den dag, die denzelfden oorsprong konden hebben en inderdaad bij onderzoek op de oude inventarissen van het stadsarchief teruggevonden werden, terwijl zij in de charterkast der gemeente thans ontbraken. Zoo kreeg ik allengs 41 charters uit de jaren 1250 - 1552 (waaronder vele zeer belangrijke) bijeen, die allen uit het Utrechtsche gemeente-archief afkomstig bleken te zijn. De vraag, hoe deze omvangrijke collectie naar het rijksarchief verdwaald was, kon gemakkelijk beantwoord worden: allen waren afkomstig uit de collectie van den Utrechtschen burgemeester C. Booth, die voor eene halve eeuw door de provincie aangekocht en met het provinciaal archief aan het rijk was overgedragen. Booth was een tijd lang belast met de regeling van het stedelijk archief, en hij zelf heeft enkele stukken uit deze collectie vermeld in den door hem vervaardigden inventaris der stedelijke charters. Het was dus onwedersprekelijk, dat het rijk zoodoende charters bezat, die aan de stad Utrecht behoorden of althans naar recht en billijkheid hadden moeten behooren, en ik haastte mij dus om den afstand der stukken op door Uwe Excellentie te stellen voorwaarden voor te stellen. Uwe Excellentie machtigde mij daarop, de verzameling aan het Utrechtsche gemeente-archief te restitueeren en wel zonder daarvoor een equivalent te eischen. Aan deze opdracht is aanstonds voldaan, zoodat de stukken nog in den inventaris van het middeleeuwsche gemeente-archief, met welks bewerking men bezig is, opgenomen zullen worden.

Door de definitieve rangschikking der rechterlijke archieven kwamen ook andere hier misplaatste stukken voor den dag. Het was reeds uit de bovenvermelde ontdekking van groote hoopen rechterlijke archieven te Amersfoort en Renen gebleken, dat de uitvoering van het Decreet van 1811 aldaar met groote slordigheid had plaats gehad. Een nieuw bewijs daarvan leverde de ordening van de hierheen vroeger overgevoerde rechterlijke archieven dezer steden. Van beiden werden onder deze archieven pakken met stukken en zelfs geheele deelen aangetroffen, die tot het gemeentearchief zelf behoorden en dus niet hadden medegenomen moeten worden. Ik stelde aan Uwe Excellentie aanstonds voor, deze stukken aan de betrokkene gemeentebesturen te restitueeren, en was zoo gelukkig de vereischte machtiging te ontvangen. De dientengevolge teruggezondene massa was groot. Terwijl Renen een groot pak met losse papieren, doch zonder veel belang, ontving, verkreeg Amersfoort eene kist vol met voor haar archief zeer kostbare stukken, die wel niet in omvang, maar zeer zeker in waarde de onlangs door de stad afgegevene rechterlijke archieven verre overtroffen. Ik noem

daaronder 3 deelen met raadsnotulen uit de 15de en 16de eeuw, in het gemeente-archief ontbrekende en gedeeltelijk ouder dan de daar bewaarde serie, — eenige stedelijke rekeningen der 15de eeuw, mede ouder dan de te Amersfoort berustende serie, — een publicatieboek van den raad uit het jaar 1578, — een origineelen brief van den prins van Oranje aan de stad dd. 1572, houdende aansporing om de Spaansche partij te verlaten, — het origineele verdrag van overgave der stad aan graaf Jan van Nassau in 1579, — verschillende rekeningen en acquitten der Amersfoortsche kloosters uit de 17de eeuw, — een pak met stukken betreffende het proces tegen den schout Vincent Van der Houve wegens het niet verantwoorden van een deel der boeten aan de stad dd. 1563—1569, — een pak stukken over het daarmede eenigszins samenhangende proces tegen den secretaris Botter wegens overschrijding van competentie en ketterij (1562—1566) — en eene lias met ingekomene stukken bij Commissarissen voor de huwelijkszaken dd. 1622—1657. — Ook enkele vroeger abusievelijk overgenomene stukken uit het archief van Wijk bij Duurstede werden bij de regeling van het rechterlijk archief dier stad ontdekt en gerestitueerd, terwijl ik mijnen ambtgenoot in Gelderland toezond een paar akten uit het rechterlijk archief van De Marsch tegenover Renen, die in het rechterlijk archief van die stad waren verdwaald.

Nog werden twee andere archiefstukken door mij overgedragen. In het archief van den Dom was voor eenige jaren ontdekt een 15de eeuwsch afschrift van een cartularium van het bekende St. Odulfsklooster te Staveren, dat niet omvangrijk was, maar verscheidene belangrijke en oude, van elders onbekende oorkonden bevatte. Reeds vroeger had ik de overplaatsing van dit stuk naar het Friesche depôt overwogen; doch bij den ongeordenden toestand van het archief van den Dom achtte ik het mogelijk, dat wellicht later nog eenig verband met dit archief ontdekt zou kunnen worden. Daar nu echter professor Blok te Groningen, die het cartularium dit jaar geruimen tijd bestudeerde, geen spoor van eenig verband met het Domkapittel had gevonden, achtte ik mij verantwoord, toen mijn ambtgenoot in Friesland kort daarop om overplaatsing vroeg, aan Uwe Excellentie een voorstel in dien geest te doen. — Een dergelijk voorstel tot afgifte aan het Utrechtsche gemeente-archief deed ik kort daarna met betrekking tot het origineele exemplaar der stedelijke rekening van Utrecht van 1810, die in het gemeente-archief ontbrak en in mijn depôt teruggevonden werd. Het stuk is blijkbaar in 1811 aan den Sous-préfet toegezonden, om dezen in staat te stellen, de modellen voor de volgens de Fransche administratieve voorschriften in te richten gemeenterekening van 1811 te ontwerpen: de teruggave moet verzuimd zijn. Uwe Excellentie machtigde mij in beide gevallen, om volgens mijne voorstellen te handelen; aldus is geschied.

Ook de laatste stukken der Cheltenhamsche collectie, die hier niet behoorden, werden in het afgeloopene jaar afgegeven. Ik ontving Uwer Excellenties machtiging tot verzending aan het Rijksarchief in Zeeland van de voor dit depôt vroeger bestemde stukken, en tot aanbieding aan het gemeente-archief van Amsterdam van een uit deze bewaarplaats afkomstig archiefstuk. Ook de voor de stad Utrecht bestemde 1326 charters kwamen in het afgeloopene jaar op hunne bestemmingsplaats. In het voorjaar ontving ik van Uwe Excellentie bericht, dat zij voor f 750 aan het gemeentebestuur aangeboden waren, en spoedig daarop werd mij de geheele collectie toegezonden met last om daarvan aan den gemeente-archivaris inzage te verleenen. Eenige weken later meldde Uwe Excellentie mij, dat de koop gesloten was, en machtigde mij tot de afgifte der stukken. Zoo is dus thans, behalve de definitief aan mijn depôt toegewezene stukken, niets meer uit de Cheltenhamsche verzameling hier achtergebleven en zijn mijne bemoeiingen met deze aangelegenheid eindelijk afgeloopen.

Het laatste stuk, dat afgegeven werd, was het zilveren bodeteeken van de meente Leusderberg, dat met het archief hierheen gezonden was. Toen de Amersfoortsche vereeniging Flehité mij verzocht dit stuk, dat geene kunstwaarde had, in haar museum te mogen opnemen, aarzelde ik niet Uwe Excellentie tot overplaatsing van dit in mijn depôt misplaatste voorwerp te adviseeren, en Uwe Excellentie besloot mij tot den afstand in bruikleen te machtigen.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegevene bescheiden, voor het hoofdarchief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- of buitenlandsche archieven.*

In de eerste plaats moet ik twee teleurstellingen vermelden. Het handschrift met historische aanteekeningen van Liebert Opstraet van der Moelen, dat ik (zooals ik ten vorigen jare berichtte) ontdekte bij den heer Jhr. Mr. L. H. Van Asch van Wijck te Driebergen, heb ik nog niet gezien. De eigenaar had beloofd het mij ter inzage te zenden, doch hij overleed weinige weken daarna plotseling. Zijn oudste zoon, Jhr. Mr. L. H. J. M. Van Asch van Wijck te Veenendaal, wien het kostbare stuk ten deel viel, bood wel is waar aan die belofte gestand te doen door overzending van het gedeelte, dat ik behoefde; doch ZEd. zag toch blijkbaar de verplaatsing zoo ongaarne, dat ik het wenschelijk achtte die niet te vergen, te meer daar het handschrift thans bleek te bestaan uit 11 folianten, die ik in korten tijd niet zou kunnen doorlezen en excerpeeren. Er bestond bovendien geene dringende noodzakelijkheid tot inzage,

daar ik (onbekend met den inhoud van de aanteekeningen) bezwaarlijk kon aangeven wat ik verlangde te zien.

Ook de ten vorigen jare bestelde kopiën van geteekende plattegronden van Utrechtsche steden uit de 16de eeuw in de Madridsche bibliotheek heb ik niet ontvangen. Herhaaldelijk heb ik den persoon, die zich met de bestelling belast heeft, daaraan herinnerd: nu eens was de teekenaar ziek, dan weder was de atlas uitgeleend, doch de kopiën kwamen niet. Ook aan Zijner Majesteits gezant te Madrid heb ik op Uwer Excellentie's last over de zaak geschreven; doch ook dit leverde geen resultaat. Mijne aandacht blijft op deze belangrijke aangelegenheid gevestigd.

De General Landesarchivar te Karlsruhe, Dr. Von Weech, met wien ik vroeger over papieren van bisschop Frederik van Baden correspondeerde, had de goedheid mij toe te zenden regesten van twee oorkonden van den bisschop, die hij in originali ontdekt had in het Statthalterei-Archiv te Innsbrück. Eene daarvan had op Groningen en Friesland betrekking, en ik gaf dus mijnen ambtgenooten in die provinciën van deze vondst kennis. — De commies-chartermeester in Noord-Brabant Dr. W. Zuidema was zoo welwillend mij toe te zenden afschrift eener oorkonde betreffende het Utrechtsche St. Catharyne-klooster, die door hem ontdekt was in het Straatsburgsche archief en voor de verzameling afschriften van mijn depôt eene welkome aanvulling leverde. De heer J. De Fremery te 's Gravensande berichtte mij met groote voorkomendheid, dat hij in het Leidsche gemeente-archief gevonden had een charter van den Domproost dd. 1240; bij onderzoek bleek echter reeds een oud vidimus van dit stuk hier te berusten. De heer E. W. Moes te Rotterdam vestigde mijne aandacht op een charter van bisschop Jan Van Arkel, dat te Berlijn te koop werd aangeboden; toen ik evenwel daarover schreef, bleek het stuk reeds verkocht te zijn. Eindelijk zond de heer J. Trosée te 's Hertogenbosch mij eenige aanteekeningen betreffende de Utrechtsche geschiedenis, door hem gemaakt bij de bestudeering der in het Belgische Rijksarchief bewaarde collectie, genaamd „Dépeches des rebelles".

In de collectie van den heer Jhr. M. P. Smissaert, die ik boven noemde, vond ik o. a. een handschrift in twee deelen met tallooze gekleurde penteekeningen van A. Van Buchell, waarin eene beschrijving van alle geschilderde glazen, tombes, grafzerken, schilderijen, borden en beeldhouwwerken der Utrechtsche kerken in het begin der 17de eeuw vervat is. Ik herkende het onmiddellijk als het origineel van het bekende handschrift van Dr. E. Van Engelen in de Utrechtsche stadsbibliotheek. De vondst van dit origineel verschaft ons niet alleen veel betere reproducties der afgebeelde monumenten dan Van Engelen's afschuwelijke teekeningen; maar zij levert ook de langgezochte verklaring der omstandigheid, hoe de teekenaar

omstreeks 1720 tal van voorwerpen heeft kunnen afbeelden, die, voor zoover men kan nagaan, destijds reeds lang verdwenen waren. De authenticiteit der afbeeldingen is daardoor nu beter gewaarborgd. Van enkele der teekeningen deed ik met verlof van den heer Smissaert voor den topographischen atlas der gemeente kopiën nemen, die een veel juister beeld van het oorspronkelijke monument geven dan die in Van Engelen's handschrift.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

In de eerste plaats vermeld ik onder deze rubriek het verzoek, door professor Blok namens de commissie voor het Groningsch oorkondenboek gedaan, om successievelijk de belangrijkste cartularia uit het archief op het Rijksarchief in Groningen te mogen raadplegen, een verzoek, door Uwe Excellentie aanstonds toegestaan. Reeds is een cartularium met dit doel naar Groningen gezonden en na gebruik teruggekomen.

Niet minder belangrijk en vrij wat tijdroovender waren een paar andere aanvragen. Nagenoeg tegelijkertijd werden mij toevallig van wege de commissiën, door de Gesellschaft für Rheinische Geschichtskunde en door de Preussische Akademie der Wissenschaften benoemd voor de uitgave der universiteits-matrikels van Keulen en Bologna, lijsten met haar onbekende Nederlandsche namen toegezonden, met verzoek die te willen ophelderen en zooveel mogelijk toelichten. Ik gevoelde mij hier, bij eene vraag, die de geheele uitgestrektheid van het oude Utrechtsche bisdom (d. i. bijna ons geheele vaderland) betrof, niet competent: over de groote meerderheid der middeleeuwsche studenten valt thans natuurlijk niets meer te berichten, en ook middeleeuwsche plaatsnamen zijn dikwijls alleen den locaalhistoricus bekend. Ik wendde mij dus per circulaire tot mijne ambtgenooten binnen de palen van het oude Utrechtsche bisdom en verzocht, onder toezending van eene kopie der beide lijsten, om hunne medewerking voor het groote werk. Het resultaat was zeer bevredigend: niet alleen werd door allen met groote voorkomendheid aan het verzoek voldaan, maar velen maakten daarvoor eene ernstige studie, zoodat de lijsten, die ik ten slotte aan mijne beide correspondenten zenden kon, wel is waar verre van volledig waren, maar toch tallooze inlichtingen bevatten. Beide commissiën bleken dan ook uiterst voldaan en verzochten mij, haren dank ook aan mijne ambtgenooten over te brengen.

Mijn ambtgenoot in Drenthe, die zich bezighoudt met eene studie van den oorsprong der stad Groningen, schreef mij herhaaldelijk om afschriften van stukken uit de bisschoppelijke kanselarij, die Groningen betroffen; meestal kon ik aan zijn verlangen vol-

doen door raadpleging van de bisschoppelijke registers of het archief van het Domkapittel.

In de bijeenkomst van Rijksarchivarissen, die in den nazomer te 's Gravenhage gehouden werd, is op verlangen van den Algemeenen Rijksarchivaris besloten tot het samenstellen van naamlijsten der personen, die in de bestuurscolleges van de Generaliteit en van de provinciën zitting hadden in 1794, benevens van het ondergeschikte personeel, alles met opgaaf van het jaar, waarop ieder persoon in functie getreden is. De uitvoering van dit plan dreigde mij natuurlijk een arbeid van verscheidene weken te zullen opleggen; doch gelukkig vond ik alle verlangde gegevens reeds gedrukt achter den Stichtschen almanak van 1794, zoodat ik volstaan kon met de overzending van een exemplaar van dezen almanak.

Bijzondere vermelding verdient ook de studie van den heer J. De Hullu, een Leidsch student, die de geschiedenis van het schisma Trajectense tot onderwerp zijner dissertatie koos. Maanden lang heeft hij daartoe op mijn archief gearbeid en alle daar bewaarde bronnen voor zijn onderwerp, die ik hem aanwees, doorzocht. Het verheugt mij, dat zoodoende thans eindelijk door een partikulier, die niet aan het archief verbonden is, eene serieuse historische studie van de daarin berustende schatten gemaakt is. Mij schijnt zulk eene werkzaamheid de schoonste vrucht van den arbeid, aan de ordening van een archief besteed.

Ook een Utrechtsch student, de heer J. G. C. Joosting, gebruikte eenige bronnen uit mijn depôt voor de bearbeiding zijner dissertatie over het zeventuig. Daar zijn gezondheidstoestand hem niet toeliet hierheen over te komen en hij spoedig met zijn werk moest gereed zijn, verzocht hij overzending der noodige stukken. Inderdaad zijn dan ook met dit doel tal van cartularia achtereenvolgens naar het Nijmeegsche archief opgezonden. Ik adviseerde gunstig op dit verzoek, ten einde dezen arbeid niet geheel onmogelijk te maken; doch over het geheel schijnt mij de verzending van vele kostbare stukken, wanneer zij slechts gedurende korten tijd geraadpleegd behoeven te worden, niet zonder bedenking en slechts bij uitzondering gerechtvaardigd.

Op eene andere wijze werd mijn bureau betrokken in de werkzaamheid van den heer J. Trosée uit 's Hertogenbosch, die zich hier vestigde, gedeeltelijk om eenige stukken uit mijn depôt betreffende de door hem ontworpene en vroeger besprokene uitgave (de publicatie van de notulen van Gedeputeerden tot de Nadere Unie, met de bijlagen) in te zien, gedeeltelijk om de stukken, die hem op aanvrage door de andere archiefdepôts hier te lande werden toegezonden, hier te gebruiken. Ook hij is verscheidene maanden hier werkzaam geweest.

Evenzoo werden mij ten behoeve van professor Pols door het

Nijmeegsche gemeente-archief alle rechtsbronnen dier stad, voor zoover zij in het gemeente-archief berustten, toegezonden. Ook dezen zijn achtereenvolgens doorgezien en op mijn bureau voor zooveel noodig overgeschreven voor de voortzetting van de uitgave van dit belangrijke en zeer omvangrijke stadrecht door de Vereeniging tot uitgave van oudvaderlandsche rechtsbronnen.

Onder de personen, die overigens mijn bureau bezochten, noem ik nog den heer J. H. Hofman uit Schalkwijk, die het geheele jaar nu en dan hier werkzaam was en o. a. de bronnen verzamelde voor eene geschiedenis van Paushuize. Als gewoonlijk werden ook tal van genealogische onderzoekingen gedaan, ditmaal voor de familiën van Hardenbroek, van Royen, van Bevervoorde, van Doorninck, toe Laer, Schade, van Loenersloot, van Ketwich, van Weede, Hodenpijl en van Baerle.

Ook de hier gedeponeerde stukken der Clerezy werden nu en dan geraadpleegd. Het vroeger vermelde afschrift der processtukken van Angelus Merula kwam in het voorjaar gereed: een jong geleerde heeft het plan gevormd, dezen bundel met toelichtenden tekst in het licht te geven.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

In de eerste plaats verdient onder deze rubriek vermelding de omwerking van den inventaris der charters van Rhenen. Toen de heer Fruin in het afgeloopene voorjaar het geheele gemeente-archief doorzocht met het oog op rechterlijke archieven, bleken ook nog tal van charters (van niet-rechterlijken aard) buiten de charterkast der gemeente in het archief voorhanden te zijn. De heer Fruin heeft die volgens mijnen wensch verzameld en (met machtiging van het gemeentebestuur) ter beschrijving medegenomen. Toen echter de nieuwe inventaris met de vroeger vervaardigde samengesmolten zou worden, bleek hij dezen in omvang te overtreffen; eene herziening van het geheel scheen dus vooraf wenschelijk. Dit is geschied: het geheele stuk is daarna overgeschreven en de charters (176 stuks) zijn op nieuw genommerd. Deze afdeeling van het gemeente-archief is dus thans definitief geregeld. Helaas! eene schromelijke tegenstelling met de rest van het archief, dat in voorbeeldeloozen toestand verkeert, hoewel de gemeente vermogend is!

Meer belangstelling werd te Wijk bij Duurstede betoond. Van daar kreeg ik het verzoek om te vergunnen, dat de voor eenige jaren vervaardigde lijst der charters onder mijnen naam gedrukt werd. Ik meende daartegen bezwaar te moeten maken: het stuk was door den heer Van Rappard vervaardigd, en slechts om als

voorloopigen wegwijzer voor het gemeentebestuur te dienen, in afwachting van eene definitieve regeling. Eene herziening scheen dus in allen gevalle te moeten voorafgaan. Doch het geheele plan behaagde mij niet genoeg, om daartoe mede te werken. Het getal charters (132 stuks) is niet groot, hun belang niet bijzonder. De afzonderlijke publicatie van den inventaris van dit deel van het gemeente-archief scheen dus niet gerechtvaardigd; verre de voorkeur verdiende het drukken van den inventaris van het geheele archief, zoodra dit definitief geordend en beschreven was. Daarop drong ik dan ook in antwoord op het tot mij gerichte verzoek aan. Naar ik ondershands verneem, is mijne poging niet vruchteloos gebleven; immers het gemeentebestuur heeft zich tot Gedeputeerde Staten gewend met verzoek, om op de gewone voorwaarden hulp van dit college te ontvangen voor de ordening en beschrijving van het gemeente-archief. Ik twijfel niet, of aan het verzoek zal voldaan worden, en daarmede een belangrijke stap gedaan zijn tot verbetering van den toestand der Stichtsche archieven.

In schrille tegenstelling daarmede staat het gedrag der gemeente Ysselstein. Als antwoord op eene door Gedeputeerde Staten tot het gemeentebestuur gerichte circulaire met aanbod van hulp bij de regeling van het archief, verklaarde dit zich bereid het geheele archief aan mijn depôt in bruikleen te geven. Het gemeentebestuur gaf mij daarvan kennis; doch tegelijkertijd ontving ik eene missive van Gedeputeerde Staten, met verzoek om advies over de wenschelijkheid en uitvoerbaarheid der overplaatsing. In die missive werd tevens verklaard, dat het college van het gemeentebestuur inlichtingen had gevraagd over de gronden, waarop het raadsbesluit steunde. Hoewel het mij voorkomt, dat het niet zonder bedenking is, belangrijke en omvangrijke archiefdepots, zooals dat eener oude stad, van daar te verwijderen en zoodoende de mogelijkheid van locale geschiedkundige onderzoekingen af te snijden, moest toch mijns inziens de overweging, dat een gemeentebestuur, dat geen prijs toont te stellen op het bewaren van zijn oud archief, zeker op den duur niet kan geacht worden eene zorgvuldige behoedster daarvan te zijn, leiden tot het overnemen van de zorg daarvoor door het Rijk. In dezen geest schreef ik aan Gedeputeerde Staten en verklaarde mij bereid, voorstellen tot overneming van het archief aan Uwe Excellentie te doen. Maar daar het gewenscht scheen de verdere behandeling der zaak, in afwachting van de aan Gedeputeerde Staten door de gemeente te geven inlichtingen uit te stellen, verzocht ik het gemeentebestuur mij te willen berichten, wanneer het overleg met Gedeputeerde Staten zou zijn afgeloopen. Tot heden heb ik dergelijk bericht nog niet ontvangen, zoodat de zaak nog in statu verkeert.

Meer belangstelling in de kennis van zijn verleden dan het ge-

meentebestuur van Ysselstein betoonde het waterschapsbestuur van de Langevliet. Daar het archief van dit waterschap zeer weinig omvangrijk is, verzocht het bestuur, vernomen hebbende, dat in mijn depôt stukken, voor de kennis van oorsprong en geschiedenis van dit waterschap van belang, berustten, mij om te zijnen kosten daarvan een inventaris en korte inhoudsopgave te doen opmaken. Het verzoek scheen mij, zooals het daar lag, niet voor inwilliging vatbaar. Een dergelijk algemeen onderzoek naar *alle* stukken, die op dit waterschap betrekking hebben (en die vooral in het nog half verwarde archief van den Dom schuilen) scheen uit den aard der zaak ondoenlijk. Zelfs al ware het mogelijk de ambtenaren van het archief daarvoor bijzonder te honoreeren, dan nog ware eene dergelijke werkzaamheid niet van hen te vergen. Ik stelde het college derhalve voor, om den commies-chartermeester Mr. Fruin, die door Gedeputeerde Staten met de regeling der waterschapsarchieven belast is, te verzoeken om het archief van het waterschap te regelen. Daarna zou hij, toegerust met de uit die regeling voortvloeiende kennis, nu en dan, naarmate zij voorkwamen, gewichtige stukken in mijn depôt kunnen signaleeren aan het waterschapsbestuur, dat dan door den klerk van het archief tegen betaling der leges afschriften of excerpten kon laten maken, waarmede het door Mr. Fruin te ordenen waterschapsarchief zou worden aangevuld. Ik zelf zou Mr. Fruin gaarne wijzen op stukken over de Langevliet, die ik mocht ontdekken in het eerstdaags onder handen te nemen archief van den Dom. Het college toonde zich met mijnen voorslag ingenomen; maar tot eene opdracht aan Mr. Fruin schijnt het nog niet gekomen te zijn.

Het gemeentebestuur van Wijk bij Duurstede toonde zijne zorg voor zijn archief nader door mijn advies in te winnen omtrent de wenschelijkheid der bewaring van de afschriften der oude kiezerslijsten en stemlijsten van gemeenten in dat hoofdkiesdistrict, die in het gemeente-archief berustten. Over het geheel valt het moeielijk, wanneer men met de administratie eener moderne gemeente niet nauwkeurig bekend is en geen juist inzicht heeft in den inhoud der omvangrijke massa schrifturen, die tegenwoordig het archief eener groote gemeente uitmaakt, om in dergelijke gevallen steeds met nauwkeurigheid te bepalen, of het belang der gemeente de vernietiging eener bepaalde serie stukken toelaat. Het bewaren van te veel papieren levert ook in vele opzichten een gevaar. In dit geval vermocht ik niet in te zien, dat door de vernietiging der hier bedoelde stukken eenig belang geschaad zou kunnen worden, en ik adviseerde dus voor de vernietiging.

Dit is alles, wat ik Uwe Excellentie omtrent mijne eigene bemoeiing met gemeente- en waterschaps-archieven kan mededeelen. Met een enkel woord mogen echter hier nog de veel belangrijker

werkzaamheden van den heer Mr. Fruin te dien opzichte vermeld worden. Het verslag, dat deze ook dit jaar over het door hem verrichtte aan Gedeputeerde Staten uitbracht, behelst zeer belangrijke bijzonderheden over de regeling der archieven van Montfoort, Leusden en Stoutenburg. Dat het getal der behandelde gemeenten ditmaal klein is, kan niemand verwonderen, die bedenkt, dat eene der drie eene voormalige stad is, wier archief gewoonlijk (en ook hier) eenige malen grooter is dan dat van een dorp. Ik kan niet anders dan Mr. Fruin's helder inzicht in de samenstelling der archieven, zijne goede methode van behandeling en verdeeling, en zijne nauwgezette overweging van al wat ter zake dienende is, prijzen: de lectuur van het verslag is voor den deskundige een genoegen.

Ook met het depôt der notariëele protocollen kwam ik in het afgeloopene jaar weder in aanraking. Bij het nauwkeurig doorzoeken van het archief van Renen ontdekte Mr. Fruin, door mij op deze eventualiteit voorbereid, nog de protocollen of gedeelten van protocollen van niet minder dan zeven notarissen te Renen en Veenendaal. Met verlof van het gemeentebestuur (door hem op deze anomalie opmerkzaam gemaakt) nam hij de stukken mede hierheen, en ik haastte mij ze aan den bewaarder der notariëele protocollen toe te zenden. Ook te Amersfoort vond ik thans nog de protocollen van drie notarissen. Men maakte bezwaar ze mij mede te geven, en ik kon dus alleen hunne verblijfplaats aan den bewaarder der protocollen signaleeren. Naar ik verneem, zijn ook deze stukken aangevraagd en zonder bezwaar afgegeven.

Eindelijk zij nog mijne kennismaking met een familie-archief vermeld. De heer R. baron van Hardenbroek, burgemeester van Bunnik, had mij bij mijn bezoek aan die gemeente in het vorige jaar medegedeeld, dat in een onbewoonden toren op een hem toebehoorend goed onder Bunnik eenige kasten vol met oude papieren zich bevonden, wier geschiedenis aan zijne familie onbekend was. Gaarne voldeed ik aan zijn verzoek, om naar den inhoud dier stukken een onderzoek te komen instellen. De zeer omvangrijke massa papieren bleek te bevatten het archief der familie De Pesters sedert het midden der 17de eeuw. Het archief bevatte meestal stukken van financiëelen aard, die dan ook betreffende alle takken der familie in zeldzamen overvloed voorhanden waren. Voor de genealogie der familie en de geschiedenis van haar grondbezit levert het belangrijke gegevens. Doch tot mijn leedwezen vond ik er nagenoeg niets bij van geschiedkundig belang. De naam van meer dan een lid der familie is bekend geworden, en vooral die van den veelbesproken overste Pesters, den door de patriotten fel gehaten gunsteling van Prins Willem V, is vermaard; maar naar het schijnt hebben alle hunne politieke papieren (denkelijk in de jaren na de revolutie van 1795)

vernietigd. Over de door de eigenaars gewenschte ordening en inventarisatie van het archief, waarmede ik mij niet scheen te moeten belasten, gaf ik hun advies. Vermelding verdient nog het groot getal familieportretten, dat in deerlijk verwaarloosden toestand in den toren bewaard werd. De namen der meeste personen waren vergeten (alleen die van den overste Pesters was nog bewaard gebleven) en ook de schilders waren veelal onbekend; maar toch deed het mij leed, dat deze stukken zoo slecht onderhouden waren, daar over hunne kunstwaarde in den toestand, waarin zij verkeerden, nauwelijks te oordeelen viel, terwijl ik ook opmerkte een paar portretten uit de late middeleeuwen en een mansportret in fraai ingelegde lijst uit de eerste jaren der 17de eeuw. De toren zelf, een zeer eigenaardig gebouw, bevatte nog vele gegevens voor de kennis der (hoogst eenvoudige) inrichting van dergelijke verblijven van den kleineren landadel in de 16de en 17de eeuwen.

De Rijksarchivaris in Utrecht,

S. Muller Fz.

BIJLAGE A.

HET ARCHIEF DER BISSCHOPPEN VAN UTRECHT.

A. Geschiedenis.

De oudste bestanddeelen van het bisschoppelijk archief van Utrecht zijn natuurlijk, hier als overal elders, geweest de oorkonden, die de titels bevatten van de rechten van het sticht. De bewaarplaats dier stukken was het archief van het Domkapittel: Wstincs rechtsboek van den Dom (c. 1350) zegt: „Littere et privilegia, que statum universalem dyocesis et mensam episcopalem concernunt, sunt in archivo nostre ecclesie de jure et consuetudine reservanda, episcopo et illis, ad quos pertinent, sub cautela ydonea necessitatis tempore exhibenda 1)." Wij kunnen ons niet al te zeer verwonderen over deze regeling, die blijkbaar dagteekent uit de overoude tijden, toen bisschop en Domkapittel nog geene afzonderlijke vermogens hadden; maar wij wenschen toch gaarne het bewijs te hooren, dat inderdaad de toestand aldus was; immers wij zouden verwacht hebben, dat de scheiding van goederen tusschen bisschop en Domkapittel ook tot eene afscheiding van de archieven, althans van die betreffende de bisschoppelijke domeinen („mensa episcopalis") geleid hebben moest. Dit bewijs is te leveren. Van het oudste cartularium van het sticht uit het begin der 10de eeuw is wel is waar het oudst bekende afschrift in de Egmondsche abdij gevonden, maar een later (uit het laatst der 12de eeuw) stamt toch uit het archief van den Dom. De 2de en 3de cartularia van het (sticht uit het midden der 12de en het begin der 13de eeuw) kennen wij uit verschillende handschriften, die, op een na allen afkomstig uit dit archief, allen genomen zijn naar een exemplaar, dat de oude aanteekening vertoont: „Pertinet Maiori ecclesie Traiectensi". Wijzen reeds deze feiten naar het archief van den Dom, de tekst van het 3de cartularium, dat bij het Domkapittel berustte en blijkens de kantteekeningen onmiddellijk naar de origineele charters afgeschreven is, heft allen twijfel op 2). Van de oudste tijden af werden dus de charters van het sticht bij het Domkapittel bewaard, eene conclusie, die ten overvloede bevestigd

1) Wstincs rechtsboek. (Ex. v. h. Domkapittel.) fol. 2 vs.
2) Zie hierover meer in de inleiding mijner uitgave van het oudste cartularium van het sticht Utrecht.

wordt door de nog heden op enkele charters van het archief van den Dom in dorso voorkomende aanteekening: „Ista littera pertinet ad dominum episcopum et inter ejus litteras ponatur 1)."

Maar toch, niettegenstaande deze onaantastbare bewijzen, blijkt het archief van den Dom niet de eenige bewaarplaats van bisschoppelijke charters geweest te zijn. Met name twee andere depôts kan ik aanwijzen: te Utrecht en te Deventer. Van het Utrechtsche depôt is weinig bekend: zijn bestaan bleek mij alleen uit eenige kantteekeningen in het 1ste diversorium van bisschop Frederik van Blankenheim, die vermelden, hoe eenige bisschoppelijke charters berustten „in Traiecto in cista scabinorum, de qua capitula eciam habent claves", terwijl de kist nader wordt aangeduid als „des lants kiste t Utrecht up sunter Katherinen poorte" (ook wel „des stichts kist t Utrecht") 2) Geheel van denzelfden aard was blijkbaar het Deventersche depôt: de „landskyste" of „cista communis" bevond zich daar in de sacristie („garwecamer") der St. Lebuinuskerk (volgens eene andere aanteekening „up dat capitellhuys") 3). Terwijl de sleutels der Utrechtsche kist berustten bij twee der drie leden van de Statenvergadering, waren het te Deventer de ridderschap en elk der drie steden (d. z. de twee leden der Staten), die de vier sleutels bewaarden 4): beiden worden dus terecht „landskisten" genoemd. Van den inhoud der Deventersche kist weten wij veel meer dan van de Utrechtsche. Reeds een der oudste registers van het Deventersche stadsarchief bevat een inventaris van den inhoud uit het begin der 15de eeuw 5); een tweede inventaris wordt als „Diversorium off registre van verscheyden brieven, die leggen zouden in des landts kiste tot Deventer op der graeuwer (l. garwe) camere, ende meer andere van zeer oude tyden" in 1613 vermeld onder de uit het bisschoppelijke archief afkomstige stukken in het archief der Hollandsche Rekenkamer 6), doch is thans verdwenen; een derde van 28 Februari 1571 bevindt zich in het register van dagvaarden der Staten van Overijssel 7). De oudste en jongste in-

---

1) O. a. nog op een charter van 1347.

2) 1ste Diversorium van bisschop Frederik van Blankenheim. fol. 18, 21, 30, 31. (Het betreft brieven van 1263, 1328, 1395 en 1408.)

3) 1ste Diversorium van bisschop Frederik van Blankenheim. fol. 24 vs. („die brieff is tot Deventer in der kisten up die garwecamer"), — fol. 28 vs. („tot Deventer in des lants kiste up dat capitellhuys"), — fol. 26, 30 („tot Deventer in des lants kist"), — fol. 36 vs. („in Davantria in ecclesia in cista communi").

4) Antw. der Stn. v. O. op den eisch tot afgifte der charters uit de landskist z. d. (dd. Nov. 1530), in: Judiciaalreg. v. d. stadhouder Ge. Schenck. fol. LV.

5) Inventaris v. h. stads-archief. N°. 1607 fol. 184.

6) Verzoek van de Overijsselsche gedeputeerden ter Generaliteit tot afgifte van bisschoppelijke archiefstukken. Met reçu dd. 24 Jan. 1613. (Afschr. R. arch. in Ov.)

7) Register van dagvaarden van 1569—1573. fol. 136. (Stads-arch. van Kampen. Invent. N°. 2355.)

ventaris, die ons alleen bewaard bleven, stemmen in hoofdzaak overeen: volgens beiden had de landskist 12 laden, wier inhoud in 1571 nog niet veel verschilde van de oudste opgaaf. Intusschen mogen wij niet vergeten, dat in de kist sedert het begin der 15de eeuw nog nieuwe stukken opgenomen kunnen zijn, terwijl wij niet weten, of de opeisching van haren inhoud door Karel V in 1530 niet tot de afgifte van vele nommers geleid heeft; alleen de verloren tweede inventaris, die ons den inhoud der kist in zijn volledigsten toestand beschreven moet hebben, zou ons daaromtrent zekerheid kunnen geven. — Wat wij van den oorsprong en de beteekenis dezer beide landskisten te denken hebben, is niet duidelijk 1). Twee zaken zijn echter volkomen zeker: 1°. de inhoud der kisten kan geen eigendom der Staten geweest zijn, want de stukken behooren, voor zoover zij ons bekend werden, uitsluitend tot het bisschoppelijk archief, en de Staten van Overijssel erkenden zelven in 1530, dat zij de oorkonden bewaarden „tot behoeff der Keys. Maj, Siner Majts. erffgenamen ende derselver lantschap" 2), 2°. eene splitsing van het bisschoppelijk archief in twee deelen (Oversticht en Nedersticht) lag hier niet in de bedoeling; terwijl toch van de vier bekende stukken in de Utrechtsche landskist drie op het Oversticht betrekking hebben 3), vinden wij in de Deventersche, behalve oorkonden over Friesland, Groningen en Drenthe, ook stukken betrekkelijk

---

1) Stellig was er een bepaalde reden, waarom akten niet in het bisschoppelijk paleis, maar in de landskist geplaatst werden. Vgl. Divers. Fred. de Bl. fol. 27: „Littera est in Davantria in camera scriptorum et in schrinio, ubi ponuntur littere; *postea posita est in cista communi in Davantria.*" — Zeker waren echter de landskisten *niet* bedoeld om als hulpdepots dienst te doen: toen in 1402 Drenthe en Coevorden op nieuw gerechtelijk aan den bisschop werden opgedragen, deponeerde deze den eigenlijken gerechtsbrief (in het Hollandsch, bezegeld door den ambtman van Coevorden en de etten van Drenthe met vele getuigen o. a. den hertog van Gelder) in de Deventersche landskist, terwijl elk der vijf kapittelen (en dus ook het bisschoppelijke hoofddepot in den Dom) slechts eene Latijnsche akte, door eenen notaris (secretaris van den bisschop) van de rechtshandeling opgemaakt, verkregen. (Het exemplaar van den Dom is thans in het Alg. Rijksarchief, de andere akten, behalve die van St Jan, in het Utr. Rijksarchief. De Hollandsche brief berust in het Deventersche stadsarchief.)

2) Judiciaalreg. v. d. stadh. Ge. Schenck. fol. LV. (R. arch. in Ov.) — In enkele exceptioneele gevallen plaatste men in de landskist met goedvinden der drie steden stukken van anderen aard. Zoo berustte daar blijkens eene aanteekening in het Privilegieboek van Kampen eene oorkonde, behoorende tot het archief dier stad (Verz. v. stn. v. d. Vereen. v Ov. recht. II 18 p. 32 Noot: „Dese brief is to Deventer"), en in 1455 verzocht het stadsbestuur van Utrecht twee oorvedebrieven uit zijn archief daar te bewaren. (Zie den brief, die het verzoek inhoudt, dd. Saterd. nae St. Jan te Mydsomer 1455, in HS. N°. 1607 v. h. arch. v. Deventer. fol. 148.)

3) Nam. eene oorkonde over de redemtie van Coevorden dd. 1263, — een ander van graaf Jan van Benthem dd. 1328 — en de huldigingsbrief der Drenthen dd. 1395. Het 4de stuk is een charter van den heer van Loenersloot.

Montfoort, het slot te Horst, Abcoude, Beverweerd, de steden Utrecht en Amersfoort, de Utrechtsche kapittelen en gilden, de Veluwe, Gelder en zelfs over de Egmondsche abdij; eenmaal wordt zelfs vermeld, dat van twee exemplaren van een charter (de huldiging der Drenthen van 1395) het eene geborgen was „tUtrecht, die ander tot Deventer in des lands kist" 1). Alle brieven van het Deventersche depôt dagteekenen van de jaren 1313—1415, meestal van het midden der 14de eeuw en volgende jaren. Ik acht het niet onwaarschijnlijk, dat de Staten, wanneer zij voor den aankoop of het met geweld verkrijgen van een territoir of een recht geld hadden bijgedragen, als zekerheid voor de terugbetaling dier som zich de bewaring voorbehielden van de akte, die het bewijs van de verkregene aanwinst bevatte, zoodat er eene soort van verpanding daarvan aan de Staten tot stand kwam 2).

Ook op de bisschoppelijke sloten werden enkele charters bewaard. Het is niet dan natuurlijk, dat de bisschoppen, naarmate zij allengs geheel in wereldlijke vorsten ontaardden, de bewaring van de akten, die betrekking hadden op hunne domeinen, niet meer aan vreemden wilden toevertrouwen; bij de domeinakten zullen langzamerhand ook vele stukken betreffende het sticht en zijne rechten eene plaats gevonden hebben. Deze archiefdepôts in de bisschoppelijke sloten moeten thans nader besproken worden. Het spreekt van zelf, dat zich naast de bewaarplaatsen der bisschoppelijke charters, doch geheel daarvan afgescheiden, in veel latere eeuwen depôts gevormd hebben, die het bezinksel der bisschoppelijke kanselarij bevatten. In de eerste plaats eischten de rekeningen, door de verschillende bisschoppelijke ambtenaars jaarlijks afgelegd

1) 1ste Divers. v. bissch. Fred. v. Bl. fol. 30. — Vgl. ald. fol. 60 vs.: een tractaat met den hertog van Gelder, waarvan het eene exemplaar geborgen werd ter Horst „in *der clercke* kist", het andere te Deventer „in *der clercke* kist."

2) Alleen op deze wijze kan ik ook verklaren het voorkomen van sommige oorkonden uit het bisschoppelijk archief in de archiefdepôts der vier Utrechtsche kapittelen van Oudmunster, St. Pieter, St. Jan en St. Marie. Omtrent den inhoud daarvan kan bij den ongeordenden toestand der kapittel-archieven nog weinig gezegd worden. De oorkonden van het kapittel van St. Pieter alleen vindt men bijeen in den inventaris van dit kapittel-archief sub N°. 1199 vlg.; velen daarvan betreffen de rechten der vijf kapittelen en het generale kapittel (de Statenvergadering); andere hebben betrekking op eene vacature van het bisdom. De aanwezigheid dezer stukken behoeft geene verklaring, doch enkele charters (als N°. 1209, 1218, 1219) behooren ontwijfelbaar tot het archief van den bisschop. — Eene enkele maal vond ik een geïsoleerd bewijs, dat de bisschop eene oorkonde aan eene stad in bewaring gaf: bij een charter over de verplichting van Kampen, om den Ysseldijk niet door te steken, staat in het 1ste Diversorium v. Fred. v. Blankenheim (fol. 48) aangeteekend: „In Davantria in camera scriptorum"; dit is doorgeschrapt en vervangen door de aanteekening: „traditum scabinis opidi Swollensis". Er kunnen voor deze afgifte echter bijzondere redenen geweest zijn.

en in originali aan hunnen lastgever overgeleverd, eene passende bergplaats. Wanneer het gebruik, om schriftelijke rekeningen af te leggen, hier in zwang gekomen is, valt niet te bepalen: het oudste hier aanwezige stuk is van 1325 (N°. 57), terwijl twee uit het depot afkomstige rekeningen van baljuw en rentmeester van Amstelland (zie de noten bij n°. 42 en 49) van 1307 en 1308 dagteekenen, tijdstippen, niet veel verschillende van dat, waarop ook de seriën rekeningen der aangrenzende gewesten, Holland en Gelder, beginnen.

De registers van uitgaande stukken der bisschoppelijke kanselarij zijn later ontstaan dan de rekeningen. Gelden de kanselarijen der kerkvorsten algemeen voor ouder en beter geregeld dan die der wereldlijke vorsten, Utrecht schijnt ten dezen eene uitzondering gemaakt te hebben. Het is toch bewijsbaar, dat de meeste seriën registers eerst omstreeks het midden der 14de eeuw begonnen zijn. Het oudste register (N°. 61), dagteekenende uit de eerste jaren der 14de eeuw, staat geheel op zich zelf; evenzoo N°. 62 dd. 1332, dat zich aansluit bij de serie rentmeesters-rekeningen. De hoofdbestanddeelen van het archief zijn echter te brengen tot vier seriën: de judicialia, die de uitspraken bevatten van des bisschops landrecht, — de libri officiatorum et recessuum computationum, houdende de aanstellingen der bisschoppelijke ambtenaars en de recessen, hun bij het afleggen hunner rekeningen afgegeven, — de registra feodalium, waarin de verheffingen der leenen en de verkorte inhoud der daarover afgegevene akten werden opgeteekend, — en de diversoria, die verschillende uitgaande stukken, meest van politieken aard, verzamelden 1). Van deze seriën is denkelijk die der judicialia de oudste, hoewel het eerste ons bewaarde deel pas van 1380 dagteekent. De libri officiatorum zijn bewijsbaar niet ouder dan 1330, daar het schuldregister van den klerk Hubert Van Budel (n°. 9) grootendeels een liber officiatorum et recessuum is, waaraan alleen het officiëele karakter ontbreekt; waarschijnlijk is als vervolg daarop een officiëel register ingericht, hoewel de voorhandene serie eerst met 1404 aanvangt. Het register der leenmannen van het sticht van 1382 (N°. 15) is blijkens zijne inrichting gewis het oudste register van dien aard, dat bestaan heeft; de serie loopt sedert ook geregeld door. Ook van de diversoria is blijkbaar het oudste deel ons bewaard 2); immers de eerste band (n°. 35) bestaat nog uit

1) Vgl. hiermede het overzicht van het archief der bisschoppen van Würzburg: Archiv. Zeitschr. XI p. 24.

2) Nog omstreeks 1320 vinden wij de minuten van bisschoppelijke oorkonden op losse blaadjes geschreven. (Zie N°. 33.) Het fragment N°. 34 dd. 1333 schijnt eene proeve geweest te zijn op een weg, die later weder verlaten is; de inhoud van dit stuk verschilt ook van dien der diversoria, waarin men meestal stukken van politieken aard vindt.

verschillende later samengebondene stukken, geheel afwijkende van het zich daaraan aansluitende 2de diversorium van denzelfden bisschop (Frederik van Blankenheim), dat eene doorloopende reeks minuten van uitgaande stukken bevat, evenals ook het vervolg der reeks. — De officiatoria en de diversoria bevatten door elkander stukken betreffende het wereldlijke en het geestelijke rechtsgebied van den bisschop, en betrekking hebbende op het Nedersticht en het Oversticht; de judicialia en de leenregisters zijn echter gesplitst in twee deelen, waarvan het eene de stukken over het Nedersticht, het andere die over het Oversticht bevat. Zeker is deze splitsing niet van den aanvang af aangenomen geworden: immers in het oudste leenregister komt zij nog niet voor 1).

Waar werden nu deze vier seriën registers (waarbij nog gevoegd moeten worden vele losse banden met stukken betreffende bepaalde onderwerpen) benevens de tallooze rekeningen bewaard? De band, die bisdom en Domkapittel verbond, was in de 14de eeuw, toen het kanselarij-depôt ontstond, lang verbroken; in den Dom hebben wij dus de stukken niet te zoeken. Inderdaad vinden wij ze elders, op 's bisschops eigen grond. Raadplegen wij het schuldregister van Hubert van Budel (1326—1330), dan zien wij de rekeningen der ambtenaars op verschillende plaatsen afhooren: meestal te Utrecht, Horst, Deventer en Vollenhove, enkele malen elders: te Renen; Gore, Zwolle, eemaal zelfs op reis te Bicberghe 2). Te Utrecht en Deventer wordt geregeld eene kamer op het Bisschopshof („camera domus episcopalis Trajectensis" 3) en „camera domus episcopalis Daventriensis" 4)) als plaats der bijeenkomst genoemd; soms wordt deze als de „camera episcopalis" 5), „camera domini" 6) of (als de bisschop zelf spreekt) „camera nostra" 7) nader aangeduid; op de sloten Horst en Vollenhove wordt daarentegen slechts eenmaal eene bepaalde „camera" genoemd 8). Eene enkele maal ging de bisschop op vreemd terrein: te Zwolle, waar hij geen eigen paleis bezat, in het Fraterhuis 9), — te Deventer om onbekende redenen soms in het huis van den proost, dat eenmaal als de „domus

---

1) Zie meer over dit onderwerp in de inleiding mijner uitgave van de Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht over 1325—1336.

2) Renen: Reg. en reken. bisd. Utrecht. p. 493, — Gore: Schuldreg. N°. 5, — Zwolle: N°. 180, — Bicberghe: N°. 177.

3) Schuldreg. N°. 63, 112, 114, 147, 149.

4) l. c. N°. 182, 200, 201, 254.

5) l. c. N°. 178.

6) l. c. N°. 192.

7) l. c. N°. 253, 273.

8) l. c. N°. 115.

9) l. c. N°. 180.

antiqua prepositure Daventriensis" aangeduid wordt 1). Behoudens deze zeldzame uitzonderingen werden (zooals wij later zien zullen) de rekeningen bewaard daar, waar zij afgehoord waren. Wij moeten dus in de bisschoppelijke paleizen eene bewaarplaats trachten op te sporen; met veel waarschijnlijkheid vinden wij zulk eene plaats in de „camera clericorum domus episcopalis Trajectensis", die in 1327 vermeld wordt 2).

Wat voor het jaar 1327 waarschijnlijk is, mogen wij zeker noemen voor het einde der 14de eeuw. In het Liber officiatorum van bisschop Frederik van Blankenheim is bij elk over eene rekening afgegeven reces aangeteekend, waar de rekening bewaard werd. Als bewaarplaatsen vinden wij daar alweder genoemd: Utrecht, Deventer, Horst en Vollenhove; bepaaldelijk vinden wij de „camera scriptorum" of „camera clericorum" als archiefkamer aangeduid 3). Uit het diversorium van den bisschop valt nog een en ander omtrent deze archiefdepôts te leeren: ook enkele charters blijken toch bij uitzondering daar gedeponeerd te zijn, en uit de over deze plaatsing in het diversorium gemaakte aanteekeningen blijkt. dat in de archiefkamers afzonderlijke „schrinia" waren, bestemd voor de bewaring van oorkonden („schrinium ubi ponuntur littere", „in schrinio apud litteram") 4). Zeker was die schrijn identiek met de „cista scriptorum" of „der clercke kiste", die herhaaldelijk vermeld wordt 5); te Utrecht vond men in de klerkenkamer zelfs twee schrijnen, waarvan de eene, het „parvum schrineum", als charterkast vermeld wordt 6).

Men meene nu niet, dat de verdeeling dezer archiefdepots eenigszins systematisch was ingericht. De bisschop hoorde de rekeningen

---

1) l. c. N°. 144, 183.

2) l. c. N°. 114, vgl. p. 508: „camera Huberti in Trajecto".

3) Liber officiator. Fred. d. Bl.: Utrecht p. 83, — Deventer p. 18 (ook 1ste Divers. f. 48), — Horst p. 73, 74, — Vollenhove, 1ste Divers. Frid. d. Bl. f. 98, 2de Divers. f. 269.

4) 1ste Divers. Frid. de Bl. f 27: „Littera est in Davantria in camera scriptorum et in schrinio, ubi ponuntur littere". — f. 39: „Tot Deventer in der clercke kiste". — f. 53: „Tot Vollenhoe in die kiste", f. 98: In Vollenhoe in cista scriptorum". — 2de Divers. Frid. de Bl. f. 269: „In Vollenhoe in camera scriptorum in schrinio apud litteram". — Of deze Vollenhoofsche klerkenkist identiek was met de kist op den toren aldaar (1ste Divers. Fred. de Bl. f. 86: „gelecht tot Vollenhoe in der kisten upten toern"), blijkt niet.

5) Deventer: Lib. officiat. Frid. de Bl. p. 41, — 1ste Divers. Frid. de Bl. f. 19 vs., 39, — Horst: Lib. offic. Frid. de Bl. p. 36, — 1ste Divers. f. 60 vs. — Vollenhove: 1ste Divers. f. 98. — Wel te onderscheiden van de bovenvermelde landskist: zie 1ste Divers. Frid. de Bl. f. 38 vs.: „Deze brieff is tot Deventer in des lands kiste", later daarbij: „Quesita est ibi et non inventa. Nota littera est in Davantria quesita in camera scriptorum, non inventa."

6) Lib. officiat. Fr. de Bl. p. 163: „Nota quod ista littera posita est in Trajecto (later veranderd: Horst) in camera scriptorum in parvo schrineo".

zijner ambtenaars af, naarmate zijn reizend en trekkend leven hem in de buurt bracht. Zoo rekende de schout van Vollenhove in den regel als de bisschop op het slot aldaar vertoefde, de tollenaar van Renen gewoonlijk op de Horst enz. Het stuk werd in die gevallen ook geregeld ter plaatse, waar de rekening werd afgelegd, in de archiefkamer geplaatst 1) en men vond dus meestal de stukken van eene streek in loco bij elkaar, zoozeer zelfs dat eenmaal vermeld wordt, dat eene rekening geplaatst wordt te Deventer „cum computationibus Twenthie" 2). Maar niemand meene, dat dit geschiedde met het doel om zekere orde in de verdeeling van het archief te brengen. Reeds in 1326—1330 vinden wij Vollenhoofsche rekeningen afgelegd te Deventer 3), op het laatst der eeuw Sallandsche rekeningen bewaard beurtelings te Vollenhove en te Deventer 4), die van het Nedersticht door elkander te Utrecht of ter Horst 5), en waar in de zooeven genoemde plaats bevolen wordt een stuk bij de „computationes Twenthie" te leggen, geldt dit eene Drentsche rekening. Ja zelfs Neder- en Oversticht vormen geene afzonderlijke depots: de rentmeesters van Salland, Twente en Vollenhove rekenden meer dan eens te Utrecht en ter Horst 6), en ook de rekening van den vicaris, die gewoonlijk te Utrecht verscheen, zien wij eenmaal te Vollenhove afleggen 7). Het blijkt dus overtuigend, dat alleen het toeval, het gemak besliste over de vraag, waar eene rekening gedeponeerd werd 8).

Tot nog toe was er alleen sprake van de rekeningen; over de plaatsing der kanselarijregisters, die sedert het midden der 14de eeuw ontstonden, bleek ons nog niets. Dat deze registers niet op eene bepaalde plaats bleven, maar de met den bisschop steeds rondreizende kanselarij volgden, blijkt uit hunnen inhoud: het zijn aanteekeningen over handelingen, achtereenvolgens op de meest ver-

1) Zie o. a. Lib. officiat. Fred. d. Blank. p. 53, 43: „Actum in Vollenhoe; ibi computatio remansit". — „Computatio mansit in Horst". Ik vond slechts ééne uitzondering: l. c. p. 73: „Computationes factae sunt in Trajecto, et registrum computationis positum est in Horst in camera clericorum."

2) Lib. officiat. Fred. d. Bl. p. 41: „Computationes sunt in Davantria in cista scriptorum cum computationibus Twenthie".

3) Schuldreg. v. Hub. v. Budel. N°. 7, 183.

4) Lib officiat. Fred. de Bl. passim.

5) Lib. officiat. Fred. de Bl. passim.

6) Schuldreg. v. Hub. v. Budel. N°. 178, 191, 192, 195, 277.

7) Lib. officiat. Frid d. Bl. p. 39.

8) Ook de bewaring der charters geschiedde niet volgens eene systematische verdeeling. Zoo werden van twee stukken over het huis te Laer het eene te Zwolle, het andere te Deventer bewaard. (1ste Divers. Frid. d. Bl. f. 22 vs., 23 vs.) Zoo berustten overeenkomsten van den bisschop met den heer van Abcoude en met de stad Utrecht, te Deventer en te Vollenhove. (1ste Divers. Frid. d. Bl. f. 19 vs., 86.)

schillende plaatsen verricht. De klerken van den bisschop moeten dus steeds van elke serie het laatste deel bij de hand gehad hebben. Waar zulk een register geplaatst werd, wanneer het gevuld was, blijkt niet. Onmogelijk is het niet, dat het achtergelaten werd in de klerkenkamer der plaats, waar het hof zich op dat oogenblik toevallig bevond; doch waarschijnlijker klinkt het, dat men deze weinig omvangrijke stukken medegenomen en ze allen bij elkaar geplaatst heeft in het depôt der plaats, waar de bisschop het meest vertoefde, denkelijk wel te Utrecht, doch misschien ook elders, wanneer een kerkvorst voor een ander kasteel voorliefde koesterde en daar veel verbleef 1).

Aan dezen ongeordenden toestand van het archief werd een einde gemaakt, toen de bisschoppen van Utrecht na de annexatie der Gaasbeeksche goederen in 1459 in het slot Duurstede een verblijf vonden, waar zij veilig voor hunne Utrechtsche onderdanen en toch niet te ver van dit centrum hunner heerschappij verblijf houden konden. Duurstede werd eerlang residentie, en het verwondert ons niet, dat wij ook daar het centrale archiefdepôt der bisschoppen gevestigd vinden 2). Toen bisschop Philips van Bourgondië in 1524 op Duurstede overleden was, bevonden zich „in de cancelerie boven ende beneden Diversche registeren, Leenboecken, Judicialia, Officiatoria ende andere registeren van diverschen heeren tyden, der kerck van Utrecht ende den gestichte betreffende". Alle vier de seriën der bisschoppelijke registers waren dus daar bijeen, en wel „van diverschen heeren tyden", dus niet alleen die van de laatste jaren, toen de bisschoppen op Duurstede gevestigd waren, maar ook de registers van vroegere vorsten, die dus uit de opgehevene depôts te Vollenhove, Deventer, Utrecht en Horst hierheen gebracht moeten zijn. Geen wonder dan ook, dat er materiaal was om twee vertrekken („boven ende beneden") met het archief te vullen. Maar toch was dit nog niet alles: „in den grooten ronden toorn" vond men bovendien „allerley rekenscappen van den ampten en de officiën des gantschen gestichts ter beyder syden der Ysselen; ende oock mede der fursten coekenboecken ende een deel brieven, concordaten ende registeren, den gestichte van Utrecht aengaende; item

---

1) Volgens eene aanteekening van Dr. C. Booth zouden kanselarijregisters (evenals de bisschoppelijke charters) berust hebben in het archief van den Dom. Hij teekent toch aan bij eene akte van 1406: „Het origineele vant volgende instrument berust. . . in de archieven ten Dom, *alwaer oock tselve geregistreert is in diversorio Friderici a Blanckenheim, episcopi Trajectensis* fol. 227." (HS. v. Booth, geschonken door Mr. J. A. Grothe.) Inderdaad komt de bedoelde akte voor in het 1ste Diversorium van Fr. v. Bl. f. 228—231. Doch ik acht toch het feit der bewaring van dit register in het archief van den Dom niet waarschijnlijk.

2) Inventaris van de nalatensch. v. bissch. Phil. v. Bourgondië, bij: Matthaeus, Analecta. I p. 220.

mijns genadigen heeren muntysers; item diversche concepten van brieven ende andere scriften, by zijnre genaden tyde uytgegeven; item reversbrieven van leenen, die beswaert sijn." Wij zijn den inventariseerenden klerk voor de nauwkeurigheid, waarmede hij te werk ging, dank verschuldigd. De nadruk, waarmede hij verzekert, dat de rekeningen op Duurstede „het gantsche gesticht ter beyder syden der Ysselen" betroffen, komt ons uitnemend te stade: het Duursteedsche depôt was dus wel bepaald het centrale, algemeene archief van den bisschop; en het voorbehoud, dat de klerk maakt door de mededeeling, dat de minuten van brieven alleen uit den tijd van bisschop Philips zelf dagteekenden, verklaart ons, waarom wij in n°. 80 en 81 juist van dezen vorst zoovele brieven bezitten: de vroegere waren blijkbaar reeds in 1524 vernietigd. Onder de „brieven ende concordaten" hebben wij gewis de oorkonden te verstaan, die wij vroeger in de „schrinia" te Utrecht, Deventer en Vollenhove aantroffen 1).

Niet lang bleef het bisschoppelijke archief in zoo goeden staat verkeeren. Bij den afstand der temporaliteit van het sticht aan Karel V werd bepaald, dat de bisschop aan den keizer zou afgeven „die leenboecken, rentboecken, cartularissen, registeren, reeckeningen ende andere schrifturen daertoe dienende, nyet uytgesondert 2)" („cum libris feudorum (et) reddituum, ac chartis, registris, computationibus et aliis scripturis ad praemissa spectantibus, nullis seclusis" 3)). Inderdaad moet die afgifte volgens de plechtige akte van 21 October 1528 4) hebben plaats gehad. Van het vervoer der registers zijn geene bijzonderheden bekend; doch wij bezitten nog eene aanteekening over het vervoer der charters door Montigny in 1528 5) en het antwoord der Staten van Overijssel op den eisch tot afgifte van den inhoud der Deventersche landskist in 1530 6). Nog meer stukken volgden: in 1533 werden aan den charterbewaarder van Holland Vincent Corneliss. door het Domkapittel nog afgegeven 15 charters uit het kapittel-archief 7), terwijl in 1537 een eisch tot uitlevering van meer stukken volgde 8).

1) Vgl. 1ste Divers. Frid. d. Bl. f. 98: „Littera posita est in Vollenhoe in cista scriptorum". Later daarbij gevoegd: „Postquam (David de Burgundia) habuit possessionem castrorum Duerstede et Apcouda, transtulit istam litteram a Vollenhoe in Duerstede."

2) V. d. Water, Plac. b. I p. 11.

3) V. d. Water, Plac. b. I p. 13.

4) V. d. Water, Plac. b. I p. 12.

5) H. v. Bommel, Bellum Traject. ed. De Geer. p. 51.

6) Judiciaal v. d. stadh. Ge. Schenck. fol. LV. (R. arch. in Ov.) Ook toen was de Hollandsche charterbewaarder Vincent Corneliss. een der gedeputeerden van den keizer.

7) Quitt. v. d. chartermeester, gedrukt bij: Dodt, Archief. III p. 61.

8) V. d. Water, Plac. b. II p. 981. § 118.

Het geheele archief werd vervoerd naar de Rekenkamer van Holland, waar wij in de 17de eeuw de kanselarijregisters terugvinden 1). Doch de afgifte had blijkbaar haastig en slordig plaats: de massa's bisschoppelijke rekeningen moeten volgens eene onzekere overlevering op het kasteel Duurstede achtergebleven en daar door brand vernield zijn 2); eenige charters berusten nog heden in het archief van den Dom, en tal van kanselarijregisters werden later gevonden in het archief der Staten van Utrecht 3), van waar de bekende verzamelaar Dr. C. Booth denkelijk nog de vele registers, die in zijn bezit waren, ontvoerde, terwijl ook Bondam of Musschenbroek nog een register bezat, dat te Cheltenham ontdekt en thans teruggekeerd is 4).

Was dus het Haagsche depot reeds van den aanvang af onvolledig, het werd nog minder compleet door den belangstellenden ijver der provincie Overijssel, die voortdurend pogingen deed om een deel van den buit voor zich te verkrijgen. Reeds kort na de annexatie van het archief schijnt de Hollandsche Rekenkamer de Overijsselsche leenregisters der laatste bisschoppen afgegeven te hebben; althans wij vinden ze reeds in 1548 onder den secretaris van den stadhouder, die ze blijkbaar in het belang zijner administratie behoefde 5). Doch zoodra de afscheuring van Spanje had plaats gehad, deden de Staten van Overijssel pogingen om zelven iets te krijgen: in 1579 6), 1581 7), 1594 8), 1604 9), 1613 10),

---

1) In 1580 en later had Mr. Corn. Oem, griffier der Holl. Registerkamer (te Utrecht residcerende) ze onder zich. (Extr. uit den inventaris der Registerkamer dd. 1580, met kopie-brief van aartsh. Matthias dd. 31 Maart 1580. R. arch. in Ov. — Resol. Ridd. en St. v. O. 1 Nov. 1594, 1 Sept. 1595. Vgl. den inventaris der in 1580 door hem aan de Holl. gedeput. afgegevene stukken, vermeld: Versl. 's rijks-arch. 1889 p. 17.)

2) Vermeulen, Versl. aang. de arch. d. prov. Utr. (1850) p. 14.

3) Verhand. d. Maatsch. v. Nederl. letterk. II 2 p 122.

4) Het archief betreffende 's bisschops geestelijk gezag werd zeker niet overgenomen: het moet aan den aartsbisschop verbleven zijn en men zou het thans zoeken in het archief der Oud R. C. Clerezy. Doch aldaar vindt men niets noemenswaardigs van voor 1580.

5) Rekening v. d. heerl. Blanckenberch. 1548 f. 27. (R. arch. in Ov.)

6) Request d. Ov. afgev. aan aartsh. Matthias, met apostil dd. 3 Juli 1579. (Arch. v. Deventer.)

7) Instr. d. Stn. v. Ov. aan hunne gedeput. ter Generaliteit dd. 1581, gecit. in: Verhand. d. Maatschappij v. Ned. Lett. II 2 p. 118.

8) Resol. v. Ridd. en sted. dd. 1 Nov. 1594, 1 Sept. 1595, gecit. in: Verh. Maatsch. Lett. II 2 p. 120.

9) Resol. Ridd. en sted. dd. 8 Mrt. 1604, geciteerd l. c.

10) Lijst der Ov. stukken, berustende bij de Rekenkamer, met reçu dd. 1613. (Afschr. R. arch. in Ov.) —Vgl. Verh. der Maatsch. v. Lett. II 2 p. 118.

1635 1) en 1638 2) drongen zij op afgifte van een deel van het depot aan, en wij hebben het bewijs, dat hunne pogingen althans eenmaal geslaagd zijn: op 24 Januari 1613 gaf de Rekenkamer 9 stukken af 3), waarvan echter slechts 3 thans nog bewaard zijn. Ook het provinciaal archief van Utrecht dankt het bezit van eenige der later daar berustende stukken uit het bisschoppelijk archief aan dergelijke pogingen 4). Nog op andere wijzen (wellicht door verwaarloozing) moet echter het archief der Rekenkamer bisschoppelijke archiefstukken verloren hebben: verscheidene nommers toch, die in de 17de eeuw onder haar berustten, zijn thans verdwenen 5), o. a. ook een stuk, dat zij vroeger aan de Staten van Overijssel betwist had. Wat er restte aan registers werd in 1861 en 1867 afgegeven: het Overijsselsche archief verkreeg toen in depot eenige stukken, die het daar aanwezige gedeelte van het bisschoppelijk archief meer dan verdubbelden, Utrecht ontving in 1863 het overige. Aan den dus geschapen onvoldoenden toestand, die de meeste (niet alle) op de beide provinciën betrekking hebbende stukken aan Utrecht toewees, terwijl enkele zuiver Overijsselsche stukken te Utrecht bleven, werd een einde gemaakt door de ministerieële beslissing van 4 December 1888, volgens welke alles wat van het archief der bisschoppelijke kanselarij over is thans in het Utrechtsche rijksarchief-depot hereenigd is. De bisschoppelijke charters zijn en blijven echter verdwenen: enkele stukken uit het archief van den Dom zijn in het Algemeene Rijksarchief opgenomen, een paar nommers uit de Utrechtsche landskist berusten in het stadsarchief van Utrecht, eenige charters uit de Deventersche landskist in het archief dier stad. Waar de rest is gebleven, is niet te zeggen: denkelijk is veel verwaarloosd en te gronde gegaan.

---

1) Brief v. J. v. Raesfelt (aan den griffier v. Ov.?) dd. 8 Juni 1638. Met lijst dd. 1635 (?) (R. arch. in Ov.)

2) Brief v. J. v. Raesfelt dd. 8 Juni 1638, en lijst v. 21 Mei 1638. (R. arch. in Ov.)

3) Reçu dd. 24 Jan. 1613 onder de lijst v. Ov. stn. ter Rekenkamer. (Afschr. R. arch. in Ov.)

4) O. a. van de Utr. leenregisters van Fred. v. Bl. en Rud. v. D., voorkomende op eene der lijsten, gevoegd bij Raesfelts brief. Dat van Fred. v. Bl. berustte reeds in 1536 met andere leenregisters bij de Rekenkamer v. Holland: de Stn. v. Utr. besloten 22 Juni 1536, om voor het lichten van extracten daaruit te betalen. (Zie eene kopie van zulk een extract uit het Utr. leenregister v. bissch. Fred. v. Bl. Coll. Booth B 8.) Zeker echter is *niet* het bezit van *alle* stukken te Utrecht aan restitutie te danken. Er berustten toch te Utrecht van ouds twee Overijsselsche registers, die de Staten van Utrecht natuurlijk niet van de Hollandsche Rekenkamer gevraagd en gekregen kunnen hebben en die dus bij het vervoer naar Den Haag te Utrecht moeten gebleven zijn.

5) Zie o. a. hierna N°. 35 Noot, N°. 38 Noot. Ook de bovengenoemde inventaris van den inhoud der Deventer landskist enz.

B. Inventaris.

I. Registra judicialia.

1. „*Judiciale Friderici de Blanckenhem terre Translane.*" (Judiciaal van het Oversticht van bisschop Florens van Wevelichoven.) 1380—1393. 1 deel. Gem. B, later D.

2. „Judiciale terre Traiectensis episcopi F. *Friderici de Blanckenhem.*" 1394—1423. 1 deel. Gem. A, later C.

3. „Registrum judiciale Sallandie Twenthie et Vollenhoe, *Friderici episcopi Traiectensis.*" 1393—1423. 1 deel. Gem. E.
NB. Overgenomen van het Rijksarchief in Overijssel.

4. Judiciaal van het Nedersticht van bisschop Rudolph van Diepholt. 1427—1453. 1 deel. (De band vernieuwd.)

5. „Registrum judiciale terrarum Sallandie Twenthie et Vollenhoe. *Judiciale Rodolphi episcopi Traiectensis terre Translane domini Rodolphi.*" 1425—1451. 1 deel. Gem. (later) P.
NB. Afkomstig uit het provinciaal archief van Utrecht. Aangekocht van de erven van Sir Thomas Philipps te Cheltenham. Enkele bladen verkregen door ruiling met het archief der stad Utrecht, dat ze in October 1868 op eene auctie te Utrecht aankocht.

6. „Registrum judiciale domini Davidis episcopi Traiectensis, inceptum anno LVIII *terre Traiectensis.*" 1457—1496. 1 deel. Gem. (later) Y.
NB. Overgenomen van het Algemeene Rijksarchief. — Midden in het deel eene lijst van wapentuig op het kasteel Arkelsteyn.

7. „*Judiciale David van Burgonniën ende Frederick van Baeden van de jaeren* 1460 *tot* 1513." (Oversticht.) 1460—1513. 1 deel. (De band vernieuwd.) Gem. (later) EE.
NB. Overgenomen van het Rijksarchief in Overijssel.

— *bis.* Afschrift van het laatst der 16de eeuw. 1 deel.
NB. Dit afschrift is denkelijk gemaakt volgens de resolutie van Ridderschap en steden dd. 1 September 1595 (Verh. der Maatsch. van Ned. Letterk. II 2 p. 120.) — Overgenomen van het Rijksarchief in Overijssel. Afgestaan aan het Rijksarchief in Overijssel.

8. Judiciaal van het Oversticht van bisschop Philips van Bourgondië. 1517—1521. Met 2 acten van 1527. 1 deel. (Gebonden achter n°. 7.)
NB. Met het vorige overgenomen van het Rijksarchief in Overijssel.

II. Libri officiatorum et recessuum computationum.

9. Schuldregister van den klerk Hubert van Budel. 1326—1330. 1 deel.
NB. Bevat commissiën en recessen, lijsten van 's bisschops schulden en notariëele akten van den klerk. — Verkregen door ruiling met het archief der stad Utrecht. Uitgegeven door S. Muller Fz. in: Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. (Utrecht 1889.)

10. Liber officiatorum van bisschop Frederik van Blankenheim. 1404—1423. 1 deel. (De band vernieuwd.)
NB. Enkele bladen verkregen door ruiling met het archief der stad Utrecht, dat ze in October 1868 op eene auctie te Utrecht aankocht. — Voorin het register een fragment eener rekening van den tol te Utrecht, in het midden eene lijst van het wapentuig op verschillende bisschoppelijke sloten.

11. „Liber officiatorum et recessuum Rodolphi de Dyepholt. — Officiatorum *Rodolphi*." 1425—1442, 1442—1455. 2 deelen. Gem. V. (?) en later Q, — en: W. (?)
NB. De bladwijzer van het 1ste deel met een gedeelte van het register zelf over 1430—1446 afkomstig uit de collectie Booth. — Enkele bladen van het 2de deel verkregen door ruiling met het archief der stad Utrecht, dat ze in October 1868 op eene auctie te Utrecht aankocht.

12. „*Officiatorum domini David.*" 1456—1496. 1 deel. (De band verloren.)

13. Liber officiatorum van bisschop Frederik van Baden. 1496—1514 (?). 1 deel. (De band vernieuwd.)
NB. Minuut, waarin de nieuwe benoemingen na 1500 in de akten der oude zijn veranderd. — Overgenomen van de Universiteits-bibliotheek te Utrecht.

— *bis.* „Officiatorum et recessuum domini Frederici de Baden". 1496—1517. 1 deel. Gem. (later) EG. (?)
NB. Afschrift van het vorige nommer, waarschijnlijk geheel daarmede overeenkomende. — Overgenomen van het Algemeene Rijksarchief. Afgestaan aan het Rijksarchief in Overijssel. — Uitgegeven door het Genootschap voor Overijsselsch regt en geschiedenis. (Deventer 1872.)

14. „Officiatorum pro tempore domini Philippi de Burgundia". 1517—1524. 1 deel. Gem. (later) OO.
NB. Overgenomen van het Algemeene Rijksarchief.

III. Registra feodalium.

15. „Register feodalium bonorum ecclesie Traiectensis". (1382.) Met bijvoegingen tot 1393. 1 deel.

NB. Bevat eene lijst der leenmannen in beide deelen van het sticht. Aanvankelijk heeft men daarin de namen der nieuwe leenmannen veranderd, later de akten van beleening bijgeschreven. — Uitgegeven door S. Muller Fz., in: Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht, 1325—1336. Utrecht. 1891.)

16. „Registrum feodalium terre Traiectensis episcopi Frederici *de Blanckenhem.*" 1394—1423. 1 deel. Gem. A.

NB. Afkomstig uit de collectie Booth.

—*bis.* Fragmenten van een afschrift van dit register. (c. 1400.) 1 omslag.

NB. Geschenk van den heer Mr. J. A. Grothe.

17. „Registrum feodalium bonorum terrarum Sallandie Twenthie Drenthie et Vollenhoe *episcopi Friderici*". 1393—1423. 1 deel. Gem. B.

NB. Overgenomen van het Algemeene Rijksarchief.

18. „Registrum feudalium bonorum terre Traiectensis *Rodolphi.*" 1433—1455. 1 deel. Gem. (later) M.

NB. Afkomstig uit de collectie Booth. — Het Stichtsche leenregister van bisschop Zweder van Culenborch (met den titel: „Registrum feudorum terre Traiectensis") over 1425—1431 werd nog door Dr. C. Booth geëxcerpeerd in de verzameling zijner excerpten uit de leenregisters (Coll Booth. B 8, p. 41) en berustte toen dus nog bij de andere leenregisters.

19. „Registrum feodalium Sallandie Drenthie Twenthie *Rodolphi*". 1433—1455. 1 deel. Gem. N.

NB. Overgenomen van het Algemeene Rijksarchief.

20. „Dit manboec wert gemaect int jaer ons Heren MCCCC ende acht. *Gaesbeke. Leenboecken mijns jonckeren van Gaesbeeck*". Registers van de leenen der heeren van Gaasbeek. 1408—1458. 3 deelen.

NB. Deze drie leenregisters behooren tot het bisschoppelijk archief, sedert de bisschop in 1459 alle Gaasbeeksche goederen overnam en voor de Gaasbeeksche leenen eigene registers inrichtte. (N°. 22, 25, 28, 31.) De beide eerste deelen, waarvan het eene afkomstig is uit het Algemeene Rijksarchief, het andere (door schenking van Mr. J. A. Grothe) uit de collectie Booth, bevatten de beleeningen over 1408—1450, gerangschikt volgens de goederen, waarop zij betrekking hebben. (Dl. I bevat de leenen in Holland, het Nederkwartier, het land van Montfoort en een deel van Eemland, — deel II de rest van Eemland, het Overkwartier en Gelderland.) Deel III, van ouds in het archief der provincie Utrecht berustende, is chronologisch gerangschikt van 1449—1458.

21. „Registrum feodalium bonorum patrie Traiectensis domini Davidis episcopi Traiectensis, inceptum anno LVI. *Feodalium bonorum patrie Traiectensis.*" 1456—1495. 1 deel. Gem. (later) A.

22. *„Feodalium Davidis episcopi. Gasbech"*. Register der Gaasbeeksche leenen van bisschop David van Bourgondië. 1459—1496. 1 deel.

23. Register der Overijsselsche leenen van bisschop David van Bourgondië. 1456—1496. 1 deel.
NB. Overgenomen van het Rijksarchief in Overijssel.

24. *„Baden. Traiectensia"*. *„Stichts leen by tyden byschop Fredericx marckgrave van Baden* etc." 1496—1517. 1 deel. Gem. AA.

25. *„Gaesbeck"*. Register der Gaasbeeksche leenen van bisschop Frederik van Baden. 1496—1517. 1 deel. Gem. BB.

26. Register der Overijsselsche leenen van bisschop Frederik van Baden. 1496—1516. 1 deel. (Gebonden achter N°. 23)
NB. Overgenomen van het Rijksarchief in Overijssel.

—*bis*. *„Feudalia Frederici de Baden."* (Afschrift van het midden der 16de eeuw.) 1496—1516. 1 deel.
NB. Overgenomen van het Algemeene Rijksarchief. Afgestaan aan het Rijksarchief in Overijssel.

27. *„Stichtsche leenen*. P. Bourgoingnen." 1517—1524. 1 deel. Gem. CC.

28. Register der Gaasbeeksche leenen van bisschop Philips van Bourgondië. 1517—1523. 1 deel.

29. Register der Overijsselsche leenen van bisschop Philips van Bourgondië. 1517—1523. 1 deel. (Gebonden achter N°. 23.)
NB. Overgenomen van het Rijksarchief in Overijssel.

—*bis*. *„Overyssels Leenen by tyde van heer Philips van Bourgoignen."* (Afschrift van het midden der 16de eeuw.) 1517—1523. 1 deel.
NB. Overgenomen van het Algemeene Rijksarchief. Afgestaan aan het Rijksarchief in Overijssel.

30. „ Beyeren." (Register van de Stichtsche leenen van bisschop Henric van Beyeren.) 1524—1528. 1 deel. Gem. D.

—*bis*. Stichts Leenen by tyden heeren Heynricxs paltzgraven by Rhijn, hertogen in Beyeren. —Traiectensia. Beyeren." 1524—1528. (Afschrift van het midden der 16de eeuw.) 1 deel.
NB. Overgenomen van het Algemeene Rijksarchief. Afgestaan aan het Rijksarchief in Overijssel. — Op den omslag: „Copye van tprincipael, dat onder den gryf(fier) tUtrecht(?) es."

31. Register der Gaasbeeksche leenen van bisschop Hendrik van Beijeren. 1525—1528. 1 deel.

32. Register der Overijsselsche leenen van bisschop Hendrik van Beijeren. 1525—1527. 1 deel. (Gebonden achter N°. 23.)
NB. Overgenomen van het Rijksarchief in Overijssel.

IV. Diversoria.

33. Verzameling losse blaadjes perkament, waarop lijsten van borgstellingen, opgaven van grieven, aanteekeningen over het opleggen van vrede, het geven van geleide enz. 1303—1324. Met eenige later ingevoegde blaadjes tot 1336 toe. 1 omslag.
NB. Afkomstig uit de collectie Booth en geschonken door Mr. J. A. Grothe.

34. Diversorium van bisschop Jan van Diest (fragment). 1333. 1 stuk.
NB. Geschenk van Regenten van het Gereformeerd Burgerweeshuis te Utrecht.

35. „*Eerste* diversorium Friderici de Blanckenhem, *biscop van Utrecht, primum. Utrecht ende Overysele.*" 1393—1417. Met fragmenten van het 2de diversorium over 1407—1419. 1 deel en 1 portefeuille. Dl. I gem. H. en later G.
NB. Het 1ste deel bestaat uit stukken van zeer verschillende handen op papier en perkament, later te zamen gebonden; het is echter met eene hand der 15de eeuw gepagineerd, welke pagineering in het 2de deel doorloopt. — De fragmenten van het 2de deel (losse bladen) zijn verkregen door ruiling met het archief der stad Utrecht, dat ze in October 1868 op eene auctie te Utrecht aankocht. — Een 3de deel wordt (als „IIIde Diversorium F. de Blanckenhem") vermeld op eene lijst van bisschoppelijke archiefstukken, bewaard bij de Hollandsche Rekenkamer in of omstreeks 1638, die berust in het Rijksarchief in Overijssel. Het is thans in het Algemeene Rijksarchief niet meer aanwezig.

36. „........ domini Rodolphi episcopi Traiectensis terrarum (?) dyocesis universe. *Diversorium Rodolphi primum*". „*Diversorium Rudolphi secundum.*" 1427—1438, 1441—1455. 2 deelen. Gem. R en RII.
NB. Het 1ste deel is afkomstig uit de collectie Booth; het register en het slot, in een ander nommer derzelfde collectie ontdekt, zijn later met het deel hereenigd. — Eenige bladen van het 2de deel zijn verkregen door ruiling met het stadsarchief van Utrecht, dat ze in October 1868 op eene auctie te Utrecht aankocht.

37. „Diversorium Davidis." 1457—1496. 1 deel. Gem. Z.
NB. De oude bladwijzer is gevonden in het Liber officiatorum Davidis.

38. „Diversorium pro tempore domini Philippi de Burgundia, *necnon illustrissimi principis et domini Henrici comitis Palatini ac Bavarie ducis etc.*" 1517—1523. 1 deel. Gem. LL.
NB. Overgenomen van het Algemeene Rijksarchief. — Het ontbrekende diversorium van bisschop Frederik van Baden (1496—1517) wordt (als „Diversorium diversarum causarum tempore Frederici de Baden") vermeld op de boven (N°. 35 noot) genoemde lijst van bisschoppelijke archiefstukken in het archief der Hollandsche Rekenkamer; het is echter thans verloren.

39. („Diversorium illustrissimi principis et domini Henrici comitis Palatini ac Bavarie ducis etc.") 1524—1527. 1 deel. (Gebonden achter n°. 38.)
NB. Met het vorige nommer overgenomen van het Algemeene Rijksarchief.

V. Rekeningen.

40. Rekeningen van den schout van Amersfoort (en Eemland). 1328/29, 1330/31, 1331/32, 1332/33, 1333/34, 1334/36. 6 rollen.
NB. Afkomstig uit de collectie Booth — Uitgegeven door S. Muller Fz., in: Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht, 1325—1336. (Utrecht 1889.)

41. Rekening van den drost van Twenthe. 1493/94. 1 stuk.
NB. Overgenomen van het Rijksarchief in Overijssel.

42. Rekening van den drost van Vollenhove. 1507/8. 1 stuk. (Bij N°. 47.)
NB. Overgenomen van het Algemeene Rijksarchief. — Eene rekening van den baljuw van Amstelland over 1305—1307, afgelegd aan bisschop Guy en blijkbaar afkomstig uit het bisschoppelijk archief, is overgedragen aan het Algemeene Rijksarchief, daar bisschop Guy Amstelland bezat als apanage, niet als deel van het bisdom. (Vgl. Van Mieris, Charterboek. II p. 86: „nous ne le tenons mie' pour la raison de nostre evesquie d'Utrecht.") Zij is uitgegeven in: Kron. Hist. Gen. 1859. p. 63.

43. Rekeningen van den rentmeester aan deze zijde der Ysel. 1328/29, 1330/31, 1334/35 (de ontvangsten der laatste rekening ontbreken), 1334 (restantrekening), 1377/78, 1378/79, 1426/27, 1428/29. 4 rollen en 4 deelen.
NB. N°. 1 waarschijnlijk afkomstig uit de collectie Booth, — n°. 2 afkomstig uit de collectie Booth, — n°. 3 en 4 verkregen door ruiling met de gemeente Utrecht, — n°. 5 en 6 afkomstig uit het archief van den Dom, — n°. 7 en 8 verkregen door ruiling met de gemeente Utrecht. — N°. 1—4 uitgegeven door S. Muller Fz., in: Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht, 1325—1336. (Utrecht 1889), — N°. 5 uitgegeven door P. J. Vermeulen, in: Codex diplomaticus van het Hist. Gen. 2de S. I 1 p. 252.

44. Rekening van den rentmeester van Salland. 1499/1500. 1 deel.
NB. Geschenk van den bisschop van Haarlem.

45. Manuaal van den rentmeester van Twenthe. 1385. 1 deel.
NB. Overgenomen van het Rijksarchief in Overijssel. — Uitgegeven door S. Muller Fz., in: Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht, 1325—1336. (Utrecht 1891.)

46. Rekening van den kastelein van het huis Lage, rentmeester van Twenthe. 1493/94. 1 deel.
NB. Overgenomen van het Algemeene Rijksarchief.

47. Rekeningen van den drost-rentmeester van Vollenhove.

1504/5 (?), 1507/8. (De rekening van den drost van Vollenhove over 1504/5 is verloren.) 2 deelen.
NB. Overgenomen van het Algemeene Rijksarchief.

48. Rekening van heer Jan van Yselsteyn over de kosten van het innen der bede, opgebracht door die van Twenthe en Salland voor den aankoop van Diepenheim en Dalen. (1331.) 1 rol.
NB. Waarschijnlijk afkomstig uit de collectie Booth. — Uitgegeven door S. Muller Fz., in: Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht, 1325—1336. (Utrecht 1889.)

49. Rekening van Gherijt de Keyser (rentmeester aan deze zijde der Ysel) over de ontvangsten en uitgaven wegens het verkoopen van gevangenen, gemaakt te Amersfoort, in de Veluwe en Betuwe, op de Vecht en door de gezellen. (1426.) 1 deel.
NB. Verkregen door ruiling met het archief der stad Utrecht. Behoort bij n°. 43 (7 en 8). — Eene rekening van den rentmeester van Amstelland over 1308, afgelegd aan bisschop Guy en blijkbaar afkomstig uit het bisschoppelijke archief, is overgedragen aan het Algemeene Rijksarchief. (Zie de noot bij n°. 42.) Zij is uitgegeven door H. G. Hamaker in: Rekeningen der grafelijkheid van Holland. I.

50. Rekening van den wijbisschop. 1334/35. 1 rol.
NB. Afkomstig uit de collectie Booth. — Uitgegeven door S. Muller Fz., in: Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht, 1325—1336. (Utrecht 1889.)

51. Rekeningen van den vicaris. 1408/9, 1493/4. 2 stuks.
NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

52. Rekeningen van den officiaal. 1334(?), 1336. (Beiden aan het begin onvolledig.) 2 rollen.
NB. N°. 1 geschonken door den heer Mr. J. A. Grothe (afkomstig uit de collectie Booth), — N°. 2 verkregen door ruiling met het archief der stad Utrecht. — Uitgegeven door S. Muller Fz., in: Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht, 1325—1336. (Utrecht 1889.)

53. Rekeningen van den provisor van Rijnland. 1504/5, 1507/8. 2 stuks.
NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

54. Rekeningen van den provisor van Zuid-Holland. 1328/29, 1330/31, 1331 (?). (De laatste onvolledig aan het einde.) 3 rollen.
NB. N°. 1 en 2 (en waarschijnlijk ook n°. 3) zijn afkomstig uit de collectie Booth. — Uitgegeven door S. Muller Fz., in: Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht, 1325—1336. (Utrecht 1889.)

55. Rekeningen van den provisor van Schouwen. 1328/29, 1330/31, 1565/66, 1566/67. 2 rollen en 2 stuks.
NB. De jaren 1328/29 en 1330/31 zijn waarschijnlijk afkomstig uit de collectie Booth, de jaren 1565/66 en 1566/67 afkomstig uit het archief van den Dom. — De 2 oudste rekeningen uitgegeven door S. Muller Fz., in: Registers en rekeningen van het bisdom Uttecht, 1325—1336. (Utrecht 1889.)

56. Rekening van den provisor van Zuid-Beveland. 1333. 1 rol.
NB. Geschenk van den heer Mr. J. A. Grothe (afkomstig uit de collectie Booth). — Uitgegeven door S. Muller Fz., in: Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht, 1325—1336. (Utrecht 1889.)

57. Rekening van Ghiselbert van Brunchorst en Hugo Wstinc wegens uitkeeringen, aan den bisschop in Friesland verschuldigd. 1325. 1 rol.
NB. Geschenk van den heer Mr. J. A. Grothe (afkomstig uit de collectie Booth). — Uitgegeven door S. Muller Fz., in: Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht, 1325—1336. (Utrecht 1889.)

58. „Registrum seu computatio solutarum precariarum reverendissimo domino Philippo de Borgondia episcopo Traiectensi per Zelandiam et Hollandiam". Rekening van den officiaal Adriaan Ram over de inning van het subsidium caritativum van de geestelijkheid in Zeeland en Holland voor de blijde inkomst van den bisschop. 1517. 2 deelen in 1 band.
NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

59. Register van ontvangsten van Thom. Van Nyekercken, Joh. Goch en Joh. Spierinck, als commissarissen van bisschop Henric van Beyeren tot het innen der precarie bij gelegenheid van 's bisschops blijde inkomst, in Zeeland en Holland. 1528. 1 deel.
NB. Afkomstig uit het archief van het kapittel van Oudmunster.

60. „Computatio jurium receptorum ratione audientiarie". 1524/5. 1 stuk.
NB. Berust in het archief der Oud R. C. Clerezy.

VI. Verschillende registers.

61. Register van uitspraken van den bisschop (en enkele andere personen) in geschillen, wier beslechting na het opleggen van vrede aan hem opgedragen is. 1301—1324. 1 deel.
NB. Afkomstig uit de collectie Booth, doch aangekocht op eene auctie te Utrecht.

62. „Kokenboec." Register van dagelijksche uitgaven voor de huishouding van den bisschop (opgemaakt door den klerk Hubert van Budel). 1332. 1 deel.
NB. Verkregen door ruiling met het archief der gemeente Utrecht. — Uitgegeven door S. Muller Fz., in: Registers en rekeningen van het bisdom Utrecht, 1325—1336. (Utrecht 1889.) — De naam van het register blijkt uit de omstandigheid, dat *geheel dergelijke* opgaven voorkomen achter de rentmeesters-rekeningen van 1377/78 (zie n°. 43), terwijl die van 1426/28 een totaal opgeven voor huishoudelijke uitgaven, onder verwijzing naar het „kokenboec", waarin die gespecificeerd staan.

63. Adviezen van Dr. Johannes van Vurburch en Dr. Johannes

de Caminata, Wymar van Wachtendonck, licentiaat te Keulen, en Dr. Nicolaus de Sicilia, abt van Momat (?) over de vraag, of de Utrechtsche geestelijkheid den kerkdienst mag hervatten, niettegenstaande de personen, die bisschop Zweder van Culenborch verhinderen in het gebruik zijner domeinen en, door den abt van Marienweerd namens den paus geciteerd, niet verschenen zijn en op den paus geappelleerd hebben, te Utrecht aanwezig zijn. — Adviezen van dr. Johannes de Cervo, dr. Johannes de Caminata, dr. Wilhelmus de Weghe en dr. Nicolaus Cancer de Coessa en Johannes de Cameraco, licentiaat te Keulen, en van de doctoren der Parijsche universiteit over de vraag, of het appèl der Overijselsche steden en ridderschap tegen de citatie van den abt van Marienweerd naar onveilige plaatsen geldig is. (HS. op perkament van de 15de eeuw.) 1 stuk.

NB. Blijkens een hierbij liggend gebrekkig afschrift van den klerk van professor Bondam van hem afkomstig. — Afgestaan aan het Rijksarchief in Overijssel.

—*bis*. Afschrift van deze stukken uit de 2de helft der 15de eeuw, met afschrift van eenige brieven van een Utrechtschen kanunnik aan een medebroeder (op het concilie van Basel ?) – Daarachter: Memorie ter verdediging van de juistheid der twee vonnissen door de pauselijke curie, waarbij het kapittel van St. Marie, dat zijne leden Pieter Passaert en Lambert Vlieger van het genot hunner prebenden ontzet heeft op grond van hunne excommunicatie door den abt van Marienweerd, in het ongelijk wordt gesteld; met twee memoriën van de advocaten van het kapittel en afschrift der drie vonnissen tegen het kapittel. 1 deel.

NB. Afkomstig uit de collectie Booth.

64. „Registrum quorundam privilegiorum, processuum et instrumentorum dyocesis Traiectensis *tempore Arnoldi episcopi Traiectensis*". Register met afschriften van verschillende charters, voornamelijk pauselijke vidimussen van privilegiën, door Karel IV en Wenceslaus aan het Utrechtsche bisdom verleend. (1ste helft der 15de eeuw.) 1 deel.

NB. Afkomstig uit de collectie Booth.

65. „De guerra Traiectensi. *Blanckenhem*". Register met afschriften van stukken betreffende den oorlog van bisschop Frederik van Blankenheim tegen hertog Jan van Beyeren en hertog Reynald van Gelre. 1418—1423. 1 deel.

NB. Afkomstig uit de collectie Booth.

66. Register, houdende afschriften der „ontsegbrieven" (oorlogsverklaringen) van verschillende edelen in den oorlog tusschen bisschop Frederik van Blankenheim en de hertogen van Beyeren en Gelre; met lijsten van toegebrachte schade aan den bisschop en

zijne bondgenooten, en stukken betreffende de pogingen tot bemiddeling van het geschil, gedaan door den bisschop van Munster en de steden van het Oversticht. 1420—1421. 1 deel.

NB. Afkomstig uit de collectie Booth.

67. „De copiis diversarum litterarum de bello Traiectensi et pace inter duces Borgondie ac Gelrie ex una et dominum postulatum Traiectensem pariter ex altera. — Tboec roerende van den oirlogge ende den zoenen, gemaict tussgen mynen genadigen heere van Gelderlant, van Hollant ende den stichte Utrecht." Register houdende oorlogsverklaringen, lijsten van gevangenen, vredestractaten enz. betreffende den oorlog van den postulaat Rudolf van Diepholt met hertog Philips van Bourgondië en hertog Arnout van Gelre. 1426—1430. 1 deel. Gem. BBB.

68. „Dit ist dat gesciet is voer onsen gnedigen heere van Utrecht richter met enen geblive in der zaken, daer die van Campen 7000 Beyersche gulden der stat van Utrecht eischen, ruerende van der leger in der Eem, doe men dat blochuus daer opsloech". Register van stukken betreffende de uitspraak van den bisschop over den eisch van Kampen tegen Utrecht om schadevergoeding wegens in 1428 verleende hulp. 1441. 1 deel.

NB. Afkomstig uit de collectie Booth.

69. Adviezen en memoriën over de vraag, of eene waard, in 1460 door Jacob heer van Gaesbeec gelegateerd aan Johanna van Meerthen, na haar kinderloos overlijden vererfd is op haren neef of op den bisschop, als opvolger der heeren van Gaesbeec. (einde der 15de eeuw.) 1 omslag.

NB. Afkomstig uit de collectie van sir Thomas Phillipps.

70. Verhoor voor commissarissen van den bisschop en den graaf van Holland van de door beide partijen aangewezene getuigen over de grensscheiding van Gooiland en het Sticht. 1472. 2 deelen.

NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

71. Register, houdende afschriften van stukken betreffende het verzet van de Staten van Utrecht tegen de inbreuken, door bisschop David van Bourgondië op hunne privilegiën gemaakt, en de beeindiging van dit verzet met hulp van Maximiliaan van Oostenrijk, — en verder over het geschil van den bisschop met den heer van Wisch. (einde der 15de eeuw.) 1 deel.

NB. Geschenk van Mr. J. A. Grothe. (Afkomstig uit de collectie Booth.)

72. Register van de akten van voordracht van personen voor eene prove in de kloosters van het bisdom krachtens het recht van den bisschop van de „primariae preces." 1517—1521. 1 deel.

NB. Enkele akten van aanstelling van ambtenaren zijn hier blijkbaar abusivelijk ingeschreven; zij behooren in het Liber officiatorum van den bisschop dat met dezelfde hand geschreven is.

73. Register, houdende verhoor van getuigen voor den notaris Johannes van Goch betreffende eenige punten, in geschil tusschen den bisschop en den Domproost met Roomsch-koning Karel, voornamelijk betreffende de rechtspraak der provisoren in Holland en Zeeland. 1523. 1 deel.

NB. Aangekocht op eene auctie te Utrecht. — Het blijkt niet met zekerheid, dat dit stuk tot het bisschoppelijk archief behoort.

74. Minuten der instructiën, door bisschop Hendrik van Beyeren gegeven aan Jacques de Toubbilly en aan Adolf Herdinck, afgezanten aan de landvoogdes der Nederlanden en aan keizer Karel V. (c. 1525?) 1 omslag.

75. Processus electionis domini Gyselberti de Brederode. 1455. Met afschrift der akten betreffende het appèl der Utrechtsche geestelijkheid tegen de opdracht van het bisdom door den paus aan David, bisschop van Teroane en den afstand van Gyselbert van Brederode. 1456. 1 deel.

NB. Overgenomen van de Universiteits-bibliotheek te Utrecht. — Afkomstig van den Domdeken Johan Van der Vorst (+ 1546), blijkens het (onjuiste) opschrift op den band van zijne hand.

76. Processus electionis domini Frederici de Baden. 1496. (Bij het voorgaande nommer gebonden.)

NB. Overgenomen en afkomstig als boven.

—*bis*. Afschrift van de 16de eeuw. (Gebonden voor n°. 78.)

NB. Afkomstig uit de collectie Booth.

—*ter*. Afschrift van de 16de eeuw. 1 deel.

NB. Afkomstig van G. Lapp van Waveren, blijkens het opschrift van zijne hand, later in de collectie Booth. — Afgestaan aan het Rijksarchief in Overijssel.

—*quater*. Afschrift van de 16de eeuw. Met afschrift der bevestigingsbrieven van den paus en van de opdracht der regalia door den keizer. (Gebonden voor n°. 77.)

NB. Berust in het archief der Oud R. C. Clerezy.

77. Register, houdende afschrift van de akten betreffende den afstand van het bisdom door Frederik van Baden. 1516/7. 1 deel.

NB. Berust in het archief der Oud R. C. Clerezy.

78. Processus electionis domini Henrici de Bavaria. 1524. 1 deel.

NB. Afkomstig uit de collectie Booth. Het blijkt niet met zekerheid, dat n°. 74—77 uit het bisschoppelijk archief afkomstig zijn.

79. Verschillende losse stukken, afkomstig uit de registers van het bisschoppelijk archief. (15de eeuw.) 1 omslag.

Inhoud: *a*. Lijst van de personen, wonende buiten het gerecht van Abcoude, die den heer van Abcoude dienden voor de stad (Utrecht). (midden der 14de eeuw.)

b. Lijst der personen, die veete aangezegd hebben aan den bisschop. (begin der 15de eeuw.)

c. Lijst van het wapentuig, door Johan Van der Meer en Herman Wesselszoen gevonden op het slot Ter Eem. (1ste helft der 15de eeuw.) Achterop eene lijst van het wapentuig op het slot Vredeland.

d. Lijst van het meubilair op het slot Vredelant, overgeleverd aan den maarschalk Henric Van Zulen. (1ste helft der 15de eeuw.)

e. Lijst van het meubilair op het slot Covorden, door Herman van Haersolt overgeleverd aan Dirc van Voerste wegens den bisschop. (midden der 15de eeuw.)

NB. *a* geschonken door Mr. J. A. Grothe (afkomstig uit de collectie Booth), — *b*, *c*, *d* en *e* verkregen door ruiling met het archief der stad Utrecht.

80. Minuten van brieven van bisschoppen van Utrecht. 1 omslag.
a. Frederik van Baden. 1510—1516. 17 stuks.
b. Philips van Bourgondië. 1518—1524. 49 stuks.
c. Hendrik van Beyeren. 1528. 1 stuk.

81. Brieven aan bisschoppen van Utrecht. 1 omslag.
a. Frederik van Baden. 1505—1514. 5 stuks.
b. Philips van Bourgondië. 1518—1524. 90 stuks.

NB. Enkele brieven, overgenomen van het Algemeene Rijksarchief, geschonken door den aartsbisschop der Oud R. C. Clerezy (uit het archief der Oud R. C. Clerezy) en Mr. J. A. Grothe (uit de collectie Booth), aangekocht van Mr. J. Des Tombe (uit de collectie Beeldsnijder van Voshol) en op eene auctie te Amsterdam.

82. „*Formulare tempore Friderici factum.*" Formulierboek bevattende akten van bisschop Frederik van Blankenheim. (1ste helft der 15de eeuw.) 1 deel.

NB. Behoort tot het bisschoppelijk archief, daar het opschrift op den omslag is geschreven met dezelfde hand als die der andere registers.

83. „*Formulare tempore Friderici de Blanckenhem.*" Formulierboek, bevattende akten van bisschop Frederik van Blankenheim. (1ste helft der 15de eeuw.) 1 deel.

NB. Behoort tot het bisschoppelijk archief, daar het opschrift op den omslag is geschreven met dezelfde hand als die der andere registers.

84. „Diversorum formulare et presentaciones tempore Davidis factum". Formulierboek, bevattende akten van bisschop David van Bourgondië. (2de helft der 15de eeuw.) 1 deel.

NB. Behoort tot het bisschoppelijk archief, daar het opschrift op den omslag is geschreven met dezelfde hand als die der andere registers.

85. Formulierboek, bevattende akten der bisschoppen Rudolf, David en Frederik en verder brieven en formulieren van adressen. (15de en 16de eeuw.) 1 deel.

NB. Behoort tot het bisschoppelijk archief, daar men daarin vindt lijsten van de ridderschap en de kerspelen van het sticht, naamlijsten der provisoren enz. Onder de adressen heet Johanna van Bourgondië, vrouw van Culenborch, „onse lieve nichte", de episcopus Tricalensis „noster suffraganeus".

86. Liber donationum. Cartularium, bevattende meestal keizerlijke giftbrieven. (einde der 12de eeuw.) 1 deel.
NB. In het archief der R. C. Clerezy. (Afkomstig uit het archief van den Dom.)

87. Liber donationum. Cartularium, bevattende afschrift van het vorige nommer. (1ste helft der 13de eeuw.) 1 deel.
NB. Aangekocht uit de nalatenschap van Sir Thomas Phillips. (Afkomstig uit het archief van den Dom.)

88. Cartularium, bevattende meestal keizerlijke giftbrieven. (Verschillend van de vorige nommers.) (1ste helft der 13de eeuw.)
NB. Gebonden achter N°. 86.

89. „Regyster van den tractate, tytelen ende munimenten van der overgyfte ende transport, gedaen by biscop Heyndrick van Beyeren, Kaerle den V van desen naeme, keyser van Roemen ende zynen erven ende naecomelingen . . . . (van den) temporalité van der stadt, steden ende landen van Uytrecht enz." Register, houdende afschriften van de charters in het bisschoppelijk archief betreffende de temporaliteit van het sticht. (1ste helft der 16de eeuw.) 1 deel.
NB. Behoort niet in het bisschoppelijk archief, doch werd blijkbaar vervaardigd en overgezonden naar Utrecht ter vervanging der afgegevene en naar 's Gravenhage vervoerde charters; in 1580 berustte dit register onder den Hollandschen leengriffier te Utrecht Mr. C. Oem.

90. „Regyster van den tractate, tytelen ende munimenten van der overgyfte ende transport, gedaen by biscop Heynrick van Beyeren van der temporalité van den landen ende steden van Overijssel mit hoeren toebehoeren keyzer Kaerle van Romen de Vste, zynen erven ende naecomelingen enz." Register, houdende afschriften van de charters in het bisschoppelijk archief betreffende de temporaliteit van het oversticht. (1ste helft der 16de eeuw.) 1 deel.
NB. Behoort bij n°. 89.

91. Minuten van akten, geschreven door den notaris Ger. Beyer voor den bisschop of zijnen vicaris. 1519–1523. 4 liassen.
NB. Afkomstig uit het archief van den Dom. — Deze registers en de volgende notarieele protocollen en formulierboeken (N°. 91—97) zijn niet afkomstig uit het bisschoppelijk archief, doch uit de particuliere archieven der notarissen die in de middeleeuwen hunne ambtsarchieven behielden.

92. Register van akten, geschreven door Ger. Beyer voor den bisschop of zijnen vicaris. 1520—1523. 1 deel
NB. Voorin lijst van akten, door hem geschreven op gezag van den Paus met het zegel van de fabriek der St. Pieterskerk te Rome (aflaatbrieven voor den kerkbouw). — Afkomstig uit het archief van den Dom.

93. Protocol van den notaris J. Vliegher (?) van de terechtzittingen van den officiaal van den bisschop. 1468—1473. 1 deel.
NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

94. Protocol van den notaris Ger. Beyer van de terechtzittingen van den officiaal van den bisschop. 1499. 1 deel.

NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

95. Protocol van den notaris Franc. Beyer van de terechtzittingen van den officiaal van den bisschop. 1517. 1 deel.

NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

96. Diversorium van den notaris Gherard Then Brinck, bevattende de ordonnantie voor de hoven van de officialen van den bisschop en den Domproost dd. 1488, een „Liber de processu judicis", vele Utrechtsche stadskeuren en formulieren, in gebruik bij de geestelijke en wereldlijke rechtspraak te Utrecht. (einde der 15de eeuw.) 1 deel.

NB. Afkomstig uit het archief van het Hof van Gelderland. — Gerard Then Brinck werd later secretaris van bisschop David van Bourgondië. (Muller, Rechtsbr. v. Utr. Inleiding p. 386.)

97. Formulierboeken van Ger. Beyer als notaris van den bisschoppelijken vicaris en voor het hof van den bisschoppelijken officiaal. (1ste helft der 16de eeuw.) 2 deelen.

NB. Afkomstig uit het archief van den Dom. — In het midden van het 2de deel afschrift eenige brieven, gewisseld tusschen den hertog van Gelder en den graaf van Meurs over het ontruimen en verbranden van Utrecht in 1528.

98. „Dat oude lantrecht des Stich(t)s van Utrecht." (begin der 16de eeuw.) 1 stuk.

NB. Geschenk van den heer Mr. J. A. Fruin. Het blijkt niet, dat dit stuk uit het bisschoppelijk archief afkomstig is. — Gedrukt bij: Muller, Rechtsbronnen van Utrecht. II p. 409 vlg. Vgl. de Inleiding der rechtsbronnen. p. 414 vlg.

VII. *Bisschoppelijk archief na* 1528.

NB. Deze stukken behooren niet in het Rijks-archief, maar in dat van de Oud-R. C. Clerezy: voor zoover ze niet uit de kapittelarchieven afkomstig zijn, zijn ze dan ook door toevallige omstandigheden in het bezit van het Rijk gekomen.

99. Afschrift van bullen, oorkonden enz. betreffende de benoeming van W. Van Enckevoort tot bisschop van Utrecht. 1529. 1 stuk.

100. Afschrift der bul van paus Paulus IV, houdende oprichting der nieuwe bisdommen. 1559. 1 stuk.

101. Verzameling van stukken betreffende de onderhandelingen tusschen Hermann Von Wied, aartbisschop van Keulen, en den bisschop van Utrecht over de hervorming der geestelijkheid. (c. 1540.) (Bijna vergaan.) 1 pak.

NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

102. Akten van het provinciaal concilie van Utrecht. 1565. 1 deel.
NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

103. Register van de visitatiën der kerken en geestelijke gestichten in de diocese door den officiaal van den aartsbisschop en van den Domproost. 1566, 1568, 1569. 1 deel.
NB. Geschenk van den heer H. G. Van de Poel te Veenendaal.

104. „Tituli ordinandorum exhibiti." Register, houdende afschriften der titels van de ordinandi, waarop zij de priesterwijding hebben ontvangen (ten bewijze, dat zij voldoende inkomsten hadden om in hun levensonderhoud te voorzien). 1549—1558, 1563, 1568. 1 deel en 2 stukken.
NB. Het jaar 1563 is afkomstig uit het archief van den Dom.

105. Twee brieven aan aartsbisschop Frederik Schenck van Toutenburg. 1568, 1575. 1 omslag.

106. Request van Louff Van der Haer aan den aartsbisschop, houdende verzoek om goedkeuring van den koop eener hoeve land te Schalkwijk, door hem gekocht van het convent Bethlehem. 1576. Met aangehechte bijlage. 1 omslag.
NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

107. Rekeningen van den generaal-vicaris van den bisschop. 1530, 1551, 1552, 1554, 1555, 1570. 8 stuks.
NB. De rekeningen van 1535, 1549, 1551, 1552, 1554 en 1555 zijn afkomstig uit het archief van den Dom, — die van 1530 en 1570 berusten in het archief der Oud-R. C. Clerezy.

108. Rekening van den ontvanger van het cathedraticum sive assum (opgenomen door den vicaris-generaal). 1545, 1550, 1555. 3 stuks.
NB. De rekening van 1545 is afkomstig uit het archief van den Dom, — die van 1550 en 1555 berusten in het archief der Oud-R. C. Clerezy.

109. Rekeningen van den rentmeester der bisschopstienden. 1547—1553, 1556. 8 stuks.
NB. Afkomstig uit het archief van den Dom. — De bisschopstienden werden aan den bisschop afgestaan door keizer Karel V bij contract van 10 October 1540, goedgekeurd door den bisschop op 12 Mei 1542, ter vervanging van de aan den bisschop bij den afstand der temporaliteit beloofde rente van 2000 Carolus-guldens. (Tractaat van 14 Aug. 1528, bij: V. d. Water, Plac. b. I p. 7.)

110. Lijst van den verkoop der tienden van den aartsbisschop. 1567. 1 stuk.
NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

111. Rekening van den rentmeester van bisschop George van Egmond, als heer van Hoogwoude, Aertswoude en Spanbroek. 1537/8. 1 stuk.
NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

112. „Comptes de l'estat de Monseigneur par George Strijt a Monseigneur Reverendissime Monseigneur d'Utrecht." 1547/48, 1548/49, 1549/50. — „Sensuyt ce que moy George Strijt ay receu au nom de Monseigneur." 1552–1554. (Rekening der ontvangsten en uitgaven van den kapellaan van den bisschop.) 2 stukken en 1 deel.

NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

113. Minuten van akten, geschreven door Joh. Beyer als notaris van den bisschop of zijnen vicaris. 1530—1534. 2 liassen.

NB. Afkomstig uit het archief van den Dom.

114. Protocol van Joh. Beyer als notaris van den vicaris van den bisschop. 1530—1546. 3 deelen.

NB. Afkomstig uit het archief van den Dom

115. „Lib. Ca." (Liber causarum ?) Formulierboek, houdende afschriften van stukken, uitgegaan van bisschop George van Egmond. (midden der 16de eeuw.) 1 deel.

NB. Berust in het archief der Oud-R. C. Clerezy.

116. Register, houdende lijst van verkortingen bij het schrijven, kalender, lijst van termijnen bij de rechtspraak in gebruik, enkele formulieren en aanteekeningen, opgeteekend door eenen notaris voor het hof van den officiaal van den aartsbisschop. (c. 1560.) 1 stuk.

117. Statuta generalia van het hof van den bisschoppelijken officiaal van Utrecht. (midden der 16de eeuw.) 1 stuk.

NB. Geschenk van Jhr. A. T. M. Van Asch van Wijck. — Deze statuten hebben groote overeenkomst met die van bisschop Philips van Bourgondië, gedrukt bij: Van de Water, Plk.b. van Utr. II p. 951; zij zijn echter uitvoeriger en dus waarschijnlijk jonger dan deze, die trouwens blijkens de inleiding de eerste definitieve regeling van het onderwerp schijnen te bevatten. Zij noemen evenwel nog den bisschop, niet den aartsbisschop van Utrecht.

118. „Modus procedendi secundum stylum curie Trajectensis." Manier van procedeeren voor het hof van den aartsbisschoppelijken officiaal, samengesteld door een partikulier. Achterin eenige formulieren. (2de helft der 16de eeuw.) 1 stuk.

NB. Geschenk van Jhr. A. T. M. Van Asch van Wijck. — Op den omslag de naam van den schrijver: „Cannen (?) 1573".

119. „Taxe van 't hoff van Romen." Tarief van kosten, te betalen voor het uitgeven van brieven door de pauselijke curie. (2de helft der 16de eeuw.) 1 stuk.

NB. Geschenk van Mr. J. A. Grothe.

Het oud provinciaal archief in Friesland.

Ter voldoening aan de bepalingen van artikel 17 mijner instructie heb ik de eer aan Uwe Excellentie, door tusschenkomst van den heer Algemeenen Rijksarchivaris, het verslag van het oud-archief in Friesland over het jaar 1890 te doen toekomen.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

De toestand van het gebouw bleef nog dezelfde. Een der benedenlokalen moest wegens buitengewone vochtigheid gedeeltelijk ontruimd worden. Een tegen de muur staande kast werd weggebroken, wijl zich aldaar champignon vertoonde, hetgeen gelukkig spoedig ontdekt werd, zoodat de in die kast geplaatste stukken geen noemenswaardige schade leden. Een gedeelte van het archief, dat zich in die kamer bevond, werd toen naar den zolder gebracht en aldaar op rakken geplaatst, nadat de banden, waarop reeds schimmel zichtbaar was, gedroogd en schoongemaakt waren.

Hoewel ik vroeger den zolder, uit vrees voor lekkage, geheel van archivalia ontruimde, is het mij toch gebleken, dat de stukken, op een gedeelte van den zolder althans, wanneer de noodige voorzorgen tegen lekkage genomen worden, beter bewaard zijn dan in genoemd beneden-vertrek, waar zij steeds aan de inwerking der vochtige atmospheer zijn blootgesteld.

In alle beneden-vertrekken werd de vocht zooveel mogelijk tegengegaan door bij droog weder voor toevoer van buitenlucht te zorgen en door de aldaar geplaatste bakken met ongebluschte kalk, telkens wanneer de kalk was uitgewerkt, opnieuw te laten vullen.

In het ameublement kwam geen verandering.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

In het gebouw zijn thans 2 extincteurs, 45 brandzakken en 25 flesschen met het voorgeschreven bluschmiddel.

Van de extincteurs is éen in den benedengang en éen op het bovenportaal geplaatst. Op beiden werd voortdurend toezicht gehouden,

en in den winter werden steeds maatregelen genomen, om te voorkomen dat zij door vorst onbruikbaar werden.

De brandzakken en de genoemde flesschen zijn over de verschillende vertrekken verdeeld. Ook die waren steeds in bruikbaren toestand.

Door den heer Burgemeester van Leeuwarden werden op mijn verzoek aan mij en aan den amanuensis kaarten verstrekt, die, ingeval er in of in de nabijheid van het archiefgebouw of het Paleis van Justitie brand mocht ontstaan, toegang geven binnen den alsdan afgezetten kring.

III. *Personeel.*

Aan de ordening en inventarisatie van de stukken, uit het gemeente-archief van Franeker ontvangen, moest de amanuensis ook dit jaar nog geruimen tijd besteden.

Nadat die arbeid voltooid was, begon hij, voor zoover zijne overige werkzaamheden dit toelieten, met de samenstelling van een alphabetisch register op de commissie- en instructieboeken. Deze boeken vormen eene serie van 11 deelen, welke loopen over de jaren 1502—1808. Daarin zijn geregistreerd commissiën en instructiën, gegeven door den Stadhouder, de Staten of de Gedeputeerde Staten, alsmede enkele militaire commissiën, door de Staten-Generaal verleend. Voorts worden daarin ook octrooien en andere stukken gevonden.

Van die deelen, welke zeer dikwijls moeten geraadpleegd worden, bestaat eene inhoudsopgave, opgemaakt in de volgorde, waarin de stukken zijn ingeschreven. Die volgorde is echter niet altijd chronologisch en van vele stukken is de inhoud niet met de noodige breedvoerigheid opgegeven, weshalve die inhoudsopgave zeer onvoldoende moet genoemd worden.

Het alphabetisch register wordt thans zoo uitvoerig mogelijk bewerkt met vermelding van persoons- en plaatsnamen, namen van ambten enz., zoodat het, bij het raadplegen van genoemde deelen, in het vervolg veel moeite en tijd zal kunnen doen besparen.

IV. *Toestand der archiefverzamelingen.*

Zooals ik in mijn eerste jaarverslag mededeelde is eene betere wijze van bewaring der charters noodig, en vooral is dit het geval met die, waaraan nog het opgedrukte of afhangende zegel bevestigd is.

Deze stukken werden tot nog toe ieder in een los omslag bewaard in vrij groote doozen, en wel 80 en meer stuks in eene

doos. Het gevolg daarvan is, dat de opgedrukte zegels, door te grooten en ongelijken druk van de andere stukken van verschillende afmetingen, breken en afbrokkelen, terwijl de afhangende zegels door het schuren tegen het papier slijten, zooals bij enkele reeds zichtbaar is, en ook de strooken, waarmede zij aan de stukken bevestigd zijn, licht afbreken.

Om deze nadeelen zooveel mogelijk te voorkomen is thans begonnen met de wijze van bewaring op de volgende manier in te richten.

De charters met opgedrukte zegels zijn bijna alle van papier en van kleine afmeting. Deze worden, geheel uitgevouwen en ieder in een papieren omslag, bij 3 of 4tallen geborgen in eene doos, ongeveer van denzelfden omvang als de stukken. De charters met afhangend zegel, meerendeels ook van kleine afmeting, worden elk afzonderlijk of bij tweetallen, eveneens geheel uitgevouwen, in dergelijke doozen gelegd, doch zonder papieren omslag, zoodat de zegels geheel vrij liggen.

De zegels worden zooveel mogelijk van stof en vuil gezuiverd. De korte inhoud der stukken wordt bij die met opgedrukt zegel op het omslag, en bij die met afhangend zegel op de doos vermeld, en bij de oudere stukken wordt een afschrift gevoegd om het gebruik gemakkelijker te maken. Van deze doozen zullen er 10 á 12 stuks in eene groote kartonnen doos of houten lade kunnen geplaatst worden, zoodat in geval van brand gemakkelijk een aantal stukken tegelijk in veiligheid kan gebracht worden.

Deze wijze van bewaren zou voor eene zeer omvangrijke verzameling charters voorzeker eenigszins omslachtig en vooral zeer kostbaar zijn, doch voor de alhier berustende verzameling kan zij niet al te bezwarend zijn, daar het geheele aantal stukken met zegels slechts ruim 400 bedraagt, waarvan een groot gedeelte opgedrukte zegels heeft, zoodat naar mijne raming 250 à 300 van genoemde kleine doozen voldoende zullen zijn om alle die stukken te bergen. Naar aanleiding van de missive van Uwe Excellentie van 21 Februari 1890 n°. 438, Afdeeling K W., werden reeds eenige van die doozen vervaardigd in het Rijksopvoedingsgesticht „de Kruisberg" bij Doetinchem.

Van de hypotheekboeken werd, met uitzondering van eenige weinige, het laatste gedeelte opnieuw gebonden, zoodat thans bijna alle in bruikbaren toestand zijn. Wanneer het eenigszins mogelijk was, behielden zij, om het karakter van het handschrift te bewaren, den ouden band, die zoo noodig werd gerepareerd; doch bij velen was dit niet doenlijk, wijl het perkament al te zeer vergaan was. Deze laatste banden werden echter zorgvuldig bewaard, daar zij te pas kunnen komen om licht te geven omtrent de administratie van een nedergerecht of anderszins.

De thans nog niet gerestaureerde deelen zijn meerendeels in zoo slechten toestand dat zij niet opnieuw gebonden zullen kunnen worden, zoodat daarvoor niets anders overblijft als ze in portefeuilles of doozen te bewaren.

Deze laatste wijze van bewaren zou voor de deelen, die thans eenen nieuwen band kregen, ook eenige voordeelen opgeleverd hebben, daar zij alsdan uitwendig meer hun karakter hadden behouden, en bovendien zou die wijze zeker veel goedkooper zijn. Daartegenover staat echter dat wanneer de handschriften in hunnen haveloozen toestand bewaard worden, zij met hunne los liggende katernen en bladen bij het gebruik aan vele gevaren bloot staan, welke vermeden worden wanneer zij op zorgvuldige wijze gebonden worden. Ik heb daarom gemeend de vrij hooge kosten van het binden niet te moeten ontzien, vooral bij deze registers, die waarschijnlijk dikwijls geraadpleegd zullen moeten worden.

Van de landdagstukken, in mijn vorig verslag vermeld, werd weder een groot aantal gestempeld.

V. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en der inventarisatie van het archief.*

Daar de stukken, dagteekenende na 1795, bij het einde van het vorige jaar, meerendeels geinventariseerd en alle in zoodanigen staat van orde gekomen waren, dat zij, zoo noodig, gemakkelijk kunnen gevonden worden, en de ordening, bij de definitieve inventarisatie, met geringe moeite geheel zal kunnen voltooid worden, werd aan die stukken slechts weinig tijd besteed.

Alleen werd nog eene verzameling gedrukte plakkaten, publicatiën enz. van de jaren 1580—1813, nadat buiten op de stukken het jaar en de dagteekening vermeld waren, in chronologische orde gerangschikt.

Het grootste gedeelte van het jaar moest nog gewijd worden aan de stukken, dagteekenende vóór 1600, in mijn vorig verslag vermeld, welke stukken thans weldra alle zullen beschreven zijn.

Bij dezen arbeid werden lijsten aangelegd van persoons- en plaatsnamen en van de zegels, welke lijsten geregeld zullen bijgehouden worden.

Van de regesten werden reeds meer dan 2500 stuks, ieder op een afzonderlijk blaadje, overgeschreven, om ze systematisch te kunnen rangschikken.

Daar er geen enkel register of alphabetische klapper op de resolutiën van Gedeputeerde Staten van Friesland van de jaren 1755—1795 bestaat, is met de samenstelling daarvan begonnen, welke

arbeid eenigszins gemakkelijk gemaakt wordt door de omstandigheid dat zich in bijna alle deelen, waarvan ieder over één jaar loopt, eene volledige inhoudsopgave in chronologische volgorde bevindt. Deze inhoudsopgaven worden gecopieerd en voorts in alfabetische volgorde naar de onderwerpen gerangschikt, zoodat met betrekkelijk geringe moeite een volledig alphabetisch register over die 41 jaren zal verkregen worden.

De sorteering van de stukken, uit het gemeente-archief van Franeker ontvangen, kwam gereed.

De rechterlijke stukken, daaruit afgezonderd, zijn:

Rolles van processen. 1576 - 1593; 1663—1666; 1672; 1676—1678. (Achterin: Pronunciatiën. Jan.—Maart 1676.)

Boek van ontvangen processtukken enz. 1673— 1678. (Achterin: Reçus van gelichte processen. 1674—1678). 1 dl.

Processtukken. 16de—18de eeuw.

Requesten en rescriptiën daarop.

Declaratiën van kosten en specificatiën van salaris en van taxatie.

Extracten uit crimineele sententiën. 1810.

Afrekeningen van sententiegelden tusschen den magistraat en den secretaris. 1626—1628.

Registers van acte-gelden, competeerende den secretaris van de praktizijns voor het gerecht. 1666—1676. 2 dln.

Resten van sententie- en taxatiegelden. 1678, 1679.

Brieven betrekking hebbende op procedures.

Missives van de Raden 's Hofs van Friesland, betreffende informatiën enz. in strafzaken, met extract-sententiën enz. 1689, 1694—1744, 1748—1810.

Missives van den Procureur-Generaal in Friesland met signalementen van verdachte personen, lijsten van gestolen goederen, extract-sententiën enz. 1804—1810.

Adviezen van den advocaat Beucker. 1683—1690.

Inventarissen van boedels van minderjarigen, scheidingen, rekeningen en verantwoordingen van voogden enz. 1548—1800.

Scheidingen tusschen crediteuren in nalatenschappen en failliete boedels.

Registratieboek van koopbrieven. 1644—1651.

Hypotheekboek. 1604—1608.

Fragmenten van hypotheekboeken. 1611, 1612, 1642.

Decreetbrieven van verkoopingen. 1586—1668.

Koopbrieven en huurcontracten.

Obligatiën.

Testamenten.

Attestatiën en certificaten.

Acten van boedelafstand. 1789—1810.

Besoignes en processen-verbaal van boelgoeden. 1555.

Inventarissen van nalatenschappen voor de collaterale successie. 1726–1806.

VI. *De in druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

In eene door den heer dr. F. Buitenrust Hettema te Zwolle uitgegeven „Bloemlezing van Oud-Friesche geschriften" werden de volgende stukken, behoorende tot de klooster-charters, opgenomen:

22 Nov. 1390. Bevestiging van een koop door den Curatus van Ternaerd.
24 Maart 1418. Zoenbrief.
24 Mei 1432. Bevestiging van een koop door den Persona te Bergum.
26 Febr. 1441. Bevestiging van een koop door een Ehere in Barra-Vierendeel.
16 Febr. 1463. Gerechtelijke getuigenverklaring.
4 Juni 1494. Bevestiging van een koop door den Grietman van Oostdongeradeel.

VII. *Aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen en de verliezen.*

1. Van Uwe Excellentie ontving het archief:

a. Jhr .B. W. F. Van Riemsdijk, Het klooster van Sinte Agatha met het Prinsenhof te Delft. 's Grav. 1889.

b. Geologische kaart van Nederland, vervaardigd door wl. dr. W. C. H. Staring. Uitgevoerd aan de topographische inrichting. 2de druk. 1888—89. Met verklaring van de teekens. 8°.

c. Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven. XI. 1888. 's Grav. 1890. 8°.

d. Middelnederlandsch woordenboek van wl. E. Verwijs en J. Verdam. 3de dl., afl. 5—8.

e. S. Muller Fzn., Bijdragen voor een oorkondenboek van het sticht Utrecht. Programma. 's Grav. 1890.

f. Verslagen omtrent 's Rijks verzamelingen van geschiedenis en kunst. XI. 1888. 's Grav. 1890. 8°.

2. Van heeren Gedeputeerde Staten van Friesland:

Verslag van den toestand der provincie Friesland over 1889.

3. Van het Muntcollege te Utrecht:

(L. W. A. Besier), De muntmeesters en hun muntslag in de provinciale en stedelijke munthuizen van de republiek der Vereenigde Nederlanden en van de Bataafsche republiek en in de Utrechtsche munt van het Koningrijk Holland en tijdens de inlijving bij het Fransche keizerrijk. (Utr. 1890).

4. Van het Gemeentebestuur van Kampen:

Register van charters en bescheiden in het oude archief van Kampen. 7de deel, 1621—1625, bewerkt door J. Nanninga Uitterdijk. Kampen 1890.

5. Van het Gemeentebestuur van Nijmegen:

Inventaris van het oud-rechterlijk archief der gemeente Nijmegen. Opgemaakt door den gemeente-archivaris W. Van de Poll. Nijmegen 1890.

6. Van de Commissie van bestuur van het Provinciaal museum van oudheden in Drenthe:

Verslag van de Commissie aan Gedeputeerde Staten over 1889. Assen 1890.

7. Van de Commissie van het stedelijk museum te Leiden:

Verslag der Commissie over het jaar 1889; en 4de supplement op den catalogus van 1886 van het museum, over 1889.

8. Van den Algemeenen Rijksarchivaris:

De registers van Gerard Alewijnsz. (Overdruk uit de verslagen en meded. der Kon. Akad. van Wetensch., afd. Letterk. (Amst. 1890.) Door den schenker.

9. Van den Rijksarchivaris in Noordbrabant:

Verslag omtrent de oude gemeente- en burgerlijke stands-archieven in Noordbrabant. 1890.

10. Van den Rijksarchivaris in Limburg:

Overzicht der pastoreele doop-, trouw- en sterfregisters, die op de raadhuizen en pastoriën dezer provintie aanwezig zijn en waarvan de uitlevering ingevolge de wet van 20 Sept. 1792 heeft moeten plaats hebben. Maastr. 1890.

11. Van mr. R. Fruin Th. Az., Commies-Chartermeester te Utrecht:

Verslag omtrent oude gemeente- en waterschapsarchieven in de provincie Utrecht over 1889. Utr. 1890.

12. Van mr. A. J. Andreae te Kollum:

a. Oudheidkundige mengelingen betreffende: 1. Grombach; 2. Jacob en Adriaan van Cronenburg. (Overdrukken uit de Leeuwarder Courant.) Door den schenker.

b. Een historische keten. (Overdruk als boven.) Door den schenker.

c. Het klooster „Jerusalem" of het Gerkesklooster. Eene bijdrage tot de geschiedenis der kloosters in Friesland. Kollum 1890. Door den schenker.

13. Van den heer R. R. H. toe Laer te Amsterdam:

a. Geslachtlijst der familie Toe Laer, door A. A. Vorsterman van Oyen. 's Grav. 1890.

b. Eenige aanteekeningen betreffende dit geslacht.

14. Van mr. J. G. Van Blom JGz. te Leeuwarden:

Overzicht van de inrichting en de bevoegdheid der plaatselijke besturen in Friesland sedert 1795. Leeuw. 1890. (Overdruk uit De Vrije Vries.) Door den schenker.

15. Van mr. J. A. Feith, namens jhr. mr. J. E. A. Van Pan huys, te Groningen:

Inventaris van het huis-archief van de Nienoord, gedeponeerd in het oud-archief in Groningen. Gron. 1890.

16. Van dr. P. J. Blok te Groningen:

Studien over Friesche toestanden in de middeleeuwen. (Overdruk uit: Bijdragen voor vaderl. geschied. en oudheidk. 3de R. 6de dl.) Door den schenker.

Overgenomen werd van den Rijksarchivaris in Utrecht:

Een cartularium van het St. Odulphusklooster te Stavoren.

Door aankoop werd verkregen:

1. C. du Fresne du Cange, Glossarium mediae et infimae Latinitatis. Cum not. var. ed. G. A. L. Henschel. Edit. nova aucta a L. Faure. Niort 1883—87. 10 vol.

2. O. Posse, Die Lehre von den Privaturkunden. Leipz. 1887.

3. H. Bresslau, Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien. 1r. Bd. Leipz. 1889.

4. C. Paolo, Grundriss zu Vorlesungen über Lateinische Palaeographie und Urkundenlehre. I. Lateinische Palaeographie. 2te Aufl. Aus den Italien. übersetzt von K. Lohmeijer. Innsbruck 1889.

5. M. Prou, Manuel de paléographie Latine et Française du VI au XVII siècle, suivi d'un dictionnaire des abréviations. Avec 23 fac-similés et phototypie. Paris 1890.

6. Lecoy de la Marche, Les sceaux. Paris (1889).

7. F. v. Löher, Archivlehre. Grundzüge der Geschichte Aufgaben und Einrichtung unserer Archive. Paderborn 1890.

8. Archivalische Zeitschrift. Herausgeg. durch das Bayerische allgemeine Reichsarchiv in München. Neue folge, 1r. Bd. München 1890.

9. Liber diurnus Romanorum pontificum ex unico codice Vaticano denuo edidit Th. E. ab Sickel. Vindobonae 1889.
Th. R. v. Sickel, Prolegomena zum Liber Diurnus. I u. II. Wien 1888 - 89. (Overdruk uit de Sitzungsberichte d. Kais. Akad. d. Wissensch. in Wien).

10 P. Scheltema, Het archief der ijzeren kapel in de oude of St. Nicolaaskerk te Amsterdam beschreven. Amst. 1850.

11. P. Scheltema, Het archief van Amsterdam beschreven. Amst. 1862.

12. S. Muller Fz., Catalogus van het archief der gemeente Utrecht. 2de en 3de deel. Utr. 1884—90.

13. J. I. v. Doorninck, Catalogus der archieven van het Groote (vroeger Heilige-Geesten-) en Voorster Gasthuis te Deventer. Zwolle 1879—80.

14. J. I. v. Doorninck, Catalogus der charters uit het archief van het Burgerweeshuis (vroeger Buschklooster) te Zwolle. Zwolle 1885.

15. J. I. v. Doorninck, De cameraarsrekeningen van Deventer. 1e—3e deel, 1ste helft. Devent. 1883—88.

Als verliezen zijn te vermelden:

a. Aan den Algemeenen Rijksarchivaris werden overgedragen: Alphabetische registers op de principaalste besoignes en notulen van den Raad ter Admiraliteit in Zeeland, over de jaren 1600—1645, 1668—1690 en 1691—1719. In 3 banden.

b. Bij beschikking van Uwe Excellentie van 10 November 1890 n°. 2306, afdeeling K. W. werd aan de gemeente Bolsward toegestaan het oud rechterlijk archief van die gemeente tot wederopzegging toe in bewaring te houden.
Ingevolge diezelfde beschikking werden de volgende registers, tot dat rechterlijk archief behoorende, welke alsnog onder mijne bewaring waren, aan het bestuur van genoemde gemeente overgedragen:
a. 33 hypotheekregisters van 1610—1614 en 1618—1811.
b. 1 sententieboek van 1792—1810.
c. 1 proclamatieboek van 1800—1805.
d. 1 inventarisatieboek van 1799—1809.
e. 3 recesboeken van 1793—1811.

VIII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het archief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

Daar het archief in bezit kwam van een cartularium van het St. Odulphusklooster te Stavoren, dat tot nog toe berustte in het

archief van het Domkapittel te Utrecht, is op onverwachte wijze voor een klein gedeelte te gemoet gekomen aan mijnen, in een vorig verslag te kennen gegeven, wensch, om afschriften te bezitten van de stukken, welke zijn beschreven in het door mijnen voorganger uitgegeven Register van oorkonden, die in het charterboek ontbreken. In dat register is namelijk het meerendeel van de stukken, die het cartularium bevat, opgenomen.

Het handschrift is voor de geschiedenis van dit klooster eene belangrijke aanwinst, en is alhier bij de overige stukken, van de Friesche kloosters afkomstig, geheel op zijne plaats.

In verband met mijn rapport over het ten vorigen jare gedane onderzoek in archieven te Weenen en te Dresden, gaf ik Uwer Excellentie in overweging mij in de gelegenheid te stellen om van de belangrijkste van de stukken, in mijn rapport en in dat van Prof. P. J. Blok vermeld, afschriften te verkrijgen. Nadat mij door Uwe Excellentie tot dat doel een buitengewoon crediet was toegestaan, ontving ik uit Dresden reeds eenige afschriften, welke collectie naar ik hoop in het thans loopende jaar vermeerderd zal kunnen worden.

Van den inventaris van het gemeente-archief van Workum, die ik nogmaals voor korten tijd ter leen ontving, werd het laatste gedeelte gecopieerd, zoodat het archief-depôt thans in het bezit is van eene volledige copie van dien inventaris voor zoover daarin oude archiefstukken beschreven zijn.

IX. *Het gebruik van het archief gemaakt door- en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Door de volgende personen werd van het archief gebruik gemaakt

1. Door prof. P. Frédéricq te Gent, werd persoonlijk een onderzoek ingesteld naar stukken betreffende de kettervervolging in de 16de eeuw, en werden van enkele stukken copiën genomen.

2. Door mr. J van Loon alhier, werd het archief herhaaldelijk bezocht om nasporingen te doen naar het recht van eigendom op een stuk land, onder Witmarsum gelegen. Ook door ZE. werden afschriften van verschillende stukken en extracten uit registers genomen.

3. Mr. A. J. Andreae te Kollum, nam inzage van kloostercharters en van de stukken uit Cheltenham afkomstig, maakte daaruit aanteekeningen, en werd ook schriftelijk verscheiden malen over verschillende onderwerpen ingelicht.

4. Voor den heer G. J. W. Koolemans Beijnen te 's Gravenhage, werd een onderzoek ingesteld naar stukken betreffende den tocht

van den generaal Dumonceau van Groningen naar Alkmaar in 1799. Daaromtrent werd aan ZE. een omstandig bericht gezonden.

5. Aan den heer baron Kervyn de Lettenhoven werd voor zijn werk „Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre" opgave gedaan van de alhier berustende stukken daartoe betrekkelijk.

6. Prof. C. M. Francken te Utrecht, ontving inlichting op eene vraag betreffende een reglement voor de triviale scholen in Friesland van 1588.

7. Met Uwer Excellenties machtiging werden collectiën stukken naar het Rijksarchief te Utrecht overgezonden, ten gebruike van den heer J. Trosee voor zijn werk over de geschiedenis van het collège van Gedeputeerden tot de Nadere Unie.

8. De heer van Albada alhier, deed genealogische nasporingen ten behoeve van het Albada-leen.

9. De heer H. Wenning alhier, onderzocht eenige stukken en zegels uit de collectie kloostercharters.

10. De heer Van der Maen te Berlikum, maakte aanteekeningen voor het Herema en Hettema-leen, en verkreeg voor hetzelfde doel extract uit een toen nog alhier berustend hypotheekboek van Bolsward.

11. Ds. P. J. D. van Slooten te Heerenveen, deed onderzoek naar stukken betreffende de gemeenmaking der aardlasten van het waterschap „De zeven Grietenijen en stad Sloten".

12. De heer J. van Wageningen thoe Dekema te Jelsum, zocht gegevens betreffende de aanstelling van den kapitein James Murrai.

13. Voor eene studie over den Stadhouder Willem Lodewijk bezocht dr. L. Wagenaar alhier, herhaaldelijk het archief en maakte afschriften van en aanteekeningen uit eenige der oudste snodale acten van 1583 en volgende jaren.

14. Mr. P. J. Troelstra alhier, deed onderzoek naar stukken betreffende de Schoterlandsche compagnonsvaart en nam eenige copiën.

15. Dr. F. G. Slothouwer alhier, deed onderzoek naar stukken betreffende het reglement van 1640 op de verkiezing van volmachten ten landsdage.

16. Aan den heer Ontvanger der registratie te Bolsward werd bericht gezonden omtrent de Dammespoel bij Galamadammen.

Afschriften werden gegeven:

a. aan den heer Commissaris des Konings:

van eene conventie van 15 November 1793 aangaande de Worstsloot, de grensscheiding tusschen Friesland en Overijssel. Hierbij werd copie van de daarbij behoorende schetskaart gevoegd;

b. aan heeren Gedeputeerde Staten:

van het octrooi van 1 April 1642 tot het graven van de Noordwoldervaart;

c. aan den heer Van der Maen te Berlikum:

van een gedeelte eener akte uit een hypotheekboek van Bolsward;

d. aan mr. P. J. Troelstra alhier:

van twee akten uit het registratieboek van koopakten van de compagnons der Schoterlandsche veencompagnie.

Ten gebruike van dr. F. G. Slothouwer alhier, werd een aantal brieven van W. van Haren en anderen, uit het Rijksarchief te 's Gravenhage in het archief alhier gedurende eenigen tijd gedeponeerd.

X. *Uitkomst der bemoeiingen met gemeente-, veen-, waterschaps- en andere archieven.*

Van de stukken, uit Franeker ontvangen, werden, nadat de rechterlijke bescheiden daaruit afgezonderd waren, de volgende aan de gemeente teruggezonden:

Minuten van uitgegane brieven van het stadsbestuur. 1625—1806.
Breukboekjes van de vergaderingen van den magistraat en de vroedschap. 1726—1811.
Commissiën en instructiën van stadsambtenaren enz. 1628—1824.
Quitantiën behoorende bij de jaarlijksche rekeningen van den stads-rentmeester. 1583—1809.
Quitantiën behoorende bij de rekeningen van den rentmeester der Franeker boedel. 1599—1766.
Bouwmeesters-rekeningen. 1661—1725.
Kohieren van belastingen, collectboeken en stukken daartoe betrekkelijk. 1581—1748.

Missives en stukken betreffende verpachtingen van accijnsen enz. 1588—1760.

Stukken aangaande den ontvang en de administratie der geestelijke goederen. 1596—1782.

Stukken betreffende de predikanten, den kerkeraad en andere kerkelijke zaken. 1598—1796.

Stukken betreffende het armwezen. (Het onderhoud van armen, de rekenboeken van de armvoogden enz.). 1587—1829.

Quitantiën behoorende bij de rekeningen van de voogden van het Claerkampster weeshuis. 1620—1763.

Stukken betreffende de bank van leening. 1639—1674.

Stukken betreffende straten, vaarten enz. 1456—1839.

Missives van verschillende gemeentebesturen, betreffende de visitatie van de Slachtedijk enz. 1800—1810.

Missive van den architect van Friesland betreffende Kiesterzijl. 1803.

Missives van de dijksgedeputeerden en volmachten der Vijf deelen zeedijken binnendijks, betreffende besteding der dijkwerken enz. 1804—1809.

Stukken betreffende de burgerwacht, als: rekeningen van den wachtmeester, rotcedullen enz. 1600—1807.

Registers en staten bevattende de namen der ingezetenen benevens het aantal brandemmers, brandgereedschap, geweer enz. 1650—1752.

Quitantiën, behoorende bij de rekening van den administrator van het lantaarnboek. 1807

Stukken betreffende den Burgerlijken stand. (Extracten uit het doopboek, huwelijks-proclamatiën enz.) 1578—1829.

Liste des habitants de la commune de Franeker, qui ont droit à être inscrit sur le régistre civique de l'arrond^t. de Leeuwarden znd. j.

Missives van den Rector en Senatus Generalis en van professoren der Franeker akademie, van den Agent van nationale opvoeding en van de Schoolcommissie der gemeente Franeker. 1798—1806.

Lijst van boeken voor de scholen, vastgesteld door magistraat en scholarchen. Znd. j.

Lijsten en aanteekeningen van schoolgaande kinderen, en van die, welke gratis onderwijs genieten. Znd. j.

Stukken betreffende de veerschepen en voerlieden. 1807—1822.

Staten van eigendommen van de stad. Znd. j.

Brieven aan de secretarissen Ghemmenich en Caldenbach. 1604-1664.

Visitatie der herbergen „onder de laatste predicatie na noen" gedaan. 1607.

Staat van huren en geschenken van het Lieve Vrouwen ter Nood-leen. 1604—1608.

Naamlijst van notarissen en doctoren in de rechten, in de philosophie en in de medicijnen. 1776—1791.

Inventarissen van onderscheiden afdeelingen van het Gemeente-archief.

Besoignes der stemming van volmachten ten landsdage. 1777—1779.

Missives van de Staten, Gedeputeerde Staten en Rekenkamer van Friesland, met resolutiën enz. van de Staten en opvolgende besturen. 1631—1810.

Missives van de Commissie tot het werk der verponding, den Opziener der Nationale Middelen te lande, den Ontvanger Generaal der Middelen te water en te lande, en de Gecommitteerden tot de hoofdelijke repartitie van de quotisatie. 1806 - 1809.

Missives van de Departementale commissie van het geneeskundig bestuur enz. in Friesland. 1802—1810.

Besluiten van den Koning van Holland. (Gedrukt.) 1806—1807.

Gedrukte reglementen, publicatiën enz. uit de 17de—19de eeuw.

Brieven en stukken dagteekenende na 1813, betreffende militaire zaken, geldleeningen, belastingen, ontvangst en uitgave der gemeente, volkstellingen enz.

Voorts bevond zich onder de teruggezonden stukken een groot aantal vonnissen, acten, enz. van 1811—1838, behoorende tot het archief van het voormalig vredegerecht te Franeker.

Aan het gemeentebestuur van Workum werd een 40tal stukken teruggezonden, die ik bij de rechterlijke archieven vond, doch die in het gemeente-archief thuis behooren. De regesten van die stukken, meerendeels betreffende het klooster Marienakker en de kerk aldaar, werden bijgeschreven in den inventaris, dien ik, zooals ik boven meldde, weder voor korten tijd ter leen had

11. *Maatregelen in het belang van het oud-archief te nemen.*

In aanmerking nemende dat de verzameling voortdurend is blootgesteld aan het gevaar van, hetzij in haar geheel, hetzij gedeeltelijk, onherstelbare schade te lijden, moge het mij vergund zijn nogmaals de aandacht Uwer Excellentie te vestigen op de hooge noodzakelijkheid eener spoedige ontruiming van dit gebouw.

Leeuwarden, den 28sten Februari 1891.

De Archivaris in Friesland,
J. L. Berns.

Het oud provinciaal archief in Overijssel.

Ingevolge art. 17 mijner instructie heb ik de eer aan Uwe Excellentie, door tusschenkomst van den Algemeenen Rijksarchivaris, het jaarverslag van het oud Overijsselsch archief over 1890 te doen toekomen.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

Tot tweemaal toe was er in den loop van dit jaar bizondere aanleiding de aandacht van Uwe Excellentie te vestigen op den slechten toestand der bewaarplaats. In de eerste helft van Mei vertoonde zich op een der muren van kamer 21 eene dikke laag salpeter, waarmede ettelijke registers tot niet gering nadeel in aanraking waren gekomen. Terwijl dáár onmiddelijk tot ontruiming van al de tegen dien muur geplaatste kasten werd overgegaan, scheen het veilig tevens een onderzoek in te stellen naar den toestand der overige vertrekken, wat tot de treurige ervaring leidde, dat in kamer 18 door dezelfde oorzaak een aantal stukken reeds gedeeltelijk waren vervuurd en ook daar verscheidene kasten buiten gebruik moesten worden gesteld. Erger nog werd het toen in het laatst van December in kamer 20 een der buitenmuren, hoezeer met houtwerk beschoten, zooveel vocht aan de registers mededeelde dat opnieuw vier kasten moesten geledigd worden, zoodat van de vijf vertrekken, aangewezen tot bewaarplaats van archieven, nu reeds een drietal als hoogst onveilig was aan te merken.

Was het reeds in de Meimaand wegens gebrek aan ruimte verre van gemakkelijk den inhoud dier ontruimde kasten behoorlijk onder te brengen, thans bleek daartoe geene enkele plek meer beschikbaar, waarom ik de eer had aan Uwe Excellentie eene vergrooting van de bewaarplaats voor te stellen, daarbij wijzende op de mogelijkheid dat Gedeputeerde Staten wellicht afstand zouden willen doen van kamer n°. 25, waar slechts eenige kisten en oude meubelen werden bewaard, die, naar ik meende, eene plaats op den zolder konden vinden. Ik merkte tevens op, dat die kamer, daar zij is gelegen op de tweede verdieping en dus onveilig met het oog op brandgevaar, wel is waar ongeschikt zou zijn tot het bergen van archieven, doch zeer wel ware in te richten tot vertrek van den

ambtenaar en het publiek, en dat in plaats van kamer n°. 17 op de eerste verdieping, welke dan geheel vrij kwam.

Tegen dusdanige schikking had Uwe Excellentie, na in overleg te zijn getreden met Gedeputeerde Staten, geen bezwaar en machtigde mij tot het in gebruik nemen van kamer n°. 25, en voorts niet slechts tot het aanschaffen van het benoodigd aantal kasten voor n°. 17 maar ook, ten einde de gelegenheid tot plaatsing van stukken zoo groot mogelijk te maken, tot het wijzigen van verscheidene bestaande archiefkasten die voor octavo's waren ingericht terwijl het archief uitsluitend uit folianten bestaat.

Door de uitvoering van een en ander, waartoe eerst in 1891 kon worden overgegaan, werd ik in staat gesteld over meerdere ruimte te beschikken dan ooit aan mijne voorgangers ten dienste stond en daardoor eene orde van zaken in het leven te roepen waarnaar zij steeds vruchteloos uitzagen.

En toch ondanks die verbetering is aan het verblijf van de archieven in deze bewaarplaats meer dan één ernstig bezwaar verbonden. Het is waar de meerdere ruimte thans verkregen laat toe de stukken in goede orde en op eenigen afstand van de vochtige muren op te stellen, doch de vertrekken waarin zij worden geborgen zijn niet vochtvrij en zullen het ook wel nimmer worden, terwijl zij nog veel minder brandvrij zijn.

Een groot ongerief, hetwelk mij, die te voren in uitmuntend ingerichte rijksarchiefgebouwen werkzaam was, te meer moest opvallen, is gelegen in de hoogte van een aantal archiefkasten die ruimte bieden — en om plaats te winnen moesten ze wel op die wijze geconstrueerd worden — voor negen boven elkander geplaatste rijen folianten.

Daargelaten dat het manipuleeren van dikwijls zware folianten, wanneer ze slechts van de hoogste sport eener ladder zijn te bereiken, niet geheel zonder gevaar is, zal zoodanige inrichting noodwendig beletten de hoogst geplaatsten met dezelfde zorg te behandelen welke aan de meer binnen het bereik vallenden kan worden besteed.

Nog op een ander niet gering bezwaar moet ik de aandacht vestigen. De onder Gedeputeerde Staten ressorteerende suppoosten belast, hetzij met het houden van toezicht op- hetzij met het schoonhouden en verwarmen van het gouvernementsgebouw, moeten noodwendig in het bezit zijn van sleutels waardoor zij zoowel zich als anderen ten allen tijde toegang tot de verschillende localen kunnen verschaffen en derhalve ook tot die waarin het archief wordt geborgen. Daar gelaten of hiervan ooit misbruik is of zal worden gemaakt, schijnt het mij toch een misstand, dat lieden die niet onder de orders van den archivaris staan zich vrijelijk kunnen bewegen te midden van verzamelingen

voor wier behoud alleen hij aansprakelijk is. Naar ik meen moet de tegenwoordige bewaarplaats reeds daarom geheel ongeschikt tot het bergen van archieven worden verklaard.

Het meubilair werd vermeerderd door het aanschaffen van een paar rolgordijnen en van een kachel met toebehooren, het laatste allerminst weelde, daar het publiek zich tot nu toe met een onverwarmd vertrek moest vergenoegen. Het aanschaffen van nieuwe boekenkasten enz., boven gememoreerd, had eerst plaats in 1891.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

De extincteur is wederom beproefd en in orde bevonden. Sommige brandkranen, tengevolge van de felle vorst in het ongereede geraakt, werden hersteld.

III. *Toestand van de archiefverzamelingen.*

Zooals reeds is opgemerkt heeft de vochtigheid der muren niet onaanzienlijke schade aan de verzamelingen berokkend. Ongeveer de helft der financieele registers benevens de geheele collectie klad-resolutiën van Ridderschap en Steden en van Gedeputeerden was daardoor aangetast hoewel niet in die mate dat ze, na behoorlijk gedroogd te zijn, merkbaar bleken geleden te hebben. Anders is het gesteld met eene nog ongesorteerde en uit ongeveer 30 000 nummers bestaande verzameling losse stukken, grootendeels bijlagen tot de Resolutiën van Ridderschap en Steden, waarvan een gedeelte reeds tot verrotting was overgegaan. Dat dit niet vroeger werd bemerkt is hoofdzakelijk te wijten aan de beperkte ruimte welke dwong tot het plaatsen van kasten zelfs tegen onbetrouwbare muren en tot het daarin meer dan wenschelijk opeenstapelen van stukken, waardoor het muurvlak aan het oog werd onttrokken en de vochtigheid onopgemerkt kon toenemen. Dat in zoo vol geladen kasten alle toevoer van lucht was afgesneden kon natuurlijk aan het vervuren slechts bevordelijk zijn. Toch ware, ook onder dezelfde omstandigheden, de schade minder aanzienlijk geweest, indien slechts al die losse stukken in stevige portefeuilles waren geborgen en aldus eene onmiddellijke aanraking van het papier met de muren ware verhinderd.

Ten einde de herhaling van het vermelde onheil voor het vervolg zooveel mogelijk te voorkomen, werd niet alleen, zooals reeds is medegedeeld, tot uitbreiding der bewaarplaats overgegaan, maar werd ik ook door Uwe Excellentie gemachtigd tot het aanschaffen van het getal portefeuilles en de hoeveelheid omslagpapier welke ik tot eene goede bedekking der stukken onmisbaar achtte. Het daartoe verleend crediet stelde mij onder meer in staat 1600 portefeuilles te doen vervaardigen, welke gevoegd bij een getal van 600 reeds

te voren aangekocht voorloopig, naar ik hoop, ter voorziening in de behoefte toereikend zullen zijn.

Met betrekking tot het doen vervaardigen dier portefeuilles heb ik ingevolge de desbetreffende aanschrijving van Uwe Excellentie onderzocht in hoeverre hier ter stede in het Huis van bewaring daartoe gelegenheid bestaat. Mij werd te kennen gegeven dat de gevangenen aldaar te korten tijd verblijven om eenig handwerk aan te leeren, terwijl ook de in casu noodige werktuigen ontbreken, doch werd ik verwezen naar het Rijksopvoedingsgesticht voor jongens „de Kruisberg" bij Doetinchem, hetwelk mij werd aangeprezen als onder meer voor dit werk bizonder goed ingericht. Na overleg met den directeur van dit gesticht ontving ik van daar 500 portefeuilles tegen f 0,13 per stuk, welke prijs echter door kosten van verzending steeg tot f 0,136. Later ontving ik het aanbod van een leverancier hier ter stede tot het vervaardigen van portefeuilles van dito qualiteit beneden dien prijs mits een zeker aantal mocht worden geleverd, wat tot de aanneming leidde van een getal van 1600 tegen bijna f 0,11 per stuk. Ik heb toch gemeend dat het niet in de bedoeling van Uwe Excellentie zou liggen het werk ook dan nog aan de vermelde inrichtingen op te dragen wanneer particulieren goedkooper willen leveren.

De boekdeelen zijn over het algemeen in goeden staat.

De charters in papieren zakken gestoken en geborgen in eene loketkast verdienen op den duur eene betere plaatsing en wel in doozen, daar ze thans, vooral de daaraan hangende zegels, veel te lijden hebben.

IV. *Verslag van de werkzaamheden en van den voortgang der inventarisatie en de ordening van het archief.*

Toen ik primo Februari in functie trad behoorde ik mij in de eerste plaats op de hoogte te stellen van den inhoud en den omvang der hier aanwezige verzamelingen. Had dit voor zooveel het de rechterlijke archieven betreft wegens de aanwezigheid van vrij wel voldoende inventarissen weinig bezwaar, anders was het gesteld ten aanzien van de overige verzamelingen. Wel vond ik van de hand van Mr. J. van Doorninck uitvoerige beschrijvingen van een aantal stukken, doch de orde waarin hij ze opsomt is, sedert hij zich daarmede in 1847 en volgende jaren bezig hield, geheel verbroken. Ook zijn opvolger beschreef aanzienlijke gedeelten, doch minder met het oog op de vervaardiging van een het geheel archief omvattenden inventaris dan wel ten dienste van het door zijn voorganger aangevangen en door hem voortgezet „Tijdrekenkundig register op het oud provinciaal archief van Overijssel", waarbij uit den aard der zaak uitsluitend werd gelet op de tijdsorde der stukken

zonder gewag te maken van de plaats die ze in het archief innemen. Weet men voorts dat noch hij noch zijn voorganger gewoon waren de stukken in overeenstemming met de inventarisatie te nummeren, en dat zij, òf uithoofde van gebrek aan ruimte òf wegens de slechte constructie der kasten, dikwijls genoodzaakt waren de stukken op te stellen waar ze konden in plaats van waar ze moesten staan, dan valt lichtelijk in te zien hoe moeielijk het was zich een juist denkbeeld te verschaffen van aard en omvang dier verzamelingen.

Om daartoe te geraken heb ik in het afgeloopen jaar al den beschikbaren tijd besteed aan het doorbladeren van de bedoelde archiefstukken, terwijl ik daarbij naging of ze al dan niet in de aanwezige beschrijvingen worden vermeld, een arbeid waarmede ik zoover ben gevorderd dat binnen niet al te langen tijd een verslag van mijne bevinding tegelijk met een plan van ordening en inventarisatie aan Uwe Excellentie kan worden aangeboden.

Intusschen zag ik mij genoodzaakt over te gaan tot eene voorloopige regeling van eenige geheel ordelooze verzamelingen waarvan herhaaldelijk door dezen en genen stukken ter raadpleging waren begeerd zonder dat het gelukte die in de verwarde massa op te sporen. Daartoe behooren allereerst de archieven van de préfectuur en van de drie sous-préfecturen (Almelo, Deventer en Zwolle).

Wat het archief der préfectuur aangaat, ontbrak naar het uitwendige te oordeelen weinig aan de ordening, doch bleek bij nader onderzoek, dat de inhoud van elk der portefeuilles waarin het is geborgen niet in overeenstemming was met de opschriften, wat aan het opsporen der stukken natuurlijk zeer in den weg stond. Tevens bleek uit verschillende instructiën van den prefect, dat de wijze waarop dit archief na 1814 is geregeld, en van dien tijd dagteekenen de voormelde opschriften op de portefeuilles, niet in overeenstemming is met die welke door hem werd aanbevolen. De afwijking was onder meer een gevolg van onbekendheid met de inrichting der afdeelingen van de préfectuur. Deze n.l. had drie divisiën, terwijl elke divisie haar eigen archief moest bewaren. De préfect wijzigde echter in 1812 hare rangorde, zoodat de eerste de derde werd enz. Wie later van die wijziging geene kennis droeg stelde het archief natuurlijk averechts op en zoo zijn meerdere fouten begaan welke, bij raadpleging van de desbetreffende voorschriften van den préfect, hadden kunnen worden vermeden. Al diergelijke misplaatsingen en fouten heb ik gemeend, vooral met het oog op het veelvuldig gebruik dat allicht van dit archief kan worden gemaakt, zonder verwijl te moeten herstellen. De archieven der sous-préfecturen Almelo, Deventer en Zwolle in 1814 op last van den toenmaligen Gouverneur dezer provincie naar hier overgebracht zijn later geheel dooreen geward, waarom ik mij genood-

zaakt zag ze van elkander te scheiden alvorens aan eenige regeling viel te denken. Nadat ik ze behoorlijk gesorteerd had, vervaardigde ik voorloopige inventarissen van die van Almelo en Zwolle, terwijl dat van Deventer slechts gedeeltelijk kon worden geinventariseerd wegens de vermenging met stukken behoorende tot het archief van den commandant dier plaats, waarvan de afscheiding te veel tijd vorderde om daartoe nu reeds over te gaan. Intusschen vermocht ik ook in dat archief zooveel orde te brengen dat het zonder bezwaar kan worden geraadpleegd.

Nadat deze archieven in staat van bruikbaarheid waren gebracht werd ik, en dat evenzeer door onderscheidene aanvragen van de zijde van het publiek, gedrongen mij meer bizonder bezig te houden met eene verzameling van ongeveer 30 000 losse stukken, waarvan de inventarisatie in 1826 werd opgedragen aan de heeren Stolte en Scriverius. Deze vingen toenmaals hunne werkzaamheid aan met het verdeelen van de collectie in een aantal rubrieken, als policie, admiraliteit, buitenlandsche zaken, waterstaat enz., zonder altijd zorgvuldig na te gaan of eenig stuk wel tot de rubriek behoorde waartoe zij het brachten en bovendien zonder er zich in het minst rekenschap van te geven of deze rangschikking par ordre de matière met vrucht kon worden toegepast op het oud archief. Voorts overgaande tot de inventarisatie van elk dezer rubrieken beschreven zij de stukken voetstoots en voorzagen ze van nummers zonder te letten op tijd of plaats, doch bleven steken bij nummer 15 479. De overige bleven buiten behandeling en dus ook ongenummerd, behalve die tot de domeinen behoorende waarvan er met nieuwe nummering later nog 2034 werden beschreven. De vrucht van dezen arbeid is ons bewaard in twee lijvige folianten waarvan het nut wegens de reeds aangeduide eigenaardige inrichting ook dan uiterst gering zou zijn wanneer de stukken nog steeds volgens de nummers waren opgesteld, wat echter niet het geval is. Is het wegens de daaruit geboren verwarring uiterst moeielijk de stukken op te sporen, daarbij komt nog dat, terwijl in verloop van tijd een groot gedeelte uit de verzameling is gelicht, hetzij om ze bij gelijksoortige stukken te voegen hetzij om ze tot nieuwe collectiën te vereenigen, slechts in zeer weinige gevallen van een en ander aanteekening is gehouden en die nieuwe collectien of nimmer geheel tot stand kwamen of weder uiteenvielen.

Hoe dit zij, ik vond bij mijne komst alhier tallooze stukken, die te voren van de bedoelde verzameling deel uitmaakten, door het geheele archief verspreid en, ten einde niet al te zeer verlegen te staan zoo dikwijls inzage van eenig stuk werd verlangd, heb ik gemeend in den chaos eene voorloopige orde te moeten brengen, en wel door de bedoelde afgedwaalde stukken met de inventarissen Stolte en Scriverius te vergelijken en van

de resultaten aanteekening te houden. Met dien omvangrijken doch èn met betrekking tot de ordening dezer archieven èn met het oog op mogelijke aanvragen hoog noodigen voorarbeid mocht ik in het verloopen jaar een goed eind vorderen.

Nadat de heer P. Berends de ordening der processtukken behoorende tot het *rechterlijk archief van Steenwijk* (*Stad*) had voltooid, werden ook die van verscheidene andere schoutambten geregeld, te weten van *Kuinre en Blankenham*, *Giethoorn*, *Paaslo en IJsselham*, *Wanneperveen*, *Dinxterveen en Zwartsluis*, *Kamperveen*, *Genemuiden*, *Zalk en Veecaten*, *en Stad Wilsum*. Voorts was hij mij zeer behulpzaam bij allerhande werkzaamheden, vooral bij het sorteeren van de archieven der sous-préfecturen, terwijl hij niet weinig tijd heeft moeten geven aan het verplaatsen der verzamelingen die wegens de vochtigheid in gevaar verkeerden. Dat een aantal stukken naar het uitwendige een beter aanzien verkreeg is hoofdzakelijk te danken aan de keurige wijze waarop hij ze in omslagen en portefeuilles onderbracht, terwijl hij allerwege door het aanbrengen van voorloopige etiquetten het resultaat van mijn onderzoek naar aard en omvang van de verzamelingen zichtbaar heeft gemaakt.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

Van de uitgave van bescheiden is mij niet gebleken.

VI. *Opgave der aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen, en opgave der verliezen zoo die er zijn, en alsdan van de oorzaken daarvan.*

De aanwinsten waren:

a. Geschenken.

1°. Van Uwe Excellentie:

Het klooster van Sinte Agatha met het Prinsenhof te Delft door Jhr. B. W. F. van Riemsdijk. 's Grav. 1889.

Geologische kaart van Nederland op de schaal van 1 : 200 000 vervaardigd door wijlen Dr. W. C. Staring. 2de druk. 's Grav. 1889.

Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven. XI. 1888. 's Grav. 1890.

Verslagen omtrent 's Rijks verzamelingen van geschiedenis en kunst. XI. 1888. 's Grav. 1890.

Bijdragen voor een oorkondenboek van het Sticht Utrecht. Programma door Mr. S. Muller Fz. 's Grav. 1890.

2°. Op last van Uwe Excellentie toegezonden:

a. Door den Rijksarchivaris te Utrecht:

Judiciaal van het Oversticht van de bisschoppen David van Bourgondië en Frederik van Baden, 1460—1513. (Afschrift van het laatst der 16de eeuw.)

Liber Officiatorum van bisschop Frederik van Baden, 1496—1517. (Afschrift van de 16de eeuw.)

Leenregister van het Oversticht van bisschop Frederik van Baden, 1496—1516. (Afschrift van de 16de eeuw.)

Leenregister van het Oversticht van bisschop Philips van Bourgondië, 1517—1523. (Afschrift van de 16de eeuw.)

Leenregister van het Sticht 1) van bisschop Hendrik van Beijeren, 1524—1528. (Afschrift van de 16de eeuw.)

Processus electionis van bisschop Frederik van Baden, 1496. (Afschrift van de 16de eeuw.)

Adviezen van verschillende rechtsgeleerden over de geldigheid van het interdict, door den abt van Mariënweerd op de Utrechtsche kerken gelegd, en van het appèl door de Overijsselsche steden en ridderschap tegen de citatie van den abt ingesteld. (1ste helft der 15de eeuw.) 1 stuk.

Twee rekeningen van Ghert van Welvelden, drost van Twenthe, over de jaren 1493 en 1494. (Afschrift in 1890 onder toezicht van den Rijksarchivaris te Utrecht vervaardigd.)

Rekening van Jacob van Ittersum als kastelein van Lage sedert 1 Oct. 1493 tot 1 Oct. 1494 en als rentmeester van Twenthe sedert St. Marten 1493 tot St. Marten 1494. (Afschrift als boven.)

Voorts de navolgende charters op perkament:

Overeenkomst tusschen het kapittel van St. Lebuïnus te Deventer en den Abt en Conventualen van het klooster Varlar, als bezitters van de kapel op den Berg te Deventer, over de wederzijdsche rechten. 1206.

Uitgifte in erfpacht van het huis Smethinc, in de villa Harlo, aan Henric van Almelo door den proost van Oldenzaal. 1244.

Verklaring van den elect Jan, dat Nicolaas van Geijsteren aan Henric van Almelo verkocht heeft den hof te Geijsteren. 1268.

Toewijzing van eenige goederen in Deventer en elders door Henrik van Almelo aan zijne jongere zonen. 1272.

Vergunning door bisschop Jan gegeven aan Philips van Almelo,

1) De Overstichtsche leenen zijn in dit register weggelaten.

om, als hij in den geestelijken stand treedt, zijne erfgoederen te behouden. 1293.

Bevestiging der voorgaande vergunning door bisschop Willem. 1296.

Verklaring van Egbert van Almelo, dat bisschop Guy hem beleend heeft met alle goederen die Philips en Arnold van Almelo van het Sticht hielden, behalve Splinterinchof. 1317.

Statuut van het kapittel van Deventer, houdende afschaffing van de vergeving van beneficiën door den hebdomadarius. 1318.

Verklaring van Zweder Uter Loe, dat hij het kapittel van St. Lebuïnus te Deventer niet verder lastig zal vallen dan over het bezit der tienden in Welsem, die hem, in afwachting van het verkrijgen eener prebende in het kapittel, levenslang waren toegewezen.

b. Door den Rijksarchivaris te Leeuwarden:

Twee charters van 1549 betreffende de begeving van de Vicaria perpetua of capellanie gefundeerd te Veenhuizen ter eere van de H. Maagd en destijds overgebracht naar het altaar van St. Wilbrord in de St. Nicolaas kerk te Kuinre.

3°. Van burgemeester en wethouders der gemeente Utrecht:

„Repertorium ofte tafel van 't register van den tractate, tytelen ende munimenten van der overgifte ende transport gedaen bij bisschop Heijndrick van Beijeren van der temperalite van den landen ende steden van Overijssel", etc. MSS. aanvang 17de eeuw. 1 dl. fol. (Het register zelf, vervaardigd omstreeks 1530, berust in het Rijksarchief te Utrecht.)

Catalogus van het archief der gemeente Utrecht tweede afdeeling 1577–1795, door Mr. S. Muller Fzn., Gemeente-archivaris. Utr. 1890.

4°. Van burgemeester en wethouders der gemeente Nijmegen:

Inventaris van het oud-rechterlijk archief der gemeente Nijmegen opgemaakt door den gemeente-archivaris Mr. W. van de Poll. Nijmegen 1890.

5°. Van burgemeester en wethouders der gemeente Kampen:

Register van charters en bescheiden in het oude archief van Kampen. 7de dl. van 1621—1625. Bewerkt door Mr. J. Nanninga Uitterdijk, archivaris der gemeente Kampen. Kampen 1890.

6°. Van het Muntcollege te Utrecht:

De muntmeesters en hun muntslag in de provinciale en stedelijke munthuizen, etc. Utrecht 1890.

7°. Van den Algemeenen Rijksarchivaris:

De Registers van Gerard Alewijnsz. Overdr. Amst. 1890. (Door hem medegedeeld in de Kon. Acad. v. Wetensch., afd. Letterk.)

8°. Van den Rijksarchivaris in Limburg:
Overzigt der pastoreele doop-, trouw- en sterfregisters etc. Maastricht 1890.

9°. Van Mr. R. Fruin Th. Azn. te Utrecht:
Verslag omtrent oude gemeente- en waterschapsarchieven in de provincie Utrecht. Utrecht 1890.

10°. Van Jhr. Mr. J. Ae. A. van Panhuijs te Groningen:
Inventaris van het huis-archief van de Nienoord. gedeponeerd in het oud-archief in Groningen, opgemaakt door Mr. J. A. Feith, commies-chartermeester bij het oud-archief in Groningen. Groningen 1890.

11°. Van den heer R. R. H. toe Laer te Amsterdam:
Geslachtslijst der familie toe Laer, door A. A. Vorsterman van Oijen. 's Grav. 1890.

12°. Van den Eerw. heer J. H. Hofman, rust. past. te Schalkwijk:
„Didam? of Netterden?" Overdr. uit het Archief voor de gesch. v. h. aartsbisd. Utrecht. 1890.

13°. Van Dr. F. Buitenrust Hettema te Zwolle:
„Fresiska" Overdr. uit het Tijdschr. v. Ned. Taal en Letterk. 4de Afl. Jaarg. 1890.
Oud-Deventer (XIVde eeuw.) I—IX. Overdrukken uit de Prov. Overijsselsche en Zwolsche Courant.

14°. Van den heer J. M. W. Waanders te Zwolle:
Lantrechten van Overyssel met eenige ampliatiën mitsgaders de Hofrechten. Zwolle. Ger. Tydeman 1676.

15°. Van de redactie der Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel, uitgegeven door Mr. J. I. van Doorninck en Mr. J. Nanninga Uitterdijk:
De vierde aflevering van deel X dier bijdragen.

b. Door aankoop:

Ordonnantien van den 50sten penning enz. van onroerende goederen in Overijssel 1725—'86. 6 stuks in 1 band.
J. Wagenaar. Vaderlandsche historie. Amst. 1752.
G. Dumbar. Analecta etc. Davent. 1719—'22.
J. W. A Müller. Antwoord aan Jan Vinkemeijer. (Over de kerkel. finantien). Dev. 1821.
S. Jzn. Wiselius. Over den Deventerschen tolbrief van 1347. Amst. 1826.

H. W. Nieuwenhuis. Over de betaling der traktementen aan de predikanten bij de Herv. Gem. te Kampen, etc. Kampen. 1869.

J. A. de Vos van Steenwijk. Geschiedkundige verhandelingen over Vollenhove en deszelfs omstreken. Zwolle. 1831.

Wetzer und Weltes. Kirchenlexikon. Heft 1—64. Freiburg in Br. 1886—'90.

A. Reiffenstuel. Jus Canonicum universum. Paris. 1854.

J. S. Durantus. De ritibus ecclesiae catholicae. Lugd. 1608.

B. Gavantus. Thesaurus sacrorum rituum. Anvers. 1634.

A. J. Binterim. Die vorzüglichsten Denkwürdigkeiten der Christ-Katholischen Kirche etc. Mainz. 1837—'40.

C. J. Hefele. Conciliëngeschichte. Arnheim. 1855—'69

St. Beissel S. J. Die verehrung der Heiligen und ihrer Relequien in Deutschland. Freiburg in Br. 1890.

C. Brusch. Monasteriorum Germaniae praecipuorum ac maxime illustrium etc. Ingolstadt. 1551.

H. F. v. H(eussen). Batavia Sacra. Brux. 1714.

A. F. v. H(eussen). Historia episcopatuum foederati Belgii. Antw. 1733.

J. B. Kruger. Kerkelijke geschiedenis v. h. Bisdom v. Breda. Rozend. 1872—'78.

Van Heussen en v. Rhijn. Oudheden en gestichten van het Bisdom van Deventer etc. Leiden. 1725.

J. Becker. Eene onbekende kronijk van het klooster te Windesheim. Overdr. uit de Bijdr. en Meded. van het Hist. Gen. te Utrecht. Dl. X. 1887.

J. C. van Slee. De kloostervereening van Windesheim. Leiden. 1874.

W. R. E. H. Opzoomer. Het klooster van Diepenveen. 's Grav. 1886—'87.

J. F. Foppens. Bibliotheca Belgica. Brux. 1739.

Catalogus bibliothecae publicae Daventriensis. Dav. 1832.

E. Verwijs en J. Verdam. Middelnederlandsch woordenboek. Dl. III. afd. 5—8. 's Grav. 1890.

E. Spanoghe. Synonymia Latino-Teutonica (ex etymologico C. Kiliani deprompta). I. Antw. 1889.

F. v. Löher. Archivlehre. Paderborn. 1890.

G. Landau. Die territoriën in Bezug auf ihre Bildung und ihre Entwickelung. Hamburg. 1854.

Staatsalmanak. 1890.

Jaarboekje voor de provincie Overijssel 1890.

Schrijf Calender, ofte Almanach nae de olden stijl, op dat jaer onses Heeren Jesu Christi 1597. Gedrukt „met consent Burghemeysteren, Schepen ende raedt der stadt Deventèr". (Belangrijk wegens de schriftelijke aanteekeningen.)

Kaart van de waterschappen van Overijssel. Zwolle. Erven J. J. Tijl.

Kaart van Overijssel door J. Kuijper. Leeuwarden. 1889.

Ten slotte zij nog vermeld, dat uit den boedel van mijn voorganger met eenige andere stukken eene aanzienlijke collectie uittreksels uit de zoo belangrijke Kamper Dagvaart- en Deventer Reize-boeken naar dit archief is teruggekeerd.

Zij had haar ontstaan te danken aan een rapport over den toestand van het onderwijs in Overijssel in de vorige eeuwen, uitgebracht door Mr J. van Doorninck ten behoeve van het goevernement. Ten einde zich nauwkeurig van dien toestand op de hoogte te stellen werd de genoemde archivaris in de jaren 1845—'47 door Gedeputeerde Staten van dit gewest herhaaldelijk gemachtigd om voor langeren of korteren tijd onderzoekingen in te stellen in de archieven van Deventer en Kampen. Het verblijf aldaar maakte hij zich ten nutte tot het afschrijven en excerpeeren niet slechts van hetgeen met het onderwijs verband hield maar tevens, en dat in overleg met Gedeputeerde Staten, van een aantal andere voor de geschiedenis dezer provincie belangrijke stukken uit de jaren 1528—1579, ten einde, zooals meer bijzonder uit zijne correspondentie met de Ged. Staten blijkt, de lacunes in het oud-archief van Overijssel aan te vullen. Die collectie schijnt echter voor ongeveer 3/4 ten tijde van zijn overlijden te zijnen huize zich bevonden te hebben, en daardoor met een gedeelte der nalatenschap, op zijn bloedverwant, mijn ambtsvoorganger, te zijn overgegaan. De laatste, onbekend met de boven aangevoerde correspondentie en daardoor met het bijzondere doel waarmede de collectie werd aangelegd, moest haar wel beschouwen als door Mr. J. van Doorninck ten eigen nutte en behoeve vervaardigd. Hoe dit zij, toen Mevrouw de wed. van Doorninck zoo welwillend was mij inzage te verleenen van de nagelaten papieren van wijlen haren echtgenoot, vond ik daaronder het ontbrekende drie vierde. Daar haar Weled. geb. door mij op de hoogte gesteld van de geschiedenis en de herkomst dezer stukken, niet heeft geaarzeld daarvan ten behoeve van dit archief afstand te doen, kon de verzameling afschriften en excerpten weer tot een geheel vereenigd worden. Zij bevat:

1°. van de Kamper Dagvaartboeken:
Afschriften 1528—1537 en 1533—1541.
Extracten 1551—1562.
" 1562—1564.
Afschrift 1564—1568. (Aan het slot eenige excerpten uit het Dagvaarten-boek 1569 - 1573.)
Extracten 1569—1573.
" 1574—1577.
" 1578—1579.

Extracten 1586—1588.

2°. van de Deventer Reizeboeken:

Twee verzamelingen extracten beide loopende van 1542—1578. Het eene, meer omvangrijke, werd in 1845, het andere, hetwelk als eene nalezing op het eerste is te beschouwen, in 1846 voltooid Hier en daar zijn lacunes aangevuld door Mr. J. I. van Doorninck, terwijl de extracten doorgaans van marginaliën zijn voorzien.

Daarenboven nam ik van Haar Weled. over:

Een afschrift der acta van claringe van 4 tot 25 October 1535 alsmede van het proces-verbaal van de reis der Overijsselsche afgevaardigden naar Brussel in October 1556 en van eenige daartoe behoorende stukken, een en ander vóór in het zoogenaamde „Boek van Claringe" te Kampen van 1562—1564 gehecht; een afschrift van de acta van claringe sedert 2 April tot 8 Juni 1546 en van een paar daaropvolgende stukken van 1550, evenzeer te Kampen berustende, en de minuut van een rapport dd. 11 Dec. 1850 van Mr. J. van Doorninck „over eene wetenschappelijke reize naar 't Archief van 't huis Almelo" met afschriften van 38 originele stukken loopende van 1265—1581 en in dat archief berustende.

Verliezen:

Volgens machtiging van Uwe Excellentie werden aan burgemeester en wethouders van Hasselt eenige stukken gezonden die door wijlen Mr. van Doorninck met de rechterlijke archieven waren overgenomen en later bleken of niet tot die archieven te behooren of hier reeds aanwezig te zijn.

Bij schrijven van 31 Dec. 1889 gelastte Uwe Excellentie den waarnemenden archivaris om aan den heer Rijksarchivaris te Utrecht, die zich daartoe naar Zwolle zoude begeven, een zeker aantal nader aangeduide stukken ter hand te stellen. Aan dien last werd den 4den Januari gevolg gegeven en aan den heer Muller overgedragen de navolgende stukken:

Ligger der renten en domeinen van Twenthe. 1385.

Judiciaal-registers van Frederik van Blankenheim 1393—1423, van David van Bourgondië en Frederik van Baden 1460—1513, 1517—1521, met afschrift van dit register 1460—1513.

Officiatorum van Frederik van Baden 1496—1516.

Leenregisters van Frederik van Blankenheim, gemerkt B., van Rudolf van Diepholt gemerkt A, van Frederik van Baden 1496—1516, van Philips van Bourgondië 1517—1523 en van David van Bourgondië tot Hendrik van Beijeren 1456—1523 en 1527.

Rekeningen van den rentmeester van Twenthe 1 Oct. 1493—1

Oct. 1494, van den rentmeester van Vollenhove 1 Oct. 1504 - 1 Oct. 1505 en 1 Oct. 1507—1 Oct. 1508.

Toen mij later bleek dat een tweetal rekeningen van den Drost van Twenthe, G. van Welvelde, over de jaren 1492—1494, kennelijk behoorende tot het archief der bisschoppen van Utrecht, hier nog was achtergebleven, droeg Uwe Excellentie mij op ook deze naar het Rijksarchief te Utrecht op te zenden. 1)

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het hoofdarchief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- of buitenlandsche archieven.*

Diergelijke pogingen zijn niet aangewend.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan authoriteiten en particulieren.*

De Hooge Raad van Adel vroeg en verkreeg inlichtingen omtrent het wapen van de Stad Deventer en een door het waterschap »Vollenhove" (1ste Dijkdistrict in Overijssel) aangevraagd wapen.
De heer P. Goldenberg te Deventer verzamelde hier bouwstoffen voor eene verhandeling over de oude wijze van rechtspleging in Overijssel, in het bijzonder in hooger beroep. Mr. N. de Roever ontving inlichtingen aangaande eene hier aanwezige doch onbeduidende afbeelding van het huis Oosterhof.
Een reeds door mijn voorganger ingesteld onderzoek naar de rechten verbonden aan den hof te Boekelo werd voortgezet ten behoeve van den heer G. J. van Heek te Enschede, terwijl voor den heer P. A. Derks te Meppel stukken werden opgespoord rakende de Staphorster schutsluis en het onderhoud der zeedijken in het Schoutambt Hasselt.
Aan mijn ambtgenoot te Groningen werd ik door Uwe Excellentie gemachtigd een tweetal charters van het klooster Zwartewater in leen te geven ten behoeve van den Groningschen hoogleeraar Dr. C. H. van Rhijn.
Aan den heer G. J. W. Koolemans Beijnen, kapitein der infanterie en leeraar aan de 2de Afd. der Krijgsschool, was ik in staat een aantal gegevens te verstrekken aangaande den marsch der divisie Dumonceau van Groningen naar Alkmaar in de maanden Aug. en Sept. 1799.

1) Zooals uit de voorafgaande lijst der aanwinsten blijkt zijn van eenige hier vermelde registers en rekeningen afschriften naar dit archief teruggezonden.

Aan mijn Utrechtschen ambtgenoot zond ik aanteekeningen omtrent een aantal Overijsselsche plaats- en familienamen, welke voorkwamen op lijsten, hem door de commissiën voor de uitgave der Universiteitsmatriculen van Keulen en Bologna om inlichting toegezonden.

Mr. R. E. Hattink te Almelo ontving afschriften van onderscheidene akten die in proceduren moesten dienen.

Op zijn verzoek vroeg ik aan Uwe Excellentie machtiging hem in leen te geven het „Verbael der Rosendaelsche Conferentie" van het jaar 1627. Nadat de machtiging was verleend verzocht hij mij evenwel met de toezending te willen wachten tot later, vermits andere werkzaamheden hem tijdelijk verhinderden het verbaal onder handen te nemen.

De heeren Dr. A. J. Kronenberg te Deventer en J. B. Ph. Engelberts van Bevervoorde te Zwolle vertoefden hier eenigen tijd tot het aanvullen hunner genealogiën terwijl aan de heeren Mr. H. D. van Ketwich Verschuur te Leeuwarden, Mr. O. F. Greven te Zwolle, P. N. van Doorninck te Haarlem en J. Fabius te Utrecht aanteekeningen of afschriften van stukken betreffende hunne geslachten werden toegezonden of overhandigd.

De erven J. J. Tijl te Zwolle namen ten behoeve van de „Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch regt en geschiedenis" copiën van de kaarten van Kampen en Ootmarsum uit de collectie Jacob van Deventer.

Gelegenheid om stukken van elders hier tijdelijk gedeponeerd te raadplegen werd gegeven aan de heeren Dr. F. Buitenrust Hettema, N. A. Cramer en J. H. van den Bosch allen te Zwolle. Laatstgenoemde raadpleegde tevens een register met het oog op de uitgave van het werk „Overijssel onder Karel V."

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente- waterschaps- en andere archieven.*

Te dien aanzien valt niets te vermelden. De kwestie der oude rechterlijke archieven te Deventer wacht nog steeds op afdoening.

De Archivaris in Overijssel,
L. Van Hasselt.

Het oud provinciaal archief in Groningen.

Betreffende het Oud-Archief in Groningen heb ik de eer Uwe Excellentie het volgende verslag over het jaar 1890 te geven:

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

De bewaarplaats bleef in denzelfden voor het doel voldoenden toestand. Over het gebouw is dan ook geene andere opmerking te maken als die in het verslag over 1889 werd gemaakt, betreffende den aanslag en daardoor ontstaande vochtigheid in het traplokaal bij opkomenden dooi.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Deze middelen werden in het afgeloopen jaar nagezien en voor zooyer noodig hersteld. De bij de brandinstructie voorgeschreven oefeningen zijn gehouden. Op den toestand van deze middelen valt dus geene aanmerking te maken.

III. *Toestand der archiefverzameling.*

De archiefverzameling onderging geene andere verandering, als deze, dat wederom de banden van vele rechtsprotocollen werden hersteld of vernieuwd.

IV. *Ordening en inventarisatie.*

De chronologische en alphabetische registers werden telkens, na de ontvangst van charters en andere voor de kennis der geschiedenis van ons gewest belangrijke stukken, met de vermelding dier stukken aangevuld. De registreering van den inhoud van belangrijke vonnissen voorkomende in de rechtsprotocollen van Luit. en Hoofdmannen werd voortgezet en gebracht tot aan het jaar 1732. De door den Commies-chartermeester ontworpen inventaris der rechterlijke archieven werd geheel afgewerkt. Ook zijn de ordening

en de inventaris van het groote huisarchief van de Nienoord vol tooid. De akte van depôt werd daarvan opgemaakt en wederzijds geteekend. De uitgebreide catalogus van den inhoud der stukken werd op kosten van den eigenaar, den Hoog WelGeb. Heer jhr. mr. J. Æ. A. van Panhuijs, gedrukt en met toestemming van laatstgenoemde in ruimen kring verspreid.

Vermelding verdient ter dezer plaatse, dat de volgende stukken, gevonden onder die, welke zijn aangekocht op de verkooping van de bibliotheek van wijlen prof. Alberdingk Thijm, en niet betrekkelijk de Groningsche geschiedenis, ingevolge Uwer Excellenties besluit van den 6 September 1890, brief n°. 1991, Afd. K. W. gezonden zijn:

a. Gezegelde verklaring, dd. 10 October 1505, afgegeven door Burgemeesteren en Raad van Antwerpen aan het *goudsmedengilde* te *Keulen*, over de geboorte en het uitoefenen van het goudsmedenambt te Keulen door Bartholomeus Kempe; — aan het gemeentebestuur van Keulen, ten behoeve van het stedelijk archief aldaar.

b. Afschrift van eenen brief van den 2 September 1618 van S. van Brederode uit Heidelberg aan de Generale Staten der Vereenigde provinciën, over het zenden van theologen naar de Nationale Synode, over het gevoelen van Frankrijk daaromtrent, over den strijd in het Koninkrijk Bohemen enz.

c. *Media pacis* of *Friedenspuncten*, zooals deze door den Keurvorst van Saksen op de bijeenkomst te Dresden in Maart 1633 zijn opgesteld enz.;

b en *c* werden afgestaan aan het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage.

d. Koopbrief van den 21 Augustus 1797 van het huis, *de Pauw* genaamd, te *Zutphen*.

Overgebracht naar het archiefdepôt van Gelderland.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

Van de hier bedoelde bescheiden werden geene in druk uitgegeven.

VI. *Aanwinst door geschenk, aankoop of bruikleen verkregen en opgave der verliezen, zoo die er zijn, alsdan de oorzaak daarvan.*

De aanwinst was niet onbelangrijk, zoowel wat het getal aangaat als wat den inhoud betreft.

HANDSCHRIFTEN.

A. *Geschenken :*

Van den heer *H. Borgesius* te Groningen:
Het archief van het voormalig bakkersgilde, later „Vereeniging van bakkers" te Groningen, bevattende processen, registers van gildebroeders, rekeningen en andere stukken, 1552—1833. Deze stukken kwamen met een oude geldbus voor den dag uit een met prachtig snijwerk voorziene „ screen" van het jaar 1667, welke op den zolder eener oude bakkerij stond. De geldbus en de „ screen" zijn door den eigenaar geschonken aan het Museum van Oudheden te Groningen.

Van den heer *W. J. ter Schouw* te Groningen:
Een handschrift, zijnde het protocol van verzegelingen verleden voor *Hendrik van Sijsen*, richter te Zandeweer cum annexis, 1 Juni 1752—3 October 1783.

Van *mr. W. B. S. Boeles* te Leeuwarden:

1°. Een kladregister op de ordonnantiën der stad Groningen, 1559—1574.

2°. Een brief dd. 13 Augustus 1581, inhoudende de klachten van Verdugo over zijn gebrek aan geld, en mededeelingen over de troepenbewegingen in de Ommelanden o. a. in de Marne, bij Niezijl, en bij Reide.

3°. Verklaring dd. 19 Februari 1790 van de scholarchen te Groningen, waarbij aan *Pieter de Boer* de vrijheid wordt verleend onderwijs te geven.

4°. Afschrift van een koopbrief, dd. 30 December 1749, waarbij *Nanninck Joosten* koopt van de Kerkvoogden van Noorddijk een halve watermolen aan het maar of de uitwatering bij de Riddersborg, welke molen mandeelig zal blijven tusschen den kooper en den predikant van Noorddijk.

5°. Proclamatie van den generaal *Dumonceau*, bevattende de „missive Zondagavond 20 October 1799 bij de Municipaliteit van Groningen per expresse ontvangen", betreffende de capitulatie gesloten tusschen Engeland en Frankrijk.

Van *jhr. G. Alberda van Menkema en Dijksterhuis* te Uithuizen:
Adelbrief, afgegeven door *Jacobus*, Koning van Engeland, den

10 Januari 1610, aan *Cornelius Hooftman*. (Deze perkamenten brief is van prachtige penteekeningen en wapens in kleuren voorzien.)

Van het Uitvoerend comité ter liquidatie van de Afdeeling Groningen van de opgeheven vereeniging het Pensioenfonds:
Het archief dier vereeniging.

B. *Gekocht:*

a. Een fraai handschrift in 4°. uit het begin der 16de eeuw, zijnde het „Chartularium van het klooster te *Selwerd*".

b. Uit de bibliotheek van wijlen den hoogleeraar *Alberdingk Thijm*:

1°. 1427, *Allerheiligenavond.* Verzegeling, waarbij burgemeesteren en raad van *Groningen* op de getuigenis van een aantal burgers van Groningen verklaren, dat *Herman van Monster* is een echt kind en geen bastaard, dat hij is geen „baertschers noch linnenwevers noch speylmans zoen", maar de zoon van *Hinric van Monster* „een smit en menich jaer onser stad meister", weshalve zij hem bij een ieder in bescherming aanbevelen, in het bijzonder bij den „eerberen meysteren der goltsmede en goltslegerampte bynnen Collen".

2°. 1525, *Cathedra Petri.* Verzegeling, waarbij *Gerlaich de Bever* de proostdij van *Leens* verpacht aan *Hiddo Onsta.* (Afschrift.)

3°. 1533, 23 September. Brief van hertog *Karel van Gelre* aan zijnen zoon *Karel* en aan de hoofdmannen van *Groningen*, om te zorgen, dat de bewoners der Ommelanden, die ten tijde van den oorlog hunne goederen beneden de waarde hebben verkocht, die goederen tegen dien prijs kunnen terugkoopen. (Afschrift.)

4°. 1537, *Maandag na den Zondag Misericordiae.* Verzegeling, waarbij *Aleff van Merfeldt* zijn aandeel in de proostdij van *Leens* verkoopt aan *Hiddo Onsta.* (Afschrift.)

5°. 1560, 14 Mei. Sententie van *Johan van Ligne*, graaf *van Aremberg*, in het geschil der stad Groningen en de Ommelanden, waarbij partijen worden verwezen naar Luitenant en hoofdmannen. (Afschrift.) Reeds twee afschriften op het archief, zie n°. 145.

6°. ± 1575. Brief van Gedeputeerden van de Ommelanden aan den Raad van State, inhoudende klachten over de hulp van uit Emden aan den vijand verleend en over het slecht bewaken der Eems, benevens het verzoek tot kapiteins naar de Eems te zenden geboren Friezen en Ommelanders. (Afschrift.)

7°. 1578, ± 6 *Maart.* Antwoord van de Staten en Gedeputeerden der Ommelanden aan *George van Lalaing*, *graaf van Rennenberg*,

over het gevangen houden der Ommelander heeren door de stad Groningen en over het slechten van de vesting Delfzijl.

8°. 1578, 26 *Mei.* Verklaring op verzoek van rentmeester *Feike Fritema* afgelegd door de binnen Groningen gevangen gehouden prelaten en hovelingen der Ommelanden, betreffende de jaartaxen, welke de Ommelanden sedert 1575 aan den Koning schuldig zijn. (Afschrift.)

9°. 1578, 23 *Augustus.* Brief van *Wigbolt van Ewsum*, *Mello Broersema*, *Johan Tyarda van Starkenborg*, *Emo Tammen* en *Eijso tho Lellens*, representeerende de Staten der Ommelanden, aan den stadhouder *George van Lalaing*, graaf van *Rennenberg*, over de geschillen met de stad Groningen, het gevangen houden der Ommelander prelaten en hovelingen, de belastingen, de loterij ter betaling der Waalsche soldaten, de munt, enz.

10°. ± 1580. Verzoekschrift van *Emo Tammen* aan de Gedeputeerden, hovelingen, eigenerfden en andere uitgewekenen der Ommelanden om hem volgens hun belofte te ontheffen van de lasten en schulden, welke hij te hunnen behoeve heeft aangegaan.

11°. 1580, 22 *April.* Notarieele getuigenverklaring, afgelegd op verzoek van *Barthold Entens van Mentheda* ten overstaan van den notaris *J. Degener* te *Appingedam* door *Adriaan Tsirckzer*, prior, en *Johannes Kulenborch*, conventuaal van het convent te *Winsum*, omtrent de wijze, waarop de overdracht van het convent van *Christoffer van Ewsum* heeft plaats gehad en wat daaraan is voorafgegaan.

12°. 1582, 8 *Augustus.* Verklaring van *Johan Rengers tho den Post*, *Mello Broersema*, *Emo Tammen*, *Renko Ellema* en *Abel Eppens in Equart*, allen gedeputeerden in *Oostfriesland*, dat zij uit handen van *Johan Rengers tho Hellum* het landszegel hebben ontvangen en zullen bewaren.

13°. 1594, 30 *October.* Lijst van hetgeen te *Delfzijl* moet worden geheven aan uitvoerrechten van boter, kaas en paarden, welke naar *Emden* worden uitgevoerd.

14°. 1594. Request van de Staten der Ommelanden aan den Raad van State over het bezoldigen van den ritmeester *Onsta* door *Claes ten Buir* uit de kloostergoederen.

15°. 1603, 12 *Januari.* Extract uit het resolutieboek van de Staten van Stad en Lande, betreffende het verzoek van de predikanten *Joannes Acronius* en *Joachimus Wernerus* om, evenals in de stad Groningen, ook in de Ommelanden tegen de *wederdoopers* en andere *sectarissen* op te treden,

16°. 1603, 1612 en 1615. Vier contracten van verpachting van den accijns van bier en wijn in de Ommelanden.

17°. 1629, 13 *October*. Vonnis in zake *Johan Sickents* te *Oldehove* tegen *Lieuwe Dercks*, zich noemende „pachter van de waag", betreffende het afleggen van getuigenis in eigen zaak. (Afschrift.)

18°. 1631, 21 *Januari*. Vonnis in zake het verkoopen van beesten, zonder aan de bepalingen van het gild- en stapelrecht te hebben voldaan.

19°. 1636, 19—23 *Januari*. Eenige stukken in zake het geschil tusschen *Johan Grauwerts*, olderman van het gildrecht, en *Jhr. Pabo Broersema*, grietman in *Oosterdeel-Langewold*, over het in beslag nemen door laatstgenoemde van een schip in de schans te Niezijl.

20°. 1636, 27 *Augustus*. Quitantie wegens de gelden van den rentmeester *Johan Reneman*, ontvangen ten behoeve der armen te *Tolbert*.

21°. 1642, 8 *November*. Mandaat van stadhouder en hoofdmannen op *Jr. Jebbo Aldringa* te *Feerwert* en *Hindrik Gaukens*, wedman te *Ezinge*, tot teruggave der netten, zeilen en andere goederen, aan de stadsvisschers den 30 October op het *Reitdiep* met geweld ontroofd.

22°. 1622, 19 *November*. Protest der Ommelander heeren, waarbij zij voorgaand mandaat voor nul verklaren en tevens verklaren, dat alles is geschied tot behoud van het Ommelanderrecht, over hetwelk Luitenant en hoofdmannen niet te beslissen hebben. (Register Archief in Groningen 1642, n°. 15 en 16 dezelfde stukken.)

23°. 1643. Protest der Ommelanden bij de Hoofdmannen, dat de burgemeester *Hugo van Nijeveen* in zaken belangende de Ommelanden niet zal mogen oordeelen. Deductie en verklaring daartegen door burgemeester *H. van Nijeveen* (Afschrift).

24°. 1643. Stukken betreffende de collatie te *Marsum* en te *Holwierde*.

25°. 1644, 13—26 *Juni*. Stukken betreffende de klachten door de ontslagen predikanten *Adolphus Empenius* te *Harkstede* en *Antonius Schultetus* te *Colham*, bij den stadhouder ingediend over het onrecht hun door *Oesebrant Rengers* aangedaan.

26°. 1662. Gravamina in zake het revisieproces tusschen *Wolter Lieftinck* en *Jan Pieters Leijeringh*, ontvanger particulier van het comptoir, wegens het doen van rekening.

27°. 1679 *en* 1680. Stukken betreffende eene wisseling tusschen

den predikant *Hoysingius* en de Staten van Stad en Lande, van land en huis voor de pastorie te *Nijezijl.*

28. 1686. Rekening van *Fredrik Jansen* ten laste van de Staten van Stad en Lande, wegens herstellingen aan de huizen van eenige provinciemeijers

29. 1691. Requesten van kerkvoogden en eedgenooten van *Appingedam* aan de Staten van Stad en Lande tot goedkeuring van het accoord met de hypothecaire schuldeischers van de kerk te *Appingedam* aangegaan.

30°. 1695. Verzoekschrift van de *Edellieden* en *hovelingen* van de Roomsche religie in de Ommelanden aan hh. Staten van Stad en Lande in zake het bekleeden van het *richter-* of *grietmanschap.*

31°. 1733—1754. Request van den predikant van *Feerwert*, *A. Stegnerus*, tot vrijstelling van het *officiegeld*, wegens de geringheid van zijn tractement.

32°. *Zonder jaar en datum* ± 1690. Request van de synode in het land van *Gulik* aan de Staten van Stad en Lande tot ondersteuning van de predikanten, kerken en scholen aldaar. (Afschrift.)

33°. *Zonder jaar en datum.* Request van collatoren van *Oldekerk* aan de Staten tot herstel der kerk.

34°. *Zonder jaar en datum.* Request van de organisten der *academiekerk* te *Groningen* ter goedkeuring van het bestek van verbetering van het orgel.

BOEKWERKEN.

A. *Geschenken.*

1°. Van dr. S. D. van Veen te Groningen:
„Eene bladzijde uit het boek der kerkelijke twisten", door S. D. van Veen (overdruk).

2°. Van het gemeentebestuur van Deventer:
De Cameraarsrekeningen van Deventer, uitgegeven door mr. J. J. van Doorninck; 3de deel, 2de helft.

3°. Van mr. J. A. Feith:
Levensbericht van mr. J. S. G. Koning (overdruk).

4°. Van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken:

a. Het klooster van Sinte Agatha met het Prinsenhof te Delft door jhr. B. W. F. van Riemsdijk.

b. Geologische kaart van Nederland door dr. W. C. H. Staring.

c. Bijdragen voor een oorkondenboek van het Sticht Utrecht, Programma door mr. S. Muller Fz.

d. Verslagen omtrent 's Rijksverzamelingen van Geschiedenis en Kunst. XI.

e. Middel-Nederlandsch woordenboek van dr. E. Verwijs en dr. J. Verdam, deel III, afl. 7 en 8.

5°. Van den heer R. R. H. toe Laer, te Amsterdam:
Geslachtslijst der familie toe Laer door A. A. Vorsterman van Oijen.

6°. Van mr. S. Gratama, te Assen:
Eenige ordelen en verordeningen van den Drost en de Etten van het Landschap van Drenthe, uitg. door mr. S. Gratama, in deel VII, stuk II, 2de suppl. der werken van het Genootschap „Pro Excolendo Jure Patrio".

7°. Van het gemeentebestuur van Groningen:
Verslag over 1889.

8°. Van dr. W. Zuidema:
„Kroniekje van Groningen uit de 16de eeuw." Overdruk uit de Bijdragen enz. van het Historisch Genootschap te Utrecht.

9°. Van mr. J. E. Heeres:
Een manuscript van een oud Friesch Kronijkje berustende op het Rijksarchief te Groningen (overdruk).

10°. Van mr. R. Fruin Th. Az. te Utrecht:
Verslag omtrent oude gemeente- en waterschapsarchieven in de provincie Utrecht over 1889.

11°. Van den Rijksarchivaris in Limburg:
Overzicht der pastoreele doop-, trouw- en sterfregisters op de raadhuizen en pastoriën in Limburg aanwezig.

12°. Van Mr. A. J. Andreae:
„Het klooster Jeruzalem of het Gerkesklooster."

13°. Van het Muntcollege:
„De muntmeesters en hun muntslag in de provinciale en stedelijke munthuizen enz.", dòor Mr. L. W. A. Besier.

14°. Van den Algemeenen Rijksarchivaris:

De registers van Gerard Alewijnsz, mededeeling van Jhr. Mr. Th. F. van Riemsdijk.

15°. Van Burgemeester en Wethouders der gemeente Kampen:
Register van charters en bescheiden in het Oude Archief van Kampen, 7de deel.

16°. Van den Rijksarchivaris in Noordbrabant:
Verslag omtrent de oude gemeente- en burgerl. standsarchieven in Noordbrabant door Mr. A. C. Bondam.

17°. Van de „Verein für Thuringische Geschichte und Alterthumskunde":
Zeitschrift des Vereins, neue folge, 17 band, heft 1 und 2.

18°. Van den heer H. J. Schouten te Utrecht:
Genealogie de la Famille Chevallier.

19°. Van Prof. Dr. P. J. Blok, te Groningen:
Studiën over Friesche toestanden in de Middeleeuwen (overdruk.)

20°. Van het gemeentebestuur van Nijmegen:
Mr. W. van de Poll, Inventaris van het Oud-Rechterlijk Archief der gemeente Nijmegen.

B. *Gekocht*:

1°. Glossarium mediae et infimae latinitatis conditum a Carolo du Tresne, Domino du Cange etc. 10 dl. 1883—1887.

2°. Aem. Wijbrands, Abdij te Wittewierum.

3°. Groninger Volksalmanak 1890.

4°. Eene verzameling pamfletten, waaronder drie deelen Groningana uit de 18de eeuw.
Kaart van de provincie Groningen, door A. T. de Wit;
eene dito door Ludolph Tjarda van Starkenborgh en Nicolaas Visscher.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het hoofdarchief in de provincie van gewicht.*

Geene pogingen daartoe waren noodig.

VIII. *Gebruik van het Archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Schriftelijke inlichtingen werden verstrekt, voor zooverre dit mogelijk was, aan:

den Hoogen Raad van Adel, over:

a. het wapen van het Aduarderzijlvest;

b. een wapen voor de gemeente Wildervank;

c een wapen voor de gemeente Ulrum;

Jhr. L. A. H. de Sturler de Frienisberg, te Ten Boer, over Romeinsche munten gevonden aan den Kanaaldijk te Ten Boer, welke bleken te zijn uit de 2de eeuw en welke de beeltenissen droegen van Keizer Aelius Verus (geslagen in 168) en van Keizerin Faustina;

Dr Knod te Schletstadt, over Groningers en Ommelanders, die blijkens het Album Studiosorum van Bologna in de 14de, 15de en 16de eeuw aldaar hebben gestudeerd;

Jhr. A. Lycklama à Nyeholt, te Wiesbaden, die afschriften ontving van eenige verzegelingen verleden voor Marcus van Lycklama, grietman van Vredewold;

C. H. Peters, rijksbouwmeester te 's Gravenhage, over zegels van kloosters, landschappen enz. in de provincie Groningen;

M. G. Wildeman, te 's Gravenhage, over het geslacht Schultens in de 17de eeuw;

Mr. C. M. Dozy, archivaris te Leiden, die afschriften ontving van brieven van 1427 en 1505, betreffende de goudsmeden;

Mr. S. Muller Fz., archivaris te Utrecht, over personen en plaatsen voorkomende in de universiteitsmatriculen van Keulen en Bologna;

Haverkamp, te Groningen, over de lokale kennis van eenige landen, huizen en hoogten in de Paddepoel nabij Groningen;

Prof. Dr. P. C. Plugge, te Groningen, over de benoeming van Guyot in November 1814 tot professor honorarius in de letteren aan de hoogeschool te Groningen;

Zijne Excellentie den Minister van Financiën, over den eigendom van een wegvak buiten de voormalige Oosterpoort te Groningen;

Oscar Sperling, Gymnasial-Lehrer zu Leipzig, over eene oorkonde van 20 Juli 1498 en de altera bulla, waarbij Albrecht van Saksen tot gubernator en potestaat van Friesland werd aangesteld;

Ludwig Freiherr von Ompteda, Schloszhauptmann und Kammerherr S. M. des Kaisers und Königs zu Wiesbaden, over het oud Groninger adellijk geslacht Ompteda en het huis Almersma te Uithuizen;

J. de Hullu, litt. docts. te Utrecht, over het Utrechtsche schisma in de 1ste helft der 15de eeuw;

Jhr. Mr. F. van Panhuijs, advocaat-generaal te Leeuwarden, over de beteekenis van eenige woorden en uitdrukkingen in het civiel protocol van de Hoofdmannenkamer d. a. 1669, 1671 en 1673;

Mr. A. J. Andreae te Kollum, over de adellijke familie Broersema;

Mr. W. B. S. Boeles, te Leeuwarden, over het reglement op de karspellasten van Oude- en Nieuwe Beerta van 1710;

Gemeentebestuur van Bedum, over een wapen voor die gemeente;

J. D. Pruissen te Eenrum, over een wapen voor de gemeente Eenrum;

Mr. A. O. H. Tellegen, rentmeester der stad Groningen, die een extract ontving uit de stukken, betreffende de verdeeling der kloostergoederen tusschen Groningen en de Ommelanden in de 17de eeuw.

Verder werden nog afschriften van verzegelingen, meerendeels beklemcontracten, verstrekt aan de h.h. notarissen Mr. A. H. Koning te Winschoten, Mr. A. H. Koning Jr., te Finsterwolde, G. Wirtjes te Nieuwe Schans, Mr. W. A. Offerhaus, te Nieuwolda, Mr. A. J. de Sitter te Winschoten, Mr. G. Baart de la Faille te Veendam, H. Zeven te Wildervank, en aan de h.h. Mr. Th. Haakma Tresling en Mr. C. C. Geertsema, te Groningen.

De voor afschriften ontvangen schrijfloonen bedroegen de som van f 16,30, welke gelden zijn gestort bij den heer betaalmeester te Groningen.

Het archief werd persoonlijk bezocht en de daar voorhanden zijnde stukken geraadpleegd door:

Mr. K. Meijer Wiersma te Groningen,

a. Over den ouden toestand en de vroegste geschiedenis van Hunsingo;

b. Over de brandweer en het brandwezen te Groningen in vroegere eeuwen.

Mr. H. Frima en den heer J. Schilthuis UGzn. te Groningen, over het onderhoud der Zandemer til.

M. G. de Boer te Groningen,

a. Over het politiek gedrag van den Ommelander edelman Oesebrand Jan Rengers, ten behoeve van welk onderzoek o. a. stukken uit het archief van de With (archief des Rijks te 's Gravenhage) tijdelijk in het Groningsche archief werden gedeponeerd:

b. over de revolutie te Groningen in 1795.

H. Brugmans, litt. cand. te Groningen, over een studentenoproer te Groningen in 1629.

Mr. S. Gratama te Assen,

a. over vormen van schriftelijk bewijs in de Ommelanden;

b. over het gild-, water- en stapelrecht van Groningen;

c. over den omvang van de stadstafel.

Prof. Dr. P. J. Blok te Groningen,

a. over de twisten der Schieringers en Vetkoopers;

b. ter onderzoeking van uit het archief te Utrecht gedeponeerde stukken van het klooster St. Odulphus.

C. Hofstede de Groot te Groningen, tot onderzoek en raadpleging van een lijst van Haarlemsche schilders, ten dien einde uit het archief van Haarlem in het Groningsche archief gedeponeerd.

Prof. Dr. J. Reitsma te Groningen, tot onderzoek naar de eerste ordonnantiën door de regeering van Groningen in zake de reformatie gegeven.

Dr. G. Brom te Groningen,

a. tot onderzoek van pauselijke bullen berustende in het archief in Groningen;

b. tot raadpleging van een uit het archief des Rijks gedeponeerde pauselijke bul, betreffende het klooster Beddebur.

Dr. J. Worp te Groningen, over den 17den eeuwschen dichter Dr. Ludolph Smid, inwoner van Groningen.

Mr. A. O. H. Tellegen te Groningen, over de conditiën van verhuring van plaatsen in de Kijlcompagnie.

Mr. E. van Loon te Groningen, tot onderzoek der stadsordonnantiën en plakkaten in zake het verkeer te water.

L. M. Moolenaar, adjunct-directeur der gemeentewerken te Groningen, over den aanleg van de Spilsluizen te Groningen in 1672.

Mr. J. E. Heeres, te 's Gravenhage, over het schoolwezen in de Ommelanden in de 17de eeuw.

Mr. H. D. Guyot te Groningen, over fransche refugiés, die te Groningen het burgerrecht hebben verworven.

Tot raadpleging van in de rechterlijke archieven berustende beklembrieven en koopbrieven werden onderzoekingen gedaan door de h.h. notaris W. Koning, te Zuidhorn, Mr. T. Siertsema, te Veendam, en T. Folmer, te Groningen.

Herhaaldelijk werd het archief bezocht en de oude charters, de chartularia en de oorkondenboeken geraadpleegd door de h.h. Prof. Dr. P. J. Blok, Prof. Dr. J. Reitsma, Prof. Dr. C. H. van Rhijn, Dr. J. te Winkel, Dr. S. D. van Veen, Mr. S. Gratama, te Assen, en Mr. J. L. Berns, te Leeuwarden, die met den commies-chartermeester, Mr. J. A. Feith, de omvangrijke taak een „Oorkondenboek van de provinciën Groningen en Drenthe" samen te stellen, hebben op zich genomen.

De heer Mr. J. G. C. Joosting, is sedert medio November als volontair dagelijks op het archief werkzaam; door hem werd in 1890 een register gemaakt op het nieuw aangekochte Chartularium van het klooster Selwerd en op de ordelen van de stadsregeering van Groningen in civiele zaken gegeven, van de jaren 1565—1577.

Eindelijk werd door een vijftal litt. studenten, de heeren H. Brugmans, M. G. De Boer, K. Lijndrajer, W. A F. Bannier en Kolthoff, herhaaldelijk gebruik gemaakt van het archief, om zich in het lezen en verstaan van handschriften en charters te bekwamen, terwijl nog aan enkele personen korte mondelinge mededeelingen, meerendeels van genealogischen aard werden gegeven.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met de gemeente- en waterschaps- en andere archieven.*

Deze bemoeiïngen waren niet noodig; zij hadden buitendien niet plaats.

De Rijks-Archivaris van Groningen,

H. O. Feith.

Het oud provinciaal archief in Drenthe.

Overeenkomstig het 17de artikel mijner instructie heb ik de eer aan Uwe Excellentie als verslag omtrent den toestand van het Rijksarchief in Drenthe het volgende mede te deelen:

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

De bewaarplaats der tot het archief behoorende stukken bleef dezelfde. Dezelfde bezwaren als waarop in mijne vorige verslagen werd gewezen, bleven mitsdien bestaan.

Ik neem derhalve de vrijheid daarop weder de aandacht te vestigen en wijs tevens met klem op het niet te ontkennen en steeds dreigend brandgevaar.

Het ameublement bleef onveranderd, alleen werden vier rolgordijnen en een loketkastje aangeschaft.

II. *De reddings- en brandbluschmiddelen.*

De toestand dier middelen is voldoende, behoudens een klein defect aan den extincteur, dat echter gemakkelijk te herstellen is. Overigens zijn zij overeenkomstig de op dit stuk gegeven voorschriften in de lokalen aanwezig.

III. *Toestand der archiefverzamelingen.*

De toestand bleef dezelfde. Voor het goed droog houden werd zooveel mogelijk zorg gedragen.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en ordening van het archief.*

De beschrijving overeenkomstig het gewijzigd plan van inventarisatie werd voortgezet en vorderde tot 1570. Tot dat jaar is tevens het register van persoons- en plaatsnamen bijgehouden, zoo ook de lijst der zegels.

De stukken, welke, ook meer verwijderd, betrekking hebben op de gemeente Meppel, werden in verband met het oud-archief dier plaats geordend en voorloopig beschreven.

Daarbij, en ook vroeger reeds, bleek, dat onder de nog slechts zeer globaal geordende stukken nog onderscheidene voorkwamen, die uit de 16de eeuw dagteekenen. Om die reden zette ik voorloopig de inventarisatie na 1570 niet voort, maar hield mij bezig met de meer nauwkeurige ordening der zooeven bedoelde losse papieren. Deze is nu afgeloopen in aansluiting met het in mijn vorig verslag vermelde, ten aanzien van de stukken, welke de Oostermoersche vaart of Hunze betreffen. Voorts ook, onder meer, ten aanzien van die, welke handelen over de geschillen met de omliggende gewesten; zoo met Overijssel over de grensscheiding en den tol bij Zwartsluis; met Friesland, Bentheim en Munsterland over de limieten; met Groningen over hetzelfde en over den afvoer van turf en andere waren door de Hunze of het Schuitendiep en de andere kanalen der stad. Voorts werden de stukken behoorende tot het archief uit de jaren 1795—1800 beter geordend en de indices op de protocollen aangevuld en verbeterd. Ten gevolge dezer werkzaamheden werd met de indices op de protocollen der handelingen van Ridderschap en Eigenerfden en van Drost en Gedeputeerden niet veel gevorderd.

V. *In druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

Hieronder valt niets te vermelden.

VI. *Aanwinsten door geschenk, aankoop, enz. verkregen; verliezen.*

Naar het archief werden overgebracht de protocollen, afkomstig van de schultengerechten van Borger en Gasselte en van Meppel. Op de laatste kom ik terug in de voorlaatste rubriek. Wat de eerste betreft, die overbrenging stond in verband met de ontvangst eener hoeveelheid losse stukken van de schulten aldaar afkomstig, mij door den Burgemeester van Gasselte toegezonden. Daaronder bleken verscheidende te zijn, welke de burgerlijke administratie betroffen. Op mijne vraag of de Burgemeester op de terugzending daarvan prijs stelde, ontving ik een ontkennend antwoord, zoodat het geheel in het depot alhier werd geborgen. Hoewel vele dier stukken op zich zelve weinig waarde hebben, is het geheel niet onbelangrijk, omdat het licht werpt op de verhouding der schulten eenerzijds tot het algemeen landschapsbestuur, anderzijds tegenover de communale verbanden, bepaaldelijk tegenover de markegenoot-

schappen. De inventaris van beide gedeelten, voorloopig bij elkaâr gehouden, gaat hiernevens als Bijlage I.

Voorts werden nog in de bedoelde bezending gevonden en in het depot geplaatst:

Een willekeur der buren van Gieterveen van 1730.

„Staat van het benoodigde in de gemeente van het carspel Anloo", 1809.

Stukken betrekkelijk overeenkomsten over den afvoer van turf tusschen de veengenooten van Buinen en de stad Groningen, 1800/13.

Ten geschenke ontving ik van den heer H. J. Oosting, ten behoeve van het archief alhier:

Een handschrift (15de eeuw), bevattende den seendbrief van 10 Febr. 1332 (gedr. bij von Richthofen, Fr. Rechtsqu. S. 518 fllg. Dr. Mon. I p. 115 sqq.)en het landrecht van 1412. (Magnin Overz. II 2, p 229 vlg. v. Richthofen S. 522 fllg.)

Een extract-resolutie van Gedeputeerde Staten van Drenthe over de betaling der gerechtskosten van 19 Mei 1602; en

voorts onderscheidene gedrukte stukken, waarvan een lijst is opgemaakt.

Verdere aanwinsten van bescheiden tot de eigenlijke oude archieven behoorende, kwamen niet voor.

Overigens werden ten geschenke ontvangen,

Van Uwe Excellentie:

Bundels XI der Verslagen over 1888 omtrent 's Rijks oude archieven en omtrent 's Rijks verzamelingen van geschiedenis en kunst;

De muntmeesters en hun muntslag in de provinciale en stedelijke munthuizen van de Republiek der Vereenigde Nederlanden en van de Bataafsche Republiek, en in de Utrechtsche munt van het Koninkrijk Holland en tijdens de inlijving bij het Fransche Keizerrijk, door Mr. L. W. A. Besier;

Geologische kaart van Nederland door dr. W. C. H. Staring, 2de druk.

Van de Gedeputeerde Staten der provincie Drenthe:

Een exemplaar der notulen van het verhandelde in de najaarsvergadering der Provinciale Staten over 1889, in die van 4 Febr. 1890 en in de zomervergadering van 1890.

Van den Commissaris des Konings in Drenthe:

Het verslag door Gedeputeerde Staten uitgebracht omtrent den toestand der provincie Drenthe over het jaar 1889.

Van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Assen:

Een exemplaar van haar verslag aan den gemeenteraad, over 1889.

Van Burgemeester en Wethouders van Deventer:

De Cameraars-rekeningen van Deventer. Dl. III, 2de helft, uitgave van Mr. J. I. van Doorninck.

Van Burgemeester en Wethouders van Kampen:

Register van charters en bescheiden in het oud archief van Kampen. Dl. VII.

Van Burgemeester en Wethouders van Nijmegen:

Inventaris van het oud rechterlijk archief dier gemeente.

Van Jhr. Mr. Th H. F. van Riemsdijk, algemeen Rijksarchivaris:

Een afdruk van diens verhandeling over de Registers van Gerard Alewijnsz.

Van den Rijks-archivaris in de provincie Limburg:

Overzicht der pastoreele doop-, trouw- en sterfregisters, zich bevindende in de gemeenten der provincie Limburg.

Van Mr. J. A. Feith, commies-chartermeester bij het oud-archief te Groningen:

Inventaris van het huis-archief van de Nienoord.

Van den heer R. R H. toe Laer:

De geslachtslijst der familie toe Laer.

Door mij zelf werd een afdruk van de uitgave der Ordelen van den Etstoel in de werken van P. E. I. P., bedoeld in mijn vorig verslag, in de bibliotheek van het archief gedeponeerd.

Voorts werden buiten een gedrukt landrecht van 1712 met onderscheidene aanvullingen, enkele werken aangekocht, o. a. de laatste uitgave van het Glossarium van Ducange en al wat verschenen is van het Westfaalsch oorkondenboek.

Verliezen kwamen niet voor.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen enz.*

Van den WelEerwaarden heer J. Hogeman, pastoor te Slagharen, ontving ik verschillende afschriften uit een Registrum bonorum en een Registrum memoriarum, afkomstig van de St. Clemens kerk te Steenwijk vroeger aanwezig in het archief dier gemeente, van oorkonden op Drenthe betrekkelijk en nam daarvan copie of maakte er een regest van op.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aaa autoriteiten en partikulieren.*

Behalve ambtenaren van het provinciaal bestuur, die nu en dan inlichtingen kwamen vragen, deden persoonlijk nasporingen:

de heer J. Kronenburg, pater-redemptorist te Roermond, betreffende de Maria-vereering in Nederland;

de heer S. Bouma, over de algemeene regelingen van waterstaatsaangelegenheden in deze provincie;

de heer J. M. van Kuyk, naar genealogische bijzonderheden omtrent personen, wier grafsteenen in enkele kerken binnen Drenthe nog aanwezig zijn.

Inlichtingen werden verstrekt, voor zoover dit mogelijk was, aan Gedeputeerde Staten dezer provincie:

omtrent de verplichting tot onderhoud van de monden der wijken aan de N. W. zijde der Drenthsche hoofdvaart;

omtrent het toezicht op de veenderijen;

omtrent de breedte van den weg langs de zuidzijde der Hoogeveensche vaart;

omtrent den rechtstoestand der Oostermoersche vaart van af het voormalig verlaat te Spijkerboor tot aan het Zuidlaarder meer;

aan den heer J. Trosée, jur. et litt. belg. stud. te Utrecht, over stukken in het archiefdepot alhier, betrekkelijk tot de Unie van Utrecht;

aan den Rijksarchivaris te Utrecht, omtrent de namen van personen en plaatsen, voorkomende in de matrikelen der universiteiten te Keulen en te Bologna;

aan den heer G. J. W. Koolemans Beynen, kapitein der infanterie te 's Gravenhage, omtrent den marsch der divisie Dumonceau in 1799; en

aan dr. H. van Kapelle te Sneek, omtrent den Hunnenkloosterberg bij Ruinen.

IX. *Uitkomsten der bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Ook dit jaar namen deze bemoeiingen een groot deel van mijn' tijd in beslag. De ordening en beschrijving van het archief der gemeente Meppel liep ten einde. De inventaris gaat hierbij als Bijlage II.

Daarmede in verband werden de protocollen, afkomstig van het schultengerecht dier plaats naar het depot overgebracht, het archief geordend en nader beschreven; de inventaris wordt hierbij gevoegd als Bijlage III.

Door Uwer Excellentie's ambtsvoorganger was mij bij schrijven van 28 Mei 1889, n°. 1189, Afd. K. W., ook opgedragen het instellen van een onderzoek naar de kerkelijke archieven in deze provincie. Het magere resultaat daarvan, dat de in mijn verslag over 1889 uitgesproken verwachting niet beschaamt, is neêrgelegd in het als Bijlage IV hierbijgaand rapport, waaraan ik tot beter overzicht een korte inleiding heb doen voorafgaan.

X. *Maatregelen in het belang van het archief te nemen.*

Onder deze rubriek zoude ik, voor zoover algeheele verplaatsing van de archieven naar betere en meer geschikte lokalen voorloopig

tot de onmogelijkheden blijft behooren en overbrenging der rechterlijke archieven tot overvulling van de tegenwoordige zoude leiden, niets naders weten aan te geven, bepaaldelijk niet, nu ik de hoop koester, dat door Uwe Excellentie in het voorstel in mijn vorig verslag bedoeld, zal worden getreden.

Assen, 26 Februari 1891.

De Rijksarchivaris in Drenthe,

SEERP GRATAMA.

BIJLAGE I.

—

INVENTARIS
VAN HET
SCHULTENGERECHTS-ARCHIEF
VAN
BORGER, GASSELTE en GASSELTER-NYEVEEN.

1. *„Protocol* (n°. 1) *des schultamps Borger en Gasselte.*", bevattende hoofdzakelijk copieën van obligaties (rentebrieven), met en zonder pand- en borgstelling; acten van koop en overdracht van onroerend goed (waaronder schepen); van testamenten en van een akte van opening van een testament; 1720—1769, met inhoudsopgave.

2 *„Het tweede prothocol* (n°. 2) *van versegelinge van Borger en Gasselte*", bevattende hetzelfde als het vorige, ook copieën van schenkingen van acten van afkoop van erfrecht; van een huwelijkscontract en inventarissen van bij executorialen verkoop en bloc toegewezen roerende goederen; 1769—1807, met inhoudsopgave. Na 1802 echter slechts obligaties en enkele acten van overdracht van vast goed.

3„*Het derde prothocol* (n°. 3) *der verzegelingen des scholtampts Borger en Gasselte*", bevattende copieën van obligaties, met en zonder pand- of borgstelling; 1807—1811, met inhoudsopgave.

4. *„Prothocol* (n°. 13) *van vrijwillige zaken*" voor het „schultambt Gasselte", bevattende hetzelfde als n°. 2 echter slechts enkele copieën van obligaties. Ook komt er in voor het kerke-reglement der Joodsche gemeente van Drouwen (1804); 1803—1810, met inhoudsopgave.

5. *„Het prothocol* (n°. 4) *der versegelinge des scholtampts Gasselter-Nyeveen*", bevattende hetzelfde als n°. 2; 1749—1811, met inhoudsopgave.

6. *„Prothocol* (n°. 14), *van ter leen gegeven goederen en het voedervee*", bevattende acten van beleening, 1803—1808; met inhoudsopgave.

7. *„Mombaarprotocol* (n°. 5) *des scholtamts Borger en Gasselte*", bevattende copieën van acten van aanstelling van, van eedsaflegging en van rekening en verantwoording door voogden, inventarissen van minderjarigen, 1720—1732; met inhoudsopgave.

8. *„Het tweede mombaarprotocol* (n°. 6) *des scholtamts Borger en Gasselte*", bevattende hetzelfde als het vorige, 1732—1745; met inhoudsopgave.

9. *„Het derde momberprotocol* (n°. 7) *des scholtamts Borger en Gasselte*", bevattende hetzelfde als het vorige, benevens een copie van de overeenkomst omtrent de goederen van een minderjarige, 1745—

1766, sedert 1765 ook voor Gasselter-Nijeveen; met inhoudsopgave.

10. *„Het vierde momberprotocol* (n . 8) *des schultamts Borger en Gasselte en Gasselder-Nyveen"*, bevattende hetzelfde als het vorige; ook copieën van eenkindschapscontracten, van twee acten van afkoop van erfrecht, 1766 - 1786; met inhoudsopgave.

11. *„Het vijfde momberprotocol* (n°. 9), *des schultambs Borger, Gasselte en Gasserder-Nyveen"*, bevattende hetzelfde als n°. 7, benevens copieën van eenkindschapscontracten, (ook een testament), 1786—1805; met inhoudsopgave.

12. *„Het VIde voormomber-protocol* (n°. 10), *over het scholtambt Borger, Gasselte en Gasselder-Nieuwveen"*, bevattende hetzelfde als het vorige, benevens copie van een acte van verleening van venia aetatis, 1805—1811; met inhoudsopgave.

In portefeuille n°. 1.:

Losse stukken betreffende de vrijwillige rechtspraak; zijnde

13. drie obligaties, 1696, 1702 en 1715, en een acte van koop en overdracht der halve plaats „ter Bronger" te Borger van 1713;

14. en voorts uit de jaren 1733—1811; overeenkomende met de protocollen van „verzegelingen". (Inv. n°. 1—6).

In portefeuille n°. 2.:

Dito dito, overeenkomende met de momberprotocollen. (Inv. n°. 7—13) zijnde:

15. een aanschrijving van het „Gerechtshof in het Departement van den Ouden IJssel" over het inzenden van de lijsten der pupillen en hunne voogden, 1800.

16. Stukken betreffende de administratie der voogden, zijnde contracten van opvoeding van minderjarigen en machtigingen tot verkoop van goederen aan minderjarigen behoorende; 1728—1800.

17. Rekeningen van voogden; 1780—1811.

18. Contracten van eenkindschap; 1760—1807.

19. Een acte van verleening van venia aetatis; 1762.

Voorts:

20. Testamenten; 1749—1811.

Pakket n°. 1.:

21. „Tilbare mijnceduls", zijnde verbalen van de verkoopingen van roerende goederen (ieder jaar in één band geschreven); 1741—1764.

Pakket n°. 2.:

22. Dito dito; 1765—1780.

Pakket n°. 3.:

23. Dito dito; 1781—1793.

Pakket n°. 4.:
24. Dito dito; 1794—1809; en
25. Losse verbalen; 1720—1808.

Pakket n°. 5.:
26. Verbalen van publieke verkoopingen van onroerende goederen; 1721—1785.

Pakket n°. 6:
27. Dito dito; 1785—1799.
28. *„Prothocol* (n°. 11) *van continueuse* (sic) *zaken, staande ter beslissinge van de lage bank, scholtambt Gasselte*"; zijnde exploiten van uitpanding, 1804—1810; met inhoudsopgave.
29. *„Prothocol* (n°. 12) *van exsecutiën en distractiën*", 1804—1811; met inhoudsopgave.

In portefeuille n°. 3:
30. Stukken betreffende de gewone rechtspraak, processtukken; 1734—1784.

In portefeuille n°. 4:
31. Dito dito; 1784—1811

In portefeuille n°. 5:
32 Inventarissen van nagelaten boedels (meestal onder de erfgenamen minderjarigen); 1746—1808.
33. Stukken betreffende de afrekening en vereffening van nagelaten en insolvente boedels. 1725—1811.
34. Stukken betreffende enkele strafzaken en de verrichtingen van den schulte dienaangaande; 1791—1811.
35. Aanschrijvingen aan den schulte, als hoofd der plaatselijke politie, bepaaldelijk opgaven van deserteurs met signalementen; 1800—1809.
36. Verzoeken, tot het begraven van gevonden lijken met beschikking; 1768—1805.
37. Formulieren van verschillende acten, ten behoeve van den schulte.
38. Enkele brieven gericht aan, en rekeningen voor de schulten in de uitoefening van hun ambt, niet elders te plaatsen; 1772 en volgende jaren.
39. Eenige geheel onbepaalbare stukken zonder gewicht.

Stukken betreffende het schultambt van Borger en Gasselte.

In portefeuille n°. 1:
Stukken ingekomen bij en uitgegaan van den schulte, betreffende het algemeen burgerlijk bestuur;

tegenover het Landschapsbestuur, 1759—1795;
den schulte, als secretaris van het „plaatselijk bestuur", 1799; den schulte tegenover de opvolgende gewestelijke en plaatselijke besturen, 1801-1810.

In portefeuille n°. 2:
dito dito als de vorige, 1810—1812.

In portefeuille n°. 3:
Stukken betreffende verschillende onderwerpen van burgerlijk bestuur.

Belastingen:
a. Heerdstedenregisters voor Borger; 1794 en 1804.
b. Grondschattingsregisters voor Gasselte (17de en 18de eeuw), benevens modelkohieren van vaste goederen.
c. Heerdstedenregister voor Gasselte (1744); dito dito voor Gasselte, Gasselter-Nieveen en Gasselter-Boerveen (1794 en 1804).
. „Protocol wegens het collateraal om an te geven de erfenissen en vrijwillige verkopinge (1752-1802), en antekeninge der grote der janneverketels van het scholtambt Borger en Gasselte en Gasselter Nijveen"; 1751—1786.
d. Enkele stukken betreffende de heffing van het collateraal, zijnde de 40e penning bij overdracht van vast goed en de 30e bij versterf in de zijlijn; 1747—1801.
e. Aanteekeningen betreffende den door-, uit- en invoer van thee, koffie enz. naar aanleiding van de in overeenstemming met de provincie Groningen nieuw ingevoerde belasting op die waren; 1793/4.
f. Opgaven omtrent het aantal der contribuabelen en de hoegrootheid hunner bezittingen in het scholtambt van Borger en Gasselte, ten behoeve der heffing van 2 °/₀ op de bezittingen; 1803/4.
g. Stukken betreffende de patentbelasting; 1806/11.
h. Enkele stukken betrekkelijk de heffing van het recht op de overdracht van vast goed; 1808.
i. Stukken, formulieren en materieel betrekkelijk de zegelbelasting; 1809/10.
j Stemlijsten der burgers te Borger en Gasselte; 1802/05.
k. Stukken betreffende de inkwartiering van krijgsvolk, de levering van wagens en transportmiddelen voor de troepen, en de betaling der kosten daarvan; 1795/1803.
l. Stukken betreffende de burgerwapening, de werving van recruten, de conscriptie en de nationale garde; 1800/13.
m. Twee certificaten over den gezondheidstoestand van doorgevoerde ossen; 1777 en 1789.
n. Particuliere stukken der schulten van af 1729.

o. Enkele opgaven betreffende de verpachting van de belasting op het bier, de gebrande wateren enz. te Gasselte en de opbrengst daarvan (verhouding van den schulte als particulier tot den collector); 1801/5.

p. Fragmenten van een particulier aanteekenboek.

Stukken betreffende het kerspel van Borger en Onderdeelen.

Twee stukken betrekkelijk de volmachten van Borger; 1799 en 1807.

Kerspelrekening van Borger (1730), extracten der rekeningen van Borger en van de bijbehoorende dorpen; 1795—1801.

Staten van het benoodigde „in de gemeentens van het carspil Borger", benevens een verdeeling van den omslag tot vinding der kosten, met bijbehoorende stukken; 1808/10.

Opgaven omtrent de huizen en de bevolking van het kerspel Borger. 1810.

Opgave van de nummers der huizen in het kerspel Borger; 1806.

Extracten uit de doop- en trouwregisters en een lijst der gestorvenen te Borger; 1810.

Stukken betreffende het armwezen en de diaconie te Borger; 1778—1810.

Register van hen, die de hekken om het kerkhof te Borger moeten onderhouden; opgemaakt 1773.

Stukken betreffende landverdeeling te Drouwen; 1764—1801.

Stukken betreffende het geschil over de grenzen der marken van Borger en Drouwen; 1704/08.

Stukken betreffende een procedure van J. Aling, schulte van Gasselte en Borger tegen de kerspellieden van Borger, over de voldoening eener hem toekomende vordering ten laste van het kerspel; 1721/23

Een rochtbrief behoorende tot een procedure over de grenzen der marken van Borger en Grolloo; 1728.

Stukken betreffende een geschil over de grenzen der marken van Drouwen en Grolloo; 1740/1.

Stukken betreffende de kerspels van Gasselte en Gasselter-Nijeveen.

Een stuk betreffende het stellen van een volmacht voor Gasselte; 1761.

Een rekwest van de gewapende burgermacht te Gasselte, om vergoeding, wijl zij op order van het landsbestuur naar Gieterveen zijn getrokken; 1799.

Opmeting van het Gasselter Boerveen; 1761.

Een stuk betrekkelijk de inning der schatting te Gasselter-Nijeveen; 1798.

Een stuk betrekkelijk de aanstelling van een schoolmeester aldaar; 1808.

Staten van het benoodigde „in de gemeenten van het karspel Gasselte"; 1809/10, benevens een rekening van ontvang en uitgaaf over 1809.

Staten van het benoodigde „in de gemeenten van het karspel Gasselter-Nieuwveen"; 1809/10.

Opgaven omtrent de gehuwden en de overledenen te Gasselte; 1810.

Stukken betreffende de diaconie en het armwezen te Gasselte; 1777/89.

„Register van de sunt Adolfy pagt wegens Gasselt."

Eenige stukken betreffende het geschil over de grenzen der marken van Gasselte en Grolloo. 1645/58;

BIJLAGE II.

INVENTARIS

VAN HET

ARCHIEF der gemeente MEPPEL.

INLEIDING.

In den zomer van 1889 bracht ik een bezoek aan het gemeentelijk archief te Meppel.

In een doos vond ik een aantal charters geborgen, grootendeels door mijn' voorganger beschreven en van nummers voorzien. Op den zolder van het gemeentehuis waren in een kast goed en droog geborgen een twintigtal protocollen behoorende tot het oud-archief. Daartegenover in een loketkast bevond zich een hoeveelheid losse stukken, die in vroegeren tijd vermoedelijk eenigzins geordend, later weder door elkaâr waren geraakt.

Tot ordening en inventarisatie werd mij dat alles toegezonden, benevens eenige portefeuilles met losse stukken, die later nog werden gevonden.

Eenige weinige stukken, afkomstig van het Meppeler schultengerechtsarchief werden daaruit geschift. Van het overblijvende, het eigenlijk gezegde gemeente-archief geeft de volgende inventaris een overzicht. 1)

Van vroegere ordening der losse stukken bleek zeer weinig. Van vóór 1807 was er geen spoor van te vinden. In de protocollen van vóór dat jaar dagteekenende werden nu en dan enkele ingekomen stukken in extenso opgenomen en dan de daarop gevallen beslissing medegedeeld. Dit is van af 1807 tot 1811, tot de invoering der Fransche instellingen, doorgaande het geval, voor zoover de aanteekeningen van het verhandelde niet geheel ontbreken. Op deze en de vroegere protocollen waren naar de behandelde onderwerpen alphabetisch ingerichte registers gemaakt. Onder de Fransche overheersching had de maire de gewoonte in een doorloopend register naar tijdsorde alleen op te teekenen de bij hem ingekomen stukken, en op de losse stukken den datum van ontvang te noteeren.

De zoo juist vermelde alphabetische registers heb ik, voor zoover mij noodig en gewenscht scheen, aangevuld, en waar een in een los stuk behandeld onderwerp in het register niet voorkwam, dit alsnog daarin bijgevoegd. Voorts is in de protocollen naar de

1) Later werden door mij in het kerkelijk archief eenige stukken gevonden, die beter op hunne plaats waren in dat der burgerlijke gemeente.
Met toestemming van kerkvoogden werden zij daarin overgebracht, en zijn mitsdien in den inventaris opgenomen, nadat deze reeds afgewerkt was.

losse stukken verwezen, en op de laatste aangeteekend, zoo ja en waar in de protocollen de daarin behandelde zaken voorkomen.

Vóór het jaar 1621, waarmede de protocollen beginnen is van alle losse stukken een nauwkeurig regest gemaakt. Van dat tijdstip af tot dat zij meer uitvoerig worden (1702), is van ieder los stuk kortelijk de inhoud aangegeven. Van af het laatst genoemde jaar is met behulp van de boven nader beschreven registers en den hierachter volgenden inventaris alles zeer spoedig te vinden.

Wat betreft de indeeling en de algemeene wijze van beschrijving verwijs ik naar het slot der inleiding, die aan den door mij vervaardigden inventaris van het oud-archief van Coevorden, voorafgaat. Dezelfde regels zijn ook in dezen gevolgd; ze hier weder te herhalen schijnt overbodig. Alleen zij opgemerkt, dat voor Meppel de afdeeling „Rechtspraak" vervalt om de eenvoudige reden, dat het plaatselijk bestuur, als zoodanig, daartoe, althans later de bevoegdheid miste, en voor vroegeren tijd daarvan uit de stukken niet blijkt, terwijl de laatste afdeeling van dien inventaris onnoodig werd bevonden.

Assen, 4 Februari 1891.

De Rijksarchivaris in Drenthe,

SEERP GRATAMA.

INHOUD.

INVENTARIS.

AFDEELING I. — ALGEMEEN BESTUUR.

A. Oudste stukken ± 1430—1621.

Nos. 1—7; in portefeuille no. 1.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
1.		Een klein register op perkament, lang octavo, gecopieerd door Henricus Meppel, ejusdem pagi ludimagister et notarius publicus, naar een copie door Henricus Woltinge van 1496, waarin verschillende opgaven, o. a. van de verdeeling der opbrengst aan den kerkheer van Kolderveen (1437), een slagcedel der Weteringe (1457), de verplichting tot het onderhoud der brug aan de zuidzijde der kerk, een slagcedel voor den dijk tusschen „der older A en Kralemanscamp" (1446), een overeenkomst tusschen de buren van Meppel en den pastoor heer Johan Woltersz en nog een regeling van onderhoud eener brug.	Gedrukt bij Magnin, Kloosters p. 137. vllg. Ook in copie.
2.	1437, 25 Maart, op onser Vrouwen avont Annunciatio.	Roelof Johansz., Roelof Hesselsz., Johan Lukensz. en Evert van Cralen verklaren, onder strafbepaling, de marke van Mep-	Copie op papier naar eene, door Henrick van Woltinghe gemaakt.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		pel binnen het jaar te zullen scheiden, zooals in den brief is aangegeven (het betreft slechts weideland, en ook aan anderen worden aandeelen toegewezen), terwijl aan enkelen tevens verplichtingen worden opgelegd, als die tot onderhoud van wegen en het betalen van een „palmhenne mit tien eijer". Gezegeld hebben Peter den Roeper, schulte te Meppel, Roelof Johansz., Johan Luyckens en Evert van Cralen.	
3.	1560, 15 Juli te Vollenhove.	Johan van Ligne, graaf van Arenberch, stadhouder van Friesland, Overijssel, Groningen en Lingen, verklaart op het verzoek van de ingezetenen van Meppel tot verzetting hunner jaarmarkt, wijl deze met die te Oldemarkt op St. Lambert (17 Sept.) samenviel, de jaarmarkt te Meppel voortaan op den dag Exaltationis Crucis (14 Sept.) te hebben bepaald, en beveelt Engelbert van Ensse, drost te Coevorden, dit bekend te maken; voorts zegelt en onderteekent hij het stuk.	Origineel perkament; staart en zegel verdwenen.
4.	1585 1 Jan. te Utrecht.	De Raden van State, gecommitteerd tot de regeering van de Geünieerde Provinciën aan de oostzijde van de Maas, verleenen sauvegarde aan de ingezetenen van Dieverdingspil en van Zuidwolde, dewijl de Staten-Generaal hunne resolutie over de verwoesting van het platte land hebben ingetrokken, onder voorwaarde, dat bedoelde ingezetenen de opgelegde contributies te Hasselt in handen van Herman Geerts	Copie papier, geauthentiseerd door Egbertus Egberti Biscopius, notarius publicus, Campensis.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		betalen, en geen de minste verstandhouding met den vijand plegen, bepaaldelijk niet met dien te Steenwijk en Zwartsluis aanwezig, en met bijvoeging dat de copie voor het origineel zal gelden.	
5.	1605, 10 April.	Mathias Ketel, schulte, de „gemeene Twalve regierders van Meppel", de „Swaeren", die van de Oosterboer, met „de olde principael borgerye", stellen een nieuwe „buurwillekeur" ter vervanging van de oude van 16 Juni 1554 vast, tot regeling van het inwendig plaatselijk bestuur, van handel en verkeer enz.; welke door den drost Caspar van Ewsum ten teeken zijner goedkeuring wordt bezegeld.	Origineel perkament; Magnin, Kloosters p. 156. vllg.
6.	1618, 10 Maart.	Besluit, dat er een nieuwe omslag in de schatting zal worden gemaakt door de „Twalven" en eenige gecommitteerden, uit de burgerij, uit ieder rot één, met eenige bepalingen tot bevordering der vrijheid bij en der juistheid van dat werk. Tevens wordt vastgesteld, dat personen, die zich te Meppel vestigen willen, moeten overleggen een bewijs van den schulte der plaats, van waar zij komen, en voorts dat zij, die hunne huizen verhuren, aansprakelijk zullen zijn voor de schatting.	Origineel, met vele namen onderteekend.
7.	1621, 30 April Brussel.	De aartshertogen nemen in hunne bescherming en verleenen een brief van sauvegarde aan de ingezetenen van Meppel met hunne bezittingen, onder verplichting tot regeling van de betaling der contributies.	Origineel, met opgedrukt zegel onder ruit, geteekend: „Albert", en lager: „ter ordonnantie Verreyken".

B. Protocollen der handelingen van het plaatselijk bestuur.

Nos. 8—22.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
8.	1621—1702.	„Carspelresolutie-protocol" (n°. 1), bevattende handelingen en besluiten van het karspelsbestuur, opgaven der daarin en tot kerk- en armvoogden verkozenen, copieën van besluiten van de Staten van Drenthe en Overijssel voor Meppel van belang, enkele copieën van ingekomen missives enz.; gemerkt A.
9.	1702 en 1703.	„Protocol (n°. 2) van Meppel anno 1702", dito dito als het vorige.
10.	1702—1730.	Protocol (n°. 3), zijnde „Kladdeboeck der resolutiën genomen bij het karspell Meppel", dito dito als het vorige.
11.	1731—1779.	„Protocol (n°. 4) van het karspel Meppel" dito dito als het vorige, gemerkt C., achterin alphabetisch register naar de onderwerpen op A, B en C (Inv. nos. 8, 10, 11)
12.	1755—1795.	Protocol n°. 5, bevattende publicaties en besluiten van Ridderschap en Eigenerfden, van Drost en Gedeputeerden, van de Representanten van het volk van Drenthe en voorts van de Staten-Generaal, voor Meppel van belang en onmiddellijk aan het bestuur gericht.
13.	1780—1796.	„Protocol (n°. 6) van het karspel Meppel", bevattende handelingen en resoluties, met copieën van in- en uitgaande missives en rekwesten met daarop gevallen beschikkingen, gemerkt D, achterin alphabetisch register als bij Inv. n°. 11.
14.	1796—1810.	Protocol n°. 7, bevattende hetzelfde als het vorige, van 1796—1798 en van 1801—1805; enkele publicaties uit de jaren 1798—1801, benevens rekeningen en verantwoordingen door ambtenaren afgelegd, uit de genoemde jaren en van 1807—1810; achterin register als bij het vorig n°.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
15.	1798–Dec. 1800.	Protocol n°. 8, bevattende handelingen en resoluties van het bestuur met ingekomen missives, voorts aanteekeningen over de grondvergaderingen, achterin register als bij het vorig n°..
16.	1805—1807.	Protocol n°. 9, zijnde een „Register van missives en besluiten van het bestuur der Landschap Drenthe met de antwoorden en resolutiën op deselve gevallen" (handelingen van het gemeentebestuur enz.) gemerkt A.
17.	1807—1808.	Protocol n°. 10, bevattende: „Notulen van het verhandelde in de vergaderingen van het gemeentebestuur van Meppel" (tevens copieën, ingekomen missives enz.), gemerkt B.
18.	1808—1810.	Protocol n°. 11, bevattende hetzelfde als het vorige, gemerkt C.
19.		Protocol n°. 12, zijnde een alphabetisch register op de protocollen A, B, en C (Inv. nos. 16, 17 18).
20.	1811.	Protocol n°. 13, bevattende hetzelfde als n°. 17, gemerkt D.
21.		Protocol n°. 14, zijnde een „Register van ontvangene stukken, en diens executie", Aug. 1811—Sept. 1812.
22.		Protocol n°. 15, dito dito, Sept. 1812—Dec. 1813.

C. Losse ingekomen en uitgegane stukken. 1622—1813.

(nos. 23—178.)

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
		In portefeuille n° 1, 1622—1702, (*n°.* 23—96).
23.	1622.	Voorwaarden, waarop Jan Coops het ijken der maten en gewichten heeft aangenomen.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
24.	1626.	Copie der gedrukte aanvulling van het 7de en 32ste artikel van het placcaat van 1596, over de soldaten, die hunne garnizoenen verlaten.
25.	1627/8.	Twee stukken over de betaling van f 500, door de Staten van Drenthe aan het kerspel Meppel toegelegd om twee afgevaardigden naar den vijand te Lingen te sturen tot het verkrijgen van vrijheid van koophandel.
26.	1626/28.	Stukken betreffende de vergoeding der schade door het garnizoen, zijnde krijgsvolk ter repartitie van Friesland staande, aan de kerk toegebracht.
27.	1628.	Stukken betreffende de vergoeding voor het verschaffen van logies enz. aan krijgsvolk, eveneens ter repartitie van Friesland staande.
28.	1630.	Resolutie van de Staten van Drenthe over den afkoop van den impost op het gemaal en den prijs van het brood.
29.	1630.	Aanstelling van H. Senets tot schoolmeester.
30.	1631.	Publicatie van Drost en Gedeputeerden tot uitvoering van n⁰. 28.
31.	1630/31.	Twee stukken betreffende het in orde brengen en het onderhoud van den dijk bij de Veenbrug tot de landen van de Kinkhorst, en van dien liggende tusschen „de Tweele" en Meppel.
32.	1633.	Copie-resolutie van het stadsbestuur van Vollenhove, waarbij aldaar een kremers-gilde wordt opgericht en bepalingen daarvoor worden vastgesteld.
33.	1634/35.	Rekwest van Syger Ketel, schulte van Meppel, over het aanschaffen van een balans en Kamper gewichten tot het bepalen van het gewicht van het brood, met beschikking van Drost en Gedeputeerden.
34.	1635.	Conditiën van verpachting van de sluis bij het fort Zwartsluis.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
35.	1635.	Copie-aanschrijving van Drost en Gedeputeerden aan de kerspelsbesturen en schulten in Drenthe over het „verdonkert en veralineert blijven" van geestelijke goederen.
36.	1635.	Copie-ordonnantie voor het schuitevoerders-gilde te Meppel, goedgekeurd door den drost Caspar van Ewsum.
37.	1636.	Resolutie der Staten van Drenthe, waarbij bepaald wordt, dat de ingezetenen van Diever-dingspil en van Zuidwolde, evenals die van Meppel, zich aan het gewicht en de broodzetting binnen Kampen zullen moeten houden, die in de overige gedeelten van Drenthe aan wat te Groningen dienaangaande geldt.
38.	1638.	Verzoek van de „Twalve" aan de Staten van Drenthe, om tegemoetkoming in de achterstallige huur der Latijnsche school met afwijzende beschikking.
39.	1638.	Aanstelling van G. Dircks tot schoolmeester.
40.	1638.	Brief van Roloff van Echten over het onderhoud der Wetering binnen Meppel.
41.	1640.	Stukken betreffende het bouwen van een woning voor den derden meester aan de Latijnsche school, door het karspelsbestuur.
42.	1640.	Resolutie van het bestuur en de ingezetenen om een nieuwe klok aan te schaffen.
43.	1640/41.	Eenige stukken, copieën van resoluties van den Raad van State enz., over de betaling van achterstallige contributie enz. door Drenthe aan de Generaliteit.
44.	1643.	Overeenkomst met mr. Hans van Nuerenburch over het maken van het uurwerk.
45.	1644, 29 April.	„Acte van burgerschap" door Rutger van den Boetselaer, drost van Drenthe, aan Meppel ver-

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
		leend, waarbij de voorwaarden en regelen voor de vestiging in en het verlaten van die plaats, worden geregeld.
46.	1644.	Besluit dat voortaan „des carspels saecken" zullen worden geadministreerd door de volmachten, o. a. de „uitsettinge" der schatting door hen zal geschieden.
47.	1644.	Rekwest aan Drost en Gedeputeerden van de volmachten van Meppel, de Oosterboer, Kolder- en Nijeveen betreffende de executie wegens achterstallige grondschatting met beschikking.
47*a*.	1646.	Besluit van eenige ingezetenen van het kerspel om geen nieuwigheden in het stellen van gecommitteerden tot den landdag, buiten „de Twaalve" om, te dulden.
47*b*.	1646.	Oproeping van den drost R. van den Boetselaer, aan de gildemeesters om hunne gildebrieven te toonen.
48.	1646/48.	Besluiten van Ridderschap en Eigenerfden over de wijze van schatting der gebouwde en ongebouwde eigendommen.
49.	1648.	Besluit van Drost en Gedeputeerden, waarbij het deel door Meppel in ieder „pay" grondschatting te betalen, wordt vastgesteld.
50.	1653.	Besluit van Ridderschap en Eigenerfden, over de wijze van opmaken der grondschattingsregisters.
51.	1653.	Rekwest aan den Drost over het houden van bijscholen binnen Meppel, met beschikking, dat het niet zal geoorloofd zijn.
52.	1658.	„Vrachtlijste van de veerschippers tot Meppel".
53	1659.	Rekwest aan Ridderschap en Eigenerfden, met verzoek dat de kuipen der schoenmakers- en riemsnijders benedenstrooms van het kerspel mogen worden geplaatst, met gunstige beschikking.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
54.	1659.	Overeenkomst tusschen gecommitteerden uit de Staten van Overijssel en Drenthe, ter beëindiging van geschillen tusschen de veerschippers en voerlieden van Meppel en Zwartsluis, over het vervoer van goederen.
55.	1664.	Overeenkomst tusschen die van Meppel en Staphorst over het dragen der kosten eener procedure tegen Hasselt betreffende een weg naar Hesselingen.
56.	1665/66.	Opgave der kosten van inkwartiering van krijgsvolk in die jaren.
57.	1667.	Besluit om aan den predikant Joannes Munckerus een „vereeringe" van 100 Car. guld. te geven.
58.	1668.	Aanstelling van B. Apperloo tot „Duytsche schoolmeester".
59.	1672.	Besluit van Ridderschap en Eigenerfden, waarbij de heffing van een heerdstedegeld wordt uitgeschreven en het maken van nieuwe registers daarvoor bevolen
60.	1674.	Instructie voor den ontvanger of schatbeurder.
61	1674.	Last van den luitenant-generaal Rabenhaupt tot het bakken van een bepaald getal brooden in Dieverdingspil en Ruinen.
62.	1672/76.	Stukken betreffende de onkosten van inkwartiering, leveranties en wagenvrachten door Meppel in die jaren betaald.
63.	1676.	Rekwest aan Drost en Gedeputeerden om de achterstallige grondschatting bij parate executie te mogen invorderen, met gunstige beschikking.
64.	1676.	Volmacht op mr. Marten Lamberts om het kerspel in de processen op den rechtdag van 1 Aug. e. k. te vertegenwoordigen.
65.	1677.	Dito op mr. Jacob van der Woude voor alle aanhangige zaken.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
66.	1678.	Rekwest aan den drost Wilhelm van Bernsauw, heer van Ruinen, houdende verzoek, dat de ingezetenen der nabij gelegen plaatsen mogen worden gelast om bij de opgraving van het Meppelerdiep behulpzaam te zijn, met gunstige beschikking.
67.	1679.	Bekendmaking van de „uitsettinge eener huysschattinge" tot afdoening van kerspellasten.
68.	1679.	Overeenkomst met de gecommiteerden van Hoogeveen en Zuidwolde over het graven in het Meppelerdiep.
69.	1679.	Bekendmaking der „uytsettinge" van een „paye grondtschattinge".
70.	1680.	Volmacht op mr. Jacob van der Woude om het kerspel op het lotting van 8 Juni e. k. te vertegenwoordigen.
71.	1681.	Oprichting van een veer van af de stad tot aan het veerschip op Amsterdam, het zoogenaamde „Kleine veer", en bepalingen daaromtrent.
72.	1681.	Bestek van de reparatie der Latijnsche school.
73.	1682.	Aanstelling van een veerschipper van Amsterdam op Meppel.
74.	1684.	Rekwest van die van de Oosterboer, houdende verzoek om inlichting over de vraag, of zij ook voor het vervolg moeten bijdragen in het tractement van den tweeden predikant te Meppel, met beschikking.
75.	1684.	Verbaal van eedsaflegging door Alef Berens Jonker „als geswooren meter".
76.	1684.	Overeenkomst tusschen de ingezetenen der Oosterboer onderling over de wijze van betaling van hun aandeel in het tractement van den tweeden predikant te Meppel.
77.	1684.	Besluit tot een vrijwillige leening ten behoeve der kerk.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
78.	1687.	Besluit der burgerij over het maken eener trap bij het kerkhof.
79.	1689.	Twee stukken betreffende de aanstelling van een schoolmeester.
80.	1691.	Besluit van Ridderschap en Eigenerfden over het heffen van heerdstedegeld en over het maken van nieuwe registers daarvoor.
81.	1691.	Aanstelling van Lambert Jansen tot ijker der maten en gewichten.
82.	1692.	Besluit van Ridderschap en Eigenerfden over het heffen van heerdstedegeld en het maken der registers daarvoor.
83.	1693.	Missive van Z. C. de Vos van Steenwijk aangaande de verpachting van het kleine veer.
84.	1693.	Rekwest aan Drost en Gedeputeerden, houdende verzoek, dat ten behoeve der kerk een leening zal mogen worden aangegaan en dat de gerechtigden tot graven in de kerk zullen worden genoodzaakt hunne grafsteenen te onderhouden, met gunstige beschikking.
85.	1694.	Besluit, dat vanwege de burgerij tegen de taxatie van het roerend vermogen door gecommitteerden van de Staten zal worden opgekomen.
86.	1695.	Bekendmaking omtrent de uitvoering van het reglement op de ijk.
87.	1695.	Besluit van Ridderschap en Eigenerfden over het leggen van een brug bij Claes Heynen verlaat en over het onderhoud van den weg, die vandaar naar Meppel leidt.
88.	1695.	Besluit tot het maken van een bestek voor het huis van den „Duytschen" schoolmeester.
89.	1697.	Besluit van Ridderschap en Eigenerfden over het veer tusschen Meppel en Kampen.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
90.	1697.	Lijst van inkwartiering van krijgsvolk op 18 en 19 October van dat jaar.
91.	1698.	Rekwest aan Ridderschap en Eigenerfden over het toezicht op de straten en waterlossingen te Meppel door „de gesworenen".
92.	1698.	Besluit dat de predikant Munckerus niet zal worden ondersteund bij het invorderen der pastoriepachten en de betaling der kosten.
93.	1699.	Besluit van de Staten van Drenthe over het gebruik van geijkte maten en gewichten, met voorschrift, dat Coevorden en Meppel zich daarin naar Zwolle zullen regelen.
94.	1700.	Besluit van het weversgilde te Meppel, waarbij het loon wordt vastgesteld.
95.	1700.	Resolutie van hetzelfde, waarbij deze wordt ingetrokken en de oude toestand hersteld.
		Portefeuille n°. 2, bevattende:
96—155.	1702—1795.	Losse ingekomen en uitgegane stukken; hierbij de vaststelling der wekelijksche beestenmarkt op Donderdag door de Staten van Drenthe 17 Maart 1772. (Inv. n°. 139. charter n°. 1), geene van de jaren 1703, 1706, 1710, 1711, 1718, 1719, 1722, 1729, 1732, 1733, 1736, 1738, 1739, 1740, 1741, 1742, 1744, 1745, 1746, 1756, 1757, 1758, 1761, 1762, 1766, 1767, 1770, 1773, 1774, 1785, 1793.
		Portefeuille n°. 3.
155, 156, 157.		Dito dito uit de jaren 1795—1798.
		Portefeuille n°. 4.
158, 159, 160.		Dito dito uit de jaren 1798, 1799 en 1800.
		Portefeuille n°. 5.
161—167.		Dito dito uit de jaren 1801—1807.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
		Portefeuille n°. 6.
167.		Dito dito van 1807.
		Portefeuille n°. 7.
168, 169.		Dito dito uit de jaren 1808 en 1809.
		Portefeuille n°. 8.
170.		Dito dito van 1810.
		Portefeuille n°. 9.
171.		Dito dito van Januari—Augustus 1811.
		Portefeuille n°. 10.
172.		Dito dito van Augustus 1811—Januari 1812.
		Portefeuille n°. 11.
173.		Dito dito van Januari—Mei 1812.
		Portefeuille n°. 12.
174.		Dito dito van Mei—October 1812.
		Portefeuille n°. 13.
175, 176.		Dito dito van October 1812—December 1813.
177.		Publicaties vanwege het gemeentebestuur gedaan in 1812, met register.
178.		Dito dito in 1813, met register. (*In portef. n°.* 17.)

D. Stukken betreffende onderscheiden geschillen, 1573—1806.

Nos. 179 - 277.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		In Portefeuille n°. 14, *van* 1573—1702; *n°.* 179—223.	
179.	1573. 10 Mei.	Jarich van Botnya, drost van Coevorden en Drenthe, verklaart met de 24 Etten te Rolde in aansluiting aan een vroeger vonnis, uitspraak te hebben gedaan tusschen de buren van Kolderveen en Nijeveen ter eener en die van Meppel en de Wijk ter andere zijde, dat, als de eersten hunne griften niet willen „dammen" en hunne turf te Meppel willen brengen en opslaan, de laatsten niet van de vermindering in de beden en contributiën zullen genieten. De Drost heeft het stuk gezegeld; Johan van Coevorden, landschrijver, het onderteekend.	Origineel papier, met opgedrukt zegel onder een ruit.
180.	1577. 30 Maart.	Olivier Utenhoeven, schulte te Meppel, Kolderveen en Nijeveen oorkondt, dat in het gericht te Meppel voor hem verschenen Johan Bindrinck en Johan Pauwels, die aanspraken Johan Geers te Dunninghe en Hendrik Bartels tot betaling hunner schatting wegens land onder Meppel gelegen. Na verhoor van eenige getuigen, waaronder ook eenige der „Twaalve" als „schatmeysters" wordt het ordel „bestaet" aan Roeloff Santinck van Havelte, die de gedaagden tot betaling der schat	Origineel papier, met opgedrukt zegel onder een ruit.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		ting verplicht acht, behoudens tegenbewijs, en verder de zaak aan Drost en Etten verwijst.	
181.	1585. 14 Aug.	Johan Seynen Efsinck, onderschulte te Meppel, Kolderveen en Nijeveen oorkondt in het gerecht op verzoek der „Twaalve" van Meppel verschillende getuigen te hebben gehoord omtrent het bedrag der contributie van ieder „dachmaet en koeweide" in de Oosterboer en onder Meppel gelegen, te betalen in een „quota" van 3000 gl.; voorts over de grootte van Dingstede en over het aantal erven in de Oosterboer, het geheel bedrag door hen op te brengen en ten slotte over den toestand van de Oosterboer, ten gevolge van den oorlog in vergelijking tot dien van Meppel, en bezegelt het stuk. Tegenwoordig als keurnooten Wolter Roelefs en Lucas Henricks, die met den onderschulte den brief hebben onderteekend.	Twee origineelen; papier met opgedrukt zegel onder ruit.
182.	1593. 21 Nov. (Stilo consueto).	Johan Seynen Eefsinck, onderschulte te Meppel Kolderveen en Nijeveen, oorkondt, op verzoek der „Twaalven", namens de burgerij van Meppel, een terechtzitting te hebben gehouden, waarin tegen eenige gedaagden verschillende getuigen zijn gehoord over de vraag, of die van de Oosterboer niet verbonden zijn aan Meppel, daarvan het vierde gedeelte uitmaken en dus ook voor dat gedeelte in de rechten en lasten deelen, waarop na een incident over beleediging van Herman Hagewolt, ordel	Origineel papier, met opgedrukt zegel onder ruit.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz
		„bestedet" en gewezen wordt het geleverd bewijs van waarde gekend, behoudens tegenbewijs en voorts de zaak verwezen aan den Etstoel. De onderschulte zegelt en onderteekent het stuk. Tegenwoordig als keurnooten Henrick Peters en Meyloff Jansen.	
183.	1595. 11 Oct.	Johann Seynen Eefsynck, onderschulte te Meppel, Kolderveen en Nijeveen oorkondt op verzoek van eenige volmachten van „die gemeyne Oosterbuiren", tegen één gedaagde verschillende getuigen te hebben gehoord over de vraag of de erven, waar geen huizen op staan, ook in de algemeene lasten deelen moeten, als in het betalen van contributie en het inkwartieren van soldaten, en bezegelt het stuk. Tegenwoordig als keurnooten Wicher Albers en Johan Kiers.	Origineel papier, beschadigd. Het opgedrukte zegel verdwenen.
184.	1596. 16 Sept.	Beschikking van graaf Willem Lodewijk van Nassau op een rekwest van die van de Oosterboer, waarbij aan de ingezetenen van Meppel verboden wordt de eersten met hunne lasten te bezwaren, en	Copia copiae.
	1596. 16 Oct.	Besluit van Ridderschap en Eigenerfden te Rolde, waarbij het geschil tusschen die van Meppel en de Oosterboer ter beslissing naar den Etstoel wordt verwezen.	Copia copiae.
185.	1597.	Een rekwest aan Coenraet de Vos van Steenwijck, drost te Coevorden en van Drenthe, de Ridderschap en de 24 Etten, door de „Twaelve" te Meppel ge-	Concept (?), papier.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		richt tegen die van de Oosterboer, en bepaaldelijk tegen den daar wonenden landschrijver Heimrich van Rossum, waarbij zij aantoonen, dat de Oosterboer onder Meppel behoort, daarvan een vierde deel uitmaakt, en de bewoners in de lasten en rechten der ingezetenen van Meppel deelen, verzoeken in hunne oude rechten te worden gehandhaafd en dat den genoemden landschrijver worde verboden buitenslands te klagen als strijdig met de oude gewoonte. Van de hierbij overgelegde bewijsstukken is nog aanwezig een verklaring van den pastoor te Meppel Johannes Oldertyn, dat de Oosterboer kerkelijk tot Meppel behoort, van 10 Dec. 1596.	
186.	1597. 31 Maart.	Johan Seynen Efsinck, onderschulte te Meppel, Kolderveen en Nijeveen, oorkondt in het gerecht op het verzoek der „gemeene Twalven" van Meppel eenige getuigen te hebben gehoord over het uitbesteden van door hen ter inkwartiering aangewezen soldaten, door inwoners van de Oosterboer bij ingezetenen van Meppel, en bezegelt het stuk. Tegenwoordig als keurnooten: Albert Alberssen en Egbert Struick.	Origineel papier; het opgedrukt zegel verdwenen.
187.	1598. 25 Febr. Olden stijl.	Dezelfde oorkondt, op het verzoek der „gemeyne Twalven ende regierders der stede Meppel" een terechtzitting te hebben gehouden, waarbij tegen eenige gedaagden, nadat getuigen waren gehoord over de vraag, of de Oosterboer niet aan Meppel	Origineel papier met opgedrukt zegel in ruit.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		is verbonden, en in de lasten van contributie en inkwartiering van soldaten deelt voor een vierde, een ordel door de „Twalve" is gevraagd, „bestedet" en uitgesproken, dat hunne vordering daartoe strekkende, dat die van de Oosterboer tot het mededragen der lasten zullen worden gedwongen, wordt toegewezen, behoudens tegenbewijs en onder verwijzing der zaak naar dèn Etstoel; de onderschulte bezegelt het stuk. Tegenwoordig als keurnooten: Wycher Alberssen en Conraedt Hanssen.	
188.	1600. 18 Aug.	Rekwest door de „Twaalve" van Meppel gericht aan den Stadhouder over de weigering door die van de Oosterboer, waarvan als hoofddoorzaak de landschrijver Heinrich van Rossum wordt aangewezen, om voor een vierde mede te dragen in de algemeene lasten op Meppel rustende; met beschikking van graaf Willem Lodewijk, waarbij zij naar den Etstoel worden verwezen, en van den drost Caspar van Ewsum, waarbij hun de verschijning op het aanstaande lotting te Anloo ter behandeling hunner zaak wordt voorgeschreven.	Origineel papier.
	1600. 25 Aug.	Uitspraak van Drost en Etten, in de bewuste zaak, waarbij, onder verwijzing naar een vroegere uitspraak, wordt vastgesteld, dat de verdeeling der lasten, met gezamenlijk overleg, tusschen Meppel en de Oosterboer zal plaats vinden.	Origineel perkament. Staart en zegel verdwenen. Copie-perkament door Laurens Wichers, notarius publicus.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
189.	1607/8. 8 Oct. 1607.	Caspar van Ewssum, drost enz. geeft af een voorloopige beschikking in het geschil tusschen de „Twaalve" van Meppel en Jan Peters Budde c. s. over het voetpad van de Tweelingerbrug naar Meppel, dat dezen bedoeld voetpad voorloopig in den vroegeren staat zullen brengen en het geschil voor den Etstoel zal worden beslist.	Origineel.
	11/18 Juni 1608.	Tijs Ketel, schulte te Meppel, Kolderveen en Nijeveen oorkondt, dat in een terechtzitting op verzoek van Claes Geersen Stenberch, gevolmachtigde der „Twaalve" van Meppel, in dezelfde zaak en over het onderhoud van den Tweelingerdijk, getuigen zijn gehoord en schrifteijk bewijs is geleverd, welk bewijs door de zekeren van waarde wordt verklaard, en in verband met de buurwillekeur van 1605 aan de gedaagden J. Peters Budde c. s. het onderhoud van het voetpad en den dijk wordt opgelegd, met verwijzing der zaak wederom aan den Etstoel. De schulte zegelt het stuk. Tegenwoordig als keurnooten; Claes Hoffmans en Johannes Ridderingshoff.	Origineel.
190.	1619. 23 April.	Rekwest der „Twaalve" van Meppel aan Drost en Gedeputeerden van Drenthe, met verzoek, om een voorloopige overeenkomst door hen aangegaan met den schulte van Hasselt goed te keuren, over het gebruik en de betaling der gelden aan de Zwarte Sluis, met beschikking, dat het bestuur van Meppel	Origineel.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		zich verder van onderhandelingen met den schulte van Hasselt zal onthouden.	
	16 Nov.	Jan Haecke, verwalter van het schultambt Meppel, Kolder- en Nijeveen, oorkondt, in een terechtzitting, op verzoek der „Twaalve" benevens van de gildemeesters der schippers te Meppel getuigen te hebben gehoord over de bevoegdheid der Meppeler schippers om goederen van en naar Amsterdam te voeren, en bij de Zwarte Sluis, zoo deze niet kan worden geopend, over te laden.	Origineel, met opgedrukt zegel onder ruit.
191.	1623.	Een stuk betreffende het geschil met die van de Oosterboer over hunne bijdrage in de kerspelslasten.	
192.	1629/30.	Stukken betreffende dergelijk geschil, over de kosten van het beroep en het tractement van den tweeden predikant Joannes Polheim.	
193.	1630.	Een stuk betreffende het geschil met de volmachten van Kolderveen, over het betalen van schatting van domeinland, gelegen in die marke, bij de „Twalve" in gebruik.	
194.	1633.	Stukken betreffende een geschil over de betaling van pastorie-pacht.	
195.	1636/44.	Stukken betreffende een geschil met ds. Henricus Reuterus, tevens rector der Latijnsche school, over de voldoening door het karspel Meppel van den toeslag op zijn tractement.	
196.	1645.	Getuigenverhoor, enz., op verzoek der „Twaalve"	

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
		van Meppel gehouden, omtrent het betalen van sluisgeld aan Jan Martens bij de Zwarte Sluis.
196*a*.	1645/6.	Stukken betreffende een geschil van eenige ingezetenen, gesteund door het gemeentebestuur, met eenige herbergiers over het oprichten van een tappers- en bierstekersgilde (Verg. n°. 293*a* vllg).
197.	1659.	Brief van het recht, gehouden in een geschil tusschen drie ingezetenen van Meppel en de „Twaalve" over het hebben van een watergang naar de Wetering, met een memorie dienaangaande.
198.	1675/76.	Stukken betreffende een geschil met Wicher Oostingh over diens afzetting als volmacht.
199.	1677.	Stukken betreffende de gerechtelijke inning van erfpacht, door verschillende personen wegens perceelen der Domeinmaat verschuldigd.
200.	1678.	Een stuk betreffende het geschil met Lambert van Cuyck over het gebruik van een stukje land.
201.	1679.	Stukken betreffende het geschil met de predikanten der classis Meppel over betaling van onkosten, gevallen op het beroep van ds. Nyhoff.
202.	1679.	Eeu stuk betreffende het geschil met de eigenares van het huis Vledderinge over het bezwaren van van de havezathe afgescheiden land, meer dan het huis zelf.
203.	1680.	Stukken betreffendo het geschil met twee goudsmeden uit Steenwijk over door hen beloopen boete wegens te licht gewicht.
204.	1670/80.	Stukken behoorende tot twee processen met Wicher Oosting over twee schuldvorderingen ten laste van het kerspel, wegens een obligatie en wegens voorschotten gedaan ten tijde van den inval van den Bisschop van Munster.
205.	1679/80.	Stukken betreffende een geschil met de participanten van het Hoogeveen over de verhooging van het sluisgeld en de vordering van verdiepgeld.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
206.	1681.	Een stuk betreffende het geschil met een schoenmaker te Meppel over het plaatsen zijner kuipen.
207.	1682/83.	Stukken betreffende het geschil met die van de Oosterboer over de betaling van het vierde gedeelte van het tractement, voor zoover ten laste van het kerspel komende, van den tweeden predikant te Meppel.
208.	1686/87.	Stukken betreffende het geschil met H. E. Bosman over het gebruiken van het land bij de Meppelersluis als opslagplaats.
209.	1688/89.	Stukken betreffende het geschil met die van de Oosterboer over de betaling van de kosten eener goorsprake.
210.	1690.	Vonnis in het geschil met vrouw Catharina Solbach, wed. Haacks, over de voldoening eener obligatie met de interessen.
211.	1692.	Een stuk betreffende het geschil met den Drost, over een zekere jaarlijksche opbrengst uit het kerspel Meppel, waartoe deze beweert gerechtigd te zijn.
212.	1693.	Stukken betreffende een geschil met A. Berens, pachter van het kleine veer, over de nakoming der overeenkomst van verpachting.
213.	1694/95.	Stukken betreffende geschillen met den schulte en den pander over de betaling der kosten van de crimineele justitie, bepaaldelijk voor het onderhoud van eenige gevangenen, enz.
214.	1695/96.	Stukken betreffende het geschil tusschen de „Gesworenen" en het bestuur van Meppel, in dezen vereenigd met eenige. melkverkoopers over de grootte der maat voor de melk.
215.	1697.	Een stuk betreffende het geschil tusschen de schippers van Meppel en die van Zwartsluis over het laden van goederen door de eersten op Overijsselsch grondgebied.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
216.	1698.	Een stuk betreffende het geschil met A. van der Veen over diens weigering om het ambt van gezworene, waartoe hij was aangewezen, aan te nemen.
217.	1699.	Een stuk betreffende hetzelfde als n°. 215.
218.	1699/1700.	Stukken betreffende het geschil met die van de Oosterboer over de betaling der kosten van de crimineele justitie, bepaaldelijk van die voor het onderhoud enz. van een gevangene.
219.	1700/1.	Stukken betreffende het geschil met den Schulte Schickhart over inbrenk op diens rechten en bevoegdheden.
220.	1700/1.	Stukken betreffende het geschil met Jr. Rudolf van den Clooster van het Slot en Vledderinge en met die van de Oosterboer betreffende het recht tot beroeping van een predikant.
221.	1701.	Stukken betreffende het geschil met dezelfden over de uitoefening van het recht van benoeming van een predikant, in dezen over de vraag, wie van de drie candidaten Spies, Struis of Sinjett de eigenlijk benoemde is.
222.	1701.	Vonnis in de zaak met J. C. ter Haar, waarbij deze wordt veroordeeld tot betaling van executiekosten, als borg voor den gewezen schatbeurder Jan Reiners.
		Portefeuille n°. 15, *bevattende hetzelfde als de vorige, van* 1702—1772, n°. 223—251.
223.	1702/3.	Stukken betreffende het geschil met den schulte H. Schickhart over de betaling der kosten van het luiden der klokken, ter gelegenheid van het overlijden van Willem III.
224.	1703/4.	Stukken betreffende het geschil over de betaling der kosten van de benoeming van ds. Z. Spies.
225.	1704.	Stukken betreffende het geschil met J. C. ter Haar over afgrenzing van zijn erf.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
226.	1704 5.	Stukken betreffende de geschillen over de uitvoering der verordening op, en over het maken van inrichtingen voor de weekmarkt te Meppel.
227.	1706.	Een stuk betreffende het geschil met de diakenen over het publiek verkoopen van kerkegoed.
228.	1709/10.	Stukken betreffende het geschil met de predikanten over hunne vordering tot betaling van 25 sts. voor iedere huwelijksafkondiging.
229.	1715.	Stukken betreffende het geschil met de veerschippers van de Zwarte Sluis, naar aanleiding van de door A. A. van Haersolte, hoogschout van Hasselt, aan Wolter Peters bij uitsluiting verleende bevoegdheid, om de van Holland aangevoerde goederen naar Meppel te brengen.
230.	1717.	Stukken betreffende het geschil met P. E. Withouwt, herbergier te Diever, over de betaling der verteering gemaakt door de Deputaten der classis, ter gelegenheid van het beroep van een predikant te Meppel.
231.	1719.	Stukken betreffende het geschil met de schippers op Amsterdam (groot veerschippersgilde) over hunne overeenkomst om „in eene beurs" te varen.
232.	1720.	Een stuk betreffende het geschil met die van de Oosterboer over betaling van hun gedeelte in de kosten van het beroep van ds. Streso.
233.	1720.	Stukken betreffende het geschil met de eigenaren van het erf „de Rahorst" over de betaling van daarop liggende kerkepacht.
234.	1720/21.	Stukken betreffende het geschil met den oudritmeester H. Sichterman, over zijn recht op vier vrouwestoelen in de kerk te Meppel.
235.	1716/22.	Stukken betreffende het geschil met Jan Harmens en later met diens erfgenamen over de aflevering en de betaling van het orgel in de kerk te Meppel.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
236.	1723.	Stuk betreffende een geschil naar aanleiding van de aan Thijs Jans door den Hoogschout van Hasselt bij uitsluiting verleende bevoegdheid, om de van Holland aangevoerde goederen naar Meppel te brengen.
237.	1725.	Stuk over het betalen door die van de Oosterboer van een vierde deel in de kosten van het overbrengen der goederen enz. van den beroepen predikant ds. H. van Ulsen.
238.	1724/26.	Stukken betreffende het geschil met de veerschippers op Amsterdam over hunne overeenkomst om „in eene beurs" te varen.
239.	1727.	Stukken betreffende het geschil met de „monopolisten op de brandewijn en gebrande wateren" in het district Vollenhove over het visiteeren van Meppeler schepen.
240.	1727/28.	Stukken betreffende het geschil met den rentmeester F. Lunsing, als rechtverkrijgende van den ritmeester H. Sichterman, over het maken van een gestoelte in de kerk te Meppel.
241.	1730.	Een stuk betreffende het geschil met J. D. Holleboer over afpaling van zijn erf.
242.	1734.	Een stuk betreffende het geschil met A. Wijntiens over ongeoorloofd gebruik van kerkegrond.
243.	1735/36.	Stukken betreffende het geschil met den schatbeurder J. W. Boon wegens het doen van rekening en verantwoording over de uitoefening van zijn ambt.
244.	1737.	Vonnis gewezen in het geschil tusschen Meppel en die van de Oosterboer over de administratie der kerkegoederen.
245.	1755/56.	Stukken betreffende het geschil over de benoeming van Jan Stek tot tweeden schoolmeester.
246.	1757.	Stukken betreffende het geschil met de bakkers over de broodzetting.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
247.	1757.	Stukken betreffende het geschil met Isaak Jacobs om een van elders gekomen bij hem inwonenden jood te doen vertrekken.
248.	1764.	Een uitspraak in het geschil met A. Deutgenius over een door hem gezet loodsje.
249.	1766.	Stukken betreffende het geschil over het beroep van C. H. Heyn, proponent te Almelo, tot predikant te Meppel, bepaaldelijk met H. Vos, L. Kniphorst e. a., die beweerden, dat de eigenerfden uitsluitend daartoe gerechtigd zijn.
250.	1767.	Stukken betreffende het geschil met de predikanten C. H. Heyn en H. Horstenius (emeritus), over het bewonen der pastorie.
251.	1771.	Een stuk betreffende het geschil met den pachter van den zwijgenden tol over een arrest op goederen.
		Portefeuille n⁰. 16, *bevattende hetzelfde als de vorige*, 1772–1806, n⁰. 252—277.
252.	1772/75.	Stukken betreffende het geschil tusschen Overijssel en Drenthe over den tol en andere gelden te betalen aan de Zwarte Sluis, waarbij vooral Meppel was betrokken.
253.	1772/75.	Een verzameling copiën van stukken door J. Altingh, schulte van Meppel, aan den secretaris C. W. Ellents toegezonden, om te dienen in het onder n⁰. 252 genoemde geschil.
254.	1776.	Stukken betreffende het geschil met eenige officieren over hunne weigering om aan de burgerwacht deel te nemen.
255.	1778.	Uitspraak over de vordering tegen A. de Boer, tot voldoening der pachtpenningen van het kleine veer.
256.	1779/80.	Stukken betreffende een geschil met die van de Oosterboer, naar aanleiding van eenige zitplaatsen in de kerk.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
257.	1782.	Stuk betreffende een dergelijk geschil met J. Last.
258.	1782.	Stukken betreffende een arrest op J. Veneman, schipper van Amsterdam op Meppel, wegens het missen van een stuk vrachtgoed.
259.	1784.	Stukken betreffende het geschil met de bakkers over de broodzetting.
260.	1787.	Een stuk betreffende het geschil met R. Steenbergen c. s. over het recht van overweg over hun land.
261.	1787/88.	Stukken betreffende het geschil met de bakkers over de zwaarte van het brood.
262.	1789.	Stukken betreffende de geschillen met eenige ingezetenen over het wegruimen hunner mestgaten van de openbare straat.
263.	1791.	Stukken betreffende het geschil met die van de Oosterboer over eenige zitplaatsen in de kerk.
264.	1791.	Stukken betreffende het geschil met A. J. Slot over het recht op een kerkstoel.
265.	1795.	Stukken betreffende het geschil met J. Wouters, „entrepreneur de chevaux pour la République Française" over de betaling van den koopprijs van twee door hem geleverde paarden.
266.	1796.	Stukken betreffende het geschil met ds. Staverman en ds. van Giffen, predikanten te Kolder- en te Nijeveen, over de voldoening der kosten van het vervullen van predikbeurten in de vacature te Meppel, ontstaan door het aftreden van ds. Hein.
267.	1796.	Stukken betreffende het geschil met J. Duikers en F. J. Janssen over de heffing van een nieuw vastgesteld staangeld voor vreemde kooplieden.
268.	1796.	Stukken betreffende het geschil met R. W. Steenbergen van de Veldkamp over de heffing van het nieuw vastgestelde waaggeld.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
269.	1796.	Stukken betreffende het geschil met eenige ingezetenen over hunne verhooging in de betaling van het geld voor de wacht.
270.	1798.	Stukken betreffende het geschil tusschen de Meppeler veerschippers en de bewoners van Zwartsluis over het laden en lossen aldaar.
271.	1798.	Een overeenkomst ter beëindiging van een geschil met E. van Veen over de heffing van het waaggeld.
272.	1800.	Stukken betreffende het geschil tusschen den nieuw aangestelden veerschipper van Zwartsluis op Amsterdam en de veerschippers van Meppel over het laden en lossen te Zwartsluis.
273.	1801.	Stukken betreffende het geschil met enkele ingezetenen over de invoering en heffing der nieuw vastgestelde plaatselijke belasting.
274.	1802.	Stukken betreffende hetzelfde met de ingezetenen van de Oosterboer.
275.	1802.	Stukken betreffende het geschil met B. Slot over de voldoening van diens aandeel in de plaatselijke negotiatie.
276.	1805.	Twee stukken betreffende het geschil met L. Bakker over de voldoening der door hem wegens de Meppeler sluis en daarbij gelegen woning verschuldigde pacht.
277.	1806.	Twee stukken betreffende het geschil met R. Slaghuis, over het bedrag van zijn patent.

E. Protocollen en stukken betreffende bepaalde onderwerpen van algemeen bestuur.

Nos. 278—313.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
278.		Protocol n°. 16, zijnde een register der „Burgerschappen", bevattende de lijsten van hen, die in 1644 burger te Meppel waren en degene, die later burgers werden, over de jaren 1644—1809. (Hierin bevinden zich twee copieën van besluiten betreffende het winnen der burgerschap, een van 1644 van den drost Rutger van den Boetzelaer, en één van Ridderschap en Eigenerfden van 1682.)
279.		Stukken betreffende de grondvergaderingen 1796/1801, en de districtsvergadering van 27 Juni 1796, in *portefeuille n°.* 17.
280.		Protocol n°. 17, zijnde een register van gedoopten in de jaren 1626—1672.
281.		Protocol n°. 18, dito dito, loopende van 1672—1736.
282.		Protocol n°. 19, dito dito, loopende van 1736—1757.
283.		Protocol n°. 20, dito dito, loopende van 1757—1798.
284.		Protocol n°. 21, dito dito, loopende van 1798—1811.
285.		Protocol n°. 22, zijnde een register der gesloten huwelijken, in de jaren 1626—1682.
286.		Protocol n°. 23, dito dito, loopende van 1682—1741.
287.		Protocol n°. 24, dito dito, loopende van 1741—1778.
288.		Protocol n°. 25, dito dito, loopende van 1778—1811.
289.		Protocol n°. 26, in quarto, zijnde een grafboek der Nederlandsch Hervormde gemeente, loopende van 1745 tot 1822.
290.		Protocol n°. 27, in quarto, dito dito, loopende van 1780 tot 1825.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
291.	1786/1817.	Protocol nº. 28, zijnde een besnijdenisregister der Israëlietische gemeente.
		Portefeuille nº. 18, *bevattende:*
	1811.	Losse stukken betreffende den burgerlijken stand, zijnde
292.		biljetten van geboorten, en
293.		stukken betreffende gesloten huwelijken.
293*a*.	1645.	Ontwerpen van een gildebrief voor de „tappers en bierstekers" met de provisioneele goedkeuring van den Drost.
293*b*.	1647.	Gildebrief voor dezelfden door den Drost goedgekeurd met opgave der oprichters, later toegetreden leden en van de bestuurders over 1647 en 1648.
293*c*.	1648.	Een gildebesluit ter voorkoming van wanorde op de vergadering.
293*d*.	1647/51.	Stukken betreffende de inning der contributiegelden van onwilligen.
293*e*.	1645/66.	Stukken betrekkelijk het financiëel beheer der gelden, rekeningen, bijlagen enz.
294.	1795 en later.	Lijsten van schippers.
295.	1803/11.	Opgaven omtrent de bij de molenaars gemalen hoeveelheden graan, en omtrent de graanprijzen.
296.	1807/11.	Stukken behoorende tot de correspondentie der keurkamer, belast met het toezicht op de goud- en zilverwerken.
297.	1811.	Twee stukken betreffende de bank van leening.
298.	1812/13.	Stukken en rekeningen betreffende de gendarmerie.
299.	1609 1805.	Verschillende slagcedels betrekkelijk het onderhoud der bruggen, dijken en wegen. (Die van 1609 is gecopieerd naar een veel oudere.)
300.	1688 en 1798/1810.	Stukken betreffende de uitoefening van de schouw.
301.	1644 1793.	Stukken behoorende bij de processen over de ver-

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
		plichting tot onderhoud van straten en wegen en andere schouwbare voorwerpen.
302.	1801/12.	Stukken betreffende het schoonhouden der straatgoten.
303.	1812.	Twee door den Maire afgeteekende boekjes voor kooplieden.
304.		Eenige stukken, niet nader te bepalen, waaronder het bestek voor het herstel der Nieuwe of Kromme brug, en de begrooting der kosten voor den aanleg van een marktplein.
		Portefeuille nº. 19, bevattende :
305.	1795/1812.	Verschillende stukken betreffende de afrekening van de kosten der door het kerspel Meppel geleverde wagens, schepen en personen, tot het vervoer van troepen 1795/1811, en enkele stukken wegens de afrekening van andere leveranties voor het krijgsvolk, 1811/12.
306.	1807/12.	Opgaven van deserteurs en eenige signalementen.
307.	1811/13.	Opgaven omtrent inkwartiering bij de ingezetenen.
		Portefeuille nº. 20, bevattende :
308.	1809.	Stukken betreffende de betaling en vereffening der kosten van de werving der vrijwilligers voor de twaalf bataillons, en stukken betreffende de aflevering dier manschappen.
309.	1811/13.	Stukken betreffende de conscriptie voor de lichtingen van 1808 en 1809.
310.		Dito dito van 1810, 1811, 1812 en 1813.
311.	1806.	Reglement voor de plaatselijke gewapende burgerwacht.
312.	1806/08.	Stukken betreffende de organisatie der gewapende burgermacht en de heffing van contributie daarvoor.
313.	1806/11.	Stukken betreffende de gewapende burgermacht, zijnde de correspondentie van den krijgsraad, waarbij tevens de aanstellingen van officieren door het gemeentebestuur.

AFDEELING II. — FINANCIEEL BEHEER.

A. Plaatselijke rekeningen en bijbehoorende stukken.

Nos. 314—330.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
		Portefeuille n°. 21, bevattende:
314.	-	Rekeningen van het bestuur der gemeente, over 1791.
315.		Dito over 1792.
316.		Dito over 1793.
317.	1791/1808.	Dito over 1796 en 1797.
318,		Dito over 1805/6.
319.		Dito over 1806/7.
320.		Dito over 1807/8.
321.		Tableau van schulden der gemeente, met declaratiën en andere stukken betreffende het budget van 1811.
322.	1811/12.	Staten van inkomsten en uitgaven over 1811 en 1812.
323.		Cohier van deliberatiën en observatiën van den Municipalen Raad over het budget van 1812.
		Portefeuille n°. 22, bevattende:
324.	1642/1797.	Stukken behoorende bij de rekeningen der gemeente.
325.	1794/5.	Kwitantiën afgegeven aan het gemeentebestuur
326.	1796/97.	Kwitantiën als voren bij de rekening van 1796 en 1797.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
327.	1800/11.	Kwitantiën als voren over 1800/1.
328.	1800/11.	Kwitantiën als voren bij de rekening over 1807/8.
329.	1800/11.	Kwitantien als voren over 1808.
330.	1800/11.	Kwitantien als voren over 1810/11.

B. Inkomsten (bezittingen der gemeente, obligaties, heffingen en belastingen).

Nos. 331—384.

Verschillende aankomsttitels voor de gemeente, benevens eenige losse oorkonden van rechtshandelingen tusschen particulieren, die misschien daarbij zijn overgegeven, deels charters, deels in portefeuille n°. 23.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
331.	1425, 28 Aug. op sunte Johans avent decollacio, Ch. n°. 2.	Volkier van Scalcwyc met Grete zijne vrouw verklaart verpacht te hebben aan Hadewich Druckers een hofstede te Meppel, met opgave der belendingen, voor een vaste som in het jaar; met bepaling dat rechten en verplichtingen er aan verbonden op den pachter overgaan, zooals die tot onderhoud van brug en dijk, en bezegelt het stuk. Tegenwoordig: Johan Laurens, Rolef Johans en anderen.	Origineel perkament. Staart perkament. Fragment zegel in groen was bewaard. Achter op staat: „Dyt ys de bryeff van de drye yaer.”

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
332.	1466, 11 April des Vridaghes na Paesschen.	Henrick Mulerdt en Bole zijn vrouw verklaren verkocht te hebben aan Harmen van den Cloester, huis en hof, geheeten Vledderynge, met toebehooren, onder opgave der belendingen en de daarop rustende lasten, gelegen in het kerspel van Meppel; hij heeft voor zijne vrouw daarvan bij stoklegging overdracht gedaan en bezegelt het stuk. Tegenwoordig als erfburen: Roloff Hessels, Meyloff Roper Johan Ludekens.	Copie, papier door Wilhelmus Werneri, geestelijke en notarius. Achter op staat „Van Joffer van Vledderinghe".
333.	1471, 15 Juni des Saeterdaghes vor des hilligen Sacramentesdach.	Claes Lambers, Roloff Meyloff, Johan Hibbers en Gheert Bertols, kerkvoogden te Blijdensteden, verklaren verkocht te hebben aan Mense Sellige, vrouw van Johan Claewes een jaarrente over „den Groenenberge", met vermelding van den aankomsttitel en van de andere daarop rustende lasten, en onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing. Tegenwoordig als wijnkoopslieden: Jacob Ghijsbers, Bertolt Gheerts. Gezegeld heeft Hessel Ludens „schulte up Buddinckwolt".	Origineel perkament. Staart en zegel verdwenen. Achter op staat: „Gheert Hermens te Twele. Ghroenenberch bij Hermen Pieters."
334.	1472, 4 April up sunte Ambrosiusdach. Charter n°. 3.	Otto Schomaker en Steyne, zijne vrouw, verklaren verkocht te hebben aan Lubbert Johanss een jaarrente uit zijn huis te Meppel, met opgave der belendingen; Otto Schomaker heeft ze bij stoklegging overgedragen.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was geschonden bewaard. Achter op staat: „modo vidua Albert Smeyens to Vyr-

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		Tegenwoordig als dedingslieden: Pouwels Rolef, en Wilhem Wijten; als buren: Jacob Ghiseberts, Ghelys Smit en Kerstiken Jacops. Gezegeld heeft Jacob Ghiseberts.	husen. Puto meister Derryckshuys.
335.	1472. 23 Aug. up sunte Bertolomeus avent. Charter n°. 4.	Herman Pauwels en Lamme zijne vrouw verklaren aan Geertruid Roloff Hessels te hebben verkocht een huis met toebehooren, gelegen te Meppel, waarop alleen de kerkepacht rust, onder opgave der belendingen, waarvoor de koopster aan verkoopers een jaarrente heeft „overghewesen", en hebben daarvan overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als „dedingsluede" en buren: Johan Luydekensz, Helmych Enekynge en Henrick Berendsz. Herman Pauwelsz bezegelt zelf het stuk.	Origineel perkament. Staart perkament Fragmenten van het zegel in groen was bewaard.
336.	1473. 26 Nov. des Donredaghes na sanctam Katherinam virginem. Charter n°. 5.	Arent Rolofs en Pouwels zijne vrouw verklaren verpacht te hebben aan Hermen Gheerts en zijne vrouw een stuk land te Meppel gelegen, met opgave der belendingen en vrij van alle lasten, voor eene jaarlijksche som en onder bevoegdheid tot lossing, en hebben overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als dedingslieden: Johan Roper en Johan Coeps, en als buren: Thomas Ghiseberts en Gosen Berttels. Arent Rolefs bezegelt zelf het stuk.	Origineel perkament. Staart perkament. Fragmentzegel in groen was bewaard.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
337.	1486. 25 April op suncte Marcusdach. Charter n°. 6.	Herman Everss en Johan ther Hofstede verklaren verkocht te hebben aan Herman ten Hoeghen en zijne vrouw een jaarrente uit een erf te Meppel, geheeten „in den Blomen", met opgave der belendingen en der andere daarop rustende lasten, en hebben daarvan overdracht gedaan bij stoklegging. Tegenwoordig als buren: Rolof Vos en Ghert Schomaker. Gezegeld heeft Herman Pauwels.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was geschonden bewaard. Achter op staat: „Item dessen breef holt aver den Blomer, ende salighe Rolof Hofsteenge arfgenamen betalen nu die pacht aan Lotger Hoffstenck."
338.	1486. 15 Mei des Manendaechs nae den hillighen Pinxterdach. Charter n°. 7.	Lambert Leffers en Hille zijne vrouw, verklaren verkocht te hebben aan Gheert Luykens en vrouw een huis met toebehooren gelegen te Meppel, met opgave der belendingen en der daarop rustende lasten: Lambert heeft overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als buren: Henric Haverman en Otto Ernstes. Gezegeld heeft Herman Pouwels, schulte te Meppel.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel verdwenen.
339.	1492. 11 Nov. op sunte Mertens avent in den winter. Charter n°. 8.	Willem Ludens verklaart verkocht te hebben aan Albert Holle en zijne vrouw een jaarrente uit een huis met toebehooren, van den verkooper door Johan van Utrecht gekocht, en door dezen bewoond, te Blijdensteden gelegen, vrij van andere lasten. Tegenwoordig als dedingslieden: Henrick Holle en Lutken Willems.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in bruin was bewaard.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		Bezegeld door Willem ter Hollen, pastoor te Blijdenstede.	
340.	1493. 24 Sept. des Dinxsdaghes nae suncte Matthiasdach. Charter n°. 9.	Willem Ludens verklaart na zijnen dood te geven aan Wolter Cremer en zijne vrouw Ghertrud een jaarrente en het roerend goed, dat aan de oudste dochter toekomt uit haar moeders goed, hetwelk zij hem voor zijn leven in gebruik geven; de jaarrente zal liggen op het door hem, Willem, bewoonde erf, gelegen te Blijdensteden, en door hem niet worden betaald zoolang hij er woont; terwijl zijne erfgenamen de bevoegdheid tot lossing behouden. Willem Ludens bezegelt het stuk. Hierbij als dedingslieden: Lude Johan Ludenss en Wolter Schomaker, tevens tegenwoordig Luijen, zoon van Willem.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel verdwenen.
341.	1503, 21 Nov. des anderen daghes nae sancta Elysabethsdach der hilligher weduen.	Gherbrich Wevers verklaart verkocht te hebben aan Andries Hermenss en Ghese zijne vrouw een jaarrente over zijn huis gelegen te Meppel, met opgave der belendingen, en dat als eerste last daarop, onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing, en heeft hiervan overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als buren: Coep Scroeder en Luytken Wevers; als dedings- en wijn-	Origineel perkament. Staart en zegel verdwenen.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		koopslieden: Seyne Henrick Berenss en Johan Dercks. Gezegeld heeft Hermen Pouwels.	
342.	1504, 4 Maart des Maendages nae den Sondach in der Vasten, doe men sanck: Reminiscere. Charter n°. 10.	Wyllem Wager en Ffemme zijn vrouw verklaren aan meester Henrick Alers en zijne vrouw te hebben verkocht een jaarrente uit een erf te Meppel, bewoond door Roelf Coep, met opgaaf der belendingen en van de andere daarop rustende lasten, en hebben daarvan overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als buren: Arent Peterss en Rolef Gheert Menss; als dedingslieden: Pauwel Rolefs en Claes Wigherss. Gezegeld heeft Hermen Pouwels. Geheel aan het einde staat: „Dit pont vorscreven is losber nae landrechte."	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was geschonden bewaard.
343.	1509, 7 Mei des Manendaghes na den hilligen Crucesdach inventionis. Charter n°. 11.	Johan Coeps en Aleyt zijne vrouw verklaren verkocht te hebben aan Roloffh Holle en vrouw een jaarrente uit een huis en hof te Meppel, dat hun bij huwelijksvoorwaarden door den vrouwsvader is toegekend, met opgave der belendingen en van de andere daarop rustende lasten, en hebben ze overgedragen bij stoklegging. Tegenwoordig als erfburen: Roloff Geert Mews en Luytgen de Wilde. Gezegeld heeft Ghelmer Helmichss.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was geschonden bewaard.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
344.	1511, 25 Juni op sunte Lebuinus dach. Charter n°. 12.	Peter then Walle met Wobbe zijne vrouw en jonge Jacob ten Walle met Kunne zijne vrouw, verklaren te hebben verkocht aan Claes Hermenss en vrouw een jaarlijksche opbrengst uit hunne erven, met opgave der belendingen en der reeds daarop rustende lasten en verder uit alle hunne goederen, onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing, en hebben samen daarvan overdracht bij stoklegging gedaan, terwijl de laatsten aan de eersten voor de mogelijk uit deze verbintenis voort te komen schade hun geheel vermogen ten onderpand hebben gesteld. Tegenwoordig als buren: Wolter Kremer en Albert Benen. Gezegeld heeft Wolter van Woltinck, schulte te Meppel.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel afgevallen. Achterop staat: Gijse Mulders arfgenamen.
345.	1513, 7 Maart des Manendages na Mydvasten. Charter n°. 13.	Johan Mulre en Femme zijne vrouw, verklaren schuldig te zijn aan Kathrine van Calker een jaarrente uit het huis met toebehooren te Meppel, door hen van haar gepacht; met opgave der belendingen en van de daarop rustende lasten, en hebben daarvan overdracht bij stoklegging gedaan, die door Henrick Eeffsinge, momber van Kathrine is aangenomen. Tegenwoordig als erfburen: Roloff Holle en Albert Benen; als dedingslieden de twee genoemden en Henrick Hermens, Hessel Eeffsinge en Henrick Steenberch.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in bruin was geschonden bewaard.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		Gezegeld heeft Gelmer Helmichs.	
346.	1514, 22 Mei des Manendages voer onsen lieven Heren Hemelvaersdach. Charter n°. 14.	Albert Johanss en Grete zijne vrouw, verklaren verkocht te hebben aan Claes Dennenbarch en vrouw een jaarrente uit een huis met toebehooren te Meppel, onder opgave van de belendingen en de daarop rustende lasten en onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing, en hebben ze overgedragen bij stoklegging, terwijl Albert het stuk bezegelt. Tegenwoordig als erfburen: Alfert Dijckmaet en Johan Holle.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was bewaard.
347.	1526, 21 Jan. op sancte Agneten dach der hyllicher jofferen. Charter n°. 15.	Johan Tijdens en vrouw verklaren verkocht te hebben aan Roloff Steenberch en vrouw een jaarrente uit hun huis en hof te Blijdensteden, met opgave der belendingen en der daarop rustende lasten, onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing; Johan zegelt het stuk. Tegenwoordig als dedingslieden: Johan Ludyncks en Wycher Engbers.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was geschonden bewaard.
348.	1529, 5 Juni op sancti Bonifacyus dach myt sijn gesellscap.	Johan Brugghèr en vrouw en Johan Hendrics en vrouw verklaren verkocht te hebben aan Hase van Westrenen een jaarrente over een erf te Meppel, hun aangeerfd van den vader hunner vrouwen Tyman Boelen, met opgave der belendingen en van de daarop rustende lasten; de mannen hebben overdracht daarvan gedaan bij stoklegging.	Origineel perkament. Staart en zegel verdwenen. Achter op staat: „Dese breff is Aemen, joffer van Maecklant".

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		Tegenwoordig als buren: Tyman Lambers en Roleff Steenberch, die het stuk hebben onderteekend. Gezegeld heeft Harmen van den Cloester.	
349.	1530, 26 Juli op sancte Annen dach der heyliger moeder. Charter nº. 16.	Laurens Jan Otten en zijne vrouw verklaren verkocht te hebben aan Hessels Gheers en vrouw een jaarrente uit de helft van zijn huis met toebehooren, onder opgave der belendingen en der daarop rustende lasten en onder voorbehoud van lossing; Laurens heeft daarvan overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als buren en dedingslieden: Rolof Graever en Merten Berens. Gezegeld heeft Tijs Ketel, schulte te Meppel.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel verdwenen. Achter op staat: „Aver dat huys, daer nu Johan Apeldoren yn woent”.
349*a*.	1537, 3 Dec. Charter nº. 17.	Altger Johanns en Hylle zijne vrouw verklaren aan Johan Hartsuiker en vrouw, of den toonder van den brief namens hen, schuldig te zijn een jaarrente over een huis met toebehooren te Meppel onder opgave der belendingen en van de daarop rustende lasten, en hebben van deze jaarrente overdracht bij stoklegging gedaan, onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing. Tegenwoordig als erfburen: Lutgen Arentss en Wylhem Thymans. Gezegeld heeft Johan Bijnderynck, onder-schulte te Meppel	Origineel perkament. Staart en zegel verdwenen.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
350.	1540, des Dinxdages na onse hoichste lieve vrouwe. . . . . Marie.	Johan Ghelmers met Berte zijne vrouw, en Johan Harmens met zijne vrouw Renst verklaren te hebben verkocht aan meester Johan Obstendorp en vrouw een hoeveelheid turf jaarlijks te leveren te Zwolle en wel te beuren uit „dat Grone Velt", gelegen in de marke van Kolderveen onder Meppel, met opgave der belendingen en van andere daarop rustende lasten, terwijl bedongen is, dat in plaats van turf, ook de geldswaarde mag worden gegeven, in geval van noodzaak; de mannen hebben overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als buren te Meppel: Fflorijs Tymans en Claes Ffrerycks, als buren te Kolderveen: Gelmer, Johan, Heyne en Peter Classen. Gezegeld heeft Henrick Gertss, onder-schulte te Meppel, in plaats van den schulte Johan van Assche.	Origineel perkament. Staart en zegel verdwenen. Achterop kwitanties van den afkoop van een gedeelte der verschuldigde opbrengst.
351.	1547, 13 Sept.	Thijs Ketel en Anna zijne vrouw, mede voor zijne voorkinderen bij Margrita Helmiges, verklaren, dat de ingezetenen van Meppel en van de Oosterboer hebben afgekocht de boterpacht, die hij had aangekocht van heer Geert Helmiges, over het geheele kerspel van Meppel, ze derhalve daarvan te ontslaan, en hebben daarvan overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als buren: Derrick Lumper en Helmich Stevens.	Copie papier door Henricus Meppel, ludi magister et notarius.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		Gezegeld hebben Thijs Ketel, Reynt van der Clooster en Hendrik Geersen, schulte te Meppel, die het stuk ook heeft onderteekend.	
352.	1586. 10 Maart. Charter n°. 18.	Heimrick Wolters met Evertgyn zijn vrouw en zijne twee voorkinderen, verklaren te hebben verkocht aan Claes Leenderts en vrouw een „goerden" te Meppel, onder opgave der belendingen, geheel vrij behoudens de gewone lasten voor aan de koopers reeds verschuldigde sommen, waarvan zij nu worden bevrijd; Heimrick heeft overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als buren: Johan toe Walle en Johan Gheers; als dedingslieden: Henrick Ketel en Lambert Oestinck. Gezegeld heeft Johan Seynen Eefsinck, onderschulte te Meppel, Kolderveen en Nijeveen.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was bewaard.
352*a*.	1598. 1 Febr. Charter n°. 19.	Jan Gelmers, met Griete zijne huisvrouw, en Tymen Jan Coep, met Beerte zijne huisvrouw, en Jan Geers met Treue zijne huisvrouw, verklaren verkocht te hebben aan Gelmer Jans en vrouw een stuk hooiland, gelegen in de marke van Kolderveen „int Groenevelt", met toebehooren en recht van uitweg, onder opgave der belendingen; de mannen hebben daarvan overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als buren: Peter Jan Coeps en Jan Albers,	Origineel perkament. Staart perkament. Fragment zegel in groen was bewaard.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		Gezegeld heeft Jan Seynen Efsynck, onderschulte te Meppel.	
353.	1602. 20 Sept. (olde stijl.)	De rentmeester van Coevorden en Drenthe, Harmen Harkens, verhuurt namens de Landschapsregeering aan het bestuur van Meppel voor den tijd van zes jaren, ingaande 1604, de landen tot de Kinkhorst behoorende; het bestuur zal in 1603 voor het tot stand komen eener behoorlijke afscheiding zorgen, en voortaan zal lossen en opslaan op die landen verboden zijn.	Origineel papier.
353*a*.	1617. 24 Febr.	Rekwest van Schulte en „Twaalve" aan de Staten van Drenthe om in erfpacht te bekomen een stukje land aan het diep gelegen, behoorende tot de landen van de Kinkhorst, om daarop huizen te zetten, met beschikking, houdende verwijzing naar Drost en Gedeputeerden, om daarover in onderhandeling te treden.	Origineel papier.
354.	1681—1808.	Voorts uit lateren tijd. Hierbij losse charters nos. 20—29.	

Stukken bevattende beschikkingen over gemeentegoederen.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
355.	1617. 19 Juni.	„Opslachcedel" voor het uitdoen in erfpacht door de Schulte en „Twalve" van Meppel van eenige huissteden „op de Domeinenmaet", die zij zelf van de Landschap Drenthe in erfpacht hebben, met nadere	Origineel.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		aanduiding der ligging en onder voorwaarde, dat, na geheele voldoening binnen drie jaren van de som in eens, overdracht zal geschieden, en dat in dienzelfden tijd de plaats op verbeurte van het recht moet bebouwd zijn; voorts met eenige bepalingen omtrent het onderhoud van de straat en het diep.	
356.	1620. 3 Dec. Charter n°. 29.	Jan Haecke „verwalter van scholtampt Meppell, Colderveen ende Nijeveen", oorkondt, dat voor hem in het gerecht te Meppel verschenen de „Twalve" die voor „de geheele gemeente", overeenkomstig de voorgaande voorwaarden van erfpacht, bij stoklegging een huisstede hebben overgedragen aan Roeloff Luytiens en vrouw; en bezegelt het stuk. Keurnooten: Henderick Lamberts en Jan Dircksz.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel verdwenen.
357.	1620, 3 Dec. Charter n°. 30.	Een stuk van gelijken inhoud, waarbij een huisstede aan Lambert Pouwels wordt overgedragen	Origineel perkament. Staat perkament. Zegel in bruin was geschonden bewaard.
358.	1660/1790.	Beschikkingen over gemeentegoederen uit lateren tijd.	
	1635/78.	Rekeningen van den wachter der Meppelersluis:	
359.		Sluisboek over 1635,	
360.		Rekeningen en verantwoordingen over 1675—1678.	
361.	1642/1793.	Conditien van verpachting der Meppelersluis.	

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
362.	1681—1722.	Conditiën van verpachting van het veer van af de ligplaats bij het kerkhof tot de veerschuit op Amsterdam, het zoogenaamde „Kleine" veer.
363.	1675.	Een boekje in lang octavo, zijnde een „Register, waernae . . . . . te vorderen en te innen het graeversgelt . . . . om de Coeverder dijck te slechten".
364.	1789/83.	Eenige stukken betreffende de heffing van het lantarengeld.
365.	1807/13.	Stukken betreffende de heffing van het schoolgeld, met enkele kwitanties wegens uitgaven ten dienste der school.
		Portefeuille n°. 24, bevattende:
366.	1672—1811.	Obligaties ten laste van het kerspel, met daarmede in verband staande stukken; afzonderlijk de stukken van de leening van 1801.
		Belastingen.
		Portefeuille n°. 25, bevattende:
367.	1650.	Register van huizen en landerijen te Meppel voor de heffing der grondschatting opgemaakt.
368.	1750.	Dito, met eenige bijvoegsels.
369.		Heerdstedenregister, opgemaakt in 1784.
370.		Dito dito, opgemaakt in 1794.
371.	1728—1760.	Restantcedels en andere stukken betrekkelijk de afrekening der opbrengst van het heerdstedengeld.
372.	1687/1803.	Afrekeningen van de schatbeurders met het

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
		gemeentebestuur uit de jaren 1687 en 1773—1808.
373.	1670—1781.	Stukken betreffende de gerechtelijke inning van het heerdstedengeld.
374.	1756/59.	Stukken betreffende hetzelfde, van het „burgergeld".
375.	1795/97.	Stukken betreffende de heffing van den 50sten en 100sten penning.
		Portefeuille n°. 26, bevattende:
376.	1806.	Stukken betreffende de patentbelasting.
377.	1808.	Stukken betreffende de heffing der belasting van 3 millioen gulden.
378.	1806/11.	Stukken in verband staande met de zegelbelasting; zegels door de stedelijke ambtenaren aan het gemeentebestuur overgelegd.
379.	1810/12.	Losse stukken, betrekking hebbende op de verponding en de grondbelasting.
380.	1812/13.	Stukken betreffende de heffing der „vereenigde rechten", met name het octrooi te Meppel.
381.	1811/12.	Enkele stukken betreffende de verantwoording van de geïnde belastingen.
382.	1810/12.	Enkele stukken betrekkelijk de additioneele stuivers op de verschillende middelen, geheven.
		Portefeuille n°. 27, bevattende:
383.	1799/1809.	Gedrukte stukken, zijnde publicatiën, verordeningen, wetten, enz., uitgegaan van het algemeen Rijksbestuur, met lijst.
384.	1802/1811.	Dito dito, uitgegaan van het gewestelijk bestuur, met lijst.

AFDEELING III.

Kerkelijke en armeninrichtingen.

Nos. 385—453.

Deels in portefeuille n°. 23, deels charters.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
385.	1662/64.	Rekening betreffende de kerk.	
385a.	1778.	Rekening betreffende de vergrooting der kerk.	
386.	1802—1811.	Rekeningen en kwitanties betreffende de kerk.	

Stukken betreffende de kerkelijke goederen in het algemeen.

387.	1421. 1 Jan. te Meppel. Charter n°. 31.	Aclsias (?), bisschop van Budoa, in pontificalibus vicarius generalis van Frederik, bisschop van Utrecht, verklaart, opdat de kerk te Meppel, onlangs ter eere van de heilige Maria en van Johannes den Dooper aldaar gebouwd — de herdenkdag van wier wijding tevens wordt bepaald — bezocht en geëerd worde, aflaat van veertig dagen te verleenen aan allen, die in die kerk hunne godsdienstplichten waarnemen of te haren behoeve een schenking doen, en bezegelt het stuk.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel afgevallen.
388.	1422. 1 Juli op onser liever Vrouwen visitacio.	Johan van Sloten, cureet te Kolderveen, verklaart, onder	Origineel perkament. Staart en zegels verdwenen.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		goedkeuring van Deken en kapittel der kerk van Steenwijk, collators der kerk van Kolderveen, aan de buren van Meppel te hebben toegestaan, om aldaar een kerspelkerk te hebben, onder voorwaarde, dat deze jaarlijks een zekere opbrengst in de pastorie te Kolderveen leveren, of land aldaar aanwijzen, waaruit zij kan worden verkregen, terwijl zij tot het onderhoud der kerk aldaar zullen blijven bijdragen en de collatie der kerk te Meppel aan de collators der moederkerk zal behooren. Johan van Sloten, benevens Deken en kapittel van Steenwijk zegelen het stuk.	Gedrukt bij Magnin, I. p. 131.
389.	1429, 22 Juli. up sunte Marien Magdalenendach. Charter n°. 32.	Clawes Gherdesz verklaart met toestemming zijner vrouw verkocht te hebben aan Johan Westert, priester te Meppel, een stuk hooiland „uter dikes", met opgave der belendingen, en het te hebben overgedragen bij stoklegging voor schulte en buren van Kolderveen, met voorbehoud o. a. van het recht van uitwatering door „den graven", dien de verkooper zal onderhouden. Tegenwoordig als wijnkoopslieden: Johan Foeyssinc Johan Engelbertsz en Albert Botic. Gezegeld heeft Volkier van Schalcwyc, schulte te Meppel en Kolderveen.	Origineel perkament. Staart van het stuk. Zegel verdwenen. Achter op staat: „Item dessen brieff is van dat hoeylant, dat by somerdick licht, dat comt de pastor van Meppel toe, off die pastor in der tijt, dat nu Johan Claess Peter op Coldervene in hure heft ynt jaer van XV^{C} ende XIX.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
390.	1441, 12 Nov. Charter n°. 33.	Hermannus ter Maed, cureet te Diever, deken van Drenthe, verklaart het verschil tusschen Johannes Wolteri, cureet te Meppel, en de kerspellieden aldaar over de rechten en opkomsten dier kerk, die volgens diens zeggen veel te gering waren, te hebben geregeld, met toestemming der kerspellieden, in dier voegen, dat hij het bedrag der kerkelijke rechten door deze te betalen, op nieuw bepaalt, een huisgeld vaststelt en hun de verplichting oplegt, om den pastoor weide voor vier koeien en één paard te bezorgen. Tot meerder zekerheid is dit stuk door Bernardus ter Maed van Oetmersum, geestelijke en notarius geschreven, geteekend en met het decanaatszegel van Drenthe voorzien. Tegenwoordig waren: Wernerus ter Maet, cureet te Wapserveen, en Albertus Blome, vicarius te Diever.	Origineel perkament. Staart van het stuk. Zegel in bruin was bewaard. Achter op staat: „Dit is die fundatie van onse karcke to Meppell".
391.	1458, 2 Mei des dages na Meydaghe. Charter n°. 34.	Folkier van Scalcwyc, en Helmych Enekinghe verklaren als scheidslieden tusschen heer Rolof Homoet, kerkheer te Meppel, en Rolof Snoeck, uitspraak te hebben gedaan in dien zin, dat de eerste aan den laatste een stuk land, dat hij als andere „koters" te Meppel zal bezitten, heeft verpacht tegen een jaarlijksche som en dezen daarvan een bewijs van goedkeuring door het kapittel van Steenwijk zal	Origineel perkament. Staarten perkament. Het zegel van den eerste in groen was bewaard, het tweede afgevallen.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		leveren, met verplichting op Roelof Snoeck tot onderhoud eener „plancket". De beide scheidslieden hebben het stuk gezegeld.	
392.	1458, 6 Mei. op sant Johansdach ante portam Latinam. Charter n°. 35.	Folkier van Scalwyc en Jacob Ghisebersz verklaren tegenwoordig te zijn geweest bij de overhandiging van den bovenbedoelden brief, ook door den bisschop van Utrecht bezegeld, welken Roelof Snoeck, na overleg met Reynolt van den Cloester aannam, en bezegelen het stuk.	Origineel perkament. Een fragment van het eerste zegel en het tweede zegel ongeschonden, beiden in groen was bewaard.
393.	1459, 12 April. Charter n°. 36.	Judocus, bisschop van Ieropolis, professor theologie, vicarius generalis in pontificalibus, van David van Bourgondie, bisschop van Utrecht verklaart op den 11den April 1459, in de parochiekerk van Meppel te hebben gewijd het choor met het hoofdaltaar, ter eere van de heilige Maagd Maria en een altaar, gewijd aan de H. Catharina; en stelt de herinneringsdagen vast, terwijl hij aan hen, die in de kerk hunne godsdienstplichten waarnemen, of te haren behoeve een schenking doen, aflaat van veertig dagen verleent.	Origineel perkament. Staart van het stuk. Zegel in rood was geschonden bewaard.
394.	1481. 27 Jan. des Saterdages voer onse liever Vrouwen lichtmissen daghe. Charter n°. 37.	Gherberich van der Schere, verklaart aan Albert Holle, Herman Pauwelsz en Helmich Enekinge, als kerkvoogden te Meppel, te hebben toegestaan de bevoegdheid tot lossing van een jaarrente uit de kerk en	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was bewaard. Achterop staat: „Quitansye van der olde karcke van leyedack, toe Campen."

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		het kerkengoed, met nadere bepalingen omtrent de uitoefening, o. a. opzegging een half jaar te voren. Gezegeld heeft Albert Hoyer.	
395.	1492. 25 Juni. op sunte Lebuinus (?) dach. Charter n°. 38.	Henricus van Egher, pastoor te Meppel, verklaart met de buren aldaar te zijn overeengekomen en in plaats van de gelegenheid tot weiden, aangegeven in de uitspraak van Hermen ter Maed, deken van Drenthe van 1441 (n°. 390) eenige bepaalde stukken land, nader omschreven, te hebben ontvangen vrij van alle lasten, en bezegelt het stuk. Medegezegeld door Deken en het kapittel van Steenwijk.	Origineel perkament. Staarten perkament. Het eerste zegel verdwenen, het tweede, in groen was, geschonden bewaard. Achterop staat: „Desse bref is van die weyede van . . . . onsse karcken".
396.	1504. 3 Oct. des Donderdages nae sunte Micheel archangel. Charter n°. 39.	Willym Wynzen en Katherine zijne vrouw verklaren verkocht te hebben aan heer Hilbrand hun gedeelte van een huis en hof gelegen te Meppel, met opgave der belendingen en hebben daarvan overdracht bij stoklegging gedaan. Gezegeld heeft Alfer Dyckmaet, „schulte van Coldervene, Nievene ende mede van Meppelen".	Origineel perkament. Staart van het stuk. Zegel in bruin was geschonden bewaard. Achterop staat: „Bepalinge van de weeme".
397.	1504. 6 Oct. op den achten dag van sunte Michiel. Charter n°. 40.	Johan Lambers en Alijt zijne vrouw verklaren verkocht te hebben aan Claes Wigherss en zijne vrouw een jaarrente uit hun huis en erf, door hen van Claes aangekocht, te Meppel, met opgave der belendingen en van de daarop rustende lasten, en hebben	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel verdwenen. Achterop staat: „Item dese besegelde breff behoirt vier presters van sunte Anthonys, Nicolai,

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		daarvan overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als buren: Meynert Messeler en Henrich Jacops; en als dedingslieden Albert Johanss en Seyne Berentss. Gezegeld heeft Wolter van Kralen, schulte.	Crucis et Jacobi, en ytlyck een oirt goldes". Met andere hand nog: „Anne van Havelt".
398.	1516. 15 Aug. op onser lieven Vrouwen dach assumptionis Marie. Charter n°. 40*a*.	Everardus van Cralen, pastoor te Meppel, deken van Drenthe, verklaart te hebben geschonken „toe testamente" aan de kerkvoogden ten behoeve der kerk aldaar, het nieuwe huis door hem naast „de wedeme" op eigen kosten gebouwd, met de bepaling, dat als latere pastoors daarin willen wonen, zij het moeten onderhouden, terwijl dat anders door kerkvoogden moet worden bestreden uit een jaarrente daarvoor door hem gevestigd; en tevens dat voor het onderhoud der op zijne kosten gezette muren rond de pastorie en den daarbij behoorenden hof, de pastoors eveneens moeten zorgen, en bezegelt het stuk. Tegenwoordig: Evert van Cralen, Roloff Holle en Laurens Alberss.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel afgevallen. Ook fragment copie op papier. Achterop staat: „Dusse bref is van dat nye pannenhuys en onsse wedeme".
399.	1517. des . . . . . . dages na sunte Peters dach ad vincula (1 Aug.)	Wolter Wolterss en Grete zijne vrouw verklaren verkocht te hebben een jaarrente aan Gheert Scomaker, over zijn aandeel in een erf geheeten „in den Blomen", gelegen in de Oosterboer, in het kerspel van Meppel met opgave der	Origineel perkament. Staart en zegel verdwenen. Achterop staat: „Inn den Bloemen. Dessen golden gulden heft zalige

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud	Omschrijving, enz.
		belendingen en van de daarop rustende lasten en onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing, en hebben ze bij stoklegging overgedragen. Tegenwoordig als erfburen: Gheert Kamps en Tyman Scomaker, als dedingslieden: Herman Scomaker en Wilm Bartolt Luytgens. Gezegeld heeft Wolter van Woltinck, schulte te Meppel.	Gheert Schoemaecker ghegeven op vier altaars als Trinitatis, Anne, Crucis et altaris memorie".
400.	1518. 8 Aug. op sunte Ciriacus dach des hilligen martelaers. Charter nº. 41.	Deken en kapittel der kerk van Steenwijk oorkonden, dat voor hen verschenen Henrick Helmix, Johan Wichers en Albert op hoghe Eeffsinge, „volmachtige deputaten" van het kerspel Meppel, die verklaarden overeenkomstig den brief van oprichting hunner kerspelkerk, de tien mudden aan den pastoor van Kolderveen door die van Meppel op te brengen, te hebben verruild voor elf mudden, door hen op land te Kolderveen gelegd, daarvan brieven toonden, door Andreas Barckhorst, pastoor te Kolderveen bezegeld, en op dezen ruil de goedkeuring verlangden; deze wordt verleend, ten teeken waarvan het kapittelszegel aan het stuk is gehangen.	Origineel perkament beschadigd. Staart perkament. Zegel in groen was geschonden bewaard. Achterop staat: „Scheidinghe van Coldervene" en „Quytansye van die roggherente van Coldervene".
401.	1542. 13 Mei. op sunte Servaesdach. Charter nº. 42.	Jacob Berentss en Anne zijne vrouw verklaren te hebben verkocht aan heer Gheert Johans van Staphorst een jaarrente uit een huis te Meppel, met opgave der belendingen en der daarop rustende lasten;	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in bruin was geschonden bewaard.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		Johan heeft ze bij stoklegging overgedragen, onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing. Tegenwoordig als buren: Mewes Everts en Johan Messelar. Gezegeld heeft Wolter op Woltynge.	
402.	1607. 12 April.	Uitspraak door scheidslieden in een geschil tusschen „de Twelve" met de kerkvoogden van Meppel ter eener en de erfgenamen met de voogden der kinderen van Claes Leenderts ter andere zijde, over het te na bouwen aan „de weeme" door den laatste, waarbij aan de eersten een som wegens schadevergoeding is toegekend, met eenige nadere bepalingen. Scheidslieden: Claes Albers en Laurens Wichers, van wege de eersten, en Meuwess Roelefs en Jan Peters Drenthe van wege de laatsten.	Origineel perkament.
403.	1609. 4 Nov.	Claes Albers en Tryne zijne vrouw verklaren van de kerkvoogden te Meppel te hebben ontvangen de som geld, verschuldigd voor twee overgedragen jaarlijksche rentebrieven, waarvan één ligt over een huis te Steenwijk; Claes onderteekent het stuk. Tegenwoordig als getuigen: Laurens Wichers en Jacob Reggers, die mede hebben geteekend. Op het stuk staat nog een quitantie voor den afkoop der	Origineel perkament. Blijkens een aanteekening achter op het stuk lag de andere rente over land in de Oosterboer.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz
		bedoelde rente en een aanteekening over de weder belegging daarvan, van 1 Mei 1616.	
404.	1611. 20 Maart.	De „Twelve", de kerkvoogden van Meppel en die van de Oosterboer verklaren met toestemming van den schulte Matthias Ketel en van de geheele burgerij onder goedkeuring der Staten van Drenthe en eenige bijgevoegde bepalingen, te hebben in erfpacht gegeven aan Wolter Gheers en vrouw, tegen eene som in eens, tot betaling eener klok, en een jaarlijksche rente, een vierdedeel van het vicariehuis met toebehooren, voor welker voldoening hij zijn geheele vermogen ten onderpand stelt; beide partijen hebben voor den schulte overdracht bij stoklegging van hunne rechten gedaan. Tegenwoordig als buren: Laurens Wichers en Hans Leenders.	Origineel papier. Achteropquitanties wegens betaling der koopsom.
405.	1614. 12 Juni.	Een stuk van gelijken inhoud, waarbij in erfpacht is gegeven een zesde deel van het vicarie-huis aan Johan Kiers.	Origineel perkament.
406.	1616. 12 Mei. (olde calendas)	Een stuk van gelijken inhoud, waarbij in erfpacht is gegeven „dat kalckhuis" aan Klaes Gheers.	Origineel perkament.
407.	1617. 15 Sept.	Uitspraak van den Etstoel in zake de kerkvoogden van Meppel tegen Jan Pouwels	

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		over de gerechtigheid tot „een halve strate ende een sloot" ter zijde van des laatsten huis gelegen, waarbij deze verklaard wordt aan een vroeger gewezen vonnis niet te hebben voldaan.	
408.	1618. 20 Mei.	Claes Alberts, Derck Peters Hendrik Otten, kerkvoogden voor Meppel, en Albert Huysers voor de Oosterboer, verklaren te hebben verkocht aan Tijs Ketel, schulte te Meppel, en zijne vrouw een „groevestede offte erffbegraftenisse" en een gestoelte in de kerk aldaar. A. van IJselmuiden, schulte in de Wijk, heeft het stuk bezegeld.	Twee copieën, papier.

Stukken betreffende het St. Jacobs altaar.

409.	1504, 15 Oct. Charter nº. 43.	Everardus van Cralen, pastoor te Meppel, deken van Drenthe, verklaart, dat eenige ingezetenen, kerspellieden aldaar, hebben opgericht, een „broderscap", dat zij zijne toestemming hebben verzocht om ter eere „sunderlinge" van den heiligen apostel Jacobus een aldaar te stichten, dat hij hun dat verzoek heeft toegestaan, onder nadere regeling der verhouding van den daarbij aan te stellen priester tot den pastoor, van diens plichten en van de wijze zijner benoeming; en bezegelt voorts het stuk.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel afgevallen. Achter op staat: „Dye stychtynge van St. Jacops vycarye"; en ook: „Ffundatio sancti Jacobi apostoli".

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
410.	1506, 20 Mei op ons Heren Hemelvaerts avont. Charter nº. 44.	Rolef Holle en Reyner Jacops, als gildemeesters van het St. Jacobs altaar, verklaren, dat heer Jacop, zoon van wijlen Henrick Jacops, met zijne moeder, „tot een ewych testament der siele" van zijnen vader, ten behoeve van den vicarius, aan genoemd altaar heeft geschonken een huis en hof te Meppel, en dat hij daarvan zijnen aankomsttitel mede heeft overgegeven onder voorbehoud echter van een jaarlijksche opbrengst daaruit, die te voren aan het gilde door Henrick Jacops was toegekend, terwijl de vicarius aan de gezamenlijke priesters jaarlijks een kleine uitkeering doen zal, tot het houden eener memorie voor meergenoemden Henrick Jacops. Ghelmer Hendricks heeft voor de gildebroeders het stuk bezegeld.	Origineel perkament. Staart perkament. Fragment zegel in bruin was bewaard. Achter op staat: „Meppelt".
411.	1503, 5 Oct. des Donredages na sunte Micheelsdach. Charter nº. 45.	Luytgen Helmichss verklaart verkocht te hebben aan Roeloff Dunninck en Reyner Johan Jacobss, als gildemeesters van St. Jacobs altaar, ten behoeve van den priester, te hebben verkocht een gedeelte eener jaarrente uit een huis en hof, met opgave der andere daarop rustende lasten en onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing; hij heeft voorts daarvan overdracht gedaan bij stoklegging en het stuk gezegeld.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel verdwenen.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		Tegenwoordig als buren: Reyner Arentss en Johan Gheerts.	
412.	1510, 17 Dec. des Dinxedages nae sunte Lucien dach der hilligen joffer. Charter n°. 46.	Wolter van Woltinck, schulte te Meppel, oorkondt, dat in het gerecht voor hem verscheen, Jacob then Walle, die verklaarde aan „Onser liever Vrouwen memorie" en het St. Jacobs altaar te Meppel samen en ieder voor de helft te schenken een jaarrente uit een huis en hof aldaar, met opgave der belendingen en van de daarop rustende lasten, heeft daarvan overdracht bij stoklegging gedaan aan heer Evert Badinck, als gildemeester bij de eerste en aan Roloff Dunnick, in dezelfde hoedanigheid bij het tweede, en bezegelt het stuk. Tegenwoordig als erfburen: Johan Binderinck en Henrick Johanss.; als keurnooten dezelfde.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel afgevallen. Achter op staat: „Desen breff komt to sint Jacobs vicarie ende onse liever Vrouwen tsamen". Andere hand: „De helfte betaelt Smeygyn, de ander helfte Jan ter Walle myt sijn arfgenamen".
413.	1530, . . . ante Pontiany (14 Jan.) Charter n°. 47.	Arent Peters en Jacob zijne dochter verklaren te hebben verkocht een jaarrente, voor de helft ten behoeve van het altaar der H. Cecilia en voor de andere ten behoeve van dat van St. Jacob, uit hun huis en erf te Meppel, met opgave der belendingen en der daarop rustende lasten, onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing, en hebben daarvan overdracht bij stoklegging gedaan aan den vicarius Johan Wanynck.	Origineel perkament. Staarten perkament. Zegels verdwenen. Achter op staat: „Een halve Philippusgulden komt to sunte Cecilien vicarie" Andere hand: „Kynt van Hesseiyngehuys".

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		Tegenwoordig als buren: Evert van Kralen en Johan Wichers. Gezegeld hebben Seino Mulert en Harmen van den Cloester.	
414.	1545. 22 Oct.	Remboldus de Wylde, notarius, oorkondt, dat heer Lubbert Gerardi heeft afgestaan het „officium" der broederschap van St. Jacobus met annexen aan Wycherus Johannis, pastoor te Meppel, voor een som gelds, in drie termijnen te betalen. Tegenwoordig als getuigen: Wolter van Woltynge, Fflorijs Tymens, Luytgen Arens en Jan Harsuecker. Geteekend hebben de notarius Wycherus Joannis, Wolter van Woltynghe en Fflorys Tymens.	Origineel papier.
415.	1552. 20 Mei. Charter nº. 48.	Jacob Gumpers en zijne vrouw verklaren schuldig te zijn aan Lysie, vrouw van wijlen Ffrederick Theen, of iemand namens haar, een jaarrente door hen gevestigd op hun huis te Meppel, met opgave der belendingen en van de daarop rustende lasten; Jacob heeft ze overgedragen bij stoklegging aan Jan Schulten, als momber van Lyse bovengenoemd, onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing. Tegenwoordig als buren: Jacobs Koeps en Lubbert Altgers. Gezegeld heeft Henrick Gheerss, schulte te Meppel.	Origineel perkament. Staart perkament-Zegel in groen was geschonden bewaard.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
416.	Dezelfde datum. Charter n°. 49.	Henrick Gheerss, schulte te Meppel, oorkondt namens Johan van Asschede, dat voor hem in het gerecht verscheen Lysien, vrouw van wijlen Frederick Theen, met Jan Schulten haren momber, die verklaarde aan Wicherus Johannes, pastoor te Meppel, vicarius van St. Jacobs altaar, te hebben afgestaan een jaarrente uit een huis te Meppel, onder opgave der belendingen en van de daarop rustende lasten, haar toekomende blijkens n°. 415, en heeft daarvan overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als keurnooten en erfburen Jacob Koeps en Lubbert Altgers. Henrick Gheerss, schulte heeft gezegeld en het stuk onderteekend.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel afgevallen. Transfix bij de vorige.
417.	1561. 20 Jan.	Wicherus Johannes van Staphorst, pastoor te Meppel en collator der vicarieën van St. Marie en St. Jacob, verklaart aan Gheert Jacobs te hebben verhuurd een stuk land, aan beide vicarieën gezamenlijk toekomende, onder nadere opgave der ligging en der belendingen, voor den tijd van tien jaren, te beginnen met 1562, tegen een vaste huursom, benevens een voer turf elk jaar, aan de „wedeme" te leveren. Dedingslieden: Thymen Jansen en Evert Erenst, die het stuk met den verhuurder hebben onderteekend.	Origineel, papier (uitgesneden.)

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
418.	1565. 17 Nov. Charter nº. 50.	Wicherus Johannes van Staphorst, pastoor te Meppel, Geert Johan Karsgens, en Berent ther Maeth, als gildemeesters van St. Jacobs altaar, verklaren aan Henrick Willem Santynge en zijne vrouw te hebben afgestaan een huis met toebehooren aldaar, vroeger door hen van diens ouders aangekocht, met opgave der belendingen en van de daarop rustende lasten, tegen een vaste jaarrente daarop gevestigd; beide partijen hebben overdracht van rechten gedaan bij stoklegging, onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing. Tegenwoordig als erfburen: Johan Stevens en Frerick Holtzager. Gezegeld heeft Johan Bynderynck, schulte te Meppel.	Copie perkament door Joannes Cuick, notarius publicus. Achter op staat: „Nu Welmer Peters gebrukende bij de weterynge te Meppel bij Neveles huis".

Stukken betreffende het heilige Kruisaltaar.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
419.	1479. 19 Mei up onss Heren Hemelvaersavent. Charter nº. 51.	Meyloff Roeper en Gertrudt zijne vrouw verklaren verkocht te hebben aan Herman van den Cloester en zijne vrouw Lyse, een jaarlijksche opbrengst over een huis, met toebehooren, gelegen te Kolderveen, door Claes Jan broders nu bewoond, en hebben bij stoklegging daarvan overdracht gedaan. Tegenwoordig als buren: Arent Roloff, Jacob Peterss en Hermen Pouwelss. Gezegeld hebben Meyloff Roeper en Hermen Pouwels, schulte te Kolderveen.	Origineel perkament. Staarten perkament. Zegels in groen was, vrij goed bewaard. Op de pliek staat: „Item voer desse twe mud roggen heefft de priester vant hillighe Crus IIJ olde Arn. gulden int Gronevelt.'

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
420.	1491. 8 Mei. des Sondages na der Invenci des heiligen Cruis in Mey. Charter n°. 52.	Met toestemming van Henrick ten Beem, alias Egher. pastoor te Meppel, tevens lid, is een „gilde ende broderscop" opgericht op het H. Kruisaltaar in de kerk aldaar, voor het koor staande, in der tijd door den suffragaan van den bisschop van Utrecht gewijd. De gildebroeders en zusters, waaronder buiten den pastoor nog Helmych Eennekynck en Johan Claess als oprichters worden genoemd, hebben aan het altaar eenige schenkingen gemaakt en voor het eerst Hylbrandt Johanss als priester daarbij aangesteld met bepalingen omtrent de benoeming van een nieuwen priester of „clerck", die binnen een jaar priester zal kunnen worden, en tevens lid van het gilde zal zijn. Voorts wordt den priester zijne taak voorgeschreven, het hem toekomende vastgesteld en hij ondergeschikt aan den pastoor verklaard. Tot teeken zijner toestemming heeft de genoemde pastoor onder voorbehoud der rechten van de moederkerk zijn „notarius teyken" op het stuk gesteld en het bezegeld.	Origineel perkament. Staart van het stuk. Zegel verdwenen. Achterop staat: „Fundatio altaris sancte Crucis."
421.	1493. 7 Sept. op sunte Lambersdach bysscop.	Meylof Roeper en Geertruid zijne vrouw verklaren verkocht te hebben aan Albert Johans en Ette Weren, als gildemeesters van het heilige Kruisaltaar te Meppel een jaarrente, die verkoopers leggen op hun erf, waarop Claes Dannenberch nu	Copie papier door Hilbrandus Johannis.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		woont, met opgave der belendingen, ter vervanging van een jaarlijksche opbrengst, die de eenige last op gemeld erf was, en hebben ze bij stoklegging overgedragen voor schulte en buren. Tegenwoordig als buren: Johan Claessen en Henrich Helmichs. Gezegeld heeft Wolter van Cralen. schulte te Meppel.	
422.	1505. 31 Oct. op alle Godes Hilligen avent. Charter n°. 53.	Henrick Levers en Alyt zijne vrouw verklaren verkocht te hebben aan heer Wilbrand en de gildemeesters van het heilige Kruisaltaar een jaarrente uit een huis en erf te Meppel, met opgave der belendingen en van de daarop rustende lasten; Henrick heeft daarvan overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als buren: Henrick Haverman en Ludiken de Wilde. Gezegeld heeft Ghelmer Helmichs.	Origineel perkament. Staart van het stuk. Zegel in groen was geschonden bewaard. Op den staart staat: „Desse rente is vor Ghert ten Vlechhues rente ghecoft."
423.	1505. 16 Nov. des Sondages nae sante Mertten in den wynther. Charter n°. 54.	Ludiken Helmichs verklaart van een jaarrente over een huis en hof te Meppel, met opgave der belendingen en van de daarop rustende lasten, een gedeelte te hebben verkocht en wat het meer waard was dan de koopprijs, te hebben geschonken aan het heilige Kruisaltaar, ten behoeve van den daarbij behoorenden priester en daarvan overdracht bij stoklegging te hebben gedaan en bezegelt voorts zelf het stuk.	Origineel perkament. Staart perkament. Fragment zegel in groen was bewaard. Achterop staat: „Item desse rente is voer Ghese Reggers verendel botteren, dat se lossede myt V hertoch Philippus gulden, ghecofft na uuthwijsinghe sbreves, welc

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		Tegenwoordig als buren: Ghert Pelser en Timan Seroer.	verendel se lossen mochte myt X pont als se sede, ende tusschen beiden ghelosset heeff als vors. is van mij Hilbrant, Tyman Scroer, Ghert Pesser ghildemeisters."
424.	1511. 10 Oct. op sunte Gereonis ende Victorisdach. Charter nº. 55.	Jacob ten Walle de jonge en Kunne zijne vrouw verklaren verkocht te hebben heer Hilbrand Johans, Claes Henricks en Tymen Florysen, gildemeesters van het heilige Kruisaltaar een jaarlijksche opbrengst uit hun huis en erf te Meppel, met opgave der belendingen en van de daarop rustende lasten en hebben daarvan overdracht bij stoklegging gedaan onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing. Tegenwoordig als buren: Albert Johans en Herman Otten; als dedingslieden: jonge Johan Claessen en Johan Snoek. Gezegeld heeft Wolter van Woltinck, schulte.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was geschonden bewaard.

Stukken betreffende het St. Anthonis altaar.

425.	1515. 10 Maart. Charter nº. 56.	Meyloff Roper verklaart te hebben geschonken aan het St. Anthonis altaar te Meppel een jaarrente, „de betherschap" van een huis en erf, geheeten „de Gronevelt" in de marke van Kolderveen gelegen, met	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was bewaard. Achter op staat: „Uutt hett Groeneveltt.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		opgave der belendingen en heeft ze bij stoklegging overgedragen aan Claes Hartsuker en Henrick Hermenss, als gildemeesters van genoemd altaar. Tegenwoordig als erfburen: Johan Wychers, Johan Pauwels, Claes Dannenberch en Hillebrant Johanss. Gezegeld heeft Wolter van Woltinck, schulte te Meppel en Kolderveen.	

Stukken betreffende het St. Marie-altaar.

426.	1516. 20 Aug. des Wondesdages na onser liever Vrouwen dach assumtionis Marie.	Met toestemming van Evert van Cralen, pastoor te Meppel en deken van Drenthe is een broederschap opgericht tot stichting van een altaar, ter eere der heilige Maagd Maria, met bepalingen omtrent de godsdienstige plechtigheden van wege het gilde te vieren, de administratie der gildemeesters, de plichten der broeders en zusters, de opneming in het gilde, ook van vreemden, en de rechten daardoor verkregen, en omtrent het houden van den jaarlijkschen maaltijd. Voor het geval het gilde in vermogen toeneemt, zal er door de gezamenlijke leden bij meerderheid van stemmen, met toestemming van den pastoor, een priester worden aangeaangesteld, aan wien ondergeschiktheid aan genen, benevens eenige andere verplich-	Origineel perkament. Staart en zegel verdwenen. Achter op staat: „Styehtynge van sunt Jacops vycarye”.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		tingen reeds worden voorgeschreven. Everhardus van Cralen heeft ten teeken zijner goedkeuring het stuk gezegeld. Zie n°. 417 bij het sint Jacobs-altaar.	

Stukken betreffende de vicarie der heilige Drievuldigheid. (S. Trinitatis).

427.	1594. 22 Febr.	Johan Seynen Efsinck, onderschult te Meppel, Kolderveen en Nijeveen, oorkondt, dat in een terechtzitting op verzoek der „Twaalve", Meinert Jans, Roelef Symens en Albert Hagewolt, kerkvoogden te Meppel, door hem zijn gehoord over het geschil met Heinrich van Woltynge, schulte, over den eigendom van eenig land behoorende „tot de heilige Drevoldicheit in der kercke van Meppel", langen tijd in gebruik bij Henrich Ketel.	Origineel.
428.	1606. 8 Juli.	Rekwest van de „Twaalve" en de kerkvoogden van Meppel aan Drost en Gedeputeerden, tot handhaving in hun goed recht om over de goederen behoorende bij de vicarie: „Trinitatis ofte Drevolicheit" te mogen beschikken, tegenover Henrych van Woltinge, nu te Harderwijk wonende, wiens medegerechtigheid als collator zij echter erkennen, met gunstige apostille.	Origineel.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.

Opgaven omtrent de kerkelijke goederen.

		en wel;
429.	1632.	Van de geldpachten der pastorie.
430.	Omstreeks denzelfden tijd.	Van de inkomsten der pastorie.
431.	1651.	„Register van de geestelicke goederen ende inkomsten, jaerlijx tot de kerck te Meppel, so wel rogge- als botter- ende geltpachten".
432.	1660.	Een dito register, ook opgaven der „landhueren" bevattende".
433.	1660.	„Register van de brieven van de erfpachten".
434.	1660.	„Staet van de uytstaende schulden".
435.	1665,	Dito dito.
436.	1721.	„Register van de erfpachten gehorende tot de pastorie van Meppel en van de erfpachten, die ingevolge carspelsresolutie sijn vercoft, waarvan de penningen ten profite op de Landschap sijn beleght opgemaeckt op den 23 Aug. 1721".
437.	1673/76.	Ontvangboekje der pastoriepachten over 1673, 1674, 1675 en 1676.
438.	1676/90.	Dito dito van 1676—1690 (enkele opgaven van vroegeren datum).
439.	1703/7.	Dito dito, gehouden door ds. C. H. Nyhoff.
440.	1659/66.	Conditiën van verpachting van landerijen door kerkvoogden ten overstaan van het gemeentebestuur gehouden, over de jaren 1659—1660, 1663—1664 en 1665—1666.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.
441.	1688 en 1730.	Dito van de losplaatsen achter het kerkhof.
442.	1797/1812.	Conditiën van verpachting der „wedeme", door kerkvoogden ten overstaan van het gemeentebestuur.
443.	1674/1747.	Conditiën van verpachting der waag als voren.
444.	1790/1800.	Eenige stukken betrekkelijk de waag, een opgave van uitgaaf (1796) en ontvang; voorts gedrukte ordonnanties op de waag van Zwolle en Leeuwarden (1792).
445.	1687 en 1805.	Stukken behoorende tot twee procedures over het verschuldigde wegens de pacht van de waag.
446.	1664/1799.	Enkele losse stukken betreffende handelingen van den kerkeraad uit de jaren 1664, 1689, 1693 en 1799.
447.	1745—1775.	Protocol n°. 29, bevattende opgave van de „Ontvangst van het legersteedegeld" en verdere inkomsten voor de kerk te Meppel.
448.	1775—1809.	Protocol n°. 30, bevattende hetzelfde.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.

Stukken betreffende het armbestuur en de diaconie.

449.	1580. 22 Juni. Charter n°. 57.	Johan Hessels, rentmeester van het kapittel van St. Pieter te Utrecht, vermaakt bij uitersten wil een zekere som aan de „huyssyttende armen bynnen Meppel" en herroept te dezen aanzien zijn vroeger testament; voor deze som liggen jaarrenten op verschillende huizen in Meppel, waarvan de invordering, bij lossing de wederbelegging en de uitdeeling aan vier van de „Twaalve" te Meppel wordt opgedragen, die rekening en verantwoording aan de andere acht zullen doen; voorts aan dezelfden nog een hoeveelheid rogge in eens uit zijne goederen te Uffelte, in vier jaren te voldoen, waarvan hij in tijd van nood echter het jaarlijksche voordeel zal mogen genieten, terwijl hij die anders reeds bij zijn leven aan de „huyssyttende armen" overlaat; hij bezegelt zelf het stuk. Als getuigen hebben het stuk geteekend Henryck Ketel Hermen Hagewolt, Evert Lamberts, Hermen Peters en Johan Bynderynck.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel verdwenen.
450.	1609. 25 Febr. older calendas. Charter n°. 58.	Mathias Ketel, schulte te Meppel, Kolderveen en Nijeveen, oorkondt, dat voor hem verschenen Laurens Wichers met zijne vrouw, en Rotger Hoffsteynk, Meeuwes Roeleffs en Claes Gheersen Steenberch,	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was geschonden bewaard.

Nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		als gasthuismeesters te Meppel, van wege de „armen", die verklaarden met toestemming der „Twaalve" geruild te hebben een jaarrente over het huis van Laurens Wichers, waarvan zij de obligatie hebben overgegeven, tegen een huisstede, met opgave der belendingen, en een som in eens, die de gasthuismeesters aan de weezen hebben geschonken. Beide partijen hebben van de afgestane rechten overdracht bij stoklegging gedaan. Tegenwoordig als „stokleggensmannen" Henrick Hermens en Henrick Havynck.	
451.	1647.	Een schuldbekentenis ten behoeve der diaconie.	
452.	1674—1713.	Eenige rekeningen en kwitanties betreffende de administratie van het armbestuur.	
453.	1711/31.	Stukken betreffende geschillen met andere gemeenten over het onderhoud van onvermogenden.	

BIJLAGE III.

INVENTARIS

VAN HET

SCHULTENGERECHTS-ARCHIEF VAN MEPPEL.

Volg-nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
1.	1482 up sunte	Herman Pouwelss, schulte te Meppel, oorkondt, dat voor hem in het gerecht verschenen Jacob ten Walle en zijne vrouw, die verklaarden verkocht te hebben aan Derck Johanss of Wever en zijne vrouw een jaarrente uit een huis te Meppel, met opgave van den aankomsttitel en van de daarop rustende lasten, en dat zij daarvan overdracht bij stoklegging deden. Tegenwoordig als „koernooten unde oeck bueren": Kerstken Jacops en Johan Claess. Gezegeld heeft de schulte.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was bewaard.
2.	1489. 6 Aug. des Donderdaghes voer sunte Laurenciusdach.	Wolter van Cralen, schulte te Meppel, oorkondt, dat voor hem in het gerecht verschenen Gosen Jacobs en vrouw, die verklaarden te hebben verkocht aan Derck Johans en vrouw een jaarrente uit een door een ander bewoond huis, met opgave van de daarop rustende lasten en de belendingen, en dat Gosen daarvan overdracht bij stoklegging heeft gedaan.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel afgevallen.

Volg-nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		Tegenwoordig „als buren": Wolter van Cralen, Johanss en Ghert Mewes; als „kornoten": Johan Westrenen en Egbert van Cralen Johanss. Gezegeld heeft de schulte.	
3.	1500. 30 April op Mey avont.	Wolter van Kralen, schulte te Meppel, oorkondt, dat vopr hem in het gerecht zijn verschenen Johan van Kralen en vrouw, die verklaarden verkocht te hebben aan Ghert Santynck en vrouw een jaarrente uit hun deel van een windmolen, met opgave van de andere daarop rustende lasten, en dat zij daarvan overdracht bij stoklegging hebben gedaan onder voorbehoud der bevoegdheid tot lossing ook tegenover rechtverkrijgenden van den kooper, en bezegelt het stuk. Tegenwoordig als erfburen: Willem Muerlynck en Roloff Dunnynck; als keurnooten: Johan Tyssynck en Johan Kremer.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in bruin was geschonden bewaard.
4.	1504. 13 Mei op sunte Servacius dach.	Johan Claessen en meester Henrick Alers van wege Willym Wyntgens, Hermen Evers en Coep Hoffmans van wege de erfgenamen van Arent Hille, stellen als gekozen dedingslieden een zoen vast, wegens den doodslag aan den laatste gepleegd, in dier voege, dat Willem ten behoeve der kinderen bij stoklegging heeft gevestigd een jaarrente op zijn huis en hof te Meppel, met opgave der belendingen	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was geschonden. Getransfigeerd door het volgende nommer.

Volg-nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		en van de daarop rustende lasten en dat hij daarmede wegens den doodslag geheel is bevrijd. Tegenwoordig als buren: Johan Claessen en meester Henrick Alers. Gezegeld heeft Johan Claessen, een der vier dedingslieden.	
5.	1506. 14 Mei. des Donredaghes nae sunte Servaciusdach.	Wolter van Woltynck, schulte te Meppel, oorkondt, dat voor hem in het gerecht verscheen Egbert Peterss, die verklaarde, uit naam van zijns broeders kinderen en hunne moeder te hebben verkocht aan Roelof Gheert Meus en vrouw de in de vorige acte bedoelde jaarrente, en dat hij ze bij stoklegging overdroeg, en bezegelt het stuk. Tegenwoordig als erfburen: Claes op Ramphorst en Rolef Dunnynck; als keurnooten: Albert Hartsuker en Jacop Scomaker.	Origineel perkament. Staart perkament. Zegel in groen was geschonden bewaard. Transfix bij het vorige nommer.
6.	1627.	Verklaring van overlijden van Albert van Asselt, „bootsgesel" voor twee notarissen te Duinkerken afgelegd, door Jan Pouwels, kapitein van het schip St. Jacob, en eenige andere schepelingen, onder opgave van nadere omstandigheden, o. a. dat het plaats had ten huize van den kapitein Jan Bart en dat genoemde Albert aldaar is begraven. Hierbij is gevoegd een verklaring, dat de twee nota-	Copie papier, afgegeven door Syger Ketel. Dit stuk behoort tot een procedure, waarvan de andere stukken later bij eenige van de kerk afkomstig zijn gevonden, en hierbij gelegd.

Volg-nummer.	Jaar en datum.	Korte inhoud.	Omschrijving, enz.
		rissen, Peter van Petegem en Alonso Arias, werkelijk aldaar die functie vervullen.	
7.	1633.	Obligatie met pandstelling, voor den schulte Syger Ketell en „erfsaeten" verleden, door Jan Egberts ten behoeve van Gerrit Claesen en vrouw; achterop met kwijting van 1637.	Origineel papier.
8.	1653.	Acte van verkoop van een huis te Meppel, gelegen „op den Oever", door de voogden der kinderen van Arent Jans Mulder te Steenwijk aan Lamberts Luggerts, waarvan de overdracht is geschied voor den schulte Philip Herman Schickhart en „erfsaten" te Meppel; met kwijtingen voor den koopprijs.	Origineel papier.
8a.	1669.	Mutueel testament, voor den schulte Philip Herman Schickhart verleden, tusschen de echtgenooten J. Dannenberg en Geesgen Tymans.	Origineel papier.
9.	„Protocol (n°. 1), tot Meppel, Colder- en Niveen", bevattende extracten en enkele copieën van obligaties, (rentebrieven), met en zonder pand- en borgstelling; van acten van koop en overdracht en van bezwaring van onroerend goed, waaronder van schepen; van afkoop van erfrecht en tot regeling van nalatenschappen; voorts van testamenten van 1671—1687; met alphabetisch register naar de voornamen van de schuldenaren in de obligaties voorkomende (op de andere acten geen register).		
10.	Protocol n°. 2, bevattende hetzelfde als het vorige, ook een copie van een beleenbrief van het goed ter Vaart, behoorende aan het kapittel van St. Pieter te Utrecht; 1687—1720; met register als op het vorige.		
11.	„Protocol (n°. 3) van rentebrieven en versegelingen van Meppel, Colderveen en Nijeveen" bevattende hetzelfde als het vorige; benevens copieën van enkele huwelijkscontracten, van een overeenkomst tot beeindiging van geschillen, den schulte ter registratie aan-		

Volg-nummer.	Korte inhoud.
	geboden: 1720—1748; met register als op het vorige, ook op de in andere acten voorkomende namen der partijen.
12.	„Prothocol (n°. 4) der obligatien, stokleggingen, verzegelingen en contracten over het schultampt van Meppel, Colderveen en Nieuwveen", bevattende hetzelfde als het vorige, ook een copie van een contract van oevelgang en voorts den geregistreerden gildbebrief voor de zilversmeden; 1748—1767; met register als op het vorige.
13.	Protocol n°. 5, bevattende hetzelfde als het vorige; ook de copie eener acte van vennootschap; 1767—1776; met register als op het vorige.
14.	Protocol n°. 6, bevattende hetzelfde als het vorige; ook de copie van een éénkindschapscontract, 1776—1785; met register als op het vorige.
15.	Protocol n°. 7, bevattende hetzelfde als het vorige, echter bijna uitsluitend copieën 1785—1797 (slechts tot 1795 ook over Kolder- en Nijeveen); met register, als op het vorige, maar niet zoo nauwkeurig.
16.	Protocol n°. 8 bevattende hetzelfde als het vorige, echter geen testamenten meer na 1802; 1797—1807; met register als op het vorige.
17.	Protocol n°. 9, bevattende hetzelfde als het vorige, 1807—Maart 1811; met register als op het vorige.
18.	Protocol n°. 10, bevattende copieën van testamenten (een van 1803, met verklaring van 1805) 1806; met inhoudsopgave.
19.	„Protocol (n°. 11) van ter leen gegeevene goederen en van het voedervhee", bevattende acten van beleening, enz. 1803—Maart 1811; met alphabetisch register op de voornamen der schuldenaars.
20.	„Protocol (n°. 12) van pupillaire saecken over het geheele scholtampt van Meppel" bevattende copieën van aanstelling van en eedsaflegging door voogden; van ontheffing der verplichting tot voogdijstelling bij tweede huwelijk, van rekening en verantwoording en ontslag van voogden; inventarissen van nagelaten boedels, bepaaldelijk waar minderjarigen bij zijn betrokken; van overeenkomsten tot onderhoud van minderjarigen; huwelijkscontracten (meestal van tweede huwelijken) en eenkindschapscontracten; 1713—1716; met registers op de voornamen der betrokken personen.
21.	„Protocol (n°. 13) van momboirschap over het geheele scholtampt van Meppel", bevattende hetzelfde als het vorige, 1716—1720; met registers als op het vorige.

Volg-nummer.	Korte inhoud.
22.	„Protocol (n°. 14) van pupillaire saken, soo van momberstellingen, inventarissen als andere saken de pupillen betreffende", bevattende hetzelfde als het vorige; 1720—1722; met registers als op het vorige, doch iets uitvoeriger.
23.	Protocol n°. 15, bevattende hetzelfde als het vorige (ook een acte van afkoop van het erfrecht van een minderjarige), 1722—1727; met registers als op het vorige.
24.	„Protocol (n°. 16) van pupillaire saken", bevattende hetzelfde als het vorige, 1727—1734; met registers als op het vorige.
25.	„Protocol (n°. 17) van pupillaire saken, momberrekeningen als andeis", bevattende hetzelfde als het vorige, 1734—1739; met registers als op het vorige.
26.	Protocol n°. 18, bevattende hetzelfde als het vorige, 1739—1744, met registers als op het vorige.
27.	Protocol n°. 19, bevattende hetzelfde als het vorige, 1744—1751, met registers als op het vorige.
28.	Protocol n°. 20, bevattende hetzelfde als het vorige, 1751—1757; met registers als op het vorige.
29.	Protocol n°. 21, bevattende hetzelfde als het vorige, 1757—1762 met registers als op het vorige.
30.	Protocol n°. 22, bevattende hetzelfde als het vorige, 1762—1767; met registers als op het vorige.
31.	Protocol n°. 23, bevattende hetzelfde als het vorige, 1767—1772; met registers als op het vorige.
32.	Protocol n°. 24, bevattende hetzelfde als het vorige, 1772—1776; met registers als op het vorige.
33.	Protocol n°. 25, bevattende hetzelfde als het vorige, 1776—1781 met registers als op het vorige, doch minder uitvoerig.
34.	„Meppeler mombaarprothocol" (n°. 26), bevattende hetzelfde als het vorige, echter niet meer voor Kolderveen en Nijeveen, 1782—1785; met korte inhoudsopgave.

Volg-nummer.	Korte inhoud.
35.	„Mombarenprotocol" (nº. 27), bevattende hetzelfde als het vorige, 1785—1791; met inhoudsopgave als bij het vorige.
36.	Protocol nº. 28, bevattende hetzelfde als het vorige, 1791—1796; met inhoudsopgave.
37.	Protocol nº. 29, bevattende hetzelfde als het vorige, 1796—1803; met inhoudsopgave.
38.	Protocol nº. 30, bevattende hetzelfde als het vorige, 1803—1810; met inhoudsopgave.
39.	Protocol nº. 31, bevattende hetzelfde als het vorige, 1810—Maart 1811; met inhoudsopgave.
	Losse stukken betreffende de vrijwillige rechtspraak, opgenomen in of behoorende bij de protocollen van „verzegelingen"; zijnde:
40.	een acte van compromis (1709);
41.	obligaties; 1743—1807;
42.	overdrachten van onroerend goed; 1701—1786; een op papier;
43.	losse stukken als voren in of bij de momberprotocollen; van af 1713 tot 1805; in *portefeuille nº.* 1.
44.	*Portefeuille nº.* 2 bevattende acten van onderscheiden aard, huwelijkscontracten, hypothecatiën van vaste goederen en van vaartuigen, transporten van vaartuigen, obligatiën, vaste goederen, acten betreffende voogdijen, volmachten uit de jaren 1809 en 1810.
45.	*Portefeuille nº.* 3, bevattende testamenten, zes acten van onderscheiden aard, een boedelscheiding of uitkoop, een huwelijkscontract, vier hypothecatiën, een hypothecatie van een vaartuig, negentien transporten van vaste goederen, zeven testamenten, tien stukken van voogdijen, drie volmachten, uit de jaren 1809, 1810 en 1811.
46.	Losse stukken betreffende verbalen van publieke verkoopingen en verhuringen, 1806—1811, in één pakket.
46*a*.	Stukken behoorende tot een procedure van H. Hagen c. den schipper P. Kikke tot opeisching van door hem geladen maar niet afgeleverde goederen, en betreffende een geschil van den laatste tegen den pachter van den tol te Zwartsluis over door hem geconfiskeerde waren. 1743/44
47.	„Protocol (nº. 32) van contentieuse zaken", betreffende de berechting van kleine schuldvorderingen, 1803—1808; met alphabetisch register op de namen der schuldenaren.

BIJLAGE IV.

KERKELIJKE ARCHIEVEN.

Als inleiding tot het verslag over de kerkelijke archieven in deze provincie zij het mij vergund het volgende vooraf te laten gaan.

Dat er zeer weinig van het uit vroegeren tijd dateerende is overgebleven, springt bij de eerste inzage in het oog. Alle oorzaken, die bij de gemeentelijke archieven dien bijna algeheelen ondergang veroorzaakten, werkten hier samen, en nog in meerdere mate. Immers verwisseling in personeel greep hier nog meer dan daar plaats. Daarbij kwam dat de administratie der diakenen en die der kerkvoogden van oudsher gescheiden waren, en de stukken bij verschillende personen moeten worden gezocht. Bovendien was tot de revolutie de regeling der kerkelijke zaken, vooral wat het materiëele gedeelte betreft, de administratie der bezittingen, een onderwerp, waarbij de hoofden der burgerlijke gemeente medespraken niet alleen, maar in hoogste ressort beslisten. Vandaar, dat in de grootere plaatsen, zooals Meppel en Coevorden, in het archief der burgerlijke gemeente een afzonderlijke rubriek voor de kerkelijke inrichtingen kon worden aangenomen.

In de Drentsche dorpen was, behoudens het toezicht der hoogere autoriteiten, de kerk zoowel als de school, met wat daartoe behoorde, het onderwerp van de zorg der marke- en kerspelgenooten.

Dit vóór de hervorming, toen echter behoudens de inmenging der hoogere geestelijke autoriteiten volgens het seendrecht, met name van den deken, nog sterker dan later.

Wat dienaangaande nog over is, zal men dan ook niet in de tegenwoordige kerkelijke archieven moeten zoeken. Behoudens een hoogst enkele uitzondering, is van vóór de hervorming daarin niets bewaard. Daarom is ook alleen de tijd van den bouw van die kerken opgegeven, welke van na de hervorming dagteekenen. Voor geschiedenis der kerken te Beilen, Westerbork, Ruinen en Ruinerwold bevat het archief van het klooster Dikninge vele bijzonderheden, omdat zij bij dit klooster behoorden en zijne bestuurders de collatie daarvan bezaten.

Voor de kerk te Assen, oorspronkelijk kloosterkerk, zullen wij natuurlijk in het archief van dat klooster hebben te zoeken.

Wat de andere oude kerken aangaat, valt slechts te putten uit hier en daar verspreide losse papieren, waarvan er enkele zich bevinden in het Rijksarchief in Drenthe. Ten aanzien der kerken, waarover het collatierecht in handen van aanzienlijke geslachten

berustte, is bij die families mogelijk nog iets te vinden. Zeker is, dat bijv. met betrekking tot de kerk te Eelde, over welke bedoeld recht aan de eigenaars van het huis Oosterbroek toekwam, nog het een en ander is bewaard. (1)

Met de hervorming werd dit anders. Deze toch ging, bepaaldelijk in Drenthe, meer uit van hooger hand, werd althans na de reductie van Groningen, vooral sinds 1598 door den stadhouder Willem Lodewijk bevorderd, en werd daarop door hem toezicht geoefend. De nieuwe toestanden op kerkelijk gebied werden door hem in overleg met de Staten geregeld. Vooral ten gevolge van de door den oorlog ontstane armoede en de mindere finantiëele krachten der bevolking, moesten de Staten van het gewest, die ook wegens de secularisatie der kloostergoederen eenigermate daartoe verplicht waren, bijspringen, opdat dientengevolge de godsdienstige belangen der inwoners geen schade zouden lijden.

Vandaar een overwegende invloed van de overheid, meer bijzonder van het college van Drost en Gedeputeerden, waaraan bovendien het grootste deel der vroegere geestelijke jurisdictie, bepaaldelijk in vermogensrechtelijke aangelegenheden, was opgedragen. (2)

Vandaar ook, dat in het depot te Assen met betrekking tot de kerkelijke aangelegenheden der provincie verschillende registers en papieren aanwezig zijn. Vooreerst de protocollen der synodale vergaderingen, in vier banden, uit de jaren 1598—1809. Voorts tal van losse stukken, bepaaldelijk daarmede in verband staande, bijv. betrekkelijk de vaststelling der kerkenorders van 1638 en 1730, en voorts andere, rakende de kerkelijke goederen in de onderscheidene gemeenten, de beroepingen van predikanten en de administratie van het fonds voor het onderhoud der weduwen van predikanten bestemd.

Van de archieven der onderafdeelingen, waarin Drenthe kerkelijk was verdeeld, de drie classes van Rolde, Meppel en Emmen, en die onder de Provinciale Synode ressorteerden, is hier en daar nog het een en ander bewaard gebleven. Losse stukken daartoe behoorende, heb ik echter niet aangetroffen.

De Acta der classis Emmana berustten in 1889 bij dr P. H. Roessingh, predikant te Emmen, die ze ten behoeve van het classicaal bestuur van Emmen bewaarde. Die protocollen loopen van af 1633 geregeld door.

Van de Acta der classis Roldana is het eerste deel loopende over 1603—1624 in de bibliotheek van het Provinciaal Museum van Oudheden in Drenthe voorhanden; omtrent de andere kon ik van

---

(1) Zie over het collatierecht betrekkelijk de verschillende kerken: Tegenwoordige staat van Drenthe, p. 131 vlg.

(2) Men vergelijke daarover Tegenwoordige staat van Drenthe, p. 128 vgl.

ds. A. Brouwer, te Annerveen, scriba van het classicaal bestuur van Assen, bij wien zij moeten berusten, en die ze, naar mij werd medegedeeld, ook werkelijk in bewaring had gehad, geene nadere mededeelingen verkrijgen.

Van de Acta der classis Meppelana, werd door mij één deel, en wel loopende over de jaren 1622—1662, aangetroffen in het oudarchief der gemeente Meppel. (1) De overige schijnen verloren te zijn geraakt.

Wat nog in de verschillende kerkelijke gemeenten aanwezig is, uit den tijd vóór 1816, vindt men in de hierachter volgende opgaven.

Aan het slot dezer inleiding kan ik niet nalaten den wensch uit te spreken, dat de kerkelijke autoriteiten mochten worden doordrongen van de wenschelijkheid niet alleen, maar van de noodzakelijkheid, om, ter voorkoming van den algeheelen ondergang der oude kerkelijke archieven, die bij den tegenwoordigen toestand in een betrekkelijk kort tijdsverloop onvermijdelijk is, voor zoover zij niet nog in het dagelijksch gebruik te pas komen, ze in het depot der rijksarchieven ter bewaring te geven. Daarmede zullen zij zich zelven en allen, belanghebbenden en belangstellenden, een dienst bewijzen. Immers, zij zijn daar èn zekerder geborgen, èn voor ieder, meestal voor hen zelve ook, meer toegankelijk dan nu het geval is, en het wel nooit, — komt in den tegenwoordigen toestande geen afdoende verbetering — het geval zal worden. Hun, op wie de verantwoordelijkheid, zij het dan misschien geen wettelijke, rust, roep ik toe: Waakt ook in dezen voor de u toevertrouwde belangen!

Assen, 26 Februari 1891.

De Rijks-Archivaris in Drenthe,
SEERP GRATAMA.

(1) Dit deel is thans in het depot der Rijksarchieven te Assen overgebracht krachtens besluit van het gemeentebestuur.

Gemeente *Anloo.*

1. Protocol, bevattende de namen der aannemelingen en der van elders gekomen lidmaten, 1739—1865; voorts handelingen van den kerkeraad, lijsten van lidmaten en opgaven der overledenen, 1681—1705.
2. Armenrekeningen, 1656—1665 (ligt los in n°. 8).
3. Protocol, bevattende armenrekeningen, 1678—1718, tevens eenige aanteekeningen omtrent het armbestuur van 1703.
4. Protocol als voren, 1718—1741.
5. Protocol als voren, 1741—1762.
6. Protocol als voren, 1762—1807.
7. Protocol als voren, 1807—1818.
8. Protocol, zijnde een diaconieboek, met verschillende opgaven omtrent de administratie der diaconie en omtrent de bestedelingen, uit de jaren 1659—1698.
9. Protocol als voren, uit de jaren 1662—1707.
10. Protocol als voren, uit de jaren 1750—1812 (bevattende tevens een opgave omtrent de schuldvorderingen ten behoeve der diaconie).
11. Een protocol (in quarto) betrekkelijk de uitgaven voor de kleederen der „alumni", 1744—1753.
12. Een protocol als voren, 1753—1769.
13. Een protocol als voren, 1777—1810.
14. Een protocol als voren, bevattende particuliere aanteekeningen uit de jaren 1714—1733.

Gemeente *Assen.*

1. Een protocol bevattende de notulen van het verhandelde bij den kerkeraad, 1765—1859. (Voorin een naamlijst van predikanten van 1615 af.)
2. Een doopregister van af 1811.
3. Een register van lidmaten (aannemelingen en van elders overgekomenen), 1713 - 1842.
4. Een protocol bevattende rekeningen der diaconie, van 1650—1677.
5. Een dito, bevattende hetzelfde van 1677—1845; en tevens opgaven van inschulden en andere aanteekeningen.
6. Een pakket losse diaconie rekeningen uit de jaren 1769 - 1815 (uitvoeriger dan die in het protocol).
7. Een pakket borgtochten voor van elders gekomen onvermogenden en andere stukken betreffende het armwezen uit het begin dezer eeuw.

8. Protocol van de kerk te Assen", bevattende:

a. Een resolutie van Drost en Gedeputeerde Staten van 2 October 1680, de volgende heffing wegens de graven in de kerk en op het kerkhof vaststellende en regelende.

b. Opgaven der ontvangsten van deze heffing, 1754 - 1805.

c. Rekening en verantwoording van den kerkvoogd J. W. Tabingh over 1785.

d. Opgaven der ontvangsten wegens de zitplaatsen in de kerk van 1755 - 1805.

e. Dito der uitgaven naar aanleiding van de onderwerpen onder *b* en *d.*

Gemeente ***Beilen.***

Niets, ten gevolge van den brand in 1820.

Gemeente ***Borger.***

1. Een protocol, bevattende rekeningen der kerkvoogdij, 1667 tot heden bijgehouden.
2. Een markeprotocol, waarin de copie eener uitspraak tusschen Borger en Westrup, 1656.
3. Een register van inkomsten der pastorie, 1794.
4. Een lijst van lidmaten 1760, tot heden bijgehouden.

Gemeente *Coevorden.*

Een protocol, bevattende:

Opgaven van lidmaten, 1701 - 1857.

Kerkeraadsnotulen en verkorte mededeelingen dienaangaande.

Lijsten van ouderlingen enz., 1687—1842.

Verder ben ik nog steeds in afwachting van toezending van het geheel of van deelen van het archief, tot ordening en beschrijving. Het bestaat hoofdzakelijk uit eigendomsbewijzen en obligaties (rentebrieven) en uit protocollen, bevattende rekeningen enz., van ± 1612 af.

Gemeente *Dalen.*

Niets, ten gevolge van den brand in 1815.

Gemeente *Diever.*

In het kerkelijk archief vond ik alleen een pakket door vuur geschonden rekeningen, van 1753 af.

Gemeente *Dwingeloo.*

1. Een protocol bevattende:
een lijst van gedoopten, 1790—1811;
een lijst van lidmaten, 1700—1808;
een lijst van hen, die te Dwingeloo zijn komen wonen en van de armen, 1771—1832.
2. Een protocol, zijnde „het armenboek", 1670—1699, bevattende diaconierekeningen, met eenige schuldbrieven aan de diaconie.
3. Een protocol, bevattende:
diaconierekeningen, 1699—1742;
een lijst van ouderlingen, 1731—1753.
4. Een protocol bevattende diaconierekeningen, 1807 tot na 1813.
5. Een protocol, bevattende armenrekeningen van 1799 tot 1823.

Gemeente *Eelde.*

1. Een protocol, zijnde „het Kerkeboek", bevattende:
een register van huwelijken, 1737—1858;
handelingen van den kerkeraad, 1737—1861.
2. Een register van lidmaten van 1780, bijgehouden tot heden; benevens een lijst van predikanten.
3, Een protocol, bevattende kerkerekeningen, 1741—1782.
4. Eenige losse stukken, waaronder rekeningen, 1784—1796.

Gemeente *Emmen.*

1. Een protocol, bevattende diaconierekeningen, 1651—1686.
2. Een idem, van 1775 tot 1802.

Gemeente *Gasselte.*

1. Een doopprotocol van af 1811.
2. Een protocol, bevattende armenrekeningen, 1680—1701.
3. Een idem, 1715—1817.

Gemeente *Gasselter-Nijeveen.* (± 1690).

Een protocol, bevattende diaconierekeningen, ongeveer uit de jaren 1690—1739.

Gemeente *Gieten.*

1. Een protocol bevattende:
een lijst van lidmaten;

een lijst van gedoopten;
een lijst van gehuwden;
van 1798 tot heden bijgehouden.

2. Een protocol, bevattende diaconierekeningen, van 1784 tot heden bijgehouden.

Gemeente *Havelte.*

1. Een protocol, bevattende handelingen van den kerkeraad, 1757—1888, en eenige rekeningen van 1757 tot 1760.
2. Opgave van bezittingen en inkomsten omtrent 1757.
3. Enkele losse stukken, 1598—1809, zijnde o. a. registers van kerke- en pastoriegoederen uit de jaren 1598, 1637, 1652, 1661, 1798, 1800 en 1807; verder betreffende de administratie dier goederen, de beroepen van predikanten, enz.

(Afschrift eener lijst met nauwkeuriger opgave berust in het archief te Assen).

Gemeente *Hoogeveen.*

Naar ds. Feikens mij mededeelde, was er niets uit den tijd vóór 1813 in het archief aanwezig.

Gemeente *Koekange.*

Een protocol, bevattende rekeningen der diaconie, 1656—1711.

Gemeente *Kolderveen.*

1. Een protocol, zijnde: „het Boeck der pastorie-, kosterij- en vicariegoederen", met opgave der pachten, renten, enz., 1610—1703.
2. Een dergelijke lijst tot 1833.
3. Extracten uit de Acta Synodi Drenthinae 1721, 1725 en 1734.
4. Eenige jaarlijksche pachtboekjes van af 1791.

Gemeente *Meppel.*

1. Een protocol, zijnde het „Kerkeboek van Meppel", bevattende notulen van den kerkeraad, 1767 - 1795.
2. Een idem, 1795 tot na 1813.

Naar ds. A. W. Kam mij mededeelde, bevatte het kerkelijk archief niets meer van vóór 1813; bij een volgend bezoek vond ik echter nog:

3. Protocol, bevattende diaconie-rekeningen, (alleen ontvang) van diakenen en armvoogden, 1645—1658.

4. Dito dito, 1697—1710.
5 Dito dito, 1710—1724.
6. Dito dito, 1730—1743.
7. Dito dito der diakenen, 1698—1729.
8. Dito dito derzelfden, 1729—1749.
9. Dito dito derzelfden, 1749—?.
10. Protocol, bevattende diakonierekeningen (alleen uitgaaf), 1651—1669.
11. Dito dito, 1669—1681.
12. Dito dito, 1681—1685.
13. Dito dito, 1704—1711.
14*a*. Dito dito, 1723 - 1747.
14*b*. Dito dito, 1720—1734.
15*a*. Dito dito, 1767—1782.
15*b*. Dito dito, 1766—1790.
16. Dito dito, 1782—1796.
17. Dito dito, 1809 - 1836.
18. Een protocol, zijnde het »bestedelingenboek" van 1693 tot 1720.
19. Dito dito over 1741—1750.
20*a*. Dito dito over 1780 - 1798.
20*b*. Dito dito over 1790—1798.
21. Dito dito over 1798—1810.
22. Een protocol, getiteld „Het wekelijksch deelingboek", 1749—1764.
23. Dito dito 1764—1776.
24. Een protocol, zijnde het kleedboek voor de armen, 1763—1770.
25. Een protocol, zijnde het boek der landhuren, aan de diaconie verschuldigd, 1727 - 1761.
26. Een protocol, zijnde hetzelfde over 1763—1805, en bevattende aan de andere zijde uitgaven der diaconie over 1803.
27. Een protocol, zijnde het „Renteboek" der diaconie, 1683 - 1734.
28. Een protocol, getiteld: „Het nieuwe Stoeleboek van diakonen, van tafeltjes en aanlegswallen", 1755—1817.
29. Een protocol zijnde „het Armengasthuisboek", bevattende rekeningen daarover en wel alleen de inkomsten, 163 —1753.

Voorts eenige losse stukken.

Gemeente *Norg*.

1. Een protocol, bevattende diaconie-rekeningen, 1651/1737.
2. Een idem, 1738/1772.
3. Een idem, 1773/1798.

Gemeente *Nijeveen.*

Van het kerkelijk archief niets te vinden uit den tijd vóór 1813.

Gemeente *Odoorn.*

Naar ds. Mees mij mededeelde is in het kerkelijk archief niets voorhanden van vóór 1813.

Gemeente *Oosterhesselen.*

In het kerkelijk archief van vóór 1813 niets.

Gemeente *Peize.*

1. Een protocol, bevattende de kerkerekeningen van 1683 – 1758, benevens opgaven der schuldvorderingen en der landschaps-obligaties, behoorende aan de kerk; voorts aanteekeningen omtrent de administratie van kerkvoogden, als verhuringen van land, enz. (deze tot 1760).
2. Een protocol als voren, 1758—1854.
3. Een protocol, bevattende de ontvangsten en uitgaven, voortkomende uit het aan de pastorie behoorend hakhout, 1765—1776.

Gemeente *Roden.*

1. Een opgave van den staat der Hervormde gemeente op het einde der vorige eeuw.
2. Een protocol bevattende een register van kerkepachten, 1747 - 1782, en de uitgaven der diaconie over 1793 tot 1851.
3. Een lidmaten-boek, 1730 -1851.

Voorts verscheidene losse stukken, niet van groot gewicht; de oudere zijn nu in het Rijksarchief te Assen.

Gemeente *Roderwolde.*

In het protocol bevattende de handelingen van den kerkeraad, na 1813 komt voor een lijst van predikanten en een plaatsbeschrijving van ouderen datum.

1. Een protocol, betrekkelijk de administratie der kerkvoogden, 1641—1752, tevens bevattende opgaven omtrent de verhuringen van landerijen enz.
2. Protocol betrekkelijk de administratie der diakenen, 1661—1706 (achterin een borgtocht voor een onvermogende van 1809).
3. Protocol, bevattende diaconierekeningen over 1751 tot 1839.

Hierin liggen eenige fragmenten van het protocol, dat tusschen n°. 2 en n°. 3 in behoort.

Gemeente *Rolde.*

1. Een protocol bevattende:
een register van gedoopten, 1801—1845;
een idem van lidmaten, 1801 - 1856.
2. Een protocol, bevattende diaconierekeningen, 1731—1793.
3. Een idem, 1793 1855.
4. Een protocol bevattende aanteekeningen over de administratie der kerkvoogden, 1782—1819.
5. Een protocol, bevattende kerkvoogdijrekeningen van af 1809.
(Beide laatste zeer beschadigd en door vocht onleesbaar).

Gemeente *Roswinkel.*

1. Een protocol, bevattende:
een lijst van gedoopten van 1811—1877.
een lijst van lidmaten, van 1811—1887.
2. Een protocol, zijnde het kerkeraadsboek, 1756—1887.

Gemeente *Ruinen.*

1. Register van lidmaten van af 1811.
2. Protocol, bevattende handelingen van den kerkeraad, 1808—1855.

Gemeente *Ruinerwold.*

1. Een protocol, bevattende:
staten van pastorie- en kerkeopkomsten, 1619—1669, 1669 en 1720.
2. Een protocol, bevattende kerkerekeningen 1771—1772.
3. Een idem, 1772—1805.
4. Losse stukken betreffende de kerk en de pastorie; o. a. koopbrieven van land, ten behoeve der kerk te Blijdensteden, van 1517, 1538, enz.
5. Een protocol, bevattende:
een register van lidmaten, 1708—1874, benevens lijsten van leden van den kerkeraad, 1670—1784.
6. Een protocol, bevattende de handelingen van den kerkeraad 1784—1876.

Gemeente *Schoonebeek.*

1. Een protocol, bevattende de handelingen en besluiten van den kerkeraad, 1756—1869.
2. In het protocol der diaconie van 1821, treft men aan enkele aanteekeningen over verzegelingen van 1782.
3. Een copielijst der pastorieopkomsten van 1597.
4. Een lijst der predikanten van af de hervorming.
5. Extracten uit het „Kerkeboek" van 1720.

Gemeente *Sleen.*

1. Een protocol, bevattende de rekeningen der kerkvoogden 1748—1821.
2. Een protocol, bevattende rekeningen der kerk, 1777—1821.

Gemeente *Smilde*, *Hijkersmilde* en *Kloosterveen.* (1780).

In het archief vond ik niets, dat van vóór 1813 dagteekent.

Gemeente *Vledder.*

1. Een protocol, bevattende huwelijksafkondigingen van 1736 tot 1794.
2. Een protocol, zijnde een register van huwelijken, 1795—1867.
3. Een protocol, bevattende handelingen van den kerkeraad van af 1811, en voorts een lijst van van elders gekomen lidmaten van 1795 tot 1836.
4. Een protocol, bevattende diaconierekeningen van 1715 tot 1777.
5. Eenige losse stukken; waaronder enkele aankomsttitels o. a. een van 1677, waarbij aan de diaconie land op de Westeresch werd verkocht.

Gemeente *Vries.*

1. Een doopprotocol van 1811 af.
2. Een register van lidmaten, 1772—1832.

Gemeente *Wapserveen.*

1. Een protocol, bevattende kerkeraadsaanteekeningen van 1774 tot 1835.
2. Een protocol, bevattende de ontvangsten van de rekeningen der armen, 1742—1762.

3. Een idem van 1810 tot 1816.
4. Een idem, met uitgaven van idem, 1694—1718.
5. Een idem met idem, 1724—1747.
6. Een idem met idem, 1747—1762.
7. Een idem met idem, 1762—1774.
8. Een idem met idem, 1786—1801.
9. Een idem met idem, 1801—1816.
10. Eenige oude stukken de kerkvoogdij betreffende, waaronder als oudste een lijst van de pachten der pastoriegoederen van 1733.
11. Copie omslag-register over Wapserveen van 1750.

Gemeente *Westerbork.*

1. Een doopprotocol van af 1811.
2. Een protocol, bevattende rekeningen der diaconie, 1704—1819.
3. Een idem bevattende kerkerekeningen, 1637—1750.

Gemeente *de Wijk*, eigenlijk *IJhorst*, kerkelijk onder *Overijssel.*

Een protocol, zijnde »het kerckenboeck van de IJhorst", beginnende 1658, tevens bevattende:
Rekeningen van kerkvoogden, 1680—1801.
Handelingen eener „erfgenamen-vergaderinge", 1781.
Register der kerke- en pastorie-opkomsten, 1735.
Register der grafsteden, 1804.

Gemeente *Zuidlaren.*

1. Kerkelijk protocol, bevattende:
Opgaven der lidmaten, 1729—1843.
Dito der gestorvenen, 1801—1813; en
De handelingen van den kerkeraad, 1729—1858.
2. Een protocol, bevattende de resoluties en handelingen der diakenen, benevens opgaven aan wie uitdeelingen van wege de diaconie zijn geschied, 1726—1787.
3. Een protocol bevattende:
de besluiten van de eigenaren der Plankensloot, en de rekeningen en verantwoordingen hun gedaan, 1743—1808.

Gemeente *Zuidwolde.*

Naar mij ds. A. Reiners verzekerde, is in het kerkelijk archief niets van vóór 1813 voorhanden, wijl alles in den brand van 1824 is te gronde gegaan.

Gemeente *Zweeloo.*

In het archief heb ik niets van vóór 1813 dagteekenende aangetroffen.

Het oud provinciaal archief in Limburg.

Ik heb de eer Uwe Excellentie door tusschenkomst van den Algemeenen Rijksarchivaris te doen toekomen een verslag van hetgeen mij bij het beheer van mijn archiefdépôt gedurende het afgeloopen jaar 1890 meldenswaardig is voorgekomen.

Ik volg daarin de orde door een der voorgangers van Uwe Excellentie voorgeschreven.

I. *Toestand der bewaarplaatsen van het archief.*

De archiefgebouwen verkeeren in goeden toestand.

Wederom werden dit jaar nieuwe meubelen ter plaatsing in het archiefgebouw aanbesteed en geleverd, bestaande in een vitrine tot berging van zegels, platen, handteekeningen en kleinere handschriften, die wij voor de bezoekers wenschen ten toon te stellen, alsmede een tiental stoelen, drie lessenaars en vier tafels, ten dienste der bezoekers, welke bijna alle in het schip der kerk zijn geplaatst.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Gelijk ik reeds verleden jaar meldde, bestaat er vooruitzicht, dat de archiefgebouwen in verbinding met de stedelijke waterleiding gebracht en met brandkranen voorzien zullen worden.

III. *Toestand der archiefverzamelingen.*

Gedurende dit jaar werden ongeveer een achthonderd portefeuilles vervaardigd ter berging der Rijksarchieven zoowel in het hoofddépôt te Maastricht, als voornamelijk in het dépôt van het voormalig Overkwartier van Gelderland te Roermond, dat voorloopig aan onze zorgen door Uwer Excellentie's voorganger is toevertrouwd. Om die bij tijds gereed te hebben, werden wij dit jaar weder door een boekbinder bijgestaan. Ter voorkoming en afwering van vocht, werd des winters de lucht voldoende verwarmd door kachels, die daartoe volkomen geschikt zijn, terwijl des zomers door het

openen van deuren en vensters de gebouwen van versche en droge lucht voorzien worden.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en ordening van het archief.*

Ook dit jaar waren wij wederom, voor zoover onze bezigheden ons toelieten, werkzaam in het archief van het voormalig Overkwartier van Gelderland, berustende ten stadhuize te Roermond. Wij hebben niet alleen de archieven van het Overkwartier, welke grootendeels althans, reeds in het begin dezer eeuw aanwezig waren, in tot dat doel vervaardigde portefeuilles, voor zoover noodig, geborgen, maar ook gedeeltelijk reeds de rechtelijke archieven, die vroeger bewaard werden in het gebouw der Arrondissements-rechtbank te Roermond en die rechterlijke archieven, welke voorheen bewaard werden in het gebouw van het Kantongerecht te Venlo en welke thans bewaard worden in het voormalig bureau van den essayeur van goud- en zilverwerken op het stadhuis voornoemd, terwijl wij ook de registers van laatstgenoemd dépôt van etiketten voorzien. en genummerd hebben. Met den inventaris daarvan zijn wij reeds zoover gevorderd als de archieven zijn geborgen en gerangschikt. Zoodra onze bezigheden het toelaten, zullen wij, wat daar nog te bergen, te rangschikken en te inventariseeren overblijft, afdoen.

Behalve de inlichtingen, die door ons werden verstrekt, waarover in een volgend hoofdstuk zal worden gehandeld en die dit jaar zeer talrijk en tijdroovend waren, werd door den ondergeteekende zoover de tijd het hem wederom toeliet, voortgegaan met het afwerken en voor de uitgave gereedmaken van den inventaris van het voormalig kapittel te Thorn, terwijl, voor zoover men met het drukken daarvan op de Landsdrukkerij vorderde, door hem ook een geruime tijd moest worden besteed, met het nazien en verbeteren der proeven, waarin hij door den heer A. J. Flament, den commies-chartermeester, werd bijgestaan, terwijl door den laatste verder nog werden vervaardigd inventarissen der archieven van de heerlijkheid Strucht en van de familie de Horion in hare verschillende relatiën tot de heerlijkheid Poll en Panheel, Dalenbroeck enz. en van eene verzameling meetboeken van gezworen landmeters dezer provincie in vroegere eeuwen en andere archieven, welke wij in een volgend hoofdstuk bij de opgaven der aanwinsten door schenking of aankoop zullen opnoemen.

Ook werd door den ondergeteekende nog de laatste hand gelegd aan het rangschikken en vervaardigen van regesten der archieven van het Bisdom Roermond, tijdelijk berustend op ons archief,

waartoe hem bij schrijven van Uwer Excellenties voorganger vergunning werd verleend.

V. *Opgave der in druk verschenen werken, behoorende tot het archief.*

Gedurende het afgeloopen jaar werd voor de volgende geschriften geheel of gedeeltelijk gebruik gemaakt van ons archief.

Jos. Habets, Limburgsche bank-, laat- en boschrechten en gewijsden, reeds gedrukt in het tijdschrift tot beoefening van Oud-Vaderlandsch Recht te Utrecht.

1. Costuymen der heerlijkheid Eys bij Wittem, 1571.

2. Costumen van Wittem (Rijksheerlijkheid, later in 1732 met Eys en Slenaken een graafschap.)

3. Bankrechten der vrije Rijksheerlijkheid Wylre, bij Gulpen.

4. Eenige bankrechten der Rijksvrijheid Ryckholt.

5. Bankrechten van Heer en Keer (bank van het kapittel van St. Servaas te Maastricht.)

6. Uittreksels uit de landrechten der vrije Rijksbaronnie Petershem en Lanaken.

7. Bankrechten van Gulpen.

8. Wysdom en Cleernis van Einrade bij Vaals.

9. Bank- en boschrechten van Simpelveld en Bochholtz.

10. Costumen van 's Gravenvoeren.

11. Costumen van Mheer.

12. De jurisdictie van Bemelen (dorp toebehoorende aan het kapittel van O. L. Vrouw te Maastricht.)

13. Algemeene costuymen der banken in het land van Valkenburg.

14. De bankrechten van Meersen (dorp, toebehoorende aan den abt der abdij van Sint Rémy te Reims en na 1611 aan dien van Eaucourt.)

15. De bankrechten van de hoofdbank Beek.

16. De bankrechten van Heerlen, (hoofdbank van het land van Valkenburg).

17. Idem van Climmen (hoofdbank van het land van Valkenburg).

18. De bankrechten der Heerlijkheid Geul (land van Valkenburg)

19. De bankrechten der heerlijkheid Meyel (Overkwartier van Gelre).

20. De bankrechten der heerlijkheid Horst (land van Kessel).

21. De costumen van het graafschap Horne.

22. De rechten der heerlijkheid Susteren.

23. De rechten van het laathof Wyer, onder Heerlen.

24. Schepen-cleernissen van Villen.

25. De hofrechten der heerlijkheid Stevensweert.

26. De rechten van het laathof van Asselt, en van Aldenhoven (onder Heythuijzen).

27. De rechten van de Vossumer laatbank te Straelen.

28. De boschrechten der Graatheide, bij Sittard.

29. De boschrechten van het gemeentebosch van Echt.

Verder werd nog voor de volgende bijdragen in de „Publications de la Société historique et archéologique dans le duché du Limbourg", jaar 1890, Tom. XXVII, Maastricht 1890, van ons archief gebruik gemaakt:

30. Notice sur la libre seigneurie de Breust par Amédée de Ryckel.

31. Journal du chanoine et camérier Réné Joseph de Meer, J. U. Lic., députe du chapitre de Saint Servais à Maestricht, au traité de paix de Nimègue en 1678, door dr. P. Doppler.

32. Wilhelmus Lindanus, eerste bisschop van Roermond, door H. Welters.

33. De wedervinding van het grafmonument der H. H. Monulphus en Gondulphus in de Sint Servaaskerk te Maastricht, door A. J. Flament.

34. Oude statuten en verordeningen van de heerlijkheid Reckhem, uitgegeven door J. L. Meulleners.

35. De beoordeeling van Alva en Oranje voorkomend in het

opstel: Legertochten tusschen Maastricht en Mook 1568—1575, nader toegelicht en gehandhaafd door J. L. Meulleners.

36. Ordonnantie der hoofdbank Vleytingen (bank van het kapittel van Sint Servaas te Maastricht) door Jos. Habets.

37. De landrechten der vrije rijksbaronnie Petershem en Lanaken (naar eene copie in het Rijksarchief van Limburg, van het oorspronkelijk register dat te Petershem in het archief der familie de Merode wordt bewaard), door Jos. Habets.

38. De Antwerpsche bankiers Erasmus Schets en zijne geassocieerden Jan Vleminck en Arnold Proenen in hunne betrekking tot Aken en Maastricht, door J. L. Meulleners.

39. Krijgsbedrijven van Alexander Farnese in Limburg en aangrenzende gewesten, 1578 en 1579, door P. Thomassen.

Verder voor de volgende bijdragen in de Maasgouw, orgaan voor Limburgsche geschiedenis, taal- en letterkunde 1890.

40. De grafzerk der H. H. Monulphus en Gondulphus in de Sint Servaaskerk te Maastricht, door P. Doppler, p. 9, 10.

41. Lijst der hoofdschouten enz. te Maastricht met aanteekeningen door Jos. M. H. Eversen, p. 81, 82, 85, 86, 90, 91, 93, 94, 97, 98.

42. Beschrijving van abdijen, kloosters en kasteelen als domein verkocht tijdens de Fransche republiek met de verkoopakten, p. 3, 4, 11, 12, 15, 16, 19, 20, 23, 24, 28, 31, 32, 34, 35, 36, 40, 43, 44, door A. J. Flament.

43. Oude Latijnsche spreuken gevonden op het schutblad van een Ms. over Romeinsch recht, door A. J. Flament p. 7, 32, 43, 44, 47, 48.

44. Kerkelijke gebeden voor de consuls, den eersten consul en den Keizer 1801—1804, door A. J. Flament p. 78.

45. Partage-tractaat van het Overkwartier in 1661, door A. J. Flament p. 49, 50.

46. Eedsformulieren bij de voormalige schepenbank van Gulpen, door Jos. Habets p. 69.

47. De nieuwe gemeentewapens te Arcen en Velden p. 3, Eysden p. 8, Itteren p. 58, Borgharen p. 62, Steyn p. 95, Spaubeek p. 99 en Mook en Middelaar p. 103, door Jos. Habets.

VI. *Aanwinsten door geschenken, aankoop, enz. verkregen. Verliezen.*

Ons archief verkreeg wederom in den loop van dit jaar, verscheidene aanwinsten, zoo door aankoop als door schenking.

Ten geschenke werden aangeboden:

Door den heer L. Elias, eigenaar van het hotel »L'Empereur" te Valkenburg, de volgende registers, afkomstig van de landmeters Joannes Bollen en Jacobus Vroemen:

1°. Reg. in fol. met voorschriften over landmeetkunde en aanverwante hulpwetenschappen, rekenkunde, meetkunde, enz., geschreven door Joannes Bollen, van Limmel, blijkens een akrostiche op het eerste blad. In fine „den A B van 's menschen leven" (*vers*), regels van erfdeelinge door Joannes Bollen den 10 Nov. 1681. „Om altijd te weten hoe alt den maen is" — „om met ter haest een sonnewijser te maken naer de maniere van pater Backis". — Wijze om op de vingeren te zien hoe laat het is, met gekleurde teekeningen. „Fondament van den simpel sanck (plain chant of Gregoriaansch) wy ich 'tselve geleert hebbe in den jaere 1657 bij den custer van Meerssen, Leonard Schots, afgecopieert vyt mijn klad den 20 Januarii anno 1678 tot Beeckhoven." (Met notenschrift o. a. Gregoriaansche Mis en antiphoon van Pinksteren). „Declaratie van de wegen, straten en de passagiën naer der usantie des landtsrecht, alles afgecopieerd vyt mijn meesters (Jan Velen) reglement, in 't jaer 1667." Specificatie der landmaeten. „Recept tegen die tegenwoordige aen eenige plaatsen graessierende kranckheyt der besten" enz. Dit register is vol van beschrijvingen met allerlei gekleurde voorstellingen van gewijden en ongewijden aard, b. v. Ecce homo enz. Onder de profane voorstellingen is de aandacht waard de afbeelding van een „touback-drincker" met pijpje in den mond en het onderschrift „touback drincken is goet, die het maetelijck doet". De versieringen der titels zijn soms aardig en bestaan vooral uit bloemen, meest tulpen.

2°. Meetboek van Jan Bollen, 1674 - 1675. 8°. obl.

3°. Meetcedule van Jan Bollen, 1675—1677, betreffende goederen in het land van Valkenburg. 8°. obl.

4°. Meetboek van goederen in de heerlijkheid Geleen van Johannes Bollen, gezworen landmeter der heerlijkheid Geleen 1676 (volgens den ruggetitel). 8°. obl.

5°. Meetboek van Jan Bollen, 1684—1687, betreffende goederen in het land van Valkenburg.

6°. Meetboek van Jan Bollen, 1687—1688, betreffende goederen in het land van Valkenburg. 8. obl.

7°. Idem van idem van 1689—1690. 8°. obl.

8°. „ „ „ „ 1692—1694. 8°. obl.

9°. „Meetingen der heerlicheyt Opspringen (1) ende alle schadtbaere goederen daer binnen gelegen, gemeten door mij Joannes Bollen, geswoeren landtmeter in den jaere 1690." 8°. obl.

10°. „Meetinghe der heerlicheyt Spaubeek ende alle schadtbaere goederen daer binnen gelegen, gemeten door mij Joannes Bollen, Claes Haesen ende Jan Speertz in den jaere 1690, den 22 April, daertoe van de heere Drossardt Duyckarts, burgemeesters ende gemeintenaeren gecommitteert". 8°. obl.

11°. „Meetinghe der graefschappe Geleen van alle de goederen daer binnen geleghen, soo leenen als laetgoederen, gheene vuytgesondert, gedaen en gemeten door mij Joannes Bollen, der voors Graeffschappe in den jaere 1676 den 16 Marty ende nu gerenouveert door my Joannes Bollen, geswoeren landtmeter des hertogdom Gulickx in den jaere 1706, den 17den May met nieuwe reignoeten" 8°. obl.

12°. Meetboek 1711—16 van Joannes Bollen, geswoeren landmeter des hertogdoms Gulickx. 8°. obl.

13°. Meetboek door Joannes Bollen, 1725—1728, betreffende goederen in Puth, Born, Luttelroe, Hobbelroe, Craewinckel, Geleen. 8°. obl.

14°. Meetboek door Joannes Bollen, 1730—1733, betreffende goederen in de gemeenten Puth, Luttelroe, Craewinckel, Spaubeek, Geleen, Nagelbeek, Straebroeck, Leyenbroeck, Munstergeleen, Limbricht, Nierbeek. 8°. obl.

15°. Meetboek van Joannes Bollen, geswoeren landmeter des hertoghdoms van Gulyck, 1733—1736 (betreffende goederen van Spaubeek, Geleen, Neerbeek, Puth, Merkelbeek, Limbricht, Schinnen, Craewinckel). 8°. obl.

16° Meetboek van Joannes Bollen, gemeente Houthem, 1736 tot 1744. 8°. obl.

17°. Meetboeck van Jacobus Vroemen, 1743. 8°. obl.

18°. Meetboek van Jacobus Vroemen, 1753—1758. 8°. obl.

19°. „Scheydinghen ende deylinghen de anno 1759 usque ad annum 1771, gemaeckt door Jacobus Vroemen, gesworen landtmeeter des Hertogendoms Guilich" betreffende de goederen der heerlijkheid Geleen. 8°. obl.

(1) Opspringen, dorp bij Hinsberg.

20°. Meetboek van Jacobus Vroemen, 1772—1778, betreffende goederen der heerlijkheid Geleen. 8°. obl.

21°. Fransse Schadtsedule van de leste taxeeringen gedaen door den heer Intendant la Coudrays, op den tweeden Aug. 1684. 8°. obl.

Krachtens testamentaire beschikking van wijlen mej. A. L. C. Braede, overleden te Brussel den 9 Maart 1890, werden ons door haren erfgenaam, den heer baron de Goër de Herve, geschonken een aantal „Lettres de faire part" betreffende huwelijken, geboorten en overlijden van verschillende leden van adellijke en patricische geslachten in Frankrijk, België en Nederland, waaronder ook verschillende betreffende Limburgsche of uit Limburg stammende families, in 8 banden. 8°. 1833—1864; 1864 -1867; 1867—1869; 1869 -1872; 1873 -1875; 1876—1879; 1880—1883 en 1884—1888, met één band, vormende een alphabetisch register. Alsmede: Een handschrift in 8°., getiteld: „Memoriaal der aanteekeningen over materialen, benoodigd tot de fabrikatie van wapenen, over de eigenschappen der onderscheiden deelen, over het van pas maken der remontstukken, over de voorkomende reparatiën aan de draagbare vuur- en blankwapenen en over de harding, door Girardon, 1ste luitenant."

Door den heer baron de Woelmont, te Gors op Leeuw (België), lid van den Belgischen Senaat, werden ons geschonken een aantal archiefstukken betreffende de heerlijkheid Strucht en de familie de Groot, welke deze heerlijkheid bezeten heeft en de aanverwante familiën: Strythaegen, Schwartzenberg, ab Ageris te Laer en Mettecoven. Zij zijn de volgende, door ons in twee portefeuilles gerangschikt.

Een registertje getiteld: „Register und Verzeichnusz aller Erb: und Loss-Rhent, Pecht und Zinssen, so Ich Weynandt von Hartmann in der stadt Aach derei Gepieth und Sonster anderszwo auszwendig einkommen und geldens hab angefangen 1597, in Majo." Sinds 1612—1626 gehouden door Joncker Wilhelm Schwartzenberg kl. 4°.
Om dit register was als omslag een blad als perkament met fragment van den Merlijn van Lodewijk van Veltheim, vers n°. 25579 volg.

Verder de volgende documenten.

1°. Twee brieven van den baron de Groot, heer van Strucht en Oost. 1708.

2°. Brieven van Melchior van Schwartzenberg, burgemeester en schepen der stad Aken, wonende op Sint Albertsberg, in zijne hoe-

danigheid van burgemeester, alsmede familiebrieven over zijne goederen enz.

3°. Brieven van en aan leden der familie Schwartzenberg en de met haar verwante familiën Mettecoven, De Groot, Strythaegen, ab Ageris enz., o. a. aan Johan van Schwartzenberg 1636, aan den heer van Mettecoven, heer van Opleeuw 1650, enz., enz.

4°. Inventaris van de goederen van Schwartzenberg onder Valkenburg, Heerlen, Oirsbeek, Amstenrade enz. gelegen.

5°. Bescheiden, rekeningen, enz. betreffende goederen en gelden der familie Schwartzenberg en der aanverwante familiën Mettecoven, De Groot, Ab Ageris, Strythagen enz., gelegen onder Hoensbroeck, Heerlen, Brunssum, Slenaken, enz.; van den hof te Beeselberg. In het bijzonder: kwitantiën der pachters, inventarisatie van het lijnwaad 1620–1670.

6°. Papieren en extracten uit het leenregister van het graafschap Gronsfeld in 1519 en volgende jaren betreffende goederen der familie Schwartzenberg.

7°. Goederen van Jonker Maximiliaan van Schwartzenberg gelegen onder Gronsfeld 1588.

8°. Goederen van de familie Schwartzenberg te Gronsfeld. Kwi tantiën, rekeningen enz. van Melchior, van Johan en van Maximiliaan van Schwartzenberg, 1617 en volgende jaren.

9°. Bescheiden betreffende goederen der familie ab Ageris onder Vylen.

10°. Bescheiden betreffende de goederen van de familie de Groot en van Schwartzenberg onder Strucht.

11°. Extract uit een cijnsboek van Melchior van Schwartzenberg, betreffende goederen van Jonker Johan van Strythagen.

12°. Bescheiden betreffende goederen te Lemiers, behoorende aan de familie van Schwartzenberg, onder Schinveld; over eene executie op dezelve.

14°. Extracten uit het ontvangstregister van Melchior van Schwartzenberg, burgemeester van Aken enz.
Informatie omtrent zijne goederen en deelingen. — Extract uit de rekeningen. — Pachtcontracten.

15°. Ondervraging van Johannes van Eys, genaamd Beusdael, omtrent een gesloten erfpacht, op verzoek van Melchior van Schwartzenberg, 5 Dec. 1651.

16°. Brief van Maria de Groot, weduwe van Melchior van Schwartzenberg over de hoeve Muelenberg, 1666.

17°. Stukken van een proces in zaken Winandt van Hartman tegen Johan en Abraham van Strythaegen, gebroeders, met uitspraak door de Keurkeulsche mankamer te Heerlen, zonder datum maar na 1587.

18°. Toestemming tot den verkoop ten behoeve der minderjarige kinderen ab Ageris door hunne voogden Reinart ab Ageris en Melchior van Schwartzenberg.

19°. Schuldbekentenis van Reynard ab Ageris te Laer aan Dirk Hondt, koopman te Aken, wegens 437 daalders, met extracten uit de genachtingen van de bank Vijlen, waarbij Peter en Dirk Hondt beslag verzoeken op de goederen te Laer, dato 1658 en 1659.

20°. Brief van Reynard ab Ageris aan Maria de Groot, weduwe van Melchior van Schwartzenberg, te Aken en andere papieren betreffende Reinard ab Ageris en zijne familie.

21°. „Verbundbrief" der schepenen van Aken uit 1549.

22°. Twee brieven betreffende schulden van de Beyens, officier in dienst van den Koning van Frankrijk tijdens den Spaanschen successie-oorlog. Brief van de weduwe de Beyens te Aken in dato 1712, over „les criminels importeurs de notre bois" aan den heer van Strucht.
Brief over de pretentiën van de erfgenamen van Don Quiros enz., 1709, aan den heer van Strucht. — Extract uit het testament van Cornelia van Worcum, wed. van Johan Willem de Loucart, kolonel in Spaanschen dienst, waarin erflatingen aan de familie de Beyens.

23°. Vier brieven geschreven uit Weenen, waarvan een door den baron de Mirbach de Haneffe aan zijn oom en tante (leden der familie Schwartzenberg of een harer aanverwante familiën) o. a. over zijn plan om deel te nemen aan den Turkenkrijg (in de Fransche taal) en drie andere brieven niet onderteekend, wellicht door denzelfde, behelzende nieuws over den oorlog met de Turken (in het Duitsch). *Copie* van een Latijnschen brief van Nikolaas Zriny aan den Keizer, over het beleg van Belgrado (1661–1663).

24°. Rekeningen der familie Schwartzenberg, de Groot, ab Ageris, Strythaegen enz., afrekeningen met pachters ook tusschen de leden der familie onderling, over goederen en gelden. Rekeningen van damescostumen, idem, wegens het vervaardigen der twee

blazoenen voor de begrafenis van den burgemeester Melchior van Schwartzenberg, enz., enz.

25°. Doktersrekening wegens behandeling van den burgemeester van Schwartzenberg, 1663. Apothekersrekening voor den kleinen jonker de Groot, 1665. Geneeskundige voorschriften en leefwijze voor den burgemeester Melchior van Schwartzenberg.

26°. Rekeningen voor mejufvrouw Strythaegen, 1565—1568.

27°. Stukken van de volgende processen:
Weydenfeldt (later van Schwartzenberg) contra Schmitz.
Van Schwartzenberg contra Syben.
George van Stucken contra Melchior van Schwartzenberg.

28°. Uitgaven wegens Kirchherten (1) en wegens het proces van Melchior van Schwartzenberg tegen Jonker Strythaegen, 1659 1662.

29°. Fragment van een proces van baron van Tryps, heer van Clermont tegen den heer van der Tommen, circa 1701.

30°. Mémoire pour le ban de Charneux.

31°. Extract van het reces gemaakt in de vergadering der Staten van Limburg en landen van Overmaas, gehouden te Henri-Chapelle, 11 Februari 1709.

32°. Varia: Copie van nieuwstijdingen gedagteekend: Parijs 7 Dec 1773. - Fragment van een gedrukten brief van den burgemeester van Straatsburg 1700. -- Traktaat van handel van de Staten van Holland en Engeland met Algiers (gedrukt). — Extract uit de resolutie van de Staten-Generaal betreffende de partagie van de landen van Overmaas 1662, 16 Aug. — Schema van een Latijnsch treurspel. „Pancratius martyr Romanus" gespeeld door de 2de klasse der grammatica van een Jesuiten collegie (te Aken of te Maastricht waarschijnlijk.) — Getuigenis van pastoor Marcellius Werth omtrent een bezetene, enz. — Komisch Vastenmandement in de Fransche taal uit de 17de eeuw (uitgegeven door A. J. Flament.) — Brief van een koperwerker over kalamijnsteen aan Brouwers te Brussel 1636. — Uitgaaf wegens het zilverwerk eener kerk 1802.

Van den heer Cremers, pastoor te Heel (thans deken en pastoor te Gennep) ontving het archief ten geschenke een groot aantal bescheiden betreffende de familie de Horion als bezitster der

(1) Kirchherten bij Keulen.

heerlijkheid Pol en Panheel en van het kasteel te Heel, bij Roermond, verder in hare betrekking tot de heerlijkheid Dalenbroeck, waarover zij geprocedeerd heeft met de familie de Raville of van Rolingen, alsmede tot de heerlijkheid Odenkirchen waarover zij mede proces heeft gevoerd; verder nog een aantal bescheiden betreffende den heer de Horion in zijne hoedanigheid van drossaard van het land van Horn.

Deze archieven werden, voor zoover betreft de heerlijkheid Poll en Panheel en het kasteel van Heel, vroeger benuttigd door den ondergeteekende voor de uitgave van eene bijdrage getiteld: „Het vrijdorp Neeritter als eigendom der domkerk van Luik, gevolgd door aanteekeningen op Molenbeersel, Heel, Pol en Panheel in de „Publications de la société historique et archéologique dans le duché du Limbourg", deel IV bladz. 217—368 uitgegeven, waar tevens eenige der bescheiden, betreffende de heerlijkheid Dalenbroeck zijn geanalyseerd.

Wij laten hier de lijst dier archieven volgen:

A. *Registers:*

1°. „Registre contenant les principaux tiltres et documents des biens appartenants à très noble et très généreux Seigneur Messire Gérard Assuere né baron de Horion, Seigneur de Colonster, Angleur, Limbricht, Poll, Panheel, Heel, etc., gentilhomme de S. A. S. E. de Cologne, conseiller en ses Conseils d'Etat et privé son premier et souverain officier, grand mayeur de la ville et cité de Liège tant par sa succession de feux ses père, mère et ses ayeuls que par le testament de feu sa très-chère femme Charlotte, Jacinthe. Florence, baronne de Raville, héritière de feu la dame Anna de Malsen, baronne de Ribaucourt comme aussi de ceux que lui a apporté en mariage sa très-chère femme Justine Hélène Baronne de Bentinck, héritière de feu très noble et très-généreuse dame Madame Jeanne Helena, baronne de Breyel, dame de Limbricht, Enichausen, et chanoinesse de l'Illustre Collège Séculier de Susteren avec touttes les acquestes et les charges concernants iceux biens." Fol.

2°. Pachtboekje der familie de Horion (begin der 18de eeuw). kl. 8°.

3°. „Rekeninge ende bewijs van Johan van Uthwich, gedaen aan den Edelen Ehrentfesten Jasper van der Lyp, genamt Hoen, her zu Afferden, Blyenbeeck ende Gribbevorst, pandther der graefschap Horn enz. van zijn rentmeesterschap van den voirschreven

graefschap ende foer dat jaer beginnende Petri ad Cathedram anno 1574 ende vuytgaende Petri ad Cathedram anno 1575 inclusz." etc. fol.

B. *Documenten.*

1. *Poll, Panheel en Heel.*

1°. Schepenen van Poll, Panheel en Heel verklaren dat zij ten verzoeke van van Assuerus baron van Horion een notarieele acte hebben geregistreerd. 1717, 1 December.

2. Request van de gemeente Heel, dat de inwoners dezer gemeente hun gronden benadeelden. Met apostille van de bestuurders van Heel. 1702 (copie).

3°. Molenrechten van Wessem, Poll en Panheel. *zonder jaar* (uitgegeven door Jos. Habets in de bronnen van het Vaderlandsch recht).

4°. Verklaring aan de dingbank van Heel, hoe de inwoners van Heel moeten werken aan den dijk van Oosden, door die van Heel en Poll (*zonder jaar*).

5°. Sauvegarde voor het kasteel van Heel en deszelfs bewoners door Karel Bathyani, generaal der keizerlijke legers (omstreeks 1746).

2. *Proces over de heerlijkheid Daelenbroeck tusschen de families de Raville en Horion.*

1°. Brief van Hathardt van Pallandt, heer van Dalenbroeck enz. aan Laurentius Dominicus Stas, doctor in de rechten en advocaat bij het rijkskamergerecht te Spiers (*zonder jaar*).

2°. Attestatie van den leengriffier Dibbets, 1733, dat Godhard van Flodrop de voogdij van Roermond en het huis van Daelenbroeck in leen heeft ontvangen op St. Gregoriusdag 1402.

3°. Eisch des procureurs van Gerard Assuerus baron van Horion, Peter Roskam 1692.

4°. Volmacht van F. H. de Raville en Anna van Hindersum aan hun zoon en stiefzoon E. de Raville om op het kasteel Daelenbroeck te wonen en de vruchten te trekken, 1693.

5°. Lijst der betaalde schulden staande op Daelenbroeck enz. op verzoek van den baron van Rolingen of Raville, opgemaakt door notaris Joannes Corstius te Maastricht, 8 Nov 1696.

6°. Informatie voor den baron de Raville tegen den baron de Horion gericht aan de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, na 1705.

7°. Petities aan de Staten-Generaal der Nederlanden van den baron G. A. de Horion in zake zijn proces over de heerlijkheid Daelenbroeck tegen den baron de Raville met resoluties van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden uit het jaar 1705 (negen stuks.)

8°. „Etat provisionel et libelle des prétentions résultantes de l'indemnité stipulée par acte du 14 Janvier 1711 pour Gérard Assuère baron de Horion contre Messire Lothair Frederik baron de Raville".

9 . Accoord van den baron Ernst van Rollingen met de geërfden in de heerlijkheid Daelenbroeck, om te bewerken dat de heerlijkheid niet werd afgescheiden van de jurisdictie en judicature van het Overkwartier van Gelderland..

10°. Request aan de Staten van Holland, West-Vriesland, van de Horion met minuut.

11°. Voldoeninge voor Johan Ernst, baron van Raville, requestrant tegen den baron de Horion gerequireerde, met inventaris der papieren gevonden bij van Laer, schout der heerlijkheid, 20 October 1714. *Copie.*

12°. Request van antwoord aan 's lands advokaten door besluit der Staten-Generaal van 19 Juli 1714 in deze gedelegeerd, door G. A. baron van Horion met apostille van 1714, 1 October.

13°. Mandaat van executie van den president en raden van het hof te Roermond aan schout en schepenen van Maasniel en Herten 24 Sept. 1714—1715, 20 Juli — Het leenhof te Roermond stelt J. E. de Raville in het hezit der geheele heerlijkheid. (De helft behoorde aan den baron van Eynatten, de andere helft aan Raville's zwager G. A. de Horion)

14°. Copie de la lettre écrite de monsieur le comte de Königsegg á monsieur van der Dussen" (betreffende het proces van Daelenbroeck door de Horion tegen Raville).

15°. Huwelijkscontract tusschen Jan Ernst, baron Raville en Maria Albertina gravin van Berlo-Quabeck, 23 Febr. 1715.

16°. Gedrukt request aan de Staten-Generaal van Gerard Assuerus de Horion na 1711 en vóór 1715.

17°. Bekrachtiging van een contract tusschen Maria Albertina van Berlo, weduwe van J. E. de Raville thans gehuwd met J. C G. baron van Redinchoven, en haar neef Loth. Fred. baron van Raville door den palsgraaf Carl Philip van Beieren als hertog van Gulik, 12 Sept. 1718.

18°. Request van den baron de Horion aan het hof te Mechelen in zijn proces tegen de weduwe van de Raville.

19°. Brief van den baron de Horion aan den advocaat Corsten.

20°. Verbal in scriptis pour Mr. Assuère baron de Horion contre le baron de Raville défendeur 1725, 3 Juli.

21. Information à L. H. P. pour le baron de Raville insinué contre le baron de Horion suppliant.

22°. Brief onderteekend van Vlodrop betrekkelijk eene actie tegen den baron de Redinchoven, 1729.

23. Geldleening van 2120 kronen door Johan Reneruss baron van Meer d'Osen ten gunste van zijn broeder baron N. van Daelenbroeck aan baron de Horion, 1735.

24°. Afstand van de pretenties op Daelenbroeck aan Frederik Victor baron de Meer 1734.

3. *Archieven der heerlijkheid Daelenbroeck.*

1°. Huwelijksvoorwaarden tusschen Hathardt van Pallandt, zoon van Adam en Catharina van Rolingen met Anna van Vlodroff, dochter van Willem, heer van Reckhem, Daelenbroeck en Odekerken en Anna van Donck, 1 September 1564. (In dorso staat: non concordat cum suo originali quod est. 17 Aug. 1563.)

2. Schuldbekentenissen van eenige geërfden der heerlijkheid Maasniel en Herten dat zij 800 pattacons geleend hebben van het weeshuis te Roermond om te kunnen procedeeren tegen den baron de Horion en de regenten der voornoemde heerlijkheden, 26 October 1714.

3°. Gedeputeerden van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden nemen een besluit, over de klacht der regenten van Maasniel, wegens sluiting der gemeenterekening, 31 Juli 1706.

4. *Proces gevoerd door Johan Ernest de Raville met zijn zwager de Horion tegen zijne stiefmoeder A. van Hindersum.*

1°. Proces in zake de Wilde tegen den graaf de Ribeaucourt, 1682.

2. Rekening van Johan Nicolaas van der Aa die hij doet aan joncker Johan d'Aubermont als getrouwd hebbende jouffrouwe Anna van Malsen, 1620.

3°, Petitie van J. A. d'Aubermont aan den raad van Vlaanderen tegen zijn oom den graaf de Ribeaucourt, 1636, met apostille.

4°. Verpachting in naam der vrouwe van Ribeaucourt gesloten door den schout van Tilburg wegens goederen binnen deze heerlijkheid, 1640.

5°. Testament van den graaf Caspar Antonio d'Aubermont en diens echtgenoote Lamberta d'Engrès, 1649. Met twee codecillen.

6°. Extract autentycq uit de huwelijksche voorwaarden in dato den 8 December 1649" tusschen Florent Hathardt, heer van Rollingen, ter eener en Johanna Maria van Grobbendonck van de andere zijde, waarbij de moeder dezer laatste Maria van Malsen (gravin douairière van Anton Grobbendonck, gouverneur van 'sBosch) onder anderen aan haar dochter ten huwelijk belooft eene rente groot 500 gulden op allodiale goederen der heerlijkheid Tilburg, 8 Dec. 1646.

7°. Stukken van het proces van den baron de Horion tegen den graaf de Ribeaucourt wegens uitkeering der voornoemde rente. (Request van den gedaagde (1680). — Akte van deeling tusschen Anna van Malsen, weduwe van Jacques Conrard d'Aubermont, seigneur de Ribeaucourt, enz., gestorven te Roermond).

8°. Rekening door Corn. de Haas, notaris te Tilburg, aan den heer Joost Snikkers, pastoor te Heel, zaakgelastigde van den baron G. A. de Horion, 1680, 20 Mei afgelegd, wegens gelden hem verschuldigd als echtgenoot van Charlotte Florence de Raville, fideicommissaire erfgename van mevrouw M. A. van Malsen, weduwe de Ribeaucourt.

9°. Schuldbekentenis van J. E. de Raville aan zijne stiefmoeder Anna van Hindersum, 1680.

10°. Inventaris der goederen bij den dood van Johanna Maria van Grobbendonck vervallen op J. E. de Raville en zijne zuster Hyacinthe gehuwd met den baron de Horion en in lijftocht bezeten door F. H. de Raville, hertrouwd met Anna van Hindersum.

11°. S. van Achelen, pachter en brouwer Tombergen vragen aan den Koning cassatie van een vonnis, gewezen ten voordeele van den baron de Horion, waardoor zij veroordeeld waren achterstallige pacht te betalen.

12°. Vonnis van den raad te Brussel, waarbij aan F. H. de Raville gelast wordt den inventaris zijner goederen over te leggen, 1687, 22 Sept.

13°. Schuldbekentenis voor den notaris L. van Swieten te Leiden van de som van duizend gulden door pastoor Snickers in naam van den baron de Horion aan Cornelis van de Werf, 1683.

14°. Conclusie van exceptie in zake het proces van J. E. baron de Raville. Na 1695.

15°. Staat van pretentie van de barones van Hindersum ten laste van baron J. E. de Raville, na 1695.

16°. Advertissement over den staat en pretentie van de barones van Hindersum ten laste van J. E. de Raville Zonder jaar.

17°. Extract uit een inventaris van de Raville tegen Anna van Hindersum, (zonder jaar.)

18°. Verdrag tusschen baron de Horion en zijn zwager J. E. de Raville over het uitvoeren der huwelijksche voorwaarden gemaakt bij gelegenheid van het huwelijk van laatstgenoemde met de zuster van baron de Horion, betreffende zes duizend gulden staande op de goederen te Tilburg, 1695.

19°. Rekwest van J. E. de Raville aan den raad en het leenhof te 's Gravenhage.

20°. Verklaring van G. A. de Horion dat hij de Tilburgsche renten had ontvangen, hem verschuldigd door J. E. baron de Raville krachtens de huwelijksvoorwaarden voornoemd, 1697.

21°. Akte van cessie voor het leenhof van Brabant en 's Hage van 500 gulden rente, staande op goederen te Tilburg door J. E. de Raville ten gunste van G. A. de Horion, 1698.

22°. Volmacht van J. E. de Raville aan pastoor J. Snickers om de 590 gulden rente te Tilburg voor hem in ontvangst te nemen van den rentmeester van den graaf van Grobbendonck.

23°. Verklaring dat J. E. de Raville 2000 rijksdaalders betaald heeft aan den baron de Horion, 1696.

24°. Christiaan Chinderthalen (?) verklaart dat hij 500 gulden rente ontvangen heeft voor den baron de Horion van den graaf van Grobbendonck te Tilburg. Notarieele akte voor den notaris J. Geelen te Roermond, 1697.

25°. Comparitie voor het leenhof van Brabant te 's Hage van Elias Maerlandt als procureur van J. E. de Raville, gedaagde, in zijn proces tegen Anna van Hindersum, waarbij aan impetrante haar eisch wordt ontzegd (zonder jaar).

26°. Mandaat van uitbetaling aan den rentmeester van Tilburg gegeven door de Raville ten gunste van de weduwe van Rolingen.

27°. Bewijs van ontvangst van gelden door L. Loeff procurator van Anna van Hindersum, verschuldigd van wege den baron de Horion, 1689.

28°. Procuratie van den baron de Horion aan Maerlandt om het vonnis te doen casseeren over het kapittaal te Tilburg, 1697.

29°. Casus positio in zake het proces van Anna van Hindersum (zonder jaar) in den raad van Brabant te 's Hage.

30°. Conclusie van eisch in zake Gerard Assuerus baron van Horion, heer tot Heel, contra Anna van Hindersum, vrouwe van Daelenbroeck, in den raad van Brabant te 's Hage, 1698.

31°. Notulen in zake Gerardus Assuerus baron de Horion, heer tot Heel, contra Anne van Hindersum, vrijvrouwe van Daelenbroeck, in den raad van Brabant te 's Hage, na 1698.

32°. Getuigenis van den heer P. Thyssen, pastoor van Melick en Herkenbosch, betrekkelijk een accoord tusschen Anna van Hindersum en den baron de Horion (zonder jaartal).

33°. Ontkenning door Anna van Hindersum dat er overkomst heeft plaats gehad. (Op hetzelfde stuk als n°. 32.)

34°. Drie schuldbekentenissen van J. E. de Raville aan zijn vader, één van 1685, twee van 1686.

35°. Voor notaris Tilman van Winkel te Roermond verbindt J. E. de Raville al zijne goederen ter voldoening der resolutiën van de Staten-Generaal in zake het proces van Anna van Hindersum tegen de Horion. 1706. 6 Maart.

36°. Deurwaarders-exploit in zake het proces van Assuerus de Horion tegen Anna gravin van Hindersum, 1697.

37°. „Factum contrarium pour le baron d'Horion adjourné contre la dame douairière de feu le baron Jean Ernest de Raville suppliante" na 1716 en gericht aan den Keizer.

38°. Petitie aan den raad van het leenhof van Braband door Johan Ernest de Raville, baron van Rollingen, om zijn proces te mogen voortzetten tegen Anna van Hindersum zijne stiefmoeder, 1699.

39°. Suppliek van Anna van Hindersum aan de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden om het hof van het Overkwartier

van Gelderland te dwingen het besluit van 26 Augustus uit te voeren, 1705.

5. *Verschil tusschen den baron de Horion en de secundaire geestelijkheid van Luik.*

1°. Mandatum de concedendo arresta et denegando audientiam in causa fiscalis contra Scabinos Leodienses, 1699.

2°. Brief aan den nuntius te Keulen van de Horion, kanunnik der kathedraal te Luik, in zake zijn verschil met het kapittel, omstreeks 1700.

3°. Twee brieven aan den baron de Horion door zijn advokaat uit Luik, omstreeks 1700.

4°. Schrijven van de directeuren van den Westfaalschen kreits aan den baron de Horion, omstreeks 1710.

6. *Leenverheffingen voor de leenhoven van Horn en Buchten en de laatbank van Aldenhoven.*

1°. Leenvergadering te Horne over het zonder octrooi uitgeven van den hof Wickroy te Ophoven door de Kruisheeren te Roermond.

2°. Leenvergadering te Horne, 28 Juli 1710, wegens een geschil over de Heihoeve tusschen de Kruisheeren te Roermond en particulieren, met bijbehoorende stukken.

3°. Advies over het vonnis door de leenzaal van Horne uitgesproken tegen de Kruisbroeders van Roermond, zonder jaar.

4°. Twee brieven van den advokaat Charles, betreffende deze zaak.

5°. Leenvergaderingen te Buggenum, 11 Juli 1718, betreffende dezelfde zaak. (Van het leen te Buggenum was de heer de Horion stadhouder).

6°. Leenverheffing door Jan Waayen voor de leenzaal van Horne, 17 Nov. 1718.

7°. Beleening van het huis Goor in de heerlijkheid Poll en Panheel aan Leonard Ravenstein ten behoeve van Ibreimine Catharine douairière gravin van den Bergh, 1670, 24 Mei.

Uitgave in leen van goederen te Heithuyzen, door de laatbank Aldenhoven, toebehoorende aan het klooster van St. Elisabeth.

7. *Geschil tusschen de families de Horion en van Eynatten over de heerlijkheden Dalenbroeck, Limbricht en Wolfrath.*

1. Brieven van den baron de Horion aan den advocaat Corsten te Heinsberg en van den advocaat W. Kroonenbroeck te Roermond.

2. Overeenkomst tusschen Herman Diederik, vrijheer van Trips, heer te Tegelen en Trips, drossaard van 's Hertogenrade en zijne vrouw Magd. van Eynatten van de eene zijde en Frans Wynand vrijh. van Eynatten, heer te Nieuburg, Gulpen en Margraten van de andere zijde. 1669, 26 Feb.

8. *Processen over de heerlijkheid Odenkirchen.*

1°. Stamboom om te bewijzen de afstamming en de verwantschap der families de Bentinck en de Merode met de familie van Flodrop.

2°. Relaas gericht aan den „judex sacrae camerae imperialis", in naam en ten behoeve van den baron de Horion als gehuwd met Helena de Bentinck, wegens zijn proces boven vermeld. In de Latijnsche taal. Omstr. 1636. 60 bladen. (Onvolledig.)

3°. Rekening der onkosten van het proces over Odekerken van het Rijkskamergerecht te Wetzlar.

4°. „Urkundt Urtheils in Sachen von G. A. Horion contra J. P. E. von Merode von Westerloo, 1730, van het Rijkskamergerecht te Wetzlar.

5°. „Gleichmäsziche Final Refutation undt submission-schrift cum pretione pro parte des Herrn Marquisen von Westerloo contra Freiherrn von Horion, 15 Juli 1720. Commissio in optima forma cum rescripto in sachen von Horion contra Marquis von Westerloo. (Van wege het Rijkskamergerecht van Wetzlar), 1730.

6°. Suppliek in de Fransche taal aan den rechter-keurvorst, door den procureur van den keurvorst van Keulen, met apostille in dato 23 September 1693.

7°. „Status causae oder bericht causam divisionis betreffende und was der Herr Graff von Flodroff wegen alt-vatterlicher Gebrüder Scheidung und Theiling aus Odenkirchen zu forderen hat." Zonder jaar.

8°. Advies over de successie van Oderkerken. In het Latijn.

9°. Verzoek van den baron Jacob van Wassenaer-Obdam (zoon van den zeeheld) als gehuwd met Adriana Sophia (dochter van Amadea van Flodrop bij Adolf Hendrik van Raesfeld) aan den keurvorst van Keulen om de papieren van de familie van Flodrop.

10°. „Kurtze informatio, wie die von Bentinck zu der herrlichkeit Odenkirchen berechtichet und warumb vor anderen frembden damit aller billichkeit wegen zu belehnen sein."

11°. Relaas van de twee rechtszaken die voor het Rijkskamergerecht te Wetzlar aanhangig waren van wege den graat van Flodrop (zonder datum, in de Duitsche taal.)

12°. Relaas in zake het proces van Odekerken door den markies van Westerloo, om de bewijzen dat de familie de Horion geen recht op Odekerken heeft. Zonder jaar.

13°. Brieven aan den markies de Frentz, over inning van vruchten, 1715.

14°. Notarieele akte waarbij de baron de Horion goederen verhypotikeert ten einde borg te stellen voor het geval dat Jean Philippe de Merode-Westerlo het proces won. (Na 1717, 16 Juni.)

15°. „Compte-rendu des fraix faits dans un voyage par le chapelain du baron de Horion à Bonne pour solliciter le départ des dragons envoyés à Odekirchen."

16°. Brieven van en aan den baron de Horion, betreffende dit proces 1722—1727, den markies de Westerloo 1723, den baron Johan Wolf Willem van Bentinck, 1654.

17°. Bevel van de directeuren van den Nieder-Rheinisch-Westphälischen kreitz om op te heffen het sequestrum dat gelegd was op gelden ten behoeve voor den baron de Horion door den markies de Merode gedeponeerd aan de erfgenamen Bentinck en ze over te geven aan den baron van Horion, 1731, 10 April.

18°. Verkoop van een stuk grond te Odekerken aan Rudolf Adolf von Geijr en echtgenoote, Maria de Groot door baron Lud. Alex. Rul. van Quadt zu Wickeradt, 4 Nov. 1708.

19°. „Facti species" van het proces over Odekerken.
Protocol in „Sachen Mudenschreiber contra die Scheffen zu Odekirchen.
20°. „Copie des Kauffsbriefs die Quadische Landerey betreffendt".
21°. Brief in de Fransche taal met aanmerkingen in het Fransch en Latijn in margine, betreffende moeielijkheden ontstaan wegens den eigendom der voornoemde landerijen tusschen den baron de Quadt en den Markies de Merode-Westerloo (zonder jaar).

9. *Archieven van den baron de Horion als drossard van het graafschap Horne.*

Burgemeesters, schepenen en ingezetenen van Wessem en onder-

banken van Ophoven, Geysteren en Beegden, van de vrijheden van Over- en Nederweert, schepenen en ingezetenen van de bank Heythuysen en Roggel, idem van de bank van Halen, met onderbanken van Neer, Buggenum en Horn, verkoopen aan de stad Wessem een erfrente van zes en dertig goede zware Overlandsche Rhijnsche Keurvorsten gulden, 1484 op Sint Georgiusdag in Maart (12 Maart). Copie.

Bevel van den Hoog-Drossaard van Horne aan de burgemeesters van het graafschap Horne om ten spoedigste aan den baron van Keverberg, heer tot Halen, en den griffier Wagemans te voldoen, de vacatiën en deboursementen ten dienste van het graafschap en drie en twintig patacons aan den baron de Horion wegens deboursementen in zake van een geëxecuteerde, alsmede zeven en vijftig pattacons voor verteering door het gerecht, militairen en den geexecuteerde zelven, 1735. 18 Maart.

Getuigenis te Horne afgelegd dat de inwoners van Ophoven en Geystingen verplicht zijn de grachten om het kasteel te Horne te helpen reinigen, 1702.

Een zelfde getuigenis van de inwoners van Neer.

Declaratie van den adel van Luik en Loon terugkomende op hun reces van 22 Febr 1704, waarbij bepaald werd dat fl 5000 in termijnen moeten betaald worden door den graaf van Horne als aandeel wegens overeenkomst te Namen en in den Haag, 1704, 3 Juli.

Landvergadering gehouden te Beegden (daarin komen voor de namen van baron de Kerckhem, Keverberg, Bartholins, proost van Keyzersbosch, Judocus Snykers, pastoor van Horne) wegens verlichting in zake de militaire logementen, 1710, 10 Jan.

Landsvergadering gehouden te Beegden, over 't zelfde onderwerp, waarin voorkomen de Horion en de proost van Keyzersbosch Bartholins, 1710, 25 April.

Getuigenis onder eed voor de schepenen van Roggel, dat zij nooit gehoord hebben, dat er een paspoort noodig was, om vruchten tot Maeseyck te leveren, 1686, 31 Mei.

Baron de Horion verbiedt het hooggerecht te Horne kennis te nemen van een appel door den procureur Wagemans ingesteld van een uitspraak des gerechts te Roggel.

Rekening der Pruissische troepen uit den Spaanschen successieoorlog in het land van Horne.

Verklaring van de Schepenen van het graafschap Horne, dat het gebruikelijk is, dat, zoo iemand de schatting niet betaalt, de gemeente dan het recht heeft zijne goederen als onderpand in beslag te nemen, 1675, 5 Jan. *Copie.*

Verzoek van de Staten te Luik om voor 75000 kronen de Palatijsche troepen te verzorgen aan den baron de Horion en anderen, 1710, 22 Dec.

Rekeningen der troepen te Roggel gelogeerd hebbende tijdens den Spaanschen successieoorlog (daarin wordt melding gemaakt van den overste Mirbach), 1710—1711. Na 1729.

Staat der pretenties van de Staten van Luik en het graafschap Loon ten opzichte van leverantiën in den Spaanschen successieoorlog 1710—1712.

Verzoekschrift van de ingezetenen van Ophoven aan het oppergerecht te Wessem wegens uitvoering van eene ordonnantie, 1719.

Akkoord tusschen den majoor Goltz en den burgemeester der vier banken van het graafschap Horne wegens krijgsleverantiën in den Spaanschen successieoorlog, 1710.

Vermeerdering der lasten uitgeschreven door den bisschop van Luik, 1746, 1 Aug.

Rekwest voor het graafschap Horne door den agent van het graafschap Ernest de Ramloz aan den prins-bisschop van Luik tegen Jan Tobben, die eene kar met vruchten had aangehouden omdat de tol niet betaald was, 1687. Met apostille (Bevel tot teruggaaf).

„Replyck teghens de pretense abusen voor den eerwaarden Heer Jacobi procurator en canonick van Ste. Elysabethdael teghens de regenten van Heythuyzen als pretense intervenienten voor Nelis Kessels en Jan Corsten cum suis geappelleerdens (zonder jaar).

Rekwest van het gerechtshof te Horne betreffende eene suppliek van Henri Vaessen cum suis aan den prins-bisschop van Luik met apostille van dezen laatste, 1755; in duplo.

Vonnis in zake de officieren van het graafschap Horne, officii nomine klagers tegen Matthijs de Haen, schottis van Daelenbroeck gedaagde wegens moeielijkheden over een geval van grassnijden in den Varkensgrind onder Horne.

10. *Goederen, titels, testamenten van de familie de Horion.*

Getuigenis van het leenhof van Horne over de goederen van den baron de Horion, 1717.

De baron de Horion maakt zijn beklag aan de administrateurs van de heerlijkheid Heel over de onregelmatigheid in het belastingstelsel met apostille van voornoemde administrateurs. (Tusschen Beegden en Heel, was toenmaals nog geen grensscheiding.)

Overeenkomst van den baron de Horion en de burgemeesters van Neer betreffende de belasting voor het huis Goor, 1767, 12 Maart. Met schepenzegel van Neer van 1645 en zegel van de Horion.

Bewijzen dat Gerardus Assuerus de Horion recht heeft op den titel van baron, (zonder datum.)

Memorie over de wettigheid van den titel van baron voor de Horion door M. R. Parent.

Testament van den drossaard Conraard de Horion te Hasselt,

gemaakt ten voordeele van zijn neefje Gerard, zoon zijns broeders Willem de Horion en zijne beide zusters Anna en Walburgis, (de meeste goederen lagen te Gothem) 1582, 26 April.

Getuigenverhoor betrekkelijk eenen aanwas van een griend gelegen te Maasbracht tusschen de oude en nieuwe Maas. — De weduwe de Horion was partij in deze zaak (copie), 1620, 13 Mei.

Verkoop van een stuk land door jonkheer Willem van Horion voor de dingbank van Poll, 1628.

„Contract et appointement entre le baron G. A. de Horion et Gille François Woot de Trixhe", 1699, 7 Nov. (Over eene rente.)

Rekwest aan de vorstin en abdis tot Essen en Thorn, van wege den baron de Horion door zijn kapelaan Coelmans met apostille van den abdis, over verhypothekeerde leengoederen van Thorn.

Aankoop van een tuintje groot 18 kleine roeden gelegen op de Brusselsche straat door baron de Horion, „grand-majeur" te Maastricht, 1716, 10 April.

Extract voor den baron de Horion betreffende aankoop van eenen tuin te Maastricht, 1715, 3 Aug.

„Remarques sur les comptes du sieur Verhagen" (de rekening loopt van 1680 tot 1695.)

„Compte de la poste de Maeseyck pour le comte de Horion à Heel", 1757.

Volmacht van de Horion gegeven aan den heer Snickers te Horne om te liquideeren met H. Verhagen, secretaris in den souvereinen raad van Brabant, 1695, 27 Dec. (zegel van de Horion.)

Rekening door den heer Snykers van zijne reis naar Holland voor rekening van den baron de Horion, d'Haultpenne en Kynsky.

Brokstuk van een rechtsgeleerde memorie zonder dagteekening waarin bewezen wordt, dat de cijnsen van Steckers, Holtmuelen en Aldenhoeven toebehoorende aan den heer de Horion voor de laatbank van Horne behoorlijk gereleveerd zijn.

Rekening van den smid Lambert Schepers van de Hammermolen, 1749.

„Compte des réparations du moulin donné par Wagemans pour 3 ans en diminution pour son stryt payé à la St. Jacques, 1751."

Gerardus Assuerus Ludovicus, graaf van Horion geeft een huurcedul van den Nueenhoff aan Geurt Verkennis, 1743, 11 Sept.

Ruiling van een stuk land van den baron de Horion met eene weide van Conrard Janssen, 1728

Ruiling van een stuk land van Bosmeulerhoff, behoorende en gelegen in het Panheelder veld, eigendom van den baron de Horion tegen een stuk land liggende aan het Sleybosch en de Sleyde toebehoorende aan Geurt Willemen, schepen van Wessem, 1695.

Verkoop van den Sint Joseph Grint tegenover Maasbracht en Linne van wege den Koning van Spanje aan den baron de Horion

voor 5055 ponden. (In de eerste vejling was de griend voorloopig verbleven aan het kapittel van Roermond, 1679, 19 Oct.

Erfruilinge tusschen den baron G. A. de Horion en Jan Voeghels, genaempt Enghelen, 1693, 12 Oct.

Ruiling van twee stukken land onder Poll, door Reinier Vogels met den baron de Horion, 1724.

„Bail du Beuckel commencée à Pâques 1760", door de gravin-douairière de Horion geb. gravinne de Veldbruck, 1759, 16 Sept.

Brief van den baron de Horion over de goederen te Eynichhausen. (De abdisse van Susteren had beloofd aan de vrouw van de Horion 4000 kronen te schenken) 1720.

„Instructions concernant un différent entre le baron d'Horion avec Verhagen." (Over de rekening.) Na 1689.

Brieven van baron de Horion te Heel aan den adv. Corsten te Heinsberg 1722 en een aan hem van Hofman te Wezlar. Over een proces. (3 stuks.)

11. *Archieven betreffende de familie van Doorn te Asten.*

Schuldbekentenis aan Jhr. Matthys Cannaert door Everaert van Doorn te Asten, 's Hertogenbosch 1689, 4 Jan.

Overdracht dezer schuldbekentenis aan Joh. Paymans van 1689, 29 Aug. (2 charters.)

Extract uit de zeventiende rekening van den leengriffier van Geldern en Zutphen wegens de 50ste, 40ste en 100ste penning van verkochte, bezwaarde goederen enz. van verstorven leenen in het kwartier van Arnhem (betreffende goederen in het Oldebroeck, Doornspijk, Oosterwolde van Everard van Doorn in naam van zijne vrouw A. C. de Boecop.)

Rekening van Nic. Boeije, advokaat in het hangende geschil tusschen Anna Constantina, barones de Boecop, douairière van Frederik, baron van Doorn tegen Smits, 1709.

Rekening van den advokaat Nikolaas Boeije in het geding van den baron Everard van Doorn tegen Cornelia weduwe van Johan van Eele, 1705.

Rekening van denzelfden voor de weduwe van Asten tegen de weduwe van Joost Hendrik Doensen, 1706.

Verkoop aan Dibbolt Feith, rechter in het ambt Oldenbroeck, van goederen aldaar gelegen door den heer Ev. van Doorn, vrijheer van Asten, en zijne vrouw Anna C. van Boecop, 1686. 5 Juli.

Verkoop van dezelfden aan denzelfde van een erfgoed, aldaar 1686, 29 Mei.

Onder deze akte verkoop van dezelfden aan denzelfde van twee erven in het ambt van Doornspeyck, kerspel van Oosterwolde, 5 Juli 1686.

Specificatie van salaris door J. F. Vogelvanger in zake A. C. barones van Boecop, douairière van Deurne en Asten en jonkheer A. C. Snouckaert tegen A. J. graaf van Arberg, heer van Helmondt, gedaagde.

12. *Heerlijkheid Hardinxveld en familie de Jeude*

Institutio facta ab episcopo Antonio Perrenot R. D. Adriani de Alblasserdam in vicarium perpetuum ecclesiae Sanctae Mariae Trajectensis, 1553, 10 Nov. (charter met zegel).

De aartshertogen Albert en Isabella staan aan juffrouw Adriana Boisot, weduwe van jonker Jan du Mey, toe haar testament te maken voor zoover betreft de goederen van hen ter leen ontvangen, 1605, 7 Juni (charter).

Petitie van A. de Jeude, ambachtsheer van Hardinxveld om het derde der boeten te mogen ontvangen, zooals gebruikelijk was. (16de eeuw.)

Petitie aan den keizer door jonker A. de Jeude betreffende Hardinxveld als boven (zonder jaar).

Beleening van goederen door het leenhof van Brabant ten behoëve van Maria Boisot aan jonker Jean Dumay.

Overeenkomst tusschen A. de Jeude en gevolmachtigden van de gemeente Wyngaerden, 1568.

Dupliek en repliek aan den dijkgraaf van wege jonkheer Aert van Lith de Jeude, heer van Hardinxveld, tegen de schepenen van Wyngaerden.

Repliek van denzelfde tegen de schepenen voornoemd.

Vijf brieven van Diana de Jeude dite de Hardinxveld aan haar neef Hardinxveld te Brussel. 1601—1602.

13. *Varia.*

Overdracht van eene rente te Douai, 1589 (charter).

Overdracht van goederen door Jan Gooyaarts, priester en kanonik te Boxtel, als gevolmachtigde van Jan Nullinck, heer van Waalwijk, aan diens zwager ridder Splinther van Harghen voor schepenen te Boxtel, 1567 19 Juli. (Charter.)

Akte van remplacement voor Hendrik Bemelmans te Maastricht, an XII, 23 frim.

Louage d'un bien par le citoyen Neuville Kaison aan Louis J. Hancez. An X, 12 nivôse.

Sublocation des herbages des fortifications à Maestricht, 1797.

L. H. Frenken te Weert, ziet af van den koop van twee molens aldaar. An VIII, 15 messidor.

Advies in zake Jacob Nijssen tegen Laurens Dupont, 1713.

Expositio et resolutio casus successionis.

Enz enz.

Door aankoop kwamen wij in het bezit van de volgende archiefstukken en zegels.

1°. Cartularium der stad Maastricht 1301—1515. Reg. in fol' op papier.

2°. Liber monasterii Belli-reditus in insula civitatis Leodiensis sub invocatione duodecim apostolorum, ordinis Praemonstratensis in quo continentur fundationes, transportationes, bona, redditus, terrae, census, privilegia etc. ecclesiae parochialis de Simpelveldt per Arnoldum Didden, pastoren in Simpelveldt et Bocholz, anno 1571. Met kaart van het het dorp Simpelveldt uit 1584. Reg. in fol.

3°. Officia propria choro ecclesiae collegialis nobilium virginum in Thorne, cum rubricis interjectis. Reg. in 4°. met neumen en muziektekst.

4°. Afschriften van charters van het kapittel van St. Servaas te Maastricht, tien in getal, waarvan de origineelen zich te Parijs bevinden, maar waarvan in ons archief geene afschriften aanwezig zijn.

5°. Een eigenhandig minuut van Johannes Knippenbergh van zijne geschiedenis des bisdoms van Roermond. In fol.

6°. Continuatio historiae ecclesiasticae ducatus Geldriae in formam chronici digesta. 1701—1722. Handschrift in fol. 200 blz. ongeveer. Dit handschrift is eveneens door Joannes Knippenbergh eigenhandig geschreven.

7°. Cartularium van het klooster van Sint Gerlach te Houthem aangelegd door Hendrikus Kasteel, proost aldaar. Reg. in fol. 480 blz. op papier.
Dit kostbaar handschrift is het eerste deel eener verzameling; (het tweede bevindt zich op ons archief). Het werd door den heer Franquinet niet gebruikt in zijn inventaris van het klooster van Sint Gerlach.

8°. „Quaestiones theologicae." circa 1736. Kl. handschr. in 8°.

9°. Vijf muziekbladen uit een Gotisch antiphonarium met gekleurde initialen en neumen, in gr. fol. afkomstig uit Thorn.

10°. Transportboek der leenen van het adellijk huis te Geleen, 1659. In fol.

11°. Kroniek der stad Weert, geschreven door wijlen den heer Van Haeff, kapelaan aldaar, overleden als pastoor te Venray. Handschrift in 4°.

12°. Memorieboek van het klooster van Sint Hieronymus te Roermond van 1438—1561, getiteld: Iste est liber memoriarum ac beneficiorum domus sanctissimi Hieronimi presbiteri et doctoris ordinis canonicorum regularium beati Augustini episcopi opidi Ruraemundensis". Hdsch. in 4°., op perk.

13°. Lettres et correspondance du receveur des domaines dans le duché du Limbourg et pays d'Outremeuse avec la chambre des comptes à Bruxelles 1781—1789. Hierin: Liste des engagères des domaines du Limbourg et des trois pays d'Outre-Meuse." Deze lijst bevat de verpanding en verkooping der heerlijkheden door de Spaansche Regeering en werd uitgegeven in de Publications du Limbourg des jaars 1889. In fine »Note de quelques remèdes" naar Mr. Guillaume Postwick enz. Reg. in fol.

14°. Die LXV artikelen van de passie ons Heren.
Dit boeck hoert toe den susteren in sanct Ursulen sanct Anthonys kloester tot Venray.
Dit boec hevet gegheven Johan Poelman onse vader ende Jacob syn soen der huyse tot enen testament ende ewighen ghedencknisse oerre beyder seelen." Ms. op perk. met overwegingen en gebeden. Reg. in 4°.

Verder werden nog aangekocht de volgende losse stukken:

1°. Fragment van een werk over het kerkelijk recht op een blad perkament.

2°. Handschriftelijke stukken, verzameld om te dienen voor de geschiedenis van Jan van Weert.

3°. „Chronica: Sacra redemptoris Jesu Passio, chronicis exarata" vervaardigd door dr. van Moorsel te Weert en opgedragen aan pastoor Johannes Vullers ter gelegenheid van de aanvaarding van zijne herderlijke bediening te Weert. 25 Maart 1807 en andere.

4°. Schrijven van paus Innocentius XII waarin hij uitspraak doet over een geschil omtrent eene nalatenschap van de weduwe van Johannis Knapen, geb. Anna Cauwberghe, die bij donatio inter vivos alle hare eigendommen had vermaakt aan Giesbert Lambrechts, oud-burgemeester van Sint-Truiden, 1692, op perk.

5°. Schrijven van paus Benedictus XIV aan de bisschoppen over het onderhouden der veertigdaagsche vasten, 1741. Copie.

6°. Citaten uit het „corpus juris Canonici" die gediend hebben in een kerkelijk proces, 1661.

7°. Schrijven van Johannes Hazen, officiaal van het geestelijk hof van Valkenburg in zake Petrus Aloffs, pastoor van Hoensbroeck tegen Rolandus Meurs, 1695, 22 Juli.

8°. Attest van den landdeken van Valkenburg J. Weustenraedt over het aanvaarden der pastoreele bediening door Johannes Moreus, pastoor te Houthem, in geding daarover met den eerw. heer Jacobus Weyers, 1673, 3 Febr. Copie.

Attest van Jacobus Oeveren, deken en vicaris-generaal te Roermond ten behoeve van Jacobus Weyers in voornoemd geding, 1674, 13 Sept.

9° Getuigenis van Arnoldus Gielen, pastoor te Schinnen voor Michael Dieteren, wegens zijne priesterwijding, 1675.

10°. Bevel van de aartshertogen Albert en Isabella om rekening te doen van kerken en gasthuizen in het land van Valkenburg binnen den tijd van 3 maanden aan den deken, 1615, 15 Juni.

11°. Vonnis gewezen door Philips, koning van Spanje in zijn raad van Brabant, waarbij den landcommandeur van de Balie-Biesen binnen de stad Maastricht bevolen wordt te contribueeren „in de ordinarissche beden ende augmentatie" en in alle andere staatslasten, 1644, 19 Febr.

12°. Commissiebrief van de Staten-Generaal voor Gielis Rees als adjudant van het regiment van den luitenant-generaal van Oijen, 1771, 9 Sept. Met handteekening van M. B. van Coehoorn. Op perk.

13°. Aanstelling van Gielis Rees tot onder majoor der stad Maastricht door den Raad van State der Vereenigde Nederlanden, 14 Mei 1773. Met handteekening van Fr. Hemsterhuis in afwezigheid van den secretaris. Op perk.

14°. Schrijven van den generaal de Leede, gouverneur van Limburg en landen van Overmaas, wegens het vergaderen der Staten, zonder zijne voorkennis. Omstreeks 1632.

15°. Waarschuwing van den voogd en stadhouder van Oostenrijks Valkenburg, over het voeren van processen, 1725, 29 Oct.

16°. „Erfbuitinge" gedaan voor het leenhof te Valkenburg tusschen Hendrik van Ghoer, heer tot Oud-Valkenburg, en Gerard van Hulsberch, genaamd Schalen, 1600, 15 Oct.

17°. Lijst der leenen gereleveerd voor harer Majesteits leenhove van Valkenburg, 1745 1759.

18°. Schrijven van Stadhouder en leenmannen van het leenhof van Valkenburg aan de Regeering te Brussel over de leenen Schin-op-Geulle, Nuth en Eynden (einde 18de eeuw).

19°. Staat van leenen van het leenhof van Spaansch Valkenburg, gemaakt in 1761.
Denuntiatie der leenen, die de opstaande heergewijden niet voldaan hebben, 1763—1765. — „Explicatie over de Liste sub n°. 5 geintituleert defaillante partijen leenen ressorterende van den leenhove van den manhuyse van Valkenburgh".

20°. Extract uit het sommier der leenen van Valkenburg, betreffende den hof van het huis Geleen te Beek, het leen van der Sargiën te Eygelshoven, den Vochtshof te Nieuwenhagen, Dobbelsteynshof te Oirsbeek, Cornelis Holtsbeckersleen te Merkelbeek, Heyen-Bovensleen te Amstenrade.

21°. Vonnis in zake Peter Walraven tegen Johannes Voncken door leenmannen van Valkenburg, 1776, 6 Febr.

22°. Verklaring voor den notaris Pironet door de leden der abdij Val-Dieu, dat de laatste ophouder van het leen van Abshoven, Dom. Henri Loncin nog in leven was en pastoor te St. Remy, dat zij derhalve ten onrechte voor het leenhof van Valkenburg waren gedaagd wegens in gebreke blijven van het leen te hebben opgehouden na den dood van Henri Loncin voornoemd, 1699. 10 Jan.

23°. Vonnis van stadhouder en leenmannen van Oostenrijksch Valkenburg in zake den Schepen Gielis van Amstenrade, tegen de weduwe Cleuters, 1778, 24 Aug. (Zegel van L. F. van Hoensbroeck.)

24°. Obligatie ten behoeve van de armen van Spaubeek aangegaan voor Th. Schellarts, schepen van Geleen, 1710.

25°. Obligatie ten behoeve van Maria Gertrudis van Heylerhoff te Maastricht van 400 fls., ten laste van Johannes Wilhelmus Poulssen van Hoensbroeck voor den notaris J. F. Habets te Maastricht, 1787, 19 Dec.

26°. Akte van obligatie ten behoeve van J. L. Hermans en M. F. A. Vaessen ten laste van A. Stassen te Spaubeek voor denzelfden, 1784, 2 Jan.

27°. Extract uit de rol van het Oostenrijks leenhof van Valkenburg, 30 Juni 1760, door W. Habets, substituut-griffier der leenen.

28°. Baron Joan Baptist van Rickholt stelt aan tot zijn gevolmachtigde in zijn proces tegen H. W. Retraet te Hoensbroeck, Niko-

laas Römer procureur voor de Heerlijkheid Hoensbroeck, 1790, 23 Aug.

29°. Extract uit het armen-rentenregister van Geleen, 1708.

30°. Voor notaris M. Bemelmans van Maastricht neemt Johan van der Stock, drossaard van het graafschap Geleen, uit kracht van constitutie hem door drossaard en schepenen, burgemeesters en naburen van het voornoemde graafschap verleend, drie duizend gulden op van het Annunciatenklooster binnen Wijk, tegen den penning 16, waartoe zij al hun goederen te Geleen in solidum verbinden, 1683, 16 Sept.

31°. Brief van Frederik, graaf van Hoensbroeck, te Hellenraedt geschreven aan een zijner broeders, 1776, 13 Maart.

32°. Schrijven van J. Th. Aretz, fiscus abbatialis van Corneli-Munster aan Frantzen, meier van Hoensbroeck, 1711, 9 Jan.

33°. Specificatie van hetgeen mr. N. Nikolaas van Briene betaald heeft in naam van den heer van Hoensbroeck op de griffie van het leenhof van Brabant, 1617, 6 Febr.

34°. Extract uit het register van het leenhof van Valkenburg, van eene akte van 1444, betreffende Reinier van Hulsberg en zijn goed Udickhoven Over-Maze.

35°. Huwelijksvoorwaarden tusschen Renier van Hulsberg, partij formeerende voor zijn zoon Joncker Reynier, aanstaanden bruidegom ter eenre zijde en Gerard van den Edelbampt partij formeerende voor zijne dochter Mechtild ter andere zijde. 1457, 14 Feb.

36° Restanten wegens pachten, competeerende den erfgenamen van wijlen J. W. Habets, pastoor te Nuth, 1768—1772.

37°. Reflectiën van Leonard Ritzen cum suis geintimeerden tegen Joês Horstman en Joês Limpens, appellanten (na 1778).

38°. Advies van de advokaten J. V. Brands, N. Schillings en J. J. van der Heijden, over het testament van Maria Aloffs, huisvrouw van W. Habets te Nuth, 1779 (met verklaring der beteekenis van het woordje dan, door de secretarissen van de graafschappen Geleen en Amstenrade van Nuth en van Hoensbroeck, daar in gebruik).

39°. Leenbrief der heerl. Nuth. Aanbrenging van het leen de heerlijkheid Nuth dat de baron van Eynatten „titulo successionis" onder het ressort van Hare Majesteit is bezittende.

40°. Relief van het leen »den Heeringe" onder Schinveld, 1702, 22 Aug.

41°. Extracten uit het testament van baron de Schellart, heer te Schinnen, gemaakt 28 Jan. 1711. (Met verklaring van den procurator der Jesuiten, Bemelmans te Maastricht) 1711, 5 Oct.

42°. Kaartje van de gehuchten Oirsbeek en Gracht met een deel van klein Doenrade, geteekend met inkt, 1746.

43°. Kaartje van de buurt Doenrade, gemeente Oirsbeek.

44°. Extracten uit de rolle en transporten van Oirsbeek, 1664.

45°. Processtukken in zake Dirk van de Weyer contra den heer van Oirsbeek. (Antwoord voor den momber des heeren van Oirsbeek tegen Dirk van de Weyer, 1668. — Repliek aan Dirk van de Weyer tegen den voogd van den heer van Oirsbeek, geïntimeerde.

46°. Brief aan den drossaard van Oirsbeek door schout en schepenen van Aken in zake Lenart Jacobs, 1665, 7 Mei.

47°. Proces in zake Nikolaas Limpens te Oirsbeek tegen den collecteur van Schatleen, Hartmansleen, Verwersleen en Dobbelsteynsleen, 1703.

48°. Proces in zake den heer van Gronsfelt contra den heer van Hulshoven, 1694.

49°. Processtukken over laatgoederen onder Oirsbeek en Doenrade tegen Peter Brouns. 1701—1702.

50°. Pachtcontract tusschen den drossard W. Issac en Peter Merten, betreffende den hof, weyden en landerijen, behoorende aan het huis Doenrade, 1713, 20 Maart.

51°. Processtukken in zake de douairière von Eschweiler cum suis tegen Peter Mertens, pachter van den hof en de goederen van het adellijk huis Doenrade. Met gedrukte „brieven van terrier" van keizer Karel VI, 1728, 23 Juli.

52°. Relief van het Schatsleen in de Gracht onder Oirsbeek, door J. Nibelen, 1723, 10 Mei.

53. Requisitiën, lasten enz., omgeslagen in het kanton Oirsbeek sedert het 4de jaar der Fransche Republiek. (1795—1796).

54. Vonnis gewezen ten behoeve van Matthijs Slanghen door den kantonrechter van Oirsbeek, 7de jaar der Republiek 14e nivôse.

55°. Rekwest van Nikolaas a Campo, over eene schuld van acht pattacons aan den Lt. Voogd van Valkenburg, Staatsche partage.

56°. Vergadering van den Lt. stadhouder en leenmannen der hoofdbank Heerlen, 1734, 8 April.

57°. Taxten en schattingen der hoofdbanken Klimmen en Meerssen, 1596—1683.

58°. Schattingen en taxten der Staten-Generaal in de hoofdbank Heerlen, heerlijkheid Amstenrade, onderbank Oirsbeek, 1657—1666. — Schatting der Franschen te Oirsbeek in 1672.

59°. Requisitiën van de administratie der stad Maastricht in de heerlijkheid Bunde, 1795.

60°. Declaratie van den pastoor van Teuven en Reymersdaal dat Stephanus Begasse, eertijds de pachter van de markiezin de Trazignies, nog in de parochie woonde, 1723, 28 Febr.

61°. Brief van den abt van Kloosterrade Petrus Bock aan een adellijk heer over een stuk wijn, dat zijn voorganger bij weddingschap had verloren, 1668, 4 Aug.

62°. Schepenbrief, waarbij voor schepenen van Maastricht Jacob Scholt aan Lambrecht van Zoliers der cremer en Catharinen zijne vrouw vijf en twintig schill. jaarlijks overdraagt, 1445, 9 Oct.

63°. Schepenbrief, waarbij voor Schepenen van Maastricht de erfgenamen van Servaas Swaelen verklaren, dat zij zich aan de uitspraak der scheidsmannen zullen houden, 1539, 17 Maart (zegels 1 afgevallen en 2 geschonden).

64°. Brève van paus Eugenius III.

65°. Schepenbrief van het hof van Luik te St. Truijden en de schepenen derzelfde stad, 1483, 6 Mei, met transfix.

Aangekochte zegels en stempels.

1°. Zegel van Robertus, abt van Munster, met het omschrift: *Sigill. Roberti Theol. Licen. abbatis Munsteriensis.* In het midden de H. Maagd met het kindje in eene nis waar boven het zinnebeeld de pelikaan is aangebracht, bezijden het beeld der H. Maagd het jaartal 1607.

2°. Zegel van het convent van O. L. Vrouw te Luxemburg. Omschrift: *Sigillum Conventus beatae Mariae in Lucelenburch.* Midden in het beeld der H. Maagd met het kindje en bezijden het jaartal 1561.

3°. Stempel van het klooster van Jerusalem te Venray. Omschrift: *S Cuentus: in: jherlm: aput Venray.* Midden in Christus als koning met kroon, zijn mantel om twee kinderen uitstrekkend; boven den rechterschouder eene T.

Op den verkoop van het museum Guillon, gehouden te Amsterdam 11—15 Maart 1890, werden de volgende stempels voor ons archief aangekocht:

4°. Stempel van het laathof te Dieteren, bij Susteren, omschr.: SIG † DNI. † FEUDI † ET † PARIUM † CURIAE † IN † DIETHEREN. Midden in, het wapen voorstellende een omgekeerde keper, waarin een roos met vijf bladen; het wapen hangt aan een boom en ter weerzijden G. G. Zilver, 45 millim.

5°. Stempel van de schepenbank te Wessem: omschr.: *Sanctus + Medardus.* In het midden de H. Medardus, houdende in de rechterhand een staf en in de linker een hart, aan zijn voeten het wapen van Horne vasthoudende, 40 millim.

6°. Stempel van Anna van Egmond, prinses van Chimay, vrouw van Weert, Nederweert enz. Omschr.: MADEL. D'EGMONT, PR. DE CHIMAY ET DU ST. EMP. DUC DE WEERT, NEDER-WEERT, WISSEM. In het midden het wapen der prinses van Egmond, 50 millim.

7°. Stempel van het laathof van Sint Joost en Roosteren. Omschr.: SIGILLUM: CURIAE: CENS: IN: ST. JOOST: ET: ROOSTR: In het midden een schild met linker schuinbalk, beladen met 3 visschen. Uit de bekroonde helm een griffoen, 39 millim.

8°. Stempel van graaf Angelus d'Ongnyes et d'Estrées, bisschop van Roermond en kanonik van Thorn. Omschr: SF. ANGELI. COM. D'ONGNYES ET. ESTREES. EPI: RMDIS. CAN. THOR. In het midden een schild gedekt met een kardinaalshoed. Van koper.

9°. Stempel van Philippus Damianus, markgraaf van Hoensbroeck, bisschop van Roermond, primaat van Gelre, kanonik van Spiers, proost van Emmerik, aartsdiaken van Utrecht. Omschr: SIG. PHILLIPPI. DAMIANI. MARCH. AB. ET. IN. HOENSBROECK. EPI. RMDS. PRIM. GELD. CAN. CAP. SPI. PRAEP. EMER. ARCH. ULTRAI. Wapen des bisschops gedekt met een kardinaalshoed. Van ijzer.

10°. Stempel van den prior der Predikheeren te Maastricht. Omschr.: *Sig. prioris traiecten. ordinis praedicatorum.* In het midden de Zaligmaker, die onder het kruis valt onder een gotisch baldakijn. In koper.

11°. Stempel van de adellijke vrouwenabdij te Houthem—St. Ger-

lach, van de orde der Norbertinessen. Omschr.: SIGIL. CONVENT. S. GERLACI.

In het midden wapen gedeeld: rechts een dubbele gekroonde adelaar, links de H. Gerlacus in staande houding. Het schild gekroond met keizerskroon. 35 millim. In koper.

12°. Stempel met randschr.: *Conseil communal de l'arrond. de Ruremonde (Meuse-Inférieure).* Midden in een gekroonden adelaar. 35 millim.

Onder de aanwinsten kunnen wij nog rekenen een aantal afdrukken in gips van zegels, hangende aan charters en schepenbrieven of afgenomen van nog bestaande gemeente- en andere zegels.

Verliezen hebben wij dit jaar niet geleden.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het hoofdarchief in de provincie van gewicht en zich bevindende in het binnen- of buitenland.*

Door overschrijven kwamen wij in het bezit van de genealogies der volgende families:

De Falsolio (glasfabrikanten te Maastricht), van Cutsum, Adriani, Fosseroul, Noodtstok, Poilvache en van Werm te Maastricht, Habets te Houthem, Jabeek en Oirsbeek, Fabritius te Wolfhagen onder Schinnen, van Dieteren, Kerckhoffs en Deumens te Schinnen.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt door, en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Het archief werd dit jaar bezocht door ongeveer 200 personen, die in het register hun naam teekenden, vele dezer bezoekers kwamen alleen om de inrichting te bezichtigen.

Meer bepaald werd van het archief gebruik gemaakt door de volgende autoriteiten en personen:

a. Door de volgende autoriteiten: De gemeenten Eysden, Steyn, Borgharen, Itteren, Mook en Middelaar en Spaubeek, verkregen in den loop van dit jaar van Z. M. den Koning een nieuw wapen, volgens voorlichtingen door ons in den loop van dit of in het vorig jaar verstrekt.

Verder werden nog de volgende gemeenten door ons ingelicht bij het aanvragen van hun wapen, dat echter in het jaar 1890 nog niet was verleend: de gemeenten Weert en Horst.

b. De volgende particulieren verkregen, gedurende dit jaar, inlichtingen uit ons archief, of kwamen zelven nasporingen doen.

1. De Pruisische Hauptmann und Batteriechef in Gustrow (Meckelenburg) von Senden, over zijne familie.

2. Mr. G. D. Franquinet over de familie Verheyen te Maastricht.

3. Baron de Négri, rechter te Oudenaarden (België), over zijne familie.

4. De graaf Marchant d'Ansembourg te Gulpen over zijne kwartierstaten.

5. F. Cartuyvels de Collaert te Salzinnes (België) over zijne familie.

6. De heer Van Vlierden, kapitein te Maastricht, over zijne familie.

7. De heer Meulleners, pastoor te Mook, over de heerlijkheid Elsloo.

8. De heer Faber, architect te 's Gravenhage, over gebouwen in Limburg.

9. De heer Allard, oud-professor in de kerkelijke geschiedenis, over de familie Steyns-Bisschop te Venlo en te Maastricht.

10. De heer Gabriels, kalligraaf te Roermond, over het wapen van Susteren.

11. De heer Goovaerts, archivaris aan het Rijksarchief te Brussel, over de familie Proenen te Maastricht.

12. De baron de Lynden te Londen over zijne familie.

13. De heer J. de Rooy, controleur in Nederlandsch Indië, over voormalige heerendiensten in Limburg.

14. De oud-Bollandist van Hooff nam afschrift van de vita S. Servatii in de aurea legenda.

15. De heer J. H. W. Goossens, theol. stud. te Roermond, deed nazoekingen betreffende de heerl. Berg-Terblijt.

16. De heer Kuijper, theol. stud. aan de vrije universiteit te Amsterdam, verkreeg inlichtingen over de voormalige Latijnsche school en de Illustre school voor de studenten van de gereformeerde religie te Maastricht.

17. De heer Schmeitz, kapelaan der St. Servaaskerk te Maastricht, over het graf van de H. H. Monulphus en Gondulphus te Maastricht

18. De heer P. N Doorninck te Haarlem over zijne familie.

19. heer Thomassen deed nazoekingen vooreene studie over de zeden en gewoonten in de 18de eeuw te Maastricht.

20. De heer Nikolaas van Sittard te Londen verkreeg inlichtingen over zijne familie.

21. De heer Macco, fabriekant te Aken, deed nazoekingen en verkreeg inlichtingen over de familie Pelser-Berensberg.

22. De heer Jacobs. hulponderwijzer te Maastricht, over oude reisbeschrijvingen in Limburg.

23. De heer Olterdissen nam teekeningen naar portretten van beroemde Maastrichtenaren berustend op ons archief.

24. De heer Napoleon de Pauw, secretaris der Maatschappij van Vlaamsche letterkunde, nam afschrift van een fragment van het handschrift: de Merlijn van Lodewijk van Velthem (in § 6 beschreven onder de archieven van den baron de Woelmont ten geschenke ontvangen) te drukken voor de Koninklijke Vlaamsche akademie en van een fragment Ms. van J. van Maerlandt's Spiegel Historiael voor de uitgave de Vries, door hem met den heer Verdam voortgezet.

25. De heer Gilbert nam afschriften betreffende de religieusen van het voormalig klooster van den Nieuwenhof te Maastricht.

IX. *Uitkomst van bemoeiingen met gemeentearchieven.*

Hieromtrent valt slechts op te merken, dat wij de oude archieven der gemeente Grubbenvorst, waarvan ik het vorig jaar onder dit hoofdstuk heb vermeld dat zij ons ter plaatsing waren aangeboden maar nog niet toegezonden, in den loop van dit jaar hebben ontvangen.

De Rijksarchivaris in Limburg,

Jos. Habets.

ORDENING EN INVENTARISATIE

VAN

OUDE GEMEENTE EN BURGERLIJKE STANDS ARCHIEVEN

IN

NOORDBRABANT,

(UITGEBRACHT AAN GEDEPUTEERDE STATEN DIER PROVINCIE.)

Edel Groot Achtbare Heeren!

Aan een groot aantal der lokale oude archieven dezer provincie is ook in het afgeloopen jaar weder de zoo noodige zorg ter bevordering eener goede bewaring besteed. Ik zal slechts voor het belangrijkste daarvan Uwe aandacht in dit verslag inroepen.

Daaronder behooren in de eerste plaats de nadere onderzoekingen, die ik volgens het voornemen, in mijn vorig jaarverslag (Provinciaal Verslag Noordbrabant 1889, Bijl. B. van Hoofdst. III. blz. 12) medegedeeld, in het vroeger *Hollandsche gedeelte van de provincie* heb ingesteld. Ik kwam hierbij het volgende te weten. De familie Verhagen telde een eeuw lang onder hare leden schouten en secretarissen o. a. te *Heusden*, *Veen*, *Wijk*, *Aalburg*, *Heesbeen* en *Andel*, alle thans Noordbrabantsche plaatsen. In 't eerst dezer eeuw waren vele dezer posten in eenen Verhagen vereenigd, die al zijne administraties 't huis zal hebben gehouden en onder wiens erven daardoor de archieven van vele dier plaatsen zijn blijven berusten. Vóór eenige jaren werden reeds, zooals mij bekend was, aan de gemeente *Heusden* door een bejaarde weduwe Verhagen aldaar een reeks rekeningen en manualen van den Heusdenschen land- en watertol gegeven. Iets vroeger of tegelijk zijn, zooals nu blijkt, aan sommige der andere genoemde gemeenten, evenals ook aan sommige kerkbesturen, stukken toegezonden. Toen die weduwe in 1889 overleed, werden door de erfgenamen al de nog te haren huize berustende archiefstukken naar de verschillende plaatsen verdeeld en aan de gemeente-, polder- of kerkbesturen gezonden. Die splitsing is niet altijd met even groote juistheid geschied. Natuurlijk ligt het nu op mijn weg, als ik in de betrokken plaatsen kom, overal te trachten voor de herstelling dier fouten te zorgen door wederkeerige uitwisseling. Voor eenige-plaatsen ben ik daarmeê dan ook niet zonder succes reeds begonnen en ik zal niet rusten

vóór ik hierin geheel het mijne heb gedaan. Ziet hier eenige voorbeelden.

Te *Veen* berusten een aantal kerk- en armenrekeningen, in de vorige eeuw aan schout en gemeentebestuur afgelegd, nu onder de kerkvoogdij; bevinden zich in het polderarchief stukken, behoorende tot dat der gemeente en zelfs een pakje testamenten en andere gerechtelijke akten, en, omgekeerd, in het laatste archief enkele stukken van dat van den polder. Gelukkig behoeft voor *Veen* geen vrees te bestaan voor moeielijkheden bij het herstellen van dezen toestand, daar de bewaring van beide archieven in eene hand is en het juiste inzicht en oordeel hierin den beheerder allerminst ontbreken en stellig bij de verdeeling van de in 1889 nog door hem ontvangen belangrijke hoeveelheid oude bescheiden over zijne beide collecties, waaraan ijverig wordt gewerkt, door hem zullen worden aangewend.

Ter gemeente-secretarie van de thans gecombineerde gemeente *Wijk en Aalburg* vond ik van de vroegere gemeente *Wijk* al heel weinig archief, dat van het vroeger zelfstandige *Aalburg* echter vrij volledig bewaard. Ook hier waren onlangs nog stukken toegezonden, die volgens hun herkomst en oorspronkelijke bestemming alle door mij over de beide, afzonderlijke geheelen uitmakende, oude archieven werden verdeeld; alle, uitgenomen enkele, door mij voorloopig overgenomen, stukken, die in het archief van *Genderen*, van *Doeveren* en van *Eethen* behooren en door de bovenvermelde erfgenamen abusievelijk naar Wijk gezonden waren. Met dat al bleef het oud-archief van *Wijk* zeer incompleet. Ik vernam dat het grootste gedeelte voor ettelijke jaren was verkocht aan en meegenomen door een „ruilebuit"; van achterhaling daarvan was thans geen sprake meer. Het overige werd door den laatste der secretaris-familie Van Drunen, die op Wijkenstein te Wijk gewoond had, eenige jaren later verkocht en bestond vooral uit gedrukte stukken; maar daarbij bevond zich ook nog een archiefstuk, het register van patenten, te Aalburg afgegeven van 1806—1809, een deel in folio, dat ik het geluk had nog terug te vinden bij den kooper en van hem voor het archief mocht verkrijgen. Bij dezelfde gelegenheid, het zij hier in parenthesi vermeld, verwierf ik ook een rekenboek der diakonie van Aalburg van 1687—1858, dat, bij een particulier ontdekt door wien het slechts als geldswaardige curiositeit zoowat in eere werd gehouden, gelukkig door een belangstellende uit zijne handen werd los gekregen en thans veiliger en beter bewaard kan worden.

Ik hoop het onderzoek naar de archieven van andere plaatsen in dat gedeelte onzer provincie in dit jaar voort te zetten. In het vorige kon ik nog voor één er van, dat van *Dussen—Muilkerk* en *Dussen—Munsterkerk*, iets doen. De toen overleden burgemeester

had vóór een geruim aantal jaren een breeden inventaris van het archief dier gemeente (alweder vroeger twee gemeenten) opgemaakt. Toen hij dien aan het volle gemeentebestuur had aangeboden, had men zijn ijver en belangstelling, zooals het meer gaat, met ondank en onverschilligheid beloond, waarom hij het stuk niet ter secretarie deponeerde maar voor zich behield. Mij had hij het in 1889 vertoond. Het scheen mij ook voor de gemeente van veel gewicht, hoewel vóóral omdat het een der weinige voorbeelden is van de beschrijving van een vrij wel volledig archief uit de eerste helft van deze eeuw (1). Daarom maakte ik de betrokken autoriteit opmerkzaam op de gelegenheid om nu, na het overlijden van zijn vervaardiger, dien inventaris voor de gemeente te verkrijgen.

Van de vroegere *Meierij van den Bosch*, het grootste deel der tegenwoordige provincie Noordbrabant, werden ook in het afgeloopen jaar weder verscheiden plaatsen bezocht. Te *Oisterwijk* was het oud-archief, vroeger door den heer van Zuijlen uit 's Hertogenbosch naar men meende volledig geregeld, door de uitneming in 1885 van de oude rechterlijke en oude kwartierstukken niet meer in orde opgesteld. Ik vond het bewaard op een kamertje, naast het uurwerk op den zolder van het niet overgroote raadhuis afgeschoten. Het moet daar vóór de aangeduide uitneming in 1885 sterk opeengepakt geweest zijn. Thans is er nog geen plaats te veel voor het (trouwens nog iets toegenomen) archief Toch was er nu gelegenheid ook tot de donkere hoeken door te dringen. En daaruit haalde ik successievelijk verschillende tot het oud-archief behoorende documenten voor den dag, waarbij vele geenszins onbelangrijke, o a. verschillende die in de chronologische seriën ontbraken. Zij werden naar gelang zij voor de hand kwamen op hun plaats bij de deelen van het oud-archief gesteld, waarop dit opnieuw in geregelde volgorde werd geplaatst. Toen werd met de herziening van den inventaris een aanvang gemaakt, waarin nu ook een groot aantal zeer belangrijke bescheiden kon worden opgenomen, die bij het overige tot 1812 berust hebben. Zij waren door mij in 1887 bij de regeling der in 1812 en 1885 aan het Rijk overgegeven oude rechterlijke archieven van Oisterwijk c a. dàaruit afgescheiden. Als gemeentelijke stukken van Oisterwijk, Berkel, Udenhout enz. behoorden zij bij het gemeenschappelijk oud-archief van al die thans zelfstandige gemeenten teruggebracht te worden en zijn zij nu een gewenschte aanwinst voor Oisterwijk's oud-archief.

Ook de oude privilegiën en octrooien werden onderhanden genomen; de beschrijving van vele liet te wenschen over. Natuurlijk

---

(1) In mijn vorig verslag memoreerde ik, blz. 11, die van het archief van *Drunen*.

werd, gelijk in alle gemeenten die ik bezocht, ook het archief van den ouden burgerlijken stand aan nauwkeurige beschrijving onderworpen; het bleek in een vrij groote collectie bescheiden te bestaan. Bovendien werd een beschrijving opgemaakt van eenige retroacta, niet van papier of perkament, van de vroegere administraties die te Oisterwijk haar zetel hadden. Er berusten nl. nog ten raadhuize:

1°. een groote koperen bel, waarvan het omschrift de herkomst aanwijst; het houdt nl., tusschen eenig eikenloofwerk, in: „Mijn geluit streckt voor de heeren comparanten van 't quartier van Oisterwijk, 1682";

2°. zes koperen maten, alle raw gegraveerd met de 3 torens (Oisterwijk's wapen) en met de jaartallen 1598, 1685 en 1775 en groot resp. 1, 1/2, 1/4, 1/8, 1/16 en 1/32 kan; herkomstig van den ijkmeester te Oisterwijk;

3°. een met Gotisch schrift beschilderd paneel in zwarte lijst, vermeldende de „Straffe voor die valsch ende t'onrecht sweeren"; herkomstig van de schepenbank van Oisterwijk, Haren, Udenhout, Berkel, Enschot en Heukelom.

Te *Helvoirt* vond ik het oud- en nieuw-archief goed bewaard. Er was vóór eenigen tijd een groote kast aangeschaft en geplaatst in een kamertje achter de secretarie van het nieuwe flinke raadhuis. Met de kasten ter secretarie was nu voldoende bergruimte voor het geheel aanwezig. Het oude archief was, voor zoover het, in portefeuilles gepakt, een net aanzien heeft, in de bovenkasten ter secretarie geplaatst. Het overige was op eenige planken van de nieuwe kast gepakt. Den inhoud van deze heb ik door mijn handen laten gaan, oud en nieuw scheidende en alles voorloopig classeerende. De inventarisatie zal nog al eenigen tijd eischen. Geene perkamenten stukken, privilegiën enz. zijn echter aanwezig, behalve een oude kopie op papier, dat sterk geleden heeft, van een te Haren in origineel bewaarden hertogelijken brief van 1309 over de gemeene gronden tusschen die beide plaatsen. (1) De nauwkeurig door mij beschreven bescheiden van den ouden burgerlijken stand verkeeren in zeer goeden toestand.

(1) Het is eigenlijk een vidimus en bekrachtiging door Filips II van 8 juli 1590 van een vroegere door hertogin Johanna van 16 april 1396. Deze had van den brief van Jan III van 24 mei 1309 vidimus (authentieke kopie) gegeven omdat „*ons lieffs heeren ende vaeders brieven bij quaeder hoeden ende versuijmptheden alsoe bewaert sijn geweest dat sij eensdeils van de ratten gheten sijn.*" Filips gaf op zijn beurt copie van Johanna's brief omdat deze door „*onse vijanden ende der rebelle soldaeten*" was verscheurd. Ook Filips' brief heeft weder sterk geleden

Te *Haaren* vond ik tot mijn verrassing een deel van het schepenarchief van Oisterwijk c. a. berustende naast dat van de in 1803 opgerichte civiele rechtbank van Haaren. Overigens zijn er slechts een klein aantal registers, die als oud gemeentelijk archief van het tot 1803 bij Oisterwijk behoorende dorp kunnen fungeeren te zamen met een drietal perkamenten oorkonden. Van deze is de oudste zoo juist vermeld en hebben de andere betrekking op een, later in het oude mannenhuis van Oisterwijk opgeloste en bij legaat aan Haaren bezorgde, liefdadige fundatie.

Te *den Dungen* vond ik geen andere oude archiefstukken dan die van den burgerlijken stand, die hier tot nogal hoogen leeftijd opklimmen. De doopboeken zijn vrij volledig bewaard gebleven, al hebben de oudste registers nog al geleden. De bladen dezer registers, in den loop der tijden grootendeels losgegaan, waren bovendien sterk door elkaâr, ja soms van 't eene in 't andere register geraakt. De herstelling hiervan gaf veel werk, hetwelk echter met zorg volbracht is. Het gehucht den Dungen behoorde vroeger tot het zoogenaamde vrijdom van (d. i. onder) *'s Hertogenbosch*. Vandaar dat het geen eigen oud-archief bezit, maar de documenten tot zijn vroegere administratie bijzonder betrekkelijk, bij de Bossche stadsarchieven berusten. Zoo vond ik tusschen de Bossche protocollen een vijftal burgemeesters-collectboeken van 1756—1785 en een verzameling liassen van borderellen en bewijzen van uitgaaf over de jaren aan 1756 voorafgaande, welke documenten tot rekeningen van het bijzonder dorpshuishouden van den Dungen hebben gediend. Reeds langer was bekend dat op het stadhuis van den Bosch o. a. Dungensche armenrekeningen van 1726—1803 en die van de kerkfabriek van den Dungen van 1724—1801 bewaard worden. Daar goed bewaard, behoeven zij voor den Dungen's bestuur natuurlijk geen gesloten boek te blijven en heeft dit over een gemis van eigen oud-archief natuurlijk gansch geen klagen.

Te *Drunen* is het archief door den vroegeren burgemeester en secretaris, den heer J. F. Jansen, geheel geordend en beschreven. Ik vond de door hem aangebrachte orde bewaard, verifieerde den inventaris en bevond alle stukken, op zeer enkele na, nog op hun plaats aawezig. Van de oude oorkonden zijn de belangrijkste uit historisch oogpunt en uit dat van de gemeente Drunen met het oog op hare heiden enz. behandeld en gedeeltelijk mêegedeeld in het werk van den Bosschen advokaat J. Mauritsz Ganderheijden „over de uitgiften van oude gemeentegronden enz. in Noordbrabant.” Voor de vergelijking van die stukken met den inventaris en dat geschrift had ik nog geen gelegenheid.

Voor *Berlicum* had ik deze wel om de oude octrooien en rechtstitels der gemeente te beschrijven, na eerst de vrij voldoende rangschikking van het overige oud-archief zoover noodig verbeterd te hebben. Ik vermeld slechts de voornaamste stukken, nl.:

1°. Authentieke kopie van den brief van hertog Jan II van 22 augustus 1300 over gemeene gronden, strekkende van den Bosch tot Middelrode en Rosmalen; vroeger door mij naar het Bossche origineel uitgegeven;

2°. idem van een vidimus en bevestiging dd. 20 april 1374 door Wenceslaus en Johanna van Brabant van de uitgifte op 13 juni 1314 van den *Bodem van Elde* of gemeente van de *Vier Gemalen*;

3°. notarieele kopie van een giftbrief van Johanna van Brabant dd. 1 december 1396 aan Geerlack de Roever Willemszoon van de visscherij op de Aa onder Berlicum, van de *Quaelbeke* tot *Steen ter Molen;* benevens verdere stukken over de visscherij;

4°. geauthenthiseerde en simpele kopieën van pootkaarten van Hertog Filips van 8 juli 1462 en van Maximiliaan en Maria van 31 januari 1481 en van andere octrooien over de gemeentegronden;

5°. notarieele kopie van een brief, waarbij Filips koning enz. het octrooi voor 20 jaren verlengt, in 1500 door Filips den Schoone aan die van den Bosch verleend en laatst door Karel V voor 25 jaren verlengd, om binnen Vucht, Rosmalen en Berlicum dezelfde accijnzen te heffen als bij zich van alle koopmanschappen, bier, brood, wijn, vleesch, enz.;

6°. eenige oude kaarten van Middelrode, gemeenteheide enz., waarvan enkele met uitvoerige, zeer belangrijke beschrijving.

Te *St. Oedenrode* deed ik een trouvaille, maar het kostte mij eenige moeite mij er over te verblijden. Want het was hier eenigszins als met het zout dat komt als het ei op is. Een vorig jaar had ik in het nieuwlings ingerichte en in gebruik genomen raadhuis oud- en nieuw-archief op den ruimen zolder verward aangetroffen. Van den ouden bode, die bij de ingebruikneming van het raadhuis behulpzaam was geweest, de verzekering hebbende ontvangen dat geen deelen van het archief elders berustten, had ik oud en nieuw gescheiden, de archieven van de schepenbank, van de vroegere notarissen en de leenbank van Peelland overgenomen en deze drie collecties op mijn bureau geordend en geïnventariseerd. Thans voor het achtergeblevene terugkomende, werd ik door een anderen adsistent op den zolder van een schuurtje, dat achter het raadhuis

staat, geleid. Daar vond ik een groote hoeveelheid oud-archief, in jammerlijken toestand op den vloer uitgespreid en onder de pannen opgetast, zeer vochtig en vol schietwormen, de registers van de banden beroofd, de vroegere band der losse stukken verbroken — een hutje-mutje. Daarbij was veel dat zeer belangrijk was en bijna alles was van waarde; o. a waren er nog verscheiden notariëele protocollen onder. Dies trok ik vrij goedsmoeds aan het werk en volbracht in eenige dagen de voor de overneming noodige eerste uitzoeking. Maar dat verre het grootste gedeelte bestond uit oude rechterlijke bescheiden was toch wel wat ontmoedigend: want het juist volbrachte en voltooid geachte werk van de inventarisatie der drieledige oude rechterlijke bescheiden was er weder goeddeels door bedorven. Ik ervoer hier dus, gelijk vroeger te Zeelst, te Willemstad en elders, op nieuw, hoe overal met eigen oogen gezocht moet worden naar alle schuilhoeken van oud-archief, waar het vroeger of later kan zijn weggestopt. Maar hoe, wanneer men blijkbaar wordt gefopt, gelijk door den Roijschen bode?! Of als een deel van het archief in vroegere dagen aan een filiaalgemeente is toegezonden, gelijk door Oisterwijk aan Haaren, waar de zooeven vermelde vondst, vijf jaren na de overneming der schepenbanksbescheiden en drie na de inventarisatie van deze, eveneens gedeeltelijk mijn werk vernietigen kwam?

Te *Dinther* was ik gelukkiger. Vond ik daar al wat van het oud-archief nog over is op het raadhuis, de registers in de kasten, de losse stukken op den zolder, ik ontdekte bij deze tevens een belangrijk aantal stukken van *Heeswijk's* archief, welks ordening nog niet verricht was. Zoo werd er geen werk door deze ontdekking ongedaan gemaakt en de voldoening niet vergald dat een archief, 't welk ik tot mijn verbazing zoo arm bevonden had aan losse stukken, nu op gewenschte wijze kan worden aangevuld. Hoe ik nu die losse papieren te Dinther aantrof weet ik niet beter te beschrijven, dan door te zeggen dat men daar het oud-archief gebruikt heeft als papiermand. Men heeft het nl. op den zolder op den vloer geworpen en daar telkens manden vol ledige en gebruikte enveloppen, omslagen, pak- en scheurpapier bijgestort. Tusschenbeide is dan dat zoodje weêr eens met voet of veger opgestuwd, tot het geheel een flink dooreengemengde en verkreukelde hoop werd, geheel als de inhoud van een papiermand. Maar dan van een zeer groote papiermand; want het geheel was meer dan een karvracht in volume. Natuurlijk was het een heel werk dien Augiasstal te reinigen; maar de moeite werd beloond. Want om maar iets te noemen, er werden afschriften van privilegiën tusschen gevonden van 1300, 1494 enz.; ook tal van fragmenten van een zeer oud schepenregister en vele oude processtukken en akten; om van de archiefstukken van Heeswijk niet weer te spreken.

Te *Geffen* slaagde ik er niet in het op den donkeren zolder in een groot rek en daaronder neêrgelegde oud-archief geheel door te werken. Het raadhuis daar is nog niet oud, maar schijnt, althans wat den zolder aangaat, al bijzonder slecht schoongehouden te zijn. Mogelijk ook ligt het aan het voeren der dakpannen met stroo, maar een feit is, dat tusschen de papieren wandluizen werden ontdekt. Uw Edel Groot Achtbaren houden het mij ten goede dat ik, toen ik dit met behulp van den veldwachter geconstateerd had, het werk der ordering en betere plaatsing van het oud-archief gestaakt heb en mij bepaalde tot de beschrijving van de ter secretarie in vrij goeden staat bewaarde oude bescheiden van den burgerlijken stand. Men nam overigens maatregelen tegen het euvel zich voor.

Ik maak naar aanleiding hiervan de opmerking dat het beste voorbehoed-, maar ook geneesmiddel tegen dergelijke kwaal een-voudig gelegen is in groote reinheid. Het is ongeloofelijk zoo vuil als op de meeste raadhuizen de zolder en de kasten zijn, hoe men zich als 't ware beijvert om op de archieven „het stof der eeuwen" ongestoord opgepakt te laten. Toch is het bekend of moest althans deze huismoederswijsheid bekend zijn, dat tegen ongedierte en insecten niets afdoende schût dan telkens herhaald schoonmaken, van zijn plaats nemen en kloppen en vegen. De geheele in de Rijks-depôts onder mijn beheer bewaarde massa archief wordt wel telken jare gansch en al zorgvuldig uitgeklopt en kast en wand geveegd. Zou dan die moeite den veldwachters, die voor het schoon-houden doorgaans nogal een toelaag genieten, bij de betrekkelijk geringe hoeveelheden gemeentepapieren en zoo kleine ruimten te groot zijn?

Van twee gemeenten van het vroegere kwartier van Kempen-land is in het afgeloopen jaar nog de inventaris der perkamenten stukken, privilegiën en octrooien enz., opgemaakt. Te *Dommelen* had ik een negental dier stukjes gevonden. Zij waren vrij gaaf bewaard gebleven en nog van zegels voorzien. Het bleken voor-namelijk erfpachtsbrieven te zijn ten behoeve van de Heilige Geest-tafel van Dommelen, dateerende tusschen 1439 en 1502, benevens een akkoord tusschen Westerhoven en Dommelen dd. 13 juli 1632 en een Antwerpsche schepenbrief van 1662. Ik laat den inventaris hier volgen:

1. 17 januari 1439/40. Wouter Willems Jacobs draagt voor schepenen in Eersel aan Arnd Hans Gruyterszoon een hem door Henr. Henr.zoon van Peelt gestipuleerde erfpacht over van negen-tien lopensen Lichtmisrogge uit een beemd gelegen „bij die Dom-

mele" en een gelage met toebehooren „op Borkel". Volgens rugschrift later aan de Heilige Geest-tafel gekomen.
Perkament; uithangend schependomszegel, in bruine was, bijna geheel verdwenen.

2. (Zie n°. 6.) 1 januari 1453/4. Willem Henricsz. Tielkens belooft voor schepenen van Waderle en Wedert (Waalre en Valkenswaard) aan Agnese Jansdr. van der Waerden een half mud rogge erfpacht, jaarlijks op Lichtmis te voldoen uit een goed, gelegen „in die heerscape van den Hoevel" onder Waalre.
Perkament; de rand van het uithangende schependomszegel, in groene was, beschadigd.

3. Die septima m. novembris 1466. Notarieel testament van Johannes Nellen en zijn huisvrouw Katharina van den Broeck; o. a. twee en zes vaten rogge erfpacht aan de tafel van den Heiligen Geest van Dommelen, op Purificatie verschuldigd uit goederen „in parochia de Bercheyk in pastoria dicta de Berckt."
Perkament (beschadigd) met notarieel monogram.

4. 14 januari 1480/1. Jan Peters Marien, schepen van Bercheyck, draagt voor zijn medeschepenen ten behoeve der kinderen van Henric en van Goessen van Molle een mud rogge erfpacht over, gaande met Lichtmis uit een beemd onder Bercheyck.
Perkament (een hoek beschadigd); uithangend schependomszegel, in bruine was, grootendeels verdwenen.

5. 10 juli 1486. Heer Jan Coppens, vicaris (pastoor) van Dommelen en Westerhoven verklaart dat Goeyart Bieren Michaels, pestlijder, mede voor zijn vrouw, ook ziek aan pestilentie, voor hem vicaris en getuigen testament maakte en o. a. gaf: 26 lopensen jaarlijksche erfrogge, Dommelensche maat, aan het vicariaat of priesterschap van Dommelen; eenige blanken jaarlijks aan den koster; een rooskens nobel (eens) aan de kerkfabriek „om te scieren ende te maelen" de tafel op 't hoogaltaar; vier mud eens en een half mud erfelijk aan de tafel van den Heiligen Geest aldaar. Op den rug een verklaring van schepenen van Dommelen omtrent verandering van onderpanden. Ongeteekend en a posteriori opgemaakt.
Perkament; uithangend zegel van den pastoor, in groene was, goeddeels verdwenen.

6. 14 december 1496. Zuster Yda Goderts Marcelis dochter draagt mede voor hare zusters voor schepenen van Waderle en Weert aan 't vicariaat van Dommelen de erfpacht over van een half mud Lichtmis-rogge, gevestigd 1 januari 1454 (zie N°. 2) en haren vader aangekomen bij koop van den man van Agnese van der Waerden

Perkament; uithangend schependomszegel, in groene was, half verdwenen.

7. Die 26 m. februarii 1502. Johannes de Brouheze neemt onder hoogere goedkeuring in pacht, tegen negen rijnsgulden eens en drie mud rogge jaarlijks, een huis, hof en weide, aan 't altaar der Lieve Vrouw in de parochiekerk te Dommelen vermaakt door heer Andries Boudewijns, in leven rector van dat altaar.
Perkament; uithangend zegel verdwenen.

8. 13 juli 1632. Compromis voor schepenen van Bercheyck tusschen het corpus van Westerhoven en de heerlijkheid Dommelen over de heffing van contributiën wegens de beemden aan de rivier de Keerssop, Westerhovenschen kant, gelegen.
Perkament; uithangend schependomszegel, in groene was, vrij gaaf.

9. 20 october 1662. Goedenis-brief van Antwerpen, waarbij de erven Adriaen Bedaff verkoopen aan Willem van der Warren, ketelaer, en Maria le Piper, zijn huisvrouw, een huis met toebehooren, genaamd St. Marten, in de Bontemantelstraat aldaar.
Perkament; 2 uithangende schepenzegels verdwenen.

Te *Eersel* was de oogst veel rijker. Eersel was een der oude vrijheden van het hertogdom Brabant. De verdragen der steden en vrijheden met en tegenover den hertog sloot en bezegelde het mede, evenals de verbonden tegen de invoering der hierarchie; het sprak een woord mee in de beslissing der belangen van het hertogdom. In het oud-archief hebben dan ook stellig eenmaal verscheiden belangrijke stukken, Eersel's exemplaren van algemeene oorkonden, door de hertogen bekrachtigde vrijheden enz. berust, gelijk er te Oerle teruggevonden en in mijn verslag over 1887 medegedeeld zijn. Hoewel ik nu te Eersel van dergelijke documenten niet zoovele nog behouden vinden mocht, trof ik er toch verscheiden met eenige zorg bewaarde bijzondere stukken aan, waaronder eenige van meer algemeen historisch gewicht en de meeste van belang voor Eersel zelf. Ik geef er hieronder een overzicht van:

a. Octrooien, privilegiën, aanschrijvingen enz.

1°. 20 december 1326. Hertog Jan geeft aan de goede luiden van Eersel, Bercht, Witrijt, Wedebosch, Hapert, Hoog-Castelre en Duisel gemeene gronden uit tegen voorlijf en cijns.
Oude kopie eener vertaling in het Nederlandsch, op papier.

2°. 8 september 1335 (vrijdages na St. Gillisdage). De rentmeester van Brabant geeft namens den hertog aan die van Postel en den geburen van de Hese een gemeente en heide in gebruik, gepaald aan de palen van Duijsel, die van de caert van Oorle en die van Steensel, met het schutrecht van vreemde be sten enz., tegen betaling van voorlijf en jaarcijns.

Twee simpele kopiëen op papier, de oudste op een blad waarop tevens een extract is geschreven uit de „aertcaert van Oorle aengaende de paelstede."

3°. 30 november 1380. Privilegie voor Eersel van Wenceslaus en Johanna van Brabant, toestaande: 1°. berechting van doodslagen naar Antwerpsch recht, dus zonder doodehand-afwinning, 2°. nonevocatie, behalve naar 't graafschap Loon enz., 3°. ontheffing van bewaarplicht van gevangenen in 's rechters hand.

Perkament, van welks twee uithangende zegels nog een, dat van Johanna, in bruine was, aanwezig is.

4°. 22 september 1444. De abt van Floreffe en de provisor van 't huis van Postel verklaren voor schepenen van 's Hertogenbosch, ten behoeve van dat huis en de inwoners van Eersel en al de gerechtigden tot den aert van Eersel onder zekere voorwaarden in bewaring te hebben genomen een brief van 15 mei 1436, waarbij Filips van Bourgondie vidimus en bekrachtiging geeft van een ouderen brief van hertogin Johanna, Postel in zijn schut en scherm neemt en beveelt, dat als dat huis nieuwe paling vraagt van zijn eigendommen in dien brief begrepen, daarbij een iegelijk geroepen worde, wien dit toekomt.

Oude kopie op papier.

5°. 22 (septembris?) 1444. Dezelfden geven, voor Bossche schepenen, den luijden van Eersel c. s. een gemeente tusschen Gerckensfoirt, den zoom van den zwarten Wyer (terminum nigri vivarii), Ribosch, Scoengras enz. in cijns.

Perkament, dat zwaar heeft geleden en waarvan de uithangende zegels van Floreffe en de schepenen zijn verdwenen

6°. 12 mei 1461, 23 april 1500 (1501?), 27 juni 1554, 24 juli 1601. Filips de Goede, Karel V, Filips II en Albert en Isabella geven gelijke bepalingen over de uitdeelingen in het godshuis (van Postel) op vetten Donderdag vóór Vastenavond en op witten donderdag vóór Paschen aan den gewonen algemeenen arme. Vier extracten uit „opene brieven verleent den Godtshuijse van Postel."

Met een klacht dd. 9 maart 1618 door proost en religieuzen van Postel bij den kanselier, dat hun wegens de schikking, over deze

bedeelingen met de Heilige-Geestmeesters der omliggende dorpen gemaakt, geweld is aangedaan.
Papieren kopie, zwaar beschadigd.

7°. 20 december 1464. Hertog Filips geeft den luijden van Waelwijk, onder Riethoven, en Schaedewijk, onder Eersel, een bepaalde gemeente opnieuw in gebruik, met schutrecht enz.
Simpele kopie uit de 19de eeuw op papier.

8°. 30 juni 1519. Uitspraak tusschen het godshuis van Postel en die van Eersel door den abt van Tongerlo over de visscherij op den Zwarten Wyer, in het voordeel van het Godshuis.
Gedeeltelijke kopie, 19de eeuw, op papier.

9°. 23 juni 1543. Schuldbrief ten laste der steden en vrijheden van de Meierij uitgegeven krachtens (in auth. kopie getransfigeerd) octrooi van 17 november 1542, door Karel V Roomsch keizer enz. wegens de zware oorlogslasten verleend.
Twee perkamenten; het eene met 8 uithangende zegels, waarvan nog 5, in bruine was, alle meer of minder geschonden, aanwezig zijn, nl. in deze volgorde: Helmond (weg), Eindhoven, St. Oedenrode, Oerle, Oisterwijk (weg), Oss, Oirschot en Hilvarenbeek (weg).

10°. october 1544. Octrooi van Karel V aan Eersel tot het houden van een vrije woensdagsche weekmarkt.
Zwaar beschadigd perkament, waarvan het groot uithangend zegel, in groene was aan zijden staart, half is verdwenen.

11°. 9 augustus 1613. Albert en Isabel geven vidimus en bevestiging van den brief van october 1544.
Eenvoudige kopie uit deze eeuw op papier.

12°. 13 juni 1741. Relaas van opgang en betreding der paalsteden van hunne gemeente door die van Eersel.
Extract uit het schepenprotokol.

13°. 17 augustus 1781. Resolutie van den Raad van State over de vereischte machtiging door de schepenbank tot uitgaven voor de kerkfabriek.

14°. 27 april 1786. Besluit van schepenen van Eersel over idem (extract uit het resolutieboek).

Nog ligt bij deze stukken een relaas, blijkbaar eerst voor enkele jaren geschreven, van een interpretatieve sententie dd. 3 februari 1450 tusschen Eersel en Bergeik over de grenspalen der gemeene

gronden, welk stuk zelf niet bij de andere is aangetroffen: benevens een aantal correspondentiestukken uit 1818 tusschen Eersel, Bergeik, Gedeputeerde Staten en den voormaligen Arrondissements-Commissaris te Eindhoven over dezelfde zaak.

b. Schuldbrieven ten laste van Eersel.

15°—25°. 5 februari 1611, 21 mei 1612, 11 februari 1626, 19 mei 1627, 7 juli 1627, 2 mei 1658, 12 januari 1660, 6 augustus 1667, 24 februari 1668, 28 februari 1670, 4 mei 1682. Certificaties van Eersel's bestuur, houdende erkenning van schuld en uitgifte van schuldbrief (o. a. aan jonker Goijart van Eijck, heer van Blaarthem), en schepenbrieven van Eersel (een van Eindhoven) tot overdracht van dergelijke schuldbrieven.

Alle de origineele grossen op perkament (alleen N°. 25 op papier) sommige nog met een of meer zegels

Als bijzonderheid zij alleen vermeld, dat in 1667 een rentbrief van 40 is geconverteerd in een van 36 gulden wegens de ongelegenheid van de betaalbaarheid te 's Hertogenbosch, de zwarigheden uit het recht van ingebod van den Bosch voortvloeiende en wegens de verlaging van den rentestand.

c. Particuliere stukken.

26°—31°. Schepenschuld- en overdrachtsbrieven betreffende Eerselsche personen of goederen.

Alle in originali op perkament.

Nog werd van *Bergeik*, *Westerhoven*, *Riethoven*, *Borkel en Schaft* en van *Waalre* het geheele oud-archief geordend en geïnventariseerd. Te Bergeik zoowel als te Waalre vond ik een belangrijke verzameling perkamenten en bijzondere stukken en titels. Omtrent het drukken van deze inventarissen en van dien van *Schijndel* hoop ik spoedig voorstellen te doen. Steeds had ik hoop dat *Beek en Donk* volgens vroeger meegedeeld voornemen, *Bokstel* volgens met den burgemeester herhaaldelijk besproken en daarna opgevat plan en ook *Geldrop* mij den in 1885 opgemaakten voorloopigen inventaris met mededeeling van het besluit tot het drukken en ter verdere afwerking met het oog daarop zouden toezenden. Tot mijn leedwezen geschiedde dit, mede ten gevolge van verandering van burgemeester, niet. Daar het gemeentebelang het meêbrengt, hoop ik dat deze gemeenten alsnog van de hun thans aangeboden gelegenheid om dit nuttig werk tot stand te brengen zullen gebruik maken. In elk geval kom ik het volgend jaar op de zaak terug in

het vertrouwen dan hieromtrent tot een resultaat te kunnen komen. Het schijnt mij hoogst wenschelijk toe, dat voor volledige bewerking en regeling van de archieven, waaraan eens de hand geslagen is, worde gezorgd en met geen half werk genoegen wordt genomen.

En hiermede verlaat ik het gebied van de voormalige Meijerij van den Bosch.

Van het oud-archief van *Bergenopzoom* heb ik thans een voorloopige lijst gemaakt waarop alle stukken zijn vermeld. Daarbij zijn alle bescheiden, op een aantal kleinere na, onder de rubrieken van den naar den algemeenen regel aangelegden inventaris gebracht. Voor de stukken van het nieuw archief, dat bij de vroegere inventarisatie met het oude als een geheel dooreen was bewerkt, is de volgorde en de aanwijzing van den ouden inventaris behouden. In dezen geschiedde tevens de aanwijzing van de rubriek waaronder de stukken van het oud-archief gevonden worden Zoodoende is nu alles naar den inventaris te vinden, wat proefondervindelijk gebleken is. Vóór de verandering van de derde der archiefkasten, die nu ook door de stadstimmerlieden is geschied, waren de stukken van het nieuw archief tijdelijk op den grond gelegd. Bij de herplaatsing in het vorig jaar, nu bijeen en in geregelde volgorde, heb ik de nummering tevens hersteld of verduidelijkt. Ook in een groot aantal boekwerken, die jaren lang op den grond gelegen en daar vroeger van een lek nogal geleden hadden, heb ik orde gebracht en ze in de kasten opgesteld, zoodat ook die stukken thans te raadplegen zijn.

Op een drietal der oudste en belangrijkste registers heb ik uitvoerige klappers gemaakt; dit werk zal nog voor een zestal moeten vervolgd worden, welker belangrijke inhoud het eischt. Bij de overige registers kan de gewone eenvoudige aanduiding in den inventaris volstaan. Maar in het archief eener oude stad worden gewoonlijk eenige codices gevonden, waarin de belangrijkste memorabilia der plaats, die haar rol gespeeld heeft in de historie van gewest en land, staan opgeteekend of verzameld. Die stukken en akten vormen als het ware een archief op zich zelf en de aanteekening van elk er van in den inventaris is dus rationeel. Zoo heb ik daarbij een honderdtal oude charters beschreven, die niet dan door de kopiëering in die registers in het archief van Bergenopzoom berusten. Ik zet dit werk, dat weinig stoornis in mijn overige taak behoeft te brengen daar ik het op mijn bureau kan doen, steeds voort. Het ter secretarie bewaarde archief van den ouden burgerlijken stand is zeer omvangrijk: daarvan is de lijst nog niet opgemaakt. Bij mijn eerste bezoek zal ik nog een nauwkeurige beschrijving moeten maken van de oude keuren en ordonnanciën. Een langer en herhaald verblijf zal daarna nog eens

noodig zijn voor de bepaling en rubriceering der hoeveelheid kleinere pakjes stukken, die, door den klerk Pilaar vóór 1835 uitgelezen en samengevoegd, hun herkomst moeilijk verraden en in onderwerp hoogst verscheiden zijn. Zij zijn thans naar een er in genoemd onderwerp, veelal verkeerd, genoteerd en doorgaans verzamelingen van ten eenenmale heterogeene stukjes, die als bijeengeraapt ook elk afzonderlijk moeten worden ingedeeld bij een der rubrieken van het oud-archief; nl. voor zoover ze niet daar buiten vallen en, als van particuliere bewerking, een afzonderlijke rubriek van toevallig aanwezigen (hospitanten) moeten vormen. Zoodra ook dit werk zal zijn volbracht zal de ineenschuiving, nummering en definitieve plaatsing van het oud-archief en het overschrijven van den inventaris nog slechts een weinig zorg eischen. In verband met het afloopen van de verzorging en beschrijving van den burgerlijken stand der provincie zal ik er tijd en gelegenheid vòor hebben.

Kon ik U en mij zelf zooeven de opsomming besparen van al de stukken van rubriek *b* en *c* van Eersel's oude stukken, met nog meer recht kan ik dit doen ten aanzien van een andere in het afgeloopen jaar geïnventariseerde collectie perkamenten. Het waren enkel private schepenbrieven en kwitanties van 1627—1777, die de burgemeester van *Velp* en van *Reek* de beleefdheid had mij toe te zenden. Daar zij eerst kortelings uit de boedelpapieren van een particulier zijn afgezonderd, is er geen aanleiding om aan te nemen (gelijk bij dergelijke stukken die bij de bijzondere documenten in de gemeente-archieven worden aangetroffen, steeds ondersteld moet worden), dat zij met de er in genoemde renten later aan de armentafel of de gemeente zijn gekomen. Voor het gemeente-archief hebben zij de grootste waarde daarin, dat er nog drie, wel alle eenigszins uitgesleten maar samen een volledig beeld opleverende, schependomszegels van de bank van *Velp en Reek* aanhangen. Meldenswaard misschien is overigens alleen, dat in een der stukken een cijns „aen 't gasthuis te Graeff" gestipuleerd wordt.

De verzameling documenten, door mijn voorganger in *Heusden's* archief afgezonderd gevonden, of door hem zelf afgescheiden, als de rechten der gemeente van nabij betreffende en om hun vorm afzonderlijk te bewaren, is thans gesorteerd en voorloopig beschreven. De groote massa verdient een nauwkeurige analyse en het geheel zal een vrij lijvige afdeeling I van den inventaris van Heusden's oud stadsarchief vormen. Ik zal er de mede bijna voltooide lijsten aan toevoegen van de brieven en akten, gecopieerd in de n. A. 1 en 2 van den gedrukten inventaris, beschreven als 16ᵉ en 18ᵉ eeuwsche registers van privilegiën aan stad en lande van Heusden verleend.

Thans rest mij nog de voortzetting te vermelden van den ondernomen arbeid der persoonlijke opname en beschrijving van de bescheiden van den *ouden burgerlijken stand* in deze provincie, verbonden aan de maatregelen tegen hunne verdere verwaarloozing of verkeerde behandeling in de toekomst.

Van de ruim 200 oude gemeenten dezer provincie zijn weder van een dertigtal de oude registers van doop, trouw en overlijden met bijbehoorende papieren beschreven, te zamen iets meer dan 250 nummers, waarvan enkele met zeer uitvoerige beschrijving. Een zesde gedeelte hiervan is onder mijn onmiddellijk toezicht meer of minder, maar steeds met alle zorg tegen nieuwe beschadiging, hersteld of verbonden.

Weder zijn uit verscheiden collecties, die tijdelijk op mijn bureau berustten, inlichtingen en opgaven verstrekt, o. a. uit eene de opgaaf van bijna 300 doop- en trouwakten over een tijdvak van een eeuw. Dit geschiedde natuurlijk met goedvinden van de bestuurders der betrokken gemeenten, die moeilijk bezwaar konden hebben tegen de overneming van deze lastige taak, waaraan nog nauw het loon van eenigen dank verbonden was. Deze zou trouwens hun, gelijk mij, onverschillig zijn geweest bij het bewustzijn van werkzaam te zijn tot bescherming of ontdekking van het goed recht van hen, die geld en goed missen om zich de hulp te verzekeren der personen, die dergelijke nasporingen tegen belooning hunner moeite en zakenkennis verrichten. Intusschen zijn ook door eenigen der laatsten dergelijke navorschingen gedaan, meestal ten aanzien van het recht op beurzen of beneficiën Ook dit gebruik gaf mij natuurlijk eenigen, zij het geringen last van toezicht enz.

Noch de mij berokkende moeite noch mijn aansprakelijkheid konden mij echter doen besluiten, om mij van den tijdelijken bewaarlast te ontdoen van die collecties, die sommige gemeentebesturen, zelf gelegenheid of plaats voor goede bewaring missende, voorloopig liefst onder mij lieten. Zij kregen het jongste register loopende tot 1810, hetwelk herhaaldelijk en bijzonder bij sterfgevallen van zeer oude menschen noodig is, terug en zonden de vragen om inlichting of om opgaaf van oudere akten mij toe. Deze nam ik dan dadelijk in behandeling, stelde het onderzoek steeds onverwijld in en deed het resultaat hun toekomen.

Maar behalve dit scheen het mij wenschelijk om van sommige gemeenten, die ook de oudere registers over eenigen tijd terug wenschten en kregen, de alleroudste en enkele andere voorloopig nog onder mij te houden. Het kwam toch voor, dat deze zoozeer geleden hadden door slechte bewaarplaats of behandeling, dat zij zelfs niet door de thans ter mijner beschikking staande krachten van een deskundige konden worden hersteld. Deze werden dan niet tot een register herbonden, maar als een bundel losse bladen in

portefeuille en geheel geinterfoleërd bewaard. Bij de raadpleging door ondeskundigen en door wie niet met het bewustzijn van 't groote belang van het behoud doordrongen zijn, zouden de nu met veel moeite verkregen orde en waarborgen tegen verderen ondergang weder geheel worden gewaagd. Zoo moest ik wel besluiten ze hieraan niet bloot te stellen vóór door nauwkeurige afschrijving dubbelen waren verkregen. Dat ik zelf met het thans mij toegevoegd personeel tot het vervaardigen binnen eenigszins begrensden tijd van vele dergelijke dubbelen niet in staat ben, spreekt van zelf. Ik heb dan ook, steeds meenende deze zaak mij verder te moeten aantrekken, Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken bij gelegenheid op dit belang gewezen. Ik rekende natuurlijk mijzelf beschikbaar voor het toezicht en de vergelijking ten mijnen bureele, wanneer tot de overschrijving der meest verwaarloosde en geschonden, of zelfs van al deze oude registers werd overgegaan door daarvoor toe te voegen personeel. Ik rekende dat de niet eens zeer groote kosten, die de zaak vereischen zou, ruimschoots door haar gewicht, het beter waarborgen der rechten en belangen van den Staat zelf en van talloos velen in den lande, zouden worden opgewogen. Was niet nog eerst onlangs een veel grootere som immers met aller instemming voor een ander eenigszins te vergelijken nuttig doel besteed, nl. voor de jongste tienjaarlijksche volkstelling? Was het dan niet minstens even dringend noodig, op het voetspoor van de zorg en kosten, aan nauwkeurigheid en juistheid der bevolkingsregisters gewijd, van de oude liggers van den burgerlijken staat onzer voorouders de dubbelen te vervaardigen, welke van die na 1811 niet ontbreken mogen.

Maar hoe hierin te gelegener tijd beslist mocht (en moge!) worden, ik rekende evenzeer dat ik in afwachting alvast beginnen moest te doen wat ik kon. En daarom ben ik begonnen met de copiëering van de registers van eene plaats, die op de aangeduide wijze onherstelbaar waren losgeraakt. Ik acht het een schande voor de annalen van ons archiefwezen hierbij te moeten voegen, dat die aldus vernielde doopboeken loopen tot 1774 toe; bovendien had een der trouwregisters van die plaats, meerdere tegenwoordig zelfstandige gemeenten betreffende, hoewel nog in den band, onder een lek van kwaadaardige uitwerking gelegen. Van de ergste gedeelten dier registers o. a. bestaan over een tijdvak van zeven of acht jaren nog slechts eenige kleinere brokstukjes van een paar der bladen en is over de eerste helft van een register de kant der bladen ter breedte van een gewonen eigennaam verdwenen. Van het ergste zijn thans de kopiëen gereed. Dit werk vordert uit den aard der zaak zeer langzaam bij gebrek aan beschikbaren tijd en genoegzame hulp en eischt een zeer bijzondere nauwkeurigheid.

Eén voorbeeld moge ten slotte een staaltje leveren van de mate

der vereischte voorzichtigheid en nauwlettendheid, ook bij het onderzoek naar de akten. Er was een erfenis opengevallen. Velen kwamen op als erfgenamen ab intestato, verwanten in den vijfden of verderen graad. Maar voor het bewijs van eenig recht ontbrak de doopakte van den overgrootvader der erflaatster. Tal van akten betreffende het geslacht werden gevonden in het register, dat ik juist als in zoo erge mate geschonden heb aangeduid. Zeer gecompliceerde stamboomen werden uit die akten opgemaakt met meer dan 150 namen van bloedverwanten in (waarschijnlijk) vijfden tot zevenden graad. Maar de filiatie met de erflaatster en dus ook de aanwijzing van den juisten graad bleef ontbreken, bij het gemis van de genoemde doopakte. Bij nogmaals herhaald onderzoek vond ik deze ten slotte toch. De voornaam was in het register ongeschonden leesbaar, maar van den familienaam waren van de zes letters nog slechts de eerste twee aanwezig, die door omvouwing nog niet eens dadelijk voor het oog kwamen en bij de vouw bijna mede waren afgevallen.

Levert dit geval eenig inzicht in den feitelijken grondslag, waarop bij ons het erfrecht berust in de verdere zijlijnen (wat al akten zouden te vergeefs gezocht en, voor zoover te vinden, in onmogelijk met zekerheid vast te stellen verband gebracht moeten worden bij vererving in den twaalfden graad: art. 908 B. W.!), het geeft tevens een duidelijk bewijs van de gewisheid, waarmede tal dezer bewijsstukken van veler, ja ieders recht of staat zonder krachtige tusschenkomst een snellen ondergang tegemoet gaan en van de klemmende noodzakelijkheid om in het gemis van de dubbelen spoedig en met oordeel te voorzien. Het mijne zal ik in deze ten goede blijven aanwenden, — maar het is zoo weinig in vergelijking van hetgeen er geschieden kan en moet.

's Hertogenbosch, mei 1891.

De Rijks-Archivaris in Noordbrabant,
mr. A. C. Bondam.

VERSLAG

AANGAANDE DE OUDE GEMEENTE- EN WATERSCHAPS-ARCHIEVEN

IN

ZUID-HOLLAND,

over 1890,

UITGEBRACHT AAN GEDEPUTEERDE STATEN DIER PROVINCIE.

Hoog EdelGestrenge Heeren,

Ik heb thans wederom de eer UHoogEdGestr. het jaarlijksch overzicht aan te bieden mijner werkzaamheden ten behoeve van de regeling der oude gemeente- en waterschapsarchieven in deze provincie.

In de eerste plaats heb ik te vermelden het in orde brengen van het archief van den polder Oost-IJsselmonde, waarvoor mijne eenigszins spoedige tusschenkomst was gevraagd, omdat men daarin stukken dacht te vinden betreffende de verplichting tot dijksonderhoud, hetgeen echter niet het geval was.

Evenals andere waterschapsarchieven was dit archief niet voor scheiding vatbaar, en slechts van geringen omvang; ook was van het oudere maar weinig overgebleven. Ik heb den inventaris zoodanig ingericht dat die geregeld kan worden bijgehouden.

De resolutieboeken van dijkgraaf en heemraden vangen aan met het jaar 1612 en vervolgen tot 1804 om eerst met 1833 weder aan te vangen. De ingekomen stukken beginnen met 1797.

Rekeningen van waarsmannen waren aanwezig van 1594—1596, 1608—1636, 1660, 1709—1711 en verder volledig, beginnende met het jaar 1798.

Voorts eenige keuren en reglementen van 1786—1807, benevens de latere, en andere stukken van lateren tijd, die hier niet behoeven te worden vermeld.

Ik nam vervolgens het archief der gemeente Zoeterwoude onder handen, dat van veel grooteren omvang was, en veel belangrijks voor die gemeente bevatte, en waarvan ik een beknopte opgave hier doe volgen:

Notulenboeken van de Municipaliteit en het gemeentebestuur van 1795—1810.

Aan deze serie ontbraken een tweetal deelen. Daar in eenen inventaris van bij de opheffing van het ambacht aan het hoogheemraadschap van Rijnland afgegevene stukken, drie paketten resolutieboeken voorkwamen, die niet nader waren gespecificeerd, heb ik mij vergewist of soms de twee vermiste deelen daaronder waren verdwaald geraakt. De heer secretaris van het hoogheemraadschap heeft mij echter medegedeeld dat zij zich daarbij niet bevonden.

Registers van uitgaande missiven 1796—1806.

Missiven en extract-resolutiën van de Staten van Holland en Westfriesland 1750—1794, en ingekomen stukken 1795—November 1813.

Onder de stukken betreffende kerkelijke zaken vindt men een octrooi van de Staten van Holland van 15 Maart 1655, houdende vergunning voor schout, ambachtsbewaarders en kerkmeesteren tot het doen van zekere heffing; waaruit blijkt dat de kerk in 1574 door de Spanjaarden was afgebrand, en alleen de toren overgebleven, en dat zij omstreeks dien tijd de kerk weder geheel hadden doen opbouwen, omdat het getal der communicanten, dat vroeger slechts veertien of vijftien bedroeg, tot tweehonderd was aangegroeid. Ook de rekening van deze herbouwing is aanwezig. Deze vergunning werd nog tweemaal voor een aantal jaren verlengd, en in 1717 werd octrooi verleend om eene loterij ten behoeve van de uitgeputte geldmiddelen der kerk te mogen oprichten.

Verder waren aanwezig: stukken rakende de scheiding van kerk en staat naar aanleiding van de publicatie van het Uitvoerend Bewind van 22 Juli 1798, en andere.

Onder eenige stukken betreffende Schoolzaken, komt o. a. voor: de afzetting in 1796 van den schoolmeester Thomas Pierson, op grond dat hij in de jaren 1787 en 1788 het schoolhuis liet gebruiken tot een Oranjesocieteit.

Weesboeken 1626—1810, en inventarissen en rekeningen van boedels.

Armenzaken. — Resolutieboek van heiligegeest armmeesteren 1794—1796.

Uitgegeven en ingekomen acten van indemniteit 1687—1811.

Rekeningen van heiligegeest armmeesteren 1636—1651 en 1680—1813.

Militaire Zaken — Order van de Staten van Holland omtrent de verrekening der kosten van vivres voor volk van oorlog, 24 Januari 1590.

Stukken rakende het uittrekken van personen uit Zoeterwoude bij den inval der Spanjaarden in 1629 en van de Franschen in 1672 en 1673.

Notulen van de Commissie van huishoudelijke directie der Gewapende Burgermacht onder Zoeterwoude 1797—1799, notulen van den krijgsraad en andere stukken betreffende dit onderwerp.

Polderzaken. Uitspraak van hoogheemraden van Rijnland omtrent het onderhouden van de Zwetsluis, 1 September 1594.

Contracten, uitspraken en andere stukken betreffende de verschillende onder Zoeterwoude gelegen polders, stukken betreffende het combineeren van verscheiden polders onder Zoeterwoude en Stompwijk 1625, 1667, 1669.

Consenten van hoogheemraden van Rijnland, memoriën en bestekken wegens het onderhoud van ambachtswerken 1637 1780.

Vaarten. — Stukken rakende geschillen tusschen die in Zoeterwoude, Stompwijk en Voorschoten over het diepen en leggen van keuren op de Vliet tusschen Leiden en Den Dam 1604, 1619.

Verbaal omtrent het leggen van verlaten in Allaertsvaart en in de Burmade 1645 en andere stukken rakende verschillende wateringen.

Wegen. — Stukken betreffende differenten over den Mieningweg, welke in 1486 in erfpacht was uitgegeven, 1648—1655.

Contract van 1578, waarbij schout en ambachtsbewaarders den Vrouwenweg in erfpacht nemen, en aankoop van dien weg in 1587, en verder nog contracten en andere bescheiden over onderscheidene wegen.

Verschillende hoefslagboeken, waaronder een van den hoogen Rijndijk onder Zoeterwoude van 1547.

Nominatiën en electiën door de regeering van Leiden als ambachtsheeren, van ambachtsbewaarders, schepenen, weesmannen, kerk- en heiligegeestmeesters 1699—1794.

Onder eenige stukken de ambachtsheerlijkheid betreffende wordt eene uitspraak aangetroffen van Karel V van 31 Maart 1555, waarbij beslissing wordt genomen, naar aanleiding van het beklag door die van Zoeterwoude bij den Grooten raad van Mechelen ingebracht, ter zake van het op 26 Juli 1517 gesloten contract tusschen den ambachtsheer Willem van Alkema en de regeering van Leiden over het verbod ten aanzien van het uitoefenen van poorters en neringen onder dat ambacht. Bij deze uitspraak werd bepaald dat degenen, welke dergelijke verboden neringen hebben geexerceerd, vóór de laatste verponding van het jaar 1514, daarna zullen blijven continueeren hun levenlang, en daarna hunne erfgenamen door Leiden schadeloos gesteld. Hieruit blijkt dat de, in het Rijksarchief berustende: „Informacie opt stuck der verpondingen in Hollant ende Vrieslant" van 1514, in het jaar 1866 door Prof. R. Fruin uitgegeven, nog in hetzelfde jaar aanleiding heeft gegeven tot het formeeren van quohieren der verponding.

Ook vindt men onder deze stukken het relaas eener comparitie, waarbij besloten wordt de ambachtsvrouwe Agatha Willemsdr. van

Alkemade voor haar welkomen te beschenken met twee rijkelijk vergulde overdekte koppen.

Gemeente-Financiën. Uitspraak van de Staten van Holland van 3 December 1622, in de geschillen tusschen de ambachtsbewaarders en schepenen van de Weipoort en Gelderswoude onder Zoeterwoude en den schout en het meerendeel der ambachtsbewaarders en schepenen, bepalende dat de zittingen der bede voortaan over het geheele ambacht en niet in twee helften zullen worden gedaan.

Rekeningen van de dorpkosten, omgeslagen over de personen en niet over de morgentalen, onder voorbehoud dat de ingezetenen aan den Rijndijk niet contribueeren aan het onderhoud van den schoolmeester en koster, als behoorende onder de parochie van Leiderdorp (bederekeningen) 1670—1813.

Stukken rakende de begrootingen in 1808 en 1809 en het invoeren eener nieuwe plaatselijke belasting.

Verponding en andere Gemeene landsbelastingen.

Quohieren van de verponding van 1583, 1584, 1585, 1590, 1595 (geteekend door IJsbrand van Merode als ambachtsheer) 1598, 1610, 1611, 1612.

Quohier van het redres der verponding gemaakt door daartoe door commissarissen van de Staten van Holland verkozen ingezetenen, overgeleverd 22 Mei 1628.

Quohieren als voren 1638—1653.

Eeuwigdurende legger en quohier der verponding, aangelegd in de jaren 1657 en 1658, met aanteekening van eigendomsovergangen tot ongeveer het jaar 1840.

Stukken en quohieren rakende de taxatie van de huurwaarde van huizen en andere gebouwen 1730—1732 en quohier van het redres der verponding op de huizen 1733.

Legger en quohier der verponding op de huizen. geformeerd uit het nieuw geredresseerde quohier en bijgehouden met eigendomsovergang tot ongeveer 1810.

Rekeningen van de gaarders der Ordinaire verponding 1614—1805, en van de Extraordinaris verponding 1690—1805.

Stukken en quohieren betreffende verschillende buitengewone belastingen. als: haardstedegeld 1666, zout-, zeep-, heere- en redemptiegeld 1680, familiegeld 1715, personeele quotisatie 1742.

Doop-, trouw- en begrafenisregisters.

Doopboeken van hervormden 1629—1812.

Kerkelijk trouwboek. 1702—1811.

Registers van huwelijken, gesloten voor schout en schepenen 1692—1811.

Attestatiën van huwelijksgeboden 1697—1779 en 1795—1810.

Registers van aangeving van het recht op het trouwen en begraven naar aanleiding van het placaat van de Staten van Holland van 26 October 1695:

trouwen 1719—1797, begraven 1719—1805 en pro deo trouwen 1706 1798, pro deo begraven 1719—1799.

Registers van begraven op het kerkhof 1742—1812.

Doop- en trouwboek van Roomsch-Catholieken 1658—1777.

Doopboek als voren 1777—1812.

Nog eenige registers en stukken van rechterlijken aard waren, bij het overbrengen van het archief van schepenen in 1811 naar de arrondissements-rechtbank te Leiden, achtergebleven. Ik heb die ter zijde gelegd, om later, ter uitvoering van het Koninklijk besluit van 9 October 1883, door het Rijksarchief te kunnen worden overgenomen. Hetgeen in 1811 werd overgebracht, is aan het slot van den door mij gemaakten inventaris vermeld.

Behalve de hierboven vermelde twee archieven heb ik dit jaar ook de reeds vóór geruimen tijd aangevangen regeling van het archief van het hoogheemraadschap van Schieland ten einde gebracht.

Daar de hoogheemraadschappen alle plaats gehad hebbende revoluties en veranderingen van regeeringsvorm hebben overleefd, was geen scheiding tusschen oud- en nieuw archief mogelijk. In den loop der tijden is echter de behandeling der zaken belangrijk gewijzigd, en hebben vele vroegere bemoeiingen van het heemraadsbestuur opgehouden te bestaan, terwijl andere zaken, waarvoor vroeger afzonderlijke registers gehouden, en afzonderlijke rekeningen werden gedaan, thans bij de algemeene administratie zijn ingesmolten.

Ik heb den inventaris daarom zoodanig ingericht, dat de verschillende onderdeelen van administratiën die tegenwoordig nog bestaan, als groote seriën doorloopen en voortdurend kunnen worden bijgehouden en het vroegere en tegenwoordige een gemakkelijk te overzien geheel vormt.

Omtrent den inhoud en indeeling van het archief laat ik hier een beknopt overzicht volgen:

A. Privilegiën, handvesten, octrooien, contracten, etc.

Van het veel besproken charter van graaf Floris V van 13 Mei 1273 is een autenthieke copie aanwezig van 1650, gemaakt door den toenmaligen secretaris van het hoogheemraadschap, waarbij werd aangeteekend dat het origineel stuk, met een gaaf zegel, destijds berustte ten huize van den heer Van Mathenesse. Blijkens een door mij, op verzoek verkregen mededeeling van Jhr. Mr. J. J. de Geer wordt dit charter thans niet meer onder de van de familie Van Mathenesse afkomstige stukken gevonden.

Overigens zijn de van de latere graven verkregen privilegiën over het algemeen volledig en goed bewaard gebleven.

Behalve de origineele stukken, bevat het archief ook eenige

registers, waarin deze privilegiën en andere oude stukken zijn ingeschreven.

In de eerste plaats een register van privilegiën en handvesten, geschreven op perkament, waarschijnlijk in het begin van de 17de eeuw aangelegd, — beginnende met het charter van 1273, en versierd met de afbeeldingen der aan de stukken hangende zegels (dit laatste echter niet verder dan tot 1570) doorloopende tot het jaar 1769.

De latere octrooien en contracten zijn in een tweede en derde deel geboekt.

Voorts een papieren register van privilegies etc. van de hand van Niclaes Charlier, die van 1577—1602 secretaris en rentmeester van Schieland was, en een dergelijk register uit de helft van de 17de eeuw, waarschijnlijk op eene auctie aangekocht.

Zeer belangrijk is een op perkament geschreven register, bevattende aanteekening van allerlei handelingen van hoogheemraden, en van oude stukken op het heemraadschap betrekking hebbende, naar het schijnt aangelegd in het begin van de 15de eeuw, en waarin later stukken zijn bijgevoegd tot het laatst der 16de eeuw.

Verder nog een dergelijk register, van de hand van den reeds vroeger vermelden secretaris Niclaes Charlier, mede met bijvoegsels van lateren tijd en nog een gelijksoortig register van 1600—1675.

Voorts twee registers van contracten 1614—1682.

De tweede serie B bevat de resolutiën van dijkgraaf en hoogheemraden, beginnende met het jaar 1629 en doorloopende tot den tegenwoordigen tijd.

C. Keuren en ordonnantiën.

Het oudste keurboekje is van het jaar 1408 en nog een viertal andere uit de 15de en het begin van de 16de eeuw.

Voorts losse jaarlijksche keuren van 1560—1622 en geschreven keurboeken van 1642—1839.

Eene verzameling gedrukte keuren, ordonnantiën, publicatiën loopt geregeld door, beginnende met het jaar 1648.

D. Consentboeken.

Deze serie begint met een register van vonnissen en consenten van 1461—1490 en verder consentboeken van 1490—17 Juni 1799.

Van latere tijd zijn slechts korte aanteekeningen van verleende consenten aanwezig, en na 1814 komen zij in de resolutien voor.

E. Uitgaande stukken.

Registers van uitgaande missiven 1687 - 1810, waarin ook de ingekomen stukken zijn opgenomen.
Verder alleen uitgaand missiveboek van 1801 tot op heden.

F. Ingekomen stukken.

1 Portefeuille, bevattende:
Brieven van de Staten van Holland en van Gecommitteerde raden 1613—1787.
Ingekomen stukken 1548—1594, 1600—1631.
Verder behalve de in serie E vermelde nog, aanvankelijk ingebonden, en later in portefeuilles bewaarde, ingekomen stukken beginnende met 1800.

G. Requesten.

De aanwezige verzameling requesten, meest tot het bekomen van consenten, loopt van 1698—1705 en 1718—1799. Deze requesten zijn gesorteerd op de verschillende ambachten en polders, en in verband gebracht met het door mij vervaardigde zaakregister op de consentboeken.

H. Verbalen van den Fabriek-landmeter 1719—1852, rapporten en memorien 1816—1831.

Verder doorloopende rapporten van denzelfden beginnende met 1850.

I. Registers van vonnissen van hoogheemraden van Schieland, 1574—1624.

Rollen van den heer dijkgraaf 1625—1716
Rollen van heemraden van Sint-Odulphusschouw 1636—1798.

K. Hoefslagen.

De oudste hoefslagboeken beginnen met 1572 sluiten zich aan de latere aan.

L. Registers en stukken van verschillenden aard.

De onder deze rubriek gebrachte registers en stukken behooren allen tot diegenen waarvan thans geen afzonderlijke dossiers meer gehouden worden, en zijn met eenige uitzonderingen van oudere dagteekening.

Onder de registers valt te vermelden: een op perkament geschreven, bevattende de generale meting in Schieland. Hoewel het jaartal niet is vermeld, geloof ik dat het de meting is, die bij de kaart van het hoogheemraadschap van Floris Balthasars van 1613 behoort.

Register van de acten en besognes gevallen nopens het verkiezen van hoogheemraden van Schieland sedert het overlijden van den heere Willem prince van Oranje, die gestorven is 8 November 1650.

Over deze zaak zijn ook vele losse stukken aanwezig, en ook de origineele electiën van de prinsen van Oranje, welke hierbij zijn gevoegd.

Register van nominatiën van een dubbeltal van ambachtsbewaarders en polderbesturen en de daarop gevolgde electiën door dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland, 1685—1855.

Het zoude buiten het bestek van een jaarverslag gaan, hier in het bijzonder over de groote menigte losse stukken uit te weiden. Ik zal mij dus vergenoegen met een opgave van de dossiers waartoe zij zijn gebracht:

Stukken rakende den Hoogen Zeedijk.

Wiericker dijk.

Hoogen boezem.

Slagturven, waaronder de quohieren van het slagturven in de verschillende ambachten van 1570—1640.

Kaden: Dorrekade, Oostkade, Goudkade, landscheiding aan den Hildam.

Bruggen en wegen.

Spui en verlaten te Rotterdam.

Gemeenelandshuis te Rotterdam.

Stukken rakende de verschillende ambachten in Schieland: Bleiswijk waarbij de stukken rakende de droogmaking van de plassen in dit ambacht en een gedeelte van Hillegersberg in 1772 en volgende jaren.

Blommersdijk.

Capelle.

Cool, Beukelsdijk en Schoonderlo.

Delfshaven.

Hillegersberg.

Kralingen.

Moordrecht.

Nieuwerkerk.
Omoorden.
Overschie, waarbij de stukken, rakende de droogmaking van de plassen onder Zestienhoven en den Oudendijk in 1788.
Rubroek en Spiegelnisse.
Wollefoppen, met stukken rakende de bedijking van de IJsselmeer in 1646.
Zevenbergen, met bescheiden betreffende de bedijking van den Eendrachtspolder in 1746.

Bij de beschrijving der stukken de verschillende ambachten betreffende, heb ik hier en daar opgave gedaan van belangrijke stukken die ambachten betreffende, welke in de registers der serie A, hiervoren vermeld, voorkomen.

Een enkele bijzonderheid wil ik, omdat daarbij een, voor zoover ik weet, onbekenden brief van graaf Jan van Henegouwen wordt vermeld, hier mededeelen.

In het heemraadboek van de 15de eeuw, vindt men, dat op St. Bartholomeusdag 1436, voor hoogheemraden verschenen sommige van de buren van Keeten, en voor hoogheemraden overlegden twee brieven. De eerste bevattende een getuigenis van den pastoór van Gouda en anderen, dat heer Willem van Moordrecht, ridder, toen hij den polder verkocht, daarbij tot voorwaarde maakte, „dat hij wter land soude alle vele laten onbedijct, dat die van Keeten sijne luyden, die in sijn ambacht woonden, (Capelle) dat sij hoiren vuet ende hoir solre ophouden mochten van hoeren dijcken".

De tweede een vidimus van Wouter Parochiepape van Capelle, van een brief van Jan grave van Holland en Zeeland, van Saturdag na Sint Pieter en Paulus 1302, waarbij hij op aanbrengen van zijn baljuwen van Zuid-Holland en van tusschen Schie en Gouda en de heemraden van Reederwaard deze keur bevestigt.

De in het archief aanwezige rekeningen konden tot twee hoofdgroepen worden gebracht.

De eerste groep bevat de rekeningen, welke gedaan werden door de rentmeesters van Schieland, de tweede die, welke door ambachts- en polderbesturen aan dijkgraaf en hoogheemraden werden gedaan.

Tot de eerste groep behooren:

M. Rekeningen, genaamd de gemeenelandsrekening van Schieland, 1525, 1532, en verder volledig van 1539 tot op den tegenwoordigen tijd.

N. Rekeningen van de rentmeesters in Schieland wegens het aanleggen, na verkregen octrooi van de Staten van

Holland en Westfriesland van 14 Januari 1769 en extra onderhouden van den nieuwen Hoogen boezem, loopende van af het jaar 1772.

O. Rekeningen van de rentmeesters in Schieland wegens objecten, die thans in de Gemeenelandsrekening zijn opgenomen of vervallen zijn.

Wegens het onderhoud van den Wierikkerdijk gezamenlijk met Rijnland en Delfland 1672—1851.

Bijzondere rekeningen wegens herstellen van inbraken of ophoogen en vernieuwen van den hoogen Zeedijk 1682, 1720—1732, 1775—1793, 1811—1851, van de sluizen binnen Rotterdam, verlaten aan het Hofpoortje aldaar, de brug ter Bregge onder Hillegersberg en de Hoolvoeterbrug onder Moercapelle, benevens nog eenige rekeningen wegens bijzondere werken.

Tot de laatste groep behooren:

P. Rekeningen van de ambachtsbewaarders van:

Bleiswijk, 1512—1795.
Blommersdijk, 1596—1858.
Cool, Beukelsdijk en Schoonderlo, 1512—1858.
Hillegersberg. 1573—1858.
Bergpolderambacht, 1597—1862.
Kralingen, 1519—1857.
Moordrecht, 1512—1863.
Nieuwerkerk, 1654—1862.
Omoorden, 1509—1862.
Hoogenban of Spaansche polder, 1543—1855.
Rubroek en Spiegelnisse, 1518—1887.
Wollefoppen, 1546—1814.
Zevenhuizen, 1537—1863.

Q. Rekeningen van poldermeesters en molenmeesters:

Deze zijn te onderscheiden in twee afdeelingen. In de eerste plaats van polders die ten gevolge van verveeningen of andere oorzaken niet meer bestaan of in lateren tijd met anderen zijn gecombineerd

Onder het ambacht van Bleiswijk:
Groote molenpolder, 1512—1701.
Clappolder, 1537—1771.
Hoekeindsche polder, 1500, 1543—1771.

Hoefpolder, 1510—1701.
Bergpolder en Blommersdijk, 1512—1858.
Onder het ambacht van Cappelle:
Keetensche polder, 1522—1841.
Middelmolenpolder, 1512—1831.
Hoogdorpsche polder, 1575—1831.
Onder het ambacht van Hillegersberg:
Berg- en Broeksche polder, 1526—1795.
Butterdorpsche polder, 1512, 1547—1771.
Oosteindsche polder, 1549—1771.
Bospolder, 1573 -1858.
Onder het ambacht van Nieuwerkerk:
Essepolder, 1575—1853.
Blaardorpsche polder, 1518—1853.
Gansdorpsche polder, 1575—1794.
Onder het ambacht van Overschie:
Oudendijk, 1606—1789.
Zestienhoven, 1574—1789.
Zestienhoven en Oudendijk. 1790—1855.
Onder het ambacht van Zevenhuizen:
Catgespolder, 1516—1796.
Swanlasche polder, 1510—1796.
Nessepolder, 1527—1874.
Polder Omoorden, 1512—1858.
Polder Wollefoppen, 1551—1868.

B. In de tweede plaats de rekeningen van de polderbesturen, die nog jaarlijks door dijkgraaf en hoogheemraden moeten worden goedgekeurd.

Het zijn die van de polders voorkomende in het 25ste artikel van het reglement voor het hoogheemraadschap van 27 November 1851, waarvan echter reeds twee, namelijk: Rubroek en Spiegelnisse en de Catges- en Swanlasche polders sedert zijn opgeheven.
Slechts drie dezer polders hebben in den loop der tijden geen verandering ondergaan, waarom ook de oudere rekeningen tot deze rubriek zijn gebracht; het zijn de polders:
Onder het ambacht van Overschie:
Nieuw- of Kleinpolder, waarvan de rekeningen beginnen met het jaar 1544.
Blijdorp 1540 en vervolgens. (Deze polder wordt tot het jaar 1608 afwisselend Blijdorp of Brijdorp genoemd).
Onder het ambacht van Nieuwerkerk de polder Kortland, waarvan de rekeningen sedert het jaar 1543 aanwezig zijn.

Behalve de hierboven vermelde werkzaamheden heb ik mij ook voortdurend bezig gehouden met de verdere regeling van het archief van het hoogheemraadschap van Delfland.

Met de meeste gevoelens van hoogachting heb ik de eer te zijn,

Uw Hoog EdelGestr. Dw. Dienaar,

J. H. Hingman.

's Gravenhage, den 17den Juni 1891.

VERSLAG

OMTRENT OUDE GEMEENTE- EN WATERSCHAPSARCHIEVEN

IN

UTRECHT.

over 1890.

UITGEBRACHT AAN GEDEPUTEERDE STATEN DIER PROVINCIE.

Edelgrootachtbare Heeren,

In het laatste verslag, dat ik de eer had U.E.GA. aan te bieden, heb ik reeds de werkzaamheden besproken, door mij in het vorige jaar verricht tot regeling van de oude archieven der gemeente Montfoort, Stoutenburg en Leusden. Toch verdient dat bericht nog in enkele opzichten aanvulling. Ter nauwernood n.l. was de regeling van het archief der gemeente Leusden afgeloopen, toen mij de heer Rijksarchivaris alhier mededeelde, dat hem gebleken was, dat zich in het archief der gemeente Amersfoort een bundel stukken bevond, die blijkbaar in het gemeente-archief van Leusden thuis behoorde. Ik haastte mij den burgemeester der laatste gemeente van die vondst kennis te geven, terwijl ik mij tevens bereid verklaarde, om die stukken, wanneer het gemeentebestuur van Amersfoort bereid was ze af te staan, uit te zoeken en te beschrijven. In den loop der maand Augustus had ik gelegenheid die werkzaamheid te verrichten. De stukken dateeren grootendeels uit het laatst der vorige eeuw. Hoe zij in het Amersfoortsche archief waren gekomen, bleek mij niet, maar daar het schout- en het secretarisambt van Leusden in den regel door Amersfoortsche burgers en regeerders werden vervuld, is het niet onwaarschijnlijk, dat een dier ambtenaren de stukken, welke hij onder zich had, heeft medegenomen naar het stadhuis van Amersfoort, vanwaar zij, gelijk ik reeds mededeelde, eerst in het vorige jaar weder te Leusden zijn terug-

gebracht. De inventaris werd daardoor met negen nummers verrijkt, terwijl aan enkele oude nummers nieuwe stukken werden toegevoegd.

Ook het archief der gemeente Montfoort werd in het afgeloopen jaar eenige stukken rijker. Bij de regeling er van had ik namelijk die stukken, welke mij voorkwamen tot het rechterlijk archief te behooren, met voorkennis van het gemeentebestuur aan den Rijksarchivaris overgedragen; doch toen het rechterlijk archief definitief geregeld werd, deed zich daarbij eene moeilijkheid voor. Ik had tot het rechterlijk archief al die papieren gebracht, die betrekking hadden op werkzaamheden, die thans tot de competentie der rechterlijke macht zouden behooren. Daarin was dus ook het geheele archief der momberkamer begrepen, en ik had het dan ook naar het Rijksarchief overgebracht, maar de heer archivaris Muller meende, dat het wenschelijker was, om bij het overnemen van de rechterlijke stukken van die steden, waarin naast het gerecht ook eene vroedschap bestond, de archieven van elk dier colleges bij elkander te laten en dus tot het rechterlijk archief alleen die stukken te brengen, die tot het archief van het gerecht hebben behoord. Daar nu te Montfoort sinds 1708 (1) eene eigenlijk gezegde vroedschap bestond (Tegenwoordige Staat van Utrecht II, p. 112) en de gecommitteerden ter momberkamer sedert eene commissie uit de vroedschap uitmaakten, werden de stukken betreffende het beheer der goederen van minderjarigen van 1709 en volgende jaren, niet in het rechterlijk archief opgenomen. Zoowel die stukken, als eenige andere, die bij de geheel nieuwe regeling van het rechterlijk archief voor den dag waren gekomen, werden dus door mij aan het archief der gemeente Montfoort toegevoegd, dat zoodoende met verscheidene nummers vermeerderd werd, terwijl ook enkele stukken in reeds bestaande pakken werden opgeborgen. Tegelijkertijd had mij ook de secretaris der gemeente Montfoort, de heer Stalenhoef, een door hem nog gevonden charter toegezonden met verzoek ook dat stuk (het bevat een accoord tusschen de stad en de aangrenzende polders omtrent het onderhoud en den schouw der Nieuwe grift, en dateert van 13 Juni 1621) in den inventaris op te nemen. Den 31sten Januari 1891 zond ik den nu geheel bijgewerkten inventaris terug.

Intusschen had ik mij ook bezig gehouden met de regeling van eenige andere archieven. Het eerst lag dat der gemeente Oudenrijn aan de beurt. Door U.E.G.A. den 10den Mei gemachtigd tot het instellen van een voorloopig onderzoek naar den toestand van dat archief, ontving ik bij schrijven van 18 Juli d. a. v. Uwe machti-

(1) Reeds vóór dien tijd bestond er eene vroedschap, waartoe echter alle oudschepenen behoorden; eerst in 1708 werd de vroedschap een afgesloten college.

ging om op de voorwaarden, waarmede zich ook het gemeentebestuur vereenigd had, tot de regeling over te gaan. Den 20sten October kon ik Uw college den inventaris toezenden. Het archief is zeer omvangrijk, en bevat vooral vele zettingen en rekeningen, die sinds de tweede helft der 17de eeuw vrij compleet voorhanden zijn. De tegenwoordige gemeente Oudenrijn omvat drie voormalige gerechten, te weten: Oudenrein-en-Heikop, Papendorp en Galekop, en daaraan zijn dan ook drie afdeelingen van den inventaris gewijd. Eene vierde afdeeling betreft den polder Heikop (niet te verwarren met het waterschap Heikop of de Lange-vliet), terwijl in de laatste enkele stukken bijeengebracht zijn, die toevalligerwijze in het archief berusten en eigenlijk elders behoorden bewaard te worden. Daaronder reken ik een aantal aanschrijvingen van de Staten der provincie en hunne gedeputeerden aan den schout van het Domproostengerecht, dat onder de stadsvrijheid gelegen was. Ook Galekop was eene heerlijkheid van den Domproost, en de schout van Galekop was in den regel tevens schout van het Domproostergerecht; deze cumulatie is zeker wel de oorzaak, dat de bovenvermelde stukken thans te Oudenrijn berusten.

Terwijl ik met de regeling van dat archief bezig was, hadden U.E.G.A. zich opnieuw (bij *Provinciaal blad* n°. 43) tot de gemeente- en waterschapsbesturen, wier oude archieven nog ongeregeld waren, gewend, hen herinnerd aan Uwe circulaire van 11 Juni 1884 (n°. 28) en hen aangespoord om hunne archieven met behulp der provincie te doen ordenen. Hoewel zich sedert verschillende besturen daartoe bereid hebben verklaard, is het toch zeer te betreuren, dat er nog zoovelen van de hun aangeboden gelegenheid geen gebruik wenschen te maken en van het nut eener regeling niet doordrongen schijnen te zijn. Toch zullen dikwijls de archieven van die besturen, die geene regeling schijnen te wenschen, daaraan juist de meeste behoefte hebben, want zij zijn in den regel verwaarloosd en slecht verzorgd. Eene uitzondering dient slechts gemaakt te worden voor die colleges, die in deze zelven de hand aan het werk hebben geslagen. Daar ontbreekt althans de belangstelling niet. Zoo berichten verschillende besturen, dat hunne archieven voldoende geordend waren, en enkele daarvan (het college van dijkgraaf en hoogheemraden van de Ronde-veenen, het gemeentebestuur van Wilnis en het waterschapsbestuur van Bijleveld-en-den-Meerndijk) zonden hunne inventarissen bij U.E.G.A. in, waaruit huns inziens blijkt, dat hunne oude archieven voldoende geregeld zijn, wat ik, althans wat de beide eerste betreft, gaarne wil beamen. Nog beter handelde de heer Heldewier, burgemeester der gemeenten Harmelen en Veldhuizen, die vóór de definitieve vaststelling van de door hem ontworpen inventarissen zich tot U.E.G.A. wendde met verzoek om een deskundige aan te

wijzen, die het door hem in deze verrichte zou beoordeelen. Daartoe door Uw college gemachtigd, begaf ik mij naar Harmelen, waar de beide archieven bewaard zijn. Het was mij aangenaam U.E.G.A bij schrijven van 27 Februari jl. te kunnen mededeelen, dat de archieven, voor zooverre ik kon nagaan, zeer voldoende waren geïnventariseerd en zeer goed geborgen. Het ware wel te wenschen, dat alle gemeente- en waterschapsbesturen even veel belangstelling en ijver voor de instandhouding hunner archieven aan den dag legden. De heer Heldewier heeft mij beloofd, dat hij U.E.G.A. de inventarissen dier beide archieven zal doen toekomen.

Verscheidene gemeentebesturen verklaarden ook, dat wat er van hun archief, nadat daaruit de rechterlijke stukken verwijderd waren, was overgebleven, van te weinig belang was, om eene regeling noodig te maken. Ik behoef U.E.G.A. er niet op te wijzen, hoe onjuist die meening is. Het rechterlijk archief is dikwijls vrij omvangrijk, maar heeft in den regel voor de gemeente zelve geen belang; het heeft zijn nut voor particulieren, die er de titels hunner eigendommen of de filiatie van hun geslacht uit bewijzen willen, maar de oude gemeentelijke administratie leert men er niet uit kennen: die kan men alleen vinden in dat gedeelte van het archief, waarvan de gemeenten den eigendom behouden hebben. Gelukkig zijn dan ook de gemeentebesturen van Renswoude en Woudenberg reeds teruggekomen van hunne aanvankelijke weigering om met Uwe hulp hunne archieven te doen regelen.

Ook het gemeentebestuur van IJsselstein had eerst, zij het ook op andere gronden, gemeend van Uw bijstand geen gebruik te moeten maken, hoewel het begreep, dat het oud-archief der voormalige stad dringend behoefte aan regeling had. Het wilde het archief dan ook aan het Rijk in bruikleen overdragen en in het archiefdepôt alhier doen plaatsen. Ik meende dit voornemen niet te mogen aanraden, en ook U.E.G.A. maakten bezwaar om met dat plan mede te gaan, en meende, dat het niet in het belang der gemeente was, zoo haar zoo belangrijk archief daaruit verwijderd werd om naar Utrecht te worden overgebracht. Het gemeentebestuur heeft zich dan ook door Uwe bezwaren laten overtuigen, en de moeilijkheden zijn thans grootendeels uit den weg geruimd, zoodat ik mij vlei, dat ook met de regeling van dat zoo belangrijke archief weldra een aanvang zal kunnen worden gemaakt.

Enkele andere besturen, hoewel in beginsel tot regeling geneigd, meenden echter eenig voorbehoud te moeten maken. Zoo wil het gemeentebestuur van Soest van de hulp der Provincie eerst gebruik maken, wanneer daar een nieuw gemeentehuis zal zijn gebouwd, waartoe naar het oordeel van dat college spoedig zal kunnen worden overgegaan. Het waterschap van de Langevliet wenschte

in den inventaris ook eene beschrijving van die stukken op te nemen, die in het Rijks-archiefdepôt alhier, voornamelijk in de archieven der kapittelen van den Dom en Sinte-Marie, die voorname geërfden in het waterschap waren, berusten. Het waterschap van Breukelerveen-en-Tienhoven acht het gewenscht, dat tevens de archieven der veenderijen geregeld worden. Omtrent deze punten heeft Uw college zich de beslissing alsnog voorbehouden.

Er viel dan ook genoeg te doen aan de archieven van die gemeenten en waterschappen, welke onvoorwaardelijk Uwe hulp bij de regeling er van hadden ingeroepen. Dit waren: het hoogheemraadschap van den Bunschoter-Veen-en-Veldendijk, de waterschappen Loopik-Loopikerkapel-en-Zevenhoven en Snelrewaard-Zuid-Linschoten-Schagen-en-den-Eng en de gemeenten Doorn, Maarsen, Maarseveen, Maartensdijk en Wijk-bij-Duurstede. De regeling van het archief van het waterschap Snelrewaard c, a. is echter niet met behulp der Provincie tot stand gekomen; het bestuur kwam later op zijn voornemen terug en droeg de inventarisatie aan zijn Secretaris op. Het eerst hield ik mij bezig met het zeer belangrijke archief van den Bunschoter-Veen-en-Veldendijk, tot welks regeling U.E.G.A. mij den 3den October jl. machtigden.

De geschiedenis van de wording van dat hoogheemraadschap is niet onbelangrijk, en dient hier met een enkel woord te worden opgehelderd, vooral ook, omdat de voorstelling, die de Tegenwoordige Staat van Utrecht (I, p. 294) er van geeft, verre van juist is. De dijk, die van de monding der Eem langs de Zuiderzee tot de Geldersche grens doorloopt, wordt door de Spakenburger sluis, aan de monding der haven van Bunschoten gelegen, in twee deelen gescheiden, waarvan het westelijke den Veldendijk, het oostelijke den Veendijk vormt. In zijn geheel heette deze zeedijk oudtijds de Spakenburger dijk; hij was omstreeks 1409 gemaakt of althans ontworpen. De kosten van het werk waren gedragen door de geërfden van de ten zuiden van Bunschoten gelegen polders Eemland, Seldert, Duist en de Haar, die toch minder belang bij zulk een zeedijk hadden dan die van Bunschoten zelf, wier landen onmiddellijk achter den nieuw opgeworpen dijk lagen. Daarom bepaalde waarschijnlijk de bisschop (Utrechts Placaatboek II, p. 49), dat het onderhoud uitsluitend voor rekening van de geërfden onder Bunschoten zou komen, terwijl tevens het college van Schout en Schepenen van Bunschoten met de schouw werd belast. Deze beide bepalingen legden den grondslag tot talrijke geschillen. Eensdeels waren vele eigenaars der onder Bunschoten gelegen landen geene burgers dier toenmalige stad; zij stelden geen genoegzaam vertrouwen in het schepencollege, dat met de schouw was belast, en streefden er dus naar, een zelfstandig dijkcollege, op welks samenstelling alle geërfden invloed konden

uitoefenen, tot stand te brengen. Nochtans wist het schepencollege zich, althans wat den Veldendijk betreft, behoudens enkele interrupties lang in het bezit zijner oude voorrechten te handhaven; maar de Veendijk kwam spoedig onder den invloed der vreemde geërfden. In 1501 (Placaatboek II, p. 53) moest Bunschoten toegeven, dat de schouw van dien dijk voortaan geschieden zou door zes geërfden, waarvan er slechts drie burgers van Bunschoten, twee van Amersfoort en een van Utrecht zouden zijn; de oude schouw der Schepenen bleef toen echter daarnaast gehandhaafd. Den 26sten Mei 1533 (Placaatboek II, p. 56) werd de toestand nog nadeeliger voor Bunschoten: de schouw over de beide dijken werd opgedragen aan vijf geërfden, waarvan er twee Bunschoter burgers zouden zijn; één zou er uit Utrecht, één uit Amersfoort gekozen worden; de vijfde zou beurtelings uit eene der kleine steden: Eemnes, Baarn of Eembrugge worden gesteld. Keizer Karel vernietigde intusschen die inrichting reeds bij zijne ordonnantie van 18 October van hetzelfde jaar (Placaatboek II, p. 57). Hij herstelde Schout en Schepenen van Bunschoten in de schouw van den Veldendijk en droeg die van den Veendijk aan drie Heemraden op: één uit Bunschoten, één uit Utrecht en één uit Amersfoort. Zoo bleef de toestand, tot andere omstandigheden aanleiding gaven tot de oprichting van het tegenwoordige hoogheemraadschap.

Die omstandigheden waren ontstaan door de bovengenoemde bepaling, dat het onderhoud van den dijk uitsluitend voor rekening van de geërfden van Bunschoten zou komen. Al spoedig namelijk bleek, dat de dijk, zooals hij eerst was opgericht, niet voldoende was om zware vloeden te weren; de dijk moest dus verhoogd worden, maar de daardoor veroorzaakte meerdere kosten wilden de Bunschoters niet alleen voor hunne rekening nemen. Ook de geërfden der buitenpolders Duist, de Haar, Seldert etc. hadden bij de verhooging van den dijk belang en dienden dus in de kosten bij te dragen. Zij waren wel van het onderhoud van den dijk vrijgesteld, maar de verhooging van den dijk, meenden de Bunschoters, was niet onder het onderhoud begrepen. Over de laatste quaestie liep voornamelijk het geschil, dat niettegenstaande verschillende uitspraken van arbiters en superarbiters niet ten einde wilde komen en eerst in 1603 door de Staten werd afgedaan.

In dat jaar werd dan bepaald (Placaatboek II, p. 59), dat het onderhoud van beide dijken niet slechts voor rekening van Bunschoten maar ook van de buitenpolders zou komen, die alleen gezamenlijk tot het heemraadschap van den Bunschoter- Veen- en Veldendijk werden vereenigd. Die buitenpolders zijn: Boven Duist, Nederduist, de Haar, Over-Seldert, Neder-Seldert, de Hond, Nieuwland, de Slaag en Eemland. De beide laatste hadden

echter eene meer zelfstandige positie. Dijkgraaf en Heemraden (1) werden niet slechts met de schouw der dijken, maar met het geheele oppertoezicht over de polders belast. Van de vijf Heemraden werden er twee uit de buitenpolders aangesteld, drie uit Bunschoten, doch van die laatste moet er één burger van Bunschoten, één van Utrecht en één van Amersfoort zijn (2).

Uit het bovenstaande volgt vanzelf de indeeling, die ik aan den inventaris ten grondslag legde. Ik onderscheidde de stukken, die uit de jaren vóór 1603 dagteekenen, van de latere, die het eigenlijke archief van het heemraadschap vormen. De eerste afdeeling verdeelde ik dan weder in twee rubrieken, waarvan de eene op den Veendijk, de andere op den Veldendijk betrekking heeft. Na de oprichting van het heemraadschap had die onderscheiding geen zin meer, al bleef ook de administratie der beide dijken op sommige punten gescheiden (de rekeningen van den Veen- en die van den Veldendijk smolten o. a. eerst in 1738 samen). Ik verdeelde dan ook mijne tweede afdeeling anders en wel in vijf onderafdeelingen, die respectievelijk bevatten: de stukken betreffende het bestuur van het heemraadschap, die betreffende het uitzetten en innen der dijkslasten, die betreffende de eigendommen en schulden van het heemraadschap, die betreffende het onderhoud van den zeedijk en andere werken van het heemraadschap en die betreffende de werken der polders, die onder het college ressorteeren. Een paar stukken, die eigenlijk niet in het archief thuis behooren, vormen een zesde rubriek: „varia". De geheele inventaris bestaat uit 185 nummers. Evenals ik zulks bij de regeling van het archief van Montfoort deed, nam ik de charters wel allen in den inventaris op, maar beschreef ik die stukken ook afzonderlijk in chronologische volgorde. Het archief telt 17 charters, waarvan echter zeven eigendomsbewijzen uit de 17de en 18de eeuw zijn. Het oudste charter is van 1486. In het archief berusten bovendien nog afschriften van verscheidene oude brieven, die meerendeels als bewijsstukken zijn

---

(1) De titel „Hoogheemraden" kwam eerst in de 18de eeuw op, waarschijnlijk in tegenstelling met dien van „Heemraden", dien de bestuurders der onderhoorige polders voerden.

(2) Op soortgelijke wijze was reeds door den Stadhouder en het Hof in 1531 eene regeling ontworpen (Placaatboek II, p. 55) en de tegenwoordige Staat stelt het voor, alsof die ordonnantie sedert in stand gebleven is en de grondslag is geworden, waaruit het hoogheemraadschap is ontstaan, doch dit is minder juist. Vooreerst bestond het daarbij ingestelde college uit drie geërfden uit de polders en twee uit Bunschoten. Bovendien strekte zijn gezag zich niet over den Veendijk, maar alleen over den Veldendijk uit, en beperkte de werkkring van het college zich uitsluitend tot het voeren der schouw van dien dijk, zonder dat het zich verder met de administratie inliet; eindelijk werd deze inrichting, zoo zij al werkelijk was ingevoerd, reeds in 1533 (Placaatboek II, p. 56) afgeschaft.

overgelegd in de verschillende processen uit de 16de eeuw over de verplichting tot onderhoud van den dijk en het recht van aardhaal. Ik heb er aan gedacht om die stukken ook te beschrijven en in de charterlijst in te voegen, maar ik heb er van afgezien, omdat zij meerendeels in extenso in het Utrechtsch placaatboek staan afgedrukt. De regeling van dit archief was eerst in het laatst van 1890 voltooid: den 16den December kon ik U.E.G.A. den inventaris doen toekomen.

Intusschen was ik door Uw college reeds gemachtigd om ook een onderzoek naar den toestand van verschillende andere archieven in te stellen, wier besturen regeling wenschelijk achtten, en hoewel de daardoor veroorzaakte werkzaamheden in het loopende jaar vallen, zij het mij toch vergund, ook daaromtrent een kort verslag uit te brengen.

Het onderzoek van het archief der gemeente Doorn leidde tot eene voorloopige overeenkomst met den Burgemeester, den heer De Geer, waaraan U.E.G.A. bij schrijven van 22 Januari 1891 hunne goedkeuring hechten. Het archief bestond slechts uit eenige deelen, doordien een vorig gemeentebestuur de verschillende stukken bij elkander had doen binden. Zij waren daardoor zeker goed bewaard, maar daar de verschillende stukken niet eerst voldoende waren geschift en uitgezocht, liet die regeling veel te wenschen over, en was het noodzakelijk verscheidene banden geheel uit elkander te nemen. In overleg met den Burgemeester werden echter de oude banden door mij behouden, maar de stukken werden er anders in gerangschikt. Waar echter de zettingen van enkele jaren wel niet geheel chronologisch lagen, maar toch slechts weinig van de goede orde afweken, liet ik dat, om kosten te vermijden, gelijk het was. Alle losse papieren, die in den regel in omslagen worden geborgen, voegde ik nu in een band bijeen, waarin ik de verschillende nummers door tusschenliggende vellen wit papier en uitstekende lipjes, die het cijfer van den inventaris vermelden, onderscheidde. Deze werkzaamheid was 27 Februari voltooid, en ik wendde mij toen tot het archief der gemeente Maartensdijk.

Bij mijn bezoek aan dat archief vond ik eerst slechts enkele deelen, wier regeling geen dag tijds zou hebben gevorderd, maar bij nader onderzoek bleek het, dat zich nog vrij wat papieren op den zolder bevonden. Zij waren er vele jaren geleden heen gebracht. De veldwachter had van den toenmaligen Burgemeester de opdracht ontvangen om alle stukken, die niet meer ter secretarie gebruikt werden, op den zolder op te bergen, en daar waren zij sedert vergeten. Zelfs de Burgemeester was van hun bestaan onkundig. Er waren ook vele stukken bij, die tot het rechterlijk archief behooren; met machtiging van het gemeentebestuur droeg ik die aan het Rijksarchief over. De regeling der overige stukken

waartoe ik bij schrijven van 20 Maart. jl. door U.E.G.A. gemachtigd was, was 11 April d. a. v. voltooid. Het archief is klein en weinig belangrijk. Alleen een register van resolutiën der geërfden, hoofdzakelijk waterschapszaken behandelende, is niet zonder beteekenis. De overige stukken zijn meest uit de vorige eeuw afkomstig en helderen de geschiedenis van het oude gerecht van Oostveen slechts weinig op. De naam der tegenwoordige gemeente Maartensdijk namelijk was voor het vroegere gerecht niet gebruikelijk, schoon de gemeente Maartensdijk en het gerecht Oostveen in hoofdzaak dezelfde uitgestrektheid hebben. Toch liep de grens van het gerecht oostelijk van den Blauwkapelschen weg meer onmiddellijk langs de stad dan nu die der gemeente, terwijl ook langs de oostelijke grens der stad het oude Oostveen zich verder uitstrekte, zelfs tot over de Min. De stukken, die het archief der gemeente Maartensdijk uitmaken, werden evenals de archivalia van den Bunschoter-Veen-en Veldendijk in portefeuilles opgeborgen.

Ook met de gemeenten Maarsen en Maarseveen ging ik omtrent de regeling harer oude archieven eene overeenkomst aan, die door U.E.G.A. den 20sten April werd goedgekeurd. Spoedig hoop ik in de gelegenheid te zijn de ordening dier archieven ter hand te nemen. Evenmin afgeloopen is de inventarisatie van het archief van het waterschap Loopik, Loopikerkapel-en Zevenhoven en van het daarmede vermengde archief der gemeente Loopik.

In mijn volgend verslag hoop ik U E.G.A. de beëindiging dier verschillende werkzaamheden te kunnen melden.

Met verschuldigde gevoelens van hoogachting heb ik de eer te zijn,

UTRECHT, 27 Mei 1891.

Edelgrootachtbare Heeren,

U.E.G.A. dienstwillige dienaar,

R. FRUIN Th. Azn.

